

SHESCAPE

নাৰীকথা

*An Anthology of
Research Writings
on Women and Gender*

Editors

Dr. Jushna Barua

Dr. Sanjukta Baruah

Published by

Women's Cell, S.B. Deorah College
Ulubari, Guwahati -781007, Kamrup (M)

From the
Principal's Desk

I would like to congratulate the editors Dr. Jushna Barua and Dr. Sanjukta Baruah for their efforts in collecting and compiling the articles and finally giving shape in the publication of the bilingual book entitled 'SHESCAPE নৰীকথা An Anthology of Research Writings on Women and Gender' . The volume comprises of 75 articles on different themes and sub themes and authored by prominent writers and educationists of the Nation. The wide range of topics covered in the book is likely to contribute to women's empowerment, emancipation and sisterhood. The authors in their articles have critically highlighted their perception on the issues they have chosen. The perspectives from different disciplines, which have contemporary relevance, brings in a uniqueness to the book. Power relations within a society which stems from traditional school of thought and operate at all levels of society act as a big hindrance for women to live a healthy and fulfilling life. Thus, it is not only important to introduce and implement laws (for example, the Women Reservation Act, 2023 enacted recently) that protect and support women empowerment and promote gender equality, but more

Editorial

'SHESCAPE নারীকথা An Anthology of Research Writings on Women and Gender' is our paen to woman and womanhood. It is a canvas on which are etched the complex web of her lived realities. 'SHESCAPE নারীকথা An Anthology of Research Writings on Women and Gender' makes a modest attempt to take a panoramic view of the diverse landscape of her experiences. The 'she' stories in a 'he' centric universe come under the ambit of discussion. In doing so, it cuts across the boundaries of space and genre. The multidisciplinary approach of the book is its major strength as it draws from varied fields of arts, culture, literature, science sociology, economics and the like. Not just that, it cuts across various time zones to trace her history dating back to the Vedic times. The wide array of themes touching on the hitherto unexplored areas of her life covers makes it a compelling read. The investigative precision and analytical focus that the scholars have exhibited in their articles is indeed commendable. While the anthology takes cognizance of her struggles, it also does not fail to celebrate her triumphs and victories. Through its threadbare analysis of her condition, the collection promises to be an invaluable addition to the existing body of knowledge on women and gender. Simultaneously, it is also driven by our heartfelt desire to usher in changes in the way 'she' is conventionally perceived. Hope it does make the much needed difference!

Jushna Barua
Editor

নৰীৰ প্ৰতি পুৰুষৰ মনোভাব অছিল বুলি কোৱা হয়। আদিম যুগ, প্ৰাচীন যুগ, মধ্য যুগ, আধুনিক যুগ, বৰ্তমান যুগ সকলোতে নৰীৰ বাহ্যিক আচৰণক আমি ভিন্ন ভিন্ন ৰূপত দেখা পালেও অভ্যন্তৰীণ ভাবনা তথা মনন-চিন্তনৰ হয়তো কেতিয়াবা ৰূপান্তৰ ঘটিছে, কেতিয়াবা পৰিৱৰ্তন ঘটিছে অথবা কেতিয়াবা সম্পৰীক্ষা চলিছে।

পুৰুষ আৰু প্ৰকৃতি (নৰী)ৰ মাজত প্ৰাকৃতিকভাৱে জৈৱিক গঠন, বিকাশৰ পাৰ্থক্য আছে। কিন্তু মানসিক, বৌদ্ধিক, সমাজতাত্ত্বিক আদি দিশত নৰী আৰু পুৰুষৰ কোনো পাৰ্থক্য নাই, যাৰ কাৰণে অৱস্থিতিকেন্দ্ৰিক লিংগবৈষম্যৰ ধাৰণাটোত কোনো ভিত্তি আছে বুলি ক'ব নোৱাৰি। প্ৰাচীন বৈদিক যুগত দেৱীৰ ৰূপত পূজা অৰ্চনা কৰা অথবা গঙ্গা, নৰ্মদা, যমুনা, সৰস্বতী, কৃষ্ণা, কাবেৰী, সৰযু, গোদাবৰীৰ দৰে নদীৰ নৰীকেন্দ্ৰিক নামকৰণ কৰি মৰ্যাদা দিয়াৰ পাছতো সেই একে নৰীৰ ৰূপেই আকৌ বিভিন্ন সময়ত শাৰীৰিক বা মানসিক জগতখনৰ সৈতে জড়িত বহুখিনি অসুৰক্ষিত যেন পৰিৱেশ-পাৰিপাৰ্শ্বিকতাত সমযোজন কৰি থাকিবলগীয়া হোৱা দেখা পোৱা যায়। ভাৰতৰ সিন্ধু উপত্যকাৰ সভ্যতাত মাতৃদেৱীৰ পূজা কৰাৰ বিভিন্ন উদাহৰণ দেখিবলৈ পোৱা যায়। সেয়েহে সেই সময়ছোৱাত মাতৃ (নৰী)ৰ প্ৰতি থকা শ্ৰদ্ধা স্পষ্ট হৈ পৰে। ঋগবৈদিক যুগত বিশেষকৈ ধৰ্মীয় অনুষ্ঠান সম্পাদনত পত্নীৰ পদটোক সন্মান কৰা হৈছিল আৰু নৰীৰ পদক স্বীকৃতি দিয়া হৈছিল বুলি বিশ্বাস কৰা হয়। নৰীৰ নিজস্ব সংগ্ৰাম আৰু সংস্কাৰৰ আৱেদন কিন্তু সদায় একেই আছে। নৰীৰ অনেক অসাধাৰণ সাহসৰ উদাহৰণ আছে যিটো হয়তো পুৰুষৰ কাৰণেও সহজসাধ্য নহয়। ভাৰতৰ উত্তৰ পূবত আহোম যুগত বৰৰজা ফুলেশ্বৰী প্ৰথম ৰাণী আছিল, যিয়ে পোনপটীয়াকৈ ৰাজ্য শাসন কৰিছিল। জয়মতীৰ ত্যাগৰ কথা আমি সকলোৰে জানো, যিয়ে তেওঁৰ সাহস আৰু সহনশীলতাৰে স্বামী আৰু দেশৰ সন্মান ৰক্ষা কৰিছিল। আহোম শাসকৰ অধীনত থকা অসম ৰাজ্যখনে ১৬৭১ চনৰ পৰা ১৬৮১ চনৰ ভিতৰত কিছুসংখ্যক অদক্ষ ৰজাৰ শাসনত এক উত্তাল সময় পাৰ কৰিছিল। সেই সময়ত ৰজা গদাপাণিয়ে ক্ষমতালৈ আহি অসমৰ ওপৰত সম্পূৰ্ণ আৰু শক্তিশালী নিয়ন্ত্ৰণ লাভ কৰি নিম্ন অসম আৰু গুৱাহাটী অঞ্চল মোগল সশ্ৰীট ওৰংজেৱৰ হাতৰ পৰা পুনৰ দখল কৰে। সত্য এয়ে যে পত্নী জয়মতীৰ নিস্বাৰ্থ আত্মসমৰ্পণৰ অবিহনে তেওঁৰ সিংহাসনত আৰোহণ কৰাটো সম্ভৱ

পালোঁ। স্বাধীনতা আন্দোলনৰ সময়ত অসমীয়া নাৰীয়ে নিজৰ অনন্য পদ্ধতিৰে গান্ধীৰ অহিংস নীতিক আঁকোৱালি লৈ ভাৰত ত্যাগ আন্দোলনৰ বিভিন্ন অনুষ্ঠানত অংশ লৈছিল। স্বাধীনতা সংগ্ৰামী পুষ্পলতা দাস, কনকলতা বৰুৱা, তিলেশ্বৰী মহন্তৰ নাম সৰ্বজনবিদিত। কংগ্ৰেছে আয়োজন কৰা মৃত্যু বাহিনীত যোগদান কৰাৰ সময়ত কনকলতা বৰুৱাৰ বয়স আছিল মাত্ৰ ১৬ বছৰ।

১৯৪২ চনৰ ২০ ছেপ্টেম্বৰত কনকলতাৰ নেতৃত্বত গহপুৰ আৰক্ষী থানাৰ সন্মুখত পতাকা উত্তোলন কৰিবলৈ তেওঁ এক সমদল উলিয়াই আন্দোলনত সক্ৰিয় ভূমিকা গ্ৰহণ কৰা এইগৰাকী বীৰাংগনা ১৯৪২ চনত শহীদ হৈছিল। অসমৰ আন এগৰাকী সাহসী স্বাধীনতা সংগ্ৰামী চন্দ্ৰপ্ৰভা শইকীয়ানী অসমৰ নাৰীসকলৰ অধিকাৰৰ বাবে বীৰত্বৰে যুঁজ দিয়া এগৰাকী সাহসী বিপ্লৱী আছিল। ১৯৬৩ চনত সভানেত্ৰী হোৱাৰ পূৰ্বে অসম প্ৰাদেশিক মহিলা সমিতিৰ তেওঁ সম্পাদিকা আছিল। তেওঁ 'পিতৃভিঠা' নামেৰে এখন অন্যান্য উপন্যাস ৰচনা কৰিছিল। স্বৰাজ্যোত্তৰ অসমৰ ৰাজনীতিৰ ক্ষেত্ৰখনত নাৰীৰ অসাধাৰণ ভূমিকাৰ উল্লেখ পোৱা যায়। চৈয়দা আনোৱাৰা টাইমুৰে অসমৰ প্ৰথম আৰু বৰ্তমানলৈকে একমাত্ৰ মহিলা মুখ্যমন্ত্ৰী হিচাপে কাৰ্যনিৰ্বাহ কৰিছে। অসম বিধানসভালৈ নিৰ্বাচিত হোৱা আৰু শিক্ষামন্ত্ৰীৰ পদত অধিষ্ঠিত হোৱা এওঁ প্ৰথমগৰাকী মহিলা। ইয়াৰ উপৰি তেওঁ ১৯৮৮ চনৰ পৰা ১৯৯০ চনলৈকে ৰাজ্যসভাৰ সদস্য পদত অধিষ্ঠিত হৈছিল। আন এগৰাকী মহীয়সী অসমীয়া নাৰী গোৱালপৰীয়া লোকগীতৰ ৰাণী প্ৰতিমা বৰুৱা ১৯৭৭ চনৰ সংগীত নাটক অকাডেমীৰ প্ৰথমগৰাকী মহিলা অসমীয়া বিজয়ী। এনেদৰে জ্ঞাত, অজ্ঞাত অনেক নাৰীয়ে আমাৰ সমাজখনক যে ভিন্ন ভিন্ন ধৰণেৰে প্ৰভাৱ পেলাই মহিমামণ্ডিত কৰি আহিছে সেই সন্দৰ্ভত কেইটামান উদাহৰণ দি চমু আভাস আগ বঢ়োৱা হ'ল।

আমাৰ সম্পাদিত 'Shescape নাৰীকথা An Anthology of Research Writings on Women and Gender' শীৰ্ষক গ্ৰন্থখনত নাৰী বিষয়ক মননশীল ভালেখিনি প্ৰবন্ধ সন্নিবিষ্ট কৰা হৈছে। প্ৰবন্ধসমূহত নাৰীৰ সুকীয়া সুকীয়া অস্তিত্বৰ লগতে সামগ্ৰিকভাৱে নাৰীসত্তাৰ ব্যঞ্জনা যুগে যুগে প্ৰান্তৰে প্ৰান্তৰে কেনেদৰে বহিৰ্ৰূপ হৈ থাকে তাক দেখুৱাবলৈ যত্ন কৰা হৈছে। উদাহৰণস্বৰূপে বিশিষ্ট সাহিত্যিক অৰূপা পটংগীয়া কলিতাই নিজে মুখামুখি হোৱা অভিজ্ঞতাৰ ভিত্তিত "আপোন দেহাৰ বেহা" শীৰ্ষক লেখাটো গ্ৰন্থখনত প্ৰকাশ কৰিবলৈ দি আমাক

অৱদানকাৰী লক্ষ্মীনাথ বেজবৰুৱাৰ চুটিগল্পত নাৰীৰ ভিন্ন ভিন্ন স্বৰূপ সম্বন্ধে ক্ৰমে অঞ্জল বৰা, ড° টুটুমণি দাস আৰু ড° সীমা ভূঞাই তিনিটা পৃথক পৃথক দিশৰ অৱতাৰণা কৰিছে। নাৰী বিষয়ৰ আলোচনাৰ লগতে যুগে যুগে গল্পকাৰসকলে ব্যৱহাৰ কৰি অহা বিভিন্ন বিষয়বস্তু, শৈলী, কৌশলসমূহৰ সন্ধান, অসমীয়া চুটিগল্পৰ ওপৰত সামাজিক, ৰাজনৈতিক, সাংস্কৃতিক পৰিৱৰ্তনৰ প্ৰভাৱ আৰু ইয়াৰ বিকাশৰ বিষয়েও উপৰ্যুক্ত গল্পসম্বন্ধীয় বিশ্লেষণ প্ৰবন্ধ তিনিটাত কৰা হৈছে। এনে বিষয়সমূহৰ উপৰি সাহিত্যৰ অন্যান্য বিভাগত নাৰী, নাৰী সবলীকাৰণ ইত্যাদি বিভিন্ন বিষয়ৰ গ্ৰন্থখনত অন্তৰ্ভুক্ত প্ৰবন্ধখিনিত উপৰিষ্ট। বিভিন্ন প্ৰান্তৰৰ পৰা আমাৰ গ্ৰন্থখনৰ কাৰণে উন্নত মানৰ প্ৰবন্ধ নিৰ্মাণ কৰি তথা যুগুত কৰি দিয়াৰ কাৰণে ড° অনুৰাধা শৰ্মা, ডঃ মঞ্জু দেৱী পেগু, ড° মধুশ্ৰী দাস, অংকিতা ভূঞা, ড° প্ৰভাত ভূঞা, ড° স্মৃতিৰেখা ভূঞা, ড° ভনিতা নাথ, ৰেৱত মহন্ত, গীতালি পাত্ৰ, ড° কৰিশ্মা হাজৰিকা, ড° সংগীতা কাকতি, ড° দীক্ষিতা ভূঞা, ড° গীতিকা দাস, ড° প্ৰতুল ডেকা, ড° ৰুণজুন শইকীয়া, ড° উৎপলা দাস, জিন্তিমণি নেওগ, ড° কুকিলা গোস্বামী, সুমুদ্ৰ ভূষণ যোগী, মাণিক জ্যোতি গগৈ, ববিতা খনিকৰ, তৃষণমণি কলিতা, পল্লৱী বৰা, ড° কবিতা চৌধুৰী, পুষ্পাঞ্জলী হাজৰিকা, পুৰী চহৰীয়া, পুলিন কলিতা, বৰ্ণালী বৰুৱা দাস, ড° ভাস্বতী পৰাশৰ, নবীন বুঢ়াগোহাঁই, ড° হিৰামণি গোস্বামী, ড° হৰিণী পাটোৱাৰী, ড° জ্যোতিপ্ৰসাদ শইকীয়া, সুৰভি পাঠক, সুমিত্ৰা দেৱ ছেত্ৰী, ডঃ ৰুমামণি ডেকা, ড° জ্যোতি দলে, ড° মিনাক্ষী দে, ড° ভাস্বতী শৰ্মা, ড° অনুপা লহকৰ গোস্বামী, হেমন্ত শৰ্মা তামুলী, কাৰ্বেৰী সোণোৱাল, গৌৰী হাজৰিকা, ড° প্ৰীতি ডেকা, কল্যাণী দেৱী, ড° লিলি গোস্বামী, অজন্তা শইকীয়া, ড° অঞ্জলী পাটোৱাৰী, ড° ধ্ৰুৱজিত দাস, লাঙপিং চেংচাং, চিন্ময়ী দাস, বিছা বৰুৱা, ড° আৰিফা তবাচুম, নৱজিত ৰয়, মুণালিনী ডেকা, ড° ৰূপজ্যোতি ভট্টাচাৰ্য, ড° সুদীপ্তা ফুকন, কাকলি চৌধুৰী, ৰিপুঞ্জয় নাথ, ভায়লিনা পাটোৱাৰী, অৰ্পিতা শইকীয়া, মুনদীপ শৰ্মা, বেবীলোনা বৰা, অনুজা দাস, নিবেদিতা ভট্টাচাৰ্য, ডলী শৰ্মা, চিফি সিং প্ৰমুখ্যে প্ৰত্যেকগৰাকী লেখকক সম্পাদনা মণ্ডলীৰ তৰফৰ পৰা কৃতজ্ঞতা জ্ঞাপন কৰিছোঁ।

ড° সংযুক্তা বৰুৱা
সম্পাদক

- নাৰী মনস্তত্ত্ব আৰু উত্তৰাকাণ্ডৰ সীতা * ড° ৰুণজুন শইকীয়া//228
- মহাকাব্যিক সত্তা আৰু
আধুনিক মনস্তাত্ত্বিক দৃষ্টিৰে 'গান্ধাৰী' ড° উৎপলা দাস//233
- "অভিজ্ঞান শকুন্তলম্" নাটকৰ নায়িকা 'শকুন্তলা' :
এক পৰ্যালোচনা * জিন্তিমণি নেওগ//242
- বেজবৰুৱাৰ গল্পত নাৰী চৰিত্ৰ : এক পৰ্যালোচনা * ড° অঞ্জল বৰা//252
- লক্ষ্মীনাথ বেজবৰুৱাৰ গল্পত বিবাহ-বহিৰ্ভূত সম্পৰ্ক আৰু
নাৰী জীৱনৰ পৰিণতি * ড° টুটুমণি দাস//263
- সাধুকথাৰ নাৰী চৰিত্ৰ : চমু বিশ্লেষণ * ড° সীমা ভূঞা//273
- ভবেন্দ্ৰনাথ শইকীয়াৰ চুটিগল্পত নাৰী
(‘ঢোৰা সাপ’ আৰু ‘শংখল’ৰ বিশেষ উল্লিখনেৰে) * ড° কুকিলা গোস্বামী//286
- মামণি ৰয়ছম গোস্বামীৰ উপন্যাসত
নাৰীৰ সামাজিক স্থান * ড° ভনিতা নাথ//296
- ‘দঁতাল হাতীৰ উঁয়ে খোৱা হাওদা’ৰ
গিৰিবালা আৰু দুৰ্গা — এক প্ৰতিবাদী কণ্ঠ * ৰেৰত মহন্ত //303
- নাৰীৰ সম অধিকাৰ আৰু কুৰি শতিকাৰ
কেইখনমান অসমীয়া উপন্যাস * সমুদ্ৰ ভূষণ যোগী//311
- নাৰীবাদ আৰু অৰূপা পটঙ্গীয়া কলিতাৰ ‘অয়নান্ত’ উপন্যাসত নাৰীবাদী চিন্তা
: এক বিশ্লেষণ * মাণিক জ্যোতি গগৈ * ববিতা খনিকৰ//323
- একবিংশ শতিকাৰ অসমীয়া উপন্যাসত নাৰীবাদ (অনুৰাধা শৰ্মা পূজাৰীৰ
‘চাহেবপুৰাৰ বৰষুণ’ৰ বিশেষ উল্লিখনসহ) * তৃষণমণি কলিতা//329
- গীতালি বৰাৰ ‘বুদ্ধজায়া’ উপন্যাসৰ
কেন্দ্ৰীয় নাৰী চৰিত্ৰ ‘গোপা’ * পুষ্পাঞ্জলী হাজৰিকা//337
- ভাৰতীয় চলচ্চিত্ৰৰ দাপোণত প্ৰতিবিস্তিত
নাৰীৰ ‘স্বতন্ত্ৰ সত্তা’ * পুৰবী চহৰীয়া//343
- সমতাৰ প্ৰজন্ম গঢ়াত নাৰীৰ ভূমিকা * ডলী শৰ্মা//352
- ‘মমতাৰ চিঠি’ আৰু 'The River Marcent's Wife : A Letter'
নামৰ কবিতা দুটাত প্ৰতিফলিত স্ত্ৰীত্ব : এক তুলনামূলক অধ্যয়ন
* ড° সংযুক্তা বৰুৱা//357

- EDUCATION IN ANCIENT INDIA :
 AN ANALYSIS THROUGH A GENDERED LENS
*Dr. Rumamani Deka//488
- ENOLA HOLMES AND LIDIA POET: TWO POSTER GIRLS
 OF NEW WOMAN OF THE 20TH CENTURY
*Dr. Jyoti Doley **Dr. Meenakshi Dey//498
- GENDER INEQUALITY AND EMPOWERMENT OF
 WOMEN : SOME OBSERVATIONS *Dr. Dhrubajit Das//510
- ROLE AND STATUS OF WOMEN IN THE KUKI SOCIETY OF DIMA
 HASAO DISTRICT IN ASSAM *Lalpiengmawi Changsan//516
- ROLE OF EDUCATION IN WOMEN EMPOWERMENT AND
 DEVELOPMENT : ISSUES AND IMPACT *Gauri Hazarika//527
- MISSING IN ACTION : WOMEN IN FOREIGN AFFAIRS
 AND INTERNATIONAL SECURITY *Chinmoyee Das//533
- WOMEN AND PARTITION : A READING OF VIOLENCE
 AGAINST AND BY WOMEN IN MANIK BANDOPADHYAY'S
 "THE FINAL SOLUTION" *Risha Baruah//546
- WHERE IS INDIAN FEMALE POPULATION WORKING
 AND WHY IS THE FEMALE LABOUR FORCE PARTICIPATION
 IN INDIA LOW? *Dr. Arifa Tabassum//551
- GENDER ISSUES IN MATHEMATICS *Nabajit Ray//564
- DEFYING SOCIAL ROLES IN AMA ATA AIDOO'S
 'THE GIRL WHO CAN' *Dr. Priti Das//569
- WOMEN AND THEIR ROLE IN
 ENVIRONMENTAL MOVEMENT *Mrinalinee Deka//575
- DRAPAUDI: AN EXPLORATION OF WOMEN THROUGH
 MODERN PERCEPTION *Dr. Rupjyoti Bhattacharjee//585
- TEMSULA AO'S *THESE HILLS CALLED HOME:*
STORIES FROM A WAR ZONE: A CRISIS OF MEMORY AND
 IDENTITY *Dr. Sudipta Phukan//600
- MATRIARCHAL HEGEMONY AND THE NEW WOMAN :
 A READING OF EASTERINE KIRE'S '*A TERRIBLE*
MATRIARCHY' *Kakoli Choudhury//609

আপোন দেহাৰ বেহা

অৰুণা পটঙ্গীয়া কলিতা

মোৰ এক বিশ্বাস আছিল, মই নাৰী জীৱন চিনি পাওঁ, নাৰীৰ দুখ বুজি পাওঁ, নাৰী জীৱনৰ সমস্যা আঁহ-ফালি চাব পাৰোঁ। হাতৰ তলুৱাত এক নাৰী মন লৈ লুটিয়াই বগৰাই অলপ চালেই মই ইয়াৰ গভীৰলৈ যাব পাৰোঁ। মোৰ এই বিশ্বাসৰ আঁৰত যুক্তি আছিল। মোৰ এক ধাৰণা আছিল মোৰ জীৱনেই মোৰ মাজত এই বিশ্বাস প্ৰোথিত কৰিছে।

মই নিজে নাৰী, নাৰীকেন্দ্ৰিক বাস্তৱতা মই কল্পনা কৰিব নালাগে। নাৰী জীৱনৰ আধা বাট ইতিমধ্যে মই পৰিত্ৰমা কৰিছোঁ। এখন পথাৰৰ দৰে মোৰ নাৰী জীৱনে কিমান ৰং সলালে তাৰ হিচাপ নাই। আজো আইতাৰ পৰা আৰম্ভ কৰি অনবৰতে মদ, ড্ৰাগছৰ নিচাত আকণ্ঠ ডুবি থকা সেই মোৰ লগত বন্ধু হোৱা তীক্ষ্ণ মেধাৰ অধ্যাপিকাগৰাকীলৈকে কিমান নাৰী দেখিলোঁ! কিতাপৰ পাতত পোৱা সেই নাৰীৰ বিচিত্ৰ সমদলটো! চচ্চাৰৰ নানজনী, পাৰ্লবাকৰ অ-লান, জুলিয়েটজনী, বগা মুকুতাৰ দৰে ছালত নীলা সিৰ জিলিকি থকা ৰূপহী ক্লিয়েট্ৰাজনী, ডিকেন্চৰ মিছ হ্যাবিছাম, মৰিচনৰ জন্মতে নাই নোহোৱাকৈ জন্ম হোৱা পিলেট, নীলা চকুৰ মোহে পাগল কৰা পিকলা ... আৰু কিমান নাৰী! আৰু মই নিজে সৃষ্টি কৰা নাৰী চৰিত্ৰবোৰ! সোণতৰা, বীণা, জেউতি, মাজনী, বগী...। নাৰী চৰিত্ৰ লৈ কৰা মোৰ গৱেষণা ইত্যাদি।

নাৰী জীৱন, নাৰীকেন্দ্ৰিক বাস্তৱতা- মোৰ নিজৰ জীৱন, মই মানুহজনীৰ বাস্তৱতা বুলি ভাবিছিলোঁ। নাৰী জীৱন বুজি পাওঁ বুলি নাৰীৰ যত্না অনুধাৱন কৰিব পাৰোঁ বুলি মোৰ গৰ্ব আছিল। স্বামীৰ লগত ডিভৰ্চ হোৱা দুটা সন্তানৰ মাতৃগৰাকীয়ে তেওঁৰ এই পিতৃপ্ৰধান সমাজত পুৰুষ নোহোৱাকৈ চলাৰ সমস্যাবোৰৰ কথা কৈ মোক শেষত কৈছিল, 'আপুনি স্বামী-পুত্ৰই চেনেহেৰে আবৰি থকা মানুহ, মোৰ দৰে দুৰ্ভগীয়া নাৰীৰ কথা কেনেকৈ বুজিব?' মই ডাঙৰ

তাইৰ দেহাৰ অবয়বটো মোৰ চিনাকি, তাইৰ মন? তাইৰ জীৱন? ইমানদিনে আলফুলে বহন কৰি অহা মোৰ গৰ্ব, মোৰ অহঙ্কাৰ, মোৰ আত্মবিশ্বাস বালিৰ ঘৰ খহাদি খহিছিল। এলুমিনিয়ামৰ থালখনৰ মাংস-ভাতখিনিত সান খাই থকা নাৰীৰ যত্নগাৰ গভীৰতা বুজি পাইছোঁ বুলি ক'লে মই যে নিজকে ফাঁকি দিয়া হ'ব। বৌ-বজাৰৰ গলিত মোৰ গৰ্ব লতেৰা নৰ্দমাটোত বাগৰি পৰিছিল।

কলিকতাৰ যাদৱপুৰ বিশ্ববিদ্যালয়ে আয়োজন কৰা Women Studiesৰ ক'ৰ্চটোৰ বাবে মোক বাছনি কৰাত মই স্বাভাৱিকতে আনন্দিত হৈছিলোঁ। প্ৰথম দিনাই আমাক এখন ৰুটিন দিছিল, মনটো ভৰাই দিব পৰা এক আকৰ্ষণীয় কাৰ্যসূচী। ৰুটিনখনৰ এক বিশেষ প্ৰগ্ৰাম দেখি মই বৈ গৈছিলোঁ - 'A visit to sex workers'। মোৰ প্ৰচণ্ড কৌতূহল হৈছিল। পাছত বুজিছিলোঁ আমাৰ লগৰ আটাইকেইগৰাকী অধ্যাপিকাৰে একেই কৌতূহলেই হৈছিল। বিভিন্ন কথাৰ মাজতো এই 'Visit to sex workers'ৰ সম্পৰ্কে আমি বাৰে বাৰে আলোচনা কৰিছিলোঁ। আমাক বৌ-বজাৰ, কালিঘাট, সোণাগাছিলৈ লৈ যোৱা হ'ব। আমাৰ মাজত বিভিন্ন প্ৰশ্ন উঠিছিল। কোনে আমাক লৈ যাব? কোন যাব আমাৰ লগত? Women Studies বিভাগৰ অভিজিত যাব, ইংৰাজী বিভাগৰ ড° ইন্দিৰা। কথাৰ লাচতে অভিজিতৰ সন্মুখতে কোনোবা এজনীয়ে কৈ উঠিছিল, 'অভিজিত দাই চিনি পায় নহয়, আমাক লৈ যাব।' ...মানুহজনে হেঁ-হেঁৱাই হাঁহি কৈছিল, 'কি কয় শুনা, অভিজিত দাই চিনি পাব।' বাহিৰৰ পৰা যোৱা আমিবোৰৰ লগতে কলিকতাৰ কলেজত কাম কৰা, কলিকতাতে জন্ম হৈ ডাঙৰ-দীঘল হোৱা অধ্যাপিকাসকলো উত্তেজিত, সেই নিষিদ্ধ পল্লীবোৰলৈ যোৱাৰ কথা কোনেও কল্পনাও কৰিব নোৱাৰে। আমাৰ লগৰ চাৰিজন পুৰুষ অধ্যাপকক কোনোবা এজনীয়ে জোকাইছিল, 'হাতত গোলাপ ফুল লৈ মালাকোছা মাৰি ধুতি পিন্ধিব লাগিব।' তেওঁলোকৰ মাজৰ বিশ্ববিদ্যালয়ৰ বয়সীয়া অধ্যাপকজনে অলপ ভয় খাইছিল, 'আপোনালোক সেই গলিবোৰলৈ যোৱা বৰ ভাল নহ'ব নেকি!' এগৰাকী অধ্যাপিকাই ড° অনুৰাধা চন্দক কৈছিল, 'আমাৰ সেই গলিবোৰলৈ যোৱাৰ কিবা প্ৰয়োজনীয়তা সাঁচকৈয়ে আছেনে?' ড° চন্দই অলপ খং খাইছিল, 'লেতেৰা গলিবোৰত থকা ছোৱালীবোৰৰ বাবেই তোমালোক ৰাস্তাত ঘূৰি ফুৰিব পাৰিছা, নহ'লে দিন-দুপৰতে তোমালোকৰ হাতত ধৰি টানিলেহেঁতেন।' Women Studiesৰ পৰিচালকগৰাকীৰ কথাত স্পষ্ট হৈছিল সেই মতবাদ, বেশ্যাবোৰ

of our labours', 'আমি দেহা নেবেচোঁ, আমি আমাৰ শ্ৰম বেচোঁ।' যাদৱপুৰ বিশ্ববিদ্যালয়ত হোৱা আন্তঃৰাষ্ট্ৰীয় যৌনকৰ্মী সমাৰোহৰো মূল আদৰ্শ এয়াই আছিল। N.G.O. অফিচৰ মানুহজনক মই এটা প্ৰশ্ন সুধিছিলোঁ, 'যৌনকৰ্মীক সমাজে মৰ্যাদা দিলেই এই সমস্যা সমাধান হ'বনে?' ইয়াৰ অৰ্থনৈতিক দিশটোৰ কথা সুধিছিলোঁ। উত্তৰটো অলপ অস্পষ্ট আছিল। পোন্ধৰ হাজাৰ যৌনকৰ্মীক সংস্থাপন দিয়া সহজ নহয়, তাতে এই ছোৱালীবোৰৰ কোনো ধৰণৰ শিক্ষাই নাই, বহুতে কাম কৰিবও নোখোজে। গতিকে এই N.G.O. বিলাকে মাত্ৰ চিকিৎসা বিষয়টোক বেছি গুৰুত্ব দিছে, আৰু চেষ্টা কৰিছে যাতে যৌনকৰ্মীসকলৰ মানসিকতা সলনি হয়, তেওঁলোকে নিজৰ অধিকাৰ সম্পৰ্কে সচেতন হয়। N.G.O. বিলাকে যৌনকৰ্মীৰ মাজৰ পৰাই কিছুমান কৰ্মী উলিয়াইছে। ড° মণিনাগে আমাৰ এটা ক্লাছত কৈছিল, "কিছুমান লীডাৰ জাতীয় যৌনকৰ্মীয়ে ৰাজনৈতিক নেতাৰ দৰে কথা কয়।" ৰাজনৈতিক নেতাৰ দৰে কথা কোৱা বেশ্যা! মোৰ কল্পনাৰ বাহিৰৰ কথা। ড° মণিনাগৰ যৌনকৰ্মী শীৰ্ষক বক্তৃতাটো প্ৰায় তিনিঘণ্টা ধৰি চলিছিল, আমাৰ আটাইৰে বহুত প্ৰশ্ন আছিল। N.G.O. অফিচৰ মানুহজনৰ বক্তৃতাৰ মাজতে আমি প্ৰশ্ন সুধিবলৈ লৈছিলোঁ। সময় কম বাবে আৰু আগবঢ়া নহ'ল। 'ফিল্ড'ৰ পৰা ফোন আহি আছে, দুটাৰ পাছত আমাক আৰু 'Workers' সকলে দেখা নকৰে। আমাক কেমেৰা নিবিবৰ বাবে সকাইয়াই দিয়া হ'ল। যাদৱপুৰ বিশ্ববিদ্যালয়তে আমাক কেমেৰাৰ কথা কোৱা হৈছিল, আৰু কোৱা হৈছিল, 'Workers' সকলে আমাক কিবা খাবলৈ দিলে যেন আমি না নকৰোঁ আৰু তেওঁলোকৰ মনত আঘাত দিয়া প্ৰশ্ন নোসোধোঁ। আমাৰ বাছ আকৌ চলিছিল। মোৰ মনত বহু প্ৰশ্ন উদয় হৈছিল। এই যৌনকৰ্মীক যি আইনগত অধিকাৰ দিয়াৰ দাবী উঠিছে, তেওঁলোকৰ জীৱিকাক যি সামাজিক মৰ্যাদা দিয়াৰ কথা উঠিছে, মে' দিৱসৰ দিনা কলিকতাত শোভাযাত্ৰা উলিয়াই এওঁলোকে যি অধিকাৰ সমাজৰ পৰা বিচাৰিলে তাৰ অৰ্থ কি? চোৰ, ডকাইতে যেনেকৈ সমাজৰ সীমাত থাকি বাস কৰে, তেনেকৈ যৌনকৰ্মীবোৰো থাকক, মাত্ৰ সমাজে এওঁলোকক আইনগত সুৰক্ষা দিয়ক, চিকিৎসাৰ সুবিধা দিয়ক, সামাজিক মৰ্যাদা দিয়ক। কোনেওতো বিভিন্ন অৰ্থনৈতিক ব্যৱস্থাবে সংস্থাপিত কৰাৰ কথা কোৱা নাই। বিশ্বায়নে আনি দিয়া ধনতান্ত্ৰিক মূল্যবোধ ইয়াত প্ৰকাশ পোৱা নাইনে? এইচাম নাৰীয়ে দেহা বেচি সমাজৰ নৰ্দমা হৈয়ে থাকক, মাত্ৰ ওপৰখনত অলপ মলম সানি দিয়া যাওক।

একেবাৰে কমা নাই। এগৰাকী যৌনকৰ্মীয়ে মোৰ কাষতে থিয় দি আছিল, তাই মোৰ ফালে চাই ক'লে, 'বেমাৰ কেনেকৈ কমিব। বজ্জাতবোৰৰ কনডম ল'লে স্ফুৰ্তি নুঠে।' আন এজনীয়ে চিঞৰ মৰাদি কৈ উঠিল, 'বয়স হোৱা মানুহকেইটাক ক'বই পাৰি, এই কলেজৰ ল'ৰাবোৰে কথা ক'লে ক'ত শুনিব?' মোৰ পৰা এহাত দূৰৈত এটা ল'ৰাই থিয় দি আমাৰ কথা শুনি আছিল, দীঘল চুলি, মিহি চেলাউৰি। Women Studiesৰ ক্লাছত শুনা পুৰুষ যৌনকৰ্মী নিশ্চয়। সি কথা কওঁতে ছোৱালীৰ দৰে গা ভাঙে। সি বৌ-বজাৰ ঠাইখনৰ ইতিহাস কৈছিল। ইয়াত বোলে আগতে বৌসকলে বজাৰ কৰিবলৈ আহিছিল। তাৰ বিষয়েও কোনোবা এজনীয়ে আমাক ক'লে, 'ই ট্ৰামে-ট্ৰেনে ঘূৰি ইছৰা কৰি ভুলিয়ে ভালিয়ে গ্ৰাহক ইয়ালৈ গোটাই আনে।' প্লাক কৰা চেলাউৰিৰ তলৰ চকুযোৰ লাজত তললৈ নামি গ'ল। মোৰ হাতত তুলি দিয়া চাহৰ মাটিৰ পিয়লাটো কঁপিছিল। মই বুজিছিলোঁ, এইখন এখন অচিন জগতত ভৰি দি আছে।

আমাক অফিচটোৰ পৰা আকৌ তিনিজনকৈ ভাগ কৰি ভিতৰলৈ লৈ যোৱা হ'ল। আমাৰ লগত তিনি-চাৰিগৰাকীমান পাতল সেউজীয়া এপ্ৰন পিন্ধা যৌনকৰ্মী, তেওঁলোকে N.G.O. সংস্থাবোৰৰ লগত সহযোগ কৰি এই এলেকাত কাম কৰে। এগৰাকীয়ে বৰ গৰ্বেৰে ক'লে, 'আমাক দৰমহা দিয়া নাই নহয়, ছোৱালী দুজনীয়ে সুধিয়ে থাকে, দৰমহা কেতিয়া পাবা?' দৰমহাৰ নামত তাই যিকেইটা পইচা পায় সেয়াৰে তাইৰ একো নহয়, তথাপি সেইকেইটা দেহ বেচা পইচা নহয়। তাইৰ ছোৱালী দুজনী বৰ্ডিং স্কুলত পঢ়ি আছে, মাকৰ আৰ্জনৰ ৰাস্তা সিহঁতে জানে। তাই ক'লে আন্দোলনৰ বাবেই বাপেকৰ নাম নোহোৱাকৈ আজিকালি কেৱল মাকৰ নামেৰেই স্কুলত নাম লগাব পাৰি। তাই গভীৰ আত্মবিশ্বাসেৰে ক'লে, 'আমাক আৰু আগৰ দৰে গ্ৰাহকে অত্যাচাৰ কৰি থৈ গুচি যাব নোৱাৰে, সিয়ো মৰিব।' বুজিছিলোঁ যৌনকৰ্মীৰ অধিকাৰ লৈ যি আন্দোলন চলি আছে তাৰ প্ৰভাৱ এই গলিটোতো পৰিছেহি। আমাক এটা দুমহলীয়া ঘৰলৈ লৈ যোৱা হ'ল। তেতিয়া দুপৰীয়া ভাত খোৱাৰ সময় আছিল। জৰাজীৰ্ণ দুমহলীয়া ঘৰটোত বহুকেইটা কোঠা, প্ৰত্যেক কোঠাত চকুত পৰা বস্ত্ৰটো হ'ল বিছনা, বিছনাখনেই সৰু সৰু কোঠাবোৰ জুৰি থাকে। দুৱাৰ মুখে মুখে ষ্ট'ভ একোটা বন্ধা-বঢ়া চলিছে। ক'ৰবাত এটা পানী কেঁচুৱাই টেঁৰা-টেঁৰাকৈ কান্দিছে। এটা ঠেক আন্ধাৰ চিৰিয়েদি আমি উঠি গ'লোঁ। ভবদুপৰীয়া কেনেকৈ এটা ঘৰৰ

খোৱা কাম। ছোৱালীকেইজনীয়ে পুলিচৰ অত্যাচাৰৰ কথা কৈছিল, 'হাৰামজাদাবোৰে মাজে মাজে আহি চুলিত ধৰি চৰিয়াই, লঠিয়াই গাড়ীত ভৰাই লৈ যায়হি, হাজোতত এৰাতি ৰাখি পইচা খাই আকৌ থৈ যায়হি। ইহঁতকেইজনীৰ আটাইতকৈ বেছি উপাৰ্জন হ'ল এৰাতিত এশ টকা। তদুপৰি বাৰীৱালী মাফিয়া গ্ৰুপ, পুলিচৰ ভাগ, দালালৰ ভাগ - এইবোৰতো আছেই, বেমাৰ-আজাৰ লাগিয়েই থাকে। আমাক চাহ দিছিল। লক্ষ্য কৰিছিলোঁ ছোৱালীকেইজনীয়ে উচ্-পিচ্ কৰিছে, বোধহয় ভাত-পানী খাই সাজু হ'ব হ'ল। আমি আন্ধাৰ চিৰিটোৰে আকৌ নামি আহিছিলোঁ। এইবাৰ লগ পালোঁ ত্ৰিশ বছৰতে বুঢ়ী হোৱা আন এজনী নাৰীক, তাই কান্দি কান্দি পেটাকোটৰ গাঁঠিটো খুলি আমাক পেটটো দেখুৱাইছিল, বিভিন্ন ধৰণৰ অপাৰেশ্বনৰ চিলাইৰ দাগ। তাই ঘৰ চলাবৰ বাবে এই গলিলৈ আহিছিল। ভাই-ভনীক উপযুক্ত কৰি তাই এতিয়া ঘৃণনীয়, যাৰ বাবে গাৰ মঙহ বেচিলে সেই ভাইহঁতে তাইৰ পৰিচয় দিবলৈ ঘিণ কৰে। তাইৰ আজি গাৰ মঙহৰ দাম নাই। তাই চলে কেনেকৈ? উত্তৰত তাই এখন বেডক'ভাৰেৰে দুভাগ কৰি থোৱা দুখন বিছনা দেখুৱালে। কলেজৰ ল'ৰা-ছোৱালীয়ে আহি এঘণ্টাত পাঁচ টকা ৰেটত বিছনা দুখন ভাড়া লয়। যিদিনা নিষিদ্ধ উত্তেজনা বিচৰা ল'ৰা-ছোৱালী নাহে সেইদিনা তাইৰ লঘোণ। তাই ক'লে, "মই আজিকালি ফেনতে ওলমি মৰাৰ কথা ভাবিবলৈ লৈছোঁ।" তাৰ পিছত লগ পালোঁ গুলপীয়া ফুক এটা পিন্ধি ওলাই অহা যৌৱনপ্ৰাপ্ত নোহোৱা ছোৱালীজনী। তাইৰ এতিয়া এই লাইনত বৰ কদৰ। দিনে তাই পোন্ধৰজনমান গ্ৰাহকক দেহ দিয়ে। তাইৰ গল্পটো ফেনত ওলমি মৰিব খোজা বুঢ়ীজনীৰ সৈতে একেই, অৱশ্যে প্ৰথম অধ্যায়টোহে। তাইৰ ককায়েক, ভায়েকক পঢ়াবলৈ এই লাইনত আহিছে। তাই হাঁহি মাৰি ক'লে, ককায়েক-ভায়েক 'ডাঙৰ মানুহ' হ'লে তাইৰ আৰু কি চিন্তা থাকিব? আমি তাইৰ শৰীৰটো চাইছিলোঁ, যৌৱনপ্ৰাপ্ত নোহোৱা এই অকণমানি ছোৱালীজনী। দিনে পোন্ধৰটাতকৈও বেছি গ্ৰাহক। তাই আমাৰ প্ৰশ্নটো বুজি পালে। কিশোৰীজনী বুলিও ক'ব নোৱাৰা অকণমানিজনীয়ে আকৌ হাঁহি পেলালে। এজন শকত-আৱত আদহীয়া মানুহ আহি আছে। "তেনেকুৱা মানুহো?" এইবাৰ ফুকটো ডাঙি কৰঙনটোত এচাপৰ মাৰিলে, নাইৰ ওচৰত হাত থ'লে, "ইয়াত... ইয়াত।" তাই আকৌ খিল-খিলাই হাঁহিলে। আমাৰ লগৰ এপ্ন পিন্ধা যৌৱনকৰ্মীগৰাকীয়ে ক'লে, "কচি বস্ত্ৰৰ দাম আছে। কি কৰিব গৰীব ঘৰৰ ছোৱালী।" মোৰ অবাধ্য

ডাঙৰ কোম্পানীৰ 'চাকৰি' কৰা কিশোৰী কিছুমানৰ কথা কৈছে। এই কিশোৰীবোৰ ভাল ঘৰৰ, শিক্ষিত, ভাল প্ৰতিষ্ঠানত পঢ়ি থকা ছোৱালী। সিহঁতৰ 'চাকৰি'টোৰ মূল কাম হ'ল কোম্পানীয়ে কৈ দিয়া বিশেষ মানুহক "কফি টেবুলত সংগ দিয়া।" কফি টেবুলৰ পৰা বিছনাখন বেছি দূৰৈত নাথাকে। বমণে দুখ কৰি কৈছিল, "ওঠাৰ-উনৈশ বছৰীয়া ছোৱালীবোৰে কোম্পানীৰ লগত দৰ কচা-কচি কৰে", 'সপ্তাহত কেইবাৰ?' বিশ বছৰ নৌহওঁতেই এই ছোৱালীবোৰ অনুভূতিহীন ৰবট হৈ পৰে।

নাৰী মঙহৰ বেহাখন বৰ পুৰণি। পুৰুষপ্ৰধান সমাজ থাকে মানে এইখন বেহা থাকিবই। Fathers' of the churchৰ মতামত, "sewers are necessary to guarantee the wholesomeness of palaces." নাৰী শোষণৰ এক চূড়ান্ত ৰূপ হ'ল এই মঙহৰ বেহা। এই বেহাখনত নাৰী কিয় সোমায়? কোনো উত্তৰাধিকাৰ সূত্ৰে পোৱা মানসিক দোষৰ কাৰণে নাৰী এই কামলৈ নাহে। আচলতে যেতিয়ালৈকে দৰিদ্ৰতা থাকিব, অভাৱ থাকিব, উপাৰ্জনৰ বাস্তা নাথাকিব তেতিয়ালৈকে এই বজাৰো থাকিব। ১৮৯৭ চনত Parents Duchatelet এ তেওঁ এক ৰিপ'ৰ্টত কৈছে, ৫,০০০ যৌনকৰ্মীৰ ভিতৰত ১,৪৪১ জনী আহে দৰিদ্ৰ অৱস্থাৰ বাবে; ১,৪২৫ জনী পুৰুষৰ দ্বাৰা প্ৰভাৱিত হৈ আহে; ১,২৫৫ জনী মাক-দেউতাকে খোৱা-বোৱাৰ যোগান ধৰিব নোৱাৰাৰ বাবে আহে। ১৮৯৭ চনৰ ছবিখন বৰ সলনি হোৱা নাই। কিছুমান যৌনকৰ্মীক পৰীক্ষা কৰা ডাক্তৰে এখন যন্ত্ৰণাৰ ছবি দাঙি ধৰিছে, পাঁচবছৰ মঙহৰ বেহা পতাৰ পাছত ৭৫% ভাগৰ যৌনৰোগ হয়, মূলতঃ চিফিলিছৰ দ্বাৰা আক্ৰান্ত হয়, ২৫% ভাগৰ গনেৰিয়াৰ বাবে অপাৰেশ্বন হয়, ২০ জনীৰ মাজৰ এজনীৰ টিবি হয়, ৬০% ভাগেই নিচাসক্ত হয়, ৪০% ভাগ চল্লিছৰ আগতেই মৰে। তদুপৰি ১০০% ভাগেই এবৰচনৰ দৰে ক্ষতিকাৰক কাম বাৰে বাৰে কৰি স্বাস্থ্য ভাঙি পেলায়।

বমণে কোৱাৰ দৰে উচ্চশ্ৰেণীৰ দেহ বোচা নাৰীও অতীতৰ পৰা আছে। কিন্তু ইয়াৰ সংখ্যা অতীজৰে পৰাই কম। অভাৱত বেচিবলৈ একো নথকা, গাৰ মঙহকে বেচি খোৱা নাৰীয়েই সংখ্যাত বেছি। দিনটোৰ উপাৰ্জন টকা আঠটাৰে আধাপেটীকৈ ভাত খোৱা ছোৱালীজনীয়েই আচল সত্য।

যিদিনালৈকে ব্যক্তিগত সম্পত্তিৰ ওপৰত তিষ্ঠি থকা পুৰুষপ্ৰধান শ্ৰেণী সমাজ থাকিব; যেতিয়ালৈকে অভাৱ, দৰিদ্ৰতা থাকিব তেতিয়ালৈকে নাৰীয়ে

‘নাৰী’

ফণীন্দ্র কুমাৰ দেৱ চৌধুৰী

(এক)

কিছু সময়ৰ আগতে মই এই দুখন হাতেৰে মোৰ মাৰ প্ৰাণহীন শৰীৰটো চিতাত তুলি দিছোঁ। কালদিয়া নদীৰ পাৰৰ বহল বালিচৰত বাঁহ আৰু কাঠেৰে নিখুঁতভাৱে সজা চিতাৰ ওপৰত নিৰ্বাক, নিস্পন্দন হৈ শুই ৰোৱা মাৰ অসহায়া শৰীৰটোৰ ফালে চাই ৰোৱাৰ সময়ত এক অদ্ভুত অনুভূতিয়ে মোক আচ্ছন্ন কৰি তুলিছিল। দুকুৰি বছৰৰ আগতে যেতিয়া এইগৰাকী নাৰীৰ শৰীৰত প্ৰাণময় যৌৱন আছিল, দুচকুৰ দৃষ্টিত ওলমি বৈছিল ব’দৰ পোহৰ আৰু জোনাকৰ সপোন, সেই সময়তে তেওঁ গৰ্ভত ধাৰণ কৰিছিল মোক। আৰু এতিয়া মোৰ অনুভৱ হৈছে, মই যেন অলপ আগতে মোৰ গৰ্ভত ধাৰণ কৰিছিলোঁ মাক। চিতাৰ ওপৰত শুই ৰোৱা মাৰ শৰীৰটো ধীৰে ধীৰে সংকুচিত হৈ আহিছিল, দ্ৰুতগতিত কমি আহিছিল তেওঁৰ বয়স, তেওঁ ৰূপান্তৰিত হৈছিল এগৰাকী মন মুহি নিয়া কিশোৰীলৈ, হৃদয় ভৰাই তোলা শিশুলৈ। এটা সময়ত কোষ হৈ প্ৰৱেশ কৰিছিল মোৰ গৰ্ভত।

মৃত্যুৱে স্পৰ্শ কৰি যোৱা মাৰ শৰীৰটো দেখি মোৰ ভাব হৈছিল— এটা শিশুৰ দৰে লালকাল দি শুই ৰোৱা এইগৰাকী অসহায়া নাৰীৰ অলপ আগতে যেন জন্ম হৈছিল মোৰ গৰ্ভৰ পৰা। মাতৃৰ বুকু সুদা কৰি যোৱাৰ দৰে মোৰ বুকুত শূন্যতা এৰি থৈ তেওঁ যাবলৈ ওলাইছিল।

মোৰ হাতত লৈ থকা জোঁৰটোৰে মই ধীৰে ধীৰে যন্ত্ৰচালিত কোনো ব’বটৰ দৰে জুইৰ শিখাটো মাৰ মূৰত লগাই দিছিলোঁ। অগ্নিৰ সংস্পৰ্শলৈ আহিলে সংকুচিত হৈ পৰা নাইলনৰ সূতাৰ দৰে এটা অদ্ভুত শব্দ কৰি মাৰ চুলিবোৰ পুৰিবলৈ আৰম্ভ কৰিছিল। মোৰ নাকত আহি লাগিছিল আশ্চৰ্যকৰ গোল্ফ।

মাৰ মুখতে শুনিছিলোঁ, টি চি নে কোন স্কুলত বোলে মাৰ ক্লাছমেট আছিল সুদক্ষিণা শৰ্মা। মাহঁতে তেওঁক জানিছিল কুইন হাজৰিকা বুলি। মাই কোৱা মতে, সেই সময়ত কুইন এক মোহনীয় সৌন্দৰ্যৰ অধিকাৰিণী আছিল।

আমি সৰুকালত মাহঁতৰ ঘৰৰ কাষত পৰি ৰোৱা পুখুৰীটোৰ সমান কেইটামান লোহাৰ কেৰাহীৰ পৰা জানিব পাৰিছিলোঁ যে এসময়ত মাহঁতৰ নিজৰ চাবোনৰ ফেক্টৰী আছিল। চাবোন বনোৱা কামত কেৰাহীকেইটা ব্যৱহৃত হৈছিল।

চহৰৰ সেই ৰূপত মই মাক দেখা নাই। মই মাক দেখিছোঁ পাটাছাৰকুছিৰ (মোৰ ঘৰ) গ্ৰাম্য পৰিৱেশত। সেই গ্ৰাম্য পৰিৱেশত পৰিচিতা মোৰ মাক ভিত্তি হিচাপে লৈ মই কেতিয়াবা কল্পনা কৰিবলৈ চেষ্টা কৰোঁ, গুৱাহাটী চহৰত পঞ্চাছ বছৰ আগতে কিশোৰী হিচাপে পাৰ হৈ অহা মাৰ চহৰীয়া ৰূপ। মই বিশ্বাস কৰোঁ যে মোৰ কল্পনাশক্তি যথেষ্ট প্ৰখৰ; তথাপি এটা কথা মই স্বীকাৰ কৰিবই লাগিব যে মোৰ সুতীক্ষ্ণ কল্পনাৰেও মোৰ শৈশৱৰে পৰা চিনাকি মাৰ ৰূপক অৱলম্বন কৰি মাৰ চহৰীয়া ৰূপ অংকন কৰিবলৈ মই ব্যৰ্থ হওঁ।

ভাব হয়, মা কিজানি কেতিয়াও চহৰৰ নাছিল। তেওঁ গাঁৱৰো নাছিল। তেওঁ কিজানি এই পৃথিৱীৰো নাছিল।

(তিনি)

পৃথিৱী এৰি তেওঁ কিজানি এতিয়া ঘৰলৈ উভতিছে। চিতাৰ কাষে কাষে হাতত জ্বলন্ত জোঁৰ লৈ নিৰ্বাক আমি প্ৰদক্ষিণৰত। কেইপাক জানো এতিয়াও ঘূৰা হ'ল? মোৰ পিছে পিছে মোৰ তৃতীয় ভাতৃ পোনা (বাইহাটা চাৰিআলিৰ কলেজত পদাৰ্থবিদ্যাৰ শিক্ষা প্ৰদান কৰা বলেদ্ৰ দেৱচৌধুৰী, অধ্যক্ষ); নাইনিতালৰ হিন্দুস্তান মেচিন টুলছৰ বিষয়া মোৰ দ্বিতীয় ভাতৃ হেমন্ত এতিয়াও আহি পোৱা নাই; আৰু যিকোনো মুহূৰ্ততে আহি পাব বুলি আশা কৰি আছোঁ। অলপতে হামৰেণত প্ৰশাসনিক বিষয়া হিচাপে যোগদান কৰা মোৰ সৰু ভাই ভাৰতভূষণ, এতিয়া নলবাৰী জিলাৰ ডেপুটী কমিছনাৰ।

অস্ফুট স্বৰেৰে চিনাকি পুৰোহিতজনে সংস্কৃতত শ্লোক উচ্চাৰণ কৰি আছে। মাৰ চিতা প্ৰায় স্পৰ্শ কৰি বৈ গৈছে কালদিয়া নদীৰ শীতল পানী। মাৰ

‘গুৱাহাটীৰ প্ৰথম হোটেলখন হৈছিল শুক্ৰেশ্বৰত। জনৈক দত্ত আছিল তাৰ মালিক। বঙালী আছিল তেখেত। ইপিনে ট্ৰাংক ৰোডৰ কাষত ইউচুফ কচায়ে মাংসৰ দোকান খুলিছিল।’

ভাল হোটেলত ব্যৱহাৰ কৰা হৈছিল পাটনাই আলু আৰু বগা লিচবন পিঁয়াজ। মিঠাই আগেয়ে শুক্ৰেশ্বৰ ঘাটত থালত কাপোৰ ঢাকি লৈ খোজকাঢ়ি গৈ বেচি ফুৰিছিল। ১৯০২-০৩ চনত এটা ডাঙৰ বসগোল্লাৰ দাম আছিল এক ছৰতীয়া। অৰ্থাৎ এক অনা (an old coin of one anna value)। পাছত সেই সময়তে নিশি ময়ৰা, হৰি ময়ৰা আৰু মাখন দত্তই মিঠাইৰ দোকান খুলিলে। এই তিনিওখনেই পাণবজাৰত আছিল। শেষত বমণী মিঠাইৱালাই উজান বজাৰত এখন দোকান খুলিলে।

মেদিনী চৌধুৰীৰ গুৱাহাটীৰ ইতিহাসত সন্নিৱিষ্ট নোহোৱা অন্য এখন হোটেল আছিল বৰ্তমানৰ ‘কল্যাণী’ ৰেষ্টুৰেণ্টৰ আশে-পাশে। ডম্বৰুধৰ শৰ্মা নামৰ এক বিশাল শৰীৰৰ অসমীয়া ভদ্ৰলোক আছিল সেই হোটেলৰ মালিক। বসগোল্লা, সন্দেশৰ পৰা আৰম্ভ কৰি তেওঁৰ দোকানত পোৱা গৈছিল পাটনাই আলু, কিছু লিচবন, পিঁয়াজৰ তৰকাৰী। গাঁৱৰ পৰা আহি চহৰত মেচ কৰি থকা কটনৰ কিছু প্ৰতিভাৱান যুৱকৰ নিয়মীয়া আড্ডাৰ স্থল আছিল ডম্বৰু শৰ্মাৰ হোটেল। ক্ৰেডিটত লোৱা এপিয়লা চাহ লৈ তেওঁলোকে পাৰ কৰি দিছিল ঘণ্টাৰ হিচাপত সময়। মাজে মাজে কাঠৰ চকী এখন টানি ওচৰলৈ লৈ আড্ডাত সংগ দিছিল হোটেলৰ মালিক ডম্বৰু শৰ্মাই। কামৰূপীয়া কাম কৰা ল’ৰাজনে কাঁচৰ গিলাচ এটাত ভৰ্তি চাহ লৈ শৰ্মাৰ সন্মুখত ৰাখিছিল; প্লেটত একোখন নিম্বকি।

আড্ডাৰ শেষত এদিন অভয় (ধৰি ল’লোঁ তেওঁৰ নাম আছিল অভয়) নামৰ কটনৰ শিক্ষা সাং কৰা সুদৰ্শন যুৱকজনে সকলোকে নিমন্ত্ৰণ জনাই কৈছিল— ভাই, তহঁত কিন্তু মোৰ বিয়ালৈ গোটাইকেইজন যাব লাগিব। ছোৱালীৰ বিয়া উত্তৰ গুৱাহাটীৰ পৰা হ’ব। দৰা পাঠশালাৰ পৰা ৰে’লত আহিব। তহঁতে কিন্তু পাঠশালাৰ পৰাই মোৰ লগত আহিব লাগিব।

ডম্বৰু শৰ্মাই কৈছিল, হোটেল এৰি মই কেনেকৈ যাম। আমি এটা কাম কৰিম। শুক্ৰেশ্বৰৰ পৰা ফেৰীৰে ব্ৰহ্মপুত্ৰ পাৰ হৈ ৰে’লষ্টেচনত ৰৈ থাকিম। তাৰ পৰা একেলগে যাম কইনা ঘৰলৈ।

এৰি অহা সোণালী শৈশৱ, চহৰৰ ৰাস্তাৰে ফক পিন্ধি যোৱা সেই কিশোৰী দিন; অথবা সেই ভয়াৱহ দিনটোৰ কথা, যিদিনা মাজনিশালৈ তেওঁ উজাগৰে আছিল, তেওঁৰ পাণি-গ্ৰহণৰ বাবে আহিবলগীয়া অভয় নামৰ যুৱকজনৰ প্ৰতীক্ষাত, যি আৰু তেওঁৰ ওচৰলৈ কেতিয়াও নাছিল!

(ছয়)

মৃত্যুৰ ঠিক প্ৰাক্‌মুহূৰ্তত বোলে মানুহে এটা ঘন অন্ধকাৰ সুৰংগত প্ৰৱেশ কৰে, বহুত দূৰৈৰ ক'ৰবাত দৃষ্টিগোচৰ হয় এটা উজ্জ্বল পোহৰ আৰু মৃত্যুৱে যেতিয়া সাৰটি লয়, ঠিক সেই সময়তে অলৌকিক সেই উজ্জ্বল আলোকৰ সৈতে মানুহৰ মিলন হয়।

সম্ভৱ আমেৰিকাৰ মনোবিজ্ঞানী ৰেমণ্ড মোডী (Raymond Mody)য়ে প্ৰথমতে মৃত্যুৰ প্ৰাক্‌মুহূৰ্তৰ (NDE-Near Death Experience) বিষয়ে বিজ্ঞানসন্মতভাৱে চিন্তা-চৰ্চা কৰিবলৈ আৰম্ভ কৰিছিল। সুদীৰ্ঘ এঘাৰ বছৰ ধৰি মৃত্যুমুখৰ পৰা কথমপি সাৰি অহা এশ পঞ্চাছজন ব্যক্তিৰ অভিজ্ঞতা চালি-জাৰি চাই ৰেমণ্ডে বিশ্বাস কৰিবলৈ আৰম্ভ কৰিছিল যে মৃত্যু-মুহূৰ্তৰ চিন্তাত এক সামঞ্জস্য আছে। এক গভীৰ প্ৰশান্তিয়ে যেন ধীৰে ধীৰে সমগ্ৰ হৃদয় ভৰাই তোলে, তাৰ পাছতে অনুভৱ হয়, শৰীৰটোৰ পৰা তেওঁ বিচিহ্ন হ'বলৈ আৰম্ভ কৰিছে, যাত্ৰা আৰম্ভ হয় অন্ধকাৰ সুৰংগৰ মাজেৰে, দূৰৈত সেয়া চকু চাট মাৰি ধৰা জলমল পোহৰ, সমগ্ৰ জীৱনৰ স্মৃতি এটা বালকৰ দৰে পাৰ হৈ যায়, সেয়া কোনোবাই তেওঁক হাতবাউল দি মাতিছে...

সেই শেষৰাতি কোনে মাতিছিল মাক?

ৰাতিপুৱা যেতিয়া পৰি ৰোৱা আঁঠুৱা তুলি মাৰ নিস্পন্দন শৰীৰ আৱিষ্কাৰ কৰা হৈছিল, সেই সময়তো মাৰ নিদ্ৰিত মুখাৱয়বত আৱৰি আছিল এক গভীৰ প্ৰশান্তিয়ে, যেন পৃথিৱীত আৰু কোনো দুখ নাই; নাৰীত্বৰ অৱমাননা নাই, মিছা সামাজিকতাৰ কোনো অভিশাপ নাই, মাজনিশা কাৰো আগমনক লৈ কোনো উৎকণ্ঠা নাই।

অকল মৃত্যুৰ পাছতেই নহয়, তাৰ আগতেও সকলো দুখ আৰু সুখৰ অনুভূতিৰ পৰা মায়ে যেন স্বইচ্ছাৰে বাছি লৈছিল সন্ন্যাস।

গুৱাহাটীৰ উত্তৰপাৰে ফেৰীৰ পৰা পাৰত নামিয়েই তেওঁলোকে শুনিবলৈ পাইছিল বেণুপাৰ্টিৰ শব্দ। বেণুপাৰ্টিৰ বুনবুন ধ্বনি অলপ সময় থমকি ৰোৱাৰ পাছতে ভাহি আহিছিল কাণ তাল মৰা লাউডস্পীকাৰৰ শব্দ।

ডম্বৰুৱে বেচ সন্তুষ্টিৰে চিঞৰি উঠিছিল, সেয়াহে বিয়া। চৌদিশ বজনজনাই গৈছে। কইনাৰ ঘৰ ওচৰতে হ'ব যেন পাওঁ।

ৰাও আৰু কঁহুৱা বনৰ মাজেৰে তেওঁলোক ফেৰীঘাটৰ পৰা ষ্টেচন অভিমুখে আগবাঢ়িছিল। ডম্বৰু শৰ্মাৰ শৰীৰত বন্ধুৰ বিয়া উপলক্ষে আজি নাককটা পুখুৰীৰ বিহাৰী ধুবীৰ হাতেৰে ধোৱাই অনা বিশেষ পোছাক।

সকলোৱে ঠিক কৰিলে, ষ্টেচনতে তেওঁলোকে দৰাৰ লগ হ'ব। তাৰ পৰা বৰযাত্ৰী সকলোৱে একেলগে কইনা ঘৰলৈ বুলি যাত্ৰা কৰিব।

ষ্টেচনত ইতিমধ্যে গুৱাহাটী নিৱাসী বহুতো গণ্য-মান্য ব্যক্তি দৰাৰ বাবে অপেক্ষা কৰি আছে। ১৯৯৬ত অসমীয়া গ্ৰন্থ প্ৰকাশকৰ সোণালী জয়ন্তী উৎসৱ আয়োজন কৰা 'বাণী প্ৰকাশ'ৰ স্বত্বাধিকাৰী চক্ৰধৰ চৌধুৰী, গুৰুপদ চৌধুৰী আৰু বহুতো।

পাঠশালাৰ পৰা দৰা লৈ আহিবলগীয়া ৰে'লগাড়ীখন নিৰ্দিষ্ট সময়ৰ বহু পাছতো আহি পোৱা নাই। ক'ববাত কিবা হ'ল নেকি? বিয়াৰ লগ্ন এতিয়া উকলি যাবৰ সময় হ'ব নেকি?

হঠাতে ৰাতিৰ নৈশ শব্দ চূৰ্ণ-বিচূৰ্ণ কৰি দূৰৈৰ পৰা ভাহি আহিছিল ৰে'লগাড়ীৰ বাক্ বাক্ শব্দ। ৰে'লৰ সুদীৰ্ঘ উকিয়ে যেন গোটমাৰি ৰোৱা ৰাতিৰ অন্ধকাৰ দুফাল কৰি কাটি দিছিল।

সকলোৱে মুখত স্বস্তিৰ নিশ্বাস। কইনাপক্ষৰো কেইজনমান দৰা আদৰিবলৈ গভীৰ উৎকণ্ঠাৰে ৰৈ আছেহি।

মহুৰ গতিৰে ৰে'লগাড়ীখন ষ্টেচনৰ ফালে আহি আছিল। ইউনিফৰ্ম পৰিহিত ষ্টেচন মাষ্টৰজনে হাতৰ জ্বলন্ত লাইটটো ওপৰলৈ দাঙি ছিগনেল দিয়াত ব্যস্ত আছিল।

দৰাৰ বাবে অপেক্ষা কৰি ৰোৱা মানুহখিনিৰ মাজত এটা মৃদু উত্তেজনা বিয়পি পৰিছিল। কইনাঘৰৰ মানুহখিনিয়ে এটা স্বস্তিৰ নিশ্বাস পেলাইছিল।

কাঁইটে নিঃশব্দে মোক খোচা-বিষ্কা কৰিছিল। সেই কাঁইটডাল নিৰ্মিত হৈছিল মোৰ জন্মৰ আগতে, সেইদিনা, যিদিনা মোৰ মায়ে ৰাতিৰ ৰে'লগাড়ীৰে আহিবলগীয়া তেওঁৰ দৰাৰ বাবে মাহ-হালধিৰে গা ধুই পাটৰ কাপোৰ পিন্ধি অপেক্ষা কৰি আছিল।

দৰাৰ সৈতে ৰে'লগাড়ীত একেলগে আহিবলৈ সাজি-কাচি ঘৰৰ পৰা ওলাই গৈছিল অভয়ৰ বন্ধু গণেশ। অভয়ৰ ঘৰ পাই হতভম্ব হৈ গৈছিল গণেশ। বেণুপাৰ্টিৰ কোনো শব্দ নাই, বিয়াৰ কোনো আয়োজন নাই। আলহী-অতিথিৰ খদমদম নাই। এক অদ্ভুত নীৰৱতা বিৰাজমান দৰাৰ ঘৰত। কিবা এক আশংকাত বুকুখন ঢপকৈ কঁপি উঠিছিল গণেশৰ। কি হ'ব পাৰে!

এই আশংকাৰ ওৰ পেলাই যি খবৰ আহি গণেশৰ কাণত পৰিছিল, সেয়া আছিল তাতোকৈ বিস্ময়কৰ। দৰাসহ ঘৰৰ বাকী দায়িত্বশীল লোকসকলৰ কোনো এজনেই ঘৰত নাই; ক'লে গৈছে সেই বিষয়েও কাকো একো স্পষ্টভাৱে জনাই যোৱা নাই। মাথোঁ কে গৈছে বিয়াখন নহয়।

তাতোকৈয়ো ডাঙৰ বিস্ময় অপেক্ষা কৰি আছিল গণেশৰ বাবে। বিয়া নোহোৱাৰ কাৰণ হিচাপে এজনে আহি যি কাৰণ দৰ্শাইছিল তাকে শুনি হতবাক হৈ পৰিছিল অভয়ৰ বন্ধু গণেশ। এয়াও জানো সম্ভৱ?

কলেজীয়া শিক্ষা সাং কৰা অভয়ৰ সৈতে বোলে কইনাঘৰৰ এটা বুজাবুজি হৈছিল যে ঠিক 'ডাউৰী' হিচাপে নহয়, খা-খৰচৰ অলপ সহায় হিচাপে তেওঁ কইনাঘৰৰ পৰা এহেজাৰ নগদ ধন ল'ব। তাৰে পাঁচশ টকা তেওঁক বিয়াৰ আগতে আদায় দিয়া হৈছিল, বাকী পাঁচশ বিয়াৰ পাছত দিয়াৰ কথা।

কোনে জানো আহি অভয়ক বুজাইছিল, সেইবোৰ টাউনৰ টকাৱালা মানুহ, সিহঁতৰ কথাৰ কি বিশ্বাস আছে, এবাৰ বিয়া হৈ যোৱাৰ পাছত পাঁচশ টকা তাক দিব বুলি ভাবি আছে যদি সি এটা মহামুৰ্খ। গাঁৱলীয়া ল'ৰা পাই তাক ঠগাইছে, দিবৰ মন থাকিলে সমুদায় টকা আগতেই দিলেহেঁতেন। সিহঁতৰ দৰে গাঁৱৰ ল'ৰাই টাউনৰ ঘৰৰ লগত সন্মন্ধ নকৰাই ভাল। এনেই কয়নে বোলে, সমানে সমানে কৰিবা কাজ...।

সেই পাঁচশ টকা 'ডাউৰী' হিচাপে সময়ত নোপোৱাৰ বাবেই অভয় নামৰ সেই শিক্ষিত ল'ৰাজন কইনা ঘৰত উপস্থিত নহ'ল।

(ন)

ৰাতিৰ ষ্টেচনৰ পৰা অধোবদনেৰে এজন এজনকৈ আঁতৰি আহিছিল গুৱাহাটীৰ পৰা ফেৰীৰে বিশাল ব্ৰহ্মপুত্ৰ পাৰ হৈ দৰাযাত্ৰী হ'বলৈ অহা ডম্বৰু শৰ্মা আৰু বহুতো। লাউডম্পীকাৰত ভাহি অহা কইনাঘৰৰ গীতৰ শব্দবোৰ যেন একো একোটা বিছাৰ দৰে শৰীৰত বগুৱাবাই ফুৰিছিল। কইনাঘৰৰ পৰা দৰা আদৰিবলৈ অহা মানুহখিনিৰ মুখলৈ চাবলৈ কাৰো সাহস নাছিল। আৰু মাত্ৰ কেইটামান মুহূৰ্তৰ পাছতে কইনাঘৰত পাই যাব সেই দুঃসংবাদ, মুহূৰ্ততে হয়তো বন্ধ হৈ যাব লাউডম্পীকাৰৰ মন উতনুৱা কৰা গীত, বেণুপাৰ্টিৰ উৎসৱমুখৰ ৰজনজননি। দৰা আদৰাৰ সময়ত বিয়াগীত গাবলৈ আখৰা কৰি থকা নামতীসকলৰ মুখৰ মাত বন্ধ হৈ পৰিব। কইনাৰ মাকে হয়তো দৌৰি গৈ বুকুৰ মাজত সুমুৱাই ল'ব পাট-কাপোৰেৰে সজ্জিত হৈ শহুৰৰ ঘৰলৈ যাবলৈ অপেক্ষা কৰি ৰোৱা সেই তেৰ বছৰীয়া ছোৱালীজনীক। দেউতাক হয়তো তেতিয়ালৈ হৈ পৰিব মূৰ্ছিত।

নাই, দৰাযাত্ৰী হ'বলৈ গুৱাহাটীৰ পৰা অহা মানুহখিনিৰ কইনাঘৰৰ সেই পৰিৱেশৰ সৈতে মুখামুখি হোৱাৰ মানসিক প্ৰস্তুতি নাই। নদীৰ ঘাটত তেওঁলোকলৈ অপেক্ষা কৰি আছে সেইপাৰৰ পৰা ভাৰা কৰি অনা ফেৰী। ৰাতিৰ ভিতৰতে তেওঁলোক পাৰ হ'ব ব্ৰহ্মপুত্ৰ নদী। ডম্বৰু শৰ্মাই তেওঁৰ হোটেল খুলিব আৰু গণেশহঁত যাব তেওঁলোকৰ মেচলৈ।

আৰু তেৰ বছৰীয়া সেই ছোৱালীজনী?

মুখেৰে কোনো শব্দ নকৰাকৈ তেওঁলোকে লুংলুঙীয়া পথেৰে নদীৰ ঘাটলৈ আগবাঢ়িছিল। চলাৎ-চলাৎকৈ পাৰত আহি খুন্দা মৰা নদীৰ টোবোৰে যেন তেওঁলোকৰ বুকুৰ ভিতৰতো ক'ববাত একোটা খুন্দা মাৰিছিল। তেওঁলোকৰ বন্ধু অভয়। আৰু একেখন ঠাইৰে তেওঁলোক। বজালীৰ নিচিনা এটা অঞ্চলৰ সন্মান জানো আজি ধূলিসাৎ হৈ নগ'ল।

ফেৰীঘাট পোৱাৰ সময়তহে মুখ ঘূৰাই তেওঁলোকে গম পালে, দৰা আদৰিবলৈ অহা কইনাঘৰৰ মানুহখিনিও তেওঁলোকৰ পিছে পিছেই আহি ঘাট পাইছে। তাৰেই এজনে বিনয়েৰে ক'লে, আপোনালোকেই দৰাঘৰৰ মানুহ। আপোনালোকে কইনাঘৰত পাক এটা মাৰি কথাখিনি বুজাই ক'লে ঘৰৰ

(দহ)

নিৰ্বাপিত চিতাত অৱশেষ হিচাপে পৰি আছে ছাই বৰণৰ সৰু সৰু হাড়ৰ টুকুৰাবোৰ। বাঁহৰ সৰু এটা চুঙা আনি কোনোবাই মোৰ হাতত দিছে। অস্থি সংগ্ৰহৰ বাবে নিৰ্দেশ দিছে পুৰোহিতক। ছাইৰ মাজত পৰি ৰোৱা হাড়ৰ টুকুৰাবোৰ হাতেৰে খেপিয়াই খেপিয়াই মই পৰম স্নেহেৰে ভৰাইছোঁ বাঁহৰ চুঙাটোত। পুৰোহিতজনে হাতেৰে আঙুলিয়াই মোক দেখুৱাইছে, সেইটো লাওখোলাৰ টুকুৰা, সেয়া কামিহাড়, আঙুলিৰ টুকুৰা এটা লওক, দীঘল টুকুৰা দুটা ভৰিৰ, তাৰ পৰাও লওক।

মা, তোমাৰ শৰীৰৰ হাড়ৰ টুকুৰাবোৰ এই চুঙাটোত মই সঞ্চিত কৰিছোঁ। ইয়াৰ পৰাই মই তোমাক পুনৰ্নিৰ্মাণ কৰিম। পুনৰাই জন্ম হ'ব তোমাৰ, পৃথিৱীত।

এইবাৰ অকল 'নাৰী' হিচাপে নহয়।

মানুহ হিচাপে।

বিবাহৰ যোগেদি অহা হঠাৎ পৰিৱৰ্তন, বাধা নিষেধ, দায়িত্ব তথা সামাজিক প্ৰমূল্যবোৰ। যিবোৰ বিষয়ত নাৰীগৰাকী প্ৰথমৰ পৰাই সজাগ হোৱা দৰকাৰ।

‘ৰহিমলা’ই আকাশলৈ মূৰ তুলিও চাব নালাগে, বেৰৰ জলঙাৰে সৰকি অহা পোহৰেৰে জোন চাবও নালাগে। কাণ আৰু মনক তীব্ৰ কঠোৰতাৰে বান্ধি ৰাখিব লাগিব। দূৰণিত ক’ৰবাত কোনোবাই কিৰিলি মাৰিছে — সেইটো কিৰিলি যমডাকিনীৰ মাত (নে সামাজিক সংশয়?) হৈ ঘূৰি আহিছে। কোনোবাই এটা পেঁপা বজাইছে — ৰিণি ৰিণি তাৰ ভাহি অহা মাত...। শুনিব খুজিলেও ‘ৰহিমলা’ই নুশুনাই ভাল।

‘ৰহিমলা’ই লোভক জয় কৰিব লাগিব। সেন্দূৰী আম সৰি পৰা শব্দই ‘ৰহিমলা’ক কৈশোৰৰ চপলতাৰে ঢপলিয়াই যোৱাত বাধা দিব লাগিব। সেন্দূৰী আমৰ বৰ্ণনা কাব্যিক। অৰ্থ পৃথক, গভীৰ। এগৰাকী নাৰীয়ে জীৱনী কালত যদি কিবা সৰু-সুৰা ভুল কৰে তেনেহ’লে সেয়া সমাজে পাহৰি যায়। সেয়াই নিয়ম। কিন্তু বোৱাৰী হৈ কৰা ভুল গোটেই জীৱনলৈ থাকি যায়।

কোনোবা আগৰ প্ৰেমিকে (!) দুখক উদ্‌যাপন (অতীত স্মৰণ) কৰিবৰ বাবে যদি ক’ৰবাত পেঁপা বজাইছে, সেয়া ‘ৰহিমলা’ই নুশুনাকৈ দূৰৈতে জীণ যোৱাবলৈ আহুন জনাইছে।

‘ৰহিমলা’ আত্মসংযমী হ’ব লাগিব।

গীতটোৰ সৃষ্টিৰ সময় যদি সত্তৰ দশক অৰ্থাৎ ১৯৬০-৭০ তেন্তে এইখিনি অসমীয়া সমাজ জীৱনৰ আটাইতকৈ গুৰুত্বপূৰ্ণ সময়। বিশেষকৈ পৰিৱৰ্তনৰ টোৱে সমাজৰ স্থিতাবস্থাক একপ্ৰকাৰ প্ৰত্যাহ্বান জনোৱাৰ সময়।

এতিয়া আমি চকু দিওঁ সেই দশকৰ অসমীয়া নাৰীৰ সামাজিক আৰু ৰাজনৈতিক অৱস্থানলৈ। স্বৰাজ্যোত্তৰৰ সময়ত অসমৰ সমাজ জীৱনলৈ বহুতো পৰিৱৰ্তন আহিছে। নাৰীৰ সামাজিক স্থান ক্ৰমাৎ মুক্ত আৰু শক্তিশালী হৈ পৰিছে। তাৰ পূৰ্বৱৰ্তী অসমৰ সামাজিক জীৱনৰ স্তৰটো বহুধা-বিভক্ত। আহোম স্বৰ্গদেউসকলৰ দিনত বংগ, উত্তৰ প্ৰদেশ আৰু বিহাৰৰ সম্ভ্ৰান্ত কায়স্থ আৰু ব্ৰাহ্মণক আনি মাটি-ভেটি দি প্ৰতিষ্ঠা কৰিছিল বুলি ইতিহাসে কয়।^৪ স্থানীয় সাধাৰণ প্ৰজা আৰু এই আমদানিকৃত সম্ভ্ৰান্ত পৰিয়ালবোৰৰ মাজত সংস্কৃতিগত বৃহৎ পাৰ্থক্য আছিল। পিছলৈ আমাৰ সমাজখনৰ পৰা ভালেকেইটা পৰিয়াল

স্বাধীনতাপূৰ্ব আৰু স্বাধীনতাৰ পৰৱৰ্তী সময়ত ঘটা ঐতিহাসিক কেইটামান ঘটনা— যেনে গান্ধীৰ অসম আগমন বা গান্ধীয়ে কৰা অসমীয়া নাৰীৰ প্ৰশংসা, চন্দ্ৰপ্ৰভা শইকীয়ানীৰ দৰে নাৰীৰ সামাজিক আন্দোলন আৰু অৱস্থান, সামাজিক প্ৰত্যাহ্বান গ্ৰহণ ইত্যাদিয়ে আমাৰ সামাজিক জীৱনত তীব্ৰ জোকাৰণি তুলিছিল। অসম সাহিত্য সভাত নাৰীৰ অংশগ্ৰহণ এক প্ৰত্যাহ্বানমূলক কথা আছিল, চন্দ্ৰপ্ৰভা শইকীয়ানীৰ এই প্ৰচেষ্টা নিশ্চিতকৈ উল্লেখনীয়।

অসমত নাৰীৰ উচ্চ শিক্ষাৰ স্বাধীন চিন্তা-ভাবনাৰ কুচকাৱাজ আৰম্ভ হৈছিল ১৯২৯ চন মানৰ পৰা। ‘কটন কলেজ’ মহিলা শিক্ষাৰ বাবে মুকলি হৈ পৰিছিল। তাৰ বহুত আগতেই ১৯১৮ ত অসমৰ শিক্ষাৰ ইতিহাসত আটাইতকৈ গুৰুত্বপূৰ্ণ ঘটনাটো ঘটিছিল। কলিকতাৰ ‘বেথুন কলেজ’ৰ পৰা সুখালতা আৰু সুখলতা দুৱৰাই বি. এ. পাছ কৰাৰ লগতে ১৯২১ চনত এম. এ. পাছ কৰি ইতিহাস ৰচনা কৰিছিল। তাৰ পৰৱৰ্তী সময়ত নাৰীৰ উচ্চ শিক্ষাৰ গতি শক্তিশালী ৰূপত প্ৰৱাহিত হৈ থাকিল।

১৯৪৭ চনত প্ৰতিষ্ঠা হোৱা মেডিকেল কলেজত ছাত্ৰীৰ সংখ্যা বাঢ়িছিল। সামাজিক কঠোৰ বাধা নেওচি কিছু মহিলাই এই বৃত্তি গ্ৰহণ কৰিলে।

১৯৭০ চনত তিনিগৰাকী ছাত্ৰী ইঞ্জিনিয়াৰ হৈ ওলাল। (চিত্ৰলেখা কাকতি, বন্দিতা ফুকন আৰু ৰীতা দত্ত)।^৬

১৯৩৯ চনত ৰাজবালা দাসে দুগৰাকী ছাত্ৰীক লৈ ‘সন্দিকৈ কলেজ’ প্ৰতিষ্ঠা কৰাৰ পিছত সেই নিৰ্দিষ্ট সময়ছোৱাত কলেজখনে অনন্য মাত্ৰা লাভ কৰিছিল। ১৯৬০-৭০ দশকত অসমৰ বিভিন্ন প্ৰান্তৰৰ পৰা আহি ছাত্ৰী ভৰ্তি হৈছিল।^৭

পুষ্পলতা দাসে সেই সময়তে উচ্চ শিক্ষিত হৈ সামাজিক আৰু ৰাজনৈতিক জীৱনত অংশ লৈ কাম কৰে।^৮

ইন্দিৰা মিৰিয়ে ১৯৪৭ চনত নেফালৈ গৈ শিক্ষা বিস্তাৰত লাগে আৰু ১৯৭৭ চনত ডি লিট উপাধি লাভ কৰে।^৯

কমলা ৰয় আহি ১৯৬৯ চনত কটন কলেজৰ প্ৰিন্সিপাল হয়।^{১০}

সৰোজ দত্ত সেই সময়তে DDPI হৈছে।

সাহিত্যৰ ক্ষেত্ৰত চালে দেখা পাওঁ যমুনেশ্বৰী খাটনিয়াৰ, নীলিমা দত্ত, লক্ষ্মীৰা দাস, নলিনীবালা দেৱী, স্নেহ দেৱী, চন্দ্ৰপ্ৰভা শইকীয়ানী, নিৰুপমা

ঐতিহাসিকভাৱে চালে দেখোঁ ১৯৬০ চনত আৰম্ভ হোৱা ভাষা আন্দোলন, ১৯৬২ ৰ চীনা আক্ৰমণ তথা ১৯৭২ চনৰ ভাষা আন্দোলনৰ সমান্তৰালকৈ ছাত্ৰী আৰু মহিলাসকলে সমাজ জীৱনতো বিশিষ্ট ভূমিকা লৈছিল।

স্বাধীনতাৰ পিছৰ পৰাই আমাৰ প্ৰেক্ষাপটত ৰাজনৈতিক কুচ্কাৰাজ আৰম্ভ হয় আৰু ১৯৫১-৬১ চনলৈকে পুষ্পলতা দাস ৰাজ্যসভাৰ সদস্য হৈ আছিল। কিছুদিনৰ বাবে বেদৱতী বুঢ়াগোহাঁয়ো ৰাজ্যসভাৰ সদস্য আছিল। ১৯৫৭ চনত উষা বৰঠাকুৰ, জোৎস্না চন্দ, লিলি সেনগুপ্তা আৰু পদ্মকুমাৰী বৰগোহাঞি বিধানসভালৈ নিৰ্বাচিত হৈছে। ১৯৬২ আৰু ১৯৬৭ দুয়োটা নিৰ্বাচনত পদ্মকুমাৰী বৰগোহাঞি নিৰ্বাচিত হৈছে। তেওঁ ১৯৬৭ চনত সমাজ কল্যাণ বিভাগৰ মন্ত্ৰীও হৈছে। ১৯৬৭ চনৰ বিধান সভাত লিলি সেনগুপ্তা, পুষ্পলতা দাস, প্ৰণীতা তালুকদাৰ আৰু ৰাণী মঞ্জুলা দেৱীও নিৰ্বাচিত হৈছিল। সেই সময়তে মহিলাৰ ৰাজনৈতিক গোট গঠন হৈছে।^{১২}

১৯৬০ চনত অসমত মহিলা ভলীবল সন্থা গঠন হয়। ১৯৭০ চনত পুলিচ বিজাৰ্তত মহিলাৰ হকী দল গঠন হৈছে।^{১৩}

সামগ্ৰিকভাৱে চালে ৰাজনৈতিক, শৈক্ষিক, অৰ্থনৈতিক আৰু সামাজিক সকলো দিশৰ পৰা অসমীয়া নাৰীৰ বাবে সেই দশকটো অতিশয় গুৰুত্বপূৰ্ণ আছিল। কঠোৰ সামাজিক গাঁথনিৰ অভূতপূৰ্ব পৰিৱৰ্তনৰ দশক। নাৰীসকল ঘৰৰ চাৰিবেৰৰ পৰা বাহিৰলৈ ওলাই অহা আৰু বাকীসকলক ওলাই আহিবলৈ উৎসাহিত কৰাৰ পৰিৱেশ চৌপাশে আছিল।

যিখিনি সময়ত নৱকান্ত বৰুৱাই 'ৰহিমলা'ক সৃষ্টি কৰিছিল সেই সময়ত ভালে কেইগৰাকীমান মহিলাই শৈক্ষিক, সামাজিক আৰু ৰাজনৈতিক ক্ষেত্ৰত নিজৰ ভূমিকাৰে অসমীয়া সমাজ জীৱনক অনন্য মাত্ৰা প্ৰদান কৰাই নহয় ই পৰম্পৰাগত পুৰুষ প্ৰভাৱিত মূলসুঁতিৰ অসমীয়া সমাজ জীৱনত হেন্দোলনি তুলিছিল। সুদীৰ্ঘ সময় পুৰুষতন্ত্ৰে চলিত ন-অভিজাত সমাজখনে নিয়ন্ত্ৰণ কৰা সমাজখনত নাৰীৰ স্বতন্ত্ৰ অস্তিত্ব আৰু নাৰীবাদী চিন্তা-চৰ্চাৰ বাট মুকলি হোৱাৰ ৰেঙণি ছেগাচোৰোকাকৈ দেখা দিছিল। পৰৱৰ্তী পৰ্যায়ত ই শক্তিশালী ৰূপত প্ৰকাশিত হ'লেও এই দশকটো আটাইতকৈ গুৰুত্বপূৰ্ণ আছিল।

এই দিশৰ পৰা সেই সময়ত অসমীয়া সমাজত গভীৰভাৱে এটা লিংগকেন্দ্ৰিক দ্বন্দ্ব আছিল। এই দ্বন্দ্ব মূলতঃ আছিল শিক্ষিতৰ পৰিমণ্ডলত। এই শিক্ষিত মানুহখিনিয়ে এটা সামাজিক শ্ৰেণীক প্ৰতিনিধিত্ব কৰে। যি জনজাতীয় সমাজৰ পৰা পৃথক। নাৰীয়ে ৰূপান্তৰৰ মাজেৰে সলনি কৰিব খোজা সমাজখনক লৈ পুৰুষ সমাজৰ শক্তিত ভাবনা এটা আছিল, সেইবাবেই হয়তো গীতিকাৰে সমাজখনক প্ৰতিনিধিত্ব কৰিব পৰাকৈ গীতৰ কথাখিনি লিখিছিল।

এতিয়া আমাৰ মনলৈ অহা প্ৰশ্ন— এই দ্বন্দ্বত সামাজিক অগ্রগতিলৈ বাধা আহিছিল নেকি? যদি আহিছিল সি কেনে ধৰণৰ?

সমগ্ৰ গীতাংশৰ কথাই এখন কাৰাগাৰসদৃশ ঠাইৰ কথাই ক'ব খোজে। য'ত নাৰীগৰাকী বিবাহৰ যোগে সোমাই পৰে। নাৰীগৰাকী তথা 'ৰহিমলা' নিজৰ জীৱনৰ কিছু মোহৰ পৰা বিচ্ছিন্ন হোৱাৰ দুখে শ্ৰোতাৰ মনলৈ এক বিষাদৰ ভাবনাও কঢ়িয়াই আনে। মাজে মাজে সেই বিষাদ ভাবনাৰ বাবেই গীতটোৱে আমাৰ সকলোৰে প্ৰাণ স্পৰ্শ কৰিছে।

অসমীয়া সাহিত্যিকসকলৰ ভিতৰত আটাইতকৈ প্ৰগতিশীল বুলি ভবা নৱকান্ত বৰুৱাৰ দ্বাৰা ৰচনা কৰা গীতবোৰ উচ্চ দাৰ্শনিক চিন্তাৰে সমৃদ্ধ বুলি কোৱা হয়। এই গীতটোয়ে তেতিয়াহ'লে সামাজিক স্থিতাৱস্থা এটাৰ কথাও উল্লেখ কৰিছে। গীতিকাৰৰ মনত সেই নাৰীগৰাকীক বিবাহৰ যোগে মুখামুখি হোৱা ৰুঢ় বাস্তৱক গ্ৰহণ কৰোৱাৰো অভিপ্ৰায় আছিল। নাৰীৰ সামাজিক স্থানক লৈ গীতিকাৰৰ সজাগতাও আছিল।

এই গীতটোত প্ৰকাশ পোৱা ভাবৰাশিয়ে নিশ্চয়কৈ শ্ৰোতাক দুই ধৰণৰ অনুভৱেই দি যায়। তথাপি গীতৰ কথাংশই শ্ৰোতাক এই ধৰণৰ প্ৰশ্নও সুধিবলৈ বাধ্য কৰে।

অসমীয়া চুটিগল্পত নাৰী চৰিত্ৰৰ ক্ৰমবিকাশ

ড° প্ৰফুল্ল কুমাৰ নাথ

উনবিংশ শতিকাৰ শেষ দশকত কলিকতাৰ পৰা প্ৰকাশিত ‘জোনাকী’ (১৮৮৯)ৰ আগতেই অসমীয়া সাহিত্যক সমৃদ্ধিশালী কৰি তোলা বিশেষ সাহিত্যৰূপ চুটিগল্পই জন্ম লাভ কৰে। দৰাচলতে লক্ষ্মীনাথ বেজবৰুৱা (১৮৬৪-১৯৩৮)ৰ হাততেই অসমীয়া চুটিগল্পই জন্মলাভ কৰে। অৱশ্যে বেজবৰুৱাই সাধুকথা আৰু চুটিগল্পৰ মাজত বৰ বেছি পাৰ্থক্য লক্ষ্য কৰা নাছিল। তেওঁৰ হাতত জন্ম লাভ কৰা চুটিগল্পই পৰৱৰ্তী কালত বিভিন্ন সময়ত আলোচনীৰ মাজেদি বিকাশ লাভ কৰি বৰ্তমান পৰ্যায়ত উপনীত হ’বলৈ সক্ষম হয়।

বেজবৰুৱাৰ গল্পৰ প্ৰকাশভংগী সৰল আৰু সাৱলীল। ইঙ্গিতধৰ্মিতা তেওঁৰ গল্পৰ এটি মন কৰিবলগীয়া বিশেষত্ব। সংস্কাৰধৰ্মী মনোভাব আৰু ব্যঙ্গৰ প্ৰয়োগ বেজবৰুৱাৰ গল্পৰ আন এটি মন কৰিবলগীয়া বিশেষত্ব। প্ৰবাসী জীৱনৰ বিষয়বস্তু আধাৰ হিচাপে লৈ ৰচনা কৰা দুই এটি গল্পত বাংলা ভাষাৰো প্ৰভাৱ বিদ্যমান। ‘কাশীবাসী’ আৰু ‘লাওখোলা’ আদি গল্প তাৰ নিদৰ্শন।

বেজবৰুৱাই তেওঁৰ গল্পত চিত্ৰিত কৰা নাৰী চৰিত্ৰসমূহৰ যোগেদি নাৰী মনৰ চিৰন্তন সত্য আৰু সৌন্দৰ্যক পোহৰলৈ অনাৰ চেষ্টা কৰিছে। তেওঁৰ গল্পত চিত্ৰিত হোৱা নাৰী মনৰ সূক্ষ্ম অনুভূতি সম্পৰ্কত কৰবী ডেকা হাজৰিকাই এনেদৰে মন্তব্য কৰিছে —

‘বেজবৰুৱাৰ গল্পসমূহৰ মাজত নাৰী চৰিত্ৰৰ বিচিত্ৰ আৰু সাৰ্থক প্ৰকাশ লক্ষ্য কৰা যায়। চৰিত্ৰসমূহ বিভিন্নমুখী। কোনোবা শান্ত আৰু পতিব্ৰতা, কোনোবা মুখৰ আৰু অশ্বাসী। কোনোবা হয়তো পাহাৰী জুৰিৰ দৰে সহজ আনন্দময়। আনহাতে কোনোবা হয়তো জ্বলন্ত অগ্নিৰ দৰে তীব্ৰ স্বভাৱ।’

উনবিংশ শতিকাৰ অসমীয়া সমাজত স্ত্ৰী শিক্ষাৰ অভাৱ। অন্ধবিশ্বাস, কু-সংস্কাৰ, বাল্যবিবাহ ইত্যাদি বিভিন্ন কাৰণত নাৰীসকলৰ এশ-এবুৰি সমস্যাই ক্ৰিয়া

আনাদৰ-অত্যাচাৰ কৰি হত্যাও কৰিলে। ‘কন্যা’ গল্পত কোলগাভৰুৰ মুকপ্ৰীতিৰ ইঙ্গিত আৰু চাকনৈয়াত পৰি আত্মহত্যা কৰা বৰ্ণনাবোৰ প্ৰকৃততে অতি বাস্তৱধৰ্মী। গল্পটোত অৰণ্য জীৱনৰ ৰমণীয়তা আৰু ভয়াৱহতা অতি সাৰ্থক ৰূপত উজলি উঠিছে। বেজবৰুৱাৰ দৃষ্টিত সকলো নাৰী একে জাতৰ। কোনো সাংস্কৃতিক বিভিন্নতাই নাৰীক পৃথক কৰিব নোৱাৰে। অসমীয়া গাভৰু এগৰাকীৰ মনোবেদনাৰ সৈতে কোলগাভৰু এগৰাকীৰ মনোবেদনাৰ কোনো পাৰ্থক্য নাই। বেজবৰুৱাৰ গল্পত নাৰীৰ প্ৰতি থকা গল্পকাৰৰ শ্ৰদ্ধা আৰু সহানুভূতিৰ পৰিচয় পোৱা যায়। তেওঁৰ দৃষ্টিত জাতত সকলো নাৰীৰেই প্ৰকৃতি একে; ভাষা আৰু ধৰ্মৰ প্ৰভেদে তেওঁলোকৰ অন্তৰৰ আৱেগ, অনুভূতি সমূহক পৃথক কৰিব নোৱাৰে। বেজবৰুৱাৰ ‘জয়ন্তী’ গল্পত জয়ন্তীৰ মানসিক বিকাৰগ্ৰস্ততাই ৰমণীৰ বাহ্যিক অভিব্যক্তিৰ সম্যক পৰিচয় দিছে। নাৰীসুলভ কোমলতা আৰু দানৱীয় হত্যাকাণ্ডৰ সংযোগ হ’লে মনোবিকাৰ ঘটা সম্ভৱপৰ। ই আধুনিক মনোবিজ্ঞানসন্মত।^২ জয়ন্তীৰ দৰে আভিজাত্যৰ বুকুত ডাঙৰ-দীঘল হোৱা এগৰাকী গুণৱতী নাৰীয়ে হঠাতেই স্বামীৰ প্ৰাণ ৰক্ষা কৰিবলৈ গৈ তিনিটাকৈ নৰপিশাচৰ শিৰচ্ছেদ কৰিবলগীয়া হোৱাত তাইৰ কোমল হৃদয়ত দাৰুণ আঘাত লগাটো স্বাভাৱিক। এফালেদি স্বামীৰ জীৱন ৰক্ষা আৰু আনফালেদি হাতত তৰোৱাল লৈ চামুণ্ডাৰ দৰে নৰমুণ্ডচ্ছেদ কৰাৰ কঠোৰ সিদ্ধান্ত গ্ৰহণ কৰা, এই দুয়োটাৰ মাজত মানসিক ভাৰসাম্য ৰক্ষা কৰাটো জয়ন্তীৰ দৰে এগৰাকী সুশীলা নাৰীৰ বাবে আছিল অগ্নিপৰীক্ষা। এনে অগ্নিপৰীক্ষাত উত্তীৰ্ণ হৈয়োচোন জয়ন্তীয়ে পৰাজয় বৰণ কৰিবলগীয়া হ’ল।

‘মালতী’ গল্পৰ বিষয়বস্তু ইতিহাসৰ বুকুৰ পৰা বুটলি অনা হৈছে। গল্পটোত অতিপ্ৰাকৃত পৰিৱেশৰ প্ৰভাৱ পৰিলেও লেখকে অতি কৌশলেৰে পাঠকৰ বিশ্বাসযোগ্য কৰি তুলিছে। অসমীয়া নাৰীৰ সৰলতা আৰু পৱিত্ৰ অন্তঃকৰণৰ সুযোগ লৈ দুই এগৰাকী নাৰীয়ে পুৰুষৰ প্ৰৱঞ্চনাৰ বলি হোৱাৰ বৰ্ণনাও তেওঁৰ দুটিমান গল্পৰ যোগেদি দাঙি ধৰাৰ প্ৰয়াস কৰা দেখা যায়। ‘সেউতী’ গল্পৰ সেউতী আৰু ৰতনমুণ্ডা গল্পৰ ‘জুমুৰী’ দুয়োটা নিৰ্দোষী চৰিত্ৰই বেলেগ বেলেগ সামাজিক পৰিৱেশত পুৰুষৰ প্ৰতাৰণাৰ সন্মুখীন হ’বলগীয়াত পৰিছে। ‘কাশীবাসী’ৰ নায়িকা গৰাকীও তথাকথিত সমাজ-ব্যৱস্থাৰ সঙ্কীৰ্ণ চিন্তাৰ বলি হ’বলগীয়াত পৰিছে। আনহাতে দুই-এটি গল্পত নাৰীৰ ভণ্ডামি আৰু ব্যভিচাৰৰ চিত্ৰও অঙ্কন কৰা হৈছে।

বাঢ়ে। ইয়াৰ অন্যথাই তিবোতাই আত্মহত্যাৰ পথ বাছি লৈছে নতুবা শাস্তিৰ পথ ল'বলৈ বাধ্য হৈছে। গোস্বামীৰ 'ব্ৰহ্মপুত্ৰৰ বুকুত সন্যাসিনী' নামৰ গল্প এই প্ৰসঙ্গত উল্লেখযোগ্য।”^{৩০}

তেওঁৰ গল্পত সামাজিক অবিচাৰ, শ্ৰেণীবৈষম্য, সাধাৰণ নৰ-নাৰীৰ জীৱনৰ প্ৰাত্যহিক সমস্যা, মানৱীয় আশা-আকাঙ্ক্ষা প্ৰভৃতি বিভিন্ন দিশসমূহ প্ৰকাশ লাভ কৰিছে।

গোস্বামীৰ গল্পত নিয়তি বা অদৃষ্টৰ অদৃশ্য শক্তিৰ প্ৰভাৱ সততে লক্ষ্য কৰা যায়। মানুহ যেন নিয়তিৰ হাতৰ পুতলা। 'ঘুনুচা', 'ময়না', 'নেৰ দাঁতিত', 'পশুপতিৰ বিয়া' প্ৰভৃতি গল্পৰ চৰিত্ৰৰ জীৱনত নিয়তিৰ নিষ্ঠুৰ অবিচাৰৰ স্বৰূপ চিত্ৰিত হৈছে। 'ঘুনুচা' গল্পত স্বামীৰ অকাল মৃত্যুত পৰিয়ালৰ লোকৰ দ্বাৰা প্ৰতৰিত হৈ ঘুনুচাই জীৱনত কাৰুণ্যকে সাৰটি ল'বলগীয়াত পৰিছে। 'ময়না' আৰু 'অদৃষ্ট' গল্প দুটাত অদৃষ্টৰ ঋণাত্মক প্ৰভাৱৰ কথা বৰ্ণনা কৰা হৈছে। মানুহৰ মাজত হিংসা, দ্বেষ, ক্ষোভ, ঘৃণা আদিৰ প্ৰাদুৰ্ভাৱে কেনেদৰে সমাজক ধ্বংসৰ গৰাহলৈ ঠেলি পঠিয়ায়, তাৰ সাৰ্থক নিদৰ্শন পোৱা যায় শৰৎ চন্দ্ৰ গোস্বামীৰ 'ৰক্তবীজ'ত। পুৰুষতান্ত্ৰিক সমাজ-ব্যৱস্থাত কিছুমান নীতি-নিয়ম নাৰীৰ ক্ষেত্ৰত অধিক কঠোৰ। সমাজৰ নীতি-নিয়মৰ কঠোৰতাত নাৰীয়ে প্ৰকৃতিৰ ওচৰত হাৰ মানিলেও পুৰুষতকৈ নাৰীৰ ওপৰত এই অনুশাসন অধিক কঠোৰ হোৱা দেখা যায়। 'নদৰাম' গল্পত প্ৰেমৰ ক্ষেত্ৰত ত্যাগৰ মহিমা বিবৃত হৈছে। নদৰাম নামৰ এগৰাকী সাধাৰণ সৈনিকে ফ্ৰান্সৰ যুদ্ধত ব্যস্ত হৈ থকা সময়তে তেওঁৰ পত্নী পূৰ্বৰ প্ৰেমিক ভাটিৰামলৈ পলাই যায়। যুদ্ধৰ পিছত ঘৰলৈ ঘূৰি আহি আদালতত গোচৰ তৰি সি পত্নীক ঘূৰাই পালে যদিও বিবাহিতা পত্নীৰ স্বামীতকৈ পৰপুৰুষ ভাটিৰামলৈহে অধিক আকৰ্ষণ দেখি অৱশেষত হাকিমক কৈ-মেলি পত্নীক ভাটিৰামৰ লগত থাকিবলৈ অনুমতি দিলে।

শৰৎ চন্দ্ৰ গোস্বামীৰ পাছত 'জোনাকী যুগ'ত অসমীয়া গল্প সাহিত্যলৈ অৱদান আগবঢ়োৱা গল্পকাৰসকলৰ ভিতৰত দণ্ডিনাথ কলিতা (১৮৯০-১৯৫০), নকুল চন্দ্ৰ ভূঞা (১৮৯৫-১৯৬৮), সূৰ্যকুমাৰ ভূঞা (১৮৯৪-১৯৬৪) আদিৰ নাম উল্লেখযোগ্য। নকুল চন্দ্ৰ ভূঞাৰ গল্পত নাৰী ভাবনাৰ দিশটোৱে বিশেষভাৱে গুৰুত্ব লাভ কৰিছে। তেওঁৰ 'ওপৰঞ্চি লাভ' গল্পটোত নাৰীৰ প্ৰতি অশালীন ব্যৱহাৰ

বিকাশ আৰু বিস্তাৰৰ যোগেদি অসমীয়া সাহিত্যৰ ইতিহাসত এটা নতুন যুগৰ সূচনা কৰিবলৈ সক্ষম হয়। পাশ্চাত্য গল্প-সাহিত্যৰ বিষয়বস্তু হৃদয়ঙ্গম কৰি 'আৱাহন' যুগৰ চুটিগল্পই ৰূপবস্তু আৰু ভাববস্তু উভয় দিশতে নতুনত্বৰ সূচনা কৰে। মহেশ্বৰ নেওগৰ ভাষাত "১৯২৯ চনৰ পৰা 'আৱাহন' ওলাবলৈ ধৰাত গল্প-সাহিত্যৰ অভিনৱ যুগ এটাৰ সৃষ্টি হ'ল। বিষয়বস্তু, আঙ্গিক, ভাষা সকলো ফালৰ পৰা গল্প উন্মুক্ত আৰু প্ৰগলভ হৈ উঠিল।"^{৪৪}

এফালেদি পাশ্চাত্যৰ গল্পকাৰসকলৰ চুটিগল্পৰ আংগিক, বিষয়বস্তু আৰু কলা-কৌশলৰ প্ৰভাৱ, আনহাতে ভাৰতৰ স্বাধীনতা সংগ্ৰামৰ যোগেদি লাভ কৰা মুক্তিৰ প্ৰেৰণা এই দুয়োটা এই যুগৰ গল্পকাৰসকলৰ সময়োচিত চিন্তাধাৰা, আদৰ্শ আৰু দৃষ্টিভংগীৰ প্ৰতি আগ্ৰহী কৰি তোলাত চুটিগল্পৰ বিষয়বস্তুৰে গল্পকাৰসকলৰ দৃষ্টি আকৰ্ষণ কৰিবলৈ ধৰিলে। নৰ-নাৰীৰ জৈৱিক কামনা-বাসনা, সামাজিক আৰু অৰ্থনৈতিক সমস্যা, নতুন সামাজিক দৃষ্টিভংগীৰ নতুনত্বই 'আৱাহন যুগ'ৰ চুটিগল্পক সাহিত্যৰ এটা সুকীয়া প্ৰকাৰৰূপে প্ৰতিষ্ঠা লাভ কৰাত সহায় কৰিলে।

সমসাময়িক ভাৰতীয় স্বাধীনতা সংগ্ৰামৰ প্ৰভাৱে এই যুগৰ গল্পকাৰসকলক বক্ষণশীলতাৰ পৰা মুক্ত কৰি স্বকীয় চিন্তা আৰু কল্পনাৰে গল্প ৰচনাৰ বাবে পৰিৱেশ গঢ়ি দিছিল। 'জোনাকী', 'বাঁহী', 'চেতনা' আদিৰ মাজেদি প্ৰকাশিত ভাব-চিন্তাৰ পৰা ফালৰি কাটি গল্পকাৰসকলে নতুন যুগৰ শিক্ষিত আৰু অদ্বৈতশিক্ষিত লোকসকলৰ মনৰ বিচিত্ৰ ভাবনাবাশিক নতুন ৰং-ৰূপেৰে সজাই তোলাৰ প্ৰতি আগ্ৰহী হৈ উঠিল। পৰিণতিস্বৰূপে গল্পৰ বিষয়বস্তু, আংগিক আৰু কলাকৌশলত নতুনত্বই দেখা দিলে।

দৰাচলতে 'আৱাহন'ক কেন্দ্ৰ কৰিয়েই অসমীয়া গল্প সাহিত্যত নতুন যুগৰ সূচনা হয়। শৈলেন ভৰালীৰ ভাষাত - 'জোনাকী'ৰ পৰা 'আৱাহন'ৰ আগলৈকে এই সময়ছোৱাত অসমীয়া চুটিগল্পৰ পৰীক্ষা চলে আৰু 'আৱাহন'ৰ এচাম লেখকৰ হাতত ই সকলো ফালৰ পৰা প্ৰসাৰতা লাভ কৰি কলাকৌশলৰে পৈণত আৰু জনপ্ৰিয় ৰচনাত পৰিণত হয়।" 'আৱাহন'ৰ যোগেদি আত্মপ্ৰকাশ কৰি প্ৰতিষ্ঠা লাভ কৰা গল্পকাৰসকলৰ ভিতৰত প্ৰধানকৈ নগেন্দ্ৰ নাৰায়ণ চৌধুৰী, লক্ষ্মীনাথ ফুকন, লক্ষ্মীধৰ শৰ্মা, হলিৰাম ডেকা, ৰমা দাশ, বীণা বৰুৱা, ত্ৰৈলোক্যনাথ গোস্বামী, ৰাধিকা মোহন গোস্বামী আৰু কৃষ্ণ ভূঞাৰ নাম বিশেষভাবে উল্লেখযোগ্য।

সাধাৰণ নৰ-নাৰীৰ প্ৰেম-প্ৰীতি, ভালপোৱাই চৌধুৰীৰ ভালেমান গল্পত প্ৰাধান্য লাভ কৰিছে। ‘পোহাৰী’, ‘পৰিৱৰ্তন’, ‘বগীতৰা’, ‘প্ৰতিজ্ঞা’, ‘প্ৰতিশোধ নে প্ৰতিদান’ ইত্যাদি গল্পত গল্পকাৰৰ নাৰী হৃদয়ৰ গভীৰ মনস্তত্ত্বৰ প্ৰয়োগ কৰাৰ সামৰ্থ্য প্ৰকাশ পাইছে।

‘আৱাহন’ৰ প্ৰথম বছৰৰ প্ৰথম সংখ্যাত প্ৰকাশ পোৱা ‘পোহাৰী’ গল্পটোত বাভা জনজাতীয় যুৱতী এগৰাকীৰ জীৱনৰ কৰুণ কাহিনী বৰ্ণিত হৈছে। আনহাতে ‘বগীতৰা’ গল্পটোত এগৰাকী বোৱাৰীৰ অসহায় অৱস্থাৰ চিত্ৰ অঙ্কন কৰা হৈছে। সহজ-সৰল, দয়াশীলা নাৰী বগীতৰাই শাহুৱেক আৰু গিৰীয়েকৰ দ্বাৰা অকথ্য নিৰ্যাতনৰ সন্মুখীন হৈছে যদিও তেওঁ সকলো ভাগ্যৰ ফল বুলিয়েই ধাৰণা কৰিছে। গল্পটোত নাৰী নিৰ্যাতনৰ কৰুণ দিশটো প্ৰকাশিত হৈছে। অৱশেষত দাৰিদ্ৰ কৰলত পৰি স্বামী আৰু শাহুৱেকে বগীতৰাৰ প্ৰতি কৰা অন্যায়াৰ বাবে অনুতপ্ত হৈছে যদিও স্বামীৰ সৈতে ব্যৱধান বজাই ৰাখিছে বগীতৰাই।

চৌধুৰীৰ নাৰী চৰিত্ৰসমূহ সৎ আৰু প্ৰেমিকৰ প্ৰতি আস্থাশীল ৰূপত চিত্ৰিত কৰা হৈছে। ‘প্ৰতিজ্ঞা’ত হেমকান্ত আৰু সুধাৰাণীৰ প্ৰণয়ে গভীৰতাত প্ৰৱেশ কৰাৰ পিছতো দুয়োৰে মিলন সম্ভৱ হৈ উঠা নাই; পৰিণতিস্বৰূপে দুয়ো বিৰহৰ অগ্নিত দক্ষিত হ’বলৈ ধৰিলে। ‘তামৰ তাবিজ’, ‘বগীতৰা’ ইত্যাদি গল্পত বোৱাৰী নিৰ্যাতনৰ কাহিনী লিপিবদ্ধ হৈছে। শাহুৱেকৰ অৰ্থলিপ্সাই কেনেদৰে বোৱাৰীকেক নিষ্ঠুৰ নিৰ্যাতনৰ মুখলৈ ঠেলি দিয়ে, উক্ত গল্প দুটাৰ মাজেদি তাৰ স্বৰূপ উপলব্ধি কৰিব পাৰি। শাহুৱেকে বিচৰাৰ দৰেই দেউতাকৰ ঘৰৰ পৰা আ-অলংকাৰ আনিব নোৱাৰাৰ বাবেই ‘তামৰ তাবিজ’ গল্পত ৰুক্মিণীয়ে আৰু ‘বগীতৰা’ গল্পত দেউতাকৰ চিকিৎসাৰ বাবে গহনা বন্ধকত দিবলগীয়া হোৱাৰ বাবেই বগীতৰাই শাহুৱেকৰ নিষ্ঠুৰ নিৰ্যাতনৰ বলি হ’বলগীয়াত পৰিছে।

সমাজৰ একশ্ৰেণীৰ ধনী আৰু কামনা পৰায়ণ লোকৰ অত্যাচাৰত কেনেদৰে নাৰীসকল লাঞ্ছিত আৰু অপমানিত হৈছে, তাৰ স্বৰূপ চিত্ৰিত হৈছে নগেন্দ্ৰ নাৰায়ণ চৌধুৰীৰ ‘নয়নতৰা’, ‘বিজয়া’, ‘প্ৰতিশোধ নে প্ৰতিদান’ ইত্যাদি গল্পত।

অতি কমসংখ্যক গল্প ৰচনা কৰি অসমীয়া সাহিত্যত কলা-কৌশলৰ অভিনৱৰূপে প্ৰতিষ্ঠা লাভ কৰা এগৰাকী গল্পকাৰ হৈছে লক্ষ্মীধৰ শৰ্মা। তেওঁৰ গল্পত সমাজৰ বাল-বিধৱাসকলৰ কাৰুণ্যৰ ছবি অতি বাস্তৱসন্মত ৰূপত দাঙি ধৰা হৈছে। হোমেন বৰগোহাঞিৰ ভাষাত —

with the men-women relationship from an elemental and ethno-social point of view.”^{৯৯}

‘আৱাহন’ৰ মাজেদি প্ৰতিষ্ঠা লাভ কৰা আন এগৰাকী সমাজ-সচেতন গল্পকাৰ হালিৰাম ডেকা (১৯০১-১৯৬৩)ৰ গল্পত ব্যক্তিগত জীৱন অভিজ্ঞতাৰ স্বাক্ষৰ স্পষ্ট। তেওঁৰ ‘বে বড়ে ভাই’ গল্পত ভাতৃপ্ৰেমৰ গভীৰতাৰ উমান পোৱা যায়। পাশ্চাত্যৰ গল্পকাৰ চেকভৰ দৰেই হালিৰাম ডেকাই সাধাৰণ পৰিস্থিতি একোটাকে আকৰ্ষণীয় ৰূপত ফুটাই তুলিবলৈ সক্ষম হৈছিল। সংক্ষিপ্ত পৰিসৰৰ ভিতৰতে চৰিত্ৰৰ বিকাশ আৰু ভাবৰ প্ৰকাশ ঘটোৱাত তেওঁ আছিল অতিশয় পাৰদৰ্শী। ত্ৰৈলোক্যনাথ গোস্বামীৰ ভাষাত - “বাক্যৰ পৰা লালিত্যৰ সৃষ্টি তেওঁৰ স্বভাৱগত গুণ। বুদ্ধিদীপ্ত হাস্যৰস, ব্যঙ্গৰ বক্তৃতা আৰু বক্তৃতাৰ প্ৰস্তুতিৰ প্ৰতি তেওঁৰ আকৰ্ষণ। তেওঁৰ হাস্য-ৰসাত্মক ৰচনাত মানুহে হাঁহি বাগৰি নপৰে, কিন্তু মনত আনন্দৰ পুলক অনুভৱ কৰে।”^{১০০}

হালিৰাম ডেকাৰ গল্পত নৰ-নাৰীৰ প্ৰেমে প্ৰধান ভূমিকা গ্ৰহণ কৰিছে।

‘আৱাহন যুগ’ৰ এগৰাকী বিশিষ্ট গল্পকাৰ দীননাথ শৰ্মাই জীৱনৰ সমস্যা কিছুমানক লৈ ভালোমান গল্প ৰচনা কৰিছে। সহজ-সৰল ভাষাৰে অনাড়ম্বৰভাৱে জীৱনৰ কিছুমান ঘটনাৰ বৰ্ণনা দাঙি ধৰি তেওঁ পাঠকক আকৰ্ষণ কৰিবলৈ সক্ষম হৈছে।

সন্তানৰ মৃত্যুৰে মাতৃ হৃদয়ত কেনেধৰণৰ শোকবহিৰ উদ্‌গীৰণ ঘটাব পাৰে, ‘দুলাল’ গল্পটিৰ মাজেদি সেই কথা প্ৰকাশ কৰা হৈছে। ‘পৰিণাম’ গল্পটিত এগৰাকী মিচিং জনজাতিৰ গাভৰুৰ মনৰ সৰলতা প্ৰকাশিত হৈছে। তেওঁৰ গল্পৰ বিষয়ে মহেশ্বৰ নেওগে এনেদৰে মন্তব্য কৰিছে -

“দীননাথ শৰ্মাৰ গল্পৰ বিষয়বস্তু মালিকৰ দৰে বিস্তৃতি আছে, মোহিনী নাই। প্ৰেম আৰু জীৱনৰ বাস্তৱ চিনৰ প্ৰতি তেওঁৰ আকৰ্ষণ বেছি।”^{১০১}

‘নিয়তি’ গল্পত মানুহৰ স্বার্থপৰতা ৰূপটো আৰু বিশ্বাসঘাটকতাৰ নিদৰ্শন দাঙি ধৰা হৈছে। সেউতীক তিনিকুৰি বছৰীয়া কাশীৰামলৈ বিয়া দি চক্ৰগুৰে জোঁৱাৰেকৰ মাটি-বাৰী নিজৰ কৰি লোৱা গুণাই মেধিৰ দৰে স্বার্থপৰ মানুহৰ লগে লগে সেউতীৰ জীৱনৰ কাৰুণ্যক লৈ গল্পটো ৰচনা কৰা হৈছে। সমাজৰ বিধিবদ্ধ নিয়ম মানি চলিবলৈ গৈ সেউতীৰ দৰে এগৰাকী নিৰপৰাধী নাৰীয়ে

চাপিছে যদিও তেওঁৰ ঘৰত উৎপলাতকৈয়ো আকৰ্ষণীয় গাভৰু ডেইজীক লগ পাই তাইৰ সংগসুখ লাভৰ বাবে শ্বিলঙলৈ যাত্ৰা কৰিছে। বিবাহিত জীৱনৰ একঘেয়ামি (boredom)ৰ পৰা মুক্তি বিচাৰি এইগৰাকী গাভৰু ডেইজীক লগত লৈ গল্পৰ নায়কে শ্বিলঙৰ গলফলিংকৰ ঘাঁহনিত আপোন পাহৰা হৈ নিজৰ কামনা চৰিতাৰ্থ কৰিছে। তেওঁৰ আন এটি গল্প ‘ৰোডোডেড্ৰনৰ বিলাস’তো যৌন আৱেদনৰ চিত্ৰ অঙ্কিত হৈছে। বৰ্ণনাৰ মাধুৰ্য আৰু ভাষাই তেওঁৰ গল্পত সাৰ্থকতা লাভ কৰিছে। ত্ৰৈলোক্যনাথ গোস্বামীৰ ভাষাত -

“মানৱ মনৰ ৰতিভাবক সাহিত্যৰ মাজেদি প্ৰকাশ কৰোঁতে সি আদি বা শৃঙ্গাৰ বসলৈ ৰূপান্তৰিত হয়। এইদৰে বাস্তৱ জীৱনৰ শোকৰ ছবি সাহিত্যত প্ৰতিফলিত হ’লে সি শোক নহৈ কৰুণ ৰস হৈ পৰে। ৰমা দাশৰ হাতত সেইটো হোৱা নাই। কামনাৰ প্ৰচণ্ডতাৰ আগত চৰিত্ৰবোৰৰ ব্যক্তিত্বৰ বিলোপ হৈছে আৰু চৰিত্ৰবোৰো যেন কল্পনাৰ মূৰ্ত প্ৰতীক হিচাপেহে পাঠকৰ চকুৰ আগত দেখা দিছে।”^{৩০}

‘প্ৰীতি উপহাৰ’ নামৰ গল্পটিত এটি আদৰ্শনিষ্ঠ প্ৰেমৰ কাহিনীয়ে ঠাই পাইছে। কিন্তু গল্পটিৰ পৰিণতি অতি কৰুণ। ‘ৰুদ্ধ যৌৱন’ নামৰ গল্পটিত এগৰাকী প্ৰেম প্ৰত্যাখাতা যুৱতীয়ে নতুনকৈ প্ৰেমিকৰ কাষ চাপিবলৈ কৰা সংশয়ৰ অভিব্যক্তি প্ৰকাশিত হৈছে। ‘অচল টকা’ত নাৰী-পুৰুষৰ প্ৰেমকেই প্ৰধান উপজীৱ্য হিচাপে লৈ প্ৰেম-ভালপোৱা আৰু বিতৰ্কিত বিবাহৰ তীব্ৰ যন্ত্ৰণাৰ কথা অতি সুন্দৰকৈ প্ৰকাশ কৰা হৈছে।

ৰমা দাশৰ ‘অবুজ মায়ী’ গল্পত সেউতীৰ জীৱনৰ কৰুণ পৰিণতিয়ে পাঠকৰ অনুভূতি বেদনাৰে সিক্ত কৰি তোলে। গল্পটিত লেখকে সেউতীৰ অতীত জীৱনৰ চিত্ৰণৰ লগতে সমাজ বহিষ্কৃত এগৰাকী নাৰীৰ অন্তৰত সুপ্ত হৈ থকা মাতৃশ্লেহৰ কমণীয়তা, সন্তানৰ প্ৰতি ওপজা অহেতুক মৰমৰ প্ৰতিদানস্বৰূপে নিজৰ জীৱন দান কৰাৰ অনন্য ঘটনাৰ নিখুঁত ৰূপায়ণেৰে পাঠকৰ মনত নতুন আভাস দিছে। গল্পটোৰ মাজেদি সেউতী বাইৰ দৰে অসহায়, নিপীড়িতা আৰু সমাজৰ বঞ্চনাৰ বলি হোৱা এগৰাকী অসহায় নাৰীৰ জীৱনৰ কাৰুণ্য অতি মৰ্মস্পৰ্শী ৰূপত প্ৰকাশ কৰা হৈছে। পুৰুষতান্ত্ৰিক সমাজ-ব্যৱস্থাত সেউতী বাইৰ দৰে লাঞ্ছিতা নাৰীসকলে অভিজাতসকলৰ দৃষ্টিত সমাজৰ আবৰ্জনা হিচাপে লোকচক্ষুৰ আঁতৰত কাম কৰিবলগীয়া হোৱাটো মানৱীয় দৃষ্টিকোণৰ পৰা অতিশয় বেদনাদায়ক।

‘আৱাহন যুগ’ৰ এগৰাকী প্ৰতিভাশালী গল্পকাৰ ত্ৰৈলোক্যনাথ গোস্বামী (১৯০৬-১৯৮৮)ৰ ‘পতিত আৰু পতিতা’, ‘অঘৰী বতনী’, ‘বিধৱা’ আদি গল্পত সমাজৰ নিৰ্যাতিতা, নিপীড়িতা, অৱহেলিতা নাৰীৰ জীৱনৰ মৰ্মবেদনা প্ৰকাশিত হৈছে। অসমৰ গ্ৰাম্য জীৱনৰ বিভিন্ন স্তৰৰ নৰ-নাৰীৰ জীৱনত সন্মুখীন হোৱা বাস্তৱ সমস্যাৰাজিৰ চিত্ৰণ তেওঁৰ গল্পত লক্ষ্য কৰা যায়। সমাজৰ অন্ধবিশ্বাস, কু-সংস্কাৰ আদিৰ প্ৰতি লেখক সম্পূৰ্ণ সচেতন। তেওঁৰ গল্পৰ বৰ্ণনা বাহুল্যবৰ্জিত। সমাজ-সচেতনতা আৰু সামাজিক দায়বদ্ধতা তেওঁৰ গল্পৰ মন কৰিবলগীয়া বৈশিষ্ট্য। বিষয়বস্তুৰ জটিলতালৈ নগৈ সংযত আৰু ৰুচিশীল অন্তঃকৰণেৰে তেওঁ জীৱনৰ বাস্তৱ চিত্ৰ অঙ্কন কৰিছে : “ত্ৰৈলোক্যনাথ গোস্বামীৰ গল্পত সমাজৰ অন্যান্য-অবিচাৰৰ দ্বাৰা পীড়িত নৰ-নাৰীৰ চৰিত্ৰ অঙ্কিত হৈছে।”^৬

সমাজৰ পৰম্পৰাগত মূল্যবোধ আৰু ধ্যান-ধাৰণাই ব্যক্তি জীৱনলৈ কঢ়িয়াই অনা কাৰুণ্যৰ স্বৰূপ গোস্বামীৰ ‘পতিতা আৰু পতিতা’ গল্পত ফুটি উঠিছে। ‘জাৰজ’ গল্পত পিতৃ-পৰিচয়হীন, পৰিশ্ৰমী যুৱক বতনৰ মানসিক সংঘাতৰ চিত্ৰ অতি সাৰ্থকভাৱে অঙ্কন কৰিছে। সমাজৰ অন্ধসংস্কাৰ আৰু তাৰ প্ৰতি থকা অবিচলিত আস্থা কেনেদৰে ব্যক্তিজীৱনলৈ ব্যৰ্থতা কঢ়িয়াই আনে, তাৰ আভাস পোৱা যায় ‘দুটকীয়া নোট’ত।

নাৰীৰ দুৰ্বল আৰু অসহায় অৱস্থাৰ চিত্ৰ অঙ্কনত তেওঁ সিদ্ধহস্ত। ‘অঘৰী বতনী’ত বতনীৰ যন্ত্ৰণা-জৰ্জৰ জীৱনগাথা প্ৰকাশত গল্পকাৰৰ অন্তৰ্মুখী পৰিচয় ফুটি উঠিছে। সমাজৰ দৃষ্টিত পতিতাস্বৰূপে গণ্য হোৱা এগৰাকী সাধাৰণ নাৰীৰ প্ৰতি লেখকৰ সহানুভূতিশীল অন্তৰৰ পৰিচয় গল্পটিৰ মাজেদি স্পষ্ট হৈ উঠিছে : ‘নিজৰ জীৱনৰ মায়াৰ তুলনাত আনৰ উপহাস অৱহেলা নিকৃষ্ট। ব্যৰ্থতাই তাইক হতাশ কৰিব নোৱাৰে; কাৰণ তাই খাবলৈ পাবলৈ লাগে। আনে খাবলৈ দিলে তাইৰ মনত অপাৰ আনন্দ। এই আনন্দ লভিবলৈকেই যেন তাইৰ জীৱন, এয়েই তাইৰ বাসনা - এয়েই ভোগ।’

তেওঁৰ ‘বিধৱা’ গল্পটোত নাৰী জীৱনৰ কৰুণ মুহূৰ্তৰ প্ৰতিফলন ঘটিছে। এগৰাকী অসহায় বিধৱাই সামাজিক অন্ধবিশ্বাসৰ বলি হৈ কেনেদৰে যন্ত্ৰণাত ছটফটাই থাকিবলগীয়া হৈছে, তাৰ বৰ্ণনা গল্পটোত দাঙি ধৰা হৈছে।

বীণা বৰুৱাই (১৯০৮-১৯৬৪) তেওঁৰ গল্পৰ মাজেদি সামাজিক পৰিৱেশৰ নিখুঁত চিত্ৰ অঙ্কন কৰিছে। তেওঁৰ ‘আঘোণী বাই’ অসমৰ গ্ৰাম্য জীৱনৰ পটভূমিত

ঠিক তেনেভাৱেই কল্পনাৰ বোল নসনাকৈ ছব্ব বৰ্ণনা কৰিছে। এই সমাজৰ অৰ্থনৈতিক সমস্যা, নৈতিক দ্বন্দ্ব, মূল্যবোধ সমূহৰ পৰিৱৰ্তন আৰু অৱমূল্যায়ন এই আটাইবোৰ কথা তেওঁৰ গল্পত যথাযথ ৰূপত চিত্ৰিত হৈছে।”^{১৯}

গোস্বামীয়ে নাৰীমনৰ অন্তৰ্নিহিত চেতনাক গল্পত প্ৰাধান্য দিয়া দেখা যায়। তেওঁৰ ‘নিয়তি’ গল্পত দাবিদ্ৰই দিশহাৰা কৰা এগৰাকী নাৰীৰ জীৱন সংগ্ৰামৰ কথা বৰ্ণনা কৰা হৈছে। দুটা সন্তানৰ মাতৃ চম্পাই অভাৱৰ তাড়নাত পৰি কেনেদৰে নৈতিকতা বিসৰ্জন দিবলগীয়াত পৰিছে, তাৰ হৃদয়বিদাৰক বৰ্ণনা দাঙি ধৰা হৈছে গল্পটোত।

‘আৱাহন যুগ’ৰ আন এগৰাকী উল্লেখযোগ্য গল্পকাৰ কৃষ্ণ ভূঞা (১৯১৪-ৰ) গল্পত ভাবৰ অগতানুগতিকতা তথা অন্তৰ্মুখীতা, ভাষাৰ ব্যঞ্জনাধৰ্মিতা আৰু কলা-কৌশলৰ ক্ষেত্ৰত সতৰ্কতাই এই যুগৰ গল্পক এক সুকীয়া মাত্ৰা প্ৰদান কৰিছে। এই যুগৰ অন্যান্য গল্পকাৰসকলৰ দৰেই কৃষ্ণ ভূঞাৰ গল্পতো নাৰী মনৰ সূক্ষ্ম, জটিল আৰু বিচিত্ৰ উপলন্ধিৰে চৰিত্ৰ চিত্ৰণৰ প্ৰয়াস কৰা হৈছে। সাধাৰণ প্ৰেম কাহিনীৰ পৰা ফালৰি কাটি আহি ভূঞাই সম্পূৰ্ণ নতুন দৃষ্টিভংগীৰে এগৰাকী বেশ্যা আৰু তাইৰ প্ৰতি দুজন পুৰুষৰ আকৰ্ষণৰ কাহিনীৰ ৰূপ দিছে ‘যাদুঘৰ’ গল্পৰ যোগেদি।

মুনীন বৰকটকীয়ে নৰ-নাৰীৰ মাজৰ প্ৰেম, বিবহ আদিক বিষয়বস্তু হিচাপে লৈ গল্প ৰচনা কৰিছিল। তেওঁ নাৰী মনস্তত্ত্বৰ ওপৰত ভিত্তি কৰি ‘তাই আৰু মই’ নামৰ গল্পটি ৰচনা কৰিছে। গল্পটিত এগৰাকী বেশ্যাৰ জীৱন-চেতনা প্ৰকাশ পাইছে।

অসমীয়া গল্প-সাহিত্যৰ বিকাশ আৰু নতুন গল্পকাৰৰ সৃষ্টিত ‘ৰামধেনু’ (১৯৫০) আলোচনীৰ অৱদান যথেষ্ট। ইন্দ্ৰকমল বেজবৰুৱা আৰু মহেশ্বৰ নেওগে যুটীয়াভাৱে আলোচনীখন প্ৰথম সম্পাদনা কৰে। ‘ৰামধেনু যুগ’ দৰাচলতে অসমীয়া সাহিত্যৰ এটি গৌৰৱোজ্জ্বল যুগ। দ্বিতীয় মহাযুদ্ধৰ পিছত বিশ্বৰ শিল্প আৰু সাহিত্যৰ জগতখনলৈ ভালেমান দিশত পৰিৱৰ্তন আহিল। দ্বিতীয় মহাযুদ্ধই সমগ্ৰ পৃথিৱীৰ লগতে ভাৰতৰ পূব প্ৰান্তত থকা অসমকো প্ৰভাৱিত কৰে আৰু অসমৰ সাহিত্য-দৰ্শন সকলোতে নতুন জীৱন-জিঞ্জিৰাই প্ৰাধান্য লাভ কৰে। অৰ্থনৈতিক সংকট আৰু মানৱীয় মূল্যবোধৰ অৱক্ষয়, মানুহৰ মনত সৃষ্টি হোৱা আশাভঙ্গৰ বেদনা, হতাশা আৰু নিৰাশাই সাহিত্যৰ মাজতো প্ৰকাশ লাভ কৰিলে।

কৰে। তেওঁৰ গল্পত মধ্যবিত্ত সমাজৰ বহুতো চিনাকি চৰিত্ৰৰ লগে লগে গুণ্ডা, বেশ্যা, ভিক্ষাৰী, ঠগ, অপৰাধী আদি বিবিধ প্ৰকৃতিৰ চৰিত্ৰই আত্মপ্ৰকাশ কৰিছে। তেওঁৰ সহানুভূতিশীল মানৱতাবাদী দৃষ্টিভংগীয়ে এই সকলোবোৰ চৰিত্ৰক অসমীয়া সাহিত্যত প্ৰতিষ্ঠা লাভত সহায় কৰিছে।

মালিকৰ 'প্ৰাণ পোৱাৰ পিছত' গল্পটিত ৰোমাণ্টিক ভাব-বিলাসিতাৰ স্পষ্ট নিদৰ্শন ফুটি উঠিছে। গল্পটোৰ নায়িকা জুৰিয়ে হেমন্তৰ ঐকান্তিক প্ৰচেষ্টাত নৃত্য-পাটয়সী হিচাপে স্বীকৃতি লাভ কৰে যদিও ফুকন নামৰ অন্য এজন যুৱকৰ প্ৰতি তাই অনুৰক্ত হয়। ৰোমাণ্টিক ভাবোচ্ছাসেৰে পৰিপূৰ্ণ গল্পটিত জুৰি হেমন্তৰ প্ৰতি কৃতজ্ঞ। কিন্তু এদিন হঠাৎ প্ৰকাশ ফুকনৰ সান্নিধ্যই জুৰিৰ জীৱনৰ গতি সলনি কৰি দিলে। ফুকনৰ প্ৰেমালিঙ্গনত জুৰিয়ে আত্মসমৰ্পণ কৰিলে। পৰিৱেশ পৰিস্থিতিয়ে যেনেদৰে মানুহৰ হৃদয়ানুভূতিৰ পৰিৱৰ্তন কঢ়িয়াই আনে, সহজাত প্ৰবৃত্তিৰ তাড়নাত কেনেদৰে মানুহৰ জীৱন নিয়ন্ত্ৰিত কৰে, সেই কথা মালিকে অতি কৌশলেৰে চিত্ৰিত কৰিছে। গল্পটিত সমাজৰ চাৰিবেৰৰ মাজত আবদ্ধ হৈ থকা মতা-তিৰোতাৰ দুৰ্দমনীয় ক্ষুধা নিবৃত্তিৰ আকাঙ্ক্ষাক নতুন কৌশলৰ যোগেদি প্ৰকাশৰ চেষ্টা কৰা হৈছে। ৰোমাণ্টিক বাস্তৱতাৰে পৰিপূৰ্ণ আন এটি গল্প 'কাঠফুলা'ত মমতাজে বেদানা নামৰ এগৰাকী গাভৰুক আকস্মিকভাৱে লগ পাই নিজৰ আশ্ৰয়ত ৰাখি মৰম-স্নেহেৰে প্ৰতিপালন কৰে। সময়ৰ লগে লগে দুয়োৰে মাজত নিবিড় সম্পৰ্ক গঢ় লৈ উঠে। কিন্তু ডেকা ডাক্তৰৰ সঁহাৰি পাই বেদানাই মমতাজক এৰি ডাক্তৰলৈ পলাই যোৱাত মমতাজে হৃদয়ত যথেষ্ট আঘাত পায়। বেদানাই যৌৱনৰ ক্ষুধানিবৃত্তি আৰু ঐশ্বৰ্যৰ আকৰ্ষণত মমতাজৰ নিঃস্বৰ্গ মৰমক জলাঞ্জলি দিলে। বেদানাৰ কাৰ্যই মমতাজৰ মনত দাৰুণ আঘাত দিলে।

মালিকৰ 'দুখন ভৰি' গল্পটোত ৰায়বাহাদুৰ ব্ৰজেন ফুকনৰ কন্যা অমলাৰ ভৰি দুখনিয়ে মুখ্য ভূমিকা গ্ৰহণ কৰিছে। তাইৰ ভৰি দুখনৰ সৌন্দৰ্যত মোহিত হৈ সত্যেন নামৰ যুৱকজনে অমলাক বিয়া কৰাবলৈ আগ্ৰহী হৈছিল যদিও অমলাৰ পিতৃ ৰায়বাহাদুৰে স্বাধীনতা-সংগ্ৰামী বীৰসকলক ভৰিৰে গচকি মাৰিছিল বুলি জনাৰ পিছত তেওঁ অমলাক বিয়া কৰাবলৈ অমান্তি হয়। সত্যেনে অমলাৰ ভৰি দুখনৰ সৌন্দৰ্যত মোহিত হৈ তাইক বিয়াৰ প্ৰস্তাৱ দিছিল যদিও স্বাধীনতা সংগ্ৰামী এগৰাকীক ৰায়বাহাদুৰৰ ভৰি দুখনে কৰা দুষ্কাৰ্যৰ বাবে সেই বিয়াৰ প্ৰস্তাৱ নাকচ

সাৰটি কৰ্মৰত অৱস্থাত মোছলেহ নামৰ যুৱকগৰাকীয়ে তেওঁৰ প্ৰাক্তন প্ৰেয়সীক এগৰাকী ডেকা হাকিমৰ পত্নীৰূপত দেখি তেওঁৰ বুকুখন মৰ্মৰকৈ ভাগি গ'ল। নাজিয়াক ভাল পায়ো সীমাহীন দাৰিদ্ৰৰ বাবে মনৰ অভিলাষ পূৰণ কৰিব নোৱাৰিলেও প্ৰথম প্ৰেমৰ স্মৃতি সি মনৰ মাজৰ পৰা মোহাৰি পেলাব পৰা নাই। বেতৰ মহৰীৰূপে কৰ্মৰত অৱস্থাতো সেয়ে নাজিয়াৰ প্ৰেমৰ স্মৃতিয়ে তাক আকুল কৰি ৰাখে।

তেওঁৰ 'প্ৰাণ পোৱাৰ পিছত' গল্পটোত নায়ক-নায়িকাৰ প্ৰধান সমল হৈ পৰিছে ব্যৰ্থ প্ৰেমৰ কৰুণ স্মৃতি। ফৰিদে কলেজীয়া জীৱনৰ ভালপোৱা মণিৰ স্মৃতি মনৰ মণিকোঠাৰ পৰা বিসৰ্জন দিব পৰা নাই। তাই আনৰ লগত বিয়া হৈ যোৱাৰ পিছতো পূৰ্বস্মৃতি সুঁৱৰি তাৰ ভাল লাগে। তেনেদৰে বিবাহিত জীৱনতো মণিয়ে ফৰিদৰ অনুপস্থিতিৰ অভাৱ অনুভৱ কৰে। মণিয়ে ফৰিদক নিবিচাৰে যদিও তাৰ অবিহনে হৃদয়ত এক গভীৰ শূন্যতা উপলব্ধি কৰে। গল্পটোত মানৱ জীৱনৰ পৰিপূৰ্ণতা প্ৰেমৰ অন্তহীন গুৰুত্বৰ কথা মণি চৰিত্ৰৰ মাজেদি প্ৰতিফলন হৈ উঠিছে। নাৰীৰ অৱচেতন মনৰ অতৃপ্ত বাসনাই পূৰ্ণপ্ৰাপ্তিৰ সময়তো যে অপূৰ্ণতাৰ এক অনাকাঙ্ক্ষিত দংশনে নাৰীসত্তাক ক্ষতবিক্ষত কৰে, 'প্ৰাণ পোৱাৰ পিছত' গল্পত উক্ত সতাই প্ৰকাশিত হৈছে। সেইবাবেই মণিয়ে অকাতৰে স্বীকাৰ কৰিছে যে ফৰিদ এতিয়াও তাইৰ চেতনাত বিদ্যমান।

পুৰুষপ্ৰধান সমাজত লাঞ্ছিতা-বঞ্চিতা হৈ যন্ত্ৰণা ভোগ কৰা নাৰীৰ মৰ্মকথা প্ৰকাশিত হৈছে বীৰেন্দ্ৰ কুমাৰ ভট্টাচাৰ্যৰ গল্পত। আধুনিক সমাজ ব্যৱস্থাৰ পৰিণতিস্বৰূপে নাৰীয়ে কেনেধৰণৰ দুৰ্দশাৰ সন্মুখীন হ'বলগীয়াত পৰে, সেই কথা ভট্টাচাৰ্যৰ 'মাকণৰ গৌঁসাই' গল্পত প্ৰকাশিত হৈছে। গৌঁসাইৰ ঘৰত কাম-বন কৰি পেট প্ৰৱৰ্তোৱা মাকণক এদিন গৌঁসানীৰ অনুপস্থিতিত কামনা চৰিতাৰ্থ কৰিবলৈ প্ৰয়াস কৰাত মাকণে কামাতুৰ গৌঁসাইৰ হাতৰ পৰা বক্ষা পাবৰ কাৰণে ভগৱানৰ ওচৰত প্ৰাৰ্থনা জনায়। গল্পটোত মাকণৰ আধ্যাত্মিক শক্তিৰ প্ৰতি থকা অটল বিশ্বাসৰ কথা ব্যক্ত কৰা হৈছে। গল্পটোৰ বিষয়ে প্ৰহ্লাদ কুমাৰ বৰুৱাই এনেদৰে মন্তব্য কৰিছে :

“এফালে মাকণৰ চৰিত্ৰৰ আধ্যাত্মিক মূল্যবোধত গুৰুত্ব আৰু আনফালে গৌঁসাইৰ মৌলিক কামপ্ৰবৃত্ত আৰু নীতিবোধৰ দ্বন্দ্ব - এই দুই ধৰণৰ বিশিষ্টতাই মাকণৰ গৌঁসাই চৰিত্ৰৰ সৌন্দৰ্য।”^{২০}

বাবে দাসৰ গল্পই পাঠকক আমোদ দিয়ে। সেইবাবেই দাসৰ গল্পত গভীৰ জীৱন-
-জিঞ্জাৰাৰ অভাৱ হ'লেও আৰু দাসৰ গল্পত জীৱনৰ গভীৰতম বাৰ্তা নাই যদিও
বৰ্ণনাভংগীৰ মাধুৰ্য আৰু নাট্যগুণধৰ্মিতাৰ বাবেই দাসৰ গল্পৰ স্বীকৃতি সদায়
থাকিব।”^{২৫}

দাসৰ ‘কলপটুৱাৰ মৃত্যু’ত ধনীৰাম আৰু ৰূপেশ্বৰীৰ সহজাত প্ৰণয়-
অনুৰাগত বৰবোপাৰ প্ৰতিবন্ধকতা, পৰস্পৰৰ আঁতৰা-আঁতৰি, পিছত বিপত্তিত
পৰি খাজনা মাফ বিচাৰি ধনীৰামৰ মৌজাদাৰৰ ওচৰত সকৰুণ নিবেদন আৰু
শেষত মৌজাদাৰৰ পাৰিবাৰিক কলঙ্কমোচনৰ বাবে সগৰ্ভা ৰূপেশ্বৰীক গ্ৰহণৰ
যোগেদি পৰিসমাপ্তি ঘটিছে। গল্পটিত সম্ভ্ৰান্ত ঘৰৰ মানুহৰ মান-সন্মান বক্ষাৰ্থে
সৰু মানুহৰ আত্মত্যাগৰ সুন্দৰ নিদৰ্শন দাঙি ধৰা হৈছে।

‘আন্ধাৰৰ আঁৰে আঁৰে’ গল্পত সৰোজ দাস আৰু ৰাণু শৰ্মা নামৰ এহাল
ডেকা-গাভৰুৰ প্ৰেম, অবৈধ মিলন আৰু পৰিণতিস্বৰূপে জন্ম লাভ কৰা সন্তানৰ
ভৱিষ্যতক লৈ, তদনীন্তন সমাজৰ স্থিতিক লৈ গল্পটোৰ কথাবস্তু নিৰ্মিত হৈছে।
জাতি-ভেদ, বৰ্ণ-বৈষম্যৰ প্ৰাচীৰ নেওচি এখন সুখৰ সংসাৰ গঢ়াৰ প্ৰতিশ্ৰুতি দিয়াৰ
বাবেই মদনেশ্বৰ নামৰ সাহিত্যিকগৰাকীয়ে তেওঁলোকক আধুনিক মনৰ বুলি
ভাবিছিল। কিন্তু কেইমাহমানৰ পাছত সৰোজৰ প্ৰতাৰণাৰ বলি হৈ অবৈধ মাতৃত্বৰ
বোজা বহন কৰা ৰাণুৰ অনিশ্চিত ভৱিষ্যতৰ কথা জানিব পাৰি মদনেশ্বৰে তাইক
আশ্ৰয় প্ৰদান কৰে। সৰোজহঁতৰ দৰে একশ্ৰেণীৰ সুবিধাবাদী ব্যক্তিৰ ভণ্ডামিৰ
বিৰুদ্ধে মাত মতিৰ পৰা আদৰ্শবাদী মানুহ হিচাপে মদনেশ্বৰ ডেকাবৰুৱাই তাইক
আশ্ৰয় প্ৰদান কৰি প্ৰগতিশীল চিন্তাৰ পৰিচয় দিয়ে।

‘পৰকীয়া’ গল্পত গল্পৰ নায়কে নন্দিতাক বিয়াৰ পিছত সুখী যেন ধাৰণা
কৰিলেও দৰাচলতে বিয়াৰ পিছত মাতৃত্বৰ গৰাকী হ'ব নোৱৰাৰ বাবে তাই যথেষ্ট
আশান্তিত কাল কটাবলগীয়া হৈছে। সেইবাবেই স্বামী থকাৰ পিছতো তাই গল্পৰ
নায়কৰ ওচৰত প্ৰেম-নিবেদন কৰিছে; কিয়নো তেওঁ উপলব্ধি কৰিছে যে স্বামী
সন্তান জন্ম দিয়াত অসমৰ্থ। এনেদৰেই নন্দিতাৰ অতৃপ্তিৰ জুই নিৰ্বাপনৰ কাৰণে
তাই নায়কৰ কাষ চাপিছে।

‘গৰাখহনীয়া’ গল্পত পৰিয়ালৰ মঙ্গলৰ কাৰণে অপৰ্ণাই অৱগীক ভাল পায়ো
কেনেদৰে বানপানীত সৰ্বশ্ৰান্ত হোৱাৰ পৰা উদ্ধাৰ কৰা আৰু আৰ্থিক সাহায্য

ফুটাই তুলিবৰ কাৰণে প্ৰয়াস কৰা দেখা যায়। গাঁৱৰ জীয়াৰী-বোৱাৰীক শাসন কৰাৰে পৰা আৰম্ভ কৰি তিবোতাৰ প্ৰসৱ বেদনাত পানী জাৰি দিয়া, তেল প্ৰভৃতি কাম সম্পন্ন কৰা হৰিবল ককা গাঁওখনৰ এগৰাকী প্ৰভাৱশালী ব্যক্তি।

মহিম বৰাৰ 'নিঃসন্দেহ' গল্পত স্বাতী নামৰ এগৰাকী যুৱতী নাৰীৰ বিকাৰগ্ৰস্ত মনৰ মনস্তাত্ত্বিক বিশ্লেষণ দাঙি ধৰা হৈছে। স্বাতীয়ে বিজনক মনে প্ৰাণে বিচাৰিছিল যদিও বসন্তৰ লগত বিয়া হৈ তাই সুখী হ'ব পৰা নাছিল। বিয়াৰ পিছত স্বাতীয়ে স্বামীৰ পৰা বিচৰা ধৰণে মৰম পোৱা নাছিল। এটি কন্যা সন্তানৰ জন্ম হৈ মৃত্যু হোৱা বৰকেৰাণী বসন্তই মাজৰাতিলৈ ঘৰৰ বাহিৰত কটোৱা কাৰ্যই তাইক সন্দেহবাদী কৰি তুলিছিল। শেষত বিজনৰ উপস্থিতিত তেওঁলোকৰ নতুন জীৱনৰ সূচনা হৈছে।

ভবেদ্রনাথ শইকীয়াৰ 'প্ৰহৰী' গল্পত ৰজনী মাষ্টৰ আৰু ভাগ্যৱতীৰ জীৱনৰ আৰ্থিক অনাটন আৰু নিয়তিৰ নিষ্ঠুৰ পৰিহাসৰ ইঙ্গিত দিয়া হৈছে। নিশা, জোনালী আৰু ৰজনী মাষ্টৰক কেন্দ্ৰ কৰি গল্পটোৰ কাহিনীভাগ অগ্ৰসৰ হৈছে আৰু মাষ্টৰৰ সৈতে ভাগ্যৱতীৰ জীৱনৰ সংঘাত আৰু কাৰুণ্যৰে গল্পটিৰ পৰিসমাপ্তি ঘটিছে। ৰজনী মাষ্টৰে চাকৰি হেৰুৱাই গৃহশিক্ষক হিচাপে জীৱিকা নিৰ্বাহ কৰে। তেওঁৰ জীয়াৰী নিশা গাভৰু হোৱাত দিবাকৰৰ প্ৰতি আকৰ্ষিত হয় যদিও তাইৰ মৃত্যুয়ে ভাগ্যৱতীৰ মনৰ কল্পনাবোৰ ওলট-পালট কৰি দিয়ে। নিশাৰ মৃত্যুত দিবাকৰে জগন্নাথ নজিৰৰ জীয়েকক বিয়া কৰালে আৰু ভাগ্যৱতীয়ে জীয়েকলৈ সাঁচি ৰখা কাপোৰযোৰ দিবাকৰৰ কইনাজনীক উপহাৰ দিলে।

শইকীয়াৰ 'টোৰাসাপ' গল্পটিত এগৰাকী সাধাৰণ যুৱতীৰ নিষ্ফল জীৱনক কেন্দ্ৰ কৰি ভাগ্যই প্ৰতাৰণা কৰা নাৰী মনৰ অৱদমিত হা-হুতাহ আৰু নিষ্ফল আশা-আকাঙ্ক্ষাৰ মৰ্মস্পৰ্শী বৰ্ণনা দাঙি ধৰা হৈছে। ঘটনাৰ কেন্দ্ৰবিন্দু হৈছে লীলাকান্তই জানেকীক উপহাৰ দিয়া চিৰুৰ চাদৰখন। বিয়াৰ পিছত লীলাকান্তই পত্নী চন্দ্ৰিকাৰ সৈতে ফটো উঠিবলৈ জানেকীক উপহাৰ দিয়া চাদৰখন খুজি আনি পিছত সেন্দূৰৰ দাগ লগা চাদৰখন ওভোটাই দিয়াত জানেকীয়ে সেইখন পুনৰ লীলাকান্তক ঘূৰাই দিছিল। গল্পটোত জানেকী চৰিত্ৰই আমাৰ সমাজৰ সেইসকল নাৰীৰ দুখ-যন্ত্ৰণাৰ প্ৰতিফলন ঘটাইছে, যাৰ আশা-আকাঙ্ক্ষা আনাত্মত কুসুমৰ দৰে অকালতে নিঃশেষ হৈ গৈছে।

হোমেন বৰগোহাঞিৰ 'অক্টোপাছ' গল্পত বব নামৰ এগৰাকী নিগ্ৰো সৈনিকৰ নৃশংসতাৰে বৰ্ণনা দাঙি ধৰা হৈছে। ডিঙিত চেপা মাৰি ধৰা অৱস্থাত মৃত্যুমুখী তিৰোতাৰ ভয়াৰ্ত চাৰনি চাই নিজৰ অদ্ভুত চখ পূৰণ কৰিব বিচৰা বাবে তেওঁৰ পত্নী জুদিৰ বন্ধু ভিক্টৰৰ প্ৰতি থকা দুৰ্বলতাৰ উমান পাই নিজৰ পত্নীক নৃশংসভাৱে হত্যা কৰিছিল।

'ইছমাইল শ্বেখৰ সন্ধানত' গল্পত পূৰ্ববঙ্গৰ পৰা ভগনীয়া ৰূপে আহি দেউতাকৰ পৰা বিচ্ছিন্ন হৈ এটি কদৰ্য গলিত দেহোপজীৱিনীৰূপে আত্মপ্ৰকাশ কৰা এগৰাকী অসহায় যুৱতীৰ মৰ্মবেদনা প্ৰকাশিত হৈছে। দেশ বিভাজনৰ পিছত নিজৰ ঘৰবাৰী এৰি আহি গোচাৰণ ভূমিত আশ্ৰয় লোৱা ইছমাইল শ্বেখৰৰ ঘৰ হাতীৰে গচকাই ভাঙি দিয়া হৈছে।

'প্ৰেম আৰু মৃত্যুৰ কাৰণে' গল্পত আত্মহত্যা কৰিবলৈ যোৱা ৰঞ্জিত মদাহীয়ে নিশা এক বজাত আত্মহত্যা কৰিবৰ বাবেই ওলাই যোৱা মাধৱীক লগ পায় আৰু পিছত আত্মহত্যাৰ সিদ্ধান্ত দুয়ো বাতিল কৰে। গল্পটোত দুয়োৰে মিলনৰ এক অস্পষ্ট ইঙ্গিত পোৱা যায়।

তেওঁৰ 'নৰকত বসন্ত' নামৰ গল্পটিত এখন সম্বাদপত্ৰৰ সহকাৰী সম্পাদকে পূৰ্ববঙ্গৰ পৰা ভগনীয়া হিচাপে অহা মণিমালাহঁতক লগ পায় যদিও চলিবৰ কোনো উপায় নথকাৰ বাবে আশ্ৰয়দাতাৰ ভায়েক নিৰঞ্জনৰ কথামতে তাৰ পৰা গৈ সৰ্বস্ব হেৰুৱাবলগীয়াত পৰে। বহুদিনৰ মূৰত শংকৰে মণিমালাক আন এখন সম্পূৰ্ণ নতুন জগতত আৱিষ্কাৰ কৰে। শংকৰে তাতেই জুলেখা, মণিমালা, লক্ষী আদিক দেহোপজীৱিনীৰ ৰূপত আৱিষ্কাৰ কৰে। গল্পকাৰে সামাজিক ব্যাধিস্বৰূপ বেষ্টা সমস্যাৰ বিষয়ে গল্পটিৰ জৰিয়তে পাঠকৰ দৃষ্টি আকৰ্ষণ কৰিছে। এই সামাজিক ব্যাধিৰ বাবে সমাজেই জগৰীয়া।

গল্পটোৰ বৰ্ণনামতে ভাত-কাপোৰৰ তাড়নাতে মণিমালা জুলিহঁতে দেহ-ব্যৱসায়ত নামিবলৈ বাধ্য হৈছিল। সহজ-সৰল প্ৰকাশভংগীৰে পাঠকৰ দৃষ্টি আকৰ্ষণ কৰিবলৈ সক্ষম হৈছে নিৰুপমা বৰগোহাঞিয়ে। তেওঁৰ 'এনথ্ৰ'পলজিৰ সপোন'ৰ পাছত, 'টেকীৰ সৰগ', 'মিডাচৰ ট্ৰেজেদি', 'আকাশ ছোৱা', 'প্ৰীতি উপহাৰ', 'বৰষুণ', 'অপমৃত্যু', 'অযোগ্যতা' আদি গল্পত সমাজৰ উচ্চ-মধ্যবিত্ত শ্ৰেণীৰ নাৰীৰ মনোভাব দাঙি ধৰিছে। পুৰুষশাসিত সমাজ ব্যৱস্থাত বিবাহিতা নাৰীৰ জীৱন-যত্নগাৰ পৰা

চিত্ৰা-চেতনাক বাস্তৱসন্মত ৰূপত প্ৰকাশ কৰিছে তেওঁৰ 'কৰব কাহেৰি সাৰ' গল্পত। বাসন্তী বৰুৱাৰ 'ভগ্নী' আৰু আলিমুন্নিছা পিয়াৰৰ 'কুঁহিলা' গল্পত নাৰীৰ অসহায় অৱস্থাৰ চিত্ৰ অঙ্কিত হৈছে।

'ৰামধেনু যুগ'ৰ এগৰাকী প্ৰতিভাশালী গল্পকাৰ মামণি ৰয়ছম গোস্বামীৰ গল্পত বিষয়বস্তুৰ অভিনৱত্ব, সংবেদনশীলতা আৰু মানৱতাবাদী দৃষ্টিভংগীৰ পৰিচয় পোৱা যায়। নাৰী মনৰ বিভিন্ন ভাব-অনুভূতিৰ সূক্ষ্ম আৰু সংবেদনশীল প্ৰকাশ তেওঁৰ গল্পত লক্ষ্য কৰা যায়। 'আভপা গাৰ্ভেণাৰৰ আবেলি', 'সংস্কাৰ', 'ভুল ঠিকনা', 'এজনী নায়িকাৰ মৃত্যুত', 'স্মৃতিৰ মুক্তি', 'চহৰৰ দুগৰাকী মহিলা' আদি গল্পত নাৰীৰ দ্বন্দ্ব, ক্ষোভ, যত্নগা অনুভূত হোৱা দেখা যায়। সমাজৰ বিভিন্ন স্তৰৰ নাৰীৰ চৰিত্ৰই তেওঁৰ গল্পত প্ৰাধান্য লাভ কৰিছে। তেওঁৰ 'সংস্কাৰ' অসমীয়া সাহিত্যৰ এটি উল্লেখযোগ্য চুটিগল্প। গল্পটিত ব্ৰাহ্মণ বিধৱা দময়ন্তীয়ে পীতাম্বৰ মহাজনৰ সৈতে শাৰীৰিক সম্পৰ্ক স্থাপন কৰাৰ বাবে মানসিক অন্তৰ্দ্বন্দ্বত ভুগি গা-খহোৱাৰ দৰে সিদ্ধান্ত গ্ৰহণ কৰিবলৈ বাধ্য হৈছে। গল্পটোত মানুহৰ কামনা-বাসনাৰ উন্মুক্ত ৰূপ প্ৰকাশ পাইছে। দময়ন্তীয়ে গা-খহাই নিজহাতে মাজনিশা গাঁত খান্দি ভ্ৰূণ পুতি থোৱা কাৰ্য আৰু প্ৰায় উদভ্ৰান্তৰ দৰে হৈ পীতাম্বৰে সেই মাংসপিণ্ড চুই চোৱাৰ তীব্ৰ হেঁপাহ প্ৰকাশ কৰিছে। দময়ন্তীয়ে দাৰিদ্ৰৰ পীড়ন সহ্য কৰিব নোৱাৰি পীতাম্বৰৰ সৈতে দৈহিক সম্পৰ্ক স্থাপন কৰিছে যদিও পৰম্পৰাগত সংস্কাৰৰ পৰা মুক্ত হ'ব পৰা নাই। সেইবাবেই শূদ্ৰীয় মহাজন পীতাম্বৰে আগবঢ়োৱা বিয়াৰ প্ৰস্তাৱ তাই নাকচ কৰিছে।

তেওঁৰ 'আন্ধাৰ পোহৰ' গল্পৰ নায়িকা দময়ন্তীয়ে স্বামী আৰু সন্তানেৰে পৰিপূৰ্ণ সংসাৰ থকাৰ পিছতো প্ৰতিৱেশী শইকীয়াৰ প্ৰতি তীব্ৰ আকৰ্ষণ অনুভৱ কৰে। স্বামী, সন্তান আৰু ধন-সোণেও নাৰীক সুখী কৰিব পৰা নাই। তেওঁৰ গল্পত সন্তানহীন বিধৱা নাৰীৰ মানসিক যত্নগাৰ কৰুণ চিত্ৰৰ লগতে নৰ-নাৰীৰ প্ৰেম আৰু প্ৰেমৰ পৰিণতিৰ বিষয়ে গভীৰ জীৱনবোধসম্পন্ন বৰ্ণনা দাঙি ধৰা হৈছে।

গতিকে দেখা যায় যে 'ৰামধেনু যুগ'ৰ অসমীয়া চুটিগল্পত নাৰী মনৰ সূক্ষ্ম অনুভূতিৰ লগে লগে নাৰী জীৱনৰ বিবিধ চিত্ৰ অঙ্কনত গুৰুত্ব প্ৰদান কৰা হৈছে। সমসাময়িক পুৰুষতান্ত্ৰিক সমাজত নাৰীৰ লাঞ্ছনা, যত্নগা আৰু নিৰ্যাতনৰ মূলতেই আছিল সমাজৰ অন্ধবিশ্বাস আৰু কু-সংস্কাৰ আৰু 'ৰামধেনু যুগ'ৰ গল্পকাৰসকলে তেওঁলোকৰ গল্পৰ মাধ্যমেদি নাৰীসমাজক তাৰ পৰা মুক্ত কৰাৰ প্ৰয়াস কৰিছে।

এগৰাকী নাৰীক কেনেদৰে লৌহমানৱী ৰূপত প্ৰতিষ্ঠা কৰিছে, তাৰ আভাস দাঙি ধৰা হৈছে।

সাম্প্ৰতিক কালৰ এগৰাকী প্ৰথিতযশা গল্পকাৰ য়েছে দৰজে ঠংচিৰ ‘দাপোণ’ গল্পটিত নাৰীৰ কৰুণ জীৱন-যন্ত্ৰণাৰ কথা ফুটি উঠিছে। এগৰাকী নিৰ্যাতিতা যুৱতীৰ আত্মহননৰ যোগেদি গল্পটিৰ পৰিসমাপ্তি ঘটিছে।

অৰুপা পটঙ্গীয়া কলিতাৰ গল্পত পুৰুষতান্ত্ৰিক সমাজ ব্যৱস্থাত নাৰীৰ ওপৰত চলা শোষণ-নিৰ্যাতনৰ স্বাক্ষৰ স্পষ্ট। তেওঁৰ গল্পত সামাজিক, অৰ্থনৈতিক আৰু ৰাজনৈতিক অৱস্থাৰ পৰিপ্ৰেক্ষিতত নাৰী জীৱনৰ বৈচিত্ৰ্যময় ৰূপৰ প্ৰকাশ ঘটিছে। তেওঁৰ ‘মন্দিৰ’ গল্পত মধুবালা নামৰ এগৰাকী দিব্যাঙ্গ নাৰীৰ জীৱনৰ কাৰুণ্যৰ বৰ্ণনা দাঙি ধৰা হৈছে। কিন্তু এইগৰাকী নিৰাশ্ৰয় মধুবালাই উচ্চশিক্ষিতা লোকৰ দ্বাৰা ধৰ্ষণৰ বলি হৈছে আৰু তাই গৰ্ভত সন্তান ধাৰণ কৰিছে। মন্দিৰৰ দৰে পৰিত্ৰ স্থানতো অপৰাধীৰ পৰা অসহায় নাৰী যে সুৰক্ষিত নহয়, সেইকথা গল্পটোৰ মাজেদি প্ৰকাশিত হৈছে। অথচ নিজৰ ভুল ঢাকিবলৈ তেওঁলোকে মধুবালাকহে দোষাৰোপ কৰিব বিচাৰে। সমাজৰ এচাম মুখাপিন্ধা ভদ্ৰলোকে নিজৰ স্বার্থৰ বাবে কেনেদৰে এগৰাকী দিব্যাঙ্গ নাৰীক মৃত্যুৰ মুখলৈ ঠেলি পঠিয়াব পাৰে, তাৰ আভাস গল্পটোত স্পষ্ট। তেওঁৰ ‘চিকাৰ’ গল্পত এগৰাকী বিবাহযোগ্য যুৱতীৰ কৰুণ আৰ্তনাদৰ ধ্বনি শুনিবলৈ পোৱা যায়। কুসুম নামৰ যুৱতীগৰাকীৰ গাৰ বৰণ ক’লা হোৱাৰ বাবেই তাইক বিয়া কৰাবলৈ কোনো আগ্ৰহী নহয়। সেইবাবেই ভিতৰি ভিতৰি তাই দুখ-যন্ত্ৰণাত কাতৰ হৈ পৰিছিল। অৱশেষত দুখ-যন্ত্ৰণা সহ্য কৰিব নোৱাৰি তাই মানসিক ভাৰসাম্য হেৰুৱাই পেলালে।

তেওঁৰ ‘জোনাকত জোনাকী’ নামৰ গল্পটিত সেনাৰ হাতত সতীত্ব হেৰুৱাই সকলোৰে এলাগী হোৱা এগৰাকী গাঁৱলীয়া যুৱতী জোনাকীৰ কৰুণ কাহিনী বৰ্ণিত হৈছে। দুৰ্ভাগ্যক্ৰমে এদিন জোনাকী ধৰ্ষিতা হৈছিল আৰু গাঁৱৰ সুবিধাভোগী গঙ্গা মহাজনে চক্ৰান্ত কৰি সিহঁতৰ ঘৰখন এঘৰীয়া কৰিছিল। সমাজত এগৰাকী ধৰ্ষিতা নাৰীৰ অসহনীয় মানসিক স্থিতিৰ বিষয়ে গল্পটোৰ যোগেদি অৱগত কৰা হৈছে। তেওঁৰ ‘দেৱী’ গল্পত মধ্যবিত্ত পৰিয়ালৰ এগৰাকী নাৰীৰ অসহায় অৱস্থাৰ চিত্ৰণৰ লগতে জীৱনৰ কৰুণ পৰিণতিৰ কথা বৰ্ণনা কৰা হৈছে। গল্পটোত বিশাল বাবুৰ দৰে প্ৰতিপত্তিশীল লোকৰ দ্বাৰা সমাজত নাৰীৰ অৱস্থান কেনে পৰ্যায়লৈ

তেওঁৰ ‘ষ্টেচনৰ আহিনত’ গল্পত বস্তি অঞ্চলৰ নিম্নবৰ্গীয় নাৰীৰ আশা-আকাঙ্ক্ষা, সুখ-দুখৰ বাস্তৱ অভিজ্ঞতাৰ কথা বৰ্ণনা কৰিছে। গল্পটোত বাছন্তী চৰিত্ৰৰ মাধ্যমেদি বস্তি অঞ্চলৰ নাৰীৰ দুৰ্বহ জীৱন যাত্ৰাৰ ছবি অঙ্কনৰ প্ৰয়াস কৰিছে। সমাজত বাছন্তীৰ দৰে নাৰীৰ চৰিত্ৰ গল্পৰ মাজেৰে ৰূপায়ণ কৰি গল্পকাৰে নিম্নশ্ৰেণীৰ নাৰী অৱদমিত হোৱা অৱস্থাৰ কথাকে প্ৰকাশ কৰিছে। ‘বনফুলৰ কেইটামান দিন’ গল্পত নিম্নশ্ৰেণীৰ নাৰীৰ চিত্ৰ অঙ্কন কৰিছে। বনফুল মেতৰ পট্টিৰ জীয়াৰী হোৱাৰ বাবেই তাই স্কুলত শিক্ষক-সহপাঠীৰ ওচৰত চৰম অপমানৰ সন্মুখীন হৈছে।

তেওঁৰ ‘এক চেকেণ্ড মৌনতা’ গল্পত সমাজৰ একাংশ হৃদয়হীন লোকৰ দ্বাৰা মানসিকভাৱে অসুস্থ কিশোৰী এগৰাকীৰ নিৰ্যাতনৰ চিত্ৰ অঙ্কন কৰা হৈছে। ক্ষুধা নিবাৰণৰ কাৰণে কেনেকৈ একাংশ বেয়া মানুহৰ আৱেষ্টনীৰ পৰা প্ৰতি মুহূৰ্ততে সতৰ্কতা অৱলম্বন কৰিবলগীয়াত পৰিছে, তাৰ সুন্দৰ বৰ্ণনা গল্পটোত দাঙি ধৰা হৈছে। গল্পকাৰৰ ভাষাত —

“তাইৰ দৃষ্টি দিনক দিনে বেছি সাৱধানী হৈছিল। তাই বিছনাত উঠা-নমা কৰোঁতে চলন্ত বাছবোৰলৈ যেনেকৈ সাৱধান হৈছিল, ঠিক তেনেকৈ সাৱধান হৈছিল মানুহবোৰক লৈয়ো। কিন্তু সেইদিনা বাছৰ পিছফালে ঘটা ঘটনাৰ দৰে যদি কিবা ঘটনা ঘটিছিল। চলন্ত বাছতকৈয়ো যদি তাই সেইদিনা কোনোবা মানুহৰ হাত বা চকুলৈ ভয় কৰি সাৱধান হৈছিল! একো আচৰিত নহয়। যৌৱন আৰম্ভ হওঁতেই সেয়ে তাইৰ শিশু যেন লগা হাঁহিটো বিষণ্ণ হৈ গৈছিল।”^{৩০}

গল্পটোত কিশোৰীগৰাকীয়ে প্ৰতি মুহূৰ্ততে সাৱধান হৈ আগবাঢ়িবলগীয়াত পৰিছে। নাৰীৰ মৰ্যাদাৰ প্ৰতি সচেতন মনোভাব প্ৰকাশ হৈছে। তেওঁৰ কিছুমান গল্পত নাৰীয়েই মুখ্য চৰিত্ৰ হিচাপে আত্মপ্ৰকাশ কৰিছে। তেওঁৰ ‘বসন্তৰ গান’ গল্প সংকলনৰ অন্তৰ্গত ‘স্বলন’ গল্পটোৰ নীলাম্বি চৰিত্ৰটোৱে চৌপাশৰ পৰিস্থিতিত, ‘ভানুৰ পৃথিৱী’ গল্পত গাঁৱৰ দুখীয়া ছোৱালী ভানুৱে চহৰৰ চহকীলোকৰ ঘৰত বনকৰা হিচাপে থাকি লাভ কৰা অসহায়বোধ আৰু মানসিক বন্দীত্বৰ চিত্ৰ অঙ্কন কৰা হৈছে। তাই চহৰতো কাৰো লগত স্বাধীনভাৱে কথা পাতিব নোৱাৰে। আনহাতে গাঁৱলৈকো ঘূৰি যাব নোৱাৰে। গল্পকাৰে ভানু চৰিত্ৰৰ যোগেদি নিম্নবৰ্গৰ মানুহৰ জীৱনৰ মানসিক চেতনাৰ প্ৰকাশ কৰিছে।

- (২৩) অসমীয়া চুটিগল্প অধ্যয়ন, পৃ. ২০৮।
- (২৪) আধুনিক অসমীয়া সাহিত্যৰ পৰিচয়, পৃ. ১৮৬।
- (২৫) অসমীয়া চুটিগল্পৰ অধ্যয়ন, পৃ. ২৪৪।
- (২৬) আধুনিক গল্প-সাহিত্য, পৃ. ১৭।
- (২৭) আধুনিক গল্প-সাহিত্য, পৃ. ১৬৬।
- (২৮) অসমীয়া চুটিগল্প অধ্যয়ন, পৃ. ২৯৯-৩০০।
- (২৯) মৰুভূমিত মেনকা আৰু অন্যান্য, (আপোনজন), পৃ. ৬১।
- (৩০) এক চেকেণ্ড মৌনতা, পৃ. ১৮।

মৌজাদাৰনী । (জাঁপ মাৰি আহি) কটাৰ জী বেটী! বৰ সাহ দেখোন?
 লভিতা। অ' হ'বতো সাহ! সঁচা কথা ক'বলৈ কাৰ সাহ নহ'ব? (কান্দি)
 নাথাকোঁ মই এনেকুৱা মানুহৰ ঘৰত। ঘৰে ঘৰে খুজি খাম। লুইতত জাঁপ দি
 মৰিমগৈ। তেও মই এনেকুৱা মানুহৰ ঘৰত নাথাকোঁ— নাথাকোঁ।
 (এইবুলি লভিতা তাৰ পৰা ওফৰ্ খাই ওলাই যায়গৈ)
 মৌজাদাৰ। কি হ'ল? কি হ'ল?
 গাঁওবুঢ়া। দেউতা! দেউতা! এই বেটী কমিনিষ্ট হ'ল। কমিনিষ্ট হ'ল।

আমাৰ জনসমাজত সেই সময়ত প্ৰতিষ্ঠিত শ্ৰেণী বা ধাৰণাক প্ৰশ্ন কৰা
 মানেই 'কমিনিষ্ট' বুলি আৰোপ কৰাৰ প্ৰৱণতা এটা আছিল। আনকি বেছি কথা
 ক'লেই 'থোলোক চি পি এম হ'ল' বুলি জনসমাজত ব্যংগ কৰি ব্যৱহাৰো কৰা
 হৈছিল। জ্যোতিপ্ৰসাদে এই আৰোপিত ধাৰণাটোকে তেওঁৰ 'লভিতা' নাটকত
 খুব কৌশলেৰে ব্যৱহাৰ কৰিছে। লভিতাই যেতিয়া মৌজাদাৰনী আৰু গাঁওবুঢ়াৰ
 লগত যুক্তি-তৰ্কত প্ৰবৃত্ত হৈছে আৰু 'সঁচা কথা ক'বলৈ কাৰ সাহ নহ'ব' বুলি
 নিৰ্ভয়ে ঘোষণা কৰিছে, তেতিয়া গাঁওবুঢ়াই ইতিমধ্যে সমাজত ব্যাপ্ত হৈ পৰা
 ধাৰণাৰ পৰা নিৰ্ণয় কৰিছে যে এই বেটী কমিনিষ্ট হ'ল। ১৯৪৭ চনত ৰচিত এই
 নাটকৰ পাতনিত নাট্যকাৰে ইয়াৰ চৰিত্ৰ আৰু ঘটনা বিয়াল্লিছ আৰু দ্বিতীয়
 মহাসমৰৰ অসমত হোৱা সঁচা ঘটনাৱলীৰ ওপৰত প্ৰতিষ্ঠিত বুলি উল্লেখ কৰিছে;
 লগতে পাতনিখনত উল্লেখ কৰা এটা বাক্য খুব তাৎপৰ্যপূৰ্ণ— “ 'লভিতা'
 আদৰ্শমূলক অসমীয়া ছোৱালীৰ চৰিত্ৰ নহয়। ” নাট্যকাৰে সমকালীন সমাজৰ
 'আদৰ্শমূলক' ধাৰণাৰ ব্যতিক্ৰম ৰূপেহে 'লভিতা' নিৰ্মাণ কৰিছে; কাৰণ মহিলাই
 সচৰাচৰ এনে দুৰ্দৰ্দ সাহস দেখুওৱাটো সমাজে নিবিচাৰে। সেয়ে 'লভিতা'
 তথাকথিত আদৰ্শৰ বাহিৰৰ; জ্যোতিপ্ৰসাদে চাইগৈ লভিতা এতিয়া লিখিলে 'এই
 বেটী কমিনিষ্ট হ'ল' সংলাপৰ সলনি 'এই বেটী ফেমিনিষ্ট হ'ল' বুলিয়েই
 লিখিলেহেঁতেন। কাৰণ জ্যোতিপ্ৰসাদৰ দৰে গভীৰ চিন্তাৰ ভৱিষ্যদৰ্শী শিল্পীয়ে
 ৰাজনৈতিক দূৰদৰ্শিতাবে সমাজৰ টিপাটো ক'ত আছে অনায়াসে ধৰিব
 পাৰিলেহেঁতেন। কাৰণ বৰ্তমান সময়ত ফেমিনিজম সম্পৰ্কত কেতবোৰ
 বিভ্ৰান্তিমূলক ধাৰণাই ইয়াৰ লক্ষ্য আৰু অভিপ্ৰায়ক এক খেলিমেলিৰ মাজলৈ
 ঠেলি দিয়াৰ প্ৰৱণতা দেখা গৈছে। আমাৰ সমালোচনা সাহিত্য, গৱেষণা বা সাহিত্য

অবিহনে মানৱতাৰ বিকাশ সম্ভৱনে? যদি আমি সামাজিক, অৰ্থনৈতিক বৈষম্যৰ কথা কওঁ তেতিয়াও কিন্তু নাৰীবাদ মানৱতাৰ মূল প্ৰশ্ন হৈ থাকিব লাগিছিল আৰু যদি জাত-পাত-অস্পৃশ্যতাৰ কথা কওঁ তেতিয়াও লিংগবৈষম্যক ইয়াৰ পৰা আঁতৰাই থ'ব নোৱাৰি। বৰং সামাজিক জাত-পাত আদি ব্যৱস্থাই নিৰ্দিষ্ট কৰা স্থানৰ ভিতৰতো নাৰী এক নিম্নবৰ্গ হিচাপে বিবেচিত হৈ থাকে। গতিকে সমাজৰ এনে এটা শ্ৰেণীৰ মুক্তিৰ অবিহনে মানৱতা অৰ্থহহ হৈ থাকিব পাৰেনে? তৎসত্ত্বেও কিন্তু আমাৰ সামাজিক অৱস্থাত মানৱতাবাদী বুলি ক'লে সৰ্বজন সমৰ্থিত এক উদাৰ, মহৎ ভাবনা আৰু নাৰীবাদ বুলিলে এক সংকুচিত, অলপ এলাৰ্জি এলাৰ্জি ভাব থকা এটা ধাৰণা। যেনেদৰে সাঁচা কথা ক'লেও কম্যুনিষ্টসকলক একধৰণে ৰাষ্ট্ৰদ্রোহী বা সমাজদ্রোহী বুলি ভবা হয়। তদুপৰি নাৰীবাদ পুৰুষবিৰোধী ধ্যান-ধাৰণাও নহয়, ইয়াত নাৰীৰ সামাজিক অৱস্থান আৰু প্ৰেক্ষিতকহে গুৰুত্ব দিয়া হয়। পিতৃতন্ত্ৰৰ বিৰুদ্ধেহে নাৰীবাদৰ সংগ্ৰাম— যি পিতৃতন্ত্ৰই লিংগবৈষম্য অব্যাহত ৰখাৰ অহৰহ চেষ্টা কৰে। সমাজৰ বিভিন্ন প্ৰতিষ্ঠানৰ গঠন প্ৰণালীতে বৈষম্যৰ বীজ ৰোপণ কৰা আছে। শিক্ষা প্ৰতিষ্ঠান, শিল্প প্ৰতিষ্ঠান, বিবাহ প্ৰতিষ্ঠান, পৰিয়াল, ন্যায় বিচাৰ আদিৰ ক্ষেত্ৰতো বৈষম্য ব্যাপ্ত হৈ থাকে। আপাত দৃষ্টিত বহু কথা ন্যায্য বুলি ভাবিলেও গূঢ়ভাৱে চালে দেখা যায় ইয়াৰ অটল তলিত পিতৃতান্ত্ৰিক ব্যৱস্থা গজগজীয়াকৈ বহি আছে। এই ব্যৱস্থাটো প্ৰজন্মৰ পিছত প্ৰজন্ম এই ধৰণে চলি আছে যে নাৰী-পুৰুষ উভয়ে ভাবে— এয়া নাৰী-পুৰুষৰ জীৱন-চৰ্যা, এয়া সামাজিক প্ৰতিষ্ঠানৰ দ্বাৰা সমৰ্থিত আৰু এইবোৰ ভাঙিলে সমাজখন বিশৃংখল হৈ পৰিব। এই শৃংখলাক ধৰ্মৰ পৰা তত্বলৈ 'নিয়ম'ৰ প্ৰণালীৰ মাজলৈ অনা হ'ল। মন কৰিবলগীয়া যে, ধৰ্মশাস্ত্ৰ পৰা আধুনিক তত্ত্ববিশ্বলৈ তাত্ত্বিক বা টীকাকাৰসকলৰ ভিতৰত দুই-এগৰাকী ব্যতিক্ৰমী নাৰীৰ বাহিৰে অধিকসংখ্যকৈ আছিল পুৰুষ। গতিকে নাৰীৰ অনুপস্থিতিত এইবোৰৰ একাধিক ব্যাখ্যা চলিল। আৰু এই ব্যাখ্যাবোৰ সমাজৰ সকলো স্তৰৰ মানুহৰ মাজত সমাজ-শৃংখলা তথা সাধাৰণ অভ্যাসৰ দৰে বিয়পি থাকিল। গতিকে 'নাৰীবাদ'ক লিংগ বৈষম্যৰ দিশৰ পৰা ব্যাখ্যা কৰাতকৈ পুৰুষ-বিৰোধী এক অৱস্থানলৈ ঠেলি দিয়াৰ প্ৰৱণতা দেখা গ'ল। আনকি নাৰীবাদৰ সংজ্ঞা দিয়াৰ ক্ষেত্ৰত নাৰীৰ বিষয়ে, নাৰীৰ দ্বাৰা তথা নাৰীৰ বাবে আদিও ব্যাখ্যা দিয়া হ'ল। আচলতে পিতৃতন্ত্ৰৰ অৱসানত একমাত্ৰ নাৰীয়ে যে মুক্তি পাব তেনে নহয়, পুৰুষকো ই বিকল্প জীৱন প্ৰণালী দিব পাৰে। কাৰণ

University, guardians of the Law – people who assure a tradition, who maintain a heritage, who are critics and evaluators, and at the same time who are men from the country, naive in front of the text, in front of the Law. Does that situation repeat itself for women’s studies or not? Is there in the abstract or even topical idea of Women’s Studies something which potentially has the force, if it is possible, to deconstruct the fundamental institutional structure of the University, of the Law of the University?” নাৰীবিদ্যা চৰ্চাৰ এই প্ৰাতিষ্ঠানিক সংকট সম্পৰ্কে আজি ইমান বছৰৰ আগতে ডেবিডাই কৰা আশংকাই এই কথাই স্পষ্ট কৰি দিয়ে যে এনে দিশবোৰ একেবাৰে অমূলক নাছিল। শিক্ষায়তনৰ ওপৰত নাৰীবাদৰ স্থান কেনে হোৱা উচিত? এটা প্ৰতিষ্ঠানৰ অধীনত প্ৰস্তুত কৰা ‘পাঠ্যক্ৰম’ৰ ভিতৰত প্ৰশ্ন কৰাৰ সুবিধা কিমান? নাৰীবাদ বিচাৰত আঞ্চলিক অভিজ্ঞতা যুক্ত কৰাৰ অথবা ডিচিপ্লিনৰ বাধ্যবাধকতা ভঙাৰ সুবিধা আছেনে? নাৰীমুক্তিৰ এই তাত্ত্বিক দৰ্শনক কিমান দূৰ সাধাৰণ স্তৰলৈ নিয়াৰ সুবিধা আছে? নে নাৰীবাদো এটা মৌচাকৰ খোটাৰ ভিতৰতে থাকি যাব? বিভিন্ন বিদ্যায়তনিক শিক্ষাৰ ভিতৰত নাৰীবাদৰ অনুভৱ বঢ়াই তোলাৰ বাবে নাৰীবিদ্যা বা উইমেন ষ্টাডিজি এটা স্বতন্ত্ৰ পৰিসৰ গঢ়ি তুলিব পাৰিবনে? আমাৰ মহাবিদ্যালয় আৰু বিশ্ববিদ্যালয়বোৰতে একোটা মহিলা কোষ (Women's Cell) আছে, মহিলাৰ সমস্যা আৰু বিষয়বোৰ বুজি উঠাৰ এক space ৰ কথা ভবা হৈছে। কিন্তু আমাৰ নিজা অভিজ্ঞতাৰ আধাৰত ‘নাৰীবাদ’ বুজাৰ সুযোগ উচ্চ শিক্ষাৰ পৰ্যায়ত থকা এই অনুষ্ঠানবোৰে কিমান পৰ্যায়লৈ দিছে, নে এয়াও আচলতে মৌচাকৰ খোটাৰি। এই প্ৰশ্নবোৰ সন্মুখলৈ অনাটো জৰুৰী; কাৰণ নাৰীবাদী আন্দোলনৰ পথ নিৰ্দেশনাৰ সম্বলৰূপে এই চৰ্চা আৰু বিতৰ্কৰ দ্বাৰা প্ৰতিপাদিত সিদ্ধান্তৰ এক গুৰুত্ব আছে। এই প্ৰশ্নসমূহৰ লগতে অৰ্থাৎ নাৰীবাদৰ এক নিৰ্দিষ্ট বৃত্ত বা ঘেৰ লংঘনৰ বাবে আমাৰ নিজৰ অভিজ্ঞতাৰ সৈতে বিশ্বজনীন তত্ত্বৰ সংগতি কি দৰে ৰক্ষা কৰিব পাৰি বা অভিজ্ঞতা অনুকূলে তাক ব্যাখ্যা কৰিব পাৰি তাৰ আলোচনাও প্ৰয়োজন। অন্ধ অনুকৰণ বা অকল তত্ত্বৰ প্ৰয়োজনতে ইয়াৰ অকাৰণ প্ৰয়োগে মূল বিষয়ক তল পেলাব। মূল বিষয়ৰ ওপৰত তত্ত্ব পানীৰ ওপৰত তেল ওপঙাদি ওপঙি থাকিব। অথচ তত্ত্ব আমাক লাগিব— আমাৰ অৱস্থাৰ বোধ আৰু বিশ্লেষণৰ বাবে। চৰ্চাৰ বহুমাত্ৰিক

কৃতিত্ব যিধৰণে পালন কৰা হয় বা চলি থাকে ভাষা ব্যৱহাৰত তাৰ ছবিখন স্পষ্ট হৈ উঠে। সমাজ প্ৰেক্ষাপটতে ভাষাৰ নিৰ্মাণ চলে, সেয়ে ক্ষমতাৰ বিন্যাস ভাষাৰ প্ৰত্যক্ষ বা পৰোক্ষ ব্যৱহাৰতে প্ৰতিফলিত হয়। আমি ব্যৱহাৰ কৰাৰ সময়ত সেই কথা লক্ষ্য নকৰোঁ, স্বাভাৱিক বুলিয়েই গণ্য কৰোঁ। পুৰুষ-নাৰীৰ বিভাজনো আমি পাৰস্পৰিক বৈপৰীত্যৰ মাজেৰেই সহজভাৱে ব্যৱহাৰ কৰি থাকোঁ; যেনে— নাৰী অবলা, দুৰ্বল, পুৰুষ সাহসী, নাৰী পৰাশ্ৰয়ী, পুৰুষ আশ্ৰয়দাতা। এই দ্বি-বিভাজনত আমি ইমান অভ্যস্ত যে ইয়াৰ ব্যতিক্ৰম হ'লেই তাক 'নিয়ম' (norms)ৰ বাহিৰত বিচাৰ কৰোঁ; যেনে 'ছোৱালীজনী ভাল, নশ্ৰ'— ছোৱালীৰ ক্ষেত্ৰতহে ভালৰ সূচাংক 'নশ্ৰ'; এই নশ্ৰ গুণৰ মাজত আকৌ কোনো প্ৰথা বা ব্যৱস্থাক প্ৰশ্ন নকৰা, কাৰো মুখে মুখে তৰ্ক নকৰা আদি লক্ষণ বা বৈশিষ্ট্য অন্তৰ্ভুক্ত হৈ আছে। কাৰণ ছোৱালীৰ 'ভাল' আৰু 'আদৰ্শ' ৰূপ নিৰূপণত এনে গুণবোৰ অনিবাৰ্য। ইয়াৰ বিপৰীতে অৰ্থাৎ ব্যৱস্থাক আঙুলি টোঁওৱা, মুকলিমূৰীয়াকৈ থকা হ'লে 'ডাংকাটি'(নাৰীৰ ক্ষেত্ৰতহে) শব্দ ব্যৱহাৰ হয়— যিটো একেবাৰে নেতিবাচক। সেইদৰে আমাৰ অসমীয়া ভাষাত থকা এটা শব্দ হ'ল— 'অপুত্ৰক', যাৰ পুত্ৰ নাই, কিন্তু পুত্ৰী নোহোৱা কোনো দম্পতিক 'অপুত্ৰীক' বুলি কোৱা নহয়। যিহেতু আমাৰ সমাজত পুত্ৰ সন্তানহে কাম্য বা পুত্ৰৰ বাবেই আচলতে বিবাহ— পুত্ৰাৰ্থে ক্ৰিয়াতে ভাৰ্যা —এতেকে 'অপুত্ৰক' হোৱাটো দুৰ্ভাগ্যজনক বুলি গণ্য কৰা হয়। আনকি কবিতাতো পোৱা যায়— "ধনী বা নিৰ্ধনী যদি / হয় অপুত্ৰক/তেওঁলোকে দেখে / দুখময় সংসাৰক"। এনে অজস্ৰ নিৰ্মাণ ভাষাটোত আছে। আকৌ প্ৰবাদ,প্ৰবচন, লোককথা, লোকাচাৰ, গালি-গালাজ, আদিতো লিংগ বৈষম্যমূলক ধাৰণা প্ৰকট হৈ আছে। হাজাৰ হ'লেও লাও পাতৰ তল, তিৰিৰ মেল কলৰ ভেল আদিত নাৰী নিৰ্মাণত নাৰীৰ অস্তিত্ব উলংঘন কৰাৰ প্ৰচেষ্টা 'সংজ্ঞায়িত' ৰূপ একোটাৰ দৰে থাকে। জ্ঞাতে-অজ্ঞাতে নাৰীসকলেই এনে ৰূপবোৰ বাৰম্বাৰ ব্যৱহাৰ কৰি থাকে, নিদৰ্শন দিয়ে, যুক্তি দেখুৱায়। সামাজিক নীতি হিচাপে এইবোৰক আপ্তবাক্য বুলি বিশ্বাস কৰে। গালি-গালাজবোৰতো থাকে পুৰুষৰ পুৰুষালি আৰু নাৰীৰ দুৰ্বলতা। প্ৰণিধানযোগ্য যে, মহিলায়ো সেই গালিবোৰ ব্যৱহাৰ কৰে। সাধুকথাবোৰতো পুৰুষৰ বুদ্ধিমত্তা, শৌৰ্য-বীৰ্য প্ৰতিপাদন কৰা হয়, ইয়াৰ বিপৰীতে থাকে নাৰীৰ সেৱাকাৰী, সন্তুষ্টকাৰী আৰু কেতিয়াবা ছলনাময়ী ৰূপ। সাধুকথাবোৰত সুন্দৰী নাৰী বজাৰ পুতেকৰ অভিযানৰ লক্ষ্য

সহজ নহয়, অথচ এনেবোৰ বিষয়ে নাৰী নিৰ্মাণ আৰু বেছি প্ৰকট কৰি তোলে। আচলতে আমাৰ শিল্প-সাহিত্য, লোকাচাৰ, ধৰ্ম, আইন আদি সমগ্ৰ ব্যৱস্থাটোত masculinity আৰু femininityৰ দ্বৈত বিৰোধ উপস্থাপিত হৈ আছে। এই দ্বৈত বিৰোধ বা বাইনেৰীৰ নতুন নতুন ধৰণে পুনৰ্নিৰ্মাণো চলি আছে। আনকি বিজ্ঞান প্ৰযুক্তিৰে আমাৰ সভ্যতা আগবাঢ়িলেও এই বাইনাৰী বাহাল ৰখাৰ বাবে নতুন নতুন কৌশল ৰচনা হৈছে। এটা ৰূপ ভাঙি এটা নতুন ৰূপৰ সৃষ্টি কৰিছে। যেনে এতিয়া হিন্দী ছিৰিয়েলবোৰত পুৰুষ চৰিত্ৰবোৰ নিপ্তি, নাৰীবোৰ সক্রিয়; যি জীৱন সংগ্ৰাম বা সংঘাত দেখুওৱা হৈছে সেয়া ব্যৱস্থাৰ পৰিৱৰ্তনৰ বাবে নহয়, মধ্যবিত্তৰ ঈৰ্ষা, অসূয়া, দ্বেষ, প্ৰেম-ঘৃণা আদি ক্ষুদ্ৰ ক্ষুদ্ৰ ব্যক্তিগত স্তৰতেই ৰৈ গৈছে। নাৰীৰ এক 'আদৰ্শ ৰূপ' নিৰ্মাণ, যেনে— তেনেই আঁকৰী, সকলোৰে অন্যায়েৰ বলি, নিষ্ঠাৰে প্ৰথাগত নীতি-নিয়ম পালনকাৰী (যেনে— গিৰীয়েকে তেওঁক গ্ৰহণ নকৰিলেও স্বামীৰ মংগলৰ বাবে ব্ৰত পালন কৰা) আদিৰ মাজেৰে আধুনিক সাজ-পোছাকত পুৰণি ধাৰণাকে আৰোপ কৰিছে। তদুপৰি পুৰুষৰ প্ৰেমৰ বাবেই ভীষণ ঈৰ্ষা পৰায়ণ হৈ উঠা আৰু কাঁচৰ মূল্যত আত্মবিক্ৰয় কৰা প্ৰৱণতাও দেখুওৱা হৈছে। মহিলাৰ এই নতুন নিৰ্মাণতো 'ভাল' আৰু 'বেয়া' এই দ্বৈতবিৰোধ স্পষ্টৰূপত বিদ্যমান। ভাৰতৰ মধ্যবিত্ত মানুহক চকুত নতুন জ্বলমলনিৰে প্ৰথাগত বিশ্বাসবোৰৰে পুনৰ্কথন চলিছে। আমাৰ তথাকথিত আধুনিক সমাজেও এনে ন্যেৰেটিভবোৰকে গ্ৰহণ কৰি আছে কাৰণ তাত ঘূৰি ঘূৰি গৈ পৰিয়ালৰ অন্দৰ মহলত চলি থকা পুৰুষতান্ত্ৰিকতাই নতুনকৈ পোখা মেলি আছে। বহু সময়ত একোটা চৰিত্ৰৰ কাৰ্যকলাপ বা ভূমিকা বাহ্যিকভাৱে ৰেডিকেল যেন লাগিলেও তাৰ ভিতৰত পৰম্পৰাবাদী ৰূপ এটাহে সোমাই থাকে। সেইদৰে ৰাষ্ট্ৰ ব্যৱস্থাতো কেতিয়াবা মুষ্টিমেয় নাৰীৰ সাফল্যৰ কাহিনীৰে নাৰী আন্দোলনৰ বৈচিত্ৰ্যপূৰ্ণ ইতিহাসক মোহাৰি পেলাবলৈ প্ৰচেষ্টা কৰা দেখা যায়। যেনে— ভাৰতবৰ্ষত মহিলা প্ৰধানমন্ত্ৰী হৈছে, ৰাষ্ট্ৰপতি হৈছে, দলিত শ্ৰেণীৰ মহিলা গৈ ৰাষ্ট্ৰপতিৰ দায়িত্ব লৈছে। পঞ্চায়তত মহিলাৰ সংৰক্ষিত আসন আছে, তেওঁলোকে সমাজৰ পৰিচালনাত ভূমিকা লৈছে। মূলস্ৰোতত এনেবোৰ বিষয় আনিলে ভাব হয় আজি আৰু আমাৰ সমাজত নাৰীবাদৰ প্ৰয়োজনীয়তাই নাই। এইটো অনস্বীকাৰ্য, যি সফলতা আহিছে, সেয়া নাৰীবাদৰেই ফল, কিন্তু এই যাত্ৰা বা সফলতাই গোটেই সমস্যাটোৰ এটা ক্ষুদ্ৰ অংশও স্পৰ্শ কৰিব পৰা গৈ নাই।

ফেমিনিজম : টো আৰু তাত্ত্বিক প্ৰকাৰভেদ

ড° কৰিশ্মা হাজৰিকা

ফেমিনিজম বা নাৰীবাদৰ ধাৰণাটো আৰম্ভ হয় পুৰুষতন্ত্ৰৰ এক প্ৰতিপাদন বিশ্বাসৰ পৰা যে-নাৰী পুৰুষতকৈ হীন। নাৰীবাদী মতাদৰ্শ মূলতঃ লিংগ বৈষম্যৰ সৈতে জড়িত আৰু সমাজত নাৰীৰ ভূমিকা আৰু অধিকাৰবোৰক লৈয়ো চিন্তিত। নাৰীবাদে মূলতঃ ‘লিংগ’-ৰ ধাৰণাক লিংগ বৈষম্যৰ অনুসন্ধানৰ ভিত্তি হিচাপে গ্ৰহণ কৰে। তাত্ত্বিক আলোচনাত নাৰীবাদে যৌনতাক এটা ‘জৈৱিক সত্য’ বুলি বিশ্বাস কৰে। আনহাতে লিংগ হৈছে এক ‘সমাজবিজ্ঞানসন্মত সত্য’। ফেমিনিজমৰ মতে প্ৰকৃতিয়ে পুৰুষ আৰু মহিলাৰ শাৰীৰিক গঠনত যি পাৰ্থক্য স্থাপন কৰিছে, সেই পাৰ্থক্যকে সাধাৰণতে পিতৃতান্ত্ৰিক পৰিৱেশত সামাজিক মৰ্যাদাৰ ভিত্তি হিচাপে গঢ়ি তোলা হৈছে; যিটো যুক্তিসংগত নহয়। জৈৱিক নিৰ্ধাৰণবাদ (biological determinism)ৰ ধাৰণাটোক নাকচ কৰি নাৰীবাদী চিন্তাবিদসকলে আঙুলিয়াই দিব খোজে যে পুৰুষ আৰু মহিলাৰ বিভিন্ন ভাবমূৰ্তিৰ পৰিচয় তেওঁলোকৰ জৈৱিক পাৰ্থক্যৰ ওপৰত ভিত্তি কৰি নহয়, বৰঞ্চ ই আমাৰ সমাজ-সংস্কৃতিৰ নিৰ্মাণহে। সেয়ে ফেমিনিজম হৈছে শিক্ষা, ৰাজনৈতিক অধিকাৰ, সামাজিক প্ৰতিষ্ঠা আদিৰ বাবে প্ৰতিখন পথাৰতে কৰা নাৰীৰ সমানাধিকাৰৰ এক বৌদ্ধিক তথা ব্যৱহাৰিক আন্দোলন। সমাজৰ সকলো প্ৰেক্ষাপটতে লিংগসমতা অৰ্জন কৰাটো বৰ্তমান সময়ত ‘সচেতন ৰাজনীতি’ হিচাপে গণ্য কৰা হয়। নাৰীবাদীসকলে নিজৰ বাবে লোৱা বিভিন্ন সিদ্ধান্তৰ ক্ষেত্ৰত ‘নাৰীমুক্তিৰ লক্ষ্য’ক অগ্ৰাধিকাৰ দিয়ে আৰু এই আন্দোলনে সদায় নাৰীৰ ওপৰত হোৱা সকলো ধৰণৰ অত্যাচাৰৰ বিৰুদ্ধে থিয় দিয়ে। এই প্ৰবন্ধটোত ‘প্ল’বেল ফেমিনিজম’ বা ‘বিশ্ব নাৰীবাদ’ৰ উৎপত্তি আৰু প্ৰকাৰভেদ বিশ্লেষণ কৰিবলৈ চেষ্টা কৰা হৈছে। লগতে নাৰীবাদৰ উৎপত্তি-বিকাশত টো বা স্তৰ, ইয়াৰ আন্তঃবিভাজন,

নাৰীবাদৰ টো : ১৮৪৮ চনত আমেৰিকা যুক্তৰাষ্ট্ৰত অনুষ্ঠিত 'চেনেকা ফলচ' সন্মিলনত ফেমিনিজমৰ প্ৰথমটো বাগধাৰাৰ আৰম্ভ হৈছিল আৰু বিংশ শতিকাৰ আৰম্ভণিলৈকে ই সক্ৰিয় হৈ উঠিছিল। অষ্টাদশ শতিকাৰ শেষৰ পৰা বিংশ শতিকাৰ দ্বিতীয় দশকলৈ যি নাৰীবাদী চিন্তা, বিশ্লেষণ, তত্ত্ব বা সমান্তৰাল আন্দোলন বিকশিত হৈছিল, সেইবোৰক সামূহিকভাৱে ফেমিনিজমৰ প্ৰথমটো টো বুলি কোৱা হয়। এই টোৰ নাৰীবাদী চিন্তাধাৰাই সমাজত পুৰুষ-মহিলাৰ বৈষম্য, নাৰীৰ নিম্ন পদ, নাৰীৰ অধিকাৰ ইত্যাদি বিষয়বোৰক গুৰুত্ব দিছিল। কিন্তু নাৰীবাদৰ এই টোত নাৰীৰ যৌনতা, গৰ্ভপাতৰ অধিকাৰ, নিজ শৰীৰৰ ওপৰত নাৰীৰ অধিকাৰ আদি বিষয়ক গুৰুত্ব দিয়া হোৱা নাছিল। এই যুগৰ চিন্তাধাৰাৰ আৰম্ভণি ঘটিছিল ফৰাচী দাৰ্শনিক চাইমন ডি ব'ভ'য়াৰ বিখ্যাত গ্ৰন্থ- 'দ্য ছেকেণ্ড চেঞ্চ' (১৯৪৯)ৰ পৰা। উক্ত গ্ৰন্থখনত ব'ভ'য়াৰৰ বক্তব্যই নাৰীবাদী চিন্তাধাৰাত নতুন দিগন্ত মুকলি কৰিবলৈ সক্ষম হৈছিল। গ্ৰন্থখনত তেওঁ ব্যাখ্যা দিছে যে-আইনী সাংবিধানিক সমতা থকাৰ পিছতো নাৰীৰ সামাজিক অৱস্থান কিয় নিম্ন স্থানতেই আছে। ব'ভ'য়াৰই কয় যে ল'ৰা-ছোৱালীৰ মাজত জৈৱিক পাৰ্থক্য স্বাভাৱিক যদিও সামাজিক প্ৰক্ৰিয়াই ক্ৰমাগত ল'ৰাৰ মাজত পুৰুষত্ব আৰু ছোৱালীৰ মাজত নাৰীত্বৰ সৃষ্টি কৰে। লাহে লাহে এই চিন্তাধাৰাৰ পৰা পিতৃতন্ত্ৰ তথা জৈৱিক লিংগ (sex) আৰু সামাজিক লিংগ (gender)ৰ পাৰ্থক্যৰ ধাৰণাৰ দৰে নতুন ধাৰণাবোৰৰ জন্ম হৈছিল, যিয়ে পিছলৈ নাৰীবাদৰ দ্বিতীয় টোৰ আৰম্ভণিত ইন্ধন যোগাইছিল। নাৰীবাদৰ প্ৰথম টোত গুৰুত্বপূৰ্ণ ভূমিকা গ্ৰহণ কৰা নাৰীবাদী তত্ত্ববিদ আৰু তেওঁলোকৰ গ্ৰন্থসমূহ হ'ল -মেৰী ওলষ্টোনক্ৰাফটৰ বিখ্যাত গ্ৰন্থ 'এ ভিণ্ডিকেচন অৱ দ্য ৰাইটছ অৱ উইমেন' (১৯৭২), জন ষ্টুয়াৰ্ট মিলৰ 'দ্য চাবজেকচন অৱ উইমেন' (১৮৬৯), ফ্ৰেড্ৰিচ এংগেলছৰ 'দ্য অ'ৰিজিন অৱ দ্য প্ৰাইভেট প্ৰ'পাৰ্টি, ফেমিনি এণ্ড দ্য ষ্টেট' (১৮৮৪), অলিভ স্নাইনাৰৰ 'উইমেন এণ্ড লেবাৰ' (১৯১১) ইত্যাদি।

দ্বিতীয় টোৰ নাৰীবাদী তত্ত্ববিদৰ ভিতৰত বেটী ফ্ৰাইডেন আছিল অতি গুৰুত্বপূৰ্ণ। তেওঁ লিখা বিখ্যাত গ্ৰন্থখন হৈছে- 'The Feminine Mystic' (1963)। এই গ্ৰন্থখনত তেওঁ মূলসুঁতিৰ নাৰীবাদীসকলক সমালোচনা কৰিছে। বেটী ফ্ৰাইডেনে তীব্ৰভাৱে সমালোচনা কৰা ধাৰণাটো হৈছে- 'নাৰীৰ জীৱনত সম্ভৱপ্ৰতি কেৱল 'সন্তান লালন-পালন আৰু ঘৰৰ কাম কৰাৰ পৰাই পোৱা যায়'। তেওঁৰ মতে নাৰী এনে এক ভুৱা স্বীকৃতি ব্যৱস্থাৰ বলি হৈ আছে যিয়ে নাৰীক

বাঞ্ছ্য যে লিবাৰেল বা উদাৰবাদী নাৰীবাদ পাশ্চাত্যৰ উদাৰনৈতিক চিন্তা-চৰ্চাৰ ফচল। উক্ত চিন্তাধাৰাই প্ৰত্যেক মানুহ- সেয়া লাগে নাৰীয়েই হওক বা পুৰুষেই হওক, সকলোকে বিবেকশীল প্ৰাণী বুলি জ্ঞান কৰে। সেয়ে লিবাৰেল চিন্তাই পুৰুষৰ সমান্তৰালকৈ নাৰীৰো সমাজ-ৰাজনৈতিক প্ৰেক্ষাপটত স্বতন্ত্ৰতাৰ গোহাৰি ব্যক্ত কৰে। এগৰাকী পূৰ্ণবয়স্ক নাৰীৰ শাৰীৰিক শক্তি, তেওঁৰ সমবয়সীয়া পুৰুষতকৈ আপেক্ষিকভাৱে প্ৰায়েই কম হ'লেও, মানসিক শক্তি কোনো গুণেই কম নহয় বুলি উদাৰবাদীসকলে বিশ্বাস কৰে। নাৰী-পুৰুষৰ সামাজিক অৱস্থানক লৈ মধ্যযুগীয় যি পুৰণি অসামঞ্জস্যমূলক ৰীতিৰ প্ৰচলন আছিল, লিবাৰেল ভিক্টোৰিয়ান যুগে তাৰ বিপৰীতে নাৰীৰ প্ৰতি মানৱীয় ব্যৱহাৰ আৰু উদাৰনীতিৰ কথা ক'বলৈ ধৰিলে। উদাৰনৈতিক ভাবাদৰ্শৰ সেই সময়ৰ অন্যতম প্ৰবক্তা জন ষ্টুৱাৰ্ট মিলে তেওঁৰ যুগান্তকাৰী ৰচনা- 'On the Subjection of Women' (প্ৰকাশৰ সময় : ১৮৬৯) ত নাৰীৰ বৈষম্যমূলক সামাজিক স্থিতিৰ কথা উদঙাই দি পুৰুষৰ দৰে নাৰীৰো সমান অধিকাৰৰ পক্ষ ঘোষণা কৰিছিল। তেওঁৰ মতে, যদিও উদাৰনৈতিক চিন্তা-চৰ্চাই ইউৰোপত দাস প্ৰথাৰ দৰে বৰ্বৰ ৰীতিক আইনসংগতভাৱে শেষ কৰিব পাৰিছিল; তথাপি পৰিয়ালতাত্ত্বিক ব্যৱস্থাত নাৰী এগৰাকীয়ে তেওঁৰ জীৱনসংগীৰ ব্যক্তিগত দাসী হিচাপেই জীৱন নিৰ্বাহ কৰিব লাগিছিল-

"It is the sole case, now that Negro slavery has been abolished in which a human being in the plenitude of every faculty is delivered up to the tender mercies of another human being, in the hope forsooth that this other will see the power solely for the good of the person subjected to it. Marriage is the only actual bondage known to our law. There remain no legal slaves, except the mistress of every house"

(On the Subjection of Women, John Stuart Mill, p.143)

অৰ্থাৎ দাস প্ৰথাৰ বৃত্তৰ ভিতৰতো পৰিয়াল এটাৰ গঠনগত অনুক্ৰমত, অন্য এক দাস প্ৰথা অতীজৰে পৰা চলি আহিছে। সম অধিকাৰৰ যুঁজখনত জে. এছ. মিলৰ ই অতি শক্তিশালী মন্তব্য। উল্লেখযোগ্য যে বৰ্তমান কালতো উদাৰনৈতিক দৃষ্টিভঙ্গীয়ে এই পৰম্পৰালৈ বৰ বেছি সংস্কাৰ আনিব পৰা নাই।

(John Stuart Mill and Harriet Taylor: Their Friendship and Subsequent Marriage, p.65)

নাৰীৰ কৰণীয় সন্দৰ্ভত এনেধৰণৰ নৈতিক বাচ্যই সম অধিকাৰৰ প্ৰশ্নক আকৌ এক স্থিতাৱস্থালৈ ঠেলি দিয়ে। উদাৰনৈতিক দৃষ্টিভংগীয়ে পুৰুষতত্বক নস্যাত্ কৰিব নোখোজে, বৰঞ্চ পুঁজিবাদৰ অন্তঃভাগতে থাকি নাৰীক জুখি-মাখি স্বাধীনতা দিয়াৰ মনোভাবহে প্ৰকট কৰে। নাৰীৰ স্বতন্ত্ৰতা আৰু সমতাৰ প্ৰশ্নক ‘অধিকাৰ’ বুলি নকৈ, বহুসময়ত এয়া ‘সংস্কাৰবাদী দান’ বুলিহে ক’ব খোজে। সেইবাবেই লিবাৰেল ফেমিনিজমক ‘পপুলাৰ’ ব্যাখ্যাত ‘মেইনষ্ট্ৰিম ফেমিনিজম’ (মূলসুঁতিৰ নাৰীবাদ) বুলিও কোৱা হয়। অৱশ্যে লিবাৰেল ফেমিনিজম প্ৰথম পৰ্যায়ৰ বা তৰংগৰ চিন্তাধাৰা হোৱাৰ বাবে ইয়াৰ অভিব্যক্তি আছিল চালুকীয়া ধৰণৰ। সমাজ-ৰাজনৈতিক প্ৰেক্ষাপটত শোষিত নাৰীৰ অৱস্থানৰ যাতে অলপ হ’লেও শুধৰণি হ’ব পাৰে, তাৰ বাবে লিবাৰেল বিচাৰধাৰাই আইন প্ৰণয়নৰ দ্বাৰা নাৰীৰ সামাজিক আৰু ৰাজনৈতিক স্বতন্ত্ৰতাৰ কথা কৈছিল। উদাৰবাদে বিশ্বাস কৰিছিল যে, ৰাজনৈতিক স্বতন্ত্ৰতাইহে সামাজিক গতিশীলতা আনিব পাৰে। সেয়ে নাৰীৰ ভোটাধিকাৰৰ সপক্ষে লিবাৰেল ফেমিনিজম সপ্তম হৈ পৰিছিল। লগতে ন্যায় আৰু শিক্ষাখণ্ডতো নাৰীৰ সমতাৰ কথা উদাৰবাদীসকলে ক’ব খোজে। কিন্তু পিতৃতান্ত্ৰিক পৰিয়ালৰ শক্তিবিন্যাসৰ পৰা পীড়িত নাৰী ওলাই আহি সম অধিকাৰ কিদৰে ভোগ কৰিব নাইবা প্ৰাথমিক পৰ্যায়ৰ শাৰীৰিক, মানসিক যুঁজখন কিদৰে কৰিব তাৰ বিষয়ে মতামত দিয়াৰ ক্ষেত্ৰত লিবাৰেল ফেমিনিজম বৰ বিশেষ সফল হ’ব পৰা নাছিল। উদাৰবাদী নাৰীবাদ আছিল কল্যাণমুখী ভাবধাৰাৰে উদ্বুদ্ধ যিয়ে নাৰী এগৰাকীক পুৰুষ প্ৰজাতিক পৰিপূৰ্ণ কৰা ‘আধাৰ’ ৰূপেহে চাব খোজে।

ৰাজনৈতিক তাত্ত্বিক জ্যা বেথকে এলশ্যটেইনে সেয়েহে ওলষ্টোনক্ৰাফ্ট, মিল আদিক সমালোচনা কৰি লিখিছিল যে- উদাৰনৈতিক চিন্তাধাৰাই পুৰুষকেন্দ্ৰিক প্ৰমূল্যবোধত অধিক গুৰুত্ব আৰোপ কৰিছিল। তেওঁ উদাৰনৈতিক নাৰীবাদৰ চিন্তা-চৰ্চাৰ তিনিটা প্ৰধান আসোঁৱাহ আঙুলিয়াই দেখুৱাইছে- (১) যদি নাৰীয়ে মন বান্ধে, তেন্তে সকলো নাৰীয়েই পুৰুষৰ দৰে হ’ব পাৰে, (২) বহুসংখ্যক নাৰী পুৰুষৰ দৰে হ’ব খোজে আৰু (৩) নাৰীসকল পুৰুষৰ দৰে হোৱা উচিত। নব্য উদাৰবাদী নাৰীবাদীসকলেও পূৰ্বৰ উদাৰবাদী ধ্যান-ধাৰণাৰ সমালোচনা কৰিছে।

স্বাৰলম্বী নাৰীক পিতৃতান্ত্ৰিক সমাজে স্বাভাৱিক ধৰণে মানি ল'বলৈ নিবিচাৰে। বেডিকেল ফেমিনিজমে নাৰীক জৈৱিক নিৰ্ধাৰণ আৰু লিংগগত মান ওফৰাই স্বাধীন আৰু শক্তিশালী ৰূপত প্ৰতিষ্ঠা কৰিব খোজে। লগতে এওঁলোকে পুৰুষসকলকো লিংগগত নিয়মৰ পৰা আঁতৰি আহি সুস্থ সমাজ গঢ়ি তুলিবলৈ পৰামৰ্শ দিয়ে। কাৰণ বেডিকেল চিন্তাধাৰাই বিশ্বাস কৰে যে লিংগ প্ৰাকৃতিক হ'লেও, লিংগগত নিৰ্মাণৰ অৰ্থাৎ Gender Structure ৰ কৃত্ৰিমতা নথকা নহয়। যিহেতু ই কৃত্ৰিম সেয়েহে ইয়াক সমাজে সলনি কৰাৰো বাট আছে। ফৰাচী দাৰ্শনিক চিমন ডি ব'ভ'ৱাইৰে তেখেতৰ যুগান্তকাৰী গ্ৰন্থ (চেকেণ্ড চেক্স)ত কৈছে- “One is not born, but rather becomes, a woman” (Second Sex, p.301)। অৰ্থাৎ লিংগগত বৈষম্য পিতৃতান্ত্ৰিক সমাজে নিজ বিচাৰধাৰা অনুযায়ী নিৰ্মাণ কৰে, যি বিচাৰধাৰা সচৰাচৰ অপৰিৱৰ্তনশীল। নাৰী-পুৰুষৰ প্ৰকৃতিগত মান নিৰ্মাণে ব্যক্তিৰ স্বাধীনতা খৰ্ব কৰাৰ লগতে পক্ষপাতিত্বৰ জন্ম দিয়ে। বেডিকেল ফেমিনিজমে ‘Sex’ আৰু ‘Gender’- দুটা যে ভিন্ন বিষয় তাক প্ৰতিপন্ন কৰিবলৈ বিষয়ৰ পদ্ধতিগত দৃষ্টিভংগীৰ প্ৰয়োজনৰ কথা দাবী কৰে।

বেডিকেল ফেমিনিষ্টসকলে এগৰাকী নাৰীৰ ‘মাতৃত্ব’-ৰ বিষয়টিৰো নতুন ধৰণে ব্যাখ্যা আগবঢ়াইছে। এওঁলোকৰ মতে এগৰাকী নাৰীয়ে গৰ্ভধাৰণ কৰি সন্তান জন্ম দিবনে নাই সেই সিদ্ধান্ত নিজেই গ্ৰহণ কৰা উচিত। পুৰুষ বা পুৰুষতান্ত্ৰিক ঘৰ এখনে নাৰীক সন্তানৰ বাবে কৰা বাধ্যবাধকতামূলক আচৰণ একপ্ৰকাৰ মানসিক শোষণ আৰু অত্যাচাৰৰেই অংশ। নাৰী এগৰাকীৰ নিজৰ শৰীৰটোৰ ওপৰত সম্পূৰ্ণ অধিকাৰ থকা উচিত আৰু কোনেও এই শৰীৰ তেওঁৰ ইচ্ছা আৰু অনুমতি অবিহনে ব্যৱহাৰ কৰিব নোৱাৰে বুলিও এওঁলোকে যুক্তি আগবঢ়াইছে। জেণ্ডাৰ নৰ্মছ বা লিংগভিত্তিক ব্যৱধান শেষ কৰাৰ যি কেইটা উপায় বেডিকেল ফেমিনিজমে আগবঢ়াইছে তাৰ ভিতৰত পক্ষপাতিত্বমূলক মনোভাবৰ ত্যাগ, সকলো নাৰীৰ ঐক্য, লিংগ বৈষম্যহীন সমাজৰ কল্পনা আদিয়েই প্ৰধান। সমাজত পক্ষপাতিত্বৰ আৰম্ভ হয় এখন ঘৰৰ পৰাই। ইয়াৰ যুক্তি হিচাপে সম্পত্তিৰ প্ৰসংগই যথেষ্ট। তদুপৰি ঘৰৰ ল'ৰা সন্তানক যিমান ‘শক্তিশালী’ ৰূপত গঢ়ি তুলিবলৈ যত্ন কৰা হয়, ছোৱালী সন্তানক সিমানেই ‘আলফুল’ আৰু পৰাধীন ধৰণে থাকিবলৈ পৰামৰ্শ দিয়া হয়। এইক্ষেত্ৰত ‘ভাল ছোৱালী’ৰ তথাকথিত সংজ্ঞাও এক সামাজিক নিৰ্মাণ যাক ছোৱালী সন্তানটিৰ লালন-পালনৰ সময়ছোৱাত প্ৰতিটো স্তৰতে আৰোপ

ধৰণৰ সংজ্ঞা বা আলোচনা আগবঢ়োৱা নাছিল। মাৰ্ক্সৰ সমৰ্থক ফ্ৰেডৰিক এংগেলছে শ্ৰেণী সমাজত একক পৰিয়ালত নাৰীৰ ভূমিকাৰ ক্ষেত্ৰত হোৱা শোষণৰ মূল বিচাৰি পাইছিল। তেওঁ যুক্তি আগবঢ়াইছিল যে জৈৱিক প্ৰজননকাৰীৰ ৰূপত নাৰীৰ ভূমিকা সামাজিকভাৱে পুৰুষৰ অধীনস্থ অৱস্থানৰ ফল। পুঁজিবাদী সমাজত নাৰীয়ে সম্পত্তিধাৰী পৰিয়ালৰ উত্তৰাধিকাৰীক জন্ম দিবলৈ জীয়াই থাকে আৰু শ্ৰমিক শ্ৰেণীৰ পৰিয়ালৰ মহিলাসকলে ব্যৱস্থাটোৰ বাবে প্ৰজন্মৰ শ্ৰম শক্তিৰ পুনৰুৎপাদন কৰে। মাৰ্ক্সিষ্ট ফেমিনিজম হৈছে মাৰ্ক্সবাদী তত্ত্বক সন্নিৱিষ্ট আৰু সম্প্ৰসাৰণ কৰা নাৰীবাদৰ এক দাৰ্শনিক ৰূপ। মাৰ্ক্সিষ্ট ফেমিনিজম বা মাৰ্ক্সবাদী নাৰীবাদে পুঁজিবাদ আৰু ব্যক্তিগত সম্পত্তিৰ মালিকীস্বত্বৰ জৰিয়তে নাৰীক কিদৰে শোষণ কৰা হয় তাৰ বিশ্লেষণ কৰে। (Feminism and policy approaches for gender aware development, p. 119) মাৰ্ক্সবাদী নাৰীবাদীসকলৰ মতে পুঁজিবাদী ব্যৱস্থাসমূহ ভাঙি পেলালেহে নাৰীমুক্তিৰ কল্পনা কৰিব পৰা যায়। মাৰ্ক্সিষ্ট ফেমিনিজমৰ পক্ষত থকাসকলে আশংকা কৰে সমাজত নাৰী নিগ্ৰহ বাঢ়ি গৈ থকা পুঁজিবাদী ব্যৱস্থাৰ ফল। পুঁজিবাদৰ ফলস্বৰূপেই ধনীক শ্ৰেণীৰ আৰ্থিক অৱস্থা প্ৰত্যেক দিনেই উন্নত হৈ গৈ থাকে আৰু দৰিদ্ৰ শ্ৰেণীটোৱে দিনক দিনে লোকচানৰ মুখ দেখিবলৈ বাধ্য হ'বলগীয়া হয়। দৰিদ্ৰ শ্ৰেণীটোৰ দুৰৱস্থাৰ লগতে এওঁলোকে বিশ্বাস কৰে যে পুঁজিবাদৰ প্ৰকোপৰ বাবেই উৎপাদন আৰু শ্ৰমৰ বিভাজনৰ পৰিপ্ৰেক্ষিতত লিঙ্গ অসমতা আৰু নাৰী নিপীড়নো বাঢ়ি যায়। সেয়েহে এই লিঙ্গ অসমতা ৰোধৰ বাবে মাৰ্ক্সিষ্ট নাৰীবাদে পুঁজিবাদী অৰ্থনৈতিক ব্যৱস্থাৰ ধ্বংস কামনা কৰে। ফেমিনিজমৰ এইবিধ প্ৰকাৰে সামাজিক ন্যায় আৰু আৰ্থ-সামাজিক পাৰ্থক্যৰ ধাৰণাটোৰ ওপৰতো প্ৰশ্ন তোলে। অতীজৰেপৰা যুগৰ পিছত যুগ ধৰি নাৰীক পুৰুষৰ সম্পত্তি হিচাপে গণ্য কৰি অহা হৈছে আৰু লগতে বস্তুগত ধাৰণাৰ পৰিপ্ৰেক্ষিতত নাৰীক প্ৰধান অস্ত্ৰ হিচাপেও ব্যৱহাৰ কৰি অহা হৈছে। সেয়ে মাৰ্ক্সিষ্ট ফেমিনিষ্টসকলৰ মতে পুঁজিবাদৰ শ্ৰেণী সম্পৰ্কসমূহ হৈছে নাৰী নিপীড়ন আৰু শোষণৰ প্ৰধান কাৰক। কৰ্মস্থানত মহিলাৰ ক্ষেত্ৰত সৃষ্টি হোৱা বিভিন্ন সমস্যা যেনে- অ-সম বেতন, শাৰীৰিক তথা মানসিক শোষণ, বন্ধুসুলভ নীতিৰ অভাৱ ইত্যাদি ৰোধত মাৰ্ক্সিষ্ট ফেমিনিষ্টসকলে বিশেষ গুৰুত্ব প্ৰদান কৰে। নাৰী-পুৰুষৰ মাজত বেতন বিতৰণৰ ক্ষেত্ৰত যি বৈষম্যমূলক নীতি চলি আহিছে সেয়া প্ৰায় প্ৰতিটো কৰ্মক্ষেত্ৰৰে বৈশিষ্ট্য; এইক্ষেত্ৰত সেয়া

পাৰকিঞ্চ গিলমেনে এইক্ষেত্ৰত এক গুৰুত্বপূৰ্ণ মন্তব্য আগবঢ়াইছে। তেখেতৰ মতে চৰকাৰী উদ্যোগত মহিলাসকলক অধিকৰূপত নিযুক্তি প্ৰদান কৰিলে আৰু তেওঁলোকৰ কামক স্বীকৃতি তথা মূল্য দিলে, সমাজত মহিলাৰ মৰ্যাদা স্বাভাৱিকভাৱে বাঢ়িব। আনহাতে ক্ষতিপূৰণযোগ্য পুনৰ্ৰূপাদনশীল শ্ৰমৰ প্ৰসংগত ১৯৭২ চনত ইটালীত আন্তঃৰাষ্ট্ৰীয় নাৰীবাদী সামূহিক সংস্থাই এটা অভিযান আৰম্ভ কৰিছিল। সম্ভৱতঃ এই অভিযানটো আছিল আন্তঃৰাষ্ট্ৰীয় ঘৰুৱা শ্ৰমিক সন্দৰ্ভত প্ৰথমটো অভিযান। যদিও ইটালীৰ এটা সৰু গোটৰদ্বাৰা এই অভিযান আৰম্ভ হৈছিল, তথাপি আন্তঃৰাষ্ট্ৰীয় পৰ্যায়ত এই অভিযান বহু পৰিমাণে সফল হৈছিল। উক্ত সময়ছোৱাত চেলমা জেমছ, মাৰিয়াৰোছা ডালা কোষ্টা, ব্ৰীজেট গাল্টিয়েৰ আৰু ছিলভিয়া ফেডেৰিচিয়ে শৈক্ষিক আৰু ৰাজহুৱা মাধ্যমত এই প্ৰসংগত প্ৰচুৰভাৱে লেখা-মেলা কৰিছিল। ফেডেৰিচিৰ সহায়ত নিউয়ৰ্কৰ ব্ৰুকলিনতো ৰেজ-ফৰ-হাউচৰকাৰৰ এটা শাখা আৰম্ভ কৰা হয়। অৱশ্যে এই আন্দোলনসমূহ পাছলৈ বিফল হৈছিল যদিও ঘৰুৱা কামৰ মূল্য আৰু অৰ্থনীতিৰ সৈতে ইয়াৰ সম্পৰ্কৰ বিষয়ে এক মূল্যবান বাগধাৰাৰ সৃষ্টি হৈছিল।

(ঘ) ছচিয়েলিষ্ট ফেমিনিজম :

ছচিয়েলিষ্ট ফেমিনিজম বা সমাজবাদী নাৰীবাদ হৈছে নাৰী নিপীড়নত পুঁজিবাদৰ ভূমিকা আৰু লিংগ তথা পিতৃতন্ত্ৰ সম্পৰ্কীয় উগ্ৰ নাৰীবাদৰ চিন্তাধাৰাক সম্প্ৰসাৰিত কৰা মাৰ্ক্সিষ্ট ফেমিনিজমৰ এক দ্বৈত তত্ত্ব। অৰ্থাৎ সমাজবাদী নাৰীবাদ হৈছে উগ্ৰ নাৰীবাদ আৰু মাৰ্ক্সবাদী নাৰীবাদৰ এক সংকৰ। সমাজবাদী নাৰীবাদীসকলে উগ্ৰ নাৰীবাদৰ উক্ত কেন্দ্ৰীয় দাবীক নাকচ কৰি কয় যে পিতৃতন্ত্ৰই নাৰীৰ অত্যাচাৰৰ একমাত্ৰ বা প্ৰাথমিক উৎস নহয়। বৰঞ্চ সমাজবাদী নাৰীবাদীসকলে দাবী কৰে যে পুৰুষৰ ওপৰত অৰ্থনৈতিক নিৰ্ভৰশীলতাৰ বাবেহে নাৰীক নিপীড়িত কৰা হয়। পুঁজিবাদত ধনৰ অসমান ভাৰসাম্যৰ বাবে নাৰী, পুৰুষৰ আধিপত্যৰ বলি হয়। লগতে সমাজবাদী নাৰীবাদীসকলে নাৰীমুক্তিক সামাজিক, অৰ্থনৈতিক আৰু ৰাজনৈতিক ন্যায্য গুৰুত্বপূৰ্ণ অভিযানৰ এক প্ৰয়োজনীয় অংশ হিচাপে গণ্য কৰে। সমাজবাদী নাৰীবাদীসকলে নাৰীমুক্তিৰ সংগ্ৰামক জাতি, শ্ৰেণী, অৰ্থনৈতিক অৱস্থাৰ ওপৰত ভিত্তি কৰি অন্যান্য নিপীড়নমূলক ব্যৱস্থাৰ বিৰুদ্ধে হোৱা সংগ্ৰামৰ সৈতে একত্ৰ কৰাৰ পোষকতা

সমাজবাদী বিপ্লৱৰ প্ৰয়োজন আছে। সমাজবাদী বিপ্লৱৰ জৰিয়তেহে সমাজত ৰাজনৈতিক আৰু অৰ্থনৈতিক গণতন্ত্ৰ প্ৰতিষ্ঠা কৰা সম্ভৱ। এই বিপ্লৱে 'উৎপাদন' আৰু 'বিতৰণ' দুয়োটা প্ৰক্ৰিয়াতে পুৰুষ আৰু মহিলাৰ মাজত সমতা আনিব। এই ব্যৱস্থাত পৰিয়ালৰ ভাঙোনমুখী অৱস্থাৰ পৰিৱৰ্তে পৰিয়ালৰ বান্ধোন পুনৰ মজবুত হ'ব। সমাজবাদী নাৰীবাদীসকলে মাৰ্ক্সবাদী নাৰীবাদকলৈ এইবাবে অসম্ভৱ হৈছিল যে মাৰ্ক্সবাদীসকলে সমাজত পুৰুষ আৰু নাৰীৰ সম অধিকাৰৰ বিষয়টোক লৈ বিশেষ সচেতন নহয়। তেওঁলোকৰ মতে মাৰ্ক্সবাদী নাৰীবাদে নাৰীৰ ওপৰত হোৱা শোষণত পুৰুষৰ প্ৰত্যক্ষ ভূমিকাৰ কথাবোৰ এৰাই চলিছিল। কেৱল পুঁজিবাদ আৰু পুঁজিবাদীক লৈহে সোচাৰ হৈছিল। সমাজবাদী নাৰীবাদীসকল অসম্ভৱ হোৱাৰ আন এটা কাৰণ হ'ল যৌনতাৰ ওপৰত মাৰ্ক্সবাদী নাৰীবাদে মৌনতা অৱলম্বন কৰিছিল। কাৰণ মাৰ্ক্সবাদী নাৰীবাদীসকলে, নাৰীৰ যৌন উৎপীড়ন আৰু শোষণক মাৰ্ক্সীয় তাত্ত্বিক ব্যাখ্যাৰ কাঠামোৰ ভিতৰতে আলোচনা কৰিব খোজে। অৰ্থাৎ শ্ৰেণী আধিপত্য আৰু লিংগ আধিপত্যৰ মাজত কোনোধৰণৰ পাৰ্থক্যৰ কথা তেওঁলোকে নাপাতে। সেয়েহে পূৰ্বৰ ছোভিয়েট ইউনিয়ন আৰু পূৰ্ব ইউৰোপীয় দেশসমূহত সামন্তবাদ আৰু পুঁজিবাদক ওফৰাই পেলাবলৈ মাৰ্ক্সবাদৰ প্ৰতিষ্ঠা কৰা হৈছিল যদিও নাৰীৰ সমস্যাসমূহ সমাধান হোৱা নাছিল। সমাজবাদী দেশত পুঁজিবাদী দেশৰ দৰে নাৰীয়ে ঘৰৰ ভিতৰত আৰু বাহিৰত দুয়োফালেই কাম কৰিবলগীয়া হয়। পুঁজিবাদী দেশসমূহত যেনেকৈ নাৰীয়ে ঘৰুৱা কাম আৰু ৰাজহুৱা উদ্যোগিক কাম দুয়োটাৰে দুগুণ বোজা বহন কৰিবলগীয়া হয়, সমাজবাদী দেশৰ মহিলাসকলেও দুগুণ বোজা বহন কৰিবলগীয়া হয়। দেখা গৈছে যে পুঁজিবাদী আমেৰিকা আৰু সমাজবাদী পূৰ্বৰ ছোভিয়েট ইউনিয়ন দুয়োখন দেশতে নাৰীৰ বিৰুদ্ধে যৌন হিংসা, ঘৰুৱা হিংসা আৰু প্ৰজনন স্বাধীনতাৰ বিষয়বোৰক ৰাষ্ট্ৰৰ নীতি নিৰ্ধাৰণত বিশেষ স্থান দিয়া হোৱা নাই। নতুন অভিজ্ঞতা আৰু বিশ্লেষণৰ আধাৰত সমাজবাদী নাৰীবাদীসকলে এই সিদ্ধান্তত উপনীত হয় যে কেৱল পুঁজিবাদেই নাৰীৰ অত্যাচাৰৰ একমাত্ৰ কাৰণ নহয়, পিতৃতন্ত্ৰৰ সৈতে পুঁজিবাদৰ পাৰস্পৰিক ক্ৰিয়া-কলাপো নাৰীৰ অত্যাচাৰৰ বাবে দায়ী। সমাজবাদী নাৰীবাদে পুঁজিবাদক ওফৰাই নিদিয়ালৈকে নাৰীৰ মুক্তি সম্ভৱ নহয় বুলি স্বীকাৰ কৰাৰ বিপৰীতে দাবী কৰে যে পিতৃতন্ত্ৰক ওফৰাই নিদিয়ালৈকে পুঁজিবাদক ধ্বংস কৰিব নোৱাৰি। পুঁজিবাদ আৰু পিতৃতন্ত্ৰ দুয়োটাকে ওফৰাই

যে মাতৃত্ববাদী কৃষি সমাজত পৰিৱেশ সংৰক্ষিত আৰু অক্ষত। কৃষিক্ষেত্ৰত মহিলাসকলে বহু বছৰ ধৰি বীজ সুৰক্ষা কৰি আহিছে। পাছলৈ মাতৃত্বাত্মিক সামাজিক ব্যৱস্থাৰ অন্ত পৰাৰ লগে লগে পৰিৱেশৰ ওপৰত অন্যায় আৰম্ভ হ'ল। কিছুমান নাৰীবাদীয়ে ফ্ৰাঞ্চিছা ডুবনৰ ধাৰণাটোক সমালোচনা কৰি ক'ব খোজে যে পৰিৱেশ নাৰীবাদৰ জন্ম হৈছে নাৰীত্বৰ কোমল প্ৰবৃত্তিৰ পৰা। কিন্তু সৃষ্টিৰ আৰম্ভণিৰে পৰাই নাৰী প্ৰকৃতিৰ সৈতে অংগাঙ্গীভাৱে জড়িত হৈ আছে। সেয়েহে পৰিৱেশ সুৰক্ষাৰ সুবাদতে পৰিৱেশ নাৰীবাদৰ জন্ম হৈছিল। পুৰুষপ্ৰধান সমাজে যিদৰে নাৰী, শিশু, দৰিদ্ৰ, জনগোষ্ঠীয় বা নিম্নপদস্থ মানৱগোষ্ঠী ইত্যাদি বিভিন্ন অৱহেলিত আৰু শোষিত উপগোটৰ সৃষ্টি কৰে, সেইদৰে মানৱ জাতিয়েও প্ৰকৃতিৰ বিভিন্ন উপাদান যেনে পৰিৱেশ, ভূমি, জলসম্পদ বা প্ৰাণীগোষ্ঠী ইত্যাদি লুপ্তিত আৰু অৱহেলিত গোটৰ জন্ম দিয়ে। অৰ্থাৎ প্ৰাকৃতিক উপাদানৰ নিৰ্বিচাৰ তথা অতিমাত্ৰা ব্যৱহাৰে মানৱ সভ্যতাক এক বিপদজনক সংকটৰ সন্মুখীন কৰাইছে। এই পৰিস্থিতিৰ পৰা ওলাই অহাৰ একমাত্ৰ পথ হ'ল পৰিৱেশ নাৰীবাদ। এই মতবাদৰ সঠিক প্ৰয়োগেৰে পৰিৱেশ ৰক্ষা কৰাটো এইকাৰণেই সম্ভৱ হ'ব বুলি ইক' ফেমিনিষ্টসকলে বিশ্বাস কৰে। কাৰণ নাৰীসুলভ গুণেৰে সমৃদ্ধ এখন সমাজে পৰিৱেশ আৰু প্ৰাকৃতিক সম্পদৰ যথাযথভাৱে যত্ন ল'ব পাৰে। নাৰীয়ে যিদৰে সমাজখনক মৰম, সহযোগিতা আৰু মমতাৰে উপচাই ৰাখে, তেনেকৈয়ে প্ৰাকৃতিক পৰিৱেশ সুৰক্ষিত কৰি পাৰিপাৰ্শ্বিকতাৰ সুস্থিৰ বিকাশ ঘটাবলৈ সক্ষম হয় বুলিও এওঁলোকে যুক্তি দাঙি ধৰে। সেইবাবে পৰিৱেশ ৰক্ষা কৰিবলৈকে অন্ততঃ নাৰীক সম অধিকাৰ দিয়াৰ অতিকৈ প্ৰয়োজন।

অৱশ্যে পৰিৱেশ সুৰক্ষাৰ ক্ষেত্ৰত মহিলাৰ ভূমিকাৰ প্ৰসংগত সমাজৰ সকলো স্তৰৰ মহিলাৰ কথা ক'ব নোৱাৰি। কৰ্পৰেট বা ব্যৱসায়িক শ্ৰেণীৰ মহিলাসকলে প্ৰাকৃতিক সম্পদ সুৰক্ষাৰ দায়িত্ব পালন কৰাত প্ৰায়েই অসফল হোৱা দেখা যায়। কৰ্পৰেটপ্ৰধান পুঁজিবাদী সমাজ এখন এই সন্দৰ্ভত উদাসীন হোৱাটো নিতান্তই স্বাভাৱিক কথা। তেওঁলোকে পুঁজিৰ লাভৰ বাহিৰে আন একো উপলব্ধি কৰিব নোৱাৰাৰ ফলতে পৰিৱেশ সুৰক্ষাৰ এই হেঁপাহ বিশেষকৈ নিম্ন বা মধ্যবিত্ত শ্ৰেণীৰ, মাটিৰ লগত ওতপ্ৰোত সম্পৰ্ক থকা মহিলাসকলৰ মাজতহে পৰিলক্ষিত হয়। পৰিৱেশ সুৰক্ষাৰ ক্ষেত্ৰত সমাজৰ বিভিন্ন স্তৰৰ নাৰীসমাজৰ লগতে পিতৃত্বাত্মিক সমাজেও সমানে হাত মিলালেহে ইয়াৰ সংৰক্ষণ প্ৰকৃত অৰ্থত

কয়। বিশ্বজুৰি নাৰীক বিভিন্ন বৈষম্যমূলক ৰীতিৰ তুলাচনীত জুখি থকাৰ সময়তে শৰীৰৰ ৰঙৰ বাবেও একো একোটা শ্ৰেণীত বিভক্ত কৰা হয়। যাৰ বাবে নাৰীৰ জীৱন সামাজিক আৰু অৰ্থনৈতিকভাৱে প্ৰভাৱিত হয়, নাৰীয়ে সমতাৰ অধিকাৰ নাপায়। কৃষ্ণাংগ নাৰীবাদে বৰ্ণবৈষম্যক সামাজিকভাৱে প্ৰতিফলিত কৰে। এইবিধ ফেমিনিজমক ‘আফ্ৰিকান ফেমিনিজম’ বুলিও কোৱা হয়। নাৰীবাদৰ প্ৰচলিত বাগধাৰাৰ মাজত লেটিন আমেৰিকা আৰু আফ্ৰিকাৰ দৰে দেশৰ কৃষ্ণাঙ্গ নাৰীসকলৰ সমস্যাসমূহ তুলি ধৰিবলৈকে এই মতাদৰ্শৰ উন্মেষ ঘটিছিল। যেতিয়া পশ্চিমৰ উন্নত বিশ্বত নাৰীৰ অধিকাৰৰ বাবে আন্দোলনৰ জোৱাৰ উঠিছিল, তেতিয়া কৃষ্ণাংগ মহিলাসকলেও নিজৰ অধিকাৰৰ দাবীৰে আগবাঢ়ি আহিছিল। তেওঁলোকৰ মতে যদি বিশ্বৰ সকলো নাৰীয়েই সমান তেন্তে কৃষ্ণাংগ নাৰীক কিয় তেওঁলোকৰ অধিকাৰৰ পৰা বঞ্চিত কৰা হৈছে। মূলতঃ শ্বেতাঙ্গ মহিলাই তেওঁলোকৰ প্ৰতি কৰা চৰম অৱহেলাই এই আন্দোলনৰ মূল ইন্ধনস্বৰূপ আছিল। নাৰীবাদৰ বহুতো তাত্ত্বিক প্ৰকাৰভেদৰ ভিতৰত কৃষ্ণাংগ নাৰীবাদ এইবাবেই অন্যতম যে ই মূলতঃ বৰ্ণবাদ, শ্ৰেণীবাদ আৰু যৌনতাবাদ এই তিনিওৰে বিৰুদ্ধে এক শক্তিশালী কণ্ঠস্বৰ। বিশেষকৈ শ্বেতাঙ্গ নাৰীবাদীসকলৰ মাজত নিজৰ স্থিতি স্পষ্ট কৰিবলৈ এইবিধ নাৰীবাদী আন্দোলনৰ খুবেই প্ৰয়োজন আছিল। এলিছ ৱাকাৰৰ ‘Womenism’এ ব্লেক ফেমিনিজমৰ আন্দোলনৰ ভেটি নিৰ্মাণ কৰিছিল। ইয়াৰ উপৰি টনি মৰিছনৰ উপন্যাস ‘চুলা’ কৃষ্ণাংগ নাৰীবাদৰ এক প্ৰধান উপপাঠ্যত পৰিণত হৈছিল। কৃষ্ণাংগ নাৰীবাদে প্যান আফ্ৰিকান কৃষ্ণাংগৰ পৰিচয় তুলি ধৰাতো বিশেষ ভূমিকা পালন কৰি আছে। ব্ৰিটেইনত থকা কৃষ্ণাংগসকলৰ ৰাজনৈতিক পৰিচয় জাহিৰ কৰিবলৈয়ো এই ‘কৃষ্ণাঙ্গ’ শব্দটোৰ ব্যৱহাৰ কৰা হৈছিল। শ্বেতাঙ্গ নাৰীবাদৰ বিৰুদ্ধে এই নাৰীবাদৰ তাত্ত্বিক স্থিতিয়ে বিশ্ব নাৰীবাদৰ বাগধাৰালৈ প্ৰয়োজনীয় অৱদান আগ বঢ়াবলৈ সক্ষম হৈছিল। আমেৰিকাৰ নাৰীবাদীসকলে কিন্তু উক্ত ‘কৃষ্ণাঙ্গ’ শব্দটো ব্যৱহাৰ কৰাৰ ক্ষেত্ৰত সাৱধানতা অৱলম্বন কৰাৰ কথা ক’ব খোজে। কাৰণ ইয়াৰ দ্বাৰা এছিয়ান বা পশ্চিমীয়া দেশৰ অ-কৃষ্ণাঙ্গ (বাদমী, জলফাই আদি বৰণৰ) মহিলাসকলক তাত্ত্বিক অৱস্থানৰ পৰা বাদ দিয়াৰ দৰে ঘটনা ঘটিব পাৰে। সেয়েহে এইক্ষেত্ৰত তেওঁলোকে ‘বৰ্ণৰঞ্জিত মহিলা’- এই অভিধাহে ব্যৱহাৰ কৰে। উক্ত অভিধাই কেৱল কৃষ্ণাংগ মহিলাকে নহয়, অশ্বেত বা যিকোনো মহিলাকে সামৰি লয়। কৃষ্ণাংগ নাৰীবাদে

নাৰীবাদী ট্ৰেণ্ডৰ জন্ম দিছে। ফলত মহিলাসকলে যৌন নিৰ্যাতন, যৌন হিংসা, শাৰীৰিক-মানসিক শোষণ আদিৰ বিষয়ে মানসিকভাৱে সাজু হৈ উঠা সময়খিনিত নিজৰ চৰ্ত অনুসৰি উল্লিখিত বিষয়ৰ ভিত্তিত কেইকেইগোমানৰ ভিতৰতে সমগ্ৰ বিশ্বতে নিজৰ কণ্ঠ শুনাবলৈ সুযোগ পাবলৈ সক্ষম হয়। ইয়াৰ লগে লগে বৰ্তমান সময়ৰ ফেমিনিজমে সামাজিক আন্তঃবিভাজন আৰু ক্ষমতাৰ আন্তঃসংলগ্ন ব্যৱস্থাৰ ওপৰতো গুৰুত্ব আৰোপ কৰে। এই সময়ৰ ফেমিনিষ্টসকলে পূৰ্বৰ নাৰীবাদীসকলৰ দৰেই ৰাজনীতি আৰু ব্যৱসায়ত নাৰীগোটৰ অধিক প্ৰতিনিধিত্বৰ পোষকতা কৰে আৰু যুক্তি আগবঢ়াই কয় যে নীতি আৰু পদ্ধতিসমূহে সকলো মানুহৰ দৃষ্টিভংগীক সামৰি ল'লে সমাজখন অধিক সমতাপূৰ্ণ হ'ব। যদিও এই সময়ৰ ফেমিনিষ্টসকলে পূৰ্বৰ দৰেই আন্তঃবিভাজনৰ ধাৰণাটোৰ সৈতে যুঁজিছে; যৌনতা, জাতি, শ্ৰেণী আৰু লিংগবৈষম্যৰ বিৰুদ্ধে কম সময়ৰ ভিতৰতে বৃহৎ আন্দোলন গঢ়ি তুলিছে, তথাপি সমসাময়িক নাৰীবাদী সংগ্ৰামবোৰ বিভিন্ন স্তৰযুক্ত হোৱাৰ বাবে অতি জটিল আৰু প্ৰতিদ্বন্দ্বিতামূলক হোৱা পৰিলক্ষিত হয়। এই ক্ষেত্ৰত নতুন ফেমিনিজমৰ অধ্যয়নৰ ক্ষেত্ৰত প্ৰাগমেটিক দৃষ্টিভংগীৰ প্ৰয়োজন আছে। আজিৰ পৃথিৱীত কেৱল আন্তঃৰাজ্যিক সংঘাতক হিংসাৰ মূল কাৰণ বুলি গণ্য কৰা নহয়। ইয়াৰ বাবে জাতিগত, পৰিৱেশ, অৰ্থনৈতিক, সাংস্কৃতিক সমস্যাও মূল কাৰণ বুলি বিশ্বাস কৰা হয়। কোৱা বাহুল্য যে এই পৰিৱৰ্তিত পৰিস্থিতিত সৰ্বাত্মক পিতৃতন্ত্ৰই আন্তঃৰাষ্ট্ৰীয় সম্পৰ্কৰ সকলোবোৰ সমস্যা সমাধান কৰিব বুলি কোনেও বিশ্বাস নকৰে। পুৰুষৰ ক্ষমতাভিত্তিক ৰাজনীতিৰ পৰিৱৰ্তে বহুতে মতপোষণ কৰে যে বিশ্ব ৰাজনীতিৰ সমস্যা সমাধানত নাৰীৰ সংবেদনশীল মনোভাবহে অধিক সফল হ'ব। আন্তঃৰাষ্ট্ৰীয় ৰাজনীতিত সক্ৰিয় নাগৰিকত্বৰ ধাৰণাটো অন্তৰ্ভুক্ত কৰা বিষয়টো নাৰীবাদীসকলৰ আন এক গুৰুত্বপূৰ্ণ সাফল্য। ৰাজ্য বা চৰকাৰৰ কাম-কাজত সক্ৰিয়ভাৱে অংশগ্ৰহণ কৰা নাগৰিকক সক্ৰিয় নাগৰিক বুলি কোৱা হয়। গতিকে যিখন গণতান্ত্ৰিক দেশত পুৰুষ আৰু মহিলাৰ সমতাক স্বীকৃতি দিয়া হৈছে, সেইখন দেশত নাৰীক সক্ৰিয় ৰাজনীতিত অংশগ্ৰহণ কৰিবলৈ সক্ষম কৰি তোলাটোও ৰাষ্ট্ৰৰ দায়িত্ব। ৰাজনীতিৰ পৰিসৰ দেশৰ অভ্যন্তৰীণ আৰু বাহ্যিক দুয়োটা ক্ষেত্ৰতে বিস্তৃত। সেয়েহে আন্তঃৰাষ্ট্ৰীয় ৰাজনীতিৰ পিতৃতান্ত্ৰিক ক্ষেত্ৰখন এনেদৰে সলনি কৰাৰ প্ৰয়োজন আছে যাতে মহিলাসকলেও মুক্তভাৱে অংশগ্ৰহণ

স্বাধীনতা ৰণৰ সেনানী চন্দ্ৰপ্ৰভা শইকীয়ানী

ড° মঞ্জু দেৱী পেগু

কালদিয়া আৰু পছমৰা - দুখন নৈক সাৰটি দৈশিঙৰী বজালী মহকুমাৰ এখন ভিতৰুৱা গাঁও।

হয়, এই গাঁৱতেই এদিন পৃথিৱীৰ প্ৰথম পোহৰ দেখিছিল সেই অগ্নিকন্যাই, অসমৰ নাৰীমুক্তিৰ ধ্বজাবাহিনী চন্দ্ৰপ্ৰভাই।

সমাজত প্ৰচলিত দৃষ্টিভঙ্গীত চন্দ্ৰপ্ৰভা আছিল অন্য ধাতুৰে গঢ়া ছোৱালী, শৃংখল ভঙা এজনী ছোৱালী। তাইৰ তেজৰ সিৰাই সিৰাই যে প্ৰবাহিত প্ৰতিবাদী চেতনা।

হয়, প্ৰতিবাদৰ অন্য নাম আছিল চন্দ্ৰপ্ৰভা যাৰ তেজত তগবগাইছিল নাৰীমুক্তিৰ চেতনা, যাৰ কণ্ঠত ধ্বনিত হৈছিল - অসমৰ প্ৰথম নাৰীমুক্তিৰ উত্তাল আহ্বান।

চন্দ্ৰপ্ৰভা আছিল স্বপ্নদ্রষ্টা। অকল নাৰীমুক্তিৰ সাপোনেই নহয়, দেশমাতৃৰ মুক্তিৰ সাপোনেও প্ৰতিক্ষণে তেওঁক খেদি ফুৰিছিল। নাৰীমুক্তি আৰু দেশমুক্তি — তেওঁৰ বাবে আছিল এটা মুদ্ৰাৰেই ইপিঠি সিপিঠি।

স্বাধীনতা আন্দোলনৰ টোৱে ভাৰতৰ ইমূৰৰ পৰা সিমূৰলৈ প্লাৱিত কৰিছিল। এই প্ৰচণ্ড টোৱে অসমতো মহাজাগৰণৰ সূচনা কৰিছিল। জাতিৰ পিতা মহাত্মা গান্ধীৰ আহ্বানত অগণন জনতা দেশমাতৃৰ মুক্তিৰ বাবে ওলাই আহিছিল। অকল পুৰুষসকলেই নহয়, মহিলাসকলো ঘৰৰ চাৰিবেৰৰ পৰা ৰাজপথলৈ ওলাই আহিছিল। কনকলতা, ভোগেশ্বৰী ফুকননীৰ দৰে বীৰাঙ্গনাই দেশৰ বাবে অকাতৰে প্ৰাণ আৰ্হতি দিছিল। নাৰীমুক্তিৰ চেতনাৰে উজ্জীৱিত চন্দ্ৰপ্ৰভাই দেশপ্ৰেমৰ অমল উচ্ছ্বাসেৰে আন্দোলনৰ নেতৃত্ব দিবলৈ আগবাঢ়ি আহিছিল।

কৰে আৰু এই সভাতে তেওঁ গোপীনাথ বৰদলৈ, মঃ তৈয়বুল্লা, বিষ্ণুৰাম মেধি আদি বিশিষ্ট কংগ্ৰেছী নেতাসকলৰ সৈতে পৰিচয় হয়। সেই সময় তৰুণী চন্দ্ৰপ্ৰভাৰ বাবে আছিল অতি সংঘাতময়।

ইতিমধ্যে ১৯২২ চনত তেজপুৰৰ শিক্ষকতাৰ চাকৰি ইস্তফা দি আসন্ন সন্তান সন্ত্ৰা চন্দ্ৰপ্ৰভা উভতি আহিছিল দৈশিঙৰীলৈ। তেজপুৰৰ পৰা দৈশিঙৰীলৈ উভতি অহাৰ পৰতেই হয়তো অইন দহগৰাকী নাৰী হোৱা হ'লে জীৱন শুদ্ধ হৈ পৰিলহেঁতেন, কিন্তু চন্দ্ৰপ্ৰভা আছিল অন্য নাৰী, জীৱনৰ হাজাৰ ঘাত-প্ৰতিঘাত, গ্লানিয়েও টলাব নোৱাৰা এক অজেয় সত্তাৰ অধিকাৰী। কোলাত কেঁচুৱা লৈ এফালে পুনৰ শিক্ষাদানত ব্ৰতী হৈছিল, আনফালে স্বাধীনতা সংগ্ৰামত নিজকে সাঁপি দিছিল। দুৰ্যোগে তেওঁৰ লগ এৰা নাছিল। বিদ্যোৎসাহী, উদাৰমনা পিতৃ-যিগৰাকীয়ে দৈশিঙৰীলৈ উভতি অহা চন্দ্ৰপ্ৰভাক চৰম দুৰ্যোগৰ সময়ত আঁকোৱালি লৈ নিৰাপদ আশ্ৰয়েৰে আৱৰি ৰাখিছিল, চন্দ্ৰপ্ৰভাৰ শিশু সন্তানকো লালন-পালন কৰি দেশ মাতৃৰ মুক্তিৰ সংগ্ৰামৰ বাবে অকাতৰে চন্দ্ৰপ্ৰভাক উলিয়াই দিছিল, সেই পিতৃৰ মৃত্যু; ভগ্নী ৰজনীপ্ৰভাৰ অপ্ৰত্যাশিত মৃত্যুৰ এবছৰৰ পাছতে মাতৃৰো মৃত্যু হৈছিল। মূৰৰ ওপৰৰ চালখন যেন হেৰাই গৈছিল তেওঁৰ। তথাপি অসামান্য মনোবলেৰে চন্দ্ৰপ্ৰভাই সকলো অতিক্ৰম কৰিছিল।

নাৰীমুক্তিৰ প্ৰথম হুংকাৰ :

১৯২৫ চন। অসমৰ সমাজ জীৱনত এক যুগান্তকাৰী ঘটনা ঘটিল। মূল নায়িকা চন্দ্ৰপ্ৰভা। বিদ্ৰোহিনী চন্দ্ৰপ্ৰভা।

১৯২৫ চনৰ ডিচেম্বৰ মাহত ৰজনীকান্ত বৰদলৈৰ সভাপতিত্বত বহা অসম সাহিত্য সভাৰ অধিবেশনত চন্দ্ৰপ্ৰভাই উপস্থিত নাৰীসকলক তেওঁলোক বহি থকা ঠাইৰ সন্মুখত লগাই থোৱা বাঁহৰ 'চিক' ভাঙি গৰালসদৃশ পৰ্দাৰ পৰা মুক্ত হৈ ওলাই সিংহিনীৰ দৰে মুকলিকৈ সমাজত আত্মপ্ৰকাশ কৰিবলৈ আহান জনালে। আহান ইমানেই মৰ্মস্পৰ্শী আছিল যে নাৰী সমাজে সেই বাঁহৰ চিক ভাঙি উন্মুক্ত প্ৰাঙ্গণত সূৰ্যস্নাত হৈ ঠিয় দিলে (শতাব্দীৰ লেখিকা, পৃ. ৩৩) এয়া আছিল অসমৰ নাৰী আন্দোলনৰ প্ৰথম হুংকাৰ; সমাজে নাৰীৰ প্ৰতি কৰা অন্যায়েৰ প্ৰতি নাৰীসমাজক সজাগ কৰাৰ প্ৰথম পদক্ষেপ। পৰৱৰ্তী কালত 'অসম মহিলা সমিতি' গঠনেৰে চন্দ্ৰপ্ৰভাই নাৰীৰ অধিকাৰ সাব্যস্ত কৰাৰ পথ মুকলি কৰিলে।

চন্দ্ৰপ্ৰভা দৈশিঙৰী পোৱাৰ পাছত তাতো ১৪৪ ধাৰা জাৰি কৰা হয়। এই সময়তেই চন্দ্ৰপ্ৰভাৰ জীৱনলৈ আন এক দুৰ্যোগ নামি আহিল। টান নৰিয়াত পৰি চন্দ্ৰপ্ৰভাৰ পিতৃ ৰাতিৰাম মজুমদাৰৰ মৃত্যু হ'ল। সামাজিক কামত বজ্ৰৰ দৰে কঠোৰ অবিচল চন্দ্ৰপ্ৰভাই জীৱনৰ পৰম আশ্ৰয় পিতৃক হেৰোৱাই হিয়া ঢাকুৰি কান্দিলে। কিন্তু সময়ৰ আহ্বানত আকৌ নগাঁৱত কানি নিবাৰণী অভিযানলৈ টাপলি মেলিবলগীয়া হ'ল। নগাঁৱৰ কামপুৰ, চাপৰমুখ আদি ঠাইত চলি থকা কানিৰ প্ৰচলন বন্ধ কৰাৰ পছত সংগী হ'ল মহীধৰ বড়া আৰু পূৰ্ণচন্দ্ৰ শৰ্মা। কামপুৰৰ এখন সভাত চন্দ্ৰপ্ৰভাৰ ভাষণ শুনি কানিয়াসকল এনেদৰে প্ৰভাৱিত হ'ল যে তেওঁলোকে কানিৰ পট্টাবোৰকে আনি চন্দ্ৰপ্ৰভাৰ হাতত তুলি দিলেহি। (মুক্তিসংগ্ৰামী চন্দ্ৰপ্ৰভা, পৃ. ৪০)

নগাঁৱত প্ৰচাৰ কাৰ্য চলাই থকা কালত আকৌ বাধাৰ সন্মুখীন হ'ল চন্দ্ৰপ্ৰভা। এইবাৰ নগাঁৱৰ পৰা তেওঁক বহিষ্কৰণৰ নিৰ্দেশ আহি তেওঁৰ হাতত পৰিল। অদমনীয় চন্দ্ৰপ্ৰভা কিন্তু থমকি নৰ'ল। 'বন আইন ভংগ'ৰ বাবে তেওঁ গোৱালপাৰালৈ যাত্ৰা কৰিলে। এই যাত্ৰা সফল নহ'ল। চন্দ্ৰপ্ৰভাক গ্ৰেপ্তাৰ কৰা হ'ল। নবীনচন্দ্ৰ বৰদলৈয়ে সেই সময়ৰ কামৰূপ জিলাৰ উপায়ুক্তক সাক্ষাৎ কৰি চন্দ্ৰপ্ৰভাক জামিনত মুক্তি দিবলৈ আহ্বান জনালে যদিও সি নৰজিল। বিচাৰাধীন কয়দীৰূপে তেওঁ গুৱাহাটীৰ কাৰাগাৰত থাকিবলগীয়া হ'ল। কাৰাগাৰ কৰ্তৃপক্ষই চন্দ্ৰপ্ৰভাক প্ৰতিশ্ৰুতি পত্ৰ দি ওলাই যোৱাৰ পৰামৰ্শ দিছিল যদিও স্বাধীনচিঠীয়া চন্দ্ৰপ্ৰভাই তাক প্ৰত্যাখ্যান কৰিলে : 'ভাৰতীয় তিব্বাতক আপোনালোকে চিনি পোৱা নাইনে? জেল নহ'ব বুলি মই এইবোৰ কাম কৰা নাই। মোক জেলত দিয়ক, মিছাতে মোক ফুচুলাবলৈ নাহিব।' (চন্দ্ৰপ্ৰভা শইকীয়ানী, পৃ. ২৯)

ৰায়ত সভা আৰু অন্যান্য :

বিচাৰত তেওঁৰ তেৰ বছৰ বিনাশ্ৰম কাৰাদণ্ড হয় যদিও গান্ধী-আৰউইন চুক্তিৰ অনুসৰি সমগ্ৰ ভাৰততে ৰাজনৈতিক বন্দীসকলে মুক্তি লাভ কৰাত ইতিমধ্যে কাৰাগাৰত তিনি মাহ কটোৱা চন্দ্ৰপ্ৰভাও ১৯৩১ চনৰ ৭ মাৰ্চত মুকলি আকাশৰ তললৈ ওলাই আহিল। এইবাৰ আকৌ গান্ধী আৰউইন চুক্তিৰ পাছত অসমৰ গাঁৱে-ভূঞে ৰায়ত সভা গঠন কৰি সাংগঠনিক ভিত্তি সলল কৰাৰ লগতে স্বাধীনতা আন্দোলনৰ প্ৰাসঙ্গিকতা জনসাধাৰণক অৱগত কৰোৱাৰ উদ্দেশ্যে নেতৃত্বদ্বন্দ্বই লোৱা আঁচনি সফল কৰিবলৈ তেওঁ উঠিপৰি লাগিল। ১৯৩১ চনৰ এপ্ৰিলৰ পৰা

এনে সাম্প্ৰদায়িক বীজ ৰোপণকাৰী কাৰ্যৰ তীব্ৰ বিৰোধিতা কৰি মহাত্মা গান্ধী অনশনত বহে। চন্দ্ৰপ্ৰভাই এই সাম্প্ৰদায়িক নীতিৰ ঘোৰ বিৰোধিতা কৰি কলিকতাৰ মেডিকেল কলেজ হাস্পাতালত চিকিৎসাধীন অৱস্থাৰ পৰাই এই প্ৰস্তাৱৰ বিৰুদ্ধে ব্ৰিটিছ প্ৰধানমন্ত্ৰীলৈ তাঁৰবাৰ্তা পঠিয়াবলৈ ৰাইজক আহ্বান জনায়।

পৰৱৰ্তী কিছু কাল তেওঁ অসম মহিলা সমিতিৰ অধিবেশন তথা বিভিন্ন সভা সমিতিত অস্পৃশ্যতা, নিৰক্ষৰতা, মাদক দ্ৰব্য ব্যৱহাৰ আদি জ্বলন্ত সমস্যাসমূহৰ বিষয়ে জনগণক সজাগ কৰি তুলিছিল। নাৰী শিক্ষাৰ বাবে বিশেষ উদ্যোগ গ্ৰহণ কৰিছিল। কটন কলেজত ছোৱালীৰ নামভৰ্তিৰ বাবে ৰাজবালা দাসে উত্থাপন কৰা দাবী সমৰ্থন কৰিছিল।

ভাৰত ত্যাগ আন্দোলনত নিৰ্ভীক চন্দ্ৰপ্ৰভা :

১৯৪২ চনত ঐতিহাসিক ভাৰত ত্যাগ আন্দোলন আৰম্ভ হয়। ১৯৪২ চনৰ ৭-৮ আগষ্টত মুম্বাইত অনুষ্ঠিত নিখিল ভাৰত কংগ্ৰেছ কমিটিৰ সাধাৰণ সভাত এই প্ৰস্তাৱ গৃহীত হোৱাৰ লগে লগে নিশাৰ ভিতৰতে মহাত্মা গান্ধী, জৱাহৰলাল নেহৰু, কস্তুৰবা গান্ধী, সৰোজিনী নাইডু আদি জাতীয় নেতাসকলক গ্ৰেপ্তাৰ কৰাৰ লগে লগে প্ৰাদেশিক পৰ্যায়ৰ নেতাসকলকো গ্ৰেপ্তাৰ কৰা হয়। অসমৰ ফকৰুদ্দিন আলি আহমদ, বিষ্ণুৰাম মেধি, লীলাধৰ বৰুৱা, দেৱেশ্বৰ শৰ্মা, হৰেকৃষ্ণ দাস আদি আগশাৰীৰ নেতাক গ্ৰেপ্তাৰ কৰে। গোপীনাথ বৰদলৈ আৰু সিদ্ধিনাথ শৰ্মাকো বোম্বাইৰ পৰা উভতি অহা বাটত ধুবুৰীত গ্ৰেপ্তাৰ কৰে। ১৯৪৩ চনৰ ২৬ জানুৱাৰীত ৰাজহুৱা সভাখনত ভাষণ দিবলৈ উঠোঁতেই চন্দ্ৰপ্ৰভাক গ্ৰেপ্তাৰ কৰা হয়। পাঠশালা থানাৰ ভাৰপ্ৰাপ্ত বিষয়া চমিৰুদ্দিনে চন্দ্ৰপ্ৰভাৰ হাতত ধৰি টনা-আজোঁৰা কৰাত মহিলাসকলে ৰুদ্ৰমূৰ্তি ধৰি পুলিচৰ হাতৰ পৰা তেওঁক উদ্ধাৰ কৰিবলৈ হেতা-ওপৰা লগায়। দুয়ো পক্ষৰ টনা-আজোঁৰাত চন্দ্ৰপ্ৰভা প্ৰায় বিবস্ত্ৰ হৈ পৰিল। তেনে অৱস্থাতে তেওঁক থানালৈ খোজ কঢ়াই লৈ যায়। থানাত গৈ বিষয়াগৰাকীয়ে তেওঁক এটা পূৰ্ণহতীয়া চৰ শোধায়। (মুক্তিযুঁজত লুইতপৰীয়া নাৰী) তেওঁ ওৰে ৰাতি থানাত টুল এখনত বহি মহৰ কামোৰ খাই খাই পাৰ কৰে। পাছদিনাহে তেওঁক বৰপেটা কাৰাগাৰলৈ পঠিওৱা হয়। পিছে বৰপেটা কাৰাগাৰৰ অস্বাস্থ্যকৰ পৰিৱেশ দেখি অনশনত বহা চন্দ্ৰপ্ৰভাক উপায়ন্তৰ হৈ কৰ্তৃপক্ষই গুৱাহাটী কাৰাগাৰলৈ স্থানান্তৰিত কৰে। কাৰাগাৰতো শ্ৰেণী অনুসৰি

গ্ৰন্থপঞ্জী :

- (১) দাস, পুষ্পলতা। অগ্নিস্নাতা চন্দ্ৰপ্ৰভা। নেশ্যনেল বুক ট্ৰাষ্ট অৱ ইণ্ডিয়া, ১৯৯৮।
- (২) দেৱী, হিৰনময়ী। মুক্তি সংগ্ৰামী চন্দ্ৰপ্ৰভা। গুৱাহাটী, ২০০২।
- (৩) বৰুৱা, সুখ। শতাব্দীৰ লেখিকা। বনলতা, ডিব্ৰুগড়, ২০১৭।
- (৪) মহন্ত, অৰ্পণা। চন্দ্ৰপ্ৰভা শইকীয়ানী স্বাধীনতাপূৰ্ব অসমৰ স্ত্ৰী শিক্ষা আৰু নাৰী জাগৰণ। অশ্বেষা পাব্লিকেশ্যন, ২০১৪।
- (৫) শৰ্মা, দিপ্তী। মুক্তিযুঁজত লুইতপৰীয়া নাৰী। ষ্টুডেণ্টচ ষ্টোৰচ, ১৯৯৫।
- (৬) শৰ্মা, অঞ্জলি। চন্দ্ৰপ্ৰভা। বনলতা, ডিব্ৰুগড়, গুৱাহাটী, ২০১২।

(লেখক কটন বিশ্ববিদ্যালয়ৰ অসমীয়া বিভাগৰ
অৱসৰপ্ৰাপ্ত মুৰব্বী অধ্যাপক)

বাহিৰে তেওঁৰ বিষয়ে আন একো জনা নাযায়। তেওঁৰ পুত্ৰ আৰু নাতি ক্ৰমে টংকপাণি আৰু চক্ৰপাণি দাস আছিল বংগীয় পাল ৰজা ধৰ্মপালৰ ৰাজসভাৰ উচ্চপদস্থ কৰ্মচাৰী। এওঁলোকৰে এজন অধস্তন সন্তান শ্ৰীধৰক কোচবিহাৰত সামন্ত হিচাপে নিয়োগ কৰিছিল কোনো এজন পাল ৰজাই। পাল বংশৰ শেষ ৰজা ৰামপালৰ সময়লৈ এই বংশ পালসকলৰ অনুগামী হৈ থাকে। পিছে পালসকলক খেদি বংগ দখল কৰা বল্লাল সেনৰ পক্ষ লয়, এই বংশৰে নৰসিংহ দাস ঠাকুৰৰ জ্যেষ্ঠ পুত্ৰ বটু দাসে। সেনসকলৰ ৰাজত্বকালত কোচবিহাৰৰ সামন্তগিৰি সেয়ে বটু দাস আৰু তেওঁ অধস্তনসকলে লাভ কৰে। এই বটু দাসৰে অধস্তন পুৰুষ নৰহৰি দাস প্ৰথম কোচ ৰজা বিশ্বসিংহৰ প্ৰধান মন্ত্ৰী হয়। নৰহৰি দ্বিতীয় পুত্ৰৰ নাম বাণীনাথ দাস। এওঁ বিশ্বসিংহৰ দুজন পুত্ৰ মল্লধ্বজ আৰু শুল্কধ্বজৰ সহপাঠী আৰু বাল্যবন্ধু। পাণ্ডিত্যৰ বাবে এওঁ কবীন্দ্ৰ উপাধি পাইছিল। মল্লধ্বজে নৰনাৰায়ণ নাম লৈ কোচ সিংহাসনত বহিয়ে এইজন বিদ্বান বাল্যবন্ধু তথা সহপাঠীক প্ৰধান মন্ত্ৰী পাতে। ৰজাৰ প্ৰধান পাত্ৰক বুজাবলৈ তেওঁক সকলোৱে পাত্ৰ সম্বোধন কৰিবলৈ লয়। কালক্ৰমত তেওঁ কবীন্দ্ৰ পাত্ৰৰূপে প্ৰখ্যাত হৈ পৰে আৰু পিতৃদত্ত নাম বাণীনাথ দাস বিলুপ্ত হয়।

সকলোৰে দিন সমানে নাযায়; কবীন্দ্ৰ পাত্ৰ এই নিয়মৰ উদ্ভূত হ'ব নোৱাৰে। নৰনাৰায়ণৰ পুত্ৰ লক্ষ্মী নাৰায়ণে কবীন্দ্ৰ পাত্ৰৰ প্ৰধান মন্ত্ৰী পদ কাঢ়ি লয়। ইতিমধ্যে কোচ ৰাজ্য দুভাগ হৈছিল; আনখন কোচ ৰাজ্যৰ ৰজা ৰঘুদেৱে তেওঁক নিজৰ প্ৰধান মন্ত্ৰী পাতে। ৰঘুদেৱৰ পুত্ৰ পৰীক্ষিত নাৰায়ণেও তেওঁ পদপী বাহাল ৰাখে। পৰীক্ষিতে ৰাজ্য হেৰুওৱাৰ পাছত মোগল দৰবাৰলৈ যাবলগীয়া হোৱাত কবীন্দ্ৰ পাত্ৰকে লগত লৈ যায়। ৰজা পৰীক্ষিতে কবীন্দ্ৰ পাত্ৰকে মোগল সম্ৰাটৰ দৰবাৰত তেওঁৰ প্ৰতিনিধি হিচাপে থৈ আহিবলগীয়া হয়। পিছে দিল্লীৰপৰা ওভতাৰ পথতে ৰজা পৰীক্ষিতৰ মৃত্যু হোৱাত মোগল সম্ৰাট জাহাংগীৰে কবীন্দ্ৰ পাত্ৰক নব্য অধিকৃত কামৰূপ অঞ্চলটোৰ কাননগো পদত নিযুক্তি দিয়ে। পাত্ৰই ইব্ৰাহিম কৰোৰি নামৰ লোক এজনক আগ্ৰাৰপৰা লৈ আহে আৰু তেওঁৰ সহযোগত অঞ্চলটোক কামৰূপ, দক্ষিণকুল, ঢেকেৰী আৰু বাংগালভূম নামৰ চাৰিখন সৰকাৰত বিভক্ত কৰি প্ৰশাসন আৰম্ভ কৰে। এইদৰেই কবীন্দ্ৰ পাত্ৰ ৰাজ কৰ্মচাৰীৰপৰা স্বাধীন শাসক হ'ল। তেওঁ এই চাৰিখন সৰকাৰৰ সদৰ পাতিলে কেইবা শতিকা জুৰি আফগান, তুৰ্কী আৰু মোগল শাসনৰ পূৰ্বাঞ্চলৰ কেন্দ্ৰ হৈ

সম্বোধন কৰিবলৈ লৈছিল তলতীয়া বিষয়াসকলে। অৱশ্যে আনুষ্ঠানিকভাৱে নামৰ সৈতে 'বৰুৱা' লিখিবলৈ লয় কবীন্দ্ৰ পাত্ৰৰ পুত্ৰ ধীৰচন্দ্ৰই। তেতিয়াৰে পৰা এই পৰিয়ালটোৰ উপাধি 'বৰুৱা' হৈ পৰে। আহোমৰ বুৰঞ্জীত এই পৰিয়ালটোক বুজাবলৈ 'বঙালৰ বৰুৱা' অভিধা ব্যৱহাৰ কৰা হৈছিল।

বৰুৱা পৰিয়ালৰ সাংস্কৃতিক ঐতিহ্য : প্ৰায় আৰম্ভণিৰেপৰা এই পৰিয়ালটো এটা সাংস্কৃতিক পৰিয়াল। সাহিত্য আৰু সংগীতৰ চৰ্চা পৰিয়ালটোৰ পৰম্পৰাও , ঐতিহ্যও। আগৰ কথা বাদ দিলেও কবীন্দ্ৰ পাত্ৰৰ সময়ৰেপৰা পৰিয়ালটোৰ এই ঐতিহ্যৰ উজ্জ্বল প্ৰমাণ পোৱা যায়। কবীন্দ্ৰ পাত্ৰৰ পুত্ৰ আছিল ছজন আৰু এওঁলোকৰ প্ৰত্যেকেই নিজৰ সময়ৰ একোজন বিদ্বান ব্যক্তি আছিল। পাত্ৰৰ বৰপুত্ৰ বঘুনাথ নৰনাৰায়ণৰ পৌত্ৰ ধীৰ নাৰায়ণৰ সভাকবি হিচাপে নিযুক্ত হৈছিল। কবি প্ৰতিভাৰ বাবে তেওঁক ৰজাই 'কবিশেখৰ' উপাধি প্ৰদান কৰিছিল। পাছলৈ তেওঁ 'কবিশেখৰ বৰুৱা' নামে প্ৰখ্যাত হয় আৰু পিতৃৰ মৃত্যুৰ পাছৰ, ১৬১৯ চনত, কাননগো পদত নিযুক্ত হয়। কবিশেখৰৰ বৰপুত্ৰ শ্ৰীনাথক কোচৰজা প্ৰাণনাৰায়ণে সভাকবি হিচাপে নিযুক্তি আৰু কবিৰত্ন উপাধি প্ৰদান কৰিছিল। পিতৃৰ মৃত্যুৰ পাছত তেওঁ কাননগো হয় আৰু প্ৰশাসনত দক্ষতা দেখুৱাই সম্ৰাট ঔৰংজেবৰপৰা 'ৰাজা' উপাধি পায়। 'ৰঙামাটিৰ ৰাজা' নামৰ পৰিয়ালগত উপাধিটোও তেওঁৰ পৰাই আৰম্ভ হয়। এইটো পৰিয়ালৰে পৰৱৰ্তী 'ৰাজা' বুলচন্দ্ৰ বৰুৱাৰ দিনত ১৭৭৪ বা ১৭৮৯ চনত নিৰঞ্জন আতৈয়ে 'ৰামৰায় কুটি'ৰ উদ্ধাৰ আৰু ৰাজাৰ ভূদান-অৰ্থ সাহায্যত 'সত্ৰশাল সত্ৰ' প্ৰতিষ্ঠা কৰে। ধীৰচন্দ্ৰ বৰুৱাৰ দিনত তাৰিণীপ্ৰিয়া চতুৰ্পাঠীকে ধৰি গৌৰীপুৰ অঞ্চলৰ প্ৰায় সকলো শিক্ষা প্ৰতিষ্ঠান তথা মঠ-মন্দিৰ এইটো পৰিয়ালৰে দান। ভাৰতৰ চিনেমা জগতলৈ প্ৰমথেশচন্দ্ৰ বৰুৱাৰ অৱদান যে কিমান বিশাল, সেই কথা নজনা লোক বৰ কমেই ওলাব। তাৰ পাছত আহে প্ৰতিমা বৰুৱাৰ কথা। পশ্চিমবংগৰ কিস্বদন্তি চিত্ৰ পৰিচালক ঋত্বিক ঘটকৰ এটা মন্তব্যই প্ৰমথেশ বৰুৱাৰ অৱদান বুজিবলৈ যথেষ্ট। তেওঁ কৈছিল, "পদ্ধতি-চদ্ধতি মই বুজি নাপাওঁ ডাঙৰীয়া। মোৰ মতে আজিও প্ৰমথেশ বৰুৱা ভাৰতৰ শ্ৰেষ্ঠতম চিত্ৰ পৰিচালক। আমাৰ কোনোৱেই তেওঁৰ ভৰিৰ নখ এটাৰ সমানো যোগ্য নহয়"।

ৰঙামাটিৰ পৰা গৌৰীপুৰলৈ : কবীন্দ্ৰ পাত্ৰৰ পৰা ধীৰচন্দ্ৰ বৰুৱালৈ এই পৰিয়ালটো আছিল ৰঙামাটিৰ জমিদাৰ বা ৰাজা। ধীৰচন্দ্ৰ বৰুৱাৰ পাছৰ ৰাজা

ঘোষণাৰ দিনা পুৱাবেলাতে জন্মা কন্যা সন্তানটিৰ নাম পিতৃ লালজীয়ে ৰাখিলে
 প্রতিমা। লালজী আৰু মালতী ইয়াৰ পাছত আৰু দুটি কন্যাৰ পিতৃ-মাতৃ হয়।
 সেই কন্যা দুটি হ'ল পূৰ্ণিমা আৰু প্রতিভা। এইখিনিতে প্রতিমাৰ মাতৃৰ বিষয়ে
 ক'ব লাগিব। তেওঁৰ মাতৃ মালতী বা মালতীবালাৰ পিতৃদত্ত নাম মনালিছা।
 মনালিছাৰ পিতৃ জে আৰ মেলেছইচ আছিল এজন স্কটিছ লোক। তেওঁ আছিল
 জমিদাৰ পৰিয়ালৰ মৰাপাট ব্যৱসায়ৰ মেনেজাৰ। ঘটনাচক্ৰত তেওঁ গৌৰীপুৰৰ
 মাণ্ডাপটীৰ বিহাৰী নাৰৰীয়া এজনৰ জীয়ৰী এগৰাকীক বিয়া কৰায়। মনালিছা
 মেলেছইছ দম্পতিৰ দ্বিতীয় সন্তান। প্ৰকৃতিশ বৰুৱাই লাৰণ্যময়ী মনালিছা
 মেলেছইছক বিয়া কৰায় প্ৰণয় সূত্ৰে। বিয়াৰ পাছত খৃষ্টান মনালিছাৰ নাম হয়
 মালতীবালা বৰুৱা।

বালিগঞ্জত থাকিয়েই প্রতিমা বৰুৱাই তেওঁৰ শিক্ষা জীৱন আৰম্ভ কৰিছিল।
 গোখলে মেম'ৰিয়েল গাৰ্লছ স্কুল, গৌৰীপুৰ ছোৱালী হাইস্কুলত পঢ়া প্রতিমাই
 প্ৰৱেশিকা পৰীক্ষা পাছ কৰে ১৯৫৩ চনত, তাৰ পাছত ভৰ্তি হয় ছাউথ কলিকতা
 গাৰ্লছ কলেজত।

শৈশৱ আৰু কৈশোৰকালৰ বেছিভাগ সময় কলিকতাত কটালেও স্কুলৰ
 বন্ধত প্রতিমা ফুৰিবলৈ আহিছিল গৌৰীপুৰৰ ঘৰলৈ। ইয়াত তেওঁক আল-পৈচান
 ধৰিছিল ভৰতবালা, সৰতবালা সোণাইবালা আদি 'আয়া'সকলে। প্রতিমাৰ মনত
 'দেশী গীত'ৰ বীজ ৰোপণ হয় এই আয়াসকলৰ সান্নিধ্যতে। এই ক্ষেত্ৰত
 সোণাইবালাৰ ভূমিকাই আছিল আটাইতকৈ বেছি। আকৌ গৌৰীপুৰৰ পৰা কিছু
 দূৰত ৰাজপৰিয়ালৰ হাতীশাল এখন আছিল, য'ত বনৰীয়া হাতীক প্ৰশিক্ষণ দি
 পোহ মনোৱা হৈছিল। প্ৰকৃতি আৰু হাতী আছিল প্ৰকৃতিশ বৰুৱাৰ অতিকৈ
 আপোন; পিতৃৰ সান্নিধ্যত প্রতিমাৰো প্ৰিয় হৈ উঠিছিল প্ৰকৃতি আৰু হাতী। হাতীৰ
 পিঠিত উঠি প্ৰকৃতিৰ বৈচিত্ৰ্যময় ৰূপ আৰু সৌন্দৰ্য চাই ফুৰি প্রতিমাই পাইছিল
 অনাবিল আনন্দ, বিচাৰি পাইছিল নিজক।

তেতিয়াৰ ভাৰতৰ দেশীয় ৰাজ্যবিলাকৰ ৰাজ পৰিয়ালৰ পৰম্পৰা অনুযায়ী
 প্ৰত্যেকেই চিকাৰত পাকৈত হ'ব লাগিছিল। আনকি ছোৱালীবিলাকো। পিতৃৰ
 হাতত ধৰিয়েই কিশোৰী প্রতিমাই শিকিছিল বন্দুক চলাবলৈ; খুব কম সময়তে চিকাৰী
 হিচাপে প্ৰখ্যাত হৈ উঠিছিল প্রতিমা। এই সময়ছোৱাতে তেওঁ ছটাকৈ নাহৰ ফুটকীৰ
 লগতে এটা ঢেকীয়াপতীয়াও চিকাৰ কৰিছিল- যিটোৰ দৈৰ্ঘ্য আছিল ন-ফুট।

গীতবোৰ জানে আৰু আপোনমনে গাই থাকে। ঘৰুৱা অনুষ্ঠানবোৰত গায় দুয়ো। তেওঁলোকৰপৰাও ভালেমান গীত আয়ত্ত কৰিছিল প্ৰতিমাই। এইখিনিতে কৈ থ'ব পাৰি যে প্ৰতিমাৰ দুই পেহীয়েক নীহাৰবালা আৰু নীলিমাবালাৰো সাংস্কৃতিক ক্ষেত্ৰখনলৈ বিশেষ অৰিহণা আছে।

নতুন নতুন গান শিকাৰ আগ্ৰহ প্ৰতিমাই কোনো দিনেই হেৰুওৱা নাছিল। গানৰ জগতত ভালদৰে, সচেতনভাৱে সোমাই পৰাৰ পাছত গোৱালপাৰাৰ প্ৰত্যেক গাঁৱতে লুকাই থকা প্ৰায় প্ৰতিটো গীতেই আয়ত্ত কৰিছিল তেওঁ আৰু এনেদৰেই গোৱালপৰীয়া লোকগীতৰ এটি একক অনুষ্ঠানত পৰিণত হৈছিল তেওঁ। প্ৰকৃততে প্ৰতিমা বৰুৱা আছিল গোৱালপৰীয়া লোকগীতৰ এটি চলন্ত সংগ্ৰহালয়।

প্ৰতিমাই প্ৰথম ৰাজহুৱা মঞ্চত গান গাইছিল ১৯৪৯ চনত। তেওঁৰ বয়স তেতিয়া এঘাৰ কি তেৰ। সেই সময়ৰ কলিকতীয়া অভিজাত পৰিয়ালসমূহৰ দস্তৰ অনুযায়ী বৰুৱা পৰিয়ালেও পাতিছিল পাৰিবাৰিক সাংস্কৃতিক অনুষ্ঠান। এনে অনুষ্ঠানৰ অংশগ্ৰহণকাৰী আৰু শ্ৰোতা সাধাৰণতে হৈছিল আয়োজক পৰিয়ালৰ সদস্যসকল আৰু ঘনিষ্ঠ বন্ধু-বান্ধৱ দুই-এজন। পেহীয়েক নীহাৰবালাৰ উদ্যোগত কলকাতাৰ 'নিউ এম্পায়াৰ থিয়েটাৰ হল'ত অনুষ্ঠিত এনে এটি অনুষ্ঠানতে প্ৰথম 'ৰাজহুৱা'ভাৱে গীত গায় প্ৰতিমাই! সেয়াই আৰম্ভ। তাৰ পাছত 'এৰা বাটৰ সুৰ', 'মাছত বন্ধুৰে', 'পলাশৰ ৰং', 'গজমুক্তা', 'ডালেছ অৱ আছাম', 'এলং দ্য ব্ৰহ্মপুত্ৰ', 'বগলাৰ বংগ দৰ্শন'কে ধৰি ভালেমান অসমীয়া, বাংলা, ইংৰাজী ভাষাৰ চলচ্চিত্ৰ-তথ্যচিত্ৰৰ বাবে গীত গাইছে প্ৰতিমাই। তেওঁ অনাতাঁৰ কেন্দ্ৰৰ নিয়মিত শিল্পীৰূপে স্বীকৃতি পায় ১৯৬২ চনত। ১৯৭৫ চনত (কলিকতা) দূৰদৰ্শনৰো নিয়মিত শিল্পীৰ স্বীকৃতি লাভ কৰে। এই দুই মাধ্যমৰ উপৰি অডিঅ' কেছেট যোগেও অসংখ্য গীত প্ৰতিমাই গাইছে। অৱশ্যে তেওঁৰ প্ৰিয় মাধ্যম মঞ্চ। তেওঁৰ মতে মঞ্চত বহি বিমুক্ত শ্ৰোতামণ্ডলীৰ সমুখত গীত পৰিবেশন কৰি পোৱা আনন্দ আনবোৰ মাধ্যমে দিব নোৱাৰে।

ভূপেন হাজৰিকাৰ সৈতে : ভূপেন হাজৰিকাৰ সৈতে হোৱা পৰিচয়ক তেওঁৰ জীৱনৰ এটা 'টাৰ্ণিং পইন্ট' বুলি বহুবাৰ আৰু বহু প্ৰসংগত স্বীকাৰ কৰি গৈছে প্ৰতিমা বৰুৱাই। সেয়া ১৯৫৫ চনৰ কথা। প্ৰতিমাৰ বৰদেউতাক প্ৰমথেশ বৰুৱাৰ পুত্ৰ অলকেশ আছিল ভূপেন হাজৰিকাৰ বন্ধু। অলকেশৰ লগত ভূপেন হাজৰিকা এদিন আহক গৌৰীপুৰলৈ। তেতিয়াই ভূপেন হাজৰিকা নাম কৰা

গীত' বুলি জনা গৈছিল। প্ৰতিমা বৰুৱায়ো এইবোৰ শিকিছিল-গাইছিল 'দেশী গীত' হিচাপেই। গীত ভাগৰ প্ৰচাৰৰ হকে দেহেকেহে লগা ভূপেন হাজৰিকায়োহে গীতৰ প্ৰকাৰটোক 'গোৱালপৰীয়া লোকগীত' অভিধা দিছিল। ১৯৬২ চনত যে প্ৰতিমা বৰুৱা গুৱাহাটী অনাতাঁৰ কেন্দ্ৰৰ 'গোৱালপৰীয়া লোকগীত'ৰ নিয়মিত শিল্পী হিচাপে স্বীকৃত হ'ল, তাৰ আঁৰতো আছিল ভূপেন হাজৰিকা। আনকি ১৯৭৫ চনত, কলিকতা দূৰদৰ্শন যোগে গোৱালপৰীয়া লোকগীতৰ প্ৰথমটো অনুষ্ঠান সম্প্ৰচাৰৰ আঁৰতো আছিল ভূপেন হাজৰিকাই। একেদিনাই প্ৰতিমা বৰুৱাৰ এটা সাক্ষাৎকাৰো সম্প্ৰচাৰিত হৈছিল, সাক্ষাৎকাৰ গ্ৰহণ কৰিছিল ভূপেন হাজৰিকাই। হয়তো ভূপেন হাজৰিকাই তেতিয়াই 'গোৱালপৰীয়া লোকগীত'ৰ প্ৰচাৰৰ কাৰণে এই প্ৰচেষ্টা নোলোৱা হ'লে আপুৰুগীয়া এই লোকসম্পদবিধ কালৰ গৰ্ভত হেৰাই গ'লহেঁতেন। অৱশ্যে 'গোৱালপৰীয়া লোকগীত'ৰ স্বীকৃতিৰ পথ মসৃণ নাছিল। প্ৰতিমা বৰুৱাই সোণালী কণ্ঠেৰে গোৱা এই গীতবোৰ শুনি প্ৰত্যেকেই মুগ্ধ হৈছিল; কিন্তু অসুবিধাটো আছিল ভাষাটোক লৈ। কলিকতা 'আকাশবাণী কেন্দ্ৰ'লৈ যেতিয়া গীতবোৰ লৈ যোৱা হ'ল, তাত কোৱা হ'ল যে এইবোৰ বঙালী ভাষাত যিহেতু গোৱা হোৱা নাই, এতেকে বঙালী ভাষাহে প্ৰচাৰিত হ'ব লগা কেন্দ্ৰযোগে এইবোৰ প্ৰচাৰ কৰাত অসুবিধা আছে। গুৱাহাটী আকাশবাণী কেন্দ্ৰলৈ যেতিয়া যোৱা হ'ল, 'অডিচন' ল'বলৈ বহাসকলে প্ৰথমটো গীতৰ প্ৰথমটো শাৰী শুনিয়ো (হস্তীৰ কন্যা ... বামুণেৰ নাৰী) ঘোষণা কৰিলে এইটো বঙালী গীত বুলি! 'অডিচন' দিয়া আৰু নহ'ল। একমাত্ৰ ভূপেন হাজৰিকাৰ প্ৰচেষ্টাত 'দেশী গীত'বোৰ গোৱালপৰীয়া লোকগীতৰূপে আখ্যায়িত হৈ অসমৰে সম্পদ ৰূপে প্ৰতিষ্ঠা হ'ল। 'সেই সময়ত ভূপেনদা এটা ডাঙৰ নাম, তেওঁ কৈছে যেতিয়া হয়েই- এনেভাৱেহে বহুতে 'দেশী গীত' বিলাকক অসমীয়া গীত বুলি মানি ল'লে। আমাক এইদৰেই এটা ব্যক্তিগত সাক্ষাৎকাৰত কৈছিল প্ৰতিমা বৰুৱাই। অৱশেষত ১৯৬২ চনত গুৱাহাটী আকাশবাণী কেন্দ্ৰই বৰুৱাক 'বি হাই গ্ৰেড' শিল্পীৰ স্বীকৃতি দিয়ে। প্ৰথমবাৰৰ বাবে আকাশবাণীৰ যোগে প্ৰচাৰিত হয় তিনিটা গীত- হস্তীৰ কন্যা, কেনহে ৰাধে তোৰ বিৰস মন, একবাৰ হৰিবল মন ৰছনা। ১৯৮৮ চনত তেওঁক 'এ গ্ৰেড' শিল্পী হিচাপে স্বীকৃতি দিয়া হয়। ভাৰতৰ সংগীত জগতলৈ দিয়া অৱদানৰ বাবে ১৯৮৯ চনত তেওঁক দিয়া হয় 'সংগীত-নাটক একাডেমী বঁটা'। ১৯৯১ চনত তেওঁক সন্মানিত কৰা হয় 'পদ্মশ্ৰী' উপাধিৰে।

ওচৰত উপস্থিত আছিল সকলো নিকটাত্মীয়ৰ লগতে তেওঁৰ অতিশয় শ্ৰদ্ধেয় ব্যক্তি ভূপেন হাজৰিকা ।

এটা শাসক পৰিয়ালৰ জীয়ৰী আছিল প্ৰতিমা বৰুৱা । পিছে তেওঁ গাবলৈ লৈছিল শোষিত সমাজে বুকুত লৈ ফুৰা গানবোৰ । প্ৰথম অৱস্থাত তেওঁৰ এইবোৰ গীত গাই ফুৰা কাৰ্যক পৰিয়ালে সমৰ্থন জনোৱা নাছিল । অৱশ্যে পিতৃ গোঁৰীপুৰৰ ‘ৰাজা’ লালজী ওৰফে প্ৰকৃতিশ চন্দ্ৰ বৰুৱাৰ অকুণ্ঠ সমৰ্থন এই ক্ষেত্ৰত তেওঁ পাইছিল । ‘দেশী গীত’ বা ‘গোৱালপৰীয়া লোকগীত’ক (আজিকালি যাক ৰাজবংশী বা কোচ ৰাজবংশী গীত বোলা হৈছে) তেওঁ ভাল পাইছিল হৃদয়ৰপৰা । এইবোৰ গীতৰ বাবেই তেওঁ হৈ পৰিছিল মাটিৰ মানুহ, মাটিৰ শিল্পী । প্ৰতিমা বৰুৱা মাথোঁ কণ্ঠশিল্পী নাছিল, মাথোঁ গায়িকা নাছিল, তেওঁ প্ৰকৃত অৰ্থতে আছিল এগৰাকী শিল্পী, মাটিৰ মানুহৰ শিল্পী । এনে শিল্পী সতকাহি নজন্মে; এনে শিল্পী পাবলৈ জাতি একোটাই অপেক্ষা কৰিব লাগে যুগৰ পিছত যুগ ।

প্ৰসংগ সূত্ৰ :

- (১) ১৯৯৬ চনৰ ছেপ্টেম্বৰ মাহৰ প্ৰথম সপ্তাহত লোৱা এটা আছুতীয়া সাক্ষাৎকাৰত পোৱা তথ্য এই লেখাৰ ঘাই তথ্য-সূত্ৰ । এই সাক্ষাৎকাৰৰ আধাৰত লিখা নিবন্ধ সেই মাহতে প্ৰকাশ পাইছিল ‘দৈনিক অসম’ কাকতত । বৰ্তমানৰ নিবন্ধটো সেইটো নিবন্ধ আৰু হাতত থকা অব্যৱহৃত তথ্যৰ আধাৰত লিখা হৈছে ।
- (২) ধীৰেন দাস , ও মোৰ হায় হস্তীৰ কন্যাৰে, গুৱাহাটী , ১৯৯৪ ।
- (৩) ডঃ প্ৰতিমা নিয়োগী, প্ৰতিমা, ভবানী বুকছ, গুৱাহাটী, ২০১৩ ।

সোণালী আখৰেৰে নাম খোদিত কৰিবলৈ সক্ষম হোৱা আন এগৰাকী মহীয়সী নাৰী হ'ল জয়মতী। সোতৰ শ শতিকাত আহোম ৰাজত্বকালত হোৱা অশান্ত ৰাজনৈতিক পৰিস্থিতি আৰু ৰাজবিপ্লৱৰ অৱসান ঘটাই দেশত পুনৰ শান্তি প্ৰতিষ্ঠা কৰাৰ উদ্দেশ্যে ৰাজনৈতিকভাৱে সচেতন আৰু দূৰ দৃষ্টিসম্পন্ন এইগৰাকী নাৰীয়ে প্ৰাণাহুতি দি অসমীয়া নাৰীৰ ত্যাগ, দেশপ্ৰেম আৰু সাহসিকতাৰ দৃষ্টান্ত ৰাখি থৈ গ'ল। ৰাজপৰিয়ালৰ নাৰীসকলৰ কাৰ্যাৱলীৰ বিৱৰণত বুৰঞ্জী সৰৱ হ'লেও সমাজৰ সাধাৰণ শ্ৰেণীৰ নাৰীসম্পৰ্কে কিন্তু বুৰঞ্জী তেনেই নিমাত। অৱশ্যে সমাজৰ দাপোণস্বৰূপ সাহিত্য অধ্যয়নৰ দ্বাৰা অতীত অসমৰ অসমীয়া নাৰীৰ সামাজিক স্থান সম্পৰ্কে কিছু ধাৰণা কৰিব পৰা যায়। মধ্যযুগৰ অসমীয়া নাৰী যে বহু পৰিমাণে স্বাধীন আৰু বিদ্যানুৰাগী আছিল সেই কথা সেই সময়ৰ সাহিত্যই আমাক জানিবলৈ দিয়ে।

অমিত প্ৰতিভাশালী, সমাজ সংস্কাৰক তথা সমাজ সংগঠক মহাপুৰুষ শ্ৰীশ্ৰীশংকৰদেৱে বাৰ বছৰ বয়সলৈকে পাঠশালালৈ যোৱা নাছিল বুলি চৰিত পুথিত উল্লেখ আছে। এইক্ষেত্ৰত বুঢ়ীমাক খেৰসুতীয়ে নাতিয়েকক শিক্ষা প্ৰদানৰ বাবে উদ্বাউল হৈ পৰিছিল। মানুহৰ জীৱনত শিক্ষাৰ প্ৰয়োজনীয়তা সম্পৰ্কে সেই সময়ৰ অসমীয়া নাৰীয়ে বাৰুকৈয়ে উপলব্ধি কৰিব পাৰিছিল। সেইবাবে খেৰসুতীয়ে শংকৰদেৱক কৈছিল, “বোলে টামন, তোৰ আৰু পঢ়িবৰ মন নাই। ভণ্টাখেৰি গৰুজাকতহে চিন্ত। বাৰে বৎসৰীয়া হলিকে।” বিদ্বানলোকৰ সামাজিক স্থান সম্পৰ্কেও অসমীয়া নাৰী জ্ঞাত। খেৰসুতীয়ে শংকৰদেৱক কোৱা কথাই তাকেই প্ৰমাণ কৰে, “ৰাজ্যক স্বদেশেহে পূজে, বিদ্যাৱন্ত সৰ্বদেশে পূজ্য।” এই কথা চৰিত পুথিত সন্নিৱিষ্ট হৈ আছে। অতীতৰে পৰা অসমীয়া নাৰী সংগীতৰ দৰে সুকুমাৰ কলা সাধনাত পাৰ্গত। অসমীয়া লোকগীতৰ এটা সবল ধাৰা কেৱল নাৰীয়েহে সংৰক্ষণ আৰু সংবৰ্ধন কৰি আহিছে। নাৰীকেন্দ্ৰিক লোকগীতসমূহে অসমীয়া লোকসাহিত্যক এক অনন্য মাত্ৰা প্ৰদান কৰিছে। বিয়ানাং, আইনাং, ধাইনাং, লখিমী সবাহৰ গীত, অপেচৰী গীত, সুবচনীৰ গীত, নোৱাই তোলানী বিয়াৰ গীত আদি নানা প্ৰকাৰৰ নাৰীকেন্দ্ৰিক লোকগীতসমূহে অসমীয়া লোকসাহিত্যৰ ভঁৰাল চহকী কৰাৰ উপৰি অসমীয়া নাৰীৰ বুদ্ধিমত্তা আৰু সংগীত সাধনাৰ প্ৰতি থকা ধাউতিৰ কথাও প্ৰকাশ কৰে। অকল লোকগীত চৰ্চাতে যে তেওঁলোক সীমাবদ্ধ আছিল এনে নহয়, শাস্ত্ৰীয় ৰাগ-তালযুক্ত গীতৰ চৰ্চাও অসমীয়া নাৰীয়ে অতীজৰে পৰা কৰি আহিছে। উদাহৰণস্বৰূপে আমি ৰামৰায়

হয়। ভাৰতীয় সমাজখনক কলংকিত কৰা 'সতীদাহ প্ৰথা' নামৰ ভয়াৱহ প্ৰথাটোৱে অসমীয়া সমাজখনক কস্মিনকালেও স্পৰ্শ কৰা নাই। মৃত স্বামীৰ চিতাগ্নিত জাঁপ দি অসমীয়া নাৰীয়ে কেতিয়াও দেহ ত্যাগ কৰা নাই। তেনেদৰে অসমীয়া সমাজে বিধৱা নাৰীক এক দুৰ্বিসহ জীৱন উপহাৰ দিয়া বুলিও ক'ব পৰা নাযায়। অৱশ্যে ব্ৰাহ্মণ বিধৱাৰ জীৱন অৱাৰ্হণ বিধৱাতকৈ কিছু জটিল। ড° মামণি ৰয়ছম গোস্বামীৰ 'দঁতাল হাতীৰ উঁয়ে খোৱা হাওদা'ত বৰ্ণিত বিধৱা গিৰিবালা বা পেহীয়েক দুৰ্গাৰ দুৰ্বিসহ জীৱনৰ বৰ্ণনাই অসমৰ সকলো শ্ৰেণীৰ বিধৱাৰ জীৱনকে প্ৰতিনিধিত্ব কৰা নাই। অৱাৰ্হণ বিধৱাই পিঁয়াজ, নহৰুৰ পৰা মাছ-মঙহলৈ সকলো আমিষ ভোজন কৰাত কোনো বধা-নিষেধ নাই। কিন্তু সেয়া হ'লেও অসমীয়া নাৰী জানো সাঁচা অৰ্থত স্বাধীন? অসমীয়া নাৰীৰ সামাজিক স্থান কিছু উন্নত বুলি আমি উল্লেখ কৰিছোঁ যদিও পুৰুষশাসিত সমাজখনত কিন্তু অসমীয়া নাৰীও পুৰুষৰ দ্বাৰা লাঞ্ছিতা, অপমানিতা, শোষিতা নোহোৱাকৈ থকা নাই। অসমীয়া নাৰীয়ে সমাজত পুৰুষৰ লগত সম অধিকাৰ কোনোকালে ভোগ কৰা নাছিল, ভোগ কৰা নাই। আমি ইতিমধ্যে অসমীয়া সমাজত বিধৱা বিবাহৰ প্ৰচলন আছিল বুলি উল্লেখ কৰিছোঁ যদিও সেয়া হয়তো সমাজৰ সকলো শ্ৰেণীৰ মহিলাৰ ক্ষেত্ৰত প্ৰযোজ্য হোৱা নাছিল। আজি একৈশ শতিকাৰ তৃতীয় দশকতো বিধৱা বিবাহৰ সংখ্যা আঙুলিৰ মূৰত লেখিব পৰা হৈ আছে। ডাইনী হত্যাৰ খবৰেৰে বাতৰি কাগজৰ পৃষ্ঠা ভৰি থাকে। ভাৰতীয় সংবিধানে নাৰীক পুৰুষৰ সম অধিকাৰ প্ৰদান কৰিছে আৰু পুৰুষ-নাৰী উভয়ৰে শিক্ষা বাধ্যতামূলক কৰিছে। কিন্তু বিজ্ঞানৰ এই চৰম উন্নতিৰ যুগতো শিক্ষাৰ ক্ষেত্ৰত নাৰী পিছ পৰি আছে। ১৮৮১-১৮৮২ চনত অসমত স্ত্ৰী শিক্ষাৰ শতকৰা হাৰ আছিল মাত্ৰ ০.৪৫ শতাংশ। নিজৰ নামটোও লিখিব নজনা বহু নাৰী আজিও অসমৰ গ্ৰামাঞ্চলত বিচাৰি পোৱা যায়। আমি জানো যে শিক্ষা অবিহনে কেতিয়াও কোনো ব্যক্তিৰ উৎকৰ্ষ সাধন হ'ব নোৱাৰে। আমাৰ দেশৰ নাৰীসকলে আজিও দেশৰ উন্নয়নত সম্পূৰ্ণ সহযোগিতা আগবঢ়াব পৰা নাই। নিৰক্ষৰতা বা অনগ্ৰসৰতাই হৈছে ইয়াৰ মূল কাৰণ। আজিও আৰ্থিকভাৱে পিছ পৰা ঘৰ এখনৰ এহাল ল'ৰা-ছোৱালীৰ ভিতৰত ল'ৰাজনকহে শিক্ষাৰ অগ্ৰাধিকাৰ দিয়া হয়। অসমীয়া সমাজত যৌতুকৰ দৰে ঘৃণনীয় প্ৰথা নাছিল যদিও সি যেন ভাৰতৰ অন্য প্ৰান্তৰ পৰা শামুকীয়া গতিৰে আহি অসমীয়া সমাজখনকো গ্ৰাস কৰিবলৈ উপক্ৰম কৰিছে। সেয়েহে যৌতুক বা ঘৰুৱা হিংসাৰ বলি হৈ মৃত্যুমুখত পৰা মহিলাৰ সংখ্যা নিতে নিতে বাঢ়ি আহিবলৈ ধৰিছে।

আমীশ ত্ৰিপাঠীৰ বৰ্ণনাত বেদৱতী

ড° লিলি গোস্বামী

নাৰী মহীয়সী, নাৰী অনন্যা, নাৰী শক্তিবাহিনী আদি বৰ্ণনাৰে নাৰীৰ স্থান বহু উচ্চতৰত বৰ্ণনা হৈছে। কিন্তু বাস্তৱিকতে আজিৰ আধুনিক যুগত নাৰীৰ প্ৰাধান্য প্ৰায় সকলো ক্ষেত্ৰতে অধিক পৰিমাণে পৰিলক্ষিত হ'লেও বহু ক্ষেত্ৰত, বহু ঠাইত, বহু সমাজত নাৰী এতিয়াও নিষ্পেষিত বুলি অনুভৱ কৰিব পাৰি। নাৰীক পুৰুষৰ অধীন কৰি বক্ষাৰ পৰম্পৰা কৌটুকলীয়া। পাছলৈ উভতি চালেই অনুভৱ কৰিব পাৰি যে নাৰীক শিক্ষাৰ পৰাও বঞ্চিত কৰি অহা হৈছিল। "The Women's Sharp Revenge" নামৰ এক বেনামী লেখাত লেখকে মন্তব্য কৰিছিল "নাৰীক শিক্ষাৰ পৰা বঞ্চিত কৰাৰ পৰিকল্পনাৰ মূলতে আছিল পুৰুষ, যাতে তেওঁলোকৰ আধিপত্য বাহাল থাকে।" সোতৰশ শতিকাৰ ইউৰোপত মেৰী এষ্টেনে নিজৰ গ্ৰন্থ "Thoughts on Education"ত নাৰীক কেৱল ঘৰুৱা কামত নিপুণ কৰি বিবাহোপযুক্ত কৰা ভাবধাৰাক কঠোৰ সমালোচনা কৰি কৈছে, শিক্ষা আহৰণ কৰি, সংবেদনশীলতা আহৰণ কৰি নিজৰ বিচাৰ বুদ্ধিৰ উৎকৰ্ষতা সাধনৰ বাবে কন্যাসন্তানসকলে চেষ্টা কৰিব লাগে।

নাৰীক পুৰুষৰ সমপৰ্যায়ৰ বুলি গণ্য নকৰা দিনতো কিন্তু বুৰঞ্জীৰ পাতত গাৰ্গী, মৈত্ৰেয়ী আদিৰ দৰে বিদুষী মহিলাৰ নাম স্মৰণীয় হৈ আছে। বৰ্তমান সময়ত "সাহিত্যৰ পুনৰ্লেখন"— এক নতুন ধাৰাৰ প্ৰচলন হোৱা পৰিলক্ষিত হৈছে। পুৰণি সাহিত্যৰ পুনৰ্লেখনত কেতবোৰ চৰিত্ৰৰো পুনৰ্লেখন কৰা দৃষ্টিগোচৰ হৈছে আৰু বাস্তৱিকতে এনে নতুন প্ৰয়াসে জনপ্ৰিয়তাও লাভ কৰিছে। এনেবোৰ চৰিত্ৰ মাজত নাৰীৰ স্বকীয়তা প্ৰকাশ পাইছে।

আমাৰ অসমীয়া সাহিত্যতো এইক্ষেত্ৰত বিশেষকৈ ড° মালিনীৰ নাম উল্লেখযোগ্য। তেখেতে 'ঋষিৰাজ কন্যা', 'যাজ্ঞসেনী', 'মন্দোদৰী' আদি চৰিত্ৰৰ পুনৰ্লেখন কৰিছে। মহাভাৰতৰ মূল চৰিত্ৰ দ্ৰৌপদীক লৈ প্ৰতিভা ৰায়ৰ পুনৰ্লেখন উপন্যাস "Yajnaseni : The Story of Draupadi" উল্লেখযোগ্য। চিত্ৰা

কন্যাকুমাৰী বেদৰতীয়ে সুকলমে অমৰনাথ যাত্ৰা সম্পন্ন কৰিছিল। অমৰনাথ তীৰ্থ ভ্ৰমণ কৰি আহি বেদৰতীয়ে অন্তৰত অফুৰন্ত শক্তি আৰু উৎসাহ অৰ্জন কৰি আহিছিল যদিও দুৰ্গম পথ অতিক্ৰম কৰা শৰীৰ যেন ভাৰাভ্ৰান্ত হৈ পৰিছিল। সেয়েহে কন্যাকুমাৰী বেদৰতীয়ে বৈদ্যনাথলৈ যাত্ৰা আৰম্ভ কৰাৰ পূৰ্বে যমুনা নদীৰ তীৰত অৱস্থিত ঋষি বিশ্ৰাভাৰ আশ্ৰমত কিছুদিন বিশ্ৰাম লোৱাৰ প্ৰয়াস কৰিলে। ঋষি বিশ্ৰাভাই কন্যাকুমাৰীৰ ইচ্ছাক আদৰণি জনালে আৰু আধ্যাত্মিক জ্ঞানৰ পৰিসৰ বৃদ্ধিৰ বাবে নিজৰ মনত বেদৰতীৰ সৈতে বাৰ্তালাপ কৰাৰো অভিপ্ৰায় ৰাখিলে। তেওঁৰ বহুত চেষ্টাৰ পিছতো কন্যাকুমাৰী কিন্তু আশ্ৰমত থকা সময়ছোৱাৰ মাজতে আবদ্ধ হৈ থাকিল। বিশ্ৰাভা ঋষিয়েই নহয়, কাৰো সৈতে তেওঁ অধিক সময় অতিবাহিত নকৰিলে।

কন্যাকুমাৰীৰ ৰূপ লাৰণ্য আৰু গাভীৰ্যতাই আশ্ৰমৰ সকলোকে মুগ্ধ কৰি ৰাখিছিল। সচৰাচৰ নিজৰ জগততে বিচৰণ কৰি ফুৰা ঋষি বিশ্ৰাভাৰ পুত্ৰ ৰাৱণেও মুগ্ধ হৈ সুবিধা পালেই লুকাই চুৰকৈ হ'লেও কন্যাকুমাৰীলৈ অপলক নেৱে চাই বয়। দৰাচলতে কন্যাকুমাৰী এগৰাকী ৯ বছৰমান বয়সৰ সুগঢ়ী কন্যা। প্ৰতিদিনেই ৰঙা ধুতি(শাৰীৰ নিচিনাকৈ), ব্লাউজ আৰু অংগবস্ত্ৰৰে সুসজ্জিত হৈ থাকে তাই। ৰাৱণৰ বয়সো তেনেই কম, হয়তো ১২/১৩ বছৰ।

এদিন ৰাৱণে শহাপছ এটা হাতত লৈ চুৰি এখনেৰে তাৰ বুকুৰ সোঁমাজত ধৰি পৈশাচিক পৰীক্ষা কৰিবলৈ একাগ্ৰতাৰে বহি থাকোঁতে ওচৰতে কাৰোবাৰ উপস্থিতিৰ উমান পাই মূৰ তুলি কন্যাকুমাৰী বেদৰতীক দেখি বিবুদ্ধিত পৰিল। কোনো ধৰণৰ উদ্ভিগ্নতা প্ৰকাশ নকৰাকৈ কন্যাকুমাৰীয়ে চুৰিসহ শহাপছটো হাতত তুলি লৈ মৰমৰ হাত বোলালে আৰু শহাপছটো মাটিত নমাই তাক দূৰলৈ গতি কৰা চাই থাকি চুৰিখন ৰাৱণক ওভতাই দি নিঃশব্দে সেই ঠাইৰ পৰা আঁতৰি গ'ল। মাজে সময়ে আশ্ৰমলৈ আহি থকা কন্যাকুমাৰীক বিমুগ্ধ নয়নেৰে দৃষ্টি নিক্ষেপ কৰি ৰাৱণ ভাবত বিভোৰ হ'ল - কন্যাকুমাৰী আখ্যা পোৱাৰ পূৰ্বে থকা তেওঁৰ প্ৰকৃত নাম বা কি ?

ৰাৱণ সেই সময়ত ১২/১৩ বছৰীয়া কিশোৰ যদিও তেওঁৰ বুদ্ধিমত্তা সকলো দিশতে প্ৰস্ফুটিত হৈ উঠিছিল। তেওঁ অস্ত্ৰবিদ্যাৰ উপৰি বাদ্যযন্ত্ৰৰ প্ৰতিও বৰকৈ আকৃষ্ট হৈছিল। ৰাৱণ মহাদেৱৰ পৰম ভক্ত আছিল আৰু মহাদেৱৰ নামৰ ৰুদ্ৰবীণা বজোৱাত ক্ৰমাঘৰে পাৰ্গত হৈ পৰিছিল। এদিন ঋষি বিশ্ৰাভাৰ আশ্ৰমত ডাগৰ

বছৰ অতিক্ৰম কৰা ১৫/১৬ বছৰীয়া কিশোৰ, প্ৰচুৰ বুদ্ধিসম্পন্ন ৰাৱণৰ মনত অংকুৰিত হৈছিল অফুৰন্ত প্ৰেম কন্যাকুমাৰীৰ প্ৰতি, যাৰ প্ৰকৃত নামো অৱগত নহয় ৰাৱণৰ।

কিছুদিনৰ পাছত ভাতৃ কুণ্ডকৰ্ণৰ চিকিৎসাৰ বাবে মাতৃ কৈকেটী আৰু মোমায়েক মাৰীচৰ সৈতে ভাৰতৰ পূব প্ৰান্তলৈ আহি বৈদ্যনাথ নগৰত উপস্থিত হ'ল ৰাৱণ। ৰাৱণৰ সত্তাই ইমানদিনে এইটোৱে বিচাৰি আছিল। উৎফুল্লিত ৰাৱণৰ মনত আছে বৈদ্যনাথ নগৰৰ মূল মন্দিৰৰ কন্যাকুমাৰীগৰাকী তেওঁ অতদিনে মনে-প্ৰাণে বিচাৰি ফুৰা গৰাকীয়েই। এই মন্দিৰ নগৰীৰ মূল বৈদ্যনাথ মন্দিৰত মহাদেৱৰ আৰাধনা কৰা হয়। মন্দিৰ নগৰীত উপস্থিত হৈ ৰাৱণৰ মনত অযুত আশা যে এবাৰলৈ হ'লেও তেওঁৰ কন্যাকুমাৰীৰ দৰ্শন হ'ব। বৈদ্যনাথ মন্দিৰৰ পূজা আৰতিৰ অন্তত কন্যাকুমাৰীৰ আগমন হ'ল। কিন্তু বিশ্বাস-অবিশ্বাসৰ দোমোজাত ৰাৱণে এয়া কি দেখিলে, এয়াচোন ৰাৱণৰ কন্যাকুমাৰী নহয়। ক্ষণেক সময়ৰ পাছতে কুণ্ডকৰ্ণই বাতৰি আনি দিলে যে পূৰ্বৰ কন্যাকুমাৰীৰ কন্যাকাল প্ৰাপ্ত হোৱাত কেইমাহমানৰ আগতে আন এগৰাকী কুমাৰীক জীৱন্ত গৌঁসানী কন্যাকুমাৰী স্বৰূপে নিযুক্তি দিয়া হ'ল। ৰাৱণৰ মনৰ আশা মৰহি গ'ল। আশাৰ জিলিকনি নাইকিয়া হৈ পৰিল। স্নিয়মান হৈ পৰিল ৰাৱণ।

লংকালৈ উভতি যোৱাৰ কেইবছৰমান অতিক্ৰম কৰাৰ পাছত ৰাৱণৰ জীৱন বহু ঘাত-প্ৰতিঘাতৰ সন্মুখীন হ'ল। তথাপি এগৰাকী সফল ব্যৱসায়ী হিচাপে ৰাৱণ সুন্দৰভাৱে প্ৰতিষ্ঠিত হৈছিল লংকাত। ৰাৱণৰ সুসজ্জিত বাসভৱনৰ এক গোপন কক্ষ আছিল, য'ত কোনো লোককে প্ৰৱেশাধিকাৰ দিয়া নহৈছিল। এবাৰ ৰাৱণে ভাতৃ কুণ্ডকৰ্ণক লগত লৈ সেই কক্ষত প্ৰৱেশ কৰিলে। বাদ্যযন্ত্ৰেৰে পৰিপূৰ্ণ হৈ থকা কক্ষটোৰ দেৱালবোৰত ওলমি আছিল সুনিপুণ হাতেৰে অংকন কৰা কেইবাখনো ছবি। প্ৰথম ছবিখনত এগৰাকী ৯/১০ বছৰীয়া কন্যা - সুগটী চেহেৰাৰ, সুন্দৰী, শুভ্ৰ বৰণৰ, ৰঙা ধুতি (শাৰী), ৰঙা ব্লাউজ আৰু অংগবস্ত্ৰ পৰিহিতা। প্ৰতিখন ছবিতেই বয়সৰ তাৰতম্য প্ৰতিফলিত হৈছে। ক্ৰমান্বয়ে কন্যাগৰাকী ডাঙৰ হৈ অহা ছবি। একেবাৰে শেষৰ দশম ছবিখনত কোমল বেঙুনীয়া বস্ত্ৰ পৰিহিতা এগৰাকী একৈশ বছৰীয়া মহিলাত পৰিণত হৈছে কন্যাগৰাকী। ছবিখন যেন এগৰাকী জীৱন্ত গৌঁসানীৰ প্ৰতিমূৰ্তি। বিস্ময়ত অবাৰ হৈ পৰা কুণ্ডকৰ্ণৰ প্ৰশ্নত ৰাৱণে উত্তৰ দিলে এইবোৰ তেওঁ নিজেই অংকন কৰা কন্যাকুমাৰীৰ ছবি। ৯/১০

বেদৰতীয়ে শ্ৰমদান কৰিবলগীয়া হৈছে। কিন্তু বেদৰতী এগৰাকী বিদুষী কন্যাকুমাৰী আছিল কাৰণে তেওঁৰ প্ৰতি সকলোৱে অসীম শ্ৰদ্ধা প্ৰদৰ্শন কৰে। বেদৰতী মাধ্যম হিচাপে থকাত সাধাৰণ মানুহবোৰকো জমিদাৰ শশিকেশে গাঁৱৰ কেতবোৰ নিৰ্মাণ কাৰ্যত নিয়োগ কৰা ফলত গাঁওবাসীয়ে সকাহ পাইছে। বেদৰতীৰ মধ্যস্থতাৰ কাৰণেই এই গাঁওখন সপ্তসিন্ধু ৰাজ্যৰ এক শান্তিপূৰ্ণ গাঁও বুলি সকলোৱে জানে। ৰাৰণে সকলো কথাচ শূনি পৃথ্বী-বেদৰতীক ঋণমুক্ত কৰাৰ কথা চিন্তা কৰিলে। বা-বাতৰিসমূহ সংগ্ৰহ কৰাৰ পাছত ৰাৰণ, কুম্ভকৰ্ণ দুই ভাতৃয়ে জাহাজেৰে বৈদ্যনাথ অভিমুখে যাত্ৰা আৰম্ভ কৰিলে। অনেক দুৰ্যোগৰ পাছত বৈদ্যনাথত উপস্থিত হৈ মন্দিৰৰ প্ৰাংগণৰ পৰা কিছু দূৰত্বত এটা ঘৰ ভাৰা লৈ দুয়ো স্বাচ্ছন্দ্যৰ জীৱন পৰিহাৰ কৰি সাধাৰণ মানুহৰ দৰে থাকিবলৈ ল'লে। কুম্ভকৰ্ণই লাহে লাহে বেদৰতীৰ খবৰ আনিলে। বৈদ্যনাথৰ গাঁওখনত নদীবাঞ্চ এটা তৈয়াৰ কৰা কামত জমিদাৰ শশিকেশৰ অধীনত গাঁওবাসীয়ে কাম কৰি আছে। সেই কামত বেদৰতীয়ে সহযোগ কৰা কাৰণে সকলোৱে বেদৰতীক সমীহ কৰি সকলো কাম মন পুতি কৰিছে। কুম্ভকৰ্ণই বতৰা আনিলে যে বেদৰতী বৰ্তমান সন্তানসম্ভৱা। এইবোৰ কথা জ্ঞাত হোৱাৰ পাছতো পিছদিনা ৰাৰণ আৰু কুম্ভকৰ্ণ বান্ধ তৈয়াৰ কৰি থকা স্থানলৈ গৈ জোপোহা এটাৰ আঁৰৰ পৰা বেদৰতীক নিৰীক্ষণ কৰিলে। বেদৰতীক দেখি ৰাৰণৰ চকুহাল আৱেশত মুদ খাই আহিল। এনেদৰে লুকাই চুৰকৈ চোৱাৰ পাছত এদিন দুয়ো ভাই কাম চোৱাৰ ছলেৰে বেদৰতীৰ কাষ চাপিল। নিজকে জয় আৰু বিজয় বুলি পৰিচয় দি ক'লে বান্ধৰ বিষয়ে জ্ঞান অৰ্জন কৰিবলৈ তেওঁলোক আহিছে।

লাহে লাহে জয়-বিজয়ৰ বেদৰতীৰ সৈতে কথোপকথন আগ বাঢ়ি থাকিল। এদিন বেদৰতীয়ে কুম্ভকৰ্ণক অকলশৰে পাই জয় (ৰাৰণ)ৰ পৰৱৰ্তী আৰু শহাপত্ৰৰ কথাটো তেওঁ জানে বুলি ক'লে। কুম্ভকৰ্ণই প্ৰসংগত ৰাৰণক পৰৱৰ্তী আৰু শহাপত্ৰৰ কথাষাৰ ক'লে। কুম্ভকৰ্ণৰ মুখত সেই কথা শূনি ৰাৰণ স্তম্ভিত হৈ পৰিল। তেওঁ ততালিকে বুজি পালে যে বেদৰতীয়ে ৰাৰণ আৰু কুম্ভকৰ্ণক চিনি পাইছে। অৱশ্যে পৰৱৰ্তী সময়বোৰত ৰাৰণে বেদৰতীৰ সৈতে সহজভাৱেই কথা পাতি থাকিল। বেদৰতীয়ে ৰাৰণক সোঁৱৰাই দিলে, “তুমি বৰ্তমানতকৈ উৎকৃষ্ট হ'ব পাৰা।” বেদৰতীৰ সংস্পৰ্শলৈ আহি ৰাৰণে নিজকে পৰিৱৰ্তন কৰি মানৱীয় গুণৰ অধিকাৰী হোৱাৰ পৰিকল্পনা কৰিলে। বেদৰতীৰ স্বামী পৃথ্বীৰ সততা, সৰলতা দেখিও ৰাৰণ মুগ্ধ হৈছিল। ৰাৰণে এদিন বেদৰতীক প্ৰস্তাৱ দিলে যে তেওঁ বেদৰতীৰ সমাজ

লকেটটো আলফুলে স্পৰ্শ কৰিলে ৰাৰণে। কিবা এক অনামী শিহৰণ প্ৰবাহিত হৈ পৰিল সমগ্ৰ শৰীৰত। ধাৰাসাৰ চকুপানীৰে শোকবিহ্বল হৈ পৰিল দুৰ্দান্ত প্ৰেমিক ৰাৰণ। প্ৰেমক ঐশ্বৰিক পৰ্যায়লৈ উন্নীত হোৱা ৰাৰণ মুক হৈ পৰিল। বেদৱতীহীন জীৱন শূন্য যেন অনুভৱ হ'ল ৰাৰণৰ। লাহে-লাহে দুয়ো ভাতৃ লংকা অভিমুখে ৰাওনা হ'ল। ২৩ বছৰীয়া ৰাৰণ ধন কুবেৰৰ সম্পত্তি দখল কৰি কালক্ৰমত লংকাধিপতি হ'ল। স্মৰণীয় হৈ ৰ'ল ৰাৰণৰ মনত বৈদ্যনাথৰ প্ৰেমিকা বেদৱতী।

এনেদৰেই গ্ৰন্থলেখক আমীশ ত্ৰিপাঠীয়ে ৰাৰণৰ কাহিনীৰ পুনৰ্নিৰ্মাণ (Rewriting) কৰিবলৈ গৈ কন্যাকুমাৰী বেদৱতীৰ চৰিত্ৰটো অতি নিপুণভাৱে আৰু সारलीलताৰে বৰ্ণনা কৰিছে। কেৱল ৰূপ লাৱণ্যৰ কাৰণেই নহয়, বেদৱতী শৈশৱকালৰে পৰা মেধাসম্পন্ন জ্ঞানৰ আকৰ আছিল। ৰাৰণ শৈশৱত দুষ্ট প্ৰকৃতিৰ হোৱা সত্ত্বেও কন্যাকুমাৰীৰ সান্নিধ্যলৈ সাধাৰণভাৱে হ'লেও আহি উপলব্ধি কৰিছিল কন্যাকুমাৰীৰ গুণ, গৰিমাৰ কথা। ৰাৰণৰ পিতৃ বিশ্ৰাভা ঋষিও জ্ঞাত আছিল কন্যাকুমাৰীৰ বিদগ্ধতাৰ বিষয়ে। সেয়েহে অমৰনাথ যাত্ৰাৰ পৰা উভতি অহা কন্যাকুমাৰীক বিশ্ৰাভা ঋষিয়ে আনন্দেৰে আদৰি তেওঁৰ আশ্ৰমত কিছুদিন বিশ্ৰাম লোৱাৰ ব্যৱস্থা কৰিছিল। আমীশ ত্ৰিপাঠীয়ে লিখিছে বিশ্ৰাভা ঋষিৰ একান্ত ইচ্ছা আছিল বেদৱতীৰ সৈতে বৌদ্ধিক দিশৰ আলোচনা কৰি জ্ঞান বৃদ্ধি কৰা। ৰামায়ণৰ দিনতেই এনে বিদুষী মহিলা থকাৰ কথা আমীশ ত্ৰিপাঠীত লেখাত প্ৰকাশ পাইছে। বেদৱতীৰ কাহিনীৰ বৰ্ণনাত আমীশ ত্ৰিপাঠী সফল হৈছে বুলিয়েই ভাবিব পাৰি।

(লেখক এছ বি দেওৰা মহাবিদ্যালয়ৰ

ৰাজনীতি বিজ্ঞান বিভাগৰ অৱসৰপ্ৰাপ্ত মুৰব্বী অধ্যাপক)

সকলো আন্দোলন কঠোৰ নাৰীবাদী আন্দোলন নহয়। কিন্তু সেই অধিকাৰৰ সপক্ষে থিয় দিয়া সকলোৰেই নাৰীৰ এক মৰ্যাদাসম্পন্ন জীৱনৰ পোষকতা কৰে।

ভাৰতৰ দৰে দেশত নাৰীৰ অৱস্থিতিগত পৰিৱৰ্তন এটা লক্ষণীয় আৰু তাৎপৰ্যপূৰ্ণ বিষয়। যিখন দেশৰ ঐতিহ্যই মহিলাক দেৱত্বৰ ভূষণ দি পূজা-আৰাধনা কৰাৰ শক্তিশালী পৰম্পৰা লৈ থিয় দি আছে সেইখন দেশতে কিন্তু সতীদাহ, বাল্যবিবাহ, কঠোৰ বৈধৱ্যৰ নৃশংস ইতিহাসো আছে। ভাৰতীয় ইতিহাসত এই স্ববিৰোধ স্পষ্ট। কিন্তু আচৰিত কথা যে আজিৰ দিনতো অনেকেই “ভাৰত তথা অসমত মহিলাক পূজা কৰা হয়” কথাষাৰ পৰম তৃপ্তি আৰু সন্তুষ্টিৰে ঘোষণা কৰি সত্যৰ আনটো দিশ আওকাণ কৰিব পৰাকৈ উদাৰবাদী হৈ উঠিছে। এই উদাৰবাদীসকলৰ হয়তো যুক্তি হ’ব পাৰে যে পুৰণি সেই অহিতকৰ প্ৰথাবোৰ ভাৰতীয় সভ্যতা আৰু সংস্কৃতিয়ে নস্যাত্ কৰি ওফৰাই পেলাইছে; কিন্তু দেৱী পূজা আজিও মহা পয়োভৰেৰে বৰ্তি আছে। কথাষাৰ সত্য। সভ্যতাৰ বিৱৰ্তনে সৰ্বনাশী প্ৰথাবোৰ আঁতৰাবলৈ সক্ষম হৈছে। কিন্তু নাৰী বঞ্চনাৰ ইতিহাস শেষ হ’লনে? নাৰী ‘মানুহ’ত পৰিণত হ’লনে? নাৰী স্বাধীন হ’ল নে নহ’ল? নে নাৰী আজিও ছদ্মবেশী পুৰুষতন্ত্ৰৰ কৰাল গ্ৰাসত? সুখৰ কথা এয়াই যে স্বাধীন ভাৰতৰ উদ্যোক্তাসকলৰ বহুতৰে নাৰী দৃষ্টি আছিল উদাৰ। যাৰ পৰিপ্ৰেক্ষিতত স্বাধীন ভাৰতৰ সংবিধানে কাৰ্পণ্য নকৰাকৈ নাৰীৰ নাগৰিক অধিকাৰসমূহ সুৰক্ষিত কৰাৰ ভালেখিনি ব্যৱস্থা কৰি দিছিল। নাৰীৰ বাবে এই অধিকাৰসমূহৰ প্ৰাপ্তিৰ যুঁজখনত ভাৰতৰ প্ৰেক্ষাপট নিঃসন্দেহে আন বহুততকৈ বেলেগ। কাৰণ ভাৰতৰ নাৰী অধিকাৰ আন্দোলনৰ গুৰি ধৰোঁতাসকলো আছিল পুৰুষ। কিন্তু এটা পাহৰিলে নহ’ব যে এই প্ৰাপ্তি মুখতে এনেয়ে অহা প্ৰাপ্তি নহয়। ইয়াৰ গুৰিত অলেখ নাৰীৰ জীৱনৰ বিভীষিকাময় সত্য নিহিত হৈ আছিল। নাৰী জীৱনৰ সেই বিভীষিকাৰ ৰচকো আছিল পুৰুষতান্ত্ৰিক সমাজ।

অসমত কি ঘটিল? নাৰীৰ যন্ত্ৰণাময় ভাৰতীয় ইতিহাসৰ অন্যতম অংশ হৈছে অসম। পৰৱৰ্তী সময়ত সমগ্ৰ প্ৰেক্ষাপট সলনি হ’ল আৰু যিবোৰ বিষয়ক লৈ নাৰীৰ সংগ্ৰামৰ পটভূমি ৰচিত হৈছিল সেইবোৰৰ এটা মোটামুটি সমাধান হ’ল। দেখা গৈছে যে ভাৰতৰ সংবিধানে সেই প্ৰাথমিক অৱস্থাসমূহৰ পৰা আহি আধুনিক সময়লৈকে নাৰীক সুৰক্ষা দিব পৰা বিভিন্ন বিধি প্ৰস্তুত কৰিলে। নাৰীৰ

কৰা নাৰীসকল। দ্বিতীয়—মধ্যবৰ্তী অৱস্থানৰ নাৰী। তৃতীয়—‘স্বাধীন নাৰী’ৰ ধাৰণাক সম্পূৰ্ণ পথভ্ৰষ্ট কৰা নাৰী।

ইয়াৰ প্ৰথম আৰু তৃতীয়টোত সমাজতন্ত্ৰ সাংঘাতিক ধৰণে সফল। নাৰীক সেই আত্মবিস্মৃত পৰ্যায়টোত ৰাখিব পৰা মানেই পুৰুষতান্ত্ৰিক সমাজ-ব্যৱস্থা নিষ্কণ্টক।

আমাৰ সমাজত শ-শ বছৰ ধৰি লিংগকেন্দ্ৰিক যি এক স্থিৰ মানসিকতা পুৰুষ-নাৰী উভয়ৰে মনত গঢ় লৈছে সেয়া সাম্প্ৰতিক সময়ত কিছু সলনি হ’লেও এতিয়াও সমাজত গভীৰভাৱে বিদ্যমান। প্ৰশ্ন উঠিব পাৰে যে যিখন অসমত আজি নাৰীয়ে পুৰুষৰ দৰে পোছাক পিন্ধিব পাৰে, পুৰুষৰ দৰে ৰাতি ঘূৰিব পাৰে, পুৰুষৰ সৈতে সমানে পুৰুষে কৰা কামত অংশ ল’ব পাৰে সেইখন সমাজত লিংগ বৈষম্যৰ সন্ধান অথবা নাৰী মুক্তিৰ বাট বিচৰা অমূলক। বাহ্যিক দৃষ্টিত এতিয়া অসমৰ মহিলাৰ জীৱন পুৰুষৰ সৈতে যথেষ্টভাৱে একে, চৰকাৰী দৃষ্টিভংগীত লিংগ বৈষম্য এতিয়াও স্পষ্ট যদিও বহুক্ষেত্ৰত মুক্তিকামীও। অসম চৰকাৰৰ “স্বাৱলম্বী নাৰী” আদি আঁচনিতে নাৰীক এক ধৰণৰ মুক্তিৰ বাট দেখুৱাইছে। আৰ্থিক স্বাৱলম্বিতাৰ প্ৰয়োজনীয়তা গাওঁ অথবা চহৰ সকলোতে নাৰীয়ে বুজি পায়। সেয়েহে যিয়ে যিটো পৰ্যায়ত পাৰে সেই ধৰণেই স্বাৱলম্বী হ’বলৈ যত্ন কৰিবলৈ লৈছে। কিন্তু কেৱল আৰ্থিক স্বাৱলম্বিতা মানে নাৰী মুক্তি নহয়। শোষণবিহীন মৰ্যাদাসম্পন্ন নাৰী জীৱন এতিয়াও সুদূৰপৰাহত। ভাৰতীয় নিৰ্বাচন আয়োগৰ নিৰ্দেশনাত নিৰ্বাচনত “কেৱল নাৰীৰ দ্বাৰা পৰিচালিত পুলিং বুথ” (All-Women Polling Booth)ৰ যি ব্যৱস্থা কৰা হয় সেয়া নাৰীৰ শক্তি আৰু মুক্তিৰ এক প্ৰতীক। নগৰবোৰত আজিকালি মধ্যবিত্তীয় সমাজৰ এটা সামান্য অংশত পাৰিবাৰিক স্তৰত শ্ৰমবৈষম্য কিছু কমিছে। উচ্চশিক্ষিত আৰ্থিকভাৱে স্বচ্ছল মহিলাসকলে নিজা আৰ্জনৰ এটা অংশ ঘৰুৱা শ্ৰম কিনাত খৰচ কৰি মূৰৰ ওপৰত থকা ঘৰুৱা শ্ৰমৰ বোজাটো শাৰীৰিকভাৱে কমাইছে। কিন্তু মানসিকভাৱে সেই গোটেই পাৰিবাৰিক তন্ত্ৰটো পৰিচালনাৰ দায়িত্বটো তেওঁ নিজৰ ওপৰতে ৰাখিবলৈ আজিও বাধ্য। যি হওক এই শ্ৰেণীটোৱে ‘স্বাধীন নাৰী’ৰ দ্বিতীয় অৰ্থাৎ ভাৰসাম্যযুক্ত স্তৰটোক কিছু পৰিমাণে প্ৰতিনিধিত্ব কৰে। কিন্তু বাহ্যিকভাৱে ঘটি থকা এই সকলোবোৰ ইতিবাচক ঘটনাৰ সমান্তৰালভাৱে সমাজৰ অভ্যন্তৰত লিংগ বৈষম্য ভিত্তিক আচৰণ এতিয়াও অতিকৈ প্ৰবল।

পুৰুষতান্ত্ৰিকতাৰ শিৰা ইয়াত অতি গভীৰ আৰু সুকৌশলী। বেশভূষাৰ পৰা খাদ্যাভাসলৈকে সকলোতে নিজকে প্ৰগতিশীল, মুক্ত আৰু আধুনিক ৰূপত থিয় কৰাব বিচৰা নাৰীসকল “ল’ৰাই যদি পাৰে ছোৱালীয়ে নোৱাৰিব কিয়” জাতীয় মানসিকতাৰে পৰিচালিত। তেওঁলোকে কি খাব, কি পিন্ধিব আদি জীৱন পৰিচালনাৰ বাহ্যিক বিষয়বোৰত পুৰুষৰ সৈতে নিজক তুলনা কৰে। ৰাতি দুপৰলৈকে দুজন পুৰুষে যদি বাৰত বহিব পাৰে আধুনিক “স্বাধীন নাৰী”য়ে পুৰুষ সংগীৰ সৈতে বহিব নোৱাৰিব কিয়? বাৰৰ পৰা পুৰুষৰ ডিঙিত ভৰ দি পুৰুষ বন্ধুৰ গাড়ীত উঠিবলৈ অহা নাৰীৰ পোছাকৰ মাজেৰে যদি সৰ্বঅঙ্গ জিলিকি আছে তেন্তে সেয়া তেওঁৰ স্বাধীনতা, ব্যক্তি স্বাতন্ত্র্য। দুজন পুৰুষে যদি মধ্য ৰাতি মবাইল স্ক্ৰীণ খুলি লৈ সকলো অত্যাধুনিক ম’ড ব্যৱহাৰ কৰি সকলো তৰহৰ কথা পাতিব পাৰে নাৰীয়ে নোৱাৰিব কিয়? কাৰ লগত তেওঁ নৈশ যাপন কৰিছে সেয়া নাৰীৰ ব্যক্তিস্বাধীনতা। আধুনিক নাৰীয়ে পুৰুষ বন্ধুক মুকলিকৈ ‘হাগ’, ‘কিছ’ কৰিবলৈ সংকোচ নকৰে। এই পদ্ধতিৰে পুৰুষৰ আমোদ বা বিনোদনৰ আহিলা, ভোগ্য সামগ্ৰী (Entertainment Object)ত পৰিণত হোৱা মহিলাসকলৰ দৃষ্টিত তেওঁলোক “মুক্ত আৰু স্বাধীন”। আনহাতে এক শ্ৰেণীৰ নাৰীয়ে আকৌ নিজৰ বৃত্তিগত উচ্চাভিলাস আৰু দামী জীৱনশৈলীৰ চাহিদা পূৰণৰ বাবে নিজক পোনপটীয়াকৈয়ে পণ্য কৰি তোলে। কিন্তু যেতিয়ালৈকে নাৰীয়ে ব্যক্তি হিচাপে নিজৰ প্ৰয়োজন, সুবিধা, ৰুচি, অধিকাৰ, মৰ্যাদা, আৰামৰ পৰিৱৰ্তে পুৰুষৰ তুলনাত নিজৰ জীৱনক জুখি থাকিব, যেতিয়ালৈকে নাৰীয়ে পুৰুষৰ বিনোদনৰ সামগ্ৰীত নিজক পৰিণত কৰি চলিব তেতিয়ালৈকে সেই নাৰীক “স্বাধীন নাৰী” বুলিব নোৱাৰি। “স্বাধীন নাৰী”ৰ সংজ্ঞাই তেওঁলোকক সামৰি নলয়। আনহাতে এই সত্যবোৰৰ পৰা নাৰীক আত্মবিভোৰ কৰি দূৰত ৰাখিব পৰাটো পুৰুষতান্ত্ৰিক সমাজৰ বাবে ডাঙৰ সাফল্য। যেতিয়ালৈকে নাৰীয়ে “নাৰী ভাগ্য”ক সাৰোগত কৰি চলিব, নাৰী দিৱসত কিটি পাৰ্টি, হাউচি, ফেশ্বান, বাৰ আৰু পাৰ্লাৰত ব্যস্ত হৈ নিজকে “স্বাধীন নাৰী” বুলি তৃপ্ত হৈ থাকিব তেতিয়ালৈকে পুৰুষতন্ত্ৰৰ বাবে সেয়া মংগল। সেইবাবেই উল্লেখ কৰি আহিছোঁ যে নাৰী অধিকাৰ আন্দোলনৰ প্ৰথম পৰ্যায়ত নাৰীৰ মাজত চেতনা জাগ্ৰত কৰিব পৰাটো আছিল সংগ্ৰামীসকলৰ গুৰুত্বপূৰ্ণ সাফল্য। ৰচী টনা যুঁজখনৰ এফালে পুৰুষতান্ত্ৰিকতাৰ শক্তিশালী ধ্বংসাত্মকসকল (এইসকলৰ অনেকেই মুখৰ কথাত নাৰী মুক্তিৰ

পুৰুষতান্ত্ৰিক পৃথিৱীত নাৰী

বৰ্ণালী বৰুৱা দাস

“ম’ৰা চৰাইৰ ধুনীয়া দীঘল নেজডালত চকু পৰিলেই মই অসুখী হৈ পৰোঁ।” - নিজৰ এজন সহকৰ্মীৰ আগত কথাষাৰ কৈছিল জীৱনৰ বিৰতনৰ সূত্ৰেৰে যুগান্তকাৰী চিন্তা আগবঢ়োৱা বৈজ্ঞানিক চাৰ্লছ ডাৰউইনে। অসংখ্য কবি-সাহিত্যিকক চিৰদিন মুগ্ধ কৰি ৰখা সেই উজ্জ্বল পালকগুচ্ছৰ প্ৰতি ডাৰউইনৰ এই উক্তিৰে নিশ্চয় আমাৰ মনত এক স্বাভাৱিক উৎসুকতাৰ জন্ম দিয়ে। মনোৰম প্ৰকৃতিৰ অপাৰ সৌন্দৰ্য পান কৰিব নোৱৰাকৈ ডাৰউইন ইমান নিৰস আছিলনে? কিন্তু ডাৰউইনৰ এই উক্তিৰ সৈতে সৌন্দৰ্য পান কৰা-নকৰাৰ কোনো সম্পৰ্ক নাছিল। এই দুখ প্ৰকাশৰ কাৰণ আছিল অন্য।

ডাৰউইনে ইতিমধ্যে বিস্তৃত অধ্যয়নৰ জৰিয়তে প্ৰাকৃতিক নিৰ্বাচনৰ দ্বাৰা কেনেকৈ জীৱনৰ বিৰতন হৈছিল সেই সূত্ৰ আগ বঢ়াইছিল। কিন্তু ডাৰউইনে বৰ উদ্বেগেৰে লক্ষ্য কৰিছিল, প্ৰাণীজগতৰ বেছ কিছুসংখ্যক বৈশিষ্ট্য আছে যিবোৰক প্ৰাকৃতিক তত্ত্বৰে ব্যাখ্যা কৰা নাযায়। তাৰেই এক প্ৰকৃত উদাহৰণ হ’ল পুৰুষ ম’ৰা চৰাইৰ এই দীৰ্ঘ পেখম। এই দীঘল নেজডাল যিমনেই সুন্দৰ নহওক সি কিন্তু ম’ৰাৰ স্বাভাৱিক জীৱনযাত্ৰাত যে বৰ কিবা সহায় কৰে তেনে যেন নালাগে। বৰং সেই দীঘল নেজডালে ম’ৰাৰ স্বাভাৱিক জীৱনযাত্ৰা ব্যাহত কৰাৰ অপৰাধত প্ৰাকৃতিক নিৰ্বাচনৰ পৰীক্ষাগাৰত বিলুপ্ত হোৱাহে উচিত আছিল। কিন্তু সি বিৰতনীয় পৰীক্ষাগাৰত উত্তীৰ্ণ হৈ ভালদৰেই টিকি থাকিল। সেয়েহে এই দীৰ্ঘ পেখমেৰে ম’ৰা চৰাইৰ অসহজ চলা-ফিৰাই ডাৰউইনক গভীৰ অস্বস্তিত পেলাইছিল আৰু সেই অস্বস্তিয়ে জন্ম দিছিল আন এক বৈজ্ঞানিক তত্ত্বৰ যাক কোৱা হয় ‘যৌনতাৰ নিৰ্বাচন’ বা ‘Sexual Selection’। তত্ত্বটো প্ৰথমে তেওঁৰ ‘Origin of Species by Means of Natural Selection’ত আগ বঢ়াই পাছত বিস্তৃতভাৱে ব্যাখ্যা কৰে ‘Descent of Man and Selection in Relation to Sex’ত। সেই তত্ত্ব অনুসৰি বংশানুক্ৰমিক প্ৰক্ৰিয়া ৰক্ষা কৰাটো সকলো প্ৰাণীৰে এটা প্ৰাথমিক ধৰ্ম। তাৰ বাবেই সকলো প্ৰাণীয়ে অন্ততঃ

নাৰীৰ ইচ্ছা-অনিচ্ছাৰ কোনো মূল্য নাই। কাৰণ এই শাস্ত্ৰসমূহৰ মতে নাৰীৰ শ্ৰেণীগত অৱস্থান সদায় পুৰুষতকৈ তলত। 'তৈত্তিৰীয়া সংহিতা'ত আছে 'সৰ্বগুণসম্পন্ন নাৰীও অধমতম পুৰুষতকৈ হীন'। ইছলামত পুৰুষ নাৰীৰ কৰ্তা ('কোৰান', ৪:৩৪), এজন পুৰুষ দুগৰাকী নাৰীৰ সমকক্ষ ('কোৰান', ২:২৮২)। ইহুদী ধৰ্মত পিতাই পায় পুৰোহিতৰ অধিকাৰ। বাইবেলত প্ৰভুৱে নাৰীক কয়, 'পুৰুষে তোমাৰ ওপৰত কৰ্তৃত্ব কৰিব'। গতিকে এই হীনস্থানা নাৰীৰ যে নিজৰ যৌন সংগী নিৰ্বাচনৰ অধিকাৰ নাই তাক কোৱা বাহুল্য মাত্ৰ। পুৰুষতান্ত্ৰিক সমাজত পুৰুষৰ দ্বাৰাহে নাৰী নিৰ্বাচিত হয় আৰু এই নিৰ্বাচন প্ৰক্ৰিয়াটো ক্ষেত্ৰবিশেষে কিমান অমৰ্যাদাকৰ পৰ্যায়লৈ নামি যাব পাৰে তাৰ এটা প্ৰকৃষ্ট উদাহৰণ আমি পাওঁ চন্দ্ৰগুপ্ত মৌৰ্যৰ প্ৰীক ৰাজদূত মেগাস্থিনিছে সেই সময়ত ভাৰতত প্ৰচলিত এটা প্ৰথাৰ বিষয়ে দিয়া বৰ্ণনাত। তেওঁৰ বৰ্ণনাত পোৱা যায় — যিসকল লোকে দৰিদ্ৰতাৰ বাবে নিজ কন্যাক সুপাত্ৰত দিব নোৱাৰে, তেওঁলোকে যুৱতী কন্যাসকলক হাটলৈ লৈ গৈ, ঢাক-ঢোল বজাই জনতাৰ সমাৰেশ কৰায়। জনতাৰ মাজৰ কোনোবাই বিবাহৰ ইচ্ছা কৰিলে কন্যাক সম্পূৰ্ণ অনাবৃত কৰি তেওঁক নিৰীক্ষণ কৰিবলৈ দিয়া হয়। প্ৰথমে পশ্চাদভাগ আৰু তাৰ পাছত সন্মুখভাগ নিৰীক্ষণ কৰি পছন্দ হ'লে উপযুক্ত পণ দি কন্যাজনী লৈ যায়। আৰু স্বামী-স্ত্ৰী হিচাপে বসবাস কৰে। (ড° অতুল সুৰ, ভাৰতে বিবাহৰ ইতিহাস, পৃ. ৩২)

প্ৰাচীন ভাৰতত প্ৰচলিত আঠ বিধ বিবাহৰ কথা মনুষ্মতি বা অৰ্থশাস্ত্ৰত উল্লেখ কৰা হৈছে। সেইবোৰ হ'ল — ব্ৰাহ্ম বিবাহ, প্ৰাজাপত্য বিবাহ, দৈব বিবাহ, আৰ্য বিবাহ, গন্ধৰ্ব বিবাহ, আসুৰ বিবাহ, ৰাক্ষস বিবাহ আৰু পৈশাচ বিবাহ। এই আঠ প্ৰকাৰৰ বিবাহৰ ভিতৰত একমাত্ৰ গন্ধৰ্ব বিবাহতে কন্যাৰ স্বাধীন মতামতৰ স্বীকৃতি আছিল। তাকো আকৌ মনু আদি শাস্ত্ৰকাৰসকলে যথাযোগ্য মৰ্যাদা দিয়া নাই। অৱশ্যে নাৰীৰ অধিকাৰৰ প্ৰশ্নত কেৱল মনু নিৰ্দেশিত নীতিক অধিক আলোচনালৈ নানি হিন্দু পৰম্পৰাৰ তথাকথিত উদাৰ ধাৰাৰ পোষকতা কৰা একাংশ আলোচকে পোনছাতেই এসময়ত ক্ষত্ৰিয়সকলৰ মাজত প্ৰচলিত স্বয়ম্বৰ প্ৰথালৈ আঙুলিয়াব পাৰে। ধৰ্মশাস্ত্ৰত এই প্ৰথাৰ উল্লেখ নাথাকিলেও ঋগবেদত কোৱা হৈছে যে 'সুশ্ৰী আৰু সুগঠনা কন্যাই বহু লোকৰ মাজৰ পৰা নিজৰ মনোমত পাত্ৰ পছন্দ কৰিব' (১০। ২। ১২)। এই প্ৰথাত আন প্ৰাণীজগতৰ নিয়ম আৰু আদিম মাতৃতান্ত্ৰিক সমাজৰ অৱশিষ্ট মন কৰা যায়। কিন্তু পুৰুষতান্ত্ৰিক

গল্পত। পুৰুষৰ কাৰণে কিন্তু তেনেকুৱা কৰ্মকাণ্ড কোনোদিনেই চকুত নপৰে। মহাভাৰতৰ আখ্যানত চিৰদিন অবিবাহিত হৈ থকা ভীষ্মই কোনোদিনেই অসংস্কৃত আখ্যা পোৱা নাই। বৰং অবিবাহিত হৈ থকা সিদ্ধান্তৰ বাবে ভীষ্মই সমাজৰ পৰা দুগুণ শ্ৰদ্ধাহে পাইছিল।

এই ছবিবোৰ দেখিলে এটা প্ৰশ্ন নিশ্চয় মনলৈ আহে, প্ৰাণীজগতৰ স্বাভাৱিক নিয়মতকৈ বিপৰীত এই প্ৰক্ৰিয়া মানৱ সমাজত ঠিক কেতিয়া আৰু কেনেকৈ আৰম্ভ হ'ল? পুৰুষতন্ত্ৰৰ প্ৰবক্তাসকলে শৰীৰৰ ওপৰত অত্যধিক গুৰুত্ব দিয়ে আৰু ক'ব খোজে যে শাৰীৰিক কাৰণতেই অৰ্থাৎ পেশী শক্তিৰ প্ৰাবল্যৰ বাবেই মানৱ প্ৰজাতিৰ বাবে পুৰুষতন্ত্ৰ আছিল অনিবাৰ্য। পিছে আন প্ৰাণীৰ ক্ষেত্ৰতো পুৰুষ প্ৰাণীৰ শাৰীৰিক গঠন ভিন্ন। কিন্তু সেই ভিন্নতাই তাৰ আধিপত্যত কোনো গুণে সহায় কৰিব পৰা নাই। মানৱ সমাজলৈ আহি পৰা এই ওলোটো প্ৰক্ৰিয়াৰ ইতিহাস জানিবলৈ হ'লে আমি সমাজ বিৱৰ্তনৰ বৈজ্ঞানিক ব্যাখ্যাৰ ওচৰ চাপিব লাগিব। যুক্তিসংগতভাৱে সমাজ বিৱৰ্তনৰ তত্ত্বই দেখুৱায় যে মানৱ সমাজৰ আৰম্ভণিতে পুৰুষতন্ত্ৰৰ আৰিভাৱেই হোৱা নাছিল। নাৰীতন্ত্ৰৰ উচ্ছেদ ঘটাই সমাজত পুৰুষতন্ত্ৰৰ বক্তাপাতহীন অভ্যুত্থানৰ কাহিনী বিভিন্নজনে বিভিন্ন ধৰণেৰে বৰ্ণনা কৰিছে। এইবোৰৰ ভিতৰত সকলোতকৈ বিপ্লৱাত্মক ৰচনা হৈছে এংগেলছৰ পৰিয়াল, ব্যক্তিগত মালিকানা আৰু ৰাষ্ট্ৰৰ উৎপত্তি (১৮৮৪)। হেনৰি মৰ্গানৰ আদিম সমাজ (১৮৭৭) আৰু বাথোফেনৰ মাতৃ অধিকাৰ (১৮৬১)ৰ ওপৰত ভিত্তি কৰি ৰচনা কৰিলেও এংগেলছৰ এই ৰচনাই বহুতো নতুন দিশ উন্মোচন কৰে। ইয়াত সমাজবৈজ্ঞানিক দৃষ্টিকোণৰ পৰা মানৱ সমাজৰ বিৱৰ্তনক মূলতঃ তিনিটা স্তৰত ভাগ কৰা হৈছে। বন্য, বৰ্বৰ আৰু সভ্য। এই তিনিওটা স্তৰতে মানুহৰ যৌনপ্ৰেমৰ স্বৰূপো আছিল বেলেগ বেলেগ।

১। বন্য অৱস্থাৰ যৌন সম্পৰ্ক :

এই অৱস্থাত কোনো ধৰণৰ ব্যক্তিগত যৌনপ্ৰেমৰ ধাৰণা অংকুৰিত হোৱা নাছিল। পিতৃ-মাতৃ, ভাতৃ-ভগ্নী সকলোৰে লগতে অবাধে যৌন মিলন ঘটিছিল। লাহে লাহে এই যৌনাচাৰলৈ পুৰুষানুক্ৰমিক নিষেধ আহিল। মাক-দেউতাকৰ সৈতে যৌন-মিলন বন্ধ হ'ল, কিন্তু ভাই-ভনীৰ সৈতে চলি থাকিল। এটা সময়ত অৱশ্যে এই অবাধ সম্পৰ্কৰ ঠাইত সমষ্টি বিবাহৰ প্ৰচলন হ'ল। সেই অনুসৰি নাৰীৰ সৈতে এদল পুৰুষৰ যৌন সম্পৰ্ক স্থাপন হ'ল। দল-বহিৰ্ভূত সম্পৰ্ক নিষিদ্ধ হ'ল।

গতিকে ব্যভিচাৰ পুৰুষৰ অধিকাৰ হিচাপেই দেখা দিলে। পুৰুষৰ ব্যভিচাৰৰ অনুমোদন জনাই জন্ম দিয়া হ'ল গণিকাবৃত্তিৰ। নাৰী হ'ল পদানত, শৃংখলিত, পাৰিবাৰিক দাসী আৰু সন্তান উৎপাদনৰ যন্ত্ৰ।

শ্ৰেণীবিভক্ত সমাজৰ যিমানেই অগ্ৰগতি হ'বলৈ ধৰিলে একক বিবাহৰ ভেটিও সিমানেই সুদৃঢ় হ'বলৈ ধৰিলে আৰু নাৰী সিমানেই শৃংখলিত হ'বলৈ ধৰিলে। নাৰী-পুৰুষৰ পাৰস্পৰিক ভালপোৱাৰ পৰিণতি বিবাহ নহৈ, প্ৰেমকহে বিবাহৰ পৰিণতি হ'বলৈ দাবী কৰা হ'ল। একক বিবাহৰ বাবে পাত্ৰ-পাত্ৰী, বিশেষকৈ পাত্ৰীৰ ইচ্ছা-অনিচ্ছাৰ প্ৰশ্ন অবাস্তৱ হৈ পৰিল। নাৰীও পুৰুষৰ ব্যক্তিগত সম্পত্তিৰ পৰ্যায়লৈ গ'ল। ৰচিত হ'ল বিভিন্ন পুৰুষতান্ত্ৰিক বিধি-নিষেধ। পুৰুষতন্ত্ৰই গঢ় দিয়া নাৰীৰ 'নাৰীত্ব'ক লৈ আনকি নাৰীয়েই দাসত্বৰ গৌৰৱেৰে নিজকে মহীয়ান কৰি পেলালে। নাৰীৰ এই ঐতিহাসিক পৰাজয়ৰ কথা নজনাৰ বাবেই সমাজত পুৰুষতন্ত্ৰকে চিৰন্তন প্ৰথা বুলি গণ্য কৰা হয়। আচলতে কিন্তু পুৰুষতন্ত্ৰ মানৱ সমাজৰ দীৰ্ঘ পৰিক্ৰমাৰ এটা পৰ্বহে মাত্ৰ। ইয়াৰ অৱসান ঘটি নাৰী-পুৰুষৰ এক উন্নত সম্পৰ্কৰ অৰ্থাৎ শোষণহীন এক সামাজিক পৰ্বৰ আগমন ঘটাটো অৱশ্যেই সম্ভৱ। কিন্তু তাৰ বাবে লাগিব তাৰ প্ৰতিষ্ঠাৰ মূল ভিত্তিটোৰ অৰ্থাৎ উৎপাদন ব্যৱস্থাৰ আমূল পৰিৱৰ্তন। সেইবাবেই সমাজতান্ত্ৰিক ব্যৱস্থাত পুৰুষতন্ত্ৰৰ অৱসান হ'ব বুলি এংগেলছে মত প্ৰকাশ কৰিছিল। কিন্তু বৰ্তমান চিন্তাশীল বহু লোকে এই কথা ক'ব খোজে যে সমাজতন্ত্ৰই নাৰীৰ বাবে সৰ্বতোপ্ৰকাৰে মংগলজনক যদিও ইয়েই হয়তো শেষ কথা নহয়। অৰ্থাৎ সমাজ ব্যৱস্থাৰ পৰিৱৰ্তন হ'লেই যে নাৰীমুক্তিও সম্ভৱ তাকো কিন্তু দ্বিধাহীনভাৱে ঘোষণা কৰা নাযায়। কাৰণ দেখা গৈছে যে সমাজতন্ত্ৰতো নাৰীয়ে পুৰুষৰ সমান অধিকাৰ পোৱা নাই। পুৰুষতন্ত্ৰৰ অৱসানৰ বাবে তাৰো অতিৰিক্ত কিছু ব্যৱস্থাৰ প্ৰয়োজন। যিহেতু পুৰুষতন্ত্ৰ অনাগত সমগ্ৰ ভৱিষ্যতৰ বাবে অব্যাহত থকাৰ কোনো জৈৱিক, সামাজিক কাৰণ বা প্ৰয়োজন নাই, গতিকে ইয়াৰ অৱসান নোহোৱাৰ কোনো কাৰণ নাই।

(লেখক 'খাদ্য আৰু পৰিপুষ্টি বিভাগ', অসম কৃষি বিশ্ববিদ্যালয়ৰ প্ৰকল্প বিজ্ঞানী (স্বতন্ত্ৰ) আৰু 'মুক্ত চিন্তা' অনলাইন আলোচনীৰ সম্পাদক তথা মুক্তি বিকাশ সমিতি অসমৰ যুক্তিবাদী কৰ্মী)

নাৰীৰ সমতা আৰু অধিকাৰ বুলি ক'লে বহুকেইটা দিশ আহি পৰে। নাৰীৰ ওপৰত উৎপীড়ন, কৰ্মক্ষেত্ৰত নাৰীৰ মৰ্যাদা প্ৰদান কৰা তথা নাৰীক সমাজত কিছু সুবিধা প্ৰদান কৰাৰ কথা আহি পৰে। এই বিষয়সমূহৰ প্ৰতি গুৰুত্ব প্ৰদান কৰি প্ৰতি বছৰে নাৰীক সুবিধা প্ৰদানৰ বাবে একোটা বিষয়ক প্ৰাধান্য দি এই দিৱস উদ্‌যাপন কৰা হয়। সেই অনুযায়ী ২০২৩ বৰ্ষত United Nation এ এক বিশেষ বিষয়ৰ ভিত্তিত আলোকপাত কৰিছে। এইবোৰৰ বিষয় হ'ল — "DIGIALL : Innovation and Technology for gender equality."

এই বিষয়বস্তু এই কাৰণে লোৱা হৈছে যে United Nation ৰ অন্তৰ্গত UN Women সংস্থাই ২০২৩ বৰ্ষৰ ৬ মাৰ্চৰ পৰা ১৭ মাৰ্চলৈকে অনুষ্ঠিত হোৱা ছয়সত্তৰ সংখ্যক Commission on the Status of Women ৰ অধিবেশনত নাৰী আৰু ছোৱালীৰ উৎকৰ্ষ সাধনৰ ওপৰত গুৰুত্ব প্ৰদান কৰি এক বিষয়বস্তু নিৰ্বাচন কৰিছে। এই বিষয় হ'ল — "Innovation and Technological change and educators in the digital age for achieving gender equality and the empowerment of all women and girls."

এই বিষয়বস্তুৰ ওপৰত আলোকপাত কৰি দেখা গৈছে যে বৰ্তমান বিজ্ঞান, প্ৰযুক্তি বিশেষকৈ কম্পিউটাৰ শিক্ষা আৰু ইয়াৰ প্ৰয়োগৰ দিশত অৰ্থাৎ যাক কোৱা হয় Digital Education বহু সংখ্যক ছাত্ৰীয়ে উৎকৰ্ষৰ চূড়ান্ত শিখৰত উপনীত হ'ব পাৰিছে তেওঁলোকৰ ঐকান্তিক প্ৰচেষ্টা আৰু মেধা গুণৰ জৰিয়তে। কিন্তু ২০২২ চনৰ "UN Women's Gender Snapshot 2022 Report" ত দেখা গৈছে যে এতিয়াও বহু সংখ্যক নাৰীয়ে সম্ভাৱনীয়তা থকা সত্ত্বেও বিজ্ঞান, প্ৰযুক্তি তথা Digital Educationৰ ক্ষেত্ৰত পুৰুষৰ সমানেই অংশগ্ৰহণ কৰিব পৰা নাই। এই ক্ষেত্ৰত সামাজিক সমস্যাৰ বাবে লিংগ সমতা স্থাপন কৰিব পৰা নাই। ২০২২ চনৰ উক্ত প্ৰতিবেদনত প্ৰকাশ হৈছে যে সমগ্ৰ বিশ্বতে শতকৰা হিচাপত ৫৪ ভাগ ছোৱালীয়ে আনুষ্ঠানিক শিক্ষাৰ পৰা বঞ্চিত হৈ আছে। এইসকল ছাত্ৰীৰ মাজত মেধাসম্পন্ন ছাত্ৰী নাই বুলি ক'ব নোৱাৰি। লিংগ সমতা স্থাপনৰ ক্ষেত্ৰত প্ৰযুক্তিবিদ্যাই সহায় কৰিব পাৰে।

Digital Educationত ছাত্ৰীসকলক অধ্যয়নৰ সুযোগ দিয়াৰ ক্ষেত্ৰত আগ্ৰাধিকাৰ দিব লাগে। পৰৱৰ্তী পৰ্যায়ত কৰ্ম সংস্থানৰ ক্ষেত্ৰত একে ধৰণে যদি সুযোগ প্ৰদান কৰে তেনেহ'লে এই ক্ষেত্ৰত লিংগ বৈষম্যতা দূৰ হ'ব। ঠিক তেনেদৰে

জ্ঞান, বিশ্বৰ সম-সাময়িক ঘটনাৰাজি, বৰ্ণময় কাৰ্যসূচী ঘৰৰ পৰাই ডিজিটেল টেকন'লজিৰ যোগেদি সংযোগ কৰিবৰ বাবে উৎসাহ প্ৰদান কৰা, দুখীয়া ছাত্ৰীসকলৰ বিশেষকৈ দৰিদ্ৰ সীমাৰেখাৰ তলৰ ছাত্ৰীসকলে এই সুবিধা ল'বৰ বাবে চৰকাৰৰ লগতে বিভিন্ন স্বেচ্ছাসেৱী অনুষ্ঠানসমূহ আগ বাঢ়ি আহিব লাগে।

- (৩) **পঢ়ন-শিকণৰ ব্যৱস্থা ছাত্ৰীসকলে যাতে ডিজিটেল মাধ্যমৰ যোগেদি ল'ব পাৰে :** আনুষ্ঠানিক শিক্ষা গ্ৰহণত আজিকালি চৰকাৰে শিক্ষাৰ বিভিন্ন ৱেবচাইট, এপৰ জৰিয়তে 'অনলাইন টিচিং'ৰ ব্যৱস্থা কৰিছে। এইসমূহত বিদ্যালয়ৰ ছাত্ৰীসমূহে যাতে সক্ৰিয়ভাৱে অংশগ্ৰহণ কৰিব পাৰে তাৰ ওপৰত ব্যৱস্থা ল'ব লাগে।
- (৪) **ডিজিটেল শিক্ষাৰ বাবে এক নিৰাপদ পৰিৱেশ গঠন কৰা :** ডিজিটেল শিক্ষা ল'বলৈ যাওঁতে ছাত্ৰীসকলে যাতে কোনো অসুবিধাৰ সন্মুখীন হ'ব নালাগে অথবা এই ক্ষেত্ৰত সামাজিক প্ৰতিবন্ধকতা নাহে তাৰ বাবে এক পৰিৱেশ ৰচনা কৰিব লাগিব। কেনেধৰণৰ প্ৰক্ৰিয়াৰ মাজেৰে ছাত্ৰীসকলে নিৰাপদভাৱে ডিজিটেল শিক্ষণত অংশগ্ৰহণ কৰিব পাৰে তাৰ বাবে শিক্ষকসকলে পথ প্ৰদৰ্শক হিচাপে ভূমিকা গ্ৰহণ কৰিব লাগিব।
- (৫) **সমাজৰ বিভিন্ন কামত ডিজিটেল মাধ্যমেৰে সেৱা কৰা :** বহু ধৰণৰ তথ্য ডিজিটেল প্লেটফৰ্মত থাকে। এইবোৰৰ দৰকাৰী তথ্যসমূহ সমাজৰ বিভিন্ন শ্ৰেণী তথা বয়সৰ ব্যক্তিৰ মাজত (বৰ্গ/শ্ৰেণী) ডিজিটেল মাধ্যমেৰে বিতৰণ কৰিবলৈ শিকাব লাগে।

সামগ্ৰিকভাৱে এনে ব্যৱস্থাৰ যোগেদি আমি ছাত্ৰীসকলক ডিজিটেল শিক্ষাৰ পিনে আকৰ্ষিত কৰিব পাৰোঁ।

মহিলা সবলীকৰণে জাতিৰ, সমাজৰ উন্নয়নৰ লগতে অৰ্থনৈতিক বিকাশৰ আটাইতকৈ জটিল দিশবোৰো সমাধান কৰে। ভাৰতৰ বহনক্ষম উন্নয়নৰ বাবে প্ৰয়োজনীয় পৰিৱৰ্তনশীল অৰ্থনৈতিক পৰিৱেশ আৰু সামাজিক পৰিৱৰ্তনক প্ৰভাৱিত কৰাৰ ক্ষমতাৰে গ্ৰাম্য অঞ্চলৰ মহিলাসকলেই হৈছে প্ৰকৃত সূচক। বৰ্তমান সময়ত ডিজিটেল শিক্ষাৰ অপৰিসীম ভূমিকা দেখিবলৈ পোৱা যায়। উপলব্ধতা, অভিযোজন ক্ষমতা, পৰিৱৰ্তিত আৰু প্ৰত্যাহ্বানমূলক প্ৰযুক্তি শিকিবলৈ

নাৰীৰ অধিকাৰ আৰু নাৰীৰ স্বাস্থ্য - এক বিশ্লেষণাত্মক অধ্যয়ন

কল্যাণী দেৱী

"Happiness, happiness, happiness
It may be of different origin on this earth
But the happiness of being healthy
Is the real happiness."

- Dashdorjiin Natsagdorj

মানুহৰ জীৱনৰ আটাইতকৈ গুৰুত্বপূৰ্ণ দিশ হ'ল স্বাস্থ্য। স্বাস্থ্য দৈনন্দিন জীৱনৰ এটা ডাঙৰ সম্পদ। প্ৰত্যেকজন ব্যক্তি নিজৰ স্বাস্থ্যৰ অধিকাৰী। এখন সমাজ সুস্থভাৱে চলিবলৈ নাৰী-পুৰুষ উভয়ে সুস্বাস্থ্যৰ অধিকাৰী হোৱা উচিত। There is a saying "Where there is a sound health there is sound mind." এইটো কোৱা হয় যে- "এটা সুস্থ-সবল দেহতহে সুস্থ-সবল মন থাকে।" অৰ্থাৎ "সুস্থ দেহ প্ৰশান্ত মন, কৰ্মব্যস্ত সুখী জীৱন" - শহীদ আল বোখাৰী।

According to World Health Organization, "Health is a state of complete physical, mental, social well-being and not merely the absence of disease and infirmity". (বিশ্ব স্বাস্থ্য সংস্থাৰ মতে, "স্বাস্থ্য মানে কেৱল ৰোগ আৰু দুৰ্বলতাবিহীন নহয়, ই হৈছে পূৰ্ণাংগ শাৰীৰিক, মানসিক আৰু সামাজিক সক্ষমতা")

সমাজ এখনৰ প্ৰগতি নিৰ্ভৰ কৰে তাত বসবাস কৰা জনসাধাৰণৰ গুণগত মানৰ ওপৰত। স্বাস্থ্য হ'ল মানুহৰ আটাইতকৈ ডাঙৰ সম্পদ যিয়ে মানুহজনক সৰ্বতোপ্ৰকাৰে সুখী কৰি ৰাখে।

Charaka (1st century CE - 2nd century CE), the renowned Ayurvedic Physicians is known to have said, " Health was vital for ethical, artistic, material and spiritual development of human being".

যদিও পৃথিৱীৰ দেশে দেশে বিভিন্ন সময়ত মহিলাৰ অধিকাৰ ৰক্ষাৰ কাৰণে বিভিন্ন আঁচনি লোৱা হৈছে নাইবা বিভিন্ন দেশৰ সংবিধানত আইন লিপিবদ্ধ কৰা হৈছে, তথাপি আজিৰ মহিলা এই আইনৰ দ্বাৰা সুৰক্ষিত নহয়। প্ৰকৃতাৰ্থত এই অধিকাৰসমূহ সংবিধানৰ পাততে লিপিবদ্ধ আছে, বাস্তৱ ক্ষেত্ৰত এইবোৰৰ প্ৰয়োগ নহয়। নাৰী সকলৰ অজ্ঞতা, নিৰক্ষৰতা, কুসংস্কাৰ, কু-প্ৰথা আদিৰ বাবে নাৰীসকলে সদায়েই প্ৰাপ্য অধিকাৰৰ পৰা বঞ্চিত হৈ আহিছে।

এখন সুস্থ সমাজ বা সুস্থ দেশ গঢ়াৰ ক্ষেত্ৰত পুৰুষতকৈ নাৰীৰ অৱদান কোনো গুণে কম নহয়। সন্তান জন্ম দিয়া, লালন পালন কৰা, সংসাৰৰ যাৱতীয় কাম-কাজ নিয়াৰিকৈ কৰি স্নেহ-বন্ধনেৰে ঘৰখন বান্ধি ৰখাৰ ক্ষেত্ৰত নাৰীয়ে যি অপৰিসীম ত্যাগ আৰু কষ্ট স্বীকাৰ কৰে তাৰ তুলনা নাই। এনেহে অপৰিসীম গুৰুত্বৰ অধিকাৰী নাৰী কিন্তু জন্মৰ পৰাই অবাঞ্ছিতা, তেওঁলোকৰ শৰীৰ বা স্বাস্থ্যৰ বিষয়ক লৈ পৰিয়াল বা সমাজে ভাবিবলৈ আগ্ৰহী নহয়। এজনী ছোৱালীয়েও শিক্ষা, খাদ্য, বস্ত্ৰ, বাসস্থান আৰু বিশেষকৈ স্বাস্থ্যৰ অধিকাৰ বিচাৰে। ঘৰে বাহিৰে নিৰ্যাতন আৰু ভয়মুক্ত জীৱন যাপন কৰাৰ অধিকাৰ নাৰীৰ স্বাস্থ্যৰ অধিকাৰৰ অন্তৰ্গত। নাৰীৰ স্বাস্থ্যৰ বিষয়ে আলোচনা কৰিবলৈ হ'লে প্ৰথমেই নাৰীক পৰিপূৰ্ণ মানুহ হিচাপে গণ্য কৰিব লাগিব। এজনী কন্যাসন্তান যেতিয়া জন্ম হয় তাইৰ মাজত এজন পৰিপূৰ্ণ নাগৰিক সৃষ্টি হোৱাৰ সম্ভাৱনা থাকে। এই সম্ভাৱনা বাস্তৱত ৰূপায়িত কৰিবলৈ হ'লে পূৰ্ণ নাগৰিক হোৱাৰ সকলো অধিকাৰ আৰু সুযোগ শিশুটোক দিব লাগিব।

নৱজাতকৰ লিংগ : কন্যা ভ্ৰূণ মাতৃগৰ্ভত স্থিতি লোৱাৰ পৰাই জীয়াই থকাৰ সংগ্ৰাম আৰম্ভ হয়। পৃথিৱীৰ আলোক দেখাৰ আগতে জন্মৰ অধিকাৰ ভঙ্গ কৰি কন্যা ভ্ৰূণ হত্যা কৰা হয়। পুৰণি কালৰে পৰা ভাৰতবৰ্ষৰ বহু অঞ্চলত কন্যা সন্তান জন্ম হোৱাৰ পাছতে হত্যা কৰা হৈছিল। আজিও ভাৰতবৰ্ষৰ বহু লোকৰে কন্যা সন্তানৰ প্ৰতি থকা বিৰূপ মনোভাবৰ পৰিৱৰ্তন হোৱা নাই। চিকিৎসা বিজ্ঞানৰ প্ৰযুক্তিৰ উন্নতি হোৱাৰ লগে লগে, বিশেষকৈ ১৯৯০ চনৰ পাছত ভাৰতবৰ্ষত আলট্ৰা-ছাউণ্ড মেচিনৰ ব্যৱহাৰ বাঢ়ি অহা আৰু ক্ৰ'ম'জ'মৰ অধ্যয়ন কৰিব পৰা হোৱাৰ পাছৰে পৰা কিছুসংখ্যক পিতৃ-মাতৃয়ে এচাম চিকিৎসকৰ সহায়ত মাতৃৰ গৰ্ভতে সন্তানৰ প্ৰাক্-জন্ম লিংগ নিৰ্ধাৰণ কৰি কন্যা ভ্ৰূণ হত্যা কৰা দেখা যায়। জন্মৰ পূৰ্বেই ভ্ৰূণ নিৰূপণৰ প্ৰযুক্তিৰ জৰিয়তে গৰ্ভস্থ ভ্ৰূণৰ অৱস্থা নিৰ্ণয় কৰি দেহৰ বিকৃতি, ভ্ৰূণৰ অস্বাভাৱিক অৱস্থাৰ প্ৰকৃত নিৰূপণৰ

ভাৰতবৰ্ষতে প্ৰয়োগ কৰা হৈছে। এই আইন প্ৰয়োগৰ মুখ্য উদ্দেশ্য হৈছে ভ্ৰূণ হত্যা বন্ধ কৰা। গৰ্ভস্থ সন্তানৰ প্ৰাক্‌জন্ম লিংগ নিৰ্ধাৰণ কৰাটো আৰু অভিভাৱকক এইটো জনোৱাটো আইনসম্মত নহয়। কন্যা ভ্ৰূণ চিনাক্ত তথা হত্যা কৰিলে চিকিৎসক গৰাকীৰ লগতে চিকিৎসালয় আৰু ডায়োগ্ৰাষ্টিক কেন্দ্ৰ লগতে অভিভাৱক আদিকে ধৰি সকলোকে দোষী সাব্যস্ত কৰি শাস্তিৰ ব্যৱস্থা কৰা হয়।

ভাৰতবৰ্ষৰ কন্যা ভ্ৰূণ হত্যা সংঘটিত হয়-

১৯৯২ - ৬২%

১৯৯৬ - ৩৯%

১৯৯৭ - ৫৭%

১৯৯৯ - ৬১%

(মুম্বাইৰ এখন ক্লিনিকত ৮,০০০ ভ্ৰূণ হত্যা কৰা হৈছিল। তাৰ ভিতৰত ৭,৯৯৯ টা কন্যা ভ্ৰূণ।)

কোনো সমাজত কন্যা সন্তান জন্ম হ'লে ঘৰখনলৈ অমানিশাৰ অন্ধকাৰ নামি আহে। এজনী কন্যা সন্তান জন্ম হোৱাৰ পাছত যদি আকৌ এজনী কন্যা সন্তান জন্ম হয় তেতিয়া ছোৱালী জনীক নিমখ খুৱাই বা গাখীৰত ডুবাই মাৰি পেলোৱা হয়। কন্যা ভ্ৰূণ হত্যা আৰু কন্যা সন্তান হত্যাৰ ফলস্বৰূপে ভাৰতবৰ্ষত নাৰী-পুৰুষৰ লিংগ অনুপাত অসমান

চন পুত্ৰ কন্যা

১৯৮১ - ১০০০ - ৯৩৪

১৯৯১ - ১০০০ - ৯২৭

২০০১ - ১০০০ - ৯৩৩

২০১১ - ১০০০ - ৯৪০

অসমত,

চন পুত্ৰ কন্যা

২০০১ - ১০০০ - ৯৭৫

২০১১ - ১০০০ - ৯৫৭

মহিলাৰ পুষ্টিহীনতা : মহিলাসকলে শৈশৱ অৱস্থাৰ পৰা গোটেই জীৱনজুৰি পুষ্টিহীনতাত ভুগি থাকে। ঘৰখনত আটাইতকৈ কম খোৱা আৰু আটাইতকৈ শেষত খোৱা ব্যক্তি জনেই হ'ল সেইখন ঘৰৰ মাতৃগৰাকী। প্ৰাক্ গৰ্ভকালীন অৱস্থা(Pre Natal) আৰু প্ৰসৱকালীন অৱস্থা(Post Natal)ত তেওঁলোকক যিখিনি/যিমানখিনি যত্ন ল'ব লাগে সেই যত্ন মাতৃগৰাকীক অধিক ক্ষেত্ৰতেই লোৱা নহয়। গৰ্ভৱতী অৱস্থাত প্ৰসূতিগৰাকীক ডাক্তৰে সুসম আহাৰৰ খাদ্য তালিকা দিয়ে, দুৰ্ভাগ্যবশতঃ সেই সুসম আহাৰৰ পৰা মহিলাসকল সদায় বঞ্চিত হোৱা দেখা যায়। বৰং সেইখিনি সময়ত বিশেষকৈ গ্ৰাম্যাঞ্চলৰ মহিলাসকলে টেকী দিয়া, তাঁত বোৱা, ধান বোৱা আদি কঠিন কামত ব্যস্ত থাকিবলগীয়া হয়। ঘৰখনৰ সকলোৰে খোৱা-বোৱা হোৱাৰ পাছতহে যিখিনি বৈ যায় সেইখিনি মাতৃগৰাকীয়ে খায়। কমকৈ আহাৰ গ্ৰহণ কৰা বাবে তেওঁলোকে পুষ্টিহীনতাত/ৰক্তহীনতাত ভুগে আৰু এগৰাকী পুষ্টিহীন মাতৃয়ে কেতিয়াও সুস্থ, সবল সন্তান জন্ম দিব নোৱাৰে। NFHSৰ প্ৰতিবেদন অনুসৰি ২০১৫-১৬ চনত ২৬.৭% মহিলাৰ ওজন কম থকা পৰিলক্ষিত হৈছিল আৰু ৫৪.২% মহিলাই ৰক্তহীনতাত ভুগিছিল। অপুষ্টিৰ ফলত পাঁচবছৰ বয়সৰ তলৰ ৩৫.৩% শিশুৰ শাৰীৰিক বিকাশ বাধাগ্ৰস্ত হয়। যাৰ ফলত ২১.৭% শিশু অতিশয় ক্ষীণ। ভাৰতবৰ্ষৰ বিশেষকৈ পাঁচখন ৰাজ্যৰ অপুষ্টিত ভূগা মহিলা হ'ল ঝাৰখণ্ড (৩১.৫%), বিহাৰ (৩০.৪%), দাদ্ৰা আৰু নগৰ হাভেলি (২৮.৭%), মধ্যপ্ৰদেশ (২৮.৪%), গুজৰাট (২৭.২%) আৰু ৰাজস্থান (২৭%)ৰ। পাঁচ বছৰৰ তলৰ ৬৮.৪% শিশুৱেই ৰক্তহীনতাৰ সমস্যাকে জৰ্জৰিত। ৰক্তহীনতাত ভূগা ১৫ বছৰৰ পৰা ৪৯ বছৰ বয়সৰ মহিলাৰ হাৰ হৈছে ৬৬.৪%। ৰক্তহীনতাত ভূগা ১৫ পৰা ১৯ বছৰ বয়সৰ যুৱতীৰ হাৰ হৈছে ৬৭%।

গৰ্ভৱতী নাৰীৰ স্বাস্থ্য : ভাৰতবৰ্ষত গৰ্ভৱতী নাৰীৰ মৃত্যুৰ হাৰ পৃথিৱীৰ ভিতৰতে ভাৰতৰ স্থান দ্বিতীয়। গৰ্ভাৱস্থাত মৃত্যু হোৱা মহিলাৰ সংখ্যা ভাৰতবৰ্ষৰ ভিতৰত অসমত আটাইতকৈ বেছি। সকলো বয়সৰ শিশু, অবিবাহিতা মহিলা, গৰ্ভৱতী আৰু স্তনপান কৰোৱা মহিলা, বৃদ্ধা, ৰক্তহীনতাৰ ভুক্তভোগী হ'ব পাৰে। মহিলাৰ ক্ষেত্ৰত ৰক্তহীনতা এটা সহজাত বেমাৰ। পুৰুষৰ তুলনাত দুগুণ সংখ্যক মহিলাই ৰক্তহীনতাত ভুগে। মহিলাৰ ৰক্তহীনতাৰ কাৰণ প্ৰধানকৈ দুটা ঋতুস্ৰাৰ

ভাৰতবৰ্ষৰ ১৫ পৰা ৪৯ বছৰৰ বিবাহিত মহিলাৰ ৫১.৮ মহিলাই ৰক্তহীনতাত ভুগে। ২০১৮ চনৰ পৰা ২০২০ চনৰ ভিতৰত ৰাজ্যত এক লাখ শিশুৰ জন্মৰ বিপৰীতে ১৯৫ গৰাকী প্ৰসূতিৰ মৃত্যু হৈছে। একেদৰে প্ৰতি এক হাজাৰ শিশুৰ জন্মৰ বিপৰীতে ৰাজ্যখনত ৩৬ টা নৱজাতকৰ মৃত্যু হৈছে।

পৰিয়াল এটাত যেতিয়া মাতৃ গৰাকী অসুখত ভুগে তেতিয়া তৎকালীনভাৱে তেওঁৰ চিকিৎসাৰ ব্যৱস্থা কৰা নহয়। পৰিয়ালৰ অন্যান্য সদস্যই ভাবিব নোৱাৰে যে মাতৃগৰাকীৰো অসুখ হ'ব পাৰে বা তেওঁৰো নিজৰ কিবা সমস্যা থাকিব পাৰে। সূৰ্যোদয়ৰ পৰা গভীৰ নিশালৈকে পৰিয়ালৰ অন্যান্য সদস্যৰ আলপৈচান ধৰা, সেৱা-শুশ্ৰূষা কৰাত ব্যস্ত থকা মহিলাগৰাকীয়ে নিজৰ অসুখৰ কথা আওকাণ কৰি থাকে।

ডাইনী হত্যা : মহিলাৰ স্বাস্থ্যৰ অন্যতম ক্ষতিকাৰক কাৰক হ'ল সমাজত প্ৰচলিত ডাইনী হত্যা। 'ডাইনী' আমাৰ সমাজত এক শংকা তথা ঘৃণা ভৰা শব্দ যাৰ অৰ্থ অজস্ৰ প্ৰচলিত অন্ধবিশ্বাসৰ মাজত এক ভয়ংকৰ অন্ধবিশ্বাস, যি ব্যক্তি এজনৰ জীয়াই থকাৰ অধিকাৰ কোনো কাৰণ নোহোৱাকৈ খৰ্ব কৰে। যদিও পুৰুষ-মহিলা উভয়ে ডাইনী অন্ধবিশ্বাসত ভুক্তভোগী হোৱা দেখা যায়, তথাপি মহিলাৰ সংখ্যা বেছি। কেতিয়াবা কোনো বেজ বা ওজাৰ সন্দেহ অনুসৰি কাৰোবাক ডাইনী আখ্যা দিয়া হয় আৰু তেওঁৰ ওপৰত মাৰপিট, জ্বলোৱা, উলংগ কৰি খোজ কঢ়োৱা, ধৰ্ষণৰ দৰে অত্যাচাৰ চলোৱা হয়। পশ্চিমীয়া দেশত ১৭ শতিকাৰে পৰা ডাইনী হত্যাৰ প্ৰচলন বন্ধ হোৱাৰ বিপৰীতে আমাৰ দেশত ই এতিয়াও এক সামাজিক ব্যাধি হৈ আছে। প্ৰতি বছৰে বিশ্বত অসংখ্য লোকক ডাইনী আখ্যা দি হত্যা কৰা হয়। ভাৰতবৰ্ষৰ নিচিনা এখন অন্ধবিশ্বাস আৰু কুসংস্কাৰেৰে পৰিপূৰ্ণ দেশত ডাইনী হত্যাৰ নামত অজস্ৰ মানুহক শাৰীৰিক নিৰ্যাতন তথা হত্যা কৰা হয়। আশ্চৰ্যজনকভাৱে এনেকুৱা অপৰাধৰ বেছি সংখ্যাকে নথিভুক্ত নহয়। তথ্য অনুসৰি ২০০৭ পৰা ২০১৪ ৰ ভিতৰত অসমত প্ৰায় ৪০০ টা ডাইনীৰ নামত নিৰ্যাতন বা হত্যাৰ গোচৰ নথিভুক্ত হৈছে। ডাইনী হত্যাৰ আঁৰৰ মূল কাৰণ হৈছে আৰ্থ-সামাজিক অৱস্থা। প্ৰায় ভাগ ক্ষেত্ৰতে বিধৱা মহিলা বা অকলশৰীয়া মহিলাক ডাইনী হত্যাৰ কাৰণে বাচনি কৰি লোৱা হয়। আনহাতে যিসকল মহিলা অধিক সা-সম্পত্তিৰ গৰাকী তেওঁলোকৰ সম্পত্তি হস্তগত কৰাৰ কাৰণে ডাইনী আখ্যা দি সম্পত্তি হস্তগত কৰাৰ চেষ্টা চলোৱা দেখা যায়।

স্বাধীন ভাৰতত উত্তৰ-পূৰ্বাঞ্চলৰ নাৰীৰ শৈক্ষিক আৰু অৰ্থনৈতিক সবলীকৰণ

ড° গীতিকা দাস

সমাজৰ অবিচ্ছেদ্য অংগ নাৰী। প্ৰকৃতিৰ প্ৰতিৰূপ হ'ল নাৰী। নাৰী অবিহনে স্কন্ধ হ'ব সৃষ্টিৰ প্ৰক্ৰিয়া। এখন সমাজৰ বিকাশত পুৰুষ আৰু নাৰীৰ বৰঙণি সমান। সেয়েহে উভয়েৰে স্থান হ'ব লাগে সমান মৰ্যাদাৰ। কিন্তু বাস্তৱত যেন নাৰীক পুৰুষৰ সম মৰ্যাদা দিবলৈ কুণ্ঠাবোধ কৰা হয়। নাৰী আৰু পুৰুষ এই দুই সত্তাৰে আছে সুকীয়া বাস্তৱতা। অৰ্থাৎ একেখন সমাজৰ অন্তৰ্গত ৰাজনৈতিক ব্যৱস্থাৰ মাজত নাৰীয়ে এক বেলেগ বাস্তৱতাৰ মাজেৰে সুকীয়া সত্তাৰ পৰিচয় দিয়ে। সমাজৰ নাৰী যেন আজিও সবল নহয়।

ভাৰতবৰ্ষত নাৰীৰ স্থান উচ্চ বুলি কোৱা হয় যদিও অতীজৰে পৰা নাৰীয়ে নিজৰ প্ৰতিভা বিকাশ কৰাটো দুৰৈৰ কথা, আনকি মত প্ৰকাশ কৰাৰো অধিকাৰৰ পৰা বঞ্চিত হৈ আহিছে। স্বাধীনতাৰ শৃংখলাবিহীন সত্তাৰে যদি আধুনিক নাৰীক কেতিয়াবা পৰম্পৰাবিদ্বেষী ৰূপত অৱতীৰ্ণ কৰাইছে, আকৌ সমাজৰ পুৰাতন ভাবপ্ৰৱাহে একবিংশ শতিকাতো কেতিয়াবা তেওঁলোকক বন্দীত্বৰ দিশে ঠেলি দিছে। সেয়ে বিশ্বৰ বিভিন্ন প্ৰান্তত নাৰীক কেন্দ্ৰ কৰি, নাৰীৰ শৈক্ষিক আৰু অৰ্থনৈতিক সবলীকৰণৰ ওপৰত ইতিবাচক পদক্ষেপ হাতত লোৱা দেখিবলৈ পোৱা যায়। উত্তৰ-পূৰ্বাঞ্চল বা অসমৰ ক্ষেত্ৰতো ইয়াৰ ব্যতিক্ৰম নহয়। কিন্তু বাস্তৱত নাৰী যেন সবল হৈ আজিও উঠা নাই। বিজ্ঞান-প্ৰযুক্তিবিদ্যাই জয়গান গাই থকা আজিৰ সময়তো নাৰী নিষ্পেষিত, দলিত নহয় বুলি আমি ডাঠি ক'ব নোৱাৰোঁ। প্ৰতি দিনে বাতৰি কাকতত প্ৰকাশিত নাৰী নিৰ্যাতন সম্পৰ্কীয় সংবাদবোৰে এই কথাৰ সত্যতা প্ৰমাণ কৰে। হত্যা-ধৰ্ষণে বাতৰি কাকতৰ পৃষ্ঠা দখল কৰি আহিছে। শিশুৰ পৰা বৃদ্ধালৈ কোনোৱেই সাৰি যোৱা নাই। পুৰুষতান্ত্ৰিক সমাজ ব্যৱস্থাত পুৰুষৰ দ্বাৰা সংঘটিত এনেধৰণৰ নিৰ্যাতন সমগ্ৰ পৃথিৱীৰ নাৰী জাতিয়েই ভূগিবলগীয়া হৈছে। ইয়াৰ বিৰুদ্ধে পৃথিৱীৰ বিভিন্ন প্ৰান্তত প্ৰতিবাদৰ

স্বাধীনতা লাভৰ পাছত ভাৰতীয় সংবিধানত সকলো ক্ষেত্ৰতে পুৰুষ আৰু নাৰীক সমান অধিকাৰ দিয়া হৈছিল। অন্যান্য পুঁজিবাদী গণতান্ত্ৰিক ৰাষ্ট্ৰবোৰত কেইবাশ বছৰৰ পাছত নাৰীয়ে যিখিনি আইনগত অধিকাৰ লাভ কৰিছে, ভাৰতৰ নাৰীয়ে ভাৰতৰ স্বাধীনতা লাভৰ মাত্ৰ কেইবছৰমানৰ ভিতৰতে সেই অধিকাৰবোৰ লাভ কৰাটো নিশ্চয় উল্লেখনীয় তথা চমক লগা বিষয়। কিন্তু বাহ্যিকভাৱে ইমানবোৰ চমকপ্ৰদ আইন-কানুন, অধিকাৰ থকা সত্ত্বেও নাৰীৰ সামাজিক অৱস্থানত বিশেষ কোনো উল্লেখযোগ্য পৰিৱৰ্তন ঘটা দেখা নাযায়। ভাৰতীয় নাৰীৰ শতকৰা ৭৩ ভাগৰো ওপৰত আজিও নিৰক্ষৰ হৈয়েই আছে। শতকৰা প্ৰায় ৮০/৮৫ ভাগৰে আজিও সামাজিক মৰ্যাদা হ'ল কেৱল গৃহকৰ্ম কৰি থকা (ঘৰুৱা দাসীৰ পৰ্যায়ৰ)। বিয়া-বাৰুৰ ক্ষেত্ৰত সামাজিক ৰীতি-নীতিৰ আৰু নানা ধৰণৰ অৰ্থনৈতিক কাৰণত শতকৰা ৮০ ভাগৰো অধিক নাৰীয়ে নিজৰ ইচ্ছামতে বিয়া কৰাব নোৱাৰে। জীৱন নিৰ্বাহৰ কোনো পথ নথকা কাৰণে বা সন্তান আৰু পৰিয়ালৰ কাৰণে প্ৰয়োজনীয় ধনখিনি পৰিয়ালৰ পুৰুষজনে কাম কৰিও উপাৰ্জন কৰিবলৈ অপাৰগ হোৱা কাৰণে বহুতো নাৰীয়ে গোপনে বৈশ্য বৃত্তি গ্ৰহণ কৰিবলৈ বাধ্য হোৱা পৰিস্থিতি আজিও চলিয়েই আছে। মজলীয়া শ্ৰেণীৰ বহুতো নাৰীয়ে নিজৰ কাৰণে কৰ্ম সংস্থাপন যোগাৰ কৰোঁতে বা চাকৰিৰ নিৰাপত্তাৰ কাৰণেও বহুত ক্ষেত্ৰত নিয়োগকৰ্তাসকলৰ আৰু অফিচৰ মুৰব্বীসকলৰ ওচৰত দেহ সমৰ্পণ কৰিবলগীয়া হোৱাও দেখা যায়। এই আটাইবোৰৰ পৰা প্ৰতিপন্ন হয় যে দেশত প্ৰগতিশীল আইন-কানুন হোৱাৰ পাছতো আজিও নাৰী সবল হৈ উঠা নাই। সমাজৰ প্ৰচলিত ৰীতি-নীতি আৰু ধ্যান-ধাৰণাবোৰৰ ক্ষেত্ৰত নাৰী সবলীকৰণৰ ধাৰণাই বিশেষ কোনো পৰিৱৰ্তন সাধন কৰিব পৰা নাই।

ভাৰতবৰ্ষৰ বিভিন্ন ৰাজ্যত নাৰী কু-সংস্কাৰ, কঠোৰ নীতি-নিয়মৰ কটকটীয়া বান্ধোনত আবদ্ধ যদিও তুলনামূলকভাৱে অসমত এই বান্ধোন কিছু পৰিমাণে শিথিল আছিল বুলি কোৱা হয়। 'অন্য বিৰলা দেৱী কামৰূপে গৃহে গৃহে' — অৰ্থাৎ আন ঠাইত যি দেৱী বিৰলা, কামৰূপত সেই দেৱী ঘৰে ঘৰে। কামৰূপৰ ঐতিহ্যমণ্ডিত তীৰ্থস্থান কামাখ্যা। অতীজৰে পৰা কামাখ্যা মাৰ প্ৰতি অসমীয়াৰ মনত অপাৰ বিশ্বাস আৰু শ্ৰদ্ধা আছে। দেৱীৰ প্ৰতি অসমীয়া মানুহৰ শ্ৰদ্ধাৰ বাবেই অসমীয়া সমাজত নাৰীয়ে বিশেষ স্থান লাভ কৰি আহিছে। বাস্তৱ ক্ষেত্ৰত অসমীয়া নাৰীও উপৰি উক্ত সমস্যাসমূহৰ পৰা হাত সাৰিব পৰা নাই। অসমীয়া নাৰীও শিক্ষা গ্ৰহণ, মত প্ৰকাশ, স্বাৱলম্বন আদিৰ ক্ষেত্ৰত বাধাপ্ৰাপ্ত হৈ আহিছে।

শিক্ষা প্ৰদান নীতি সম্ভৱ হ'লেহে নাৰীয়ে সমাজ জীৱনত তথা দেশক উন্নতিৰ শিখৰত প্ৰতিষ্ঠা কৰিবলৈ সক্ষম হ'ব। নাৰীয়ে শিক্ষাৰ যোগেদি লাভ কৰিব লাগিব কৰ্মনিপুণতা তথা মানৱীয় গুণৰাজি। এইটো সম্ভৱ হ'লেহে সমাজত সকলো ক্ষেত্ৰতে নাৰীৰ সবলীকৰণ সম্ভৱ হ'ব।

স্বাৰলম্বন গুণটো এজন ব্যক্তি, এখন সমাজৰ বাবে অত্যন্ত গুৰুত্বপূৰ্ণ। কৰ্মই মানুহক মহান কৰে আৰু এই কৰ্মৰ দ্বাৰাই মানুহে উপাৰ্জন কৰে। সংসাৰৰ চালিকাশক্তি হৈছে উপাৰ্জন। দুবেলা দুমুঠি খাই পেট পূৰাই ৰাখিবলৈ উপাৰ্জনৰ নিতান্তই প্ৰয়োজন। তদুপৰি দৈনন্দিন জীৱনৰ প্ৰতিটো ক্ষেত্ৰতে অৰ্থৰ প্ৰয়োজন হয়। অৰ্থ আহে উপাৰ্জনৰ জৰিয়তে। কিছূ বছৰৰ আগলৈকে আমাৰ সমাজত পুৰুষেহে উপাৰ্জন কৰাৰ ব্যৱস্থা আছিল। কিন্তু বৰ্তমান যুগত নাৰীও সক্ষম হৈছে উপাৰ্জন কৰিবলৈ। ই সম্ভৱ হৈ উঠিছে একমাত্ৰ আমাৰ সমাজখন নাৰীৰ শিক্ষাৰ ক্ষেত্ৰত সজাগ হোৱাৰ বাবে। আজিৰ সমাজখন নাৰীৰ শৈক্ষিক সবলীকৰণৰ ক্ষেত্ৰত তৎপৰ হোৱাৰ বাবে নাৰী উপাৰ্জনক্ষম হ'বলৈ সক্ষম হোৱাৰ লগতে পুৰুষৰ সমানে নাৰীও অৰ্থনৈতিকভাৱে স্বাৰলম্বী হৈ উঠিছে।

বৰ্তমান সময়ত নাৰীৰ অৰ্থনৈতিক স্বাৰলম্বিতা এটা গুৰুত্বপূৰ্ণ বিষয়। আজিও আমাৰ সমাজৰ অধিকাংশ নাৰীয়ে জীৱনৰ আগছোৱা পিতৃৰ, মাজ সময়ত পতিৰ আৰু শেষ সময়ত পুত্ৰৰ আশ্ৰয় তথা আৰ্থিক উপাৰ্জনেৰে জীৱন অতিবাহিত কৰে। এই সনাতন ধাৰণাটোলৈও নাৰীৰ অৰ্থনৈতিক স্বাৰলম্বিতা বিষয়টোৱে বহু পৰিমাণে পৰিৱৰ্তন আনিছে। স্বাৰলম্বী নাৰী আকৌ দুই প্ৰকাৰৰ — (১) শিক্ষিতা (২) অশিক্ষিতা।

শিক্ষিতা নাৰীয়ে শিক্ষয়িত্ৰী, চিকিৎসক, অধিবক্তা, অভিযন্তা আদি ৰূপে আত্মপ্ৰকাশ কৰি স্বাৰলম্বী হয়। আনহাতে বিভিন্ন ধৰণৰ ব্যৱসায়, মজুৰি, উদ্যোগ আদিত কাম কৰি অশিক্ষিত নাৰীও স্বাৰলম্বী হোৱা দেখা যায়। সমাজত নাৰীসকলে স্বাৰলম্বী হ'বলৈ কৰা কামসমূহ এনেধৰণৰ —

- ১। চৰকাৰী বা ব্যৱসায়িক প্ৰতিষ্ঠান আদিত চাকৰি কৰা নাৰী।
- ২। ডাক্তৰী, ওকালতি আদি স্বাধীনভাৱে কৰা নাৰী।
- ৩। স্বাধীনভাৱে দোকান বা সাধাৰণ বেহা-বেপাৰ কৰা নাৰী।
- ৪। কাৰখানাত মজুৰি কৰা নাৰী।
- ৫। কোনো শিল্প বা ব্যৱসায়িক প্ৰতিষ্ঠানৰ লগত জড়িত থাকি নিজৰ ঘৰতে কোনো ধৰণৰ উৎপাদনত অংশগ্ৰহণ কৰা নাৰী।

উপৰি উক্ত আলোচনাৰ অন্তত ক'ব পাৰি যে নাৰীৰ শৈক্ষিক আৰু অৰ্থনৈতিক সবলীকৰণে নাৰীক বহু পৰিমাণে সুখী, সাহসী আৰু স্বাধীন কৰিছে। পৰিয়াল এটা আৰ্থিক সংকটৰ পৰা সবলী নাৰীয়ে কিছু পৰিমাণে হ'লেও উদ্ধাৰ কৰিব পাৰে আৰু নিজে নিজে গৌৰৱবোধ কৰে। সেয়ে বৰ্তমান সময়ত নাৰীৰ শৈক্ষিক আৰু তাৰ আৱৰ্তত অৰ্থনৈতিক সবলীকৰণ এটা অত্যন্ত জৰুৰী বিষয়। সবলী নাৰী আন বহুতো দিশতে স্বাধীন হ'ব পাৰে।

সম্প্ৰতি সমগ্ৰ পৃথিৱীৰ প্ৰায় ষাঠি কোটি মহিলাই নাৰী সবলীকৰণ আন্দোলনত যোগ দি নিষ্পেষিত, অৱহেলিত, দৰিদ্ৰ পীড়িত নাৰীসকলৰ কাৰণে কাম কৰি আহিছে। পিছে সৰ্বত্ৰ চুকে-কোণে পৰি থকা নিষ্পেষিত নাৰীৰ সংখ্যা এতিয়াও ইমান বেছি যে তাৰ হিচাপ দাঙি ধৰা টান। এতিয়াও দেখা যায় নাৰী সবলীকৰণ আন্দোলন পৃথিৱীজুৰি সবল ৰূপত চলি থকাৰ সময়তো নাৰী নিৰ্যাতন, নিষ্পেষণ, ধৰ্ষণ-হত্যা আদিৰ সংখ্যা হ্রাস পোৱা নাই।

নাৰীৰ সম অধিকাৰ আৰু স্বাধীনতাৰ কথা সংবিধানত লিপিবদ্ধ হৈছে। কিন্তু বাস্তৱ ক্ষেত্ৰত ইয়াৰ সম্পূৰ্ণ প্ৰয়োগ হোৱা বুলি ক'ব নোৱাৰি। কাৰণ নাৰীৰ শৈক্ষিক আৰু অৰ্থনৈতিক সবলীকৰণ এতিয়াও সম্পূৰ্ণ হোৱা নাই। অৱশ্যে সমাজৰ নাৰীসকলৰ অধিকাংশই জীৱনৰ সকলো দিশতে যেনে- চৰকাৰী চাকৰি, শিক্ষা বিভাগৰ গুৰুত্বপূৰ্ণ পদপী বা যিকোনো বিভাগৰ কাম সম্পাদনক প্ৰত্যাহ্বান হিচাপে গ্ৰহণ কৰিব পাৰিছে। সেনা বিভাগত ড° নিৰ্মলা আহুজাৰ দৰে নাৰী মেজৰ হৈছে, পুলিচ বিভাগত কিৰণ বেদী গুৰুত্বপূৰ্ণ পদত অধিষ্ঠিত হৈছে। আনহাতে শিক্ষাৰ অভাৱত আৰু দৰিদ্ৰতাই গ্ৰাস কৰা অনেক নাৰী নিষ্পেষণত জুৰুলা হৈ আছে। এই নিষ্পেষিত নাৰীসকলক শিক্ষিত কৰিব পাৰিলেহে নাৰীৰ শৈক্ষিক আৰু অৰ্থনৈতিক সবলীকৰণ হৈছে বুলি আমি দাবী কৰিব পাৰিম। তেতিয়াহে ক'ব পাৰিম নাৰী পাৰিবাৰিক, সামাজিক, অৰ্থনৈতিক আৰু ৰাজনৈতিক দিশত পুৰুষৰ সমানে সবল হৈছে।

গ্ৰন্থপঞ্জী :

- (১) গুপ্ত, শ্যামলী (সম্পা); নাৰী ও বিশ্বায়ন, কলকতা, ২০০৪।
- (২) শৰ্মা, উমা; সমাজ সভ্যতা আৰু নাৰী, গুৱাহাটী, ১৯৯৬।

(লেখক ছমৰীয়া মহাবিদ্যালয়ৰ অসমীয়া বিভাগৰ সহকাৰী অধ্যাপক)

অসমীয়া সমাজ-সংস্কৃতিত নাৰীৰ এক সন্মানজনক অৱস্থান আছে। অসমীয়া নাৰীক লক্ষ্মীস্বৰূপা, জন্মদায়িনী আদি আখ্যা দিয়া হয়। অসমীয়াৰ সামাজিক-সাংস্কৃতিক ক্ষেত্ৰতেই হওক বা পাৰিবাৰিক ক্ষেত্ৰতেই হওক, নাৰীয়ে সকলো দিশতে গুৰুত্বপূৰ্ণ ভূমিকা পালন কৰি আহিছে। পাৰিবাৰিক জীৱনত অসমীয়া নাৰীয়ে গুৰুত্বপূৰ্ণ ভূমিকা পালন কৰি আহিছে। অসমীয়া নাৰীৰ জীৱনো বৈচিত্ৰ্যপূৰ্ণ। একেটা জীৱনতে এগৰাকী নাৰীয়ে মাতৃ, কন্যা, বোৱাৰী, শাছ আদিৰ ৰূপ ধাৰণ কৰি ঘৰ এখন পৰিচালনাৰ গুৰু দায়িত্ব বহন কৰে। সেয়ে অসমীয়া নাৰীয়ে জীৱনৰ বিভিন্ন সময়ত বা বিভিন্ন স্তৰত নানান লোকাচাৰ পালন কৰিবলগীয়া হয়। এই লোকাচাৰসমূহৰ অন্তৰালত আছে বহুতো নাৰীকেন্দ্ৰিক লোকবিশ্বাস। এই নাৰীকেন্দ্ৰিক লোকবিশ্বাসসমূহৰ লগতে ইয়াৰ সৈতে অসমীয়া নাৰীয়ে পালন কৰা লোকাচাৰসমূহ তলত আলোচনা কৰা হ'ল।

জন্মৰ লগত সম্পৰ্কিত লোকবিশ্বাস আৰু লোকাচাৰ : গৰ্ভধাৰণ আৰু মাতৃত্ব লাভ এগৰাকী নাৰীৰ জীৱনৰ চৰম আকাংক্ষিত ঘটনা। মাতৃগৰ্ভত ভ্ৰূণ এটাই স্থিতি লাভ কৰাৰ পৰা সন্তান জন্ম হোৱালৈকে বহু প্ৰতীক্ষিত এই সময়ছোৱাত প্ৰথমবাৰৰ বাবে সন্তানসম্ভৱা নাৰীগৰাকীক শাৰীৰিক আৰু মানসিকভাৱে সাজু কৰিবলৈ অসমীয়া সমাজত নানা লোকাচাৰৰ প্ৰচলন আছে। এক সুস্থ-সবল, স্বাস্থ্যৱান শিশু জন্ম লভিবৰ বাবে হ'বলগীয়া মাতৃগৰাকীক নানা নীতি-নিয়ম মানি চলিবলৈ উপদেশ দিয়া হয়। সন্তানসম্ভৱা নাৰীগৰাকীক শ'ল, মাগুৰ, শিঙি, কাঁৱৈ আদি জীয়া মাছ নিজে মাৰি বাছিবলৈ নিষেধ কৰা হয়। তেনে কৰিলে জীৱ হত্যাৰ পাপৰ ফলত গৰ্ভস্থ সন্তানৰ ক্ষতি হ'ব পাৰে বুলি লোকবিশ্বাস আছে। সুন্দৰ, স্বাস্থ্যৱান, পৱিত্ৰ মনৰ সন্তানৰ মাতৃ হোৱাৰ কামনাৰে গৰ্ভধাৰণৰ দহমাহলৈকে শুচিতা আৰু ধৰ্মীয় নীতি-নিয়ম যিমান দূৰ পৰা যায় গৰ্ভৱতী মাতৃগৰাকীয়ে মানি চলাটো মংগলজনক বুলি ভবা হয়। সন্তান গৰ্ভত থকা সময়ছোৱাত মাতৃয়ে সজ চিন্তা, সজ সংগ, সজ আদৰ্শ লৈ থাকিলে গৰ্ভস্থ সন্তান সজ হয় বুলি লোকবিশ্বাস আছে। গৰ্ভৱতী নাৰীৰ গাত দেও-ভূত সহজে লপ্তে বুলি মানুহে বিশ্বাস কৰে। সেয়ে গৰ্ভৱতী নাৰীক তিনি সন্ধিয়া পানীপোতাইদি যোৱা, ৰাতি অকলে বাহিৰলৈ ওলোৱা, ভৰ দুপৰীয়া বা ৰাতি এবাবাৰীৰ মাজেদি বা জৰী, বড় আদি ডাঙৰ গছৰ তলেদি অকলে যোৱা আদি কাৰ্যত বাধা আৰোপ কৰা হয়। লোকবিশ্বাস অনুসৰিয়েই দুমাহ, চাৰিমাহ, ছমাহ, আঠমাহ আদি যুৰীয়া

দিয়াৰ সময়ত। প্ৰথমখনক কোৱা হয় 'তোলনি বিয়া' বা 'সৰু বিয়া' আৰু দ্বিতীয়খনক কোৱা হয় 'বৰ বিয়া'। নাৰী জীৱনৰ বাবে গুৰুত্বপূৰ্ণ এই দুইখন বিয়াতে নানান লোকবিশ্বাস আৰু লোকাচাৰ জড়িত হৈ আছে।

তোলনি বিয়াৰ লগত জড়িত লোকবিশ্বাস : নাৰী জীৱনৰ ঋতুপ্ৰাপ্তি বা কন্যাকালপ্ৰাপ্তি এক গুৰুত্বপূৰ্ণ ঘটনা। অসমীয়া সমাজত ছোৱালী এজনী পুষ্পিতা হোৱাৰ লগে লগে আছুতীয়া কোঠা এটাত ধানখেৰৰ বিছনা পাৰি থাকিবলৈ দিয়া হয়। কন্যাকাল প্ৰাপ্তিৰ সময়ৰ পৰা সাতদিনলৈকে ছোৱালীজনীয়ে চন্দ্ৰ, সূৰ্য, গৰু-গাই আৰু পুৰুষ মানুহক দেখা নিষেধ। ইয়াৰ পৰা কিবা অমংগল হয় বুলি লোকবিশ্বাস আছে।

তিনিদিনৰ দিনা ৰাতি ছোৱালীজনীৰ সধৰা মাক, খুড়ীয়েক বা আন কোনো এগৰাকী আয়তীয়ে খোলা পাতি ছোৱালীজনীৰ নাম লৈ আঁখে ভাজে। আঁখেবোৰ গোটা গোটা হ'লে ভৱিষ্যতে ছোৱালীজনীৰ ল'ৰা হ'ব বুলি আৰু যদি আঁখেবোৰ পাহি মেলা হয় তেতিয়া ছোৱালী হ'ব বুলি লোকবিশ্বাস আছে। আনহাতে আঁখে নুফুটিলে সন্তানহীনা হ'ব বুলি বিশ্বাস কৰে।

ছোৱালীজনী পুষ্পিতা হোৱাৰ চাৰিদিনৰ দিনা বাৰীৰ পিছফালে ইকৰা তিনিডালেৰে পূবমূৰাকৈ এখন বেই সাজি বেইৰ কাষত আলুৰে সৈতে খান্দি অনা কলপুলি এটা ৰুই দিয়া হয়। দৰাৰ প্ৰতীকস্বৰূপ এই কলপুলিটো মৰি যোৱা বা গৰু-ছাগলীয়ে খোৱা বেয়া। সেয়ে নোৱাই তোলনি বিয়াৰ পাছত সহজে চকুত নপৰা ঠাইত আছুতীয়াকৈ বেৰা দি কলপুলিটো ৰুই থোৱা হয়। বৰ বিয়াৰ আচল দৰাই কলপুলিটো দেখিব নাপায় বুলি বিশ্বাস কৰে।

সাতদিনৰ দিনা নোৱাই তোলনি বিয়া পতা হয়। সাতদিনৰ দিনা মঙল বা শনিবাৰ হ'লে এই বিয়া ন-দিনত পতাৰ নিয়ম। সেইদিনা পুষ্পিতা হোৱা ছোৱালীজনীক চাৰিদিনীয়া গা-ধুওৱাৰ দৰে গা-পা ধুৱাই চোতালত দিয়া ৰভাৰ তললৈ অনা হয়। ৰভাৰ তলত মড়ল সাজি মড়লৰ আগত বহুৱাই ন-সাজেৰে সজায় আৰু আয়তীসকলে বিয়ানাম গায়। ছোৱালীজনীৰ কোলাত সন্তানৰ প্ৰতীক কণাই এটা দিয়া হয়। প্ৰথমে মাকে সোণৰ আঙঠি, ৰূপৰ টকা আদি দি ছোৱালীজনীৰ হাতৰ পৰা তিনিবাৰ কণাই নিজৰ কোঁচলৈ অনা-নিয়া কৰে। ইয়াৰ পাছত অন্যান্য আয়তীসকলেও আঙঠি, টকা আদি দি কণাইক এবাৰকৈ কোঁচলৈ আনে। শেষত ছোৱালীজনীয়ে ধুনীয়া ল'ৰা বা ছোৱালী কোঁচত লৈ লাডু খুৱায়

জ্ঞান কৰা হয়। সেয়ে কইনাৰ লগতে ঘৰৰ লখিমী যাতে পৰৰ ঘৰলৈ নাযায় তাৰ বাবে ছোৱালীজনীৰ কোঁচত ধান আৰু মাটিমাহ দি সেইখিনি ঘাই ঘৰৰ চাৰিওফালে চাৰি ছাটি মাৰিবলৈ দিয়ে। ইয়াৰ পাছত কইনাৰ মাকে পৰ্দাৰ সিপাৰে ভিতৰপিনে মুখ কৰি থিয় হয়। দুৱাৰত দুখন হাত থৈ বিদায় দিওঁতে মাকৰ বাওঁ কাষলতিৰ তলে মুখ কৰি সোঁহাতৰ তলেদি উলিয়াই পঠিওৱাৰ নিয়ম। এনে ধৰণৰ বহুতো নাৰীকেন্দ্ৰিক লোকবিশ্বাস বৰবিয়াৰ লগত জড়িত হৈ আছে।

অসমীয়া সামাজিক তথা ধৰ্মীয় জীৱনৰ লগত জড়িত নাৰীকেন্দ্ৰিক লোকবিশ্বাস আৰু লোকাচাৰ : অসমীয়া সমাজত নাৰীয়ে সামাজিক তথা ধৰ্মীয় কাৰ্যাদিত পুৰুষৰ সমানেই অংশগ্ৰহণ কৰিব পাৰে। কিন্তু নাৰী এগৰাকীক ঋতুমতী হৈ থকা অৱস্থাত অশুচি বুলি ভবা হয়। সেয়ে এই সময়ত ৰন্ধা-বঢ়া কৰা, সকাম-নিকাম আদিত অংশগ্ৰহণ কৰা, মঠ-মন্দিৰ, নামঘৰ আদিত সোমোৱা কাৰ্যত বাধা আৰোপ কৰা হয়।

অসমীয়া সমাজে মানি অহা অম্বুবাচীও নাৰীকেন্দ্ৰিক লোকবিশ্বাসৰে প্ৰতিফলন। এই সময়ত প্ৰকৃতি বা বসুমতী ৰজস্বলা হয় বুলি বিশ্বাস কৰা হয়। এই নিয়ম অনুসৰি আহৰ মাহৰ সাত তাৰিখৰ পৰা প্ৰথম তিনিদিন বসুমতী অশুচি হৈ থাকে আৰু চতুৰ্থদিনা শুদ্ধ হয়। অম্বুবাচীৰ তিনিদিনত কাপোৰ-কানি, বাচন-বৰ্তন, খাদ্য সামগ্ৰী আদি মাটিৰ লগত প্ৰত্যক্ষ সংস্পৰ্শত নাৰাখি চাং, পীৰা, খাট আদিত তুলি ৰখা হয়। এই কেইদিন গোসাঁই সেৱাও বন্ধ থাকে। অম্বুবাচীৰ এই দিনকেইটাত খেতি-বাতিতো কৰা নহয়েই, মাটিত আঁচ এডালো মৰা নহয়। চতুৰ্থ দিনা চোতাল-ঘৰ মচি, কাপোৰ-কানি তিয়াই সকলো শুচি কৰা হয়।

অসমীয়া সমাজত প্ৰচলিত নাৰীকেন্দ্ৰিক লোকবিশ্বাস আধাৰিত আন এক ধৰ্মীয় অনুষ্ঠান হৈছে আই সকাম। গাঁৱত বসন্ত ৰোগে দেখা দিলে অসমীয়া মানুহে এয়া আইৰ দোষ লগা বুলি বিশ্বাস কৰে আৰু আইক সন্তুষ্ট কৰিবলৈ আয়তীসকলে বগা ফুল, কেঁচা নৈবেদ্য আগবঢ়াই স্তুতি-মিনতি জনায়। আই সন্তুষ্ট হ'লে এই ৰোগ নিৰাময় হয় বুলি অসমীয়াৰ সৰল মনে বিশ্বাস কৰে। ইয়াৰ উপৰি আসন পতা সবাহ, অপেশ্বৰী সবাহ, প্ৰসূতি আইৰ সবাহ, লখিমী সবাহ আদি নাৰীকেন্দ্ৰিক লোকবিশ্বাস আধাৰিত উৎসৱ-অনুষ্ঠান অসমীয়া সমাজত পালন কৰা হয়।

দৈনন্দিন জীৱনৰ লগত জড়িত লোকবিশ্বাস : অসমীয়া পাৰিবাৰিক জীৱনত ঘৰ এখনৰ দৈনন্দিন সকলো কাম-কাজ নাৰীসকলেই চম্ভালিবলগীয়া

নাৰীৰ খৰমযুৰীয়া ভৰি বেয়া। সাপনেজীয়া চুলিৰ নাৰী কুলক্ষণা। যি নাৰীৰ ভৰিত পানী দিলে নিভিজে, সেই নাৰীয়ে পুৰুষৰ অনিষ্ট কৰে। খোজ কাটোতে যি নাৰীৰ ভৰিৰ তৰ্জনী, মধ্যমা আৰু অনামিকা আঙুলিয়ে ভূমি নুচুৰে, সেই নাৰী সৌভাগ্যহীনা হয়। যি নাৰীৰ ভৰিৰ কনিষ্ঠা আঙুলিয়ে খোজ কাটোতে মাটি নুচুৰে সেই নাৰীয়ে প্ৰথম পতিক নাশ কৰি দ্বিতীয় পতি গ্ৰহণ কৰে। খোজ কাটোতে ভূমি কঁপাই যোৱা নাৰী বিধৱা হেৰাটো নিশ্চিত বুলি বিশ্বাস। আনহাতে নখচন্দ্ৰযুক্ত নাৰী সুলক্ষণা। যি নাৰীৰ চৰণতল স্নিগ্ধ, মাংসল, মৃদু আৰু সমান, উত্তপ্ত আৰু ৰঙচুৱা, সেই নাৰী ভাগ্যশালিনী আৰু প্ৰচুৰ ঐশ্বৰ্যশালী হয় বুলি অসমীয়া সমাজত লোকবিশ্বাস আছে।

মৃত্যু-সম্পৰ্কীয় লোকবিশ্বাস ঃমৃত্যু জীৱনৰ অৱধাৰিত ঘটনা। জীৱনৰ পৰিসমাপ্তি আনি দিয়ে মৃত্যুৱে। হিন্দু ধৰ্ম অনুসৰিয়েই অসমীয়া সমাজত মৃত্যুৰ পাছত মৃতকক বগা কাপোৰেৰে ঢাকি দাহৰ বাবে শ্মশানলৈ লৈ যোৱা হয়। অসমীয়া সমাজত ছোৱালী বা তিৰোতা মানুহ শ্মশানলৈ যাবলৈ দিয়া নহয়। স্বামীৰ মৃত্যুৱে অসমীয়া নাৰী এগৰাকীৰ জীৱনলৈ এক পৰিৱৰ্তন আনি দিয়ে। শিৱৰ সেন্দূৰ মচি দিয়া হয়। আ-অলংকাৰ খুলি বগা সাজ পৰিধান কৰিবলগীয়া হয়। অসমীয়া সমাজত প্ৰচলিত লোকবিশ্বাস অনুসৰিয়েই কিছুমান মাংগলিক কাম-কাজ (যেনে— ছোৱালীৰ ঋতুপ্ৰাপ্তি তিনিদিনৰ দিনা আঁখে ভজা)ত বিধৱাক ভাগ ল'বলৈ দিয়া নহয়।

আনহাতে আকৌ যি নাৰীয়ে পতিৱ্ৰতা ধৰ্ম ৰক্ষা কৰে, সেই নাৰী শাঁকে-সেন্দূৰে অৰ্থাৎ বৈধৱ্য যন্ত্ৰণা ভোগ নকৰাকৈ মৃত্যু হয় বুলি অসমীয়া সমাজত লোকবিশ্বাস আছে।

অসমীয়া সমাজত নাৰীকেন্দ্ৰিক বিশ্বাসসমূহে এক ব্যাপক ক্ষেত্ৰ অধিকাৰ কৰি আছে। অসমীয়া নাৰী সমাজত এইবোৰৰ প্ৰভাৱো অতি গভীৰ। জন্মৰ পৰা মৃত্যুলৈকে নাৰী এগৰাকীৰ সকলো কাৰ্য-কলাপ, আচাৰ-আচৰণ এই লোকবিশ্বাসসমূহেই নিয়ন্ত্ৰণ কৰে।

সময়ৰ পৰিৱৰ্তনৰ লগে লগে যুক্তি-প্ৰযুক্তিয়েও অগ্ৰগতি লাভ কৰিছে। মানুহৰ কাম-কাজো যুক্তি-প্ৰযুক্তিৰ দ্বাৰাহে পৰিচালিত হ'বলৈ লৈছে। ইয়াৰ পাছতো কিন্তু লোকবিশ্বাসৰ জগতখন চলিয়েই আছে। সময়ৰ সোঁতত কিছুমান লোকবিশ্বাস

আহোম যুগৰ নাৰী আৰু বস্ত্ৰ-শিল্প

নবীন বুঢ়াগোহাঁই

(এক)

অন্ন, বস্ত্ৰ আৰু বাসস্থান - এইকেইটা মানুহৰ প্ৰাথমিক প্ৰয়োজন বুলি ধৰা হয়। ইয়াৰ ভিতৰত বস্ত্ৰ এক অতি লাগতিয়াল সম্পদ। জুইৰ আৱিষ্কাৰৰ দৰেই বস্ত্ৰ মানুহৰ এক চমৎকাৰ আৱিষ্কাৰ। লজ্জা নিবাৰণৰ বাবে আদিম যুগত মানুহে গছৰ বাকলি বা বন্ধল পৰিধান কৰাৰ পাছৰ পৰাই সময়ৰ পৰিৱৰ্তনৰ লগে লগেই গছৰ আঁহ, কপাহ আৰু পলুৰ পৰা সূতা উৎপাদন কৰিবলৈ শিকিছিল।

সেইদৰে অসমৰ বস্ত্ৰ-শিল্পৰ ইতিহাসো অতি প্ৰাচীন। অসমৰ প্ৰাচীন ভূমিত বস্ত্ৰৰ বাবে লগা কপাহ, বেচম, পছম আদি উৎপাদন হৈছিল। কৌটিল্যৰ 'অৰ্থশাস্ত্ৰ'ত পোৱা যায় যে সুৱৰ্ণকুজত উৎপন্ন হোৱা পাটৰ কাপোৰ সৰ্বশ্ৰেষ্ঠ আছিল। এই সুৱৰ্ণকুজ হৈছে প্ৰাচীন কামৰূপৰ বাণিজ্য কেন্দ্ৰ। তদুপৰি সুৱৰ্ণকুজৰ পাটৰ কাপোৰ গোটেই ভাৰতবৰ্ষ জুৰি বিখ্যাত আছিল। বৰ্তমানৰ শূৱালকুছিয়েই প্ৰাচীন কামৰূপৰ সুৱৰ্ণকুজ। কৌটিল্যৰ আগৰে পৰা অৰ্থাৎ খ্ৰীষ্টপূৰ্ব চতুৰ্থ শতিকাৰ আগৰেপৰা অসমৰ ব্ৰহ্মপুত্ৰ উপত্যকাত বনৰীয়া বেচম উৎপাদন হৈছিল। বনৰীয়া পাট, এৰী আৰু মুগাৰ পলু পাছলৈ মানুহে পুহিবলৈ আৰম্ভ কৰিছিল।

চীনা পৰিব্ৰাজক হিউৱেন চাঙৰ টোকাত উল্লেখ আছে যে প্ৰাচীন কামৰূপত শন সূতাৰ ব্যৱহাৰ হৈছিল। শন সূতা গছৰ আঁহৰ পৰা তৈয়াৰী সূতা। এনে শন সূতা আহোমসকলে ইটাৰ মাজত গঁথা কৰাল বা চিমেণ্ট-মচলা তৈয়াৰ কৰিবলৈ ব্যৱহাৰ কৰিছিল। 'কালিকাপুৰাণ'ত শন সূতাৰ উপৰি ক্ষৌমবস্ত্ৰৰ উল্লেখ আছে। এই ক্ষৌমবস্ত্ৰ গছৰ আঁহৰ পৰা উলিয়াই বোৱা হৈছিল। সপ্তম শতিকাৰ কামৰূপৰ ৰজা ভাস্কৰ বৰ্মানে কনৌজৰ ৰজা হৰ্ষবৰ্ধনলৈ উপহাৰস্বৰূপে পঠোৱা কাপোৰবোৰ 'শৰতৰ চন্দ্ৰমাৰ দৰে স্বচ্ছ' ক্ষৌমবস্ত্ৰ আছিল।

ওপৰত উল্লেখ কৰা হৈছে যে প্ৰাচীন কামৰূপত কপাহ, বেচম, পছম বা ক্ষৌমবস্ত্ৰৰ ব্যৱহাৰ আছিল। এইবোৰৰ ভিতৰত ক্ষৌমবস্ত্ৰৰ ব্যৱহাৰ লাহে লাহে

গা কৰি উঠি মানুহ আৰু দেশখনক স্মৰলক্ষী কৰি তুলিছিল। আনহাতে অসমীয়া শিপিনীয়ে ‘ছাঁতে শুকুৰা, মুঠিতে লুকুৰা’ কাপোৰ বব পাৰিছিল বুলি বিয়ানামত উল্লেখ আছে। তদুপৰি বিহুগীত আৰু বনগীতত মুগা, পাট, এৰী, এৰীয়া কাপোৰ আদিৰ বিষয়ে বিশেষ উল্লেখ থকা পৰিলক্ষিত হয়। একেদৰে অসমীয়াৰ তাঁতশালখনে বিহুগীতত অধিক অংশ জুৰি আছে। আহোম যুগত বৰ্তমানৰ শিৱসাগৰ নগৰৰ পৰা প্ৰায় বিশ কিলোমিটাৰ দূৰত্বত নামতি অঞ্চলৰ পূবলৈ থকা মেজেঙা অঞ্চলত ৰজাঘৰৰ কাৰণে কাপোৰ তৈয়াৰ কৰিবলৈ ‘মেজাংকৰি’ নামৰ এবিধ গছৰ খেতি কৰা হৈছিল। এই মেজাংকৰি গছৰ খেতি কৰা ঠাইডোখৰ কালক্ৰমত মেজেঙা নামেৰে পৰিচিত হ’ল। উল্লেখযোগ্য যে মেজাংকৰি পাটৰ এযোৰ কাপোৰৰ দাম বৰ্তমানৰ ভাৰতীয় মূল্যত আঢ়ৈৰ পৰা তিনি লাখ টকা পৰ্যন্ত হ’ব। সততে ইমান দামী কাপোৰ সম্ভৱতঃ ভাৰততে পাবলৈ নাই। এইবিধ কাপোৰ পিন্ধিলে আপোনা-আপুনি সুগন্ধ ওলাই থাকে। মেজাংকৰি কাপোৰেৰে পানীও সিঁচিব পৰা যায়। আনহাতে মেজাংকৰি গছজোপাৰ শিপাৰ পৰা ফুললৈকে সুগন্ধ ওলাই থাকে।

আগতে অসমৰ প্ৰতিঘৰ মানুহতে দুই-তিনিখনকৈ তাঁতশাল আছিল। প্ৰতিগৰাকী নাৰী বা গাভৰুৱেই তাঁত বব জানিছিল। আনকি ৰজাঘৰৰ সন্তানু মহিলা আৰু কুঁৱৰীসকলৰো একোখনকৈ তাঁতশাল আছিল। ৰজা আৰু মন্ত্ৰীসকলৰ জীয়েকীৰ লগত সোণখটুৱা টোলোঠা, হাতীদাঁতৰ মাকো আদি বিয়াৰ যৌতুকত দিয়া হৈছিল। আনহাতে সেই সময়ত অসমীয়া সমাজত কোনো ছোৱালীয়ে সূতা কটা বা তাঁত বোৱাৰ কাম নাজানিলে ‘থুপৰী’ বা ‘ফেদেলী’ আখ্যা পাইছিল। থুপৰী তিৰোতাক সকলোৱে হাঁহিছিল। আনকি তাঁত-সূত নজনা গাভৰু ছোৱালীক কোনেও বিয়া কৰাবলৈও আগ্ৰহ কৰা নাছিল। তেনে ছোৱালীক ইতিকিৎ কৰি ফকৰা মাতিছিল— ‘অমুকীৰ জীয়েক বৰ কাজী, টেকী থোৰাৰে বাটে পাঁজী’। এনে থুপৰী তিৰোতাক যুদ্ধবন্দীসকললৈ দিয়া হৈছিল বুলি জনা যায়।

আনহাতে এসময়ত প্ৰতিঘৰ অসমীয়া মানুহৰ ঘৰত একোখনকৈ মুগা চোমনি, এডৰা এৰাগছ, এডৰা নুনীগছ আৰু ওখকৈ মৰা বাৰীৰ চাপে চাপে অসংখ্য কেচেৰু গছ আছিল। এইবোৰৰ পাত পলুক খুৱাই পলুৰ বাহবোৰ ধানখেৰৰ ছাইৰ পৰা উৎপন্ন খাৰকীয় গৰম পানীত সিজাই ডিমৰু গছৰ পাতেৰে সূতাৰ আঁতডাল উলিয়াই টাকুৰিত সূতা কাটি সূতা উলিয়াইছিল।

দেশতে, আনিব কপাহৰ জোলা’। মিচিমিৰ পৰা অনা এই কপাহ নেওঠি কপাহী সূতা তৈয়াৰ কৰি কপাহী কাপোৰ বোৱা হৈছিল। আনহাতে বজাঘৰৰ পৰা কপাহৰ জোলা দি শিপিনীৰ পৰা সূতা ঘূৰাই লওঁতে তাৰ লেখ ৰাখিবলৈ ‘জোলাশালৰ কাকতী’ নামৰ এজন বিষয়া নিয়োগ কৰা হৈছিল। শিৱসাগৰ জিলাত বৰ্তমানো অতীতত জোলাৰ পৰা সূতা উলিওৱা ‘জোলাগাঁও’ নামৰ গাঁও এতিয়াও আছে।

প্ৰতাপ সিংহৰ ৰাজত্বকালত মোমাই তামুলী বৰবৰুৱাই গাঁও সংগঠন কৰি গাঁওসমূহত কাজী শিপিনীক কাপোৰ ববলৈ দিছিল। কাটনি, গুণাকটীয়া আদি খেলৰ লোকে শিপিনীসকলক সহায় কৰিছিল। পুৰুষানুক্রমে তেওঁলোকে এই বিদ্যা আয়ত্ত কৰিছিল। কাটনিসকলে চোমনিত দিনে-ৰাতিয়ে থাকি মুগা পুহিছিল আৰু গুণাকটীয়াসকলে সোণ-ৰূপৰ গুণা কাটি বজাৰ ঘৰত যোগান ধৰিছিল। কিংখাপ, মেজাংকৰি আদি কাপোৰে বজাঘৰত বৰ সমাদৰ পাইছিল। প্ৰত্যেকগৰাকী অসমীয়া তিৰোতাই দিনে দুটাকৈ সূতলাহী কাটি বজাৰ ঘৰলৈ দিব লাগিছিল। বছৰত নিৰ্দিষ্ট পৰিমাণৰ পাট আৰু মুগাৰ সূতাও বজাৰ ঘৰলৈ দিয়াৰ নিয়ম আছিল। গাঁৱৰ মুখিয়ালজনে প্ৰতিদিনেই ঘৰে ঘৰে গৈ এইবোৰৰ তত্ত্বৰধান ল’ব লাগিছিল। এনে বাধ্যবাধকতাই প্ৰত্যেক গৰাকী অসমীয়া তিৰোতা মানুহ আৰু মুনিহক ৰেচম-শিল্পত নিপুণ কৰি তুলিছিল। তেওঁলোকে উৎপাদন কৰা কাপোৰ সমগ্ৰ দেশৰ মানুহে পিন্ধিছিল। এয়া হৈছে আহোম যুগৰ নাৰী-পুৰুষৰ স্বাৱলম্বিতাৰ উৎকৃষ্ট নিদৰ্শন। উল্লেখযোগ্য যে অতীজত অসমীয়া নাৰীয়ে নিজৰ বিয়াত আৱশ্যক হ’ব পৰা সকলোখিনি বস্ত্ৰই নিজে বৈ-কাটি লৈ জপাত গৰকি গৰকি সাঁচিছিল। লগত নিয়া বস্ত্ৰ আৰু অলংকাৰেই তেওঁলোকৰ আঁচলৰ ধন আছিল। বিহ্নামত বিৰহ বেদনাৰ ভাব প্ৰকাশ কৰিবলৈ সেয়ে ‘জপাৰ বৰেকাপোৰ জপাত মলঙিলে’ বুলি গোৱা হৈছিল। ড° বিৰিঞ্চি কুমাৰ বৰুৱাৰ মতে অসমীয়া পুৰুষ-মহিলাই ব্যৱহাৰ কৰা সাজপাৰ আহোম যুগতে নিৰ্ধাৰণ কৰা হৈছিল। ৰজা, ডা-ডাঙৰীয়া আৰু বিষয়াসকলে নিৰ্ধাৰিত সাজপাৰ পৰিধান কৰিছিল। সেই অনুপাতে মহিলাৰ সাজপাৰো নিৰ্ধাৰিত হৈছিল।

(তিনি)

আহোম যুগত নাৰীয়ে অলেখ কষ্ট কৰি গোমচেঙৰ চোলাৰ কাপোৰ বৈছিল। গোমচেঙৰ মেখেলাও বোৱা হৈছিল। এই ‘গোমচেং’ শব্দটো টাই ভাষাৰ ‘খামচেং’ শব্দৰ পৰা আহিছে। টাই ভাষাত ‘খাম’ মানে ‘কাপোৰ’।

পুষ্পিতা হোৱাৰ পাছৰ পৰাই ৰিহা পিন্ধাৰ নিয়ম আছিল। সেয়েহে বিহুগীতত 'ৰঙা ৰিহা ল'লে গাত' বুলি উল্লেখ পোৱা যায়। উল্লেখযোগ্য যে অসমীয়া নাৰীৰ সাজপাৰ ভাৰতৰ অন্যান্য তিৰোতাকৈ পৃথক আৰু গাভীৰ্যপূৰ্ণ। তলত আহোম যুগৰ পুৰুষ-মহিলাই ব্যৱহাৰ কৰা বস্ত্ৰসমূহৰ বিষয়ে চমুকৈ উল্লেখ কৰা হ'ল—

কপাহী কাপোৰ : আহোম যুগত কপাহী কাপোৰৰ ব্যৱহাৰ আছিল। চাদৰ, মেখেলা, ৰিহা, গামোচা, টঙালি, হাঁচতি, ধুতি, চোলাৰ কাপোৰ, বিছনা চাদৰ, পৰ্দা, আঁঠুৱা আদিত প্ৰয়োজন অনুসাৰে বিভিন্ন কপাহী কাপোৰ ব্যৱহাৰ কৰা হৈছিল।

চাদৰ : চাদৰ হ'ল মহিলাৰ এবিধ বস্ত্ৰ বিশেষ। চাদৰখনৰ এটা আঁচলৰ আগ মেখেলাখনত বাওঁহাতৰ ফালে খোঁচ মাৰি লৈ সোঁ হাতেৰে পাক মাৰি বাওঁকান্ধলৈ দি পিঠিলৈকে বোৱাই লোৱা হয়। পিঠিত পৰা আঁচলটোৰে বিবাহিতা মহিলাই মূৰত ওৰণি লয়। চাদৰ কপাহী সূতাৰ বাহিৰেও পাট, মুগা আৰু এৰী সূতাৰ পৰাও তৈয়াৰ কৰি লোৱা হৈছিল।

চাদৰ বহু ধৰণৰ আছে। যথা- চল্লিশ সূতাৰ চাদৰ, যাঠী সূতাৰ চাদৰ, আশী সূতাৰ চাদৰ আৰু পকোৱা সূতাৰ চাদৰ। এই পকোৱা সূতাৰ ভিতৰতো এশ পকোৱা, হেজাৰ পকোৱা আদি সূতাৰ পৰা চাদৰ বোৱা হয়। আহোম যুগতো চাদৰৰ ভাগ মূলতঃ দুটাই আছিল— চেলেং চাদৰ আৰু খনীয়া কাপোৰ। দুয়োবিধ চাদৰৰ ধৰণ-কৰণ আৰু জোখ-মাখ এনে ধৰণৰ—

(ক) চেলেং চাদৰ :

চেলেং চাদৰ সাধাৰণতে ৬ হাত দীঘল আৰু ৩ হাত বহল। চেলেং কাপোৰৰ বিবিধ ভাগ আছে। যেনে— উকা চেলেং, আঁচু দিয়া চেলেং, ফুল দিয়া চেলেং, গুণা কটা চেলেং, বডলা দিয়া চেলেং, পাৰি দিয়া চেলেং, জাৰী দিয়া চেলেং, উঁৰিয়লি দিয়া চেলেং, মুগা গুটি দিয়া চেলেং, সোণসূতাৰ চাবমৰা চেলেং ইত্যাদি। অসমীয়াত চেলেঙৰ জোখ সন্দৰ্ভত 'চেলেং ছকঠিয়া' বুলি কোৱা হয়। উল্লেখযোগ্য যে একাঠিত দুহাত থাকে। এতেকে বাৰহাত দীঘল। এনে চেলেং পুৰুষে ধুতি-কামিজৰ ওপৰত দুভাঁজ কৰি কান্ধত বোৱাই লৈছিল।

(খ) খনীয়া কাপোৰ :

খনীয়া কাপোৰ দুজপীয়াকৈ বোৱা হয়। এই কাপোৰ দীঘলে ১২ হাত আৰু বহলে ৩ হাত। খনীয়া কাপোৰৰ ভাগবোৰ এনেধৰণৰ— উকাখনীয়া,

ৰং দিয়াৰ কাৰণ হৈছে এই বঙে ৰজাঘৰীয়া বা ৰাজকীয় সন্মান সূচায়।

ৰিহা : ৰিহা অসমীয়া নাৰীৰ এক বিশেষ বস্ত্ৰ। অতীজতে অসমীয়া নাৰীয়ে চোলা নিপিন্ধিছিল বাবে বুকুত ৰিহাৰ মেথনি মাৰিছিল। ৰিহাই বক্ষবন্ধনীৰ কাম কৰিছিল। ৰিহা দীঘলে ছয়-সাত হাত আৰু বহলে তিনি বেগেত। ইয়াক কঁকালত দুটা মেৰ দি পিন্ধা হয়। মুগা, পাট আৰু কপাহী - এই তিনিবিধ সূতাৰে ৰিহা বোৱা হয়। ৰিহাৰ পাৰিটো সাধাৰণতে মুগাৰ সূতাৰ। বহুতে ৰঙীন মুগাৰ সূতাৰে আটক ধুনীয়া পাৰি দিয়ে। বহুতে খয়ৰ বা বেঙুন ৰঙৰ সূতাৰে পাৰি দিয়ে। পকোৱা সূতাৰ ৰিহা বলে পাৰিত তিনিকোণীয়া কেছ বাছে। ৰিহাৰ আঁচলটো বৰ বিচিত্ৰকৈ বোৱা হয়। তাতেই ৰিহাৰ সৌন্দৰ্য ফুটি উঠে। তাকেই ৰিহাৰ কেছ বোলে। কেছ বাছিবৰ বাবে ডবোৱা মূৰে এবাতি অতিৰিক্ত ব তুলি লোৱা হয়। এই ব বাতিৰ মূৰে চিৰি ভৰাই লৈ দুদলীয়া কৰি এবাতি ব তুলি লয়। সেই ব বাতিৰ মূৰে মাকো মাৰিব লাগে। তেতিয়া ডাঠ আৰু উজ্জ্বল হয়। ৰিহাৰ আঁচলত বহু কেছ কেইবা প্ৰকাৰৰো আছে। যথা—

(ক) তেঁতেলীপতীয়া কেছ দিয়া ৰিহা :

দেখাত তেঁতেলীৰ পাত ছিৰাৰ দৰে হোৱা ৰিহাৰ কেছক তেঁতেলীপতীয়া কেছ বুলি কোৱা হয়। এই কেছৰ শাৰী ৰঙা, হালধীয়া, ক'লা, নীলা, সেউজীয়া ৰঙৰ নানাৰঙী আঁচুৰে ক্ৰমে হেলনীয়াকৈ বহু হয়। ছয়-সাত বাৰ বেলেগ বেলেগ আঁচুৰে বাছি ডবোৱা মূৰেৰেই উকা চাৰি মাকোমান বোৱা হয়। ৭/৮ শাৰীমান কেছ বাছি ডবোৱা মূৰেৰে ৮/১২ মাকোমান মাৰি আঁচলটোৰ মূৰত মুগাৰ ৰিহা হ'লে মুগাৰ সূতাৰে, পাটৰ ৰিহা হ'লে পাটৰ সূতাৰে তিনি আঙুলমান বৈ দহি বাছিবৰ বাবে প্ৰস্তুত কৰা হয়। দহি ববছা মূৰ, উকা মূৰ আদিৰে বাটে।

(খ) ছিৰাপতীয়া কেছ দিয়া ৰিহা :

এছিৰা এছিৰাকৈ ৰঙীন আঁচু বোলাই বোলাই এই কেছ বহু হয় বাবে ইয়াক চিৰাপতীয়া কেছ দিয়া ৰিহা বোলা হয়। ৰিহাৰ কেছ বাছি শেষত সুন্দৰ দহিৰে সামৰণি মৰাৰ ফলত আঁচলবোৰ দেখাত বৰ শুৱনি লাগে।

(গ) চৰাই নখীয়া কেছ দিয়া ৰিহা :

কেছটো দেখিবলৈ চৰাইৰ নখৰ দৰে হয় বাবে এনে কেছ দিয়া ৰিহাক চৰাই নখীয়া কেছৰ ৰিহা বুলি কোৱা হয়। এই কেছটো কাঠিৰে বাটি মাকো মাৰি

হাঁচতি : হাঁচতি সাধাৰণতে তামোল-খোৱা সংস্কৃতিৰ লগত জড়িত। আগতে অসমীয়া সমাজত সাধাৰণতেই মুনিহ-তিৰোতা উভয়ে এই হাঁচতি ব্যৱহাৰ কৰিছিল। কটাৰী, তামোল-পাণ, চূণৰ টেমী আৰু ধঁপাতৰ টেমী— এই কেইপদ বস্তু হাঁচতিখনত বান্ধি ৰাখিছিল। ফুৰিবলৈ গ'লেও হাঁচতিখন লগত নিয়াৰ নিয়ম আছিল। ই দেখিবলৈ এখন সৰু গামোচাৰ দৰে। হাঁচতি কেইবা প্ৰকাৰৰ। যেনে (ক) মূৰ হাঁচতি, (খ) তামোল বন্ধা হাঁচতি (নাৰী-পুৰুষ উভয়েৰে বাবে), (গ) সোণৰ সূতা দিয়া হাঁচতি আৰু (ঘ) সোণৰ ফুল দিয়া হাঁচতি।

পখৰুতং : পখৰুতং হৈছে আতৌ-পুতৌকৈ দৰাই হাঁচতিখন নিবলৈ বিশেষভাৱে তৈয়াৰী এবিধ বস্তু। আগতে দৰাই উকাকৈ হাঁচতি নিয়া নাছিল। চিত্ৰ-বিচিত্ৰ কাপোৰ জোৰা দি ৰঙা সূতাৰে বগা কাপোৰত আঠোটা কোণ থকা তৰা আৰু ৰেখা আকৃতিৰ নক্সা সাজি অতি সুন্দৰকৈ এইবিধ বস্তু তৈয়াৰ কৰি লোৱা হৈছিল। কথাৰ প্ৰসংগত অসমীয়া সমাজত 'বাজিব লাগিছিল টেমী কটাৰী, বাজিছে পখৰুতং' বুলি কোৱা হয়।

গামোচা : গামোচাখন অসমীয়াৰ মান-সন্মান আৰু স্বাভিমানৰ প্ৰতীক। এই গামোচাখন অসমীয়া শিপিনীয়ে অনেক কষ্টৰে তাঁতশালত বৈ উলিয়ায়। আমাৰ সকলো মাংগলিক অনুষ্ঠানত, দৈনন্দিন জীৱনত ব্যৱহাৰ কৰোঁতে, কাৰোবাক সন্মান জনাওঁতে, মান ধৰোঁতে, মৰম-ভালপোৱা যাচোঁতে, সকামে-নিকামে, বিয়াই-সবাহে, উৎসৱ-পাৰ্বনে সকলোতে গামোচাখনেই প্ৰথম। সেয়ে যিয়ে গামোচাখনৰ মান ৰক্ষা কৰিব নোৱাৰে তেনে লোকৰ নিজৰো কোনোধৰণৰ মান-সন্মান প্ৰকৃততেই থাকিব নোৱাৰে। গামোচাখনক অসমীয়া মানুহে তিয়নী আৰু পুৰুষৰ অধোবস্ত্ৰ ৰূপে ব্যৱহাৰ কৰি আহিছে। সাধাৰণতে গামোচাৰ দীঘ চাৰে তিনি হাত আৰু পঠালিয়ে ডেৰ হাত। আধুনিক হিচাপত এই দীঘ যাঠি ইঞ্চি আৰু বহল ছাবিশ ইঞ্চি জোখৰ।

দূৰ অতীতত অসমীয়া মানুহে তাঁতত কাপোৰ বগুঁতে নিজৰ চৌপাশৰ সমাজখনক, চৌদিশৰ প্ৰকৃতি জগতখনক কাপোৰৰ ফুল হিচাপে তুলি ধৰিছিল। অসমীয়া মানুহে প্ৰকৃতি(নাৰী) আৰু পুৰুষক সকলো স্থানতে মুখ্য স্থান দিছিল। বিহুৱেই হওক বা আন কোনো লোক-উৎসৱতেই হওক— প্ৰকৃতি-পুৰুষেই মুখ্য আছিল। ধৰ্মীয় সাহিত্যতো 'প্ৰকৃতি পুৰুষ দুয়ো নিয়ন্তা মাধৱ' বুলি কাব্য ৰচিছিল। তেনেদৰে আমাৰ গামোচাখনো প্ৰকৃতি আৰু পুৰুষ বা নাৰী-পুৰুষ

(খ) ফুটুকী দিয়া গামোচা :

এনে গামোচাত টেঙেটি পাতৰ আকাৰৰ সৰু সৰুকৈ ৰঙা আঁচুৰে গোল গোল ফুলৰ বুটা বহা হয়। এই বুটাবোৰ গোটেই গামোচাখনতে বাছে। ফুটুকী দিয়া গামোচা আহোম যুগত উচ্চ খাপৰ লোকে ব্যৱহাৰ কৰিছিল। এনে গামোচাক 'গুটি ফুলৰ গামোচা' বুলিও কোৱা হয়।

(গ) ভমকাফুলীয়া গামোচা :

এনে গামোচাত প্ৰকৃতিজগতত থকা কপৌফুল জাতীয় ডাঙৰ ফুলবোৰক লৈ ৰঙা ৰঙৰ ডাঠ আঁচোৰে ফুল তোলে। এই গামোচাখন চেনাইক বিছৰান হিচাপে দিয়া হয়।

পাণ্ডুৰি : ই এবিধ অসমীয়া পুৰুষৰ শিৰবস্ত্ৰ। ৰ'দ, বতাহ, ঠাণ্ডা আদিৰ পৰা আত্মৰক্ষা কৰিবলৈ পুৰুষে পাণ্ডুৰি মৰা দেখা যায়। আগতে মৰ্যাদা অনুসৰি পুৰুষে পাণ্ডুৰি মাৰিছিল। আহোম যুগত পাট আৰু মুগা কাপোৰৰ পাণ্ডুৰি অধিক জনপ্ৰিয় আছিল। এসময়ত আহোম ৰজাই যুদ্ধ-বিগ্ৰহৰ বাবে অনা শিখসকলৰ পাণ্ডুৰিৰ তাৎপৰ্য আছে। আনকি দৰাকো আগতে পাগ মাৰি দিয়া হৈছিল। এই পাণ্ডুৰিৰ সংস্কৃত নাম 'উষ্ণীয়'। চাওফা ৰুদ্ৰ সিংহই বৈৰাগী পঠিয়াই মোগল বীতিৰ সাজপাৰ অনাইছিল। তেতিয়াৰ পৰা অসমত মোগলাই পাণ্ডুৰি, চৌদা আৰু চাপকণৰ প্ৰচলন হ'ল। উল্লেখযোগ্য যে আহোম ৰজাসকলে, বিশেষকৈ চাওলুং ছু-কা-ফাৰ পৰা চাওফা গদাধৰ সিংহৰ দিনলৈকে 'ফটো' নামৰ এবিধ বিশেষ পাণ্ডুৰি মাৰিছিল। এই ফটো শ্যানসকলে মূৰত পিন্ধে। এই পাণ্ডুৰিত বন্ধা ফিটাডালৰ মূৰ দুটা পিছফালে ওলমি থাকে। এনে পাণ্ডুৰীয়ে গাণ্ডীৰ্যতা প্ৰদান কৰিছিল।

মোগলাই পাণ্ডুৰি : মধ্যযুগৰ চিত্ৰকলাবোৰত মোগলাই পাণ্ডুৰিৰ বহুল প্ৰচলন দেখা পোৱা যায়। মোগল সম্ৰাট ঔৰংগজেবে আহোম চাওফা জয়ধ্বজ সিংহলৈ এসাজ জামা পাগ উপহাৰ স্বৰূপে পঠিয়াইছিল।

(চাৰি)

ওপৰত আলোচনা কৰাৰ দৰেই আহোম যুগৰ নাৰীয়ে বস্ত্ৰ-শিল্পৰ দ্বাৰা গোটেই দেশখনক ঋদ্ধ আৰু সমৃদ্ধ কৰি তুলিছিল। তেওঁলোকে তাঁতশালত ববৰ বাবে ফুল-জালিৰ বিভিন্ন চানেকি নিজেই তৈয়াৰ কৰি লৈছিল। চানেকিবোৰত

জ্যোতিপ্ৰসাদ আগৰৱালাৰ ‘লভিতা’ : নাৰীবাদী আদৰ্শৰ এক অন্যতম প্ৰতিভূ

ড° প্ৰতুল ডেকা

আধুনিক অসমীয়া নাট্য সাহিত্যক নিজস্ব সৃষ্টিৰাজিৰে জীপাল কৰি তোলা মহান নাট্যকাৰসকলৰ ভিতৰত অন্যতম এগৰাকী হৈছে জ্যোতিপ্ৰসাদ আগৰৱালা (১৯০৩-১৯৫১)। তেখেতৰ দ্বাৰা সৃষ্ট সাহিত্যৰাজিৰ জৰিয়তে আধুনিক অসমীয়া জাতীয় জীৱনৰ সকলো দিশেই গতিধৰ্মী হৈ প্ৰবাহিত হৈ আছে। অসমীয়া সাহিত্যৰ বুৰঞ্জীত শ্ৰীমন্ত শংকৰদেৱে নাট্য ৰচনাৰ ধাৰা সৃষ্টি কৰাৰ পৰৱৰ্তী পৰ্যায়ত ‘অৰুণোদই’ আৰু ‘জোনাকী’ আলোচনীৰ যোগেদি অসমীয়া নাট্য সাহিত্যই নতুন আংগিক আৰু ভাববস্তুৰে বিশ্বজনীনতা লাভ কৰিবলৈ সক্ষম হৈছে। আধুনিক অসমৰ অবিসম্বাদী শিল্পী ৰূপকোঁৱৰ জ্যোতিপ্ৰসাদ আগৰৱালাৰ নাটসমূহে অসমীয়া নাট্য সাহিত্যলৈ এক নতুনত্বৰ ধাৰা বোঁৱাই আনিছিল। প্ৰকৃতাৰ্থত তেখেতৰ হাততে অসমীয়া নাট্য সাহিত্যই ন ৰূপত ঠন ধৰি উঠিছিল। গণশিল্পী হেমাংগ বিশ্বাসৰ ভাষাত -

“পুৰণি আৰু নতুনৰ সংগ্ৰামত নতুনক প্ৰথম আদৰি লোৱাৰ যি সংঘাত, তাৰেই মূৰ্ত প্ৰতীক আছিল ৰূপকোঁৱৰ।” (ভট্টাচাৰ্য, বসন্ত কুমাৰ ঃ অসমীয়া নাটকৰ সমীক্ষা, পৃঃ ৫৯)

পৌৰাণিক, কাল্পনিক আৰু সামাজিক বিষয়ৰ নাট ৰচনাৰ সমান্তৰালভাৱে পাশ্চাত্য নাট্যধাৰাৰ আৰ্হিতো তেখেতে নাট ৰচনা কৰে। হেনৰিক ইবছেন, জৰ্জ বাৰ্নাৰ্ড শ্ব’, গলছৱৰ্থি আদি নাট্যকাৰসকলৰ বাস্তৱবাদী চিন্তা-চেতনাৰে প্ৰভাৱান্বিত হৈ লিখা নাটসমূহ তেখেতৰ সৃজনশীলতাৰ এক অনন্য নিদৰ্শন বুলি ক’ব পাৰি।

জ্যোতিপ্ৰসাদ আগৰৱালাৰ নাটকৰ বিশেষত্ব :

জ্যোতিপ্ৰসাদ আগৰৱালাৰ দ্বাৰা ৰচিত নাটসমূহৰ কাব্যগুণ আৰু নাটকীয় গুণসমূহৰ প্ৰতি লক্ষ্য ৰাখি এইবোৰক কাব্যধৰ্মী আৰু নাট্যধৰ্মী এই দুই শ্ৰেণীত

কইনা'ত সংসাৰে কেৱল নিমাতীৰ কণ্ঠত মাত ফুটাই শুনা নাই, অৱহেলিত শিল্পীৰ প্ৰকৃত পৰিচয় পাই অভিভূত হৈছে আৰু 'লভিতা' এজনী সাধাৰণ অসমীয়া গাভৰুৱে গতানুগতিক জীৱনৰ পৰা খুন্দা খাই উফৰি আহি আত্ম-আৱিষ্কাৰ আৰু আত্মপ্ৰত্যয়ৰ আধুনিক অভিজ্ঞতা অৰ্জন কৰিছে। (গোহাঁই, হীৰেন (সম্পা): জ্যোতিপ্ৰসাদ ৰচনাৱলী, পৃঃ ৪০।)"

- (গ) জ্যোতিপ্ৰসাদ আগৰৱালাৰ 'লভিতা' নাটকখনৰ বাহিৰে বাকীকেইখন নাটকৰ বিষয়বস্তু হৈছে পৌৰাণিক অথবা কাল্পনিক। তেওঁ পৌৰাণিক কাহিনী এটাক আধাৰ হিচাপে লৈ কাহিনীটো ন ৰূপেৰে নিৰ্মাণ কৰি সমকালীন সমাজ বাস্তৱতাক প্ৰাধান্য দি নাটকসমূহ ৰচনা কৰিছে। 'শোণিত কুঁৱৰী' নাটকখনৰ বিষয়বস্তু তেজপুৰকেন্দ্ৰিক এটা বহুল প্ৰচলিত পৌৰাণিক আখ্যানৰ আধাৰত গঢ় দিয়া হৈছে যদিও নাটকখনত হৰি-হৰৰ যুদ্ধ অথবা ধৰ্মীয় মতাদৰ্শগত বিষয়তকৈ উষা-অনিৰুদ্ধৰ প্ৰণয় কাহিনীটোৱেহে গুৰুত্ব পাইছে। সেইদৰে 'কাৰেঙৰ লিগিৰী', 'ৰূপালীম', 'নিমাতী কইনা', 'সুন্দৰ কোঁৱৰ' আদি নাটকত কাল্পনিক কাহিনীৰ যোগেদি চৰিত্ৰসমূহৰ আদৰ্শগত দ্বন্দ্ব, বৈপৰীত্য আৰু চৰিত্ৰৰ বিচিত্ৰতা দেখুওৱা হৈছে। অৱশ্যে 'লভিতা' নাটকখনত সমসাময়িক ঘটনাৱলীৰ পোনপটীয়া প্ৰতিফলন ঘটা বাবে ইয়াক বাস্তৱবাদী শৈলীৰ নাটক বুলি ক'ব পাৰি।
- (ঘ) সমন্বয়াত্মক আদৰ্শৰ ৰূপায়ণ জ্যোতিপ্ৰসাদ আগৰৱালাৰ নাটকৰ অন্য এটি বিশেষত্ব। কাহিনী, চৰিত্ৰ, সংলাপ, পৰিৱেশ সৃষ্টি, নৃত্য-গীত আদিৰ প্ৰয়োগৰ ক্ষেত্ৰত তেখেতে পৌৰাণিক, আধুনিক, প্ৰাচ্য-পাশ্চাত্য, লৌকিক-বৈজ্ঞানিক ইত্যাদি সকলো দিশৰে সমন্বয় সাধন কৰা দেখা যায়।
- (ঙ) নাটকীয় দ্বন্দ্ব বা সংঘাত জ্যোতিপ্ৰসাদৰ নাটকতো দেখা যায়। তেখেতৰ নাটকত ৰূপায়িত সংঘাত হৈছে মূলতঃ আদৰ্শ আৰু বাস্তৱৰ সংঘাত, দুষ্কৃতি আৰু সংস্কৃতিৰ সংঘাত। 'কাৰেঙৰ লিগিৰী' নাটকত নাট্যকাৰে সুন্দৰ কোঁৱৰৰ চৰিত্ৰটোৰে দেখুওৱা সংঘাত মূলতঃ ব্যক্তিচেতনাৰ লগত সামাজিক পৰস্পৰবোধৰ সংঘাত। এই সংঘাত যেন নাট্যকাৰৰ নিজৰেই আদৰ্শ আৰু বাস্তৱৰ সংঘাত।

“এই নাটকত অসমৰ জনসাধাৰণৰ ওপৰত বিয়াল্লিশ চনৰ বিপ্লৱ আৰু অসমৰ ওপৰেদি যোৱা দ্বিতীয় মহাসমৰৰ টোৱে কেনেদৰে প্ৰতিক্ৰিয়া কৰিছিল তাকেই বাস্তৱিক চিত্ৰ আঁকি দেখুওৱা হৈছে। এই নাটক কোনো ৰাজনৈতিক মতবাদ সমৰ্থন কৰি লেখা হোৱা নাই। যি যি ৰাজনৈতিক দলৰ কাৰ্যত যোগ দি অসমীয়াই নিজৰ চৰিত্ৰ প্ৰকাশ কৰিছে, সেই সেই ৰাজনৈতিক দলৰ কাৰ্যৰ ঘটনাৱলীৰ ইয়াত সমাৰেশ হৈছে।” (উল্লিখিত গ্ৰন্থ, পৃঃ ৬৮)

নাটকখনৰ আৰম্ভণিতে গোলাঘাটৰ লহৰজান এয়াৰড্ৰমৰ ওচৰৰ ফুলগুৰি গাঁৱৰ যি বৰ্ণনা আছে, সেয়া মূলতঃ নাট্যকাৰৰ বাস্তৱ অভিজ্ঞতাৰ পটভূমিত ৰচিত। নাট্যকাৰৰ ভাষাত-

“ ‘লভিতা’ চৰিত্ৰৰ প্ৰথম ছোৱাৰ বাবে সমল গোটোৱা হৈছে ১৯৪১ চনৰ শেহত তেজপুৰৰ ‘শালনি এয়াৰ ফিল্ড’ত হোৱা ঘটনা এটাৰ পৰা। তাত ‘শালনি এয়াৰড্ৰম’ৰ লগালগি অসমীয়া গাঁও এখন তুলি দিয়াৰ সময়ত মিলিটেৰীৰ সহায়েৰে মানুহবোৰক তুলি দিয়া হৈছিল।” (উল্লিখিত গ্ৰন্থ, পৃঃ ১৬৯)

দ্বিতীয় বিশ্বযুদ্ধৰ বিভীষিকাই গাঁওসমূহলৈ অশনি সংকেত নমাই আনিছিল। নিজৰ সাতামপুৰুষীয়া ভেটি এৰি গাঁৱৰ লোকসকলে আন ঠাইত পৈতৃক সম্পত্তি এৰি যাবলৈ অমান্তি হ’লেও বন্দুক-বাৰুদৰ ভয় দেখুৱাই তেওঁলোকক খেদি পঠিয়াইছিল। জাপানী সৈন্যৰ বোমা-বৰ্ষণত নিৰীহ লোকে প্ৰাণ দিবলগীয়া হৈছিল। ‘লভিতা’ নাটকত লভিতাৰ দেউতাকৰো মৃত্যু জাপানী সৈন্যসকলৰ বোমা-বৰ্ষণত সংঘটিত হৈছিল। এনে ভয়াৱহ পৰিস্থিতিত প্ৰশাসনৰ কোনো লোকৰ খবৰ ল’বলৈ আহৰি নাছিল। দ্বিতীয় বিশ্বযুদ্ধৰ এনে ভয়াৱহ পৰিস্থিতিবোৰ নাট্যকাৰে সুন্দৰ ৰূপত অংকন কৰিবলৈ সক্ষম হৈছে।

দ্বিতীয় বিশ্বযুদ্ধৰ এই সময়ছোৱাত বহু গাঁৱলীয়া অসমীয়া ছোৱালীয়ে নিগ্ৰো আৰু আন মিলিটেৰীৰ হাতত ধৰ্ষিতা হৈছিল। ইহঁতে সমাজত ঠাই নাপাই অলৈ তলৈ গৈ যুদ্ধৰ কামত ভৰ্তি হৈছিল। তদুপৰি যুদ্ধৰ সময়ত নাৰ্চৰ ভূমিকা পালন কৰাৰ উপৰি কেতিয়াবা যুদ্ধৰ আন কামৰ বাবে দেশ এৰি বিদেশলৈও যাবলগীয়া হৈছিল।

এফালে মহাত্মা গান্ধীৰ নেতৃত্বত ভাৰত ত্যাগ আন্দোলন আৰু আনফালে দ্বিতীয় বিশ্বযুদ্ধৰ বিভীষিকাই অসমবাসীকো শংকিত কৰি তুলিছে। বৃটিছৰ শোষণৰ বিৰুদ্ধে আৰু স্বৰাজ আন্দোলনৰ বাবে অসমৰ মানুহো আন্দোলনত জঁপিয়াই পৰিছে। পুলিচ-দাৰোগাই স্বৰাজ আন্দোলনত যোগ দিয়া মানুহবোৰক বিভিন্ন পন্থাৰে দমাই ৰাখিব খুজিছে যদিও আন্দোলনকাৰীসকল কোনো কাৰণতে পিছ হুঁহকি যোৱা নাই। আনফালে দ্বিতীয় বিশ্বযুদ্ধৰ বাবে জাপানী সৈন্যই বোম্বাৰে কৰা আক্ৰমণত লভিতাৰ দেউতাক বাণেশ্বৰ বৰুৱাই থিতাতে মৃত্যুক আঁকোৱালি লৈছে। কিন্তু যুদ্ধৰ বিভীষিকাময় পৰিস্থিতিৰ বাবে গাঁৱৰ মানুহৰ খবৰ ল'বলৈ সময় নোহোৱা হৈছে। ইফালে চৰকাৰী আঙা অনুসৰি লহৰজান উৰাজাহাজ ঘাটৰ ৫ মাইলৰ ভিতৰৰ গাঁওবোৰ খালী কৰি দিবলৈ নিৰ্দেশ আহিছে। গাঁওবাসীয়ে পৈতৃক সম্পত্তি এৰি যাব নোখোজাত মিলিটেৰীয়ে জোৰ-জবৰদস্তি কৰি খেদি পঠিয়াইছে। লভিতাই বহু সময়লৈকে পৈতৃক সম্পত্তি এৰি আন ঠাইলৈ যাব খোজা নাছিল। নাটকখনৰ দ্বিতীয় অংকত লভিতাই পাছত প্ৰেমিক গোলাপৰ বুজনিত সৈমান হৈ লহৰজান মৌজাৰ গংগাৰাম বৰুৱাৰ ঘৰত চাকৰণী হিচাপে আশ্ৰয় লৈছে। কিন্তু স্বাধীনচেতিয়া মনৰ লভিতাই মৌজাদাৰণীৰ কটু বাক্য আৰু ৰক্ষ ব্যৱহাৰৰ সন্মুখত তিষ্ঠিব নোৱাৰি তাৰ পৰা গুচি আহে।

নাটকখনৰ তৃতীয় অংকত মৌজাদাৰৰ ঘৰৰ পৰা ওলাই যাওঁতে সন্ধিয়া সময়ত লভিতাক অকলশৰে পাই ভাৰতীয় মিলিটেৰী সৈন্যই ধৰ্ষণ কৰিবলৈ চেষ্টা কৰে। অৱশ্যে অসমীয়া পুলিচ এজনে বাধা দিয়াত পুলিচ আৰু মিলিটেৰীৰ মাজত কাজিয়া হয়। লভিতাই সেই সুযোগতে পুলিচজনৰ ইংগিতত তাৰ পৰা পলাই যাবলৈ সক্ষম হয়। সেই সময়তে লভিতাই ইলাহী বকছ নামৰ শাক-পাচলিৰ ভাৰ লৈ অহা মুছলমান বুঢ়া এজনক লগ পাই সকলো কথা বিৱৰি কোৱাত মানুহজনে নিজৰ ঘৰতে থাকিবলৈ আশ্ৰয় দিয়ে। প্ৰেমিক গোলাপে সকলো কথা গম পাই ইলাহী বকছৰ ঘৰলৈ লভিতাক বিচাৰি আহে। ইলাহী বকছে তেতিয়া লভিতাক কোনোবা হিন্দুৰ ঘৰত অথবা নিজৰ ঘৰতে আশ্ৰয় দিবলৈ গোলাপক অনুৰোধ জনায়। কিন্তু গোলাপে পৰম্পৰাৰ কৰণত বান্ধ খাই থকা সংস্কাৰকামী সমাজৰ ভয়ত তথা সমাজৰ গঞ্জনাৰ প্ৰতি ভয় কৰি লভিতাক আশ্ৰয় দিবলৈ সাহস নকৰিলে। গোলাপ বৰুৱাই সাম্ৰাজ্যবাদৰ বিৰুদ্ধে বিপ্লৱী ভাব পোষণ কৰি শোষিত, দলিত শ্ৰেণীৰ মুক্তিৰ বাণী সমাজত প্ৰচাৰ কৰে,

ইয়াৰ উত্থান হৈছিল। ১৮৪৫ চনত Margaret Fuller এ 'Women in the Nineteenth century' নামৰ এখন গ্ৰন্থ ৰচনা কৰি তাত নাৰীসকলৰ অৱস্থাসমূহৰ আলোচনা কৰিছিল। সেইদৰে ১৮৪৯ চনত J.S. Mill আৰু H. Taylor এ যুটীয়াভাৱে 'The Subjection of Women' নামৰ গ্ৰন্থ ৰচনা কৰি তাত নাৰীৰ সামাজিক, অৰ্থনৈতিক অধিকাৰ আৰু ৰাজনৈতিক ক্ৰিয়াকলাপবোৰ অতি বিস্তৃতভাৱে আলোচনা কৰিছিল।

কুৰি শতিকাত নাৰীবাদী আন্দোলনে এক নতুন ৰূপ লৈছিল, যাক সমালোচকসকলে নাৰীবাদৰ দ্বিতীয় তৰংগ বুলি অভিহিত কৰিছে। দ্বিতীয় তৰংগৰ নাৰীবাদত কেৱল ৰাজনৈতিক আৰু আইনী অধিকাৰ প্ৰদানৰ দ্বাৰাই মহিলাৰ সমস্যাবোৰ সমাধান কৰিব নোৱাৰি বুলি ভবা হৈছিল। সেয়ে তেওঁলোকে সামাজিক প্ৰক্ৰিয়াটোক সলনি কৰিব বিচাৰিছিল। তেওঁলোকে সামাজিক প্ৰক্ৰিয়াটোক সলনি কৰিব পাৰিলেহে মহিলাৰ ক্ৰমবিকাশ আৰু মুক্তি সম্ভৱ হ'ব বুলি ভাবিছিল।

অসমীয়া নাট্য সাহিত্যৰ নতুন পথ সৃষ্টি কৰোঁতা জ্যোতিপ্ৰসাদ আগৰৱালাৰ নাটকতো নাৰীবাদী আন্দোলনৰ দ্বিতীয় তৰংগৰ প্ৰভাৱ পৰিছে বুলি অনুমান কৰিব পাৰি। তেখেতে ৰচনা কৰা নাটকসমূহৰ মূল আকৰ্ষণ হৈছে নাৰী চৰিত্ৰসমূহ। 'খনিকৰ' আৰু 'সুন্দৰ কোঁৱৰ' নাটক দুখনক বাদ দি 'কাৰেঙৰ লিগিৰী', 'ৰূপালীম', 'লাভিতা', 'নিমাতী কইনা', 'সোণপখিলী', 'কনকলতা' এই আটাইকেইখন নাটেই নাৰী চৰিত্ৰৰ নামেৰে নামাংকিত কৰা দেখা যায়। সমাজৰ সাধাৰণ নাৰী চৰিত্ৰৰ বিপৰীতে ব্যতিক্ৰমী চিন্তা-চৰ্চাৰে অংকন কৰা নাৰী চৰিত্ৰসমূহ একক আৰু অনন্য। ভবেন বৰুৱাৰ ভাষাত-

“জ্যোতিপ্ৰসাদৰ নাটকবোৰৰ কেন্দ্ৰত নায়কতকৈ নায়িকাৰ ভূমিকা পৰোক্ষভাৱে গুৰুত্বপূৰ্ণ নহয়নে? ...প্ৰতিখন নাটকৰে কেন্দ্ৰত আছে সংস্কৃতি আৰু সেই সংস্কৃতিৰ প্ৰতিনিধিত্ব কৰিবলৈ তাক পোষণ কৰিব পৰা শক্তি এটাৰ প্ৰতিনিধি হিচাপে জ্যোতিপ্ৰসাদে ৰাখিছে এক বিশেষ চৰিত্ৰৰ আৰু মনৰ এবিধ নাৰীক।” (বৰুৱা, ভবেন : প্ৰসংগ জ্যোতিপ্ৰসাদ, পৃঃ ৯৮)

জ্যোতিপ্ৰসাদ আগৰৱালা আছিল ৰূপান্তৰৰ শিল্পী। সুন্দৰৰ আৰাধনাক জীৱনৰ মন্ত্ৰ হিচাপে লৈ যিবোৰ নাৰী চৰিত্ৰ অংকন কৰিছে, সেই চৰিত্ৰসমূহ

পৰা নাই। সেয়ে দ্বিতীয় বিশ্বযুদ্ধৰ ফলস্বৰূপে অহা জাপানী সৈন্য আৰু নিগ্ৰোসকলে অসমীয়া ছোৱালীৰ ওপৰত চলোৱা অত্যাচাৰৰ কথা গম পাই লভিতাই চিৎকাৰ কৰি উঠিছে-

“বুজিছনে, এইবোৰ উৎপাত দেখি কেঁচাইখাতী গোসাঁনী হৈ
সিহঁতৰ হাড়-মূৰ চোবাই পেলাবৰ মন যায়।” (উল্লিখিত গ্ৰন্থ, পৃঃ
১৭৫)

আনকি স্বাধীনতা আন্দোলনৰ বাবে সমদল কৰি অহা জাকটোৰ মাজেৰে পতাকা জোকাৰি আগ বাঢ়ি যোৱা সৰু ছোৱালীজনীক যেতিয়া পুলিচেকোবাইছে, তেতিয়া লভিতাই আৰ্তনাদ কৰি কৈছে,

“ছিঃ ছিঃ ছিঃ! ইমান তললৈ গ’লি- ইমান নীচ হ’লি! তহঁত পুলিচ হৈছ, তিৰোতাক বক্ষা কৰিবলৈ, দুৰ্বলীক বল দিবলৈ, মানুহক অত্যাচাৰীৰ পৰা একৰাই আশ্ৰয় দিবলৈ। কিন্তু কৰিছ কি ...?” (উল্লিখিত গ্ৰন্থ, পৃঃ ১৭৯)

লভিতাৰ চিন্তা-চেতনাত স্বদেশ প্ৰেমৰ ভাব ফুটি উঠা দেখা যায়। তাই হাড়ে-হিমজুৰে আপোন গাঁওখনক ভাল পাইছিল। জাপানী সৈন্যৰ বোমা-বৰ্ষণত দেউতাকক হেৰুওৱাৰ পাছত মিলিটেৰীয়ে গাঁওবোৰ খালী কৰি দিয়ে যদিও জন্ম ঠাইখনৰ প্ৰতি এক আত্মিক সম্পৰ্ক থকা বাবে লভিতাই প্ৰতিবাদ কৰি কৈছে,

“গুলী কৰিবা। চঙ্গীনেৰে খুচি মাৰিবা, মৰণৰ ভয় দেখুৱাবলৈ আহিছা? আজিৰ ছোৱালীয়ে ভয় নাখায় চাহাব। গোটেই বৃটিছ গৱৰ্ণমেণ্টৰ বন্দুক, বৰতোপ আনিলেও, চাহাব এই ভেটিৰ পৰা এক খোজো আঁতৰ কৰিব নোৱাৰা জীয়াই থাকোঁ মানে। মোৰ ভেটি, মোৰ ঘৰ, মোৰ মাটি, মোৰ দেশ-ইয়াত মোৰ মাতিবৰ অধিকাৰ আছে।” (উল্লিখিত গ্ৰন্থ, পৃঃ ১৮৪)

লভিতা তথাকথিত সমাজৰ বক্ষণশীল নাৰী নহয়। সেয়ে তাই সমাজত দেখা পোৱা অন্যায়-অবিচাৰৰ বিৰুদ্ধে থিয় দিছে। দেউতাকৰ মৃত্যুৰ পাছত প্ৰেমিক গোলাপৰ নিৰ্দেশতে মৌজাদাৰৰ ঘৰত লগুৱা হিচাপে আশ্ৰয় লৈছে যদিও মৌজাদাৰ আৰু গাঁওবুঢ়া শ্ৰেণীৰ লোকসকলে বৃটিছৰ পক্ষ লৈ আন্দোলনত হেঙাৰস্বৰূপ হৈ পৰা কথাৰ প্ৰতিবাদ কৰিছে। আনকি মৌজাদাৰণীয়ে কৰা কটু সমালোচনা নীৰৱে সহি নাথাকি প্ৰতিবাদ কৰিছে-

সাহিত্যত লভিতাই এই বাৰ্তাটো কাৰ্যতঃ মুকলি কৰিছিল। (বৰুৱা, প্ৰহ্লাদ কুমাৰঃ পূৰ্ব উল্লিখিত গ্ৰন্থ, পৃঃ ১১৫)

‘লভিতা’ নাটকখন মূলতঃ জ্যোতিপ্ৰসাদ আগৰৱালাৰ জীৱিত কালৰ শেষ সময়ৰ ৰচনা, এই নাটখনত নাট্যকাৰে আগৰ নাটসমূহৰ নাট্যৰীতিৰ পৰা আঁতৰি আহি বাস্তৱবাদী শৈলীৰ সমসাময়িক ঘটনাপ্ৰবাহক প্ৰতিফলিত কৰিছে। নাটকখনৰ প্ৰধান চৰিত্ৰ লভিতা সাধাৰণ গাঁৱৰ ছোৱালী হৈও এগৰাকী প্ৰগতিবাদী নাৰী হিচাপে নাটকখনত ভূমুকি মাৰিছে। সমসাময়িক ঘটনাৰলীয়ে বিধ্বস্ত কৰা সমাজখনত নতুন চিন্তা-চেতনাৰ নাৰী হিচাপে লভিতাক উপস্থাপন কৰি নাৰী সৰলীকৰণত গুৰুত্ব আৰোপ কৰিছে।

জ্যোতিপ্ৰসাদ আগৰৱালাৰ নাটসমূহ প্ৰগতিশীল দৃষ্টিভংগীৰে ৰচিত উৎকৃষ্ট মানৰ নাটক বুলি ক’ব পাৰি। তেখেতৰ নাটকৰ আলোচনা অবিহনে অসমীয়া নাট্য সাহিত্যৰ আলোচনা সম্পূৰ্ণ নহয়। মুঠৰ ওপৰত গতানুগতিক নাট্যকলাৰ পৰিৱৰ্তে নতুন নাট্যকলাৰে ৰচিত ‘লভিতা’ জ্যোতিপ্ৰসাদ আগৰৱালাৰ এখন উৎকৃষ্ট মানৰ নাটক বুলি নিঃসন্দেহে ক’ব পাৰি।

গ্ৰন্থপঞ্জী :

- (১) গোহাঁই, হীৰেন। (সম্পা.) জ্যোতিপ্ৰসাদ ৰচনাৱলী। গুৱাহাটী : অসম প্ৰকাশন পৰিষদ, ২০২০।
- (২) দাস, অমল চন্দ্ৰ। (সম্পা.) অসমীয়া নাট্য পৰিক্ৰমা। গুৱাহাটী : বনলতা, ফেব্ৰুৱাৰী, ২০১৮।
- (৩) নাথ, চিত্ৰৰঞ্জন। (সম্পা.) নাট্যতত্ত্ব আৰু আলোচনা। গুৱাহাটী : পূৰ্বায়ণ প্ৰকাশন, জুলাই, ২০১৮।
- (৪) বৰুৱা, প্ৰহ্লাদ কুমাৰ। জ্যোতি মনীষা। গুৱাহাটী : বনলতা, ডিচেম্বৰ, ২০০৯।
- (৫) বৰুৱা, ভবেন। প্ৰসংগ : জ্যোতিপ্ৰসাদ। গুৱাহাটী : বনলতা, ২০১২।
- (৬) ভট্টাচাৰ্য, হৰিশ্চন্দ্ৰ। অসমীয়া নাট্য সাহিত্যৰ জিলাঙণি। গুৱাহাটী : লয়াৰ্ছ বুক ষ্টল, (১৯৭০)।
- (৭) শৰ্মা, সত্যেন্দ্ৰনাথ। অসমীয়া নাট্য সাহিত্য। গুৱাহাটী : সৌমাৰ প্ৰকাশ, ১৯৯৬।

(লেখক দৰং মহাবিদ্যালয়ৰ অসমীয়া বিভাগৰ সহকাৰী অধ্যাপক)

বংশমৰ্যাদা, লোকনিন্দাৰ ভয়তহে বামে সীতাক বাৰণৰ কৰলৰ পৰা উদ্ধাৰ কৰি আনিলে। ইয়াতকৈ কঠোৰ হৈ বামে ক'লে —

“তোমাক আনিলে বৰ কুশ লভিবোঁ।
জন অপবাদ হেতু তোমাক নেনিবোঁ।।
লক্ষ্মণক ভজ নুহি ভজ ভৰতত।
বিভীষণ ভজ নোহে ভজ সুগ্ৰীৱত।।

- লংকাকাণ্ড, পৃ. ৪০৪

যি পৰম বিশ্বাস আৰু প্ৰেমেৰে সীতাই বামলৈ অপেক্ষা কৰি আছিল সেই আশা, বিশ্বাস, প্ৰেম, সীতাৰ আত্মসন্মান সকলো মৰিমূৰ কৰাৰ পাছতো সীতা ভাৰতীয় পৰম্পৰাবাদী বৃত্তটোৰ পৰা ওলাই আহিব পৰা নাই। অৰ্থাৎ বান্ধীকি প্ৰমুখ্যে প্ৰান্তীয় ৰামায়ণৰ অনুবাদকসকলে সীতাক সেই পৰম্পৰাতে আবদ্ধ কৰি ৰাখিলে। কিন্তু শঙ্কৰদেৱে সীতাৰ সকলো অভিমান, অহংকাৰ, আত্মমৰ্যাদাক গুৰুত্ব দি তৎকালীন সমাজব্যৱস্থাৰ লগত আপোচ নকৰাকৈ এক প্ৰতিবাদী সত্তা ৰূপত প্ৰতিষ্ঠা কৰিলে। শশী শৰ্মাৰ মন্তব্য এইক্ষেত্ৰত উল্লেখ কৰিব পাৰি —

“শঙ্কৰদেৱৰ সীতা অভিমানিনী আৰু ব্যক্তিত্বসম্পন্ন। শঙ্কৰদেৱৰ সীতা মনুষ্যত্বৰ অন্ধা অনুগামিনী নহয়, সীতাই বামৰ অন্যান্য আচৰণ মানি লোৱা নাই, বিদ্ৰোহনীৰ ৰূপত অৱতীৰ্ণ হৈছে।” (শৰ্মা, পৃ. ১০৭)

উত্তৰাকাণ্ডৰ কাহিনীভাগ সীতাৰ বনবাসেৰে আৰম্ভ হৈছে। পুনৰ লোকনিন্দাৰ ভয়তে বামে সীতাক নিজৰ পৰা আঁতৰাই পঠাইছে। লক্ষ্মণক বাধ্য কৰাইছে গৰ্ভৱতী সীতাক বনত এৰি থৈ আহিবলৈ। প্ৰথম অৱস্থাত লক্ষ্মণৰ ৰথত উঠি লোৱা সীতাই বামৰ কু-অভিপ্ৰায়ৰ কথাৰ শুংসূত্ৰও পোৱা নাছিল। যেতিয়া লক্ষ্মণৰ মুখৰ পৰা শুনিলে যে বামে সীতাক বনবাস দিছে, তেতিয়া সীতাই লক্ষ্মণক কৈছে—

“আৰে বাম স্বামী সুখে ভুজন্তোক বাদ।
মৰি যাওঁ মই নিমাখিতী বনমাজ।।”

- উত্তৰাকাণ্ড ৰামায়ণ, মাধৱ কন্দলি, পৃ. ৪২২

বনৰ মাজত সীতা দুখত, শোকত মুৰ্ছা গৈছে। পাছত বান্ধীকিৰ আশ্ৰমত সীতাই যমজ সন্তানৰ মাতৃ হৈছে। পৰৱৰ্তী সময়ত সীতা জীৱিত বুলি শুনি বামে

“স্বৰূপত শান্তি পুণ্য খেবে আছে ৰামি।
চন্দ্ৰ সূৰ্য্য বায়ু বসুমতী হইবা সাক্ষী।।
ৰামৰ পাৰত জানা মোৰ চিত্ত ডাঠ।
তেবে বসুমতী মোক জাণ্টে দিয়া বাট।।”

- উত্তৰাকাণ্ড ৰামায়ণ, মাধৱ কন্দলি, পৃ. ৪৪৫

পাতাল প্ৰবেশৰ পূৰ্বেও সীতাই ৰামক তিনিবাৰ প্ৰদক্ষিণ কৰিছে যদিও
ৰামক কটাম্ফ কৰিবলৈ এৰা নাই —

“চৰণৰ ধূলি মৰসিলা তুমি।
বুলিলা পাছে প্ৰণামি।।
আবে প্ৰভু ৰাজ্য ভুঞ্জিয়োক সুখে।
যাওঁ পাতালেক আমি।।”

- উত্তৰাকাণ্ড ৰামায়ণ, মাধৱ কন্দলি, পৃ. ৪৪৫

সীতাই মাতৃধৰ্ম, পত্নীধৰ্ম আৰু বোৱাৰীধৰ্ম নিষ্ঠাৰে পালন কৰিছে।
পাতাললৈ যোৱাৰ পূৰ্বে সীতাই দুই পুত্ৰৰ দায়িত্ব শাহুৰেক কৌশল্যাক অৰ্পণ
কৰিছে। পুৰুষতান্ত্ৰিক সমাজখনে যুগে যুগে নাৰীক শাৰীৰিক, মানসিকভাৱে
অত্যাচাৰ কৰি আহিছে। আদৰ্শ ৰজা, ভগৱান বিষ্ণুৰ অৱতাৰ বুলি বিশ্বাস কৰা
ৰামৰ পত্নীও এই ক্ষেত্ৰত ন্যায় অত্যাচাৰৰ বলি হৈছে। আচলতে নাৰী কেতিয়াও
নাৰীৰূপে জন্মগ্ৰহণ নকৰে, নাৰীক সৃষ্টি কৰা হয়। পুৰুষতান্ত্ৰিক সমাজখন অবলা,
দুৰ্বলা, কোমলা আদি নানাবিধ বিশ্লেষণেৰে নাৰীক সৃষ্টি কৰে। আধুনিক নাৰীবাদী
সমালোচকসকলে এই ক্ষেত্ৰত নানা ধৰণৰ মন্তব্য কৰিছে —

"Women can be defined by her consciousness of her own
femininity no more satisfactory than by saying that she is a
female, for she acquires this consciousness under circumstances
dependent upon the society of which she is a member."

(as cited in Beauvoire, 1989, p. 49)

পূৰ্বৰে পৰা নাৰীয়ে কি কৰিব কি নকৰিব সেয়া পুৰুষতান্ত্ৰিক সমাজখনেহে
নিৰ্ধাৰণ কৰি আহিছে। এই ৰূপেৰে নাৰী যুগে যুগে পৰিচিতা হৈ আহিছে। কাৰোবাৰ
পত্নী, মাতৃ, বোৱাৰীৰূপে। পতিৰ অন্যায়েৰ প্ৰতিবাদ নকৰাকৈ সকলো কথা মানি,
সকলো অন্যায়ে সহি সামৰি থকাগৰাকীয়েই আমাৰ সমাজৰ পতিব্ৰতা নাৰী। আজিও

মহাকাব্যিক সত্তা আৰু আধুনিক মনস্তাত্ত্বিক দৃষ্টিৰে 'গান্ধাৰী'

ড° উৎপলা দাস

“অথ শুশ্ৰূৰ বিপ্ৰেভ্যো গান্ধাৰীং সুবলান্নজম্।
আৰাধ্য বৰদং দেৱং ভগনেত্র হৰং হৰম্।।”

গান্ধাৰ ৰাজ্যৰ অধিপতি মহাৰাজ সুবলৰ কন্যাই হ'ল গান্ধাৰী। নিজ ৰাজ্যৰ নামেৰে কন্যাৰ নামকৰণ কৰা গান্ধাৰৰাজ সুবল মহাপৰাক্ৰমী হোৱাৰ লগতে সৎ আৰু ধৰ্ম পৰায়ণ আছিল। পিতৃৰ সৎ আৰু ধৰ্মপ্ৰাণ গুণ ছায়াৰূপে গান্ধাৰী চৰিত্ৰত বিদ্যমান। সেয়ে মহাভাৰতৰ সকলো নাৰী চৰিত্ৰতকৈ মহীয়সী আৰু আকৰ্ষণীয় চৰিত্ৰ হিচাপে গান্ধাৰীয়ে প্ৰতিষ্ঠা লাভ কৰি আহিছে।

মহাভাৰতৰ কাহিনী অনুসৰি মহাপ্ৰতাপী ভীষ্মই ব্ৰাহ্মণসকলৰ মুখৰ পৰা গান্ধাৰীৰ বিষয়ে নানান বিৱৰণ শুনি আছিল যে গান্ধাৰীয়ে শতপুত্ৰৰ মাতৃ হোৱাৰ বৰ লাভ কৰাৰ লগতে অতিকৈ শুভলক্ষণা এগৰাকী সুন্দৰী ৰাজকুমাৰী। এনে সুন্দৰিতা আৰু অমূল্য বৰপ্ৰাপ্তগৰাকীক নিজৰ বংশৰ জ্যেষ্ঠ ৰাজকুমাৰ ধৃতৰাষ্ট্ৰৰ পত্নী হিচাপে পালে কুৰু বংশ ধন্য হ'ব। সেইবাবে ভীষ্ম আৰু কুৰুবংশৰ জ্যেষ্ঠসকলৰ সন্মতিমৰ্মে গান্ধাৰ ৰজাৰ ওচৰলৈ কন্যা প্ৰাৰ্থনা কৰি দূত পঠিয়ায়। ধৃতৰাষ্ট্ৰৰ বংশ, যশ, খ্যাতি ইত্যাদি সেই সময়ত সৰ্বত্ৰে চৰ্চিত হৈ আছিল। কিন্তু ধৃতৰাষ্ট্ৰ জন্মৰে পৰা অন্ধ হোৱাৰ বাবে গান্ধাৰীৰ পিতৃ কিছু চিন্তিত হ'ল। তথাপি হস্তিনাপুৰৰ দৰে এখন বিশাল ৰাজ্যৰ লগত সম্পৰ্ক আৰু ধৃতৰাষ্ট্ৰৰ দৰে শক্তিশালী পাত্ৰৰ প্ৰস্তাৱক গ্ৰহণ কৰাৰ সিদ্ধান্ত ল'লে। এই সময়লৈকে গান্ধাৰীক এগৰাকী ধাৰ্মিক ৰাজকুমাৰী হিচাপে দেখা গৈছে; যিয়ে নিজৰ তপস্যাৰ বলত মহাদেৱক সন্তুষ্ট কৰিছে আৰু বৰ লাভ কৰিছে।

পিতৃ-মাতৃৰ সিদ্ধান্তক সন্মান জনাই অন্ধ স্বামী বৰণ কৰিবলৈ গান্ধাৰীয়ে সহমত প্ৰকাশ কৰে। এনেধৰণৰ সিদ্ধান্তৰ অন্তত গান্ধাৰীক এগৰাকী বাধ্য কন্যাৰ

অনুসৰি ধীৰ-স্থিৰ, গহীন-গভীৰ স্বভাৱৰ ধৰ্মপৰায়ণ তথা নৈতিক মূল্যবোধেৰে পৰিপূৰ্ণ গান্ধাৰীয়েও যে সাধাৰণ নাৰীৰ দৰে স্বভাৱজাত ঈৰ্ষা আৰু গোপন সুৰক্ষাহীনতা ভাবাবেগৰ দ্বাৰা প্ৰভাৱান্বিত হৈছে সেয়া স্পষ্ট। প্ৰায় দুবছৰ কাল গৰ্ভত সন্তান লৈ থাকিও গান্ধাৰীয়ে অধৈৰ্যতাৰ চূড়ান্ত সীমাত উপনীত হোৱা নাই। বৰং পাণ্ডু পত্নী কুন্তীৰ পুত্ৰ সন্তানৰ জন্মৰ বাতৰিয়ে গান্ধাৰী ধৈৰ্যৰ পাৰ ভাঙি পেলায়। কিজানিবা গান্ধাৰীৰ মন গহণতো হস্তিনাপুৰৰ ৰাজসিংহাসনত নিজৰ পুত্ৰৰ ছবিহে চোৱাৰ ইচ্ছা আছিল। গান্ধাৰীৰ অন্তৰৰ গোপন কোণত এনে লালসাই ঠাই পাইছিল নেকি? গান্ধাৰীয়ে অসুৰক্ষিত অনুভৱ কৰিছিল নেকি, কিজানিবা গান্ধাৰীনন্দন ৰাজসিংহাসনৰ পৰা বঞ্চিত হ'ব পাৰে বুলি! কিয়নো ৰাজ্যৰ নিয়ম অনুসৰি বংশৰ জ্যেষ্ঠ সন্তানেহে ৰজা হোৱাৰ বাবে যোগ্য বুলি বিবেচিত হয়। গতিকে নিঃসন্দেহে কুন্তী পুত্ৰই সেই অধিকাৰ আৰু মৰ্যাদা লাভ কৰিব, ফলত ৰজা হোৱাৰ পৰা বঞ্চিত হ'ব গান্ধাৰীৰ পুত্ৰ। কোনো কোনো সময়ত গান্ধাৰীৰ দৰে ত্যাগৰ প্ৰতিমূৰ্তিস্বৰূপা নাৰীগৰাকীৰ ক্ষেত্ৰত এনে আচৰণ সাঁচাই ৰহস্যৰ আৱৰ্তত। কিন্তু উল্লেখ্য যে এনে আচৰণৰ স্বীকাৰোক্তি গান্ধাৰীয়ে নিজেই কৰাৰ কথা মহাভাৰতত উল্লেখ আছে। নিজ হাতেৰে নিজ গৰ্ভত কৰা প্ৰহাৰৰ বাবেই তেওঁ গৰ্ভপাত হৈ হৈ এডোখৰ মাংসপেশীৰ প্ৰসৱ হয়। ব্যাসদেৱৰ সন্মুখত এই কথাৰ স্বীকাৰ কৰাৰ পাছত ব্যাসদেৱৰ সমিধানৰ ফলতেই গান্ধাৰীয়ে এশ পুত্ৰৰ মাতৃ হোৱাৰ গৌৰৱ লাভ কৰে। এইখিনিতে আন এক মন কৰিবলগীয়া কথা যে গান্ধাৰীয়ে মহাদেৱৰ পৰা বৰস্বৰূপে শতপুত্ৰ লাভৰহে আশীৰ্বাদ পাইছিল আৰু ব্যাসদেৱৰ ওচৰতো তেওঁ স্বামীৰ দৰে বলৱান এশ পুত্ৰৰহে মানস কৰিছিল; গৰ্ভপাতৰ পাছতো আকৌ শতপুত্ৰ বাঞ্ছা পূৰণ হ'ব বুলি জানিব পাৰি। এগৰাকী কন্যা সন্তানৰ কামনাৰ কথাও তেওঁ ব্যাসদেৱৰ আগত ব্যক্ত কৰে। ব্যাসদেৱেও গান্ধাৰীক নিৰাশ কৰা নাই। কুমাৰী অৱস্থাৰ পৰাই মনত শতপুত্ৰৰ মাতৃত্বৰ বাসনা পুহি ৰখা গান্ধাৰীয়ে পুত্ৰৰ বাবেই মানসিক কষ্টত দিন-ৰাতি অতিবাহিত কৰিবলগীয়া হৈছে। গান্ধাৰীনন্দন দুৰ্যোধন-দুশাসন আদিয়ে মাতৃবাক্য বাৰে বাৰে উলংঘা কৰা দেখা গৈছে। বিশেষকৈ পিতৃ ধৃতৰাষ্ট্ৰৰ জীৱিত অৱস্থাতেই ৰাজসিংহাসনত অধিষ্ঠিত হৈ শাসনভাৰ গ্ৰহণ কৰিব বিচৰা কাৰ্যই গান্ধাৰীক যথেষ্ট আঘাত কৰে। পুত্ৰৰ এনে কাৰ্যত সন্তুষ্ট নহ'লেও মুক্ত কণ্ঠে প্ৰতিবাদো কৰিব পৰা নাই; তথাপি পৰিস্থিতি অনুসৰি প্ৰতিবাদ নকৰাকৈয়ো থকা নাই। মহাভাৰতৰ

“অথাত্ৰতী ন্মহাপ্ৰাজ্ঞা ধৃতৰাষ্ট্ৰাং জনেশ্বৰম্।
পুত্ৰ স্নেহাদ্ৰূপূৰ্বাং গান্ধাৰী শোক কৰ্ষিতা।।
জাতে দুৰ্যোধনে ক্ষত্ৰ মহামতিৰ ভাষত।”

সং আৰু সমতা বক্ষা কৰিব পৰা এনে বিবেচনাপূৰ্ণ চৰিত্ৰ হোৱাৰ বাবেই গান্ধাৰীয়ে সদায়েই স্মৰণীয় চৰিত্ৰ হিচাপে মৰ্যাদা লাভ কৰি আহিছে। দুৰ্যোধনৰ সমস্ত কু-কৰ্মৰ কাৰণেই মাতৃ হ'লেও গান্ধাৰীৰ হৃদয়ক চুই যোৱা নাই। যেতিয়াই গান্ধাৰীৰ চৰ্চা হয়; তেতিয়া সন্মানপূৰ্বকভাৱে সেই চৰ্চা হোৱাটো লক্ষ্য কৰা যায়। যি সন্মান প্ৰবল পৰাক্ৰমী পুৰুষ চৰিত্ৰ হৈয়ো ধৃতৰাষ্ট্ৰই লাভ কৰিব পৰা নাই বুলিলে ভুল কৰা নহ'ব। মহাভাৰতীয় কাহিনী পৰিক্ৰমাত নাৰী চৰিত্ৰবোৰে পুৰুষ চৰিত্ৰৰ দৰে সমান গুৰুত্ব যে লাভ কৰা নাই সেয়া স্পষ্ট। তথাপি উল্লিখনীয় প্ৰতিটো চৰিত্ৰই স্ব-মহিমামণ্ডিতৰূপত জিলিকি আছে। যিয়ে স্বামীৰ অন্ধতাক সঁহাৰি জনাই নিজেও চকুত কাপোৰ বান্ধি কৃত্ৰিমভাৱে অন্ধ হৈ পৰিছিল; সেই স্বামীক উচ্চস্বৰে বুজনি তথা সকাইয়নি দিবলৈ প্ৰতি সময়তে সপ্তম হৈ থাকিল। মহাভাৰতীয় সমাজত উচ্চস্তৰৰ গুণী-জ্ঞানী কুৰুৰাজৰ প্ৰতিজন পুৰুষক লজ্জানত কৰা দ্ৰৌপদীৰ বস্ত্ৰহৰণৰ সময়তো গান্ধাৰীয়েই স্বামীৰ লগতে দুৰ্যোধনক সকাইয়নি প্ৰদান কৰাৰ কথা মহাভাৰতত উল্লেখ আছে। উদাহৰণস্বৰূপে পাণ্ডৱৰ হৈ সন্ধি প্ৰস্তাৱ লৈ অহা সঞ্জয়ৰ মুখতো গান্ধাৰী ধৰ্মজ্ঞ আৰু বিবেকৱান হিচাপে বৰ্ণিত হৈছে। মহীয়সী গান্ধাৰী চৰিত্ৰৰ এনেবোৰ দিশৰ বাবেই চৰিত্ৰটোৰ শ্ৰীবৃদ্ধি সদায় বৰ্তি আছে। পুত্ৰস্নেহক অতি সংযমী ৰূপত প্ৰকাশ কৰা গান্ধাৰী প্ৰকৃততৰ্থত এগৰাকী ধৰ্মজ্ঞ নাৰী। মাতৃত্বক তেওঁৰ চিন্তা আৰু চেতনাৰ ওপৰত প্ৰভাৱান্বিতা কৰিবলৈ/ বিস্তাৰ কৰিবলৈ প্ৰশ্ৰয় দিয়া নাই। সেয়ে তেওঁ নিজ পুত্ৰক ক'ব পাৰিছে —

“ঐশ্বৰ্যকাম দুষ্টাত্মন বৃদ্ধামাং শাসনাতিগ।
ঐশ্বৰ্য্য জীৱিতে হিত্বা পিতৰং মাঞ্চ বালিশ।।
বদ্ধয়ন্ সুহৃদাং প্ৰীতিং মাঞ্চ শোকানলে দহন্।
নিহতো ভীমসেনেম আন্তাসি বচনং পিতুঃ।।”

দুৰ্যোধনক প্ৰতিটো সময়তে সঠিক মার্গ দৰ্শন কৰিবলৈ গান্ধাৰী প্ৰস্তুত; তথাপি পুৰুষতান্ত্ৰিক সমাজত ইয়াৰ কোনো মূল্য নাছিল। কিয়নো গান্ধাৰীৰ কোনো উপদেশৰ প্ৰতি দুৰ্যোধনক সৰ্বদা অপ্ৰস্তুত হোৱাই দেখিবলৈ পোৱা গৈছে।

গভীৰভাৱে হতাশ কৰিছিল। গান্ধাৰীয়ে ভালদৰে উপলব্ধি কৰিব পাৰিছিল যে যুদ্ধই কেৱল তেওঁৰ শতপুত্ৰকেই অতিষ্ঠ কৰিব; সেয়ে নিজ পুত্ৰৰ সুৰক্ষাৰ বাবে যুদ্ধ পৰিত্যাগ কৰিবলৈ তেওঁ বাৰে বাৰে আহ্বান কৰিছিল। কৃষ্ণ আৰু অৰ্জুনক পৰাজয় কৰিব পৰাটো সম্ভৱপৰ নহয়। গতিকে কৃষ্ণত শৰণাপন্ন হ'বলৈ দুৰ্যোধনক সকীয়াই দিছে। কেৱল সেয়াই নহয় পাণ্ডৱৰ লগত সমিল-মিলেৰে থাকি সুখ-শান্তিৰ জীৱন উদ্যাপন কৰিবলৈও কাতৰভাৱে আহ্বান জনায়। মাতৃৰ সকলো আহ্বান উপেক্ষা কৰা দুৰ্যোধনৰ প্ৰতি ক্ৰোধাঘ্নিত হোৱা গান্ধাৰীয়ে পুত্ৰৰ কু-কৰ্মৰ কথা সকলো সভাসদৰ আগত ব্যক্ত কৰে। কুৰুৱংশৰ পৰম্পৰা, বংশ গৌৰৱৰ কথা শ্ৰদ্ধাৰে সোঁৱৰি তেনে বংশতেই তেওঁৰ গৰ্ভজাত সন্তান যে অধৰ্মী, অবাধ্য তথা অহংকাৰী হৈছে সেইবাবে দুখ স্বীকাৰ কৰিছে। মাতৃ হিচাপে অপত্য স্নেহ সন্তানৰ প্ৰতি থাকিলেও সেয়া গোপনে বান্ধি ৰাখিবলৈ সক্ষম গান্ধাৰী। যুদ্ধ চলি থকাৰ সময়তো গান্ধাৰীৰ ধৰ্মপৰায়ণতা ভাবমূৰ্তিত কোনো ব্যাঘাত জন্মা নাই।

হস্তিনাপুৰৰ সকলো জ্যেষ্ঠ আৰু গান্ধাৰীৰ ইচ্ছাৰ বিপৰীতে যুদ্ধৰ আৰম্ভণি হয়। পাছদিনাই দুৰ্যোধন সহিতে শতপুত্ৰই মাতৃক বিচাৰি আহে। তেনে সময়তো গান্ধাৰীয়ে আশীৰ্বাদ হিচাপে 'যতো ধৰ্মস্ততো জয়' বুলি কয়। যেতিয়া ধৰ্মৰ জয় অধৰ্মৰ পৰাজয় হ'ল তেতিয়া মাতৃ হিচাপে গান্ধাৰী দুখত ভাগি পৰাটো স্বাভাৱিক। এশ পুত্ৰৰ মাতৃ হৈয়ো যুদ্ধৰ অন্তত গান্ধাৰী হৈ পৰে পুত্ৰহীন। জ্যেষ্ঠ পুত্ৰক গদায়ুদ্ধত নিয়ম উলংঘা কৰি ভীমে বধ কৰা কাৰ্যত গান্ধাৰী ক্ষণিকৰ বাবে হ'লেও ক্ৰোধত আত্মহাৰা হৈ পৰিছিল; তথাপি কৃষ্ণৰ বুজনিয়ে তেওঁক শান্ত কৰিছে। গতিকে এটা কথা ক'ব পাৰি যে পুত্ৰশোকত বিহ্বল হৈ পৰিলেও ধৰ্মৰ পথৰ পৰা বিচলিত নোহোৱাকৈয়ে পৰিস্থিতিৰ লগত মোকাবিলা কৰি নিজকে সহজ কৰিবলৈ গান্ধাৰীয়ে চেষ্টা কৰিছে। সেই বাবেই গান্ধাৰীক সমস্ত পৃথিৱীৰ অদ্বিতীয় সতী নাৰী হিচাপে কৃষ্ণই মহাভাৰতৰ পাতত প্ৰতিষ্ঠা কৰি থৈ গৈছে। এশ পুত্ৰৰ মৃত্যুৰ শোক বুকুত লৈ গান্ধাৰীয়ে তাৰ বাবে নিজ ভাতৃ শকুনি, কৰ্ণ আৰু প্ৰধানতঃ দুৰ্যোধন আদিকেই দোষাৰোপ কৰিছে। তথাপি দুৰ্যোধনৰ মৃত্যুৰ প্ৰক্ৰিয়াত গান্ধাৰী সন্তুষ্ট নহয়; ভীমৰ ভুলতকৈয়ো ধৰ্মৰাজ যুধিষ্ঠিৰ আৰু কৃষ্ণৰ উপস্থিতিত অন্যায় আৰু তেওঁৰ পুত্ৰৰ হত্যা কৰাৰ বাবে খং আৰু দুখ প্ৰকাশ কৰিছে। এনে পৰিৱেশৰ মাজতো গান্ধাৰী অতিকৈ সংযমী হোৱা দেখা গৈছে। সমস্ত পৃথিৱী অগ্নিদগ্ধ কৰিব পৰা ক্ষমতা থকাৰ পিছতো এশপুত্ৰৰ মৃত্যুৰ বাবে কাকো দণ্ডিত কৰা নাই।

আৰু পতিব্ৰতা স্বভাৱৰ মাধুৰ্যই সমস্ত মহাভাৰতীয় পৰিক্ৰমাত স্থান লাভ কৰিছে। স্বজ্যোতিৰে জাতিষ্কাৰ গান্ধাৰীয়ে মৃত্যুৰ সময়তো স্বামীক এহাতেৰে ধৰিয়েই মৃত্যুৰ কোলাত শুইছে। কৃত্ৰিমভাৱে হ'লেও অন্ধত্ব আঁকোৱালি লোৱা গান্ধাৰী চৰিত্ৰৰ ত্যাগৰ তুলনা অসীম। নেত্ৰ থাকিও সমগ্ৰ জীৱন অন্ধৰ দৰে অতিবাহিত কৰিব পৰা গান্ধাৰী সদায়েই অদ্বিতীয়। এশ পুত্ৰ আৰু এগৰাকী কন্যাৰ মাতৃ হ'লেও গান্ধাৰীক অহংকাৰে স্পৰ্শ কৰিব পৰা নাই। তেওঁ যেনেদৰে পুত্ৰসকলৰ মৃত্যুত ব্যাকুল হৈছে, তাক এগৰাকী নাৰীৰ বাবে সাধাৰণ আচৰণ বুলিলে ভুল কৰা নহ'ব। উদ্ভ্ৰম, উদ্ভাৱল স্বভাৱ কোনো সময়তে গান্ধাৰী চৰিত্ৰত দেখা পোৱা নাযায়। ধীৰ-স্থিৰ, অল্পভাষিক গান্ধাৰীৰ স্নেহাকুল হৃদয়ৰ পৰিচয়ো মহাভাৰতৰ পাতে পাতে বিদ্যমান। বিশেষকৈ ত্যাগ আৰু আৰু পতিব্ৰতা স্বভাৱৰ বাবেই গান্ধাৰী চৰিত্ৰই সুহৃদ পাঠকৰ মনত সদায় সুকীয়া আসন দখল কৰি আহিছে। বিশাল ভাৰতবৰ্ষ পৃথিৱীত বৰ্তি থকালৈকে মহাভাৰতৰ কাহিনী প্ৰাসংগিক হৈ থাকিব আৰু তাৰ লগে লগে গান্ধাৰীয়েও স্ব বৈশিষ্ট্যৰে অনন্যা ৰূপত জিলিকি থাকিব।

গ্ৰন্থপঞ্জী :

- (১) তামুলী, মহেন্দ্ৰ। অষ্টাদশ পৰ্ব মহাভাৰত। কিৰণ প্ৰকাশ, ধেমাজি, ২০১২।
- (২) নাথ, ত্ৰৈলোক্য মোহন। মহাভাৰতৰ প্ৰেম কাহিনী। পাহি প্ৰকাশ, পাণবজাৰ, গুৱাহাটী, ১৯৯০।
- (৩) — —। ক্ষেত্ৰজ পুত্ৰ কুমাৰী মাতৃ। পাহি প্ৰকাশ, গুৱাহাটী, ২০০৫।
- (৪) বৰা, মহেন্দ্ৰ। মহাভাৰত (১)। ষ্টুডেণ্টচ্ ষ্ট'ৰ্চ, পাণবজাৰ, গুৱাহাটী, ২০১০।
- (৫) — —। মহাভাৰত (২)। ষ্টুডেণ্টচ্ ষ্ট'ৰ্চ, পাণবজাৰ, গুৱাহাটী, ২০১০।
- (৬) শইকীয়া, চন্দ্ৰপ্ৰসাদ। মহাভাৰত। বিশ্বাস আৰু বিশ্বাস। বনলতা, গুৱাহাটী, ২০১০।
- (৭) শইকীয়া, প্ৰদীপ। কথা-মহাভাৰত। বনলতা, গুৱাহাটী, ২০১৩।
- (৮) শৰ্মা, সত্যেন্দ্ৰ নাথ। মহাভাৰতৰ চৰিত্ৰাৱলী। বীণা লাইব্ৰেৰী, অসম ১৯৯৬ (১৪)।

কৰা 'অভিজ্ঞান শকুন্তলম' সাতটা অংকত বিভক্ত। শৃংগাৰ বসপ্ৰধান নাটকখনৰ মূল কাহিনী হৈছে দুয্যন্ত-শকুন্তলাৰ প্ৰেম কাহিনী। কোৱা হয় যে-

কালিদাসস্য সৰ্বস্বমভিজ্ঞানশকুন্তলম্

অথবা

কাব্যেষু নাটকং বম্যং তত্র বম্য শকুন্তলম্।

তত্রাপি চ চতুৰ্থাঙ্কস্তত্র শ্লোক চতুষ্ঠয়ম্।।'

মহাকাব্য কালিদাসৰ 'অভিজ্ঞান শকুন্তলম্' উৎকৃষ্ট ৰচনা। কাব্যৰ ভিতৰত নাটক হৈছে ৰমণীয়। তাতোকৈ ৰমণীয় শকুন্তলা নাটক। শকুন্তলাৰ চতুৰ্থ অঙ্কটো সবাতোকৈ ধুনীয়া য'ত চাৰিটা উৎকৃষ্ট শ্লোক আছে। পৃথিৱীৰ বিভিন্ন ভাষালৈ 'অভিজ্ঞান শকুন্তলম্'ক তৰ্জমা কৰা হৈছে। আৰম্ভণিতে কালিদাসে জগতপিতা পৰমেশ্বৰ শিৱক স্তুতি কৰিছে। প্ৰথম অংকৰ আৰম্ভণিতে ৰজাই হাতত ধনু-শৰ লৈ মৃগ এটিৰ পিছে পিছে মঞ্চত প্ৰৱেশ কৰিছে। ঋষিশিষ্যই মৃগটি নামাৰিবলৈ অনুৰোধ কৰাত ৰজাই ধনু-শৰ সম্বৰণ কৰি তেওঁলোকৰ অনুৰোধত আতিথ্য গ্ৰহণ কৰে। আশ্ৰমত প্ৰৱেশ কৰি প্ৰথম দৰ্শনতে দুয্যন্ত শকুন্তলাৰ প্ৰেমত পৰে। ইয়াৰ পাছত ৰজাই শকুন্তলাৰ লগত গান্ধৰ্ব বিবাহ কৰি 'অভিজ্ঞান' স্বৰূপে নিজৰ নামাংকিত আঙঠিটো শকুন্তলাক দিয়ে। চতুৰ্থ অংকত দুয্যন্তৰ চিন্তাত বিভোৰ শকুন্তলাক ঋষি দুৰ্বাসাই অভিশাপ দিয়ে। দুৰ্বাসাৰ অভিশাপে নাটকীয় পৰিঘটনাৰ বহু তাৎপৰ্য বহন কৰিছে। শাপৰ ফলস্বৰূপে ৰজা দুয্যন্তই শকুন্তলাক পাহৰি যায়। ফলত পঞ্চম অংকত গৰ্ভৱতী শকুন্তলাক দুয্যন্তই প্ৰত্যাখান কৰে। ৰজাৰ দ্বাৰা প্ৰত্যাখিত শকুন্তলাই মাৰীচৰ আশ্ৰমত সৰ্বদমনক জন্ম দিয়ে। পাছত মাছমৰীয়াই মাছৰ পেটত পোৱা দুয্যন্তৰ নামাংকিত আঙঠিটো পাই শকুন্তলালৈ মনত পৰে। শেষত মাৰীচৰ আশ্ৰমত দুয্যন্ত আৰু শকুন্তলাৰ মিলন হয়।

মহাভাৰতৰ মূল কাহিনীটোতকৈ কালিদাসে দুয্যন্ত-শকুন্তলাৰ প্ৰেমকাহিনী বেছি ৰসাল আৰু প্ৰাণৱন্ত কৰি তুলিছে। ব্যাসকৃত মহাভাৰতৰ মূল কাহিনীত নথকা কিছুমান কথা নাটকীয় পৰিঘটনাৰ সফল পৰিসমাপ্তিৰ বাবে কালিদাসে নিজাকৈ সংযোজন কৰিছে। দুৰ্বাসাৰ অভিশাপ আৰু আঙঠিৰ বৃত্তান্ত মূল কাহিনীত নাই। ইয়াৰ উপৰি মহাভাৰতৰ কাহিনীত ঋষি কল্প তীৰ্থলৈ নহয়, ফলমূল আহৰণ কৰিবলৈহে গৈছে।

নায়িকা হৈছে নাটক এখনৰ আলম্বন বিভাৰ। নায়িকাই সহৃদয়ক বসানুভূতিত সহায় কৰে।

“আলম্বনং নায়িকাদিস্তমালম্বঞ্জয় বসোদগমাৎ।” (৩। ২১)^৫

মহাকাব্য কালিদাসৰ ‘অভিজ্ঞান শকুন্তলম্’ নাটকত অনন্য চৰিত্ৰৰ লগতে নাৰী চৰিত্ৰই বিশেষভাৱে পূৰ্ণতা লাভ কৰিছে। ‘অভিজ্ঞান শকুন্তলম্’ নাটকৰ মুখ্য নাৰী চৰিত্ৰসমূহ হৈছে- শকুন্তলা, অনসূয়া আৰু প্ৰিয়ম্বদা; আৰু গৌণ নাৰী চৰিত্ৰকেইটা হৈছে- গৌতমী, সানুমতী, পৰভূতিকা আৰু মধুকৰিকা নামৰ দুই উদ্যানপালিকা, হংসপদিকা আৰু নটী আদি। মহাকাব্য কালিদাসে শকুন্তলাৰ চৰিত্ৰটি ভাৰতীয় নাৰীৰ সকলো আদৰ্শৰে সৰ্বাংগসুন্দৰ কৰি তুলিছে। স্নেহ, দয়া, মৰম, উদাৰতা, অতিথিপৰায়ণ, বাৎসল্যপ্ৰেম, কৰ্তব্যপৰায়ণতা আদি গুণেৰে শকুন্তলা বিভূষিতা। নাটকখনৰ আদি, মধ্য আৰু অন্তলৈকে শকুন্তলাৰ চৰিত্ৰটোত সমানেই গুৰুত্ব দিয়া হৈছে। শকুন্তলা হৈছে স্বীয়া প্ৰকাৰৰ নায়িকা। স্বীয়াৰ লক্ষণ -

“বিনয়াজৰ্বাদিযুক্তা গৃহকৰ্মপৰা পতিব্ৰতা স্বীয়া।”^৬

নশ্ৰতা, সৰলতা, সদাচাৰযুক্তা গৃহকৰ্মত নিপুণ পতিব্ৰতা নাৰীয়েই স্বীয়া। শকুন্তলাৰ গাত এই সকলোখিনি গুণ আছে। নাটকৰ আৰম্ভণিৰ নান্দীশ্লোকতে শকুন্তলাৰ কথা সূচিত হৈছে। নান্দী শ্লোক হৈছে নাটকৰ আৰম্ভণিতে ‘নাট্যশাস্ত্ৰ’ৰ বিধিমতে সন্নিবিষ্ট হোৱা মংগলসূচক শ্লোক।

“নন্দন্তি দেৱতাঃ অস্যামিতি নান্দী”।^৭

বিশ্বনাথ কবিৰাজৰ ‘সাহিত্য দৰ্পণ’তো নান্দীশ্লোকৰ সংজ্ঞা এনেদৰে আছে-

“আশীৰ্বচন সংযুক্তা স্তুতিৰ্যস্মাৎ প্ৰয়োজ্যতে।

দেৱদ্বিজন্পাদীনাং তস্মাদ্ নান্দীতি সংজ্ঞিতা।।” (৬। ২৪)^৮

‘অভিজ্ঞান শকুন্তলম্’ৰ টীকাকাৰ ৰাঘৱভট্টৰ মতে নান্দী শ্লোকত -

“যা সৃষ্ট্বাদ্যা সৃষ্টিঃ” অংশৰে নাটকৰ নায়িকা শকুন্তলাক বুজাইছে। শকুন্তলা বিধাতাৰ আদ্যা সৃষ্টি।”^৯

বিধাতাৰ প্ৰথম সৃষ্টি জল। ইয়াত শকুন্তলাক জলৰ লগত তুলনা কৰা হৈছে। ভাৰতীয় লোকবিশ্বাসত নাৰীক জল বা পানীৰ লগত তুলনা কৰা হয়। পানীৰ কোনো ৰং বা আকাৰ নাথাকে। পানী যি পাত্ৰতে থোৱা যায় তাৰেই

খং কৰি দেখুৱাইছে। তৃতীয় অংকত বজাই মদনৰ শৰবিদ্ধা শকুন্তলাক কামজ্বৰেৰে জৰ্জৰিত অৱস্থাত মালিনী নদীৰ বেতকুঞ্জত সখীদ্বয়ে পদুমৰ পাতেৰে বিচি দিয়া দেখি গম পাইছিল যে বজাৰ দৰে শকুন্তলাও বজাৰ প্ৰেমত পৰিছে। পাছত শকুন্তলাৰ ওচৰত কৌশলেৰে উপস্থিত হৈ নিজৰ অৱস্থাৰ কথাও জনাইছে। তেতিয়া লাজত আঁতৰি যাব খোজা শকুন্তলাক বল প্ৰয়োগ কৰি ঘূৰাই অনাত শকুন্তলাই কৈছে - হে পৌৰ! বিনয় বক্ষা কৰক। কামসন্তপ্তা হ'লেও মই নিজে নিজৰ প্ৰভু নহওঁ।

“পৌৰৰ বক্ষ বিনয়ম। মদনসংতপ্তানি ন খল্বাঅনঃ প্ৰভবামি।”^{১৫}

কাৰণ ঋষি কশ্বৰ পালিতা কন্যা তেওঁ। এইখিনিতে কমবয়সীয়া যদিও শকুন্তলাৰ চৰিত্ৰত সংযম আৰু পৰিপক্বতা ফুটি উঠিছে। তেওঁ যে মহৰ্ষি কশ্বৰ আজ্ঞা অবিহনে যিকোনো কাম কৰা উচিত নহয় তাক বুজাবলৈ বিচাৰিছে। শকুন্তলা আছিল এটি ফুলৰ দৰে, যাৰ ঘ্ৰাণ কোনেও লোৱা নাই। এটি কুঁহিপাতৰ দৰে, যাক নখেৰে ছিঙা নাই। ছিদ্ৰ নোহোৱা বত্নসদৃশ আৰু নতুন মৌৰ দৰে যাৰ সোৱাদ কোনেও লোৱা নাই।

“অনাঘ্ৰাতং পুষ্পং কিসলয়মলুনং কৰকহৈ-

ৰনাবিদ্ধং বত্নং মধু নৱমনাস্বাদিতবসম।” (২।১০)^{১৬}

ৰজা দুয্যন্তৰ লগত গন্ধৰ্ব প্ৰথাৰে বিবাহ হোৱা শকুন্তলাৰ ক'তো মন বহা নাই। যাবৰ সময়ত দুয্যন্তই অভিজ্ঞানস্বৰূপে দিয়া আঙঠিটোৰ বাহিৰে একো নাই। মহৰ্ষি কশ্বৰ অনুপস্থিত ইমান ডাঙৰ এটা কাম কৰাৰ বাবে মন অস্থিৰ হৈ আছে। ফলত অন্যমনস্কতাৰ বাবে ঋষি দুৰ্বাসাৰ শাপগ্ৰস্তা হয়। অনাদৃত তপস্যীৰ শাপৰ ফলো যেন লগে লগে ফলিয়ালে। এৰি থৈ যোৱাৰ পাছত ৰজাৰ কোনো খবৰ নাই। তীৰ্থৰ পৰা ঘূৰি আহি মহৰ্ষি কশ্বই অন্তঃসত্ত্বা শকুন্তলাক পতিগৃহত থোৱাৰ ব্যৱস্থা কৰে।

আশ্ৰমপালিতা শকুন্তলা আছিল প্ৰকৃতিপ্ৰমী। আশ্ৰমৰ পশু-পক্ষী, গছ-লতা আদিক স্নেহেৰে লালন-পালন কৰিছিল আৰু প্ৰকৃতিৰ লগত আছিল নিবিড় সম্পৰ্ক। প্ৰথম অংকত শকুন্তলাই সখীদ্বয় অনসূয়া আৰু প্ৰিয়স্বদাৰ লগত গছবোৰত পানী দিছে। শকুন্তলাই গছ-লতিকাবোৰক সহোদৰ জ্ঞান কৰিছিল। সখীদ্বয়ে শকুন্তলাক কৈছে যে পিতা কশ্বই গছ, লতাবোৰকহে শকুন্তলাতকৈ বেছি ভাল

“অহো কিং মে বামেতবনয়নং বিস্ফুৰতি।”^{২০}

ৰজা দুয্যন্তুই শকুন্তলাক পৰশ্বী বুলি প্ৰত্যাখান কৰাত শকুন্তলাৰ মূৰত যেন সৰগহে ভাঙি পৰিল। ‘অভিজ্ঞান’ হিচাপে ৰজাৰ নাম খোদিত আঙঠিটো দেখাব নোৱৰাত দুয্যন্তুই শকুন্তলাক মিছাৰ আশ্ৰয় লোৱা বুলি তিৰস্কাৰ কৰিছে। আশ্ৰমৰ পৰা অহা লোকসকলে শকুন্তলাক এৰি থৈ যাবলৈ ওলোৱাত কান্দি কান্দি বসুমতীক ফাট মেলি দুভাগ হ’বলৈ অনুৰোধ কৰিছে। যাতে তেওঁ বসুমতীৰ বকুত আশ্ৰয় ল’ব পাৰে।

যষ্ঠ অংকত ৰজা দুয্যন্তুই মাতলিৰ লগত দেৱৰাজ ইন্দ্ৰক সহায় কৰি ঘূৰি আহোঁতে মাৰীচৰ আশ্ৰমত সৰ্বদমনক লগ পাই শকুন্তলাৰ কথা গম পাই শকুন্তলাক লগ কৰি ক্ষমা বিচাৰে। এইখিনিতে ভাৰতীয় নাৰীৰ গুণেৰে বিভূষিতা শকুন্তলাৰ পত্নিতা চৰিত্ৰৰ উমান পোৱা যায়। শকুন্তলাৰ প্ৰেম স্বৰ্গীয়। দুয্যন্তুৰ দ্বাৰা উপেক্ষিত হোৱা সত্ত্বেও তেওঁ কোনো খং বা অভিমান নকৰাকৈ চকুপানী টুকি ক্ষমা কৰি দিছে। এইখিনিতে সহনশীলতা আৰু ক্ষমাগুণৰ অধিকাৰী শকুন্তলাৰ চৰিত্ৰটি পাঠকৰ মাজত অধিক উদ্ভাসিত হৈ পৰিছে।

সংস্কৃত নাট্যকাব্যৰ সকলো নিয়ম ৰক্ষা কৰি মহাকবি কালিদাসে ‘অভিজ্ঞান শকুন্তলম্’ত শকুন্তলাৰ চৰিত্ৰটি সবলভাৱে ফুটাই তুলিছে।

মহাকবি কালিদাসৰ ‘অভিজ্ঞান শকুন্তলম্’ নিঃসন্দেহে সংস্কৃত সাহিত্যলৈ এক অনুপম অৱদান। বিশ্বৰ প্ৰায় সকলো ভাষালৈ তৰ্জমা ‘শকুন্তলাই’ সংস্কৃত সাহিত্যত এক সুকীয়া স্থান অধিকাৰ কৰিবলৈ সক্ষম হৈছে। মহাকবি জনাই ‘নাট্যশাস্ত্ৰ’ৰ সকলো দিশকে সামৰি সৰ্বাংগসুন্দৰ কৰি ‘অভিজ্ঞান শকুন্তলম্’ ৰচনা কৰিছে। সকলো চৰিত্ৰৰ লগতে প্ৰকৃতিকো তেওঁ সজীৱ ৰূপত সজাই তুলিছে। চৰিত্ৰ চিত্ৰণৰ ক্ষেত্ৰতো মহাকবি কালিদাসে বিশেষ পাৰদৰ্শিতা দেখুৱাইছে।

- (২২) Abhijanasakuntalam of Kalidasa, M.R.Kale. Page no-238
 (২৩) Abhijanasakuntalam of Kalidasa, M.R.Kale. Page no-170

গ্রন্থপঞ্জী :

- (১) গোস্বামী, মালিনী। সংস্কৃতায়ন। অলিম্পিয়া প্ৰকাশন, গুৱাহাটী, নৱেম্বৰ, ২০১৬।
 (২) গোস্বামী, হৰমোহন। সংস্কৃত সাহিত্যৰ বুৰঞ্জী। বুকলেণ্ড, গুৱাহাটী, ফেব্ৰুৱাৰী, ২০০৮।
 (৩) শৰ্মা, থানেশ্বৰ। মহাকবি কালিদাসৰ অভিজ্ঞানশকুন্তলম্- এক সমীক্ষা। চন্দ্ৰ প্ৰকাশ, গুৱাহাটী, চেপ্তেম্বৰ, ২০০৪।
 (৪) শৰ্মা, থানেশ্বৰ। কালিদাসৰ নাটক সমগ্ৰ। চন্দ্ৰ প্ৰকাশ, গুৱাহাটী, মাৰ্চ, ২০১৩।
 (৫) শৰ্মা, মকুন্দ মাধৱ। উপমা কালিদাসস্য। বাণী প্ৰকাশ, পাঠশালা, গুৱাহাটী, কলিকতা, ২০০১।
 (৬) শৰ্মা, শৈলেনজিৎ। অভিজ্ঞানশকুন্তলম্ (ষষ্ঠ অংক)। চন্দ্ৰ প্ৰকাশ, গুৱাহাটী, নৱেম্বৰ, ২০১০।
 (৭) দাহাল লোকমণি, দ্বিবেদী, ত্ৰিলোকীনাথ। সাহিত্যদৰ্পণ, চৌখম্বা সুরভাৰতী, প্ৰকাশন, বাৰাণসী, 2021
 (৮) Kale M.R. Abhijanasakuntalam of Kalidasa, Motilal Benarasidas Publishers Private Limited, Delhi, 1994.

সকলো সুকীয়া আছিল। সময়ৰ লগে লগে সমাজ ব্যৱস্থাবো পৰিৱৰ্তন হয়। হয়তো আজিৰ সমাজত তেওঁৰ বহু চুটিগল্পৰ পৰিৱেশ, কাহিনী আদি আচহুৱা লাগিব পাৰে। কিন্তু সময়ৰ পৰিৱৰ্তনৰ পাছতো মন কৰিবলগীয়া কথাটো হ'ল বেজবৰুৱাৰ গল্পত প্ৰকাশ পোৱা বহু চৰিত্ৰ, তেওঁলোকৰ মুখৰ সংলাপ, চৰিত্ৰসমূহৰ আচাৰ-ব্যৱহাৰ এক শতিকাৰ পাছৰ আজিৰ আধুনিক সমাজ ব্যৱস্থাতো সমানেই প্ৰযোজ্য হৈ আছে। বৰং ক'ব পাৰি বহুক্ষেত্ৰত তাৰ গুৰুত্ব বাঢ়িছেহে। যাৰ বাবে বেজবৰুৱাৰ বহুতো গল্পক কালজয়ী আখ্যা দিব পাৰি।

বেজবৰুৱাৰ চুটিগল্পসমূহত মন কৰিবলগীয়া দিশটো হ'ল চৰিত্ৰ সৃষ্টি। তেওঁৰ গল্পৰ চৰিত্ৰসমূহ আপোন বৈশিষ্ট্যৰে উজ্জ্বল। বাস্তৱত সদায় দেখি থকা চৰিত্ৰসমূহকে বুটলি আনি তেওঁৰ গল্পত ব্যৱহাৰ কৰিছে। বেজবৰুৱাৰ গল্প একোটা পঢ়ি যাওঁতে আমাৰ সন্মুখত তেজ-মঙহেৰে জীৱন্ত একোজন ব্যক্তি উপস্থিত থকা যেন লাগে আৰু গল্পৰ পাঠক সেই চৰিত্ৰটোৰ লগত একাত্ম হৈ পৰে। চৰিত্ৰসমূহৰ ভাব আৰু চিন্তাধাৰা চৰিত্ৰৰ প্ৰকৃতি আৰু অৱস্থানৰ লগত এনেভাৱে খাপ খাই পৰে যে সেইবোৰক গল্পৰ চৰিত্ৰ বোলাতকৈ পাঠকে ঘৰৰ বাহিৰলৈ ওলাই যাওঁতে সদায় লগ পোৱা বা সমাজত সততে ঘটি থকা ঘটনাৰ আঁৰৰ একোটা চৰিত্ৰ যেন লাগে। ইয়াৰ মূলতে হ'ল বেজবৰুৱাৰ সমাজৰ ওপৰত থকা সুক্ষ্ম নিৰীক্ষণ, অসাধাৰণ পৰ্যবেক্ষণ আৰু তেওঁৰ বৰ্ণনাৰীতি। বেজবৰুৱাৰ চুটিগল্পসমূহৰ মাজত অধিকসংখ্যক পুৰুষ আৰু নাৰী চৰিত্ৰই ভূমুকি মাৰিছে। বহুতো চুটিগল্প একাধিক পুৰুষ আৰু নাৰী চৰিত্ৰকে লৈ নামকৰণ কৰিছে আৰু সেই চৰিত্ৰটোক আগ বঢ়াই নিছে। তেওঁৰ গল্পত সৃষ্টি কৰা পুৰুষ চৰিত্ৰসমূহৰ ভণ্ডামি, কপটতা, ঠগ, প্ৰৱঞ্চনাৰ বিপৰীতে নাৰী চৰিত্ৰসমূহ অধিক আদৰ্শৰ ওপৰলৈ উঠিছে। বেজবৰুৱাই নাৰীৰ প্ৰতি সততে এক সমমৰ্মিতা প্ৰকাশ কৰিছিল। তেওঁৰ কৃপাবৰী ৰচনাসমূহৰ মাজতো নাৰীক সজাগ কৰি তুলিবলৈ অনেক প্ৰবন্ধ লিখি থৈ গৈছে। নাৰীক উচ্চশিক্ষিত কৰি তুলি বিবেক, যুক্তি, ন্যায় আৰু ধৰ্মমতে নিজৰ যোগ্য আসনত সমাদৰ আৰু সন্মান কৰি দুয়োৰে কাৰ্যত দুয়োৰে সহযোগিতাৰ মনোভাৱেৰে কাম কৰি যাবলৈ পৰামৰ্শ দিছিল। চৰিত্ৰ একোটা সাধাৰণতে দোষ-গুণৰ সমষ্টি হয় যদিও বেজবৰুৱাৰ নাৰী চৰিত্ৰসমূহৰ মাজত সততে কোনো দোষ দেখা পোৱা নাযায়। কোনো চৰিত্ৰত সাময়িক দোষ-দুৰ্বলতাৰ উমান পোৱা যায় যদিও গল্পকাৰে যুক্তিৰে তাক খণ্ডন কৰি চৰিত্ৰটোক সমাজৰ ওচৰত নিষ্কলংক কৰি তুলিছে। বেজবৰুৱাই এখন আধুনিক সমাজ প্ৰতিষ্ঠাৰ

বাবুসকলৰ বাবে বন্ধৰ দিনত জলকেলি, মাছ-মঙহ আদিৰে ভোজ-ভাত খাই, বাই-নাচ, নটী-নাচ আৰু ফটিকাৰ বিভৎস আয়োজনেৰে এই সংসাৰৰ বিস্তৰ দুখৰ-দিন-বালি ধুই এচিকটা আদচিকটা সুখৰ-দিন-সোণ উলিয়াই লৈ উপভোগ কৰা এখন ঠাই (পৃ. ২৩)।” গল্পটোৰ আৰম্ভণিতে পুৰুষৰ আনন্দ উপভোগৰ এই ছবিখন বেজবৰুৱাই অংকন কৰাৰ পাছতে এটা ভৌতিক চৰিত্ৰ আৰিভাৰেৰে পুৰুষ শাসিত সমাজৰ নাৰী নিৰ্যাতনৰ আন এখন ছবিও দাঙি ধৰিছে। লেখকে নিজেই মৎস্য চিকাৰৰ অন্তত পানীৰ মাজত উদ্ধাৰ কৰা লাওখোলাটোৱেই লেখকৰ স্বপ্নত এজনী পূৰ্ণাংগ নাৰীলৈ আৰিভাৰ ঘটি তাইৰ মুখেৰেই নাৰী নিৰ্যাতনৰ এটা কৰুণ কাহিনী বৰ্ণনা কৰাইছে। লাওখোলাটো এজনী পতিতা নাৰীৰ। কাহিনী অনুসৰি নিজৰ বৰজনাৰুই এই ‘বাগানবাড়ী’তে কাহিনীৰ নাৰীগৰাকীক পাপ পুখুৰীত নিমজ্জিত কৰাই শেষত নিজকে কলংকমুক্ত কৰিবলৈ হত্যা কৰি পুখুৰীত পেলাই দিয়ে। গল্পটোত নাৰীগৰাকীৰো সাময়িক দুৰ্বলতাৰ আভাস আছে যদিও গল্পকাৰে তাক ‘শেষত অজগৰ সাপৰ আকৰ্ষণত নিৰুপায় হৰিণী তাৰ মুখৰ ভিতৰত সোমোৱাদি গৈ মই পাপ-অজগৰৰ মুখত সোমালোঁ’ বুলি তাৰ সপক্ষে যুক্তি আগ বঢ়াইছে। মূলতঃ বাল্য বিবাহেই নাৰীগৰাকীৰ জীৱনলৈ দুখৰ বোজা কঢ়িয়াই আনিছিল যদিও ইয়াৰ মূলতে আছিল পুৰুষপ্ৰধান সমাজ ব্যৱস্থা। নাৰীগৰাকীয়ে সেয়েহে কৈছে “হৰি হৰি! তিৰোতাৰ জীৱন দুখৰ জীৱন। তাক আৰু দুৰ্ভাগীয়া কৰিবলৈ মতা সদায় সাজু। বিয়া কাক বোলে তাক জনাৰ আগতেই আৰু স্বামী কাক বোলে তাক চকুৰে দেখাৰ আগেয়েই অৰ্থাৎ প্ৰকৃতপক্ষে স্বামীক পোৱাৰ আগতেই মই স্বামী হেৰুৱালোঁ, বিধৱা হ’লোঁ। তোমালোকৰ পুৰুষৰ কেনে যুক্তি! কেনে ন্যায়! তোমালোক আপোনপেটীয়া স্বার্থপৰ জাতি। তিৰোতাৰ আগত বৰ-মতা বোলোৱা তোমালোকৰ স্বভাৱ (পৃ. ৩০)।” নক’লেও হ’ব যে এয়া নাৰীবাদী চিন্তা আৰু দৃষ্টিভঙ্গীৰ সুন্দৰ প্ৰকাশ। পুৰুষপ্ৰধান সমাজত নাৰীৰ দুৰ্দশা আৰু দুৰ্ভাগ্যৰ এক দলিল। সমাজৰ পৰিৱৰ্তন হৈছে। বাল্য বিবাহ বৰ্তমান সমাজৰ পৰা উঠি গৈছে। তথাপি মন কৰিবলগীয়া কথাটো হ’ল কাহিনীটোত বাল্য বিবাহতকৈ গুৰুত্ব পোৱা বিষয়টো আছিল নাৰীক পণ্য সামগ্ৰীৰ দৰে ব্যৱহাৰ কৰা মনোভাব। যি আজিৰ আধুনিক সমাজ ব্যৱস্থাতো কমি যোৱা নাই। বেজবৰুৱাই এই সামাজিক দায়বদ্ধতা উপলব্ধি কৰিছিল। নিজৰ বৰজনাৰু হাততেই কলংকিত হৈ মৃত্যু হোৱা বোৱাৰীয়েকৰ এই কাহিনীটোৰ মাজত থকা

হৈছিল। আত্মসংযমত অভ্যস্ত জয়ন্তীয়ে খং আৰু বেজাৰৰ ভাও পৰিত্যাগ কৰি দুঃসাহস আৰু নিজ বুদ্ধিৰেই তিনিও মান সেনাক হত্যা কৰি নিজ স্বামীক বন্ধনৰ পৰা মুকলি কৰিছিল। অৱশেষত জয়ন্তীয়ে তিনি মান সেনাক হত্যা কৰি উন্মাদ হৈ নিজেও মৃত্যুৰ আপোন কোলাত আশ্ৰয় ল'লে। লেখকে জয়ন্তীৰ মাজেৰে অসমীয়া বীৰাংগনা নাৰীৰ চিত্ৰ অংকন কৰিছে। পৰিস্থিতি, সময় আৰু কৰ্তব্যই তাইক শান্ত লজ্জাশীলাৰ পৰা নৃত্যকাৰিণী উন্মাদিনী কৰি তুলিছে। কিন্তু সেই সময়ত তাইৰ মুখত ফুটি উঠিছে স্বামী ভক্তি আৰু পতিব্ৰতা নাৰীৰ আদৰ্শ। কাৰণ বিষম উন্মাদ ৰুগীয়া জয়ন্তীৰ মুখত তেওঁৰ শেহপৰ্যন্ত; “মোৰ স্বামীৰ হাতৰ বান্ধ মোকোলালোঁ”- এইয়াৰ কথাৰ বাহিৰে আৰু একো কথা শুনা নগৈছিল (পৃ. ৯৫)।”

বেজবৰুৱাৰ ‘সাধুকথাৰ কুকি’ৰ অন্তৰ্গত ‘ভদৰী’ তেওঁৰ বহু সমাদৃত চুটিগল্পসমূহৰ অন্তৰ্গত এটা অতি সাৰলীল গল্প। এটা সাধাৰণ ঘৰুৱা পৰিস্থিতিক কেন্দ্ৰ কৰি গল্পটো ৰচনা কৰা হৈছে যদিও এই কম পৰিসৰৰ মাজতে ‘ভদৰী’ চৰিত্ৰটো উজ্জ্বল হৈ উঠিছে। অসমীয়া নাৰীৰ সহনশীলতা ভদৰী চৰিত্ৰত মূল বিষয়বস্তু। ভদৰীৰ স্বামী সচৰাচৰ থাম্য সমাজৰ হোজা খেতিয়ক। কথাৰ সত্যতা বিচাৰ কৰাৰ সাধাৰণ জ্ঞানো তেওঁৰ নাই। কথাই কথাই তিৰোতাৰ ওপৰত বৰমতালি দেখুওৱা তেওঁৰ স্বভাৱ। ভদৰীয়েও সেই কথা জানে। “বাস্তৱিক পক্ষতে ভদৰীৰ এনে বিশ্বাস হৈ গৈছিল যে ভুকুটো-ঢকাটো, চৰটো-গোৰটো আৰু কাঠখৰি ঢেঁকীঠোৰাৰ মাৰটো, উঠা-বহা, খোৱা-লোৱাৰ লগৰে বিবাহিতা জীৱনৰ এটা অপৰিহাৰ্য অংগ (পৃ. ১১০)।” এয়া সাধাৰণ, সৰল অসমীয়া গাঁৱলীয়া তিৰোতা ভদৰীৰ মনৰ ভাব। কিন্তু কেতিয়াবা খঙৰ ভমকত স্বামীৰ কথাত জিকাৰ মাৰি উঠিলেও সেয়া যে খন্তুকীয়া খঙৰ নামান্তৰ মাত্ৰ তাক ভদৰীয়ে প্ৰতিপন্ন কৰিছে। ঘটনাৰ আকস্মিকতা, নাটকীয়তা আৰু সমাপ্তিত স্বামী শিশুৰামে সামান্য কথাত মৈদাৰে ভদৰীৰ পিঠিত ওপৰা-উপৰিকৈ দুকোব মাৰি ভদৰীক চিকিৎসালয়লৈ আৰু নিজে জেললৈ যাবলগীয়া পৰিস্থিতি সৃষ্টি কৰাৰ পাছতো হস্পিতালত তাইৰ কাষত শিশুৰামক নেদেখি ভদৰী চিন্তিত হৈ অজ্ঞান হৈ পৰিছে। আনকি শিশুৰামক পুনৰ দেখি (শিশুৰামৰ ফালে চাই) ‘তোমাৰ গা কেনে আছে? আজি ভাত খালানে? তোমাৰ ভাত-পানী খোৱাত মহা দুখ হৈছে চাগৈ?’ এই বুলিহে প্ৰশ্ন কৰিছে। ভদৰীৰ মুখৰ এই কেইয়াৰ বাক্যই পাঠকৰ মনত ভদৰী চৰিত্ৰটোৰ প্ৰতি

সহ্য কৰিব নোৱাৰি শেষত তাইক বিহু খুৱাই হত্যা কৰি 'ঘৰখন বক্ষাৰ' উপায় কৰিলে। পাছত এই কথা শুনা গৈছিল যে প্রকৃতপক্ষে ছোৱালী সম্বন্ধ লগা নহয়। এক কৰুণ হৃদয়স্পৰ্শী কাহিনীৰ মাজেৰে লেখকে সমাজত বিয়াৰ নামত চলি থকা অন্ধবিশ্বাস আৰু বোৱাৰীৰ ওপৰত নন্দ, শাখৰ অত্যাচাৰৰ দৃশ্য চাই থকা এক দুৰ্বল স্বামীৰ চিত্ৰ অংকন কৰিছে। সমসাময়িক সমাজত চলি থকা বোৱাৰী হত্যা তথা অত্যাচাৰৰ এক নিখুঁত চিত্ৰও গল্পটোৰ মাজত প্ৰতিফলিত হৈ উঠিছে।

বেজবৰুৱাৰ সকলো গল্পৰ ভিতৰতে নাৰীমুক্তি আৰু নাৰীবিদ্ৰোহৰ উজ্জ্বল চানেকি হৈছে 'কেঁহোকলি'ৰ অন্তৰ্গত 'ললিতী কাকতী'। প্রকৃতপক্ষে 'ললিতী কাকতী' চৰিত্ৰটোৰ মাজেৰে বেজবৰুৱাৰ জীৱনাদৰ্শৰ স্বৰূপ প্ৰতিফলিত হৈ উঠিছে। গল্পটোৰ মাজত বিবাহ, স্বামী-স্ত্ৰীৰ তাৎপৰ্য বুজি নোপোৱা পুৰুষৰ বিৰুদ্ধে ললিতী কাকতী নামৰ চৰিত্ৰটোৱে তীব্ৰ ক্ষোভ আৰু জেহাদ ঘোষণা কৰিছে। গল্পটোৰ মাজত এগৰাকী আধুনিক নাৰীৰ যি চৰিত্ৰ বেজবৰুৱাই আজিৰ পৰা এক শতিকাৰ আগতে অংকন কৰিছে সেয়া তেওঁৰ আধুনিক মনৰ পৰিচয়েই নহয়, তেওঁক নাৰী মুক্তিৰ প্ৰবল প্ৰবক্তা হিচাপেও আখ্যা দিব পাৰি। লেখকে গল্পটোৰ প্ৰথমতেই কৈছে যে 'ললিতী নগৰত থাকি বালিকা স্কুলত লিখা-পঢ়া শিকা ছোৱালী আৰু আজিকালিৰ নব্য ধৰণৰ; ধান বনা, পানী অনা, চোতাল সৰা ইত্যাদি কামত তাই একেবাৰেই অনভ্যস্ত' অৰ্থাৎ গল্পকাৰে এইটো গল্পত আন গল্পৰ দৰে ললিতী কাকতীক অশিক্ষিত গাঁৱলীয়া ছোৱালীৰ ৰূপত চিত্ৰিত কৰিব বিচৰা নাই। কাহিনী অনুসৰি ললিতী কাকতীৰ মাক-দেউতাকে ভাল ল'ৰা বাছি বাছি উচ্চশিক্ষিত ছাব-ডেপুটি শ্ৰীকান্ত হাজৰিকালৈ ললিতীক বিয়া দিয়ে। কিন্তু বিয়াৰ পাছতে স্বামীৰ হাতত নানান অত্যাচাৰ আৰু গালি-গালাজৰ ফলত তিষ্ঠি থাকিব নোৱাৰি পৈতৃক ঘৰলৈ ঘূৰি আহে। ইয়াৰ পাছত শ্ৰীকান্ত হাজৰিকাই পুনৰ বিবাহ কৰে যদিও দ্বিতীয় পত্নীও থাকিব নোৱাৰি ঘৰ এৰি আঁতৰি যায় আৰু শ্ৰীকান্তই তৃতীয় বিবাহৰ কাৰণে প্ৰস্তুতি চলায়। কাহিনীটো মূলতঃ ইমানেই যদিও কাহিনীৰ আচল তাৎপৰ্য বহন কৰিছে ললিতীৰ হাতৰ এখন চিঠি গল্পকাৰৰ হাতত পৰাৰ পাছতহে। ললিতীয়ে স্বামীলৈ আৰু 'বাঁহী'ৰ সম্পাদকলৈ এখন চিঠি লিখি স্বামীৰ লগতে তেনে জাতীয় পুৰুষৰ জঘন্য স্বৰূপটো সকলোৰে আগত উদঙাই দেখুৱাইছে। ললিতীৰ এই চিঠি কেৱল গল্পৰ বিষয়বস্তুৰেই নহয়, বেজবৰুৱাই ললিতীক সমগ্ৰ নাৰী জাতিৰ প্ৰতিনিধি কৰি তেওঁৰ মুখেৰে পুৰুষ

নাই বা অনিশ্চিত কৰিব বিচৰা নাই। দুৰ্বলতা নাৰী-পুৰুষ সকলোৰে থাকে। গাভৰু বয়সতে স্বামী পৰিত্যক্ত পাতমুগীৰ মনত অন্য পুৰুষৰ প্ৰতি আকৰ্ষণ থকাটো স্বাভাৱিক। কিন্তু বয়স আৰু পৰিস্থিতিৰ প্ৰতি লক্ষ্য নাৰাখি আদিম বাসনাই মনত ভাৰাক্ৰান্ত কৰা পুৰুষ শ্ৰেণীটোৰ মনৰ লালসা দেখি পাতমুগী আচৰিত হৈছে। সেয়েহে ও টেঙা পাৰিবলৈ গৈ নামি আহোঁতে পাতমুগীৰ মুখত চকু পৰিয়েই আঁড়েকুৰি বয়সৰ সম্বন্ধীয় দদায়েকৰ মনতো তাইৰ প্ৰতি উঠা দুৰ্বলতাৰ উমান তাই ধৰিব পাৰি আনন্দত জঁপিয়াই উঠিছে। নাৰীৰ এই আনন্দৰ বিষয়ে পাতমুগীৰ নিজৰ ভাষাত- “দদাই! মোৰ দোষ মৰিষণ কৰা। তিৰোতাৰ স্বভাৱৰ বিষয়ে মতা মানুহে কেতিয়াও ভালকৈ নাজানে আৰু জানিবও নোৱাৰে। মানুহে নজনাটোতো ঠিকেই? দেৱতায়ো নাজানে বুলি কয়। পুৰুষক হাতৰ মুঠিত ল’বলৈ পোৱাটোৱেই তিৰোতাৰ ডাঙৰ আশা। পুৰুষক জয় কৰাৰ আনন্দ তিৰোতাই লুকাব নোৱাৰে। তেহে সেই পুৰুষজন যেয়েই হওক (পৃ. ৩০৩)।” এয়া নাৰী মনস্তত্ত্বৰ সুন্দৰ প্ৰতিফলন। যাক পাতমুগীয়ে অকপটে স্বীকাৰ কৰিছে। গল্পটোত পাতমুগী আৰু দদায়েক নিজ নিজ দুৰ্বলতাৰ প্ৰতি সচেতন। সেইবাবেই পাতমুগীয়ে ক্ষমা বিচাৰি গান্ধী আদৰ্শৰ প্ৰতি মন মেলিছে আৰু দদায়েকে ঈশ্বৰৰ চৰণত কাকূতি কৰি সাময়িক দুৰ্বলতাৰ কাৰণে ক্ষমা বিচাৰিছে। কিন্তু নাৰীৰ এই আনন্দ পুৰুষক জয় কৰাৰ আনন্দ হ’লেও দদায়েকৰ সেই মনোবিকাৰ সমাজৰ কাৰণে শুভলক্ষণ নহয়। যি বৰ্তমান আমাৰ সমাজত ঘটিবলৈ ধৰিছে।

প্ৰধানতঃ বেজবৰুৱাৰ চুটিগল্পৰ মাজত এইকেইটা নাৰী চৰিত্ৰই বিস্তৃত ৰূপত প্ৰধান ভূমিকা গ্ৰহণ কৰিছে যদিও অন্যান্য গল্পতো কম সময়ৰ মাজতো বহু কেইটা নাৰী চৰিত্ৰ উজ্জ্বল হৈ উঠিছে। বেজবৰুৱাই ৰচনা কৰা কোল ৰমণীৰ চিত্ৰই তেওঁৰ গল্পত নাৰী চৰিত্ৰৰ স্বৰূপ বৰ্ণনাইছে। ‘ৰতনমুগু’ গল্পৰ ‘জুমুৰী’ৰ সৰলতা, ‘কন্যা’ গল্পত কোল ৰমণীৰ গভীৰ সৰল প্ৰেমৰ চিত্ৰক বেজবৰুৱাই সহানুভূতিৰে অংকন কৰিছে। জাত-পাতৰ ফলত পুৰুষৰ দ্বাৰা অপমানিত হোৱা ‘কাশীবাসী’ আৰু ‘নিস্তাৰিণী দেৱী বা ফাতেমা বিবি’ৰ নাৰী চৰিত্ৰ দুটায়ো পাঠকৰ সহানুভূতি আদায় কৰে। আনহাতে ‘আমালৈ নেপাহৰিবা’ আৰু ‘শিৱপ্ৰসাদ’ দুয়োটা গল্পতে নিজৰ পত্নীক কুলীৰ ডিপোত বিক্ৰী কৰি ধন উপাৰ্জন কৰাৰ দৰে পুৰুষৰ নিষ্ঠুৰ চিত্ৰখনো বেজবৰুৱাই উদঙাই দেখুৱাইছে। ‘সতী তিৰোতাৰ স্বামীৰ বাহিৰে আন গতি নাই’ এই সুবিধাকে গ্ৰহণ কৰি এই দুয়োটা গল্পতে আজলী ছোৱালীক

লক্ষ্মীনাথ বেজবৰুৱাৰ গল্পত বিবাহ-বহিৰ্ভূত সম্পৰ্ক আৰু নাৰী জীৱনৰ পৰিণতি

ড° টুটুমণি দাস

কাহিনী-কথকতাৰ বিৱৰ্তিত ৰূপ চুটিগল্প আধুনিক সাহিত্যৰ এক অভিনৱ সংযোজন। ‘আদিম মৌখিক কাহিনীয়ে মানৱ সভ্যতাৰ বিবিধ স্তৰ অতিক্ৰম কৰি আহোঁতে ঊনবিংশ শতিকাত চুটিগল্পৰ স্তৰত উপনীত হ’লহি।’^১ ঊনবিংশ শতিকাত ইউৰোপত চুটিগল্পই মানুহৰ মনত নতুন চেতনাৰ উন্মেষ কৰে আৰু এই চেতনাই পৃথিৱীৰ সমগ্ৰ দেশকে স্পৰ্শ কৰে। উল্লেখযোগ্য যে সাহিত্যৰ এই নতুন ধাৰাটোৱে পৃথিৱীৰ সকলো ভাষাতে প্ৰকাশৰ মুখ দেখিছিল আলোচনীৰ জৰিয়তে। আলোচনীৰ প্ৰকাশ তথা জনপ্ৰিয়তাই পূৰ্বৰ পৃষ্ঠপোষকতানিৰ্ভৰ সাহিত্যৰ সৃষ্টিত পৰিৱৰ্তনৰ সূচনা কৰিলে। ‘সেইবাবে পোৱে চুটিগল্পক আলোচনীৰ সন্তান বুলি অভিহিত কৰিছে।’^২

অসমীয়া সাহিত্যতো চুটিগল্পই প্ৰকাশৰ মুখ দেখে ‘জোনাকী’ আলোচনীৰ জৰিয়তে। কলিকতা প্ৰবাসী অসমীয়া ছাত্ৰসকলৰ মনত পাশ্চাত্য সংস্কৃতিৰ লগত হোৱা সম্পৰ্ক, বাংলা ভাষা-সাহিত্যৰ লগত হোৱা পৰিচয় আৰু বংগীয় নৱজাগৰণে আলোড়নৰ সৃষ্টি কৰিলে। ফলস্বৰূপে ছাত্ৰসকলৰ মাজত অসমীয়া জাতীয়তাবোধৰ এটা শক্তিশালী দৃষ্টিভংগী গঢ় লৈ উঠে। ইয়াক এক স্থিৰ ৰূপ দিয়াৰ উদ্দেশ্যে ‘অসমীয়া ভাষা উন্নতি সাধিনী সভা’ৰ জন্ম হয় আৰু এই সভাৰ মুখপত্ৰ ৰূপে ‘জোনাকী’ আলোচনী প্ৰকাশ হয়। ‘জোনাকী’ৰ জৰিয়তে অসমীয়া সাহিত্যলৈ যি সৌভাগ্যৰ আগমন ঘটিল তাত লক্ষ্মীনাথ বেজবৰুৱাৰ অৱদান অতুলনীয় তথা অভেদ্য। কবিতা, গল্প, নাটক, উপন্যাস, হাস্য-ব্যংগ ৰচনা, জীৱনী-আত্মজীৱনী, তত্ত্বমূলক গ্ৰন্থ আদি ভিন ভিন ধাৰাৰ সাহিত্য ৰচনা কৰি অসমীয়া সাহিত্যৰ ভঁৰাল শক্তিশালী কৰা এইজনা সাহিত্যিক প্ৰকৃতাৰ্থত অসমীয়া সাহিত্য

সুন্দৰ পৰিণতি দেখুৱাইছে। ইয়াৰ উল্লেখৰে তেওঁ সমাজত গা কৰি উঠা এই সমস্যাৰ ছবি দাঙি ধৰিছে আৰু তাৰ নিৰ্মূলকৰণৰ চেষ্টা কৰিছে।

সেয়েহে আমাৰ আলোচনাত তেওঁৰ গল্পত দেখা দিয়া এনে বিবাহ-বহিৰ্ভূত সম্পৰ্ক আৰু তাৰ ফলত নাৰী জীৱনৰ যি পৰিণতি তাৰ বিশ্লেষণাত্মক আলোচনা দাঙি ধৰাৰ প্ৰয়াস কৰা হৈছে।

বেজবৰুৱাৰ গল্পত প্ৰতিফলিত বিবাহ-বহিৰ্ভূত সম্পৰ্ক আৰু নাৰী জীৱনৰ পৰিণতি :

চৰিত্ৰচিত্ৰণ গল্পৰ এক বিশেষ দিশ। লেখকৰ সৃষ্টিশীল মনৰ মাজত গঢ় লোৱা আংগিক ৰূপটোৰ ধাৰণা দিয়ে গল্পৰ চৰিত্ৰই। এই চৰিত্ৰসমূহ বাস্তৱ জীৱনৰ পৰা বুটলি অনা। সেয়েহে কাল্পনিকতাৰ ভেটিত নিৰ্মিত হ'লেও বাস্তৱ জগতৰ মানৱ জীৱনৰ বিভিন্ন ভাব, কল্পনা, হা-হতাশা আদি গল্পৰ চৰিত্ৰত ছব্ব ৰূপত প্ৰতিফলিত হয়। চৰিত্ৰৰ এনে প্ৰকাশত লক্ষ্মীনাথ বেজবৰুৱা আছিল সিদ্ধহস্ত। তেওঁৰ গল্পৰ বেছিভাগ চৰিত্ৰই উজ্জ্বল আৰু জীৱন্ত। মন কৰিবলগীয়া কথাটো হ'ল তেওঁৰ গল্পত নাৰী চৰিত্ৰৰ বিভিন্ন ৰূপৰ সাৰ্থক প্ৰকাশ পৰিলক্ষিত হয়। সমাজৰ বিভিন্ন দিশ প্ৰতিফলিত হোৱাৰ লগে লগে নাৰী মনৰ অভিব্যক্তি, নাৰী জীৱনৰ কাৰুণ্য বহুকেইটা গল্পত ভূমুকি মাৰিছে।

বেজবৰুৱাই তেওঁৰ কেইবাটাও গল্পত নাৰী জীৱনৰ কাৰুণ্যৰ মূল সমস্যা হিচাপে দেখুৱাইছে বিবাহ-বহিৰ্ভূত সম্পৰ্কক। বিবাহ জীৱনৰ এক গুৰুত্বপূৰ্ণ সম্পৰ্ক। বিবাহৰ যোগেদি এটা নতুন জীৱনৰ আৰম্ভণি হয়, এখন সমাজৰ বিকাশ সূচিত হয়। সমাজখন সুসংগঠিত কৰি ৰাখিবলৈ ব্যৱস্থা কৰা বিবাহৰ দৰে সামাজিক সম্পৰ্কত ফাট মেলিলে সমাজতো কেৰোণ লাগে। ভোগবাদী মানসিকতা, প্ৰৰঞ্চনা, প্ৰতাৰণা আদিৰ ভিত্তিত গঢ় লোৱা বিবাহ-বহিৰ্ভূত সম্পৰ্কই পূৰ্বৰে পৰা আজিকোপতি সমাজত নানা সমস্যাৰ সৃষ্টি কৰি আহিছে আৰু সেই সমস্যাৰ ফলত নাৰী বিশেষভাৱে ভুক্তভোগী হোৱা পৰিলক্ষিত হৈছে। কিয়নো পুৰুষতান্ত্ৰিক সমাজ ব্যৱস্থাত নাৰীৰ সামাজিক স্থিতি একেবাৰে দুখদায়ক হৈ পৰিছে। সমাজৰ নীতি-নিয়মে নাৰীকহে কেৱল শৃংখলিত কৰিব বিচাৰে। সমাজত নাৰী-পুৰুষৰ সমান অধিকাৰ হোৱা সত্ত্বেও পুৰুষতান্ত্ৰিক সমাজে নাৰীক শৃংখলিত কৰিবলৈ দিহা কৰাৰ বাবে সমাজৰ ভাৰসাম্যতা নোহোৱা হোৱাৰ উপক্ৰম ঘটিছে আৰু সেইবাবে বেজবৰুৱাই তেওঁৰ গল্পত এই দিশটোৰ উল্লেখৰে সমাজৰ পৰা বিবাহ-

নৈতিকভাৱে অধঃপতিত পুৰুষে সাংসাৰিক জীৱনত কি সমস্যাৰ সৃষ্টি কৰে তাক দেখুৱাই সমাজ-সংস্কাৰৰ মনোভাব ব্যক্ত কৰাৰ প্ৰয়াস কৰিছিল।^{১৭}

বিবাহ-বহিৰ্ভূত সম্পৰ্কৰ চিত্ৰণ অংকিত বেজবৰুৱাৰ আন এটা গল্প হ'ল 'মিষ্টৰ ফিঞ্চন'। এই গল্পটোত মূলতঃ 'দুৰ্ভগীয়া সন্তান এজনে তেওঁৰ মাতৃৰ সন্ধান কৰি ব্যৰ্থতাৰ মুখ দেখাৰ কৰুণ কাহিনী ব্যক্ত কৰা হৈছে।^{১৮} তাৰ মাজতে প্ৰকাশ পাইছে সেই দুৰ্ভগীয়াৰ মাতৃৰ দুখ-গাথা। ফিঞ্চন নামৰ ইংৰাজ চাহাব এজনে অসমীয়া পোহাৰী এগৰাকীক মেম কৰি ৰাখিছিল, 'বেইতা ঘৈণীয়েক নহয়।'^{১৯} অৰ্থাৎ বৈধ পত্নী নাছিল। তেওঁৰ গৰ্ভতে গল্পৰ কথক আৰু দুগৰাকী কন্যাৰ জন্ম হয়। সিহঁতৰ জন্মৰ পাছত দেউতাকে সিহঁতক কলিকতালৈ লৈ আনি পঢ়া-শুনাৰ ব্যৱস্থা কৰি দিছিল। তাৰ পাছত তেওঁ পোহাৰী তথা সন্তানক এৰি বিলাতলৈ গুচি গৈছিল আৰু তাত গৈ পুনৰাই বিয়া কৰাই সমাজত সন্মানসহ বসতি কৰিবলৈ লৈছিল। দুশ্চৰিত্ৰৰ চাহাবজনৰ কাৰণে পোহাৰীগৰাকী আজীৱন সন্তানৰ পৰা আঁতৰি থাকিবলগীয়া হ'ল। কথকৰ কথাৰ পৰাই তাৰ আভাস পোৱা যায়—

বোপায়ে সেই যে আমাক পঠিয়ালে, সেই দিনাৰ পৰা আজিলৈকে
আমি দুৰ্ভগীয়া কেইটাই আমাৰ আই-বোপাইৰ মুখ দেখিবলৈ
পোৱা নাই। আমাক কলিকতাত থোৱাৰ পাছত মিষ্টৰ ফিঞ্চনে
অসমৰ চাহ বাগিচাৰ কাম এৰি আৰু লগে লগে হতভগীয়া আইকো
এৰি বিলাতলৈ গুচি গ'ল হেনো, আৰু উভতি নাছিল।^{২০}

উপৰি উক্ত কথাৰ পৰা গম পোৱা যায় যে পোহাৰীগৰাকীৰো জীৱন চাহাবৰ প্ৰবোচনাত পৰি ধ্বংস হৈ পৰিছিল।

বেজবৰুৱাৰ 'চোৰ' গল্পটোত বিবাহ-বহিৰ্ভূত সম্পৰ্কৰ বাবে নাৰীয়ে দায়ী; নাৰীয়ে ভুক্তভোগী। লোকেশ্বৰ বৰুৱাৰ দ্বিতীয় পত্নীৰ আন ডেকাৰ লগতহে আছিল প্ৰেমৰ সম্পৰ্ক। বিয়াৰ পাছতো সেই সম্পৰ্কই পুলি-পোখা মেলিছিল। সিহঁতৰ গোপন সম্পৰ্কৰ যৱনিকা পৰা নাছিল আৰু সেই অবৈধ সম্পৰ্কক জীয়াই ৰাখিবলৈ গৈ বৰুৱাৰ পত্নী তথা প্ৰেমিকে লগ হৈ লোকেশ্বৰৰ হত্যাৰ পৰিকল্পনা কৰিছিল —

...“প্ৰাণেশ্বৰ ! এনে নিদাৰুণ কথা কিয় ক'লা ? মই তোমাক
ভাল নেপাওঁ ? হৰি হৰি ! মই তেন্তে কাৰ মুখ চাই জীয়াই

যায়। পাশ্চাত্য আভিজাত্যতাৰ অনুকৰণত অন্ধ হৈ পৰা হাকিম বৰুৱাই পত্নীক মাৰ-ধৰ কৰাই নহয়, ঘৰলৈ নিঃসংকোচে ধেমনী চপাই আনিছে। সমাজ ব্যৱস্থা, শাসন ব্যৱস্থা আদিলৈ কেৰেপ নকৰা হাকিম বৰুৱাই ক্ষমতাৰ গাদীত থকা বাবে পত্নীৰ কোলাৰ পৰা কেটুৱাটি কাড়ি নি ধেমনীক দিছিল। ফলত দুখুনী বৃন্দা পিতৃগৃহাভিমুখী হ'ব লগাত পৰিল। বিয়াৰ পাছত পুনৰ পিতৃঘৰলৈ উভতি যাবলগীয়া হোৱাটো সেই সময়ৰ নাৰীৰ বাবে আছিল এক মৃত্যুসম সিদ্ধান্ত। অৱশ্যে বৃন্দাক এই ক্ষেত্ৰত দেউতাক কমললোচন বৰুৱাই সমৰ্থন আগ বঢ়াইছিল জীৱনটো নকৈ আৰম্ভ কৰাত।

বেজবৰুৱা ৰচিত বিবাহ-বহিৰ্ভূত সম্পৰ্কৰ উল্লেখ থকা আন এটা গল্প হ'ল 'ললিতী কাকতী'। গল্পটোৰ বৰ্ণনা অনুসৰি ললিতীক মাক-দেউতাকে চাবডেপুটি চাহাবলৈ বিয়া দিয়ে, কিন্তু বিয়াৰ এমাহৰ পাছতে তেওঁক হাকিম দেউতাকৰ লগত পিতৃগৃহলৈ ঘূৰাই পঠায়। চাহাবে দ্বিতীয় বিবাহৰ আয়োজন কৰি ললিতীৰ মাক-দেউতাকলৈ বিয়াৰ নিমন্ত্ৰণী পত্ৰ প্ৰেৰণ কৰে। হাকিমৰ এই কাৰ্যই ললিতীৰ দেউতাকৰ প্ৰাণবায়ু কাড়ি নিলে। এজন হত্যাকাৰী হোৱা সত্ত্বেও "চায়েঞ্চ কোৰ্চৰ থ্ৰেজুৱেট" হোৱা বাবে নিৰন্তৰে তেওঁ নাৰীক লৈ পৰীক্ষা কৰি গ'ল। তেওঁৰ দ্বিতীয় বিবাহো সফল নহ'ল আৰু তৃতীয়বাৰ বিয়াৰ প্ৰস্তুতি চলায়। সমাজৰ ন্যায় ব্যৱস্থাত থকাজনে বাৰে বাৰে নাৰীক লৈ খেলা কৰাত অৱশেষত ললিতী প্ৰতিবাদী হৈ উঠিছে আৰু স্বামীৰ প্ৰকৃত ৰূপ সভ্য সমাজৰ আগত উদঙাই দিছে। নাৰীৰ ওপৰত চলা পুৰুষৰ অমানুষিক অন্যায়ক ললিতীয়ে প্ৰত্যাহ্বান জনাইছে। এই গল্পটোত পুৰুষে গঢ়া সাতমপুৰুষীয়া নিয়ম ভাঙি নিজকে মুক্ত কৰাৰ কথা গল্পটোত প্ৰকাশ পাইছে। অৱশ্যে ইয়াত নাৰী মুক্ত হোৱাৰ কথা গল্পকাৰে ললিতীৰ মুখেৰে বৰ্ণনা কৰিছে—

আপুনি সামাজিকতো নাভাবিব যে মোক পৰিত্যাগ কৰিলে বুলি
মই জীৱন্ততে মৰিলোঁ। আপোনাৰ নিচিনা পাপ-শিকলিৰ বান্ধৰপৰা
মুকলি হৈ মই জীলোঁ জানিবা।^{১৫}

গল্পটোত চিত্ৰিত বিবাহ-বহিৰ্ভূত সম্পৰ্কৰ জৰিয়তে নাৰীয়ে সন্মুখীন হ'বলগীয়া বিভিন্ন পৰিস্থিতিৰ কথা ভাবি গল্পকাৰে নাৰীমুক্তিৰ বাবে প্ৰচলিত সমাজ ব্যৱস্থাৰ বিৰুদ্ধে মাত মতিছে। লক্ষ্মীনাথ বেজবৰুৱাৰ উল্লিখিত গল্পকেইটাৰ বিশ্লেষণত কেইটিমান গুৰুত্বপূৰ্ণ দিশ আমাৰ দৃষ্টিগোচৰ হৈছে —

নাৰীয়ে কৰা প্ৰবঞ্চনাৰ কথা প্ৰকাশ কৰি অসমীয়া সমাজখনক সংস্কাৰ দিহা কৰিছিল। সেই সমস্যা আজিও নিৰ্মূল হোৱা নাই; বিবাহ-বহিৰ্ভূত সম্পৰ্কৰ পৰিণতিত সমাজত এতিয়াও নাৰীয়ে লাঞ্ছিত হ'বলগীয়া হৈছে। আজিৰ আধুনিক সমাজ সকলো দিশৰ পৰা উন্নত হ'লেও নাৰীয়ে নকৰা ভুলৰ বাবে কিন্তু নাৰীয়ে দায়ী সাবস্ত্য হৈ আহিছে। কিন্তু বেজবৰুৱাই দেখুৱাই দিছিল যে বিবাহ-বহিৰ্ভূত সম্পৰ্কৰ বাবে দোষী নাৰীয়ে হওক বা পুৰুষেই হওক যুগে যুগে ভুক্তভোগী কিন্তু নাৰীহে হৈ আহিছে। অৱশ্যে দুই এটা একেবাৰে ব্যতিক্ৰম ঘটনাও নঘটা নহয়। পুৰুষৰ জীৱন ধ্বংস হোৱা ছবিও আজি আমি দেখিবলৈ পাওঁ।

মুঠৰ ওপৰত বিবাহৰ দৰে এক গুৰুত্বপূৰ্ণ আৰু সামাজিক সম্পৰ্ক সুচাৰুৰূপে চলাই নিবলৈ নাৰী-পুৰুষ দুয়োজনেই সমানে দায়বদ্ধ হ'লেহে বেজবৰুৱাই ভবা নিকা সমাজখন গঠনৰ দিশে অগ্ৰসৰ হ'ব।

পুৰুষ-নাৰীৰ একত্ৰিত প্ৰচেষ্টাত সমাজ বৰ্তি থাকে। সেয়েহে বৈবাহিক সম্পৰ্কৰে নাৰী-পুৰুষক একত্ৰিত কৰি সমাজৰ সংস্কাৰ, বৌদ্ধিক উত্তৰণৰ চিন্তা কৰা হয়। কিন্তু বিবাহ-বহিৰ্ভূত সম্পৰ্কই মানুহৰ জীৱনত একোটা ব্যাধি হিচাপে দেখা দিয়ে। সেই ব্যাধিয়ে সমাজখনক অধঃপতনিত কৰে। সেয়েহে বেজবৰুৱাই তেওঁৰ গল্পত সেই সমস্যাটোৰ কথা উল্লেখ কৰি নাৰী জীৱনৰ পৰিণতি দেখুৱাইছে। 'ললিতী কাকতি'ক বাদে বাকী কেইটাৰ নাৰী বিবাহ-বহিৰ্ভূত সম্পৰ্কৰ ভুক্তভোগীৰ ৰূপত অংকিত হৈছে। কেৱল ললিতীয়ে স্বামীৰ তেনে সম্পৰ্কৰ বিৰোধিতা কৰি সমাজত তেওঁৰ স্বৰূপ প্ৰকাশ্যে ঘোষণা কৰিছে। ললিতী শিক্ষিতা আছিল বাবে এনে কাৰ্য কৰিবলৈ সাহস কৰিছিল। প্ৰকাৰান্তৰে বেজবৰুৱাই স্ত্ৰী শিক্ষাৰ প্ৰসাৰৰ ওপৰত গুৰুত্ব আৰোপ কৰিছিল আৰু সমাজত পুৰুষৰ সমানে নাৰীয়ে স্থান লাভ কৰাটো বিচাৰিছিল। গতিকে সমাজ তথা বাস্তৱ জীৱনৰ সূক্ষ্মাতিসূক্ষ্ম বিশ্লেষণত বেজবৰুৱা যে সিদ্ধহস্ত আছিল উল্লিখিত গল্পবোৰে তাৰেই চানেকি প্ৰদান কৰে।

প্ৰসংগ টোকা :

- (১) নগেন শইকীয়া, বিশ্ব গল্প-সাহিত্যৰ পৰা অসমীয়া গল্প সাহিত্যলৈ, পৃ. ১৬।
- (২) অশ্বেশ্বৰ গগৈ, চুটিগল্পৰ বিচাৰ, পৃ. ২।
- (৩) প্ৰাপ্তি ঠাকুৰ, গল্পকাৰ লক্ষ্মীনাথ বেজবৰুৱাৰ আৰু সমকালীন অসমীয়া সমাজ, পৃ. ২৪৯।

সাধুকথাৰ নাৰী চৰিত্ৰ : চমু বিশ্লেষণ

ড° সীমা ভূঞা

সাধুকথা লোকসাহিত্যৰ এক প্ৰধান উপাদান। পুৰণি কালৰপৰা প্ৰচলিত হৈ থকা সাধুকথাবোৰত একোটা জাতিৰ আচাৰ-আচৰণ, ধ্যান-ধাৰণা, ৰীতি-নীতি, চিন্তা-কল্পনা আদিৰ প্ৰতিফলন ঘটা দেখা যায়। অৰ্থাৎ এটা জাতিৰ জাতীয় জীৱনৰ সামগ্ৰিক স্বৰূপ সাধুকথাত নিহিত হৈ থাকিব পাৰে। সেয়ে অসমীয়া জনসমাজত প্ৰচলিত সাধুকথাবোৰতো স্বাভাৱিকতে অসমীয়া সমাজৰ বিভিন্ন দিশ সংপৃক্ত হৈ আছে। সাধুকথা অসমীয়া লোকসাহিত্য আৰু শিশু সাহিত্যৰ গুৰুত্বপূৰ্ণ অংশ বুলি ক'ব পাৰি। লক্ষ্মীনাথ বেজবৰুৱাৰ বহুতো সাধুত নাৰী চৰিত্ৰকে প্ৰধান চৰিত্ৰৰ ভূমিকাত অৱতীৰ্ণ কৰা পৰিলক্ষিত হৈছে। মন কৰিবলগীয়া যে বেজবৰুৱাৰ 'বুঢ়ী আইৰ সাধু' পুথিৰ অধিক সংখ্যক সাধুত নাৰী চৰিত্ৰই প্ৰধান চৰিত্ৰ। নাৰীকেন্দ্ৰিক এনে সাধুবোৰ হ'ল—'তেজীমলা', 'চিলনীৰ জীয়েকৰ সাধু', 'তুলা আৰু তেজা', 'চম্পাৱতী', 'পানেশৈ', 'কাঞ্চনী' আদি। এইবোৰ সাধুত নাৰীয়ে গীত-মাত গোৱা, ৰন্ধা-বঢ়া কৰা, তাঁত বোৱা, জাকৈ বোৱা আদি বিবিধ কাৰ্যৰ উল্লেখ আছে। অন্যান্য সাধুবোৰৰ মাজতো নাৰী চৰিত্ৰৰ উল্লেখ আৰু নাৰীৰ বিভিন্ন কাৰ্যকলাপ পৰিস্ফুট হৈছে। নাৰীৰ সততা, সহিষ্ণুতা, ত্যাগ আদি গুণবোৰৰ উপৰি নাৰীৰ ঈৰ্ষা, সন্দেহপৰায়ণতা আদিৰ দৰে দিশবোৰৰ আভাসো সাধুবোৰত প্ৰতিফলিত হৈছে। প্ৰবন্ধটোত লক্ষ্মীনাথ বেজবৰুৱাৰ সাধুসমূহৰ আধাৰত নাৰীৰ বিভিন্ন চাৰিত্ৰিক বৈশিষ্ট্য, নাৰী চৰিত্ৰৰ সামগ্ৰিক স্থিতি, চাৰিত্ৰিক দিশৰ গ্ৰহণযোগ্যতা আদিৰ বিষয়ে বিশ্লেষণ আগ বঢ়োৱাৰ চেষ্টা কৰা হৈছে।

সাধুকথা লোকসাহিত্যৰ এক প্ৰধান উপাদান। ইংৰাজী টেলচ, লেজেণ্ডছ, মীথ আদিক অসমীয়া 'সাধুকথা' শব্দটোৰ পৰিধিত সামৰিব পাৰি। সৎ বা নীতিমূলক কথা বা উপদেশ নিহিত থকাৰ বাবেই এই শ্ৰেণীৰ কাহিনীক সাধুকথা

‘বুঢ়ী আইৰ সাধু’ মুঠ ত্ৰিশটা সাধুৰ সমষ্টি। ‘বান্দৰ আৰু শিয়াল’, ‘তেজীমলা’, ‘সৰৱজান’, ‘কুকুৰীকণা’, ‘চিলনীৰ জীয়েকৰ সাধু’ আদিকে ধৰি ইয়াৰ প্ৰতিটো সাধুৱেই বহুপঠিত আৰু জনপ্ৰিয় সাধু।

‘ককাদেউতা আৰু নাতিলা’ৰা’ ২৯ টা সাধুৰ সমষ্টি। ককাকে নাতিয়েকক সাধু কোৱাৰ আৰ্হিৰে পুথিখনৰ সাধুবোৰ উপস্থাপন কৰা হৈছে। শিশুক মনোৰঞ্জনৰ লগতে নীতিশিক্ষা প্ৰদানৰ উদ্দেশ্যে ৰচিত এই সাধুবোৰৰ ভিতৰত ‘নোমল আৰু সোণপাহী’, ‘বামুণ আৰু বামুণী’, ‘দেৱাঙ্গভূষণ বস্ত্ৰ’, ‘শাঁখিনা আৰু শাঁখিনী’ আদি উল্লেখযোগ্য।

‘জুনুকা’ মুঠ দহটা সাধুৰ সমষ্টি। গদ্য আৰু পদ্য উভয়তে সাধুবোৰ প্ৰকাশ কৰা হৈছে।

বেজবৰুৱাৰ সাধুকথাৰ চৰিত্ৰবোৰ মানৱ চৰিত্ৰৰ উপৰি প্ৰকৃতি জগত তথা অলৌকিক জগতৰ পৰাও আহিছে। সেয়ে মানুহৰ চৰিত্ৰৰ সমানে কুকুৰ, মেকুৰী, বান্দৰ, শিয়াল, ফুল গছ, ঔ-টেঙা, ভেকুলী, মাছ, কাছ আনকি অলৌকিক জগতৰ ভূত-প্ৰেত, ৰাক্ষস আদিও বেজবৰুৱাৰ সাধুৰ চৰিত্ৰ। এই সকলো চৰিত্ৰ বেজবৰুৱাৰ সাধুৰ মাজত জীৱন্ত হৈ উঠিছে।

সাধুকথাবোৰ কোনো ঠাইৰ সৃষ্টি নহয়। মুখ বাগৰাৰ মাধ্যমেৰে হওক বা আন প্ৰকাৰেই হওক সাধুবোৰ এখন ঠাইৰ পৰা আন এখন ঠাইলৈ প্ৰবাহিত হৈ থাকে। সেয়ে বিশ্বৰ বিভিন্ন ঠাইৰ সাধুৰ মাজত বহু সাদৃশ্য লক্ষ্য কৰা যায়। বেজবৰুৱাই একক সৃষ্টিশীলতাৰে সাধুকথা ৰচনা কৰাৰ লগতে পূৰ্বৰে পৰা এনেদৰে প্ৰবাহিত হৈ অহা সাধুকো প্ৰকাশিত ৰূপ দিছে। কিন্তু তাকে কৰোঁতে সম্পূৰ্ণ নিজ প্ৰকাশভংগীৰে, নিভাঁজ অসমীয়া ভাষাৰে এইবোৰ উপস্থাপন কৰিছে। প্ৰবাদ-প্ৰবচন, ফকৰা-যোজনা, পটন্তৰ আদিৰে জতুৱা ঠাঁচৰ কথনভংগীৰে সাধুকথাবোৰৰ ভাষা আকৰ্ষণীয় হৈ উঠিছে। গতিকে বেজবৰুৱাৰ সাধুৰ ভাষাত থলুৱা আৰু ঘৰুৱা প্ৰকাশভংগী লক্ষ্য কৰা যায়।

সাধুবোৰ শিশুৰ মনোৰঞ্জন আৰু শিশুৰ শিক্ষাৰ অংগ। বেজবৰুৱাই সংগ্ৰহ কৰা সাধুকথাত প্ৰকৃতি জগত আৰু অলৌকিক জগতৰ বিভিন্ন চৰিত্ৰৰ লগতে বহু গুৰুত্বপূৰ্ণ মানৱ চৰিত্ৰকো একাকাৰ কৰিছে। বেজবৰুৱাই নিজে ‘বুঢ়ী আইৰ সাধু’ৰ পাতনিত উল্লেখ কৰিছে—

চৰিত্ৰটোতো সমানেই সততা আৰোপ কৰা হৈছে। কাঞ্চনীৰ মাকে এদিন তাঁত বৈ থাকোঁতে বাৰে বাৰে হাতৰ পৰা সৰি পৰা মাকোটো ওচৰতে শুই থকা কুকুৰটোৱে তুলি দিয়াত ধেমালিতে নিজৰ কন্যা সন্তান জন্ম হ'লে তালৈকে বিয়া দিয়াৰ কথা কৈছিল। কিন্তু সেইগৰাকী নাৰীয়ে এদিন ধেমালিতে কোৱা কথাযাৰো হেৰ-ফেৰ নকৰি পাছত নিজৰ জীয়েকক কুকুৰলৈ বিয়া দিছে। সেইদৰে কাঞ্চনীয়েও মাকৰ কথা ৰাখি কুকুৰলৈ বিয়া হ'বলৈ মান্তি হৈছে আৰু তাকে নিজৰ পতি হিচাপে সেৱা-শুশ্ৰূষা কৰিছে। কাঞ্চনীয়ে নিজৰ চৰিত্ৰ নিকা কৰি ৰখাৰ প্ৰতি সদায় সচেতন আছিল। সেয়ে এদিন কুকুৰটোক গা ধুৱাই থাকোঁতে তাৰ কাণত থকা কাঁইটডাল আঁতৰাই দিয়াত সি এটা ডেকা মানুহ হৈ উঠাত মনত অপাৰ আনন্দ পোৱাৰ পাছতো নিজৰ নিকা চৰিত্ৰ অক্ষুণ্ণ ৰখাৰ বাবেই কাঞ্চনীয়ে সেই আনন্দত উটি-ভাহি যোৱা নাই। বৰঞ্চ তাই কুকুৰৰ পৰা মানুহ হোৱা নিজৰ গিৰীয়েকক কৈছে— 'মই যদি তোমাক এইদৰে আমাৰ ঘৰলৈ লৈ যাওঁ, তেন্তে মোৰ বোপাই, আই আৰু ওচৰ-চুবুৰীয়া আন মানুহে ভাবিব মই কুকুৰটো মাৰি ক'ৰবাৰ ডেকা ল'ৰা এটা লগ লগাই লৈ গৈছোঁ বুলি। তেতিয়া বৰ বদনামৰ কথা হ'ব। আৰু মই আচল কথা ভাঙি ক'লেও বিশ্বাস নকৰে। সেই দেখি তোমাৰ কাণৰ সঁতাত আকৌ এই কাঁইটটো মাৰি দিওঁ, দি তোমাক আকৌ কুকুৰ কৰি ঘৰলৈ লৈ যাওঁ।'

'কাঞ্চনী'ৰ চৰিত্ৰটো নাৰীৰ ত্যাগৰো এক নিদৰ্শন হিচাপে ধৰা দিছে। নিজৰ স্বামীক ৰজাই শালত দিয়াৰ কথা জানিব পাৰি তাঁতৰ পাতৰপৰা উঠি গৈ তাই নিজৰ জীৱনকো তুচ্ছ কৰি গিৰীয়েকৰ লগতে শালত মূৰটো সুমুৱাই দিছে। এগৰাকী পতিব্ৰতা আদৰ্শনাৰীৰ দৰে তাই গিৰীয়েকক সেৱা কৰি তেওঁৰ লগতে সমানে মৃত্যুমুখলৈ আগ বাঢ়ি গৈছে। অৰ্থাৎ নিজৰ আদৰ্শৰ বাবে তাই নিজৰ জীৱন পৰ্যন্ত ত্যাগ কৰিবলৈ কুণ্ঠাবোধ নকৰিলে। কাঞ্চনী চৰিত্ৰটো এনেদৰেই পৰম্পৰাগত আদৰ্শ ভাৰতীয় নাৰীৰ দৰে সততা আৰু ত্যাগৰ প্ৰতিভূ হিচাপে 'বুঢ়ী আইৰ সাধু'ত আজিও জীৱন্ত হৈ আছে।

সাহসিকতা : লক্ষ্মীনাথ বেজবৰুৱাৰ সাধুকথাৰ বহুতো সাধুত নাৰী চৰিত্ৰক সাহসী নাৰীৰ ৰূপত উপস্থাপিত কৰা হৈছে। তেনে চৰিত্ৰৰ ভিতৰত 'ককাদেউতা আৰু নাতি ল'ৰা' পুথিৰ 'নোমল আৰু সোণপাহী' সাধুৰ সোণপাহী চৰিত্ৰটো উল্লেখযোগ্য। এগৰাকী নাৰী হোৱাৰ পিছতো নিজৰ সাহসৰ বলতে সোণপাহীয়ে

একো অন্যায্য ভাব নথকাৰ বাবে সতিনীয়েকহঁতৰ সেই অপকাৰেও তাইৰ বিশেষ ক্ষতি কৰিব নোৱাৰিলে।

‘তুলা আৰু তেজা’ সাধুৰ তেজা চৰিত্ৰটোৰ কোনো কোনো অংশত তেনেধৰণৰ সৰলতা বিচাৰি পোৱা যায়। কাৰণ সকলো সময়তে তেজাৰ অপকাৰ কৰিব খোজা মাহীমাকৰ কু-অভিপ্ৰায়ক তাই নিজৰ সৰলতাৰে চাইছে। মাহীয়েকৰ জীয়েক তুলাই কু-উদ্দেশ্য সিদ্ধিৰ বাবে তেজাৰ আ-অলংকাৰবোৰ খোজাত মনৰ সৰলতাৰে তেজাই কৈছে— “পিন্ধা, পিন্ধি চোৱা, কিনো হ’ল পিন্ধিলে।” — এইবুলি তেজাই নিজৰ হাতৰ কাণৰ অলংকাৰবোৰ সোলকাই তুলাক পিন্ধাই দিলে।^১ এই সাধুটোতো সৰলতাৰ বাবে বিপদত পৰাৰ পাছতো তেজাই বিপদৰ পৰা উদ্ধাৰ পাইছে।

‘তুলা আৰু তেজা’ৰ তেজা চৰিত্ৰটো আনৰ দ্বাৰা পৰিচালিত হোৱা এটা চৰিত্ৰ যেন লাগিলেও তেজাই নাৰী হ’লেও তাইৰ পুৰুষৰ সমানে থকা সম্পত্তিৰ অধিকাৰৰ ক্ষেত্ৰত সচেতন হৈ নিজৰ স্থিতি বৰ্তাই ৰাখিছিল। সেয়ে তাইক বিয়া দি উলিওৱাৰ সময়ত ‘আইৰে দিনৰে ছকুৰি জপা তাৰে তিনিকুৰি মইহে পাওঁ, আইৰে দিনৰে ছকুৰি পেৰা তাৰে তিনিকুৰি মইহে পাওঁ, আইৰে দিনৰে ছকুৰি বাতি তাৰে তিনিকুৰি মইহে পাওঁ’— এনেদৰে প্ৰতিটো বস্ত্ৰৰে সমভাগ বিচৰাটো লক্ষ্যণীয়।

কৰ্মনিপুণতা : নাৰীয়ে বন্ধা-বঢ়া কৰাৰ উপৰি তাঁত বোৱা, মাছ ধৰা আদি বিভিন্ন কৰ্ম কৰাৰ উল্লেখ বেজবৰুৱাৰ সাধুবোৰত পোৱা গৈছে। সৰৱজানৰ ঘৈণীয়েক আৰু তীখৰৰ বায়েক চুটিবায়ৈ পিঠা ভজা, তুলা-তেজাৰ মাকহঁতে জাকৈৰে মাছ ধৰা, সোণপাহী, কাঞ্চনী, তেজা আদিয়ে তাঁত লগোৱাৰ বৰ্ণনাৰ পৰাই নাৰীৰ কৰ্মী স্বৰূপ প্ৰকাশ পাইছে।

নাৰীৰ নেতিবাচক চাৰিত্ৰিক দিশ :

বেজবৰুৱাৰ সাধুবোৰত নাৰী চৰিত্ৰৰ ইতিবাচক দিশবোৰ যেনেকৈ চিত্ৰিত হৈছে সেইদৰে নাৰীৰ চৰিত্ৰৰ নেতিবাচক দিশবোৰো প্ৰতিফলিত হৈছে। এনে দিশবোৰৰ ভিতৰত নাৰীৰ ঈৰ্ষা, সন্দেহ, খং-ৰাগ, ধন-সম্পত্তিৰ আক্ৰোশ আদিয়ে প্ৰধান। এইবোৰে এগৰাকী নাৰীক কেনেদৰে নিষ্ঠুৰ আৰু কঠোৰ কৰি তুলিছে তাৰ উদাহৰণ বেজবৰুৱাৰ সাধুবোৰত বিচাৰি চালেই পোৱা যায়।

ঘৈণীয়েকৰ চৰিত্ৰতে নাৰীৰ কেতবোৰ চতুৰালি ধৰা পৰিছে। পিঠা সবহকৈ খোৱাৰ লোভত সৰৱজানৰ সৈতে কথা বান্ধি পিছদিনা পুৱা দেৰিলৈকে শুই নুঠা ঘৈণীয়েকজনীৰ চৰিত্ৰত এগৰাকী আপোনপেটীয়া নাৰীৰ চৰিত্ৰও ফুটি উঠিছে। কাৰণ তিনিকুৰি পিঠা মনে মনে খোৱাৰ পিছতো তাই গিৰীয়েকৰ সৈতে পিঠাৰ সম ভাগ নকৰি সবহ পিঠা খোৱাৰ চতুৰালি কৰিছিল। এনেদৰেই বেজবৰুৱাৰ সাধুত নাৰী চৰিত্ৰৰ নেতিবাচক দিশবোৰ চিত্ৰিত হৈছে।

বেজবৰুৱাৰ সাধুকথাত প্ৰতিফলিত নাৰী চৰিত্ৰৰ সামগ্ৰিক স্থিতি :

বেজবৰুৱাৰ দ্বাৰা ৰচিত সাধুবোৰত প্ৰতিফলিত সমকালীন সমাজত নাৰীৰ চৰিত্ৰৰ স্থিতিৰ বিষয়ে বিচাৰ কৰিলে দেখা যায় কোনো কোনো সাধুত নাৰী চৰিত্ৰই সবল স্থিতি পৰিগ্ৰহণ কৰিছে আৰু কোনো সাধুত নাৰীৰ স্থিতি একেবাৰে দুৰ্বল। ‘মেকুৰীৰ জীয়েকৰ সাধু’, ‘তেজীমলা’, ‘চিলনীৰ জীয়েকৰ সাধু’, ‘তুলা আৰু তেজা’, ‘চম্পাৱতী’ আদি বহুতো সাধুত একোজন সাউদে চিলনীৰ জীয়েকক ধৰি সৰ্বমুঠ সাতগৰাকী নাৰীক পত্নীৰূপে গ্ৰহণ কৰিছে। অৰ্থাৎ সাধুকথাবোৰত প্ৰতিফলিত সমাজখনত পুৰুষে নিজৰ ইচ্ছামতে নাৰীক ব্যৱহাৰ কৰিব পাৰিছিল আৰু এয়াই সেইখন সমাজৰ নিয়ম আছিল। কিন্তু ‘তুলা আৰু তেজা’ সাধুত ৰজাই বিয়া কৰিবলৈ ওলোৱাত সতিনীগৰাকী প্ৰতিবাদী নাৰীৰ ৰূপত আত্মপ্ৰকাশ কৰিছে। ৰাণীয়ে নিজৰ কাৰ্যকলাপৰ দ্বাৰা তেজাৰ ওপৰতে সেই ক্ষোভ উজাৰি একপ্ৰকাৰে প্ৰকাশ্যে বিদ্ৰোহ ঘোষণা কৰিছে।

‘ককাদেউতা আৰু নাতিলা’ৰ সাধুপুথিখনত সন্নিৱিষ্ট ‘শঁখিনা আৰু শঁখিনী’ নামৰ সাধুটোত এগৰাকী নাৰীক শঁখিনী সজাই গএগ ৰাইজে নানা নিৰ্যাতন চলাই অকলশৰে হাবিত এৰি থৈ অহাৰ কথা উল্লেখ আছে। গাঁৱত হোৱা সকলো অপায় অমংগলৰ বাবে সেইগৰাকী নাৰীক জগৰীয়া কৰি তাইক মিছাকৈয়ে শঁখিনী সজোৱা হৈছে। অৱশ্যে সাধুটোত এগৰাকী পুৰুষকো শঁখিনা হিচাপে অংকিত কৰা হৈছে। এয়া বৰ্তমান সময়ত ভয়াৱহ ৰূপ ধাৰণ কৰা ডাইনী হত্যাৰ নামাস্তৰ বুলিব পাৰি।

বেজবৰুৱাই বহুতো সাধুত নাৰীক সবল ৰূপত উপস্থাপন কৰিছে। ‘নোমল আৰু সোণপাহী’, ‘কটা যোৱা নাক খাৰণি দি ঢাক’ আদিত নাৰীগৰাকীক অতি সাহসী ৰূপত উপস্থাপন কৰিছে। ‘নোমল আৰু সোণপাহী’ সাধুৰ সোণপাহী ঘৰখনৰ সৰু বোৱাৰী হিচাপে অতি আদৰৰ আছিল। কোনোদিন টান কাম বন বা

জন্তুৰ প্ৰতি থকা প্ৰেম আৰু সম ভাবৰ প্ৰতিফলন ঘটিছে। জীৱ-জন্তুক মানুহৰ দৰে সম দৃষ্টিৰে চোৱাৰ এই মানসিকতাৰ প্ৰাসংগিকতা সদায় থাকিব। সেইদৰে সোণপাহী চৰিত্ৰৰ সাহস, সাহসেৰে শিয়ালৰ মুখামুখি হোৱা বুঢ়ীজনীৰ বুদ্ধিমত্তা আদি গুণবোৰৰো গ্ৰহণযোগ্যতা আছে।

সাধুকথা হ'লেও যিবোৰ দিশে শিশুৰ মনত বিৰূপ প্ৰভাৱ পেলোৱাৰ সম্ভাৱনা থাকে, তেনেবোৰ দিশে গ্ৰহণযোগ্যতা সন্দৰ্ভত সন্দেহ আহি পৰে। উদাহৰণস্বৰূপে তেজীমলাৰ মাহীমাকৰ চৰিত্ৰত আৰোপ কৰা নিষ্ঠুৰতা, কঠোৰতাই বহু সময়ত শিশুৰ মনত বিৰূপ প্ৰভাৱ পেলোৱাৰ সম্ভাৱনা নুই কৰিব নোৱাৰি। মাহীমাকে তেজীমলাক কৰা নানা শাৰীৰিক-মানসিক নিৰ্যাতনে সেইগৰাকী নাৰীক এগৰাকী হৃদয়হীনা পাষণ নাৰীলৈ পৰ্যবসিত কৰিছে। গতিকে মাহীমাকৰ তেজীমলাৰ প্ৰতি যিবোৰ আচৰণ, সেইবোৰ কেতিয়াও গ্ৰহণযোগ্য হ'ব নোৱাৰে। সেইদৰে বামুনীয়ে বামুনক ধন-সম্পত্তি গোটাই দিব নোৱাৰাৰ বাবেই সঁচাই-মিছাই শ্লোক মাতি অসৎ পদ্ধতিৰে ধন ঘটাৰ যি পৰামৰ্শ দিছিল, সেয়াও নাৰী চৰিত্ৰৰ গ্ৰহণযোগ্য দিশ নহয়। আ-অলংকাৰ, সাজ-কাপোৰৰ প্ৰতি অত্যধিক দুৰ্বলতা নাৰী চৰিত্ৰৰ এটা প্ৰধান দিশ। এই দুৰ্বলতাৰ বাবেই চম্পাৱতীৰ মাহীমাকৰ জীয়েক মৃত্যুমুখত পৰিছিল।

গতিকে নাৰী চৰিত্ৰত আৰোপিত যিবোৰ দিশে সমাজলৈ ইতিবাচক বাৰ্তা কঢ়িয়াই অনাৰ সম্ভাৱনা আছে, সেইবোৰ দিশৰ গ্ৰহণযোগ্যতা সদায় থাকিব আৰু নেতিবাচক প্ৰভাৱ পেলোৱা দিশবোৰৰ গ্ৰহণযোগ্যতা থাকিব নোৱাৰে। বেজবৰুৱাৰ সাধুকথাৰ নাৰী চৰিত্ৰৰ ক্ষেত্ৰতো সাধাৰণভাৱে এই কথাষাৰেই প্ৰযোজ্য। কিন্তু সাধুকথাৰ বেলিকা কেতিয়াবা প্ৰয়োজন সাপেক্ষে ইয়াৰ ব্যতিক্ৰম ধৰণেও নাৰী চৰিত্ৰ উপস্থাপিত হ'ব পাৰে আৰু বেজবৰুৱায়ো সেই ধৰণেই সাধুৰ মাজত নাৰী চৰিত্ৰসমূহ চিত্ৰিত কৰিছে বুলি ক'ব পাৰি।

(ক) 'লক্ষ্মীনাথ বেজবৰুৱাৰ দ্বাৰা ৰচিত বহুতো সাধুত নাৰী চৰিত্ৰকেই প্ৰধান চৰিত্ৰ হিচাপে চিত্ৰিত কৰা হৈছে। নাৰীৰ নামেৰেই নামকৰণ কৰা এনে সাধুৰ ভিতৰত পানেশৈ, কাঞ্চনী, তেজীমলা, চম্পাৱতী আদি উল্লেখযোগ্য। নাৰীকেন্দ্ৰিক এই সাধুবোৰৰ উপৰি অন্যান্য সাধুৰ মাজতো নাৰী চৰিত্ৰৰ উল্লেখ আৰু বিচিত্ৰ কাৰ্যকলাপৰ বৰ্ণনা পোৱা গৈছে।

প্ৰসংগ সূত্ৰ :

- (১) বেজবৰুৱা, লক্ষ্মীনাথ। বুঢ়ী আইৰ সাধু। গুৱাহাটী : জ্যোতি প্ৰকাশ, ১৯১২।
পৃঃ ৩২।
- গ্ৰন্থপঞ্জী :**
- (১) কটকী, প্ৰফুল্ল। সাহিত্যৰথী। পাণবজাৰ, গুৱাহাটী : জ্যোতি প্ৰকাশন, পাণবজাৰ,
দ্বিতীয় প্ৰকাশ, ২০০৮।
- (২) গোস্বামী, প্ৰফুল্লদত্ত। অসমীয়া জনসাহিত্য। পাণবজাৰ, গুৱাহাটী : বাণী প্ৰকাশ,
১৯৪৮।
- (৩) ডেকা হাজৰিকা, কৰবী। অসমীয়া সাহিত্যৰ ৰূপ ৰস। নতুন বজাৰ, ডিব্ৰুগড় :
বনলতা, দ্বিপৰিৱৰ্ধিত সংস্কৰণ, ২০০৬।
- (৪) বেজবৰুৱা, লক্ষ্মীনাথ। বুঢ়ী আইৰ সাধু। গুৱাহাটী : জ্যোতি প্ৰকাশন, ১৯১২।
- (৫) — —। ককাদেউতা আৰু নাতিলা'ৰা। গুৱাহাটী : জ্যোতি প্ৰকাশন, ২০০৮।
- (৬) শৰ্মা, শশী। অসমৰ লোকসাহিত্য। গুৱাহাটী : ষ্টুডেন্ট ষ্ট'ৰছ, ১৯৯৩।
- (৭) শৰ্মা, সত্যেন্দ্ৰনাথ। অসমীয়া সাহিত্যৰ সমীক্ষাত্মক ইতিবৃত্ত। গুৱাহাটী : সৌমাৰ
প্ৰকাশ, ২০০৬।
- (৮) শৰ্মাদলৈ, হৰিনাথ। অসমীয়া সাহিত্যৰ পূৰ্ণ-ইতিহাস। নলবাৰী : পদ্মপ্ৰিয়া
লাইব্ৰেৰী, ২০০৫।

সাহিত্যৰ এটি জনপ্ৰিয় অংগ হ'ল চুটিগল্প। 'জোনাকী'ৰ পাতত গজালি মেলা অসমীয়া চুটিগল্পই 'আৱাহন যুগ'ত বিকাশ লাভ কৰি 'ৰামধেনু যুগ'ত পত্ৰ-পুষ্পে উদ্ভাসিত হৈ এটি পৰিপক্ব ৰূপ লাভ কৰে। চুটিগল্পৰ আংগিক, বিষয়বস্তু আদিৰ ক্ষেত্ৰত 'ৰামধেনু যুগ'ৰ গল্প যিদৰে গুৰুত্বপূৰ্ণ, সেইদৰে অসমীয়া নাৰীৰ জীৱনৰ প্ৰকাশ ঘটোৱাৰ ক্ষেত্ৰতো এই যুগৰ গল্পসমূহ তাৎপৰ্যপূৰ্ণ। অসমীয়া নাৰীৰ জীৱনৰ ভালেমান দিশ 'ৰামধেনু'ৰ গল্পত অতি সবল ৰূপত প্ৰতিফলিত হৈছে। অসমীয়া নাৰীৰ সহজাত ত্যাগ আৰু দৃঢ়তা, স্বভাৱজাত দয়া আৰু কোমলতা, দন্দ্ব আৰু সংঘাতেৰে জৰ্জৰিত জীৱন, নাৰী হৃদয়ৰ মৰ্মবেদনা তথা অন্যায়ে-অবিচাৰৰ প্ৰতি প্ৰতিৰোধী মনোভাব ইত্যাদি এই যুগৰ গল্পকাৰসকলে সবল ৰূপত অংকন কৰিছে।

অসমীয়া নাৰী জীৱন আৰু নাৰী মনস্তত্ত্বক সহানুভূতিৰে স্পৰ্শ কৰি সন্মান সহকাৰে উপস্থাপন কৰা গল্পকাৰসকলৰ ভিতৰত আমি 'যুদ্ধোত্তৰ' বা 'ৰামধেনু' যুগৰ বিশিষ্ট গল্পকাৰ ভবেন্দ্ৰনাথ শইকীয়াৰ নাম নিঃসন্দেহে উল্লেখ কৰিব পাৰোঁ। 'প্ৰহৰী', 'বৃন্দাবন', 'গহ্বৰ', 'সেন্দূৰ', 'শৃংখল', 'তৰংগ', 'এই বন্দৰৰ আবেলি', 'উপকৰ্ণ', 'সাক্ষ্য ভ্ৰমণ' আদি তেওঁৰ উল্লেখযোগ্য চুটিগল্প সংকলন। এই সংকলন সমূহত সন্নিৱিষ্ট ভালেমান চুটিগল্পত শইকীয়াই নাৰী জীৱনৰ চিত্ৰ অতি সহজ-সবল ভাষাৰে উপস্থাপন কৰিছে। "সাধাৰণ শ্ৰেণীৰ মানুহৰ জীৱনৰ বিভিন্ন অভিজ্ঞতা যিহেতু তেওঁৰ গল্পৰ সমল, গতিকে তেওঁৰ গল্পৰ নাৰী চৰিত্ৰসমূহো সেই সাধাৰণ মানুহৰ সুখ-দুখৰ লগত জড়িত। পোৱা-নোপোৱা, আশা-নিৰাশাৰে আচ্ছন্ন জগতখনতহে তেওঁৰ নাৰী চৰিত্ৰসমূহ সীমাবদ্ধ।"^১

'টোৰা সাপ' ভবেন্দ্ৰনাথ শইকীয়াৰ এটি সাৰ্থক আৰু জনপ্ৰিয় চুটিগল্প। চৰিত্ৰপ্ৰধান এই গল্পটিত সংঘাত জৰ্জৰিত জীৱনৰ নিৰ্মম বাস্তৱতা প্ৰকাশিত হৈছে।

'টোৰা সাপ' গল্পটোৰ কেন্দ্ৰীয় চৰিত্ৰ হৈছে জানেকী। আইতাক সুগন্ধী বুঢ়ী আৰু ভনীয়েক সাৱিত্ৰীৰ বাহিৰে পিতৃ-মাতৃহীনা জানেকীৰ আৰু কোনো নাই। বত্ৰিশ বছৰীয়া জানেকীৰ প্ৰয়োজনীয় ৰূপ-লাৱণ্যৰ অভাৱ। গল্পকাৰৰ ভাষাত জানেকীৰ শাৰীৰিক অবয়ব এনে ধৰণৰ —

"জানেকীৰ বয়স হৈছে, একুৰি বাৰ বছৰ হৈ গৈছে। এতিয়া নিজৰ হাতখন দেখিলে তাইৰ দ'তৰ হাত যেন লাগে। চুই চাবই নালাগে,

গ'লহেঁতেনে, কিন্তু হঠাতে সেইবোৰত কোনোবাই জুই লগাই দিলে। সাৱিত্ৰীৰ ওচৰ চপাৰ বাট তাই নিজেই মুকলি কৰি ৰখাৰ ব্যৱস্থা কৰিছিল, তথাপি মনোমোহন চোৰটোৱে মুকলি বাটেদি নগৈ আহোঁতে-যাওঁতে তাইক গচকি থৈ গ'ল কিয়?"

জীৱনৰ এই কৰুণ পৰিস্থিতিয়ে জানেকীক অভিজ্ঞ আৰু পৈণত কৰি তুলিছে। তাইৰ অৱচেতন মনত দৈহিক বাসনা পূৰণৰ বাবে অহা পুৰুষৰ প্ৰতি বিদ্ৰোহৰ সৃষ্টি হৈছে, তাই বুজিব পৰা হৈছে পুৰুষৰ চতুৰালি তথা চালাকিৰ কথা। তাইক বেৰি থকা শ শ মানুহৰ চকুৰে তাই বুজিব পাৰিছিল কইনা হোৱাৰ চেহেৰা তাইৰ নাই।

সেয়ে ৰুদ্ৰ যেতিয়া তাইৰ কাষ চাপিছিল, তাই স্পষ্টকৈ কৈছিল — “এটা কথা নহয় ককাইটি, যদি তোৰ কিবা কথা পাতিবলগীয়া আছে, আইৰ লগতে পাত। আৰু তোৰ পিতায়েৰ-বৌৱেৰহঁতৰ লগতো পাত। তাৰ পিছত যি হয় হ'ব। এতিয়া এনেকৈ কথা-বতৰা পাতি থাকিলে কি ডাল হ'ব?”

ঘৰত আৰিই হৈ বহি থকা নাৰীৰ ওচৰত অচিনাকি মানুহেও কু-অভিপ্ৰায় প্ৰদৰ্শন কৰি নাৰীগৰাকীক জুৰুলা কৰি তোলে। ৰাস্তাৰ কাম কৰা মানুহ তপোধৰে তেনে অভিপ্ৰায়েৰে জানেকীৰ ওচৰ চাপি নিশা তাইৰ বেৰত টুকুৰিয়াইছিল। তথাপি তাই নিজকে সংযত কৰি ৰাখি দুৱাৰ খুলি দিয়া নাছিল। ইয়ে শক্তিশালী মনৰ অধিকাৰীৰূপে জানেকীক প্ৰতিভাত কৰি তোলে।

প্ৰত্যেক নাৰীয়ে নিজৰ আকাংক্ষিত পুৰুষৰ প্ৰেমৰ ব্যাপ্ত নিজৰাত আকণ্ঠ নিমজ্জিত কৰি হেঁপাহৰ নীড় সাজিবলৈ কামনা কৰে। জীৱনত লগ পোৱা পুৰুষবোৰৰ ভুৱা প্ৰতিশ্ৰুতিক চিনিব পাৰিলেও অন্তৰত থকা সহজাত প্ৰেমবৃত্তিৰ বাবে জানেকীয়ে লীলাকান্তৰ আন্তৰিকতাত মুগ্ধ হৈ মনতে বহুত সপোন দেখিছে। লীলাকান্তই জানেকীৰ মনত অনেক আশা, অনেক কল্পনা জগাই তোলাই নহয় তাইক মৰমেৰে উপহাৰ দিছে ৰঙা ফুলাম পাৰিৰ চিঞ্চৰ চাদৰ এখন। কিন্তু সেই লীলাকান্তয়ো এদিন সুবিধা বুজি তাইৰ জীৱনৰ পৰা আঁতৰি গৈছে আৰু বিয়া কৰাইছে অন্য এজনী ছোৱালী চন্দ্ৰিকাক। সহনশীলা নাৰীৰ প্ৰতিমূৰ্তি জানেকীয়ে সকলো নীৰৱে সহি গ'ল; কিন্তু কেণা লাগিল লীলাকান্তৰ বিয়াৰ পাছতহে। লীলাকান্তই চন্দ্ৰিকাৰ সৈতে যুগ্মজীৱনৰ ফটো তুলিবৰ বাবে জানেকীক দিয়া

প্ৰতি সচেতন হোৱাৰ লগতে নিজৰ ৰূপতে নিজে বিভোৰ হয়। চন্দ্ৰিকাৰ চৰিত্ৰতো নাৰীৰ আত্মৰতি প্ৰৱণতা প্ৰকাশিত হোৱা বুলি ক’লে বোধহয় অতুক্তি কৰা নহ’ব। গিৰীয়েকৰ অনুপস্থিতিৰ অভাৱ দূৰ কৰিবৰ বাবে যুগ্ম জীৱনৰ ফটো তোলা চন্দ্ৰিকাই ফটোখনত নিজকে চাই বিভোৰ হৈছে, আনকি গাতে গা লগাই বহি থকা নিজৰ মানুহজনলৈও পাহৰিয়ে গৈছে, “মানুহজনলৈ চকুৱেই নপৰা হ’ল, নিজক চায়েই তই তৰণি পোৱা নাই।” এয়া চন্দ্ৰিকাৰ আত্মৰতি প্ৰবৃত্তিৰে পৰিচায়ক।

কোনো বিবাহিতা নাৰীয়ে নিজৰ স্বামী অন্য নাৰীৰ প্ৰতি আকৰ্ষিত হোৱাটো সহিব নোৱাৰে। চন্দ্ৰিকাও ইয়াৰ ব্যতিক্ৰম নহয়। যেতিয়া চন্দ্ৰিকাই জানিব পাৰিছে যে তই ফটো উঠোতে পিন্ধা চাদৰখন গিৰীয়েক লীলাকান্তই এসময়ত জানেকীক দিয়া মৰমৰ উপহাৰ, তেতিয়া স্বাভাৱিকভাৱে ক্ষোভ আৰু বিতৃষ্ণাত তই অস্থিৰ হৈ উঠিছে। সেয়ে লীলাকান্তই জানেকীক মৰমৰ উপহাৰস্বৰূপে দিয়া চাদৰখনকো তই সহজভাৱে ল’ব পৰা নাই। ইয়াৰ ফলত সেই চাদৰখন গাত লৈ উঠা ফটোখন দেখি তই শিয়ঁৰি উঠিছে।

“চাদৰখনৰ ফুলাম পাৰিটোলৈ তই চাব নোৱাৰিলে। ভৰিৰ পৰা আৰম্ভ কৰি, কঁকাল আৰু বুকুৰ ওপৰেদি এডাল ফটুকা-ফুটুকী গাৰ প্ৰকাণ্ড সাপে যেন তই মেৰিয়াই ধৰিছে।”

চন্দ্ৰিকাৰ মনলৈ অহা এই ঢোৰাসাপৰ অনুভূতিক সিহঁতৰ দাম্পত্য জীৱনলৈ অমানিশা নমাই আনিব খোজা জানেকীৰ স্মৃতিৰ লগত ৰিজাব পাৰি। ইয়ে চন্দ্ৰিকাৰ মনত মানসিক অন্তৰ্দ্বন্দ্বৰ সৃষ্টি কৰিছে আৰু এই অন্তৰ্দ্বন্দ্বৰ পৰা মুক্তি বিচাৰি তই পাকঘৰত চৰু ধুই অহা হাতখন ফটোখনত নিজৰ ওপৰেদি ঘাঁহি দিছে। চন্দ্ৰিকাৰ এই কাৰ্যই জানেকীৰ স্মৃতি সিহঁতৰ জীৱনৰ পৰা মচি পেলোৱাকে ব্যঞ্জিত কৰিছে।

মুঠতে “চন্দ্ৰিকাৰ চৰিত্ৰ চিত্ৰণত শইকীয়াই মনস্তাত্ত্বিক, বিশ্লেষণাত্মক দৃষ্টিভংগীৰ পৰিচয় দিছে। এনে দৃষ্টিভংগীত আছে মৌলিকতাৰ চাপ।”^{৪৪}

‘ঢোৰা সাপ’ গল্পটোৰ অন্যান্য নাৰী চৰিত্ৰ, যেনে - সুগন্ধী বুঢ়ী, সাৱিত্ৰী, মাকণ আদিয়ে গল্পৰ বিভিন্ন সময়ত ভূমুকি মাৰিছে যদিও এইবোৰ বিশেষ উল্লেখযোগ্য চৰিত্ৰ নহয়।

‘শৃংখল’ ভবেন্দ্রনাথ শইকীয়াৰ এক উচ্চমানবিশিষ্ট চুটিগল্প। অভাৱ-অনাটনত জুৰুলা এগৰাকী নাৰীৰ দাবিদ্যপীড়িত জীৱন আৰু সন্তান তথা সামাজিক সংস্কাৰৰ প্ৰতি দায়বদ্ধতাই গল্পটোৰ মূল উপজীৱ্য।

নে আটাইকেইটা উৰাই দিব! দয়াৰাম বুঢ়াই বা কি কাণ্ডখন কৰে! কিন্তু শেষ ৰাতি তাই সকলো উৰণীয়া কথা বাদ দিলে। টকাকেইটাহে আচল কথা।”

“দৰিদ্ৰতা আৰু বৈধৰ্য্য জীৱন কিমান যন্ত্ৰণাদায়ক তাৰ জীৱন্ত সাক্ষী অম্বিকা”^৬। পেটৰ ভাতৰ লগত হাবাথুৰি খোৱা অম্বিকাক তাইৰ মৃত স্বামীৰ বন্ধু কালিদাসে সহায়ৰ হাত আগ বঢ়াব খোজে যদিও সমাজৰ ভয়ত তাই দূৰে দূৰে থাকিবলগীয়া হয়। অম্বিকাই ভয় কৰে সমাজত বদনামী হৈ পৰে বুলি। সেয়ে কালিদাসৰ চকুলৈ চাবলৈ তাই ভয় কৰে, তাৰ লগত কথা পাতিলে তাই অস্বস্তিত ভুগে। কেতিয়াবা অলপ দুৰ্বল হৈ পৰিব খুজিলেও পাছ মুহূৰ্ততে সন্তান তথা সামাজিক সংস্কাৰৰ প্ৰতি দায়বদ্ধ হৈ তাই অধিক সংযত হৈ পৰে।

অম্বিকাৰ লগত কালিদাসে যে ঘৰ কৰিবলৈ মন কৰে সেইকথা বুজি পোৱাৰ পিছতো পাৰ বিক্ৰী কৰিবলৈ বজাৰলৈ তাইৰ সৈতে একেলগে অহা কালিদাসক তাই বাধা দিব পৰা নাই — ‘পাৰকেইটা লৈ কিবা গুণগোল হ’ব পাৰে বুলি। কালিদাসৰ মেৰপাক লগা কথাবোৰত অম্বিকাই জৈৱিক কামনাৰ গোন্ধ পাইছিল যদিও সমাজৰ ভয়ত তেনে কথাক তাই মনত ঠাই দিয়া নাছিল। কিন্তু পাৰ বিক্ৰী কৰিবলৈ একেলগে বহি থকা সময়খিনিত কালিদাসে কোৱা কথাবোৰে তাইৰ মন সলনি কৰি দিছে, তাইৰ যৌৱনপুষ্ট শৰীৰটোক তাই নতুনকৈ আৱিষ্কাৰ কৰিব পাৰিছে। ইমানদিনে বৈধৰ্য্য জীৱনৰ দুখ-যন্ত্ৰণা, পাঁচোটা ল’ৰা-ছোৱালীৰ ভৰণ-পোষণৰ দায়িত্ব, সমাজত বদনামী হোৱাৰ ভয় আদিৰ বাবেই হয়তো তাই পাহৰি আছিল নিজৰ জীৱন-যৌৱনৰ কথা। কিন্তু সেই এটা মুহূৰ্তৰ ভিতৰতে কালিদাসৰ কথাৰ সুৰে অম্বিকাৰ সৰ্বশৰীৰ জোকাৰি দিছে। তাইৰ জীয়া যৌৱনৰ উপলব্ধিয়ে তাইক বুজাই দিছে — মানুহৰ জীৱনৰ এক চৰম সত্য জৈৱিক বাসনা।

“মুখখন আৰু ডিঙিটো চাদৰৰ আগেৰে মচি অম্বিকাই অলপ লৰচৰ হৈ বহিবলৈ চেষ্টা কৰিলে। লৰচৰ কৰোঁতেই তাইৰ গাৰ বিভিন্ন ঠাইত যেন বহুত মঙহে লৰচৰ কৰি উঠিল। আধাতকৈ বেছি পানী থকা কলহ এটা লৰালে যেনেকুৱা হয়, তাইৰ গাটো তেনেকৈ জোকাৰ খাই উঠিল। গাত ইমান মঙহ আছিল বুলি তাই যেন ইমানদিনে মনেই কৰা নাছিল।”

সেয়ে বহু বেলিলৈকে পাৰকেইটা বিক্ৰী নোহোৱাত চিন্তিত হৈ পৰা অম্বিকাই কালিদাসে পাৰকেইটা কিনি তাইৰ ঘৰত পাৰৰ মাংসৰে এসাঁজ খোৱাৰ

অৱদমিত মৌলিক আকাংক্ষা তথা নাৰী মনস্তত্ত্বক তেওঁৰ বেছি ভাগ গল্পই পোহৰলৈ আনিছে। নাৰীৰ প্ৰাত্যহিক জীৱনৰ চিত্ৰৰ পৰা আৰম্ভ কৰি বিভিন্ন সমস্যা জৰ্জৰিত আনুভূতিক দিশবিলাকলৈ শইকীয়াই সহায়তাপূৰ্ণ দৃষ্টি নিক্ষেপ কৰিছে। প্ৰবন্ধটোত ভবেন্দ্ৰনাথ শইকীয়াৰ ‘চোৰা সাপ’ আৰু ‘শৃংখল’ গল্প দুটাক আধাৰ হিচাপে লৈ তেওঁৰ গল্পত প্ৰকাশিত হোৱা অসমীয়া নাৰীৰ বিষয়ে এক সম্যক ধাৰণা দিয়াৰ প্ৰয়াস কৰা হৈছে।

প্ৰসংগ টোকা :

ৰূপশ্ৰী গোস্বামী, অসমীয়া গদ্য-সাহিত্যৰ ধাৰা, পৃ. ১৬৪
 বিভা ভৰালী, “ভবেন্দ্ৰনাথ শইকীয়াৰ ‘চোৰা সাপ’”, চুটিগল্পৰ বিচাৰ, সম্পাঃ
 অম্বেশ্বৰ গগৈ, পৃ. ৩১
 বসন্ত কুমাৰ ভট্টাচাৰ্য, অসমীয়া চুটিগল্পৰ সুবাস, পৃ. ৪৭
 তপন কুমাৰ দাস, “‘শৃংখল’ গল্পটোৰ মূল ভাববস্তু আৰু বৰ্ণনশৈলী”, অসমীয়া
 চুটিগল্পৰ আলোচনা, সম্পাঃ শৈলেনজিৎ শৰ্মা, পৃ. ৩৫২

গ্ৰন্থপঞ্জী :

- (১) গগৈ, অম্বেশ্বৰ। (সম্পা.) চুটিগল্পৰ বিচাৰ। চন্দ্ৰ প্ৰকাশ, গুৱাহাটী, ২০০৯, দ্বিতীয় সংস্কৰণ।
- (২) গোস্বামী, ত্ৰৈলোক্যনাথ। আধুনিক গল্প সাহিত্য। বাণী প্ৰকাশ প্ৰাইভেট লিমিটেড, গুৱাহাটী, ২০০৯, ষষ্ঠ প্ৰকাশ।
- (৩) গোস্বামী, ৰূপশ্ৰী। অসমীয়া গদ্য-সাহিত্যৰ ধাৰা। অসম প্ৰকাশন পৰিষদ, গুৱাহাটী, ২০০৮।
- (৪) বৰা, লীলাৱতী শইকীয়া। (সম্পা.) অসমীয়া চুটি গল্পৰ প্ৰবাহ। প্ৰকাশন বিভাগ, গুৱাহাটী বিশ্ববিদ্যালয়, গুৱাহাটী, ২০০৩।
- (৫) বৰা, অপূৰ্ব। (সম্পা.) অসমীয়া চুটিগল্পঃ ঐতিহ্য আৰু বিৱৰ্তন। যোৰহাট কেন্দ্ৰীয় মহাবিদ্যালয় প্ৰকাশন কোষ, যোৰহাট, ২০১২।
- (৬) বৰুৱা, প্ৰহ্লাদ কুমাৰ। অসমীয়া চুটি গল্পৰ অধ্যয়ন। বনলতা, ডিব্ৰুগড়, ২০০৫, দ্বিতীয় প্ৰকাশ।
- (৭) ভট্টাচাৰ্য, পৰাগ কুমাৰ। গল্পৰ প্ৰসংগ আৰু অসমীয়া গল্প সাহিত্য। চন্দ্ৰ প্ৰকাশ, গুৱাহাটী, ১৯৯৩।
- (৮) শইকীয়া, ভবেন্দ্ৰনাথ। শৃংখল। জ্যোতি প্ৰকাশন, গুৱাহাটী, ২০০৬, দ্বিতীয় প্ৰকাশ।

(লেখক পশ্চিম গুৱাহাটী মহাবিদ্যালয়ৰ অসমীয়া বিভাগৰ সহকাৰী অধ্যাপক)

দলং বন্ধা কামত নিয়োজিত শ্ৰমিক সমাজখনক কেন্দ্ৰ কৰি। অস্থায়ী শ্ৰমিকসকল অঘৰী। খাদ্য, বস্ত্ৰ, বাসস্থানৰ সমস্যাই তেওঁলোকক সততে ঘেৰি থাকে। পুৰুষ-নাৰী উভয়ে দৈনিক মজুৰিৰ বিনিময়ত হাড়ভাঙা পৰিশ্ৰম কৰে। তেওঁলোকৰ সতি-সন্ততিয়েও পেট ভৰাই খাবলৈ নাপায়। অন্ধবিশ্বাস, কু-সংস্কাৰে ঘেৰি থাকে। এনে অৱস্থাত পুৰুষ-নাৰী উভয়েৰে স্থান নিম্ন। মালিক শ্ৰেণীৰ শোষণ-শাসন, বঞ্চনা-লাঞ্ছনাৰ দ্বাৰা অতিষ্ঠ। কিন্তু যদি শ্ৰমিক সমাজৰ প্ৰেক্ষাপটত চাওঁ তেন্তে নাৰীৰ স্থান পুৰুষতকৈ অধিক নিম্নগামী। কাৰণ পুৰুষসকলে নাৰীক কেৱল ভোগ কৰিবলৈহে শিকিছে। পাৰ্বতী ইয়াৰ উৎকৃষ্ট উদাহৰণ। তাইৰ স্বামী আছে অথচ জুৰা খেলত হাৰি পইচা দিব নোৱাৰিলে পত্নীৰ শৰীৰটো উপভোগ কৰিবলৈ আনৰ হাতত এৰি দিবলৈ কুণ্ঠাবোধ নকৰে। ঠিক সেইদৰে আন এক শ্ৰমিক নাৰী ৰাঘামাৰ পত্নী মৰ্যাদা বুলি বিশেষ একো নাই। তাইৰ স্বামী সদাশিৱই বাইচাহেবাৰ সন্তুষ্টিৰ বাবে নিজক সমৰ্পণ কৰি দিয়ে। পত্নী-সন্তানৰ খোৱা-বোৱাৰ চিন্তা নকৰি উপন্যাসৰ মুখ্য নাৰী চৰিত্ৰ সোণীৰ সৈতে একেলগে থকাৰ হাবিয়াস কৰে। একেদৰে সোণীৰ বাল্য স্বামী শিৱান্না সোণীৰ দায়িত্ব লোৱাৰ ভয়ত আঁতৰি গৈছিল। পাছলৈ তাই গৌৰীশঙ্কৰৰ লগত বিয়া হৈছিল যদিও অন্তঃসত্ত্বা অৱস্থাতে স্বামীৰ মৃত্যু হোৱাত তেনেদৰেই শ্ৰমিকৰ কাম কৰিছিল আৰু এগৰাকী বৃদ্ধ ৰামবীৰ বুঢ়াৰ আশ্ৰয়ত থাকিবলৈ লৈছিল। তাইৰ নিথৰুৱা অৱস্থাটোলৈ লক্ষ্য নকৰি ৰাঘামা, পাৰ্বতীৰ দৰে তিৰোতাই বুঢ়াৰ লগত থকা কথাটো লৈ ঠাট্টা-বিদ্ৰূপ কৰিছিল, একেলগে গা ধোওঁতে তাইৰ কাপোৰ খুলি শৰীৰ পৰীক্ষা কৰি চাইছিল। মুঠতে শ্ৰমিক সমাজখনত নাৰীৰ সামাজিক স্থান একেবাৰে নিম্নমানৰ আছিল। একেখিনি কথাই ‘মামৰে ধৰা তৰোৱাল’ৰ ‘নাৰায়ণী’ চৰিত্ৰটোৰ ক্ষেত্ৰতো মিলে। এই উপন্যাসখনৰো কাহিনী আৱৰ্তিত হৈছে শ্ৰমিক সমাজখনক কেন্দ্ৰ কৰি। উত্তৰ প্ৰদেশৰ ৰায়বেৰেলী জিলাৰ সাই নদীৰ একুৱেডাক্ট নিৰ্মাণৰ কামত নিয়োজিত শ্ৰমিকসকলো আছিল অস্থায়ী। খাদ্য সংকট, নিৰাপত্তাহীনতা আছিল গুৰুতৰ সমস্যা। শিক্ষাহীনতা, অন্ধবিশ্বাস, কু-সংস্কাৰ সকলো পিনে বৰ্তি আছিল। উপন্যাসৰ মুখ্য নাৰী চৰিত্ৰ ‘নাৰায়ণী’ যুৱতী অৱস্থাত অতি ৰূপহী আছিল। তাইক ডেকা ইঞ্জিনীয়াৰ এজনে অন্তঃসত্ত্বা কৰি এৰি গৈছিল। এয়া আছিল কেৱল শ্ৰমিক নাৰী বাবেই লাভ কৰা বঞ্চনা-প্ৰতাৰণা। পাছলৈ তাইৰ শিবু খাছলাৰ লগত বিবাহ হৈছিল যদিও স্বামী শিবুৰ শৰীৰত বেমাৰে বাহ লোৱাত তাই উপায়স্বৰ

কিন্তু বজাৰৰ মাজত অপদস্থ হোৱাত তাই গুৰুত্বহীন হৈ পৰিল আৰু যক্ষ্মাবেমাবী এগৰাকীৰ সৈতে বিয়াত বহিবলগীয়া হ'ল। নাৰীৰ সৌন্দৰ্য আৰু চৰিত্ৰক গুৰুত্ব দিয়া পুৰুষতান্ত্ৰিক সমাজ ব্যৱস্থাত নাৰী কেৱল উপভোগৰ সামগ্ৰী। দ্বিতীয়তে, পাছলৈ আৰ্থিক স্বচ্ছলতাই নিৰ্মলাৰ চৰিত্ৰত উচ্চ শ্ৰেণীৰ গুণ থাপিত কৰিলে। তাই গাড়ী শিকাৰ সময়ত স্বামীৰ বন্ধুৰ প্ৰতি আকৰ্ষণ অনুভৱ কৰা, স্বামীৰ মৃত্যুৰ পাছত আৰু হৰ্শলৰ সৈতে বিয়া হোৱাৰ আগেয়ে আন পুৰুষৰ সৈতে দৈহিক সম্পৰ্ক স্থাপন কৰা, হৰ্শলৰপৰা সন্তান পাবলৈ অসমৰ্থ হোৱাত মহেশ ঠাকুৰৰ সৈতে দৈহিক কামনা চৰিতাৰ্থ কৰা আদিৰ জৰিয়তে 'নিৰ্মলা' চৰিত্ৰত উচ্চ বা ধনীক শ্ৰেণীৰ মানুহৰ স্বেচ্ছাচাৰিতাৰ গুণ প্ৰকাশি উঠিছে। ইয়ে ভাৰতৰ সমাজখনত উচ্চ-নিম্ন শ্ৰেণীৰ মাজৰ সীমাৰেখা থকাৰ কথাকে সূচায়। উচ্চ শ্ৰেণীৰ নাৰীৰ স্থান নিম্ন শ্ৰেণীৰ নাৰীতকৈ কিছু পৰিমাণে উন্নত।

মামণি ৰয়ছম গোস্বামীৰ 'নীলকণ্ঠী ব্ৰজ' উপন্যাসৰ মুখ্য নাৰী চৰিত্ৰ সৌদামিনী। তাই উচ্চশিক্ষিত অথচ যৌৱনাৱস্থাতে বিধৱা। পিতৃ ৰায়চৌধুৰী ডাক্তৰ। কিন্তু বিধৱা বাবেই তাই সামাজিক নিয়ম-নীতিৰ আওতাত বন্দী। সমাজে বান্ধি দিয়া নিয়মৰ বাবেই তাই মৃত স্বামীকে ভগৱান পূজি নিজৰ শাৰীৰিক কামনা-বাসনাক দমন কৰি, বৈধৱ্য ব্ৰত পালনেৰে জীৱনটো আগ বঢ়াই নিয়াটো সমাজৰ সকলোৱে বিচাৰে। কিন্তু এজন খ্ৰীষ্টান যুৱকৰ প্ৰেমত পৰাত সমাজৰ ভয়ত পিতৃ-মাতৃয়ে তাইক ব্ৰজধামলৈ লৈ গৈছে। নাৰী হৈও সৌদামিনীৰ মাতৃ অনুপমাই সমাজৰ নীতি-নিয়মক আগ স্থান দিছিল। কিন্তু জীয়েকে সমাজৰ নীতি ভংগ কৰি থকাত তেওঁ মানসিক-শাৰীৰিকভাৱে বেমাৰী হৈ পৰাত ওচৰৰ মহিলাসকলে সৌদামিনীকে দোষাৰোপ কৰিছে। মুঠতে সমাজৰ নিয়মত নাৰী বিধৱা মানেই কামনা-বাসনা, ভোগ-বিলাসৰ পৰা মুক্ত হ'ব লাগে বুলি সমাজৰ ধৰাবন্ধা নিয়ম। ইয়াৰ বাহিৰত হ'লেই সেই নাৰী চৰিত্ৰহীনা বুলি সমাজে গৰিহণা দিয়ে। একেখিনি কথাই 'দঁতাল হাতীৰ উঁয়ে খোৱা হাওদা'ৰ ক্ষেত্ৰতো প্ৰযোজ্য। সমাজৰ দৃষ্টিত বিধৱা গিৰিবালাই মৃত, চৰিত্ৰহীন স্বামীৰ চিন্তাত দিন পাৰ নকৰি বিধৱা হৈও আইতাকৰ শ্ৰাদ্ধত খাহীৰ মাংস মুখত ভৰোৱা, মাৰ্ক চাহাবৰ প্ৰতি আকৰ্ষণ অনুভৱ কৰা আদিয়ে সত্ৰাধিকাৰৰ ছোৱালী গিৰিবালাৰ চৰিত্ৰত কালিমা সানে। মানুহে তাইৰ মনৰ কথা নুবুজি প্ৰায়শ্চিত্তৰ বিধান দিয়ে। তাৰ বিপৰীতে দুৰ্গা, সৰু গৌসানীয়ে সমাজৰ নিয়ম অনুকৰণ কৰা বাবে তেওঁলোকৰ চৰিত্ৰলৈ কোনেও

নাৰীৰ আনুষংগিক উল্লেখ নথকাত থেংফাশ্ৰীলৈ লক্ষ্য কৰি বড়ো জনজাতীয় সমাজত নাৰীৰ স্থান উচ্চ আছিল বুলি বা নাৰীয়ে সমাজত এক বিশেষ স্থান লাভ কৰিছিল বুলি বুজিব পাৰোঁ।

মামণি ৰয়ছম গোস্বামীৰ ‘জখমী যাত্ৰী’ উপন্যাসৰ ৰাজবালা, ‘তেজ আৰু ধূলিৰে ধূসৰিত পৃষ্ঠা’ৰ কাহিনী কথক, ‘দাশৰাথীৰ খোজ’ৰ কমলাদেৱী, ‘ছিন্নমস্তাৰ মানুহটো’ৰ ডৰথী ব্ৰাউন আদি মুখ্য নাৰী চৰিত্ৰসমূহ শিক্ষিত আৰু তেওঁলোকৰ আৰ্থিক স্বাৱলম্বিতাও আছে। সেয়ে তেওঁলোকে সমাজ ব্যৱস্থাত কিছু পৰিমাণে নিজৰ স্থান বিচাৰি ল’বলৈ সক্ষম হৈছে। কিন্তু তেওঁলোকে বসবাস কৰা সমাজ ব্যৱস্থাত এতিয়াও পুৰুষৰ আধিপত্য বেছি। সেয়ে ‘জখমী যাত্ৰী’ৰ কিন্নৰী বাৰ্মা নিৰ্যাতনৰ বলি হৈছে, হৰিদেৱীয়ে খড়াকৰ অধীনত কোনো মতে খাই বৈ জীয়াই থাকিবলগীয়া হৈছে। ডৰথী ব্ৰাউনে স্বামীৰ পৰা অকলে থাকিবলৈ লোৱাত পুৰুষ মানসিকতাই নাৰীৰ এই অৱমাননা সহ্য কৰিব নোৱাৰি তেওঁক পৰিকল্পিতভাৱে হত্যা কৰে। একেখন উপন্যাসৰে আন এটি চৰিত্ৰ বিধিবালাক সমাজৰ নিয়মমতে পুষ্পিতা হোৱাৰ আগতে বিয়া দিয়াৰ যো-জা চলাইছিল। উঠন, স্বাস্থ্যৱতী ছোৱালীজনীক পুষ্পিতা হোৱা বুলি অপপ্রচাৰ চলোৱাত তাইক চলিশোৰ্ধ পুৰুষ এজনৰ সৈতে বিয়া দিবলৈ ওলাইছিল। তাইৰ ইচ্ছা-অনিচ্ছাক কোনেও প্ৰাধান্য দিয়া নাছিল। কেৱল সমাজৰ নিয়ম-নীতি আগত। সামাজিক নিয়ম-নীতিৰ আগত নাৰীৰ স্থান তেনেই মূল্যহীন বুলি প্ৰতীয়মান হৈছিল।

এইখিনিতে উল্লেখযোগ্য যে নিৰ্মলা, গিৰিবালা, ডৰথী ব্ৰাউন আদি নাৰী চৰিত্ৰৰ ক্ষেত্ৰত দেখা যায় যে শিক্ষা আৰু আৰ্থিক স্বাৱলম্বিতাই তেওঁলোকক কিছু পৰিমাণে প্ৰতিবাদী, মুক্ত, স্বাধীনমনা আৰু সামাজিক নিয়ম-নীতিৰ পৰা আঁতৰত থকাত সহায় কৰিছে। কিন্তু তাৰ অৰ্থ এইটো নহয় যে তেওঁলোক সামাজিক নিয়ম-নীতিৰ পৰা ৰেহাই পাইছে বা তেওঁলোকে প্ৰাপ্য সামাজিক মৰ্যাদা পাইছে। আনহাত মামণি ৰয়ছম গোস্বামীয়ে তেওঁৰ সবহভাগ উপন্যাসত বিধৱা, দৰিদ্ৰতাগ্ৰস্ত বা শ্ৰমিক নাৰীৰ চৰিত্ৰ অংকন কৰাত এই নাৰীসমূহ সামাজিক নিয়মৰ হাতোৰাত পিষ্ট হৈছে বা দৰিদ্ৰতাই কোঙা কৰিছে। এনে অৱস্থাত তেওঁলোকৰ সামাজিক অৱস্থান সহজেই অনুমেয়। একে আধাৰে ক’বলৈ হ’লে মামণি ৰয়ছম গোস্বামীৰ দ্বাৰা সৃষ্ট উপন্যাসসমূহত নাৰীৰ সামাজিক অৱস্থান পুৰুষতকৈ সদায়ে নিম্নতাপৰ বুলি প্ৰতীয়মান হৈছে।

‘দঁতাল হাতীৰ উঁয়ে খোৱা হাওদা’ৰ গিৰিবালা আৰু দুৰ্গা — এক প্ৰতিবাদী কণ্ঠ

ৰেবত মহন্ত

উপন্যাস হ’ল বাস্তৱৰ আধাৰত নিৰ্মিত আৰু কথাত লেখা এক দীৰ্ঘতন স্বতন্ত্ৰ কথাসিদ্ধি। মানুহৰ জীৱনৰ সৰু-বৰ ঘটনাৰ পৰা আৰম্ভ কৰি আধ্যাত্মিক জীৱনৰ গভীৰ তত্ত্বলৈকে উপন্যাসৰ বিষয় নিৰ্ধাৰিত হ’ব পাৰে, য’ত চাক্ষুক বা দৈহিক বাস্তৱতাৰ সন্ধানী দৃষ্টি প্ৰকট হৈ উঠে।

অসমীয়া উপন্যাস সাহিত্যৰ ইতিহাসত কাহিনীৰ বিচিত্ৰতা আৰু বৈচিত্ৰ্যপূৰ্ণ চৰিত্ৰ সৃষ্টিৰ যোগেদি মামণি ৰয়ছম গোস্বামীয়ে এখন সুকীয়া স্থান অধিকাৰ কৰিছে। মামণি ৰয়ছম গোস্বামী (ড° ইন্দিৰা গোস্বামী)য়ে ৰচনা কৰা উপন্যাসৰাজিৰ মাজত উচ্চ খাপৰ কথনভংগী আৰু শিল্পমূল্যৰ সমৃদ্ধিৰে শ্ৰেষ্ঠত্ব অৰ্জন কৰা অন্যতম এখন উপন্যাস হ’ল ১৯৮২ চনৰ পৰা ‘প্ৰকাশ’ আলোচনীৰ পাতত ধাৰাবাহিকভাৱে প্ৰকাশ পোৱা ‘দঁতাল হাতীৰ উঁয়ে খোৱা হাওদা’। ১৯৮৮ চনত উপন্যাসখন গ্ৰন্থ আকাৰত প্ৰকাশ পায়। মহাপুৰুষীয়া বৈষ্ণৱ সত্ৰখনৰ সত্ৰাধিকাৰৰ ঘৰৰ বক্ষণশীলতাই মানুহৰ মানৱীয় প্ৰকৃতিক স্বীকাৰ নকৰি আৰু ধৰ্মীয় পৰম্পৰাত অন্ধ হৈ মানুহৰ স্বাভাৱিক কামনা-বাসনাত আঘাত কৰাৰ ই এক অতিশয় নিষ্ঠুৰতাৰে পৰিপূৰ্ণ অথচ অতি আৱেদনশীল কাহিনী। উপন্যাসখনত এগৰাকী বালবিধৱাৰ কাহিনী আছে, য’ত নাৰীকেন্দ্ৰিক বাস্তৱতাৰ পূৰ্ণ প্ৰতিফলন ঘটা বুলি ক’ব পাৰি।

প্ৰাপ্তিৰ প্ৰাচুৰ্য আৰু অপ্ৰাপ্তিৰ বেদনা-জীৱনত এয়া সাধাৰণ সত্য। কিন্তু প্ৰাপ্তিৰ প্ৰাচুৰ্য আৰু প্ৰাপ্তিৰ বেদনা এই দুয়ো অভিজ্ঞতাই জীৱনক দিয়ে যন্ত্ৰণা আৰু এই যন্ত্ৰণাৰ অন্য নামেই হ’ল জীৱন। জীৱনৰ সৰু-বৰ ঘটনাক আলম কৰি নাৰীৰ যন্ত্ৰণাৰ সমগ্ৰ দিশসমূহ উপন্যাসিক গোস্বামীয়ে ‘দঁতাল হাতীৰ উঁয়ে খোৱা হাওদা’ত ফুটাই তুলিছে যাক নাৰীকেন্দ্ৰিক বাস্তৱতাৰ প্ৰতিফলন ঘটা বুলি ক’ব পাৰি। উপন্যাসখনত লেখিকাই বিধৱা নাৰীৰ অৱহেলিত আৰু অৱদমিত জীৱনৰ

সুকীয়া বাস্তৱতা গঢ় দিয়ে। নাৰীয়ে ওপজা ঘৰখন এৰি বেলেগ এখন ঘৰলৈ যায়, পিতৃপ্ৰধান সমাজৰ ব্যক্তিগত সম্পত্তিৰ উত্তৰাধিকাৰীৰ জন্ম দিয়ে। এনেকৈয়ে 'ব্যক্তিগত সম্পত্তিৰ ওপৰত প্ৰতিষ্ঠিত পুৰুষপ্ৰধান শ্ৰেণীসমাজে অৰধাৰিতভাৱে সমাজৰ মূল ইতিহাসৰ তলে তলে নাৰীৰো এক সুকীয়া ইতিহাস তৈয়াৰ কৰি যায়। এই ইতিহাস মূলতঃ বঞ্চনা আৰু যন্ত্ৰণাৰ ইতিহাস। পুৰুষপ্ৰধান সমাজৰ মূল্যবোধৰ মাজেদি চালে এই ইতিহাস দেখা নাযায়। বহু সময়ত দেখা যায়, পুৰুষ আনকি নাৰীৰ ৰচনাতো এই ইতিহাস বিকৃতভাৱে উপস্থাপন হয়।'^{১০}

নাৰীয়ে পুৰুষপ্ৰধান সমাজৰ মূল্যবোধৰ জাল ফালি নিজক চাবলৈ শিকাৰ পৰত বহুকেইগৰাকী নাৰী লেখিকাৰ ভিতৰত অন্যতম মামণি ৰয়ছম গোস্বামীয়ে সবল আৰু সাহসিকতাৰে, দ্বিধাহীনভাৱে নাৰী বিষয়ক বাস্তৱতাক স্বচ্ছ দৃষ্টিৰে ফাঁহিয়াই পৰ্যবেক্ষণ কৰিছে আৰু পুৰুষপ্ৰধান সমাজৰ ইতিহাসক সাহসিকতাৰে, সংবেদনশীলভাৱে আৰু স্পষ্ট বলিষ্ঠতাৰে তুলি ধৰিবলৈ প্ৰয়াস কৰিছে। 'দাঁতাল হাতীৰ উয়েঁ খোৱা হাওদা' উপন্যাসত লগ পোৱা নাৰী চৰিত্ৰ গিৰিবালা, সৰুগোসাঁনী, দুৰ্গা আদি অকালতে বৈধৱ্য যন্ত্ৰণাত চট্‌ফটাই থাকিবলগীয়া হোৱা নাৰীসকলৰ নিৰাপত্তাজনিত সমস্যাৰ লগতে যৌন সমস্যাকো আঙুলিয়াই দি, সেইসকল নিষ্পেষিতাৰ প্ৰতি সকলো মানুহৰ উদাসীন মনোবৃত্তি তথা সমাজৰ তথাকথিত ৰীতি-নীতি আৰু সংস্কাৰৰ চাপত এনেকুৱা ধৰণৰ সমস্যাই কেনেকুৱা ভয়াৱহ ৰূপ ধাৰণ কৰিব পাৰে তাকো উপন্যাসখনত স্কিয়াই দিছে। তদুপৰি বাস্তৱ অভিজ্ঞতাৰ প্ৰত্যক্ষ প্ৰভাৱ পৰা বাবে আৰু কথনভংগীয়ে পৰিগ্ৰহণ কৰা অনুপম ৰূপৰ মাজেদি এই উপন্যাসখনৰ পাতে পাতে বিৰাজ কৰিছে কাৰ্য আৰু কাৰণৰ সূক্ষ্ম পৰ্যবেক্ষণ, অৱহেলিতজনৰ প্ৰতি অনুকম্পা, সহৃদয়তা, বেথা, মানৱীয় মনৰ জটিল মনস্তত্ত্বৰ বস্তুনিষ্ঠ বিশ্লেষণ আদিৰ দৰে অনেক কথা।

যি কি নহওক, গোস্বামীৰ এইখন উপন্যাসত আছে নাৰীক বাধ্য কৰি তেওঁলোকৰ স্বাভাৱিক মানৱীয় ৰিপু আৰু লালসাবোৰক চেঁপি ৰখা ধৰ্মীয় সমাজত পৰম্পৰাৰ বিপক্ষে এক নীৰৱ কিন্তু বলিষ্ঠ প্ৰতিবাদ। নাৰীৰ প্ৰতি এই অন্যায়াৰ বিপক্ষে সমাজ বা নাৰী সমাজ জাগ্ৰত হৈ সংঘবদ্ধ আন্দোলন কৰি তুলিব লাগিব, নাৰীবাদৰ তেনে ধাৰণা ইয়াত পৰিস্ফুট কৰি দেখুওৱা হোৱা নাই। বৰং নাৰীৰ প্ৰতি তেনে অন্যায়াৰ বিপক্ষে এজন পুৰুষেই জাগি উঠাৰ কথাহে ইয়াত আছে। তদুপৰি গিৰিবালা চৰিত্ৰটি লেখিকাই আত্মহত্যাৰে পৰিসমাপ্তি ঘটাইছে। একোটা

গিৰিবালা : গিৰিবালা উপন্যাসখনৰ উল্লেখযোগ্য নাৰীচৰিত্ৰ। প্ৰচলিত ৰীতি-নীতি, কু-সংস্কাৰ, অন্ধবিশ্বাসে আৱৰি থকা সমাজৰ তিৰোতাবোৰৰ দুৰাৱস্থা, ধৰ্মীয় গোড়ামিৰ বশৱৰ্তী হৈ নিজৰ আশা-আকাংক্ষা, কামনা-বাসনাক জলাঞ্জলি দিয়া গিৰিবালা উপন্যাসখনৰ এক প্ৰতিবাদী চৰিত্ৰ। উপন্যাসখনৰ শৰীৰ নিৰ্মাণত গুৰুত্বপূৰ্ণ ভূমিকা লোৱা গিৰিবালাই বিষয়বস্তুৰ অন্তৰ্লীন সৃষ্টিৰ তাগিদাত উপন্যাসখনক এক বিশেষ বিস্তৃতি দান কৰাৰ উপৰি তাক আৱেদনপূৰ্ণ কৰি তোলাত সহায় কৰিছে। কিশোৰী বিধৱা গিৰিবালাৰ জীৱনলৈ অহা সংঘাত আৰু সেইবোৰৰ বিপৰীতে তাইৰ চাৰিত্ৰিক দৃঢ়তা, বিপৰ্যয় আৰু মৰ্মস্পৰ্শী প্ৰতিবাদে পাঠক মাত্ৰেই অন্তৰ স্পৰ্শ কৰি যায়। গিৰিবালা তেনে এখন সমাজৰ নাৰী য'ত সাপে খুঁটিলত মাৰ্ক চাহাবে তাইৰ শৰীৰৰ বিষ উলিয়াই থকাৰ সময়তো তেওঁ স্নেহৰ সৈতে লেটিপেটি হোৱা বাবে পিতৃয়ে প্ৰায়শ্চিত্ত কৰোৱাৰ কথাহে চিন্তা কৰিছে। গিৰিবালাই কঠোৰ নীতি-নিয়ম অনুকৰণ কৰি বৈধৰ্য ব্ৰত পালন কৰাত আগ্ৰহী নহয়। বিধৱা হোৱাৰ পাছতো মাৰ্কৰ প্ৰেমে গিৰিবালাক আৱৰি ৰাখিছিল। সেয়ে গিৰিবালাই নিজৰ অৱদমিত যৌন বাসনাৰ পূৰ্ণতাৰ বাবে তেওঁৰ কোঠাত সোমাই দৈহিক আৰু আন্তৰিক আকৃতিৰে নিজেই নিজক সমৰ্পণ কৰিছে—

‘নাই নাই কোনো ভ্ৰক্ষেপ কৰা নাই গিৰিবালাই। বুকুত মেখেলা পিন্ধি গাতালেৰে তাই উন্মুক্ত শৰীৰ ঢাকি ৰখাৰ চেষ্টা কৰিলে। তিতা চেমিজটো চেপি তাই পীৰাৰ ওচৰত থ'লে। খোপাটো খুলি চুলিখিনি কিছু সময় হাতেৰে লিৰিকি বিদাৰি থাকিল। একেবাৰে যেন নিশ্চিত হৈ আহিছে। একেবাৰে যেন সাজু হৈ আহিছে। কোনো কথা আৰু হৃদয়ংগম নকৰিব বুলিয়েই যেন বন্ধপৰিপক হৈ আহিছে।’ (পৃষ্ঠা- ২১৯, দঁতাল হাতীৰ উঁয়ে খোৱা হাওদা)

যৌৱনা গিৰিবালাই বাস্তৱক পাহৰি আধুনিক শিক্ষাই দেখুওৱা পোহৰৰে জীৱনক আৱিষ্কাৰ কৰিব বিচাৰে। সেয়ে সমাজৰ আৰু অভিভাৱকৰ ৰঙা চকুকো আওকাণ কৰি চাহাবক সহায় কৰিছে। শৰবিদ্ধ পখীৰ দৰে দেহে নাটানিলেও মনৰ বলেৰে কিছুদূৰ আগুৱাই গৈ মুখ থেকেচা খাই পৰাৰ দৰে গিৰিবালাও চৌপাশৰ বাধা অতিক্ৰমিবলৈ চেষ্টা কৰিছিল যদিও আত্মসমৰ্পণ কৰিবলৈ বাধ্য হৈছে। গিৰিবালা সমস্ত বিধি পৰম্পৰাৰ বিৰুদ্ধে বিদ্ৰোহিনী হৈ উঠিছিল। ফলত মনত একুৰা জুই জ্বলি থাকিল গিৰিবালাৰ আৰু সেই জুয়ে অৱশেষত আচল জুই

সেই আশা হতাশাত পৰিণত হ'ল। মৰুভূমিৰ অসহায় তৃষ্ণাতুৰ দুৰ্ভগীয়া অভিযাত্ৰীয়ে মৰীচিকা প্ৰত্যক্ষ কৰাৰ দৰে এটা পৰিস্থিতিৰ সন্মুখীন হৈ ভগ্নদেহ আৰু ভগ্নমন লৈ দুৰ্গাহি স্বামী ভিঠালৈ কৰা যাত্ৰা আচলতে তাইৰ শ্মশান যাত্ৰা হ'ল। দুৰ্গাহি মৰুসদৃশ জীৱনত আৰু মৰুদ্যানৰ সন্ধান নাপালে।

এগৰাকী সৃজনশীল মানসিকতাৰ তথা সমাজ সচেতন লেখিকাৰ সফলতাৰ সাৰ্থক ছবি বিচাৰি পোৱা যায় উপন্যাসখনৰ নাৰীকেন্দ্ৰিক বাস্তৱতাৰ নিৰ্মাণশৈলীত। গোস্বামীৰ আন কেতবোৰ উপন্যাসৰ দৰে আলোচ্য 'দঁতাল হাতীৰ উঁয়ে খোৱা হাওদা' উপন্যাসত আছে নাৰীক বাধ্য কৰি তেওঁলোকৰ স্বাভাৱিক মানৱীয় ৰিপু আৰু লালসাবোৰ চোঁপি দি ৰখোৱা হিন্দু সমাজত পৰম্পৰাৰ বিপক্ষে নাৰীৰ বলিষ্ঠ প্ৰতিবাদ। গিৰিবালা, দুৰ্গা আদিৰ নিৰ্ভুল প্ৰতিফলনৰ মাজেদি যি পৰিৱেশ পৰিস্থিতিৰ বাস্তৱতা ফুটাই তুলিছে, তাৰ মাজেদিয়ে নাৰীকেন্দ্ৰিক বাস্তৱতাৰ পূৰ্ণ প্ৰতিফলন ঘটিছে। বাস্তৱৰ পটভূমিত কল্পনাৰ বহণ সানি যি দক্ষতা প্ৰতিপন্ন কৰিছে এয়া গোস্বামীৰ লেখাতহে দেখা যায়। 'মোৰ লেখাৰ আঁৰৰ কাহিনী' শীৰ্ষক এক লেখাত ঔপন্যাসিক গোস্বামীয়ে লিখিছে—'মোৰ ব্যক্তিগত বাস্তৱ দৰ্শনৰ অভিজ্ঞতা আৰু ইয়াৰ স্পৰ্শ মোৰ গোটেইবোৰ লেখাত বিদ্যমান। জীৱনৰ এটি এটি টুকুৰা আৰু ভাবনা আৰু মোৰ সমগ্ৰ লিখাৰ মাজত ওতপ্ৰোতভাৱে জড়িত আছে। এক কৰ্কশ বাস্তৱৰ ভেটিতেই মই মোৰ উপন্যাসসমূহো লিখিছোঁ।'^৩

তেওঁ এই উপন্যাসৰ নাৰী চৰিত্ৰসমূহ এগৰাকী পেহীয়েক, আবুয়েক এগৰাকী বুলিও কৈ গৈছে। এনেবোৰ দিশৰ প্ৰতি লক্ষ্য কৰি নিঃসন্দেহে ক'ব পাৰি 'দঁতাল হাতীৰ উঁয়ে খোৱা হাওদা' উপন্যাসখন নাৰীকেন্দ্ৰিক বাস্তৱতাৰ পূৰ্ণ প্ৰতিফলনৰ এখন সু-পাঠ্য উপন্যাস, য'ত চৰিত্ৰবোৰে প্ৰতিবাদী কণ্ঠৰ অৱতাৰণা কৰিছে। এই নাৰীৰ মনৰ বেদনা তথা অ-সামাজিক দুৰ্দৰ্শা স্পষ্ট ৰূপত প্ৰতিফলন ঘটোৱা মামণি ৰয়ছম গোস্বামীৰ লেখাতহে সম্ভৱ।

নাৰীৰ সম অধিকাৰ আৰু কুৰি শতিকাৰ কেইখনমান অসমীয়া উপন্যাস

সমুদ্ৰ ভূষণ যোগী

গণতন্ত্ৰত গৰিষ্ঠসংখ্যক জনসংখ্যাৰ লোকসকলৰ সুখ আৰু সমৃদ্ধি প্ৰদানেই ৰাষ্ট্ৰযন্ত্ৰটোৰ চৰম লক্ষ্য বা উদ্দেশ্য। যিসময়ত নাৰী আৰু পুৰুষ, এই দুই শ্ৰেণীৰ মানুহেই পৃথিৱীৰ মুঠ মানুহৰ জনসংখ্যাক সূচিত কৰিছে; তেনেসময়তে এই আধাসংখ্যক জনসংখ্যাৰ নাৰীসকলে বহুসময়ত পুৰুষৰ অধীনত অতি দুখ কষ্টৰ মাজেৰে জীৱন অতিবাহিত কৰিবলগীয়া হোৱাটো কেৱল দুৰ্ভাগ্যজনকেই নহয়; ই চিন্তাজনক কথাও। ইয়াৰ ফলতে পোনপ্ৰথমে পুৰুষ চিন্তাবিদৰ লেখাৰ মাজেৰেই নাৰীৰ সম অধিকাৰৰ দৰে স্পৰ্শকাতৰ বিষয়টোৱে স্থান লাভ কৰা দেখা গৈছিল। সেয়েহে তাৰ পৰৱৰ্তী সময়ত এনে চিন্তাই এক আন্দোলনলৈ গতি লাভ কৰিলে, য'ত নাৰীৰ অধিকাৰ পুৰুষৰ সমানেই হ'ব লাগে বুলি দাবী উত্থাপন কৰা হ'ল আৰু নাৰীৰ ওপৰত চলা শাসন-শোষণ, লাঞ্ছনা-বঞ্চনা আদি বিষয়বোৰৰ বিৰুদ্ধে প্ৰতিবাদ কৰিবলৈ সাহস কৰিলে। তাৰ পৰিণতিস্বৰূপে সাহিত্যতো তেনে ধাৰণাৰ প্ৰৱেশ ঘটিল আৰু নাৰীবাদী সাহিত্যৰ জন্ম হ'ল।

অসমীয়া সাহিত্যও এই ক্ষেত্ৰত পিছ পৰি নাথাকিল। অসমীয়া সাহিত্যৰ বিভিন্ন বিভাগসমূহৰ লগতে উপন্যাস সাহিত্যতো নাৰীবাদী ধাৰণাৰ উন্মেষ ঘটা দেখা গ'ল। সেয়েহে কুৰি শতিকাৰ সময়খিনিত অসমীয়া উপন্যাস সাহিত্যত কিদৰেনো নাৰীৰ সম অধিকাৰ সম্পৰ্কে কৰা চিন্তা-চৰ্চা তথা ৰচনাই স্থান লাভ কৰিবলৈ ধৰিলে তাক বিচাৰ কৰি চোৱাই আমাৰ এই আলোচনাৰ এটি ক্ষুদ্ৰ প্ৰয়াস তথা অন্যতম উদ্দেশ্য।

যি সময়ত নাৰী ৰাষ্ট্ৰনেতাৰ দৰে পদপীত অলংকৃত হৈছে, যি সময়ত ৰাষ্ট্ৰযন্ত্ৰৰ দৰে শাসনৰ বাঘজৰীও নাৰীৰ হাতত ন্যস্ত হৈছে, যি সময়ত বিশ্বজয়ৰ দৰে খিতাপ অৰ্জনৰ ক্ষেত্ৰতো নাৰী কোনোগুণে পিছ পৰি ৰোৱা নাই; অৰ্থাৎ প্ৰত্যেকটো ক্ষেত্ৰতেই নাৰীৰ প্ৰতিভাৰ এই জয়জয়কাৰ সময়খিনিত নাৰী যে

ঘটোৱাত সহায় কৰিলে। যাৰ পৰিণতিতেই লেখক-চিন্তাবিদৰ হাতত নাৰীৰ অধিকাৰ, নাৰীৰ সুৰক্ষা আদি কেতবোৰ বিষয়ে স্থান লাভ কৰিলে। মন কৰিবলগীয়া কথা এই যে পুৰুষ লেখকৰ হাততেই পোন প্ৰথমে নাৰীৰ অধিকাৰ তথা নাৰীৰ সমতাৰ ধাৰণাই প্ৰকাশ লাভ কৰিলে। ইংৰাজ দাৰ্শনিক জন ল'ক্ৰ ১৬৮৯ চনত প্ৰকাশিত 'Second Treatise of Government' নামৰ গ্ৰন্থখনত নাৰীক পুৰুষৰ সৈতে সমান মৰ্যাদা দান কৰি পুৰুষৰ জীৱনত নাৰীৰ স্থানৰ গুৰুত্ব দেখুৱাবলৈ যত্ন কৰা হৈছিল। সকলো মানুহ যে সমান আৰু সকলো মানুহকেই যে ৰাষ্ট্ৰ এখনৰ নাগৰিক আৰু ৰাজনৈতিক অধিকাৰসমূহ সমানে প্ৰদান কৰা উচিত তাৰ প্ৰয়োজনীয়তাৰ কথা দোহাৰি তেখেতে লিখিছিল যে - বিবাহ হৈছে দুগৰাকী ব্যক্তিৰ মাজত সম্পন্ন হোৱা এক চুক্তি। যি চুক্তিত আবদ্ধ হোৱা এই দুই ব্যক্তি তেখেতৰ মতে পৰস্পৰে পৰস্পৰৰ সংগীহে; আমি ভবাৰ দৰে স্ত্ৰী পুৰুষৰ সেৱিকা আৰু পুৰুষ স্ত্ৰীৰ স্বামী অৰ্থাৎ গৰাকী নহয়। স্ত্ৰী স্বামীৰ সেৱিকা বুলি আমাৰ যি পৰম্পৰাগত ধাৰণা, ইয়াত স্ত্ৰীক পুৰুষৰ সেৱাৰ বাবে লগাৰ উপৰি আৰু লাগে সন্তান উৎপাদনৰ বাবে, বংশ ৰক্ষাৰ বাবে। অৰ্থাৎ এনে ধাৰণা অনুসৰি নাৰী সদায় পুৰুষৰ বা স্বামীৰ অধীন। আনহাতে তেখেতে এই কথাও উল্লেখ কৰিলে যে - নাৰীৰ ৰূপ বুলি আমি সচৰাচৰ যি শাস্ত্ৰত ৰূপটোৰ কথা কৈ থাকোঁ, সি আচলতে পুৰুষে পুৰুষসকলৰ স্বার্থতে সাজি উলিওৱা এটা ৰূপহে মাথোন। অৰ্থাৎ নাৰী সক্রিয়, অপ্ৰতিৰোধী, সহনশীলা - এনেবোৰ ধাৰণা পুৰুষে নিজৰ স্বার্থতে নাৰীৰ সম্পৰ্কে গঢ়ি লৈছে আৰু তাকে নাৰীৰ মনত সুমুৱাই দি তেওঁলোকক তেনেকৈ গঢ় দিয়াৰ যত্ন কৰিছে। যুগ যুগ ধৰি নাৰীসকলক এনেভাৱে গঢ়ি তোলাত নাৰীয়ে নিজেই এতিয়া 'সেয়াই নাৰীৰ শাস্ত্ৰত ৰূপ' বুলি ভাবিবলৈ লৈছে। কিন্তু অবাধে আৰু মুক্তভাৱে নাৰীৰ ব্যক্তিত্ব যদি বিকশিত হ'বলৈ এৰি দিয়া হয়, তেন্তে দেখা যাব যে তেওঁলোকৰ প্ৰকৃতি আৰু প্ৰতিভাৰ পুৰুষৰ প্ৰকৃতি আৰু প্ৰতিভাৰ লগত একো পাৰ্থক্য নাই।

জন ল'ক্ৰ এই ৰাজনীতি বিজ্ঞানৰ গ্ৰন্থখন অৱশ্যে এককভাৱে নাৰীৰ অধিকাৰক লৈ লিখা গ্ৰন্থ নাছিল। নাৰীৰ অধিকাৰক লৈ লিখা প্ৰথম গ্ৰন্থখনো আছিল এজন পুৰুষ চিন্তাবিদৰেই। তেখেত হৈছে - ফৰাচী দাৰ্শনিক কঁডচে। জন ল'ক্ৰৰ প্ৰায় এশ বছৰৰ পাছত ফ্ৰান্সত কঁডচেই 'Admission of Woman to Full Citizenship' (1790) শীৰ্ষক গ্ৰন্থত নাৰীও যে পুৰুষৰ দৰেই নাগৰিক আৰু তেওঁলোককো যে নাগৰিকৰ পূৰ্ণ স্বাধীনতা দিব লাগে সেই কথা প্ৰকাশ

নাই বুলিব লাগিব, কাৰণ নিজৰ পছন্দমতে স্বামী গ্ৰহণ কৰিব নোৱাৰা সমস্যাটোক এক সামূহিক সমস্যা হিচাপে থিয় কৰোৱা হোৱা নাছিল। আনহাতে সি এক পুৰুষপ্ৰধান সমাজৰ নাৰী নিৰ্যাতনৰ ছবি হিচাপেও ইয়াত ফুটাই তোলা হোৱা নাছিল।

ইয়াৰ পাছত আমি বিংশ শতিকাৰ প্ৰথমার্ধৰ শ্ৰেষ্ঠ আৰু সবাতোকৈ জনপ্ৰিয় ঔপন্যাসিক ৰজনীকান্ত বৰদলৈৰ উপন্যাসত নাৰীৰ ভাবমূৰ্তি কিদৰেনো প্ৰতিফলিত হৈছে তাক বিচাৰ কৰি চোৱাৰ চেষ্টা কৰিব পাৰোঁ।

ৰজনীকান্ত বৰদলৈৰ ‘বহুদৈ লিগিৰী’ (১৯৩০) উপন্যাসখনত বহুদৈ হৈছে মাজুলীৰ এজনী খেতিয়কৰ জীয়েকী। খেতিয়কৰ ছোৱালী হিচাপে পথাৰত ম’হ চৰোৱাটো তেওঁৰ কামৰ ভিতৰত এটা। এনেকৈ ম’হ চৰাওঁতেই তেওঁ চিনাকি হয় অন্য এজন ম’হ চৰোৱা ল’ৰাৰ লগত। কাহিনীৰ আদিৰ পিনে এদিন ম’হ চৰাই থাকোঁতে দুয়োৰে মাজত হোৱা কথোপকথনতেই উপন্যাসখনৰ বিষয়বস্তু ফুটি উঠে। দয়াৰাম নামৰ সেই ল’ৰাটোৱে বহুদৈক কয় যে মাইকী মানুহে জন্তুত উঠাটো ভাল নেদেখি। এক প্ৰকাৰৰ চুপতিৰ সুৰতহে যদিও দয়াৰামে এই কথা কৈছে, ইয়াতেই কিন্তু সেই সময়ৰ অৰ্থাৎ অষ্টাদশ শতাব্দীৰ শেষ আৰু ঊনবিংশ শতাব্দীৰ আদি ভাগৰ অসমীয়া সমাজত পুৰুষে কেনেকৈ নাৰীৰ সকলো কথা নিৰ্ধাৰণ কৰিব খুজিছিল তাৰ আভাস পোৱা যায়। এই কথাত বহুদৈয়ে দিয়া উত্তৰত পুৰুষে সকলো কথাত নৰাৰী ওপৰত চলোৱা আধিপত্য দুই/এক নাৰীয়েও কেনেকৈ বিনাবাক্যে মানি ল’বলৈ ভাল পোৱা নাছিল তাকো সূচায়। দয়াৰামৰ কথাৰ উত্তৰত বহুদৈয়ে কয়- ‘মই ম’হত উঠি ফুৰাটো যে বেয়া দেখ, পিছে দুৰ্গা গৌসানীয়ে যে ভয়ানক সিংহ এটাৰ ওপৰত উঠি থাকে, তাক জানো বেয়া নেদেখ?’ এনে যুক্তিযুক্ততা উপস্থাপনৰ জৰিয়তে বৰদলৈয়ে ‘বহুদৈ লিগিৰী’ উপন্যাসখনত নাৰীৰ সম অধিকাৰ সম্পৰ্কে মতামত আগ বঢ়াইছে।

আনহাতে ‘বহুদৈ লিগিৰী’ উপন্যাসখনতে বহুদৈ বা কৃষ্ণ দাসীক দেখুওৱা হৈছে যে - যুদ্ধৰ শেষত যেতিয়া শান্তি ঘূৰি অহা দেখা গৈছে; বহুদৈয়ে স্বেচ্ছাসেৱিকাৰ কাম শেষ কৰি আধ্যাত্মিক উৎকৰ্ষৰ বাবে হিমালয়লৈ যোৱাৰ মনস্থ কৰিছে। তেওঁৰ সফল সমাজসেৱাৰ সামাজিক স্বীকৃতিৰ পিছতো বহুদৈয়ে সংসাৰলৈ উভতি যোৱাৰ কথা নহয়, হিমালয়লৈ বাট লোৱাৰহে কথা ভাবিছে। তেওঁক ভাল পোৱা পুৰুষেও সেই কথা ভাবিব নোৱাৰি তেওঁক তাৰ কাৰণ

চন্দ্ৰপ্ৰভা শইকীয়াৰ 'পিতৃভিঠা' উপন্যাসৰ বিষয়বস্তুও হৈছে নাৰীৰ অবাধ স্বাধীনতা। ইয়াৰ নায়িকা মাধৱী পঢ়া-শুনাত প্ৰতিভাশালী হৈও হঠাৎ তেওঁৰ পিতৃবিয়োগ হোৱাত তেওঁ পতিত হৈছে আৰ্থিক দুৰৱস্থাত। এনে পৰিস্থিতিত পৰি মাধৱীয়ে আৰ্থিক সাহায্য আশা কৰিছে তেওঁৰ প্ৰেমিক মাধৱৰ পৰা। মাধৱ ধনী ঘৰৰ ল'ৰা। কিন্তু তেতিয়াও দেউতাকৰ ওপৰত নিৰ্ভৰশীল। সেয়েহে প্ৰেমিক মাধৱে নিজে অৰ্থ উপাৰ্জন নকৰাকৈ তেওঁক অৰ্থসাহায্য দিবলৈ অপাৰগতা প্ৰকাশ কৰাত মাধৱী বিতুষ্ট হৈছে। প্ৰেমিকৰ ওপৰত ক্ষোভৰ বশৱৰ্তী হৈ মাধৱীয়ে সেই যুগৰ নাৰীসকলৰ ধ্যান-ধাৰণা আৰু কাৰ্যৰ বিপৰীতে গৈ বানাৰ্ড শ্বৰ 'কেণ্ডিগা'ৰ দৰে ধন উলিয়াই ল'বৰ বাবে নিজকে নিলামত দিলে। তেওঁৰ পণ - যি ডেকাই তেওঁৰ পৰিয়ালক বিপদৰ পৰা উদ্ধাৰ হোৱাৰ বাবে প্ৰয়োজন হোৱা ধন দিব পাৰিব, তেওঁকেই তেওঁ বিয়া কৰাব। এজন ডেকাই এই আৰ্থিক সাহায্য আগ বঢ়োৱাত মাধৱীয়ে তেওঁকেই বিয়া কৰালে। প্ৰেমিকৰ এই অবাধ ব্যক্তিস্বাধীনতাৰে কৰা কাৰ্যত মাধৱ ভাগি পৰিল আৰু উচ্ছৃঙ্খল জীৱন-যাপন কৰিবলৈ লৈ নিজকে মৃত্যুৰ মুখলৈ ঠেলি দিলে। মাধৱীয়েও আদৰ্শৰ মাথোন বশৱৰ্তী হৈ কৰা এই কাৰ্যৰ বাবে বিশেষকৈ পূৰ্বৰ প্ৰেমিকৰ দুৰৱস্থা দেখি সোনকালে অনুতপ্ত হ'ল। অনুশোচনাত দক্ষ হৈ তায়ো মাধৱৰ লগত একেলগে মৃত্যুমুখত পৰিল।

সমগ্ৰ উপন্যাসখনৰ দুই তৃতীয়াংশই তুলি ধৰা দৃঢ় নাৰীবাদ বা নাৰীৰ অবাধ ব্যক্তিস্বাধীনতাৰ ধাৰণাক এই সামৰণিয়ে নস্যাত কৰি নাৰী স্বাধীনতা বিষয়ত দণ্ডিনাথ কলিতাৰ 'সাধনা'ৰ মতেই যেন সেই সময়খিনিৰ কাৰণে অন্ততঃ যথার্থ বুলি সাব্যস্ত কৰিলে। দণ্ডিনাথ কলিতাৰ মতে নাৰীৰ শিক্ষাৰ প্ৰয়োজন মাতৃ হৈ সুসন্তান গঢ়িবৰ বাবেহে। নাৰীয়ে পুৰুষৰ কাম কৰিবলৈ ওলাই আহিলে তাৰ ফল বিষময় নহৈ নাথাকে।

ইংলেণ্ডৰ প্ৰখ্যাত নাৰীবাদী প্ৰবক্তা ভাৰ্জিনিয়া উলফে এয়াৰ গুৰুত্বপূৰ্ণ কথা কৈছিল - প্ৰথমতে ঘৰখনৰ লক্ষ্মীস্বৰূপা নাৰীগৰাকীক হত্যা কৰি লোৱা, নহ'লে সমাজত নাৰীবাদী ধ্যান-ধাৰণা গঢ়ি তোলা সম্ভৱ নহ'ব।

বিৰিঞ্চি কুমাৰ বৰুৱাৰ প্ৰথম উপন্যাস 'জীৱনৰ বাটত'(১৯৪৪) উপন্যাসখনত নাৰীবাদী ভাবধাৰা সঠিকভাৱে প্ৰকাশ পোৱা আমি দেখা নাপাওঁ। তথাপি কিন্তু আমাৰ সমাজত আৰু পৰিয়ালত নাৰীৰ অৱস্থা যে শোচনীয়, পুৰুষৰ

আনহাতে বিৰিঞ্চি কুমাৰ বৰুৱাৰ দ্বিতীয় উপন্যাস 'সেউজী পাতৰ কাহিনী' (১৯৫৯)ত প্ৰত্যক্ষ ৰূপত নাৰীবাদী ভাবধাৰা ফুটি নুঠিলেও প্ৰথম উপন্যাসখনৰ নাৰী ভাবনাৰ কিন্তু ইয়াত উদ্ভৱণ ঘটা দেখা গৈছে। তেওঁৰ প্ৰথমখন উপন্যাস 'জীৱনৰ বাটত' উপন্যাসখনত পুৰুষপ্ৰধান সমাজত পুৰুষৰ হাতত লাঞ্চিত, অৱহেলিত, অপমানিত শাস্ত নাৰীৰ ছবি এটিৰ মাজেদি মাথোন লেখকে তেওঁৰ নাৰী চেতনা প্ৰকাশ কৰিছিল। কিন্তু তেওঁৰ দ্বিতীয় উপন্যাস 'সেউজী পাতৰ কাহিনী'ত বিভিন্ন প্ৰকৃতিৰ একাধিক নাৰী চৰিত্ৰৰ সহায়ত নাৰীৰ প্ৰতি পুৰুষৰ অবিচাৰ অত্যাচাৰৰ বিৰুদ্ধে বিভিন্ন প্ৰকাৰৰ প্ৰতিক্ৰিয়া দেখুৱাই তেওঁৰ নাৰীভাবনা নাৰীবাদৰ পিনলৈ উদ্ভৱণ ঘটাব প্ৰমাণ দিছে। সেয়েহে পূৰ্বৰ উপন্যাসখনত শাস্ত, সতী-সাধ্বী নাৰী তগৰ চৰিত্ৰৰ বিপৰীতে দ্বিতীয় অৰ্থাৎ 'সেউজী পাতৰ কাহিনী' উপন্যাসখনত নাৰীৰ দুঃসহ অৱস্থাক লৈ নাৰীৰ বিদ্ৰোহ প্ৰতিক্ৰিয়াও প্ৰকাশ কৰা হৈছে। উপন্যাসখনত নাৰীভাবনাৰ উদ্ভৱণ ঘটিছে যদিও এই উদ্ভৱণ সমাজ সংস্কাৰ সাধন কৰা বিপ্লৱী মনোভংগীলৈ পৰিৱৰ্তন হোৱা নাই। চনিয়া আৰু নৰেশ্বৰ নামৰ চৰিত্ৰ দুটাই সমাজ এৰি আঁতৰিহে যোৱা দেখুওৱা হৈছে। ইও অৱশ্যে তেওঁলোকে পীড়িত হোৱা সমাজখনৰ বিপক্ষে এটা নীৰৱ কিন্তু সবল প্ৰতিবাদেই। সেইফালৰ পৰা ইও এক প্ৰকাৰৰ নাৰীবাদী ভাবধাৰাই বুলিব লাগিব। অৱশ্যে নৰেশ্বৰে চনিয়াৰ লগত জীৱনৰ পাতনি মেলিবলৈ খোজাত তাই সেই প্ৰস্তাৱকো সঁহাৰি নিদি তাইৰ পুৰুষত আস্থাহীনতাকে পুনৰ দৃঢ়ভাৱে প্ৰকাশ কৰিছে। পুৰুষৰ প্ৰতি ঘৃণা আৰু পুৰুষত আস্থাহীনতাই এই নাৰীবাদ কোন শ্ৰেণীৰ বুলি আমাৰ মনত প্ৰশ্ন অৱতাৰণা কৰাৰ অৱকাশ মুকলি কৰি দিয়ে। অৰ্থাৎ এই নাৰীবাদ মৌল নাৰীবাদ অথবা সমলিংগীনীবাদৰ ফালে গতি কৰিছে নেকি বুলি ভবাৰ থল থাকে। কিন্তু চনিয়াই পুৰুষ সমাজৰ পৰা আঁতৰি গ'লেও নাৰীৰ সংগত থাকিহে সুখ পাওঁ বুলিও অৱশ্যে ক'তো দেখুওৱা হোৱা নাই। তেনে স্থলত এই নাৰীবাদ সমলিংগীনীবাদৰ সলনি মৌল নাৰীবাদ বুলিহে প্ৰতিষ্ঠা কৰিব পাৰি।

আনহাতে বিংশ শতিকাৰেই শেষৰফালে তথা একবিংশ শতিকাৰ প্ৰথম ভাগত কেইবাখনো উপন্যাস ৰচনা কৰি খ্যাতি অৰ্জন কৰিবলৈ সক্ষম হোৱা ঔপন্যাসিক ড° অৰূপা পটঙ্গীয়া কলিতাৰ উপন্যাসতো নাৰীৰ মৰ্যাদা, নাৰীৰ আত্মপ্ৰতিষ্ঠাৰ হকে মাত মতা দেখা গৈছে। কলিতাৰ ১৯৯৪ চনত প্ৰকাশিত 'অয়নাস্ত' নামৰ উপন্যাসখনত মুখ্য চৰিত্ৰ বীণাক প্ৰতিবাদী কণ্ঠৰ এগৰাকী শক্তিশালী নাৰী হিচাপে অংকন কৰা হৈছে। তথাকথিত ভদ্ৰলোক এচামৰ স্বৰূপ

পৰৱৰ্তী সময়তো সোনতৰা নিৰ্মম বাস্তৱৰ মুখামুখী হ'বলগীয়া হ'ল। কেৱল পণ্য সামগ্ৰীৰ দৰেই ব্যৱহাৰ কৰা স্বামী শান্তনু চলিহাৰ ওচৰত যেন সোনতৰাৰ শৰীৰটোৰ বাদে আন একোৱেই গুৰুত্ব নাপালে। এক কথাত সোনতৰাৰ বৈবাহিক জীৱনো হৈ পৰিল যন্ত্ৰৰং; দুঃখময়। ইমানখিনিতো যেন সোনতৰাৰ জীৱনৰ পৰা দুৰ্ভাগ্যই লগ এৰা নাছিল। স্বামী চলিহাৰ অপমৃত্যু ঘটিল আৰু যাৰ ফলত সমাজত সোনতৰা হৈ পৰিল এগৰাকী বিধৱা নাৰী। বিধৱাৰ ওপৰত সমাজৰ অনেক নিষেধাজ্ঞা, অনেক বাধা আৰু সেইবোৰ যদি কেনেকৈ উলংঘা কৰে বা উলংঘনৰ চেষ্টাও কৰে, তাৰ বাবে ভবিষ্যলগীয়া হ'ব পাৰে অনেক দণ্ড বা কঠোৰ শাস্তি।

অৰ্থাৎ পুৰুষতান্ত্ৰিক সমাজৰ এগৰাকী ভুক্তভোগী মহিলা হিচাপে সোনতৰা চৰিত্ৰটো নিৰ্মাণ কৰি এগৰাকী নাৰীয়ে তেওঁৰ জীৱনকালত স্তৰে স্তৰে কিদৰে শাসন-শোষণৰ বলি হ'বলগীয়া হ'ব পাৰে তাৰ চিত্ৰ অংকন কৰিছে। ইয়াৰ জৰিয়তে মহিলা ঔপন্যাসিক অৰুণা পটঙ্গীয়া কলিতাই এক প্ৰকাৰৰ বিদ্ৰোহ ঘোষণা কৰা দেখা গৈছে।

সময়ৰ পৰিৱৰ্তনৰ লগে লগে মানুহৰ ধ্যান-ধাৰণা, চিন্তা-চৰ্চাৰো সাল-সলনি হৈ গৈ থাকে। একেখন সমাজৰ একেই প্ৰাণী হোৱাৰ পিছতো পুৰুষতান্ত্ৰিক সমাজখনত দীৰ্ঘদিন ধৰি চলি অহা নাৰী নিৰ্যাতনৰ দৰে ঘটনাবোৰ সঁচাকৈ অতি দুৰ্ভাগ্যজনক। এনে শোষণ-নিৰ্যাতনৰ ঘটনাবোৰ তেতিয়াহে নোহোৱা হ'ব যেতিয়া আমি নাৰী আৰু পুৰুষ বুলি কোনো ব্যৱধান আমাৰ মানসিকতাত নাৰাখিম বা মানসিকতাৰ পৰা তেনে ধাৰণাক চিৰদিনৰ বাবে আঁতৰাই পেলাবলৈ সক্ষম হ'ম। ইয়াৰ বাবে প্ৰয়োজন হ'ব উপযুক্ত শিক্ষাৰ ; অৰ্থাৎ যি শিক্ষাই নাৰীৰ প্ৰতিভা আৰু প্ৰকৃতি যে পুৰুষৰ কোনো গুণে কম নহয় সেই কথা সমাজক বুজাবলৈ সক্ষম হ'ব।

নাৰীবাদ আৰু অৰূপা পটঙ্গীয়া কলিতাৰ 'অয়নান্ত' উপন্যাসত নাৰীবাদী চিন্তা : এক বিশ্লেষণ

*মাণিক জ্যোতি গগৈ

*ববিতা খনিকৰ

“নাৰীবাদ হৈছে এক আন্দোলন বা তত্ত্ব যি সমতা আৰু লিঙ্গৰ ভিত্তিত নাৰীৰ অধিকাৰক সমৰ্থন কৰে।” — Oxford Reference Dictionary.

নাৰীবাদ বা ফেমিনিজম শব্দটোৰ মাজতেই এক বহুল ক্ষেত্ৰ জড়িত হৈ আছে। বিশ্বত পুৰুষ, মহিলাৰ সম অধিকাৰক কেন্দ্ৰ কৰি নাৰীবাদৰ এই অৱধাৰণাটোৰ বিকাশপ্ৰাপ্ত হ'বলৈ আৰম্ভ কৰিছিল। পুৰুষসত্তা আৰু নাৰীসত্তা যে কোনো কাৰণতে বেলেগ নহয় তাক প্ৰতিপন্ন কৰিবৰ বাবেই বিশ্বত নাৰীবাদ নামৰ এই তত্ত্বৰ উদ্ভৱ হৈছিল। সপ্তদশ-অষ্টাদশ শতিকাৰ পৰা ইউৰোপত নাৰীবাদী চিন্তাই গা কৰি উঠিছিল। তাৰ পৰৱৰ্তী সময়ত বিকশিত হৈ আহি সাম্প্ৰতিক কালত সমগ্ৰ বিশ্বতে নাৰীবাদে এক আলোড়ন সৃষ্টি কৰিছে। নাৰী আৰু পুৰুষৰ সম অধিকাৰৰ ভিত্তিত প্ৰতিষ্ঠিত হোৱা এই আন্দোলনে আমেৰিকা যুক্তৰাষ্ট্ৰ, গ্ৰেট ব্ৰিটেইন, ফ্ৰান্স আদি বিশ্বৰ আগশাৰীৰ দেশ সমূহকো প্ৰভাৱিত কৰিছে।

নাৰীবাদৰ ধাৰণা :

নাৰীবাদ হ'ল সমাজৰ পিতৃতান্ত্ৰিক আৰু পুৰুষশাসিত সামাজিক গঠনৰ বিপৰীতে হোৱা এক আন্দোলন। নাৰীবাদ পৃথিৱীৰ সকলো পুৰুষৰ বিপৰীতে নাৰীসকলকো সম হোৱাটো দাবী কৰে। অৰ্থাৎ জন চাৰ্ভেৰ মতে “নাৰীৰ পুৰুষৰ সৈতে সমতাৰ ধাৰণা বা ভাবেই হ'ল নাৰীবাদ”

ইংৰাজীৰ ফেমিনিজম বা নাৰীবাদ শব্দটোৰ দৰাচলতে এটা সঠিক সংজ্ঞা নাই যদিও আজিৰ পৰা বহু বছৰৰ আগতেই এই অৱধাৰণাৰ বিকাশপ্ৰাপ্ত হৈছিল।

Rights of Woman' (১৭৯২), Margaret Fullerৰ 'Women in the Nineteenth Century' (১৮৪৫), John Stuart Mill আৰু Harriet Taylor ৰ 'The Subjection of Women' আদি গ্ৰন্থ অন্যতম। ঊনবিংশ শতিকাত নাৰীৰ ভোটদানক লৈ এক আন্দোলনৰ সূচনা হৈছিল আৰু ইয়াকে প্ৰাথমিক তৰংগৰ নাৰীবাদ বুলি কোৱা হয়। সেই আন্দোলন মৰ্মে বিশ্বৰ বহু দেশৰ মহিলাই নাৰী ভোটাধিকাৰ লাভ কৰিবলৈ সক্ষম হৈছিল। ইয়াৰ পৰৱৰ্তী পৰ্যায়ত অৰ্থাৎ কুৰি শতিকাৰ পাছত নাৰীবাদে অন্য এক গতিত বিকাশ ঘটিবলৈ ধৰে যাক 'চৰম নাৰীবাদ' বুলি কোৱা হয়। এই চৰমপন্থীসকলে লিংগ বৈষম্যক সমাজে সৃষ্টি কৰা বুলি অভিহিত কৰে। এই ক্ষেত্ৰত ক্ৰমবিকাশ ঘটোৱা দুগৰাকী নাৰীবাদী চিন্তাবিদ হ'ল Simone de Beauvoir আৰু Betty Friedan। তেওঁলোকে ক্ৰমে 'The Second Sex' আৰু 'The Feminine Mystique' নামৰ গ্ৰন্থ দুখন ৰচনা কৰিছিল। নাৰীবাদৰ ক্ৰমবিকাশৰ ক্ষেত্ৰত Germaine Greer ৰ 'The Female Eunuch', Kate Millett ৰ 'Sexual Politics', Eva Figes ৰ 'Patriarchal Attitudes' আদি অন্যতম। ঠিক সেইদৰে বিংশ শতিকাতো নাৰীবাদৰ ক্ৰমবিকাশত ভূমিকা পালন কৰা গ্ৰন্থসমূহ হ'ল Janet Radcliffe Richards ৰ 'The Sceptical Feminist' : A Philosophical Enquiry, Susan Moller Okin ৰ 'Justice, gender and the family', Jenny Han and Siobhan Vivian ৰ 'Fire with Fire', Naomi Wolf ৰ 'The Beauty Myth' ইত্যাদি।

বিশ্বত ঊনবিংশ শতিকাৰ মাজভাগৰ পৰা নাৰীবাদক এক নতুন মাত্ৰা প্ৰদান কৰাৰ ক্ষেত্ৰত ইংৰাজ চিন্তাবিদ জন ষ্টুৱাৰ্ট মিল আৰু তেওঁৰ পত্নী হেৰিয়েট টেইলৰ অৱদান আছে। বিশ্বৰ অন্যান্য প্ৰান্তৰ সমান্তৰালভাৱে ভাৰতবৰ্ষতো বহু সময়ত নাৰীবাদী চিন্তাৰ বিকাশ ঘটা দেখিবলৈ পোৱা যায়। ভাৰতবৰ্ষত ব্ৰিটিছ শাসনকালত পাশ্চাত্যৰ প্ৰভাৱত নাৰী মংগল, নাৰী মুক্তিৰ চেতনা আদি সমাজত উদ্ৰেক হৈছিল। পাশ্চাত্যৰ উদাৰনৈতিক আদৰ্শ গ্ৰহণ কৰা কেইজনমান ভাৰতীয় সমাজ সংস্কাৰক, ৰাজনৈতিক নেতাই ব্ৰিটিছ শাসনৰ চেষ্ঠাত মহিলা শিক্ষা প্ৰচলন, বাল্য বিবাহ দূৰীকৰণ, সতীদাহ প্ৰথা নিবাৰণ, বিধৱা বিবাহ প্ৰচলন আদি নাৰীৰ বহু কাম নাৰীৰ মংগলৰ বাবে কৰি এক সংস্কাৰমূলক আন্দোলন আৰম্ভ কৰাৰ লগতে নাৰীবাদী চিন্তাৰ জন্ম দিছিল।

আছিল।^{১৭} সামাজিক পৰিৱেশৰ পটভূমিত ঔপন্যাসিকে বীণাপাণিৰ চৰিত্ৰটো অংকন কৰিছে। ভাৰতবৰ্ষত বিশ্বযুদ্ধৰ পুনৰ প্ৰস্তুতি, আপোচহীন ইন্দ্ৰ গৌঁসাইৰ দৰে সংস্কাৰকামী, মহানন্দ বৰুৱা, যতীন বৰুৱাৰ দৰে স্বাধীনতা যুঁজাৰুসকল, জনছন আদিৰ দৰে জাতীয় জীৱনৰ ঐতিহ্য উদ্ধাৰ কৰিব বিচৰা মিছনেৰীসকল, পৰম্পৰাত বিশ্বাসী আইতা ইত্যাদি চৰিত্ৰই উপন্যাসৰ সামাজিক দৃশ্য দাঙি ধৰাত ঔপন্যাসিক সফল হ'ব পাৰিছে বুলি ক'ব পাৰি।

ঔপন্যাসিকে চিৰাচৰিত মূল্যবোধৰ জৰিয়তে গঢ় লৈ উঠা সমাজখনৰ ভাবধাৰাক প্ৰতিফলিত কৰিবলৈ প্ৰয়াস কৰিছে। আইতাৰ চৰিত্ৰটোৰ মুখৰ সংলাপৰ জৰিয়তে তাৰ আভাস পাব পাৰি — “আমি তিৰোতা মানুহে কি কাম নিজৰ হেঁপাহমতে কৰিব পাৰোঁ। তিৰী জনম লৈ কিহৰ ইমান তেজ। “মাজনী জুই দেখিলে নিজে আঁতৰি আহিবি। জুই লৈ খেলিবলৈ মন নেমেলিবি। তিৰি জনম লৈছ, জুয়ে এনেয়ে আগুৰি থাকে, স্বামীয়েই তিৰীৰ সকলো, স্বামী নহ'লে তিৰীৰ একো নাথাকে।”^{১৮} আদি বাক্যই সেই সময়ত নাৰীৰ মনত আৱৰি বখা পৰম্পৰাত ভাৰতীয় সমাজখনৰ স্বৰূপ দাঙি ধৰিছে। বীণাপাণি সজীৰ, কেন্দ্ৰীয় আৰু প্ৰাপ্তি-অপ্ৰাপ্তিৰ চৰিত্ৰ। তাইৰ প্ৰতিটো কামতে অনুসন্ধিৎসু মনৰ উমান পাৰা যায়। বীণাই বিদ্ৰোহ কৰিব পাৰে, অথচ সমাজৰ প্ৰচলিত ৰীতি-নিয়ম উলংঘন কৰি পৃথক হৈ ওলাই আহিবলৈ সাহস কৰিব নোৱাৰে। গভীৰ অধ্যয়নপুষ্টিতাৰ ঔপন্যাসিকগৰাকীয়ে ‘অয়নান্ত’ক এক সুখপাঠ্য উপন্যাস হিচাপে ৰূপান্তৰিত কৰিছে। উপন্যাসখনত ভাষাই আকৰ্ষণীয়তা প্ৰদান কৰিছে। ঊনবিংশ শতিকাৰ অসমীয়া সমাজখনৰ মহাসমৰ, নাৰীৰ স্থান সমাজত কেনে ধৰণৰ আছিল ইত্যাদি কথা উপন্যাসখনত প্ৰকাশ পাইছে। উপন্যাসখনত মধ্যবৃত্ত শ্ৰেণী সমাজৰ চিত্ৰ ফুটি উঠিছে। পৰম্পৰাৰ পৰা আঁতৰি আহি এক নতুন দৃষ্টিভংগীৰে গঢ় লৈ উঠিছে। কেন্দ্ৰীয় চৰিত্ৰ বীণাই সৰুৰেপৰা এক স্বাধীনমুক্ত মনোভাব লৈ সংসাৰত বিচৰণ কৰিছে। বিভিন্ন সৰু-বৰ ঘটনাৰ মাজেদি বীণাই নাৰীৰ অধিকাৰ প্ৰতিষ্ঠাৰ বাবে সদায়েই ঘৰখনৰ নানা ঘটনাৰ সন্মুখীন হ'বলগীয়া হয়।

ঔপন্যাসিক অৰূপা পটঙ্গীয়া কলিতাই তেওঁৰ ‘অয়নান্ত’ উপন্যাসখনত ঊনবিংশ শতিকাৰ বিশাল প্ৰেক্ষাপটক সামৰি লৈছে। নাৰীবাদী দৃষ্টিভংগীৰে ৰচিত এই উপন্যাসখনত মূলতঃ নাৰীৰ অৱস্থান, সৰ্বদা আৰু আত্মপ্ৰতিষ্ঠাৰ সাৱলীল বৰ্ণনা দাঙি ধৰা হৈছে। উপন্যাসখনত প্ৰাক্-স্বাধীন যুগৰ অসমৰ নাৰীৰ সামাজিক স্থান আৰু সংঘাতৰ মাজেদি নাৰীৰ চেতনাৰ উত্তৰণ দেখুওৱা হৈছে আৰু ইয়েই

একবিংশ শতিকাৰ অসমীয়া উপন্যাসত নাৰীবাদ (অনুৰাধা শৰ্মা পূজাৰীৰ 'চাহেবপুৰাৰ বৰষুণ'ৰ বিশেষ উল্লিখনসহ)

তৃষণমণি কলিতা

ইতিহাসে ঢুকি নোপোৱা দিনৰে পৰা পুৰুষপ্ৰধান সমাজখনত নাৰী অৱদমিত, লাঞ্ছিত আৰু নিপীড়িত হৈ আহিছে। বিশ্বৰ সৰ্বত্ৰ গুৰুত্বপূৰ্ণ অধিকাৰসমূহ উপভোগৰ পৰা নাৰীক বঞ্চিত কৰা হৈছিল। সেই সময়ত পুৰুষৰ তুলনাত নাৰীক সামাজিক, সাংস্কৃতিক আৰু ৰাজনৈতিক ক্ষেত্ৰত অংশগ্ৰহণৰ সুবিধা দিয়া হোৱা নাছিল। শিক্ষিতাই হওক বা অশিক্ষিতাই হওক নাৰী কেৱল ঘৰুৱা কাম-কাজত লিপ্ত হোৱাৰ উপৰি সন্তান জন্ম দিয়া যন্ত্ৰ হিচাপেই ব্যৱহাৰ হৈ আহিছে। স্বৰাজ্যোত্তৰ কালতো যদিও নাৰীৰ উচ্চ শিক্ষাৰ প্ৰসাৰ নাইবা সংবিধানেও পুৰুষৰ সৈতে নাৰীৰো সমান অধিকাৰ মানি লৈছে, এমুঠিমান নাৰীয়ে তেতিয়াও পুৰুষৰ শাসন, শোষণ, দমন, কামনা, বাসনা আদি লাঞ্ছনা-গঞ্জনাৰ বলি হৈয়েই আছে। যাৰ বাবে এচাম নাৰীয়ে নিজৰ অধিকাৰৰ কাৰণে প্ৰতিবাদ কৰি ওলাই আহিবলগীয়া হৈছে। এই প্ৰতিবাদকেই দৰাচলতে 'নাৰীবাদী আন্দোলন' বুলি কোৱা হৈছে।

অসমীয়াত 'নাৰীবাদ' শব্দটো একেবাৰে নতুন। 'নাৰীবাদ'ৰ ইংৰাজী প্ৰতিশব্দ 'ফেমিনিজম' (Feminism) ফৰাচী ভাষাৰ 'ফেমিনিন' (Feminine) শব্দৰ পৰা আহিছে। সপ্তদশ-অষ্টদশ শতিকাত পাশ্চাত্যত গা কৰি উঠা এই নাৰীবাদী চিন্তাই পৰৱৰ্তী কালত বিকশিত হৈ সমগ্ৰ বিশ্বতে আলোড়নৰ সৃষ্টি কৰিছে। সমাজত পুৰুষৰ সমানেই নাৰীৰ অধিকাৰৰ উদ্দেশ্যে প্ৰতিষ্ঠিত হোৱা এই আন্দোলনে ব্ৰিটেইন, আমেৰিকা, ফ্ৰান্স আদি দেশসমূহকো প্ৰভাৱিত কৰা দেখা যায়। নাৰী-পুৰুষৰ এই সমান অধিকাৰ সম্পৰ্কীয় গ্ৰন্থ বহুতে লিখি

নাৰীৰ এই স্বাধীনতা, সামাজিক স্থিতি আদি সবল ৰূপত দাঙি ধৰিবলৈ অসমীয়া সাহিত্যত যথেষ্ট সংখ্যক সাহিত্য ৰচিত হৈছে। তাৰ ভিতৰত ৰজনীকান্ত বৰদলৈৰ ‘বহুদৈ লিগিৰি’ (১৯৩০), দণ্ডিনাথ কলিতাৰ ‘সাধনা’ (১৯৩০), চন্দ্ৰপ্ৰভা শইকীয়াৰ ‘পিতৃভিঠা’ (১৯৩৭) ইত্যাদি বহুতো উপন্যাসৰ মাজেৰে নাৰী মনৰ ভাবনা ফুটাই তুলিছে। কিন্তু অসমীয়া উপন্যাসত প্ৰকৃত নাৰীবাদী উপন্যাস ৰচিত হৈছে নিৰূপমা বৰগোহাঞিৰ হাতত। বৰগোহাঞিৰ পাছতেই কেইগৰাকীমান উপন্যাসিকে বিংশ শতিকাত আত্মপ্ৰকাশ কৰি একবিংশ শতিকাতো ভালেকেইখন উপন্যাস ৰচনা কৰিছে। সেইকেইগৰাকী ক্ৰমে অৰূপা পটঙ্গীয়া কলিতা, অনুৰাধা শৰ্মা পূজাৰী, মণিকুন্তলা ভট্টাচাৰ্য, আৰাধনা পটঙ্গীয়া গোস্বামী, পূৰ্বী বৰমুদৈ, বত্সা দত্ত আদিয়েই প্ৰধান। এওঁলোকৰ ভিতৰত অনুৰাধা শৰ্মা পূজাৰীৰ ‘চাহেবপুৰাৰ বৰষুণ’ (২০০৩) উপন্যাসখন উল্লেখযোগ্য। পূৰ্বৰ ভালেকেইখন উপন্যাসতেই নাৰীৰ বন্দীত্বক লৈ উদ্ভিগ্ন হৈছে যদিও নাৰীবাদৰ উদ্ভৱণ ঘটাব পৰা নাই। কিন্তু অনুৰাধা শৰ্মা পূজাৰীয়ে তেওঁৰ তৃতীয় উপন্যাস ‘চাহেবপুৰাৰ বৰষুণ’তহে পুৰুষ আৰু নাৰী সমানে শিক্ষিত হৈ ওলাই আহি সমাজ এখনত নাৰীৰ নিজৰ ব্যক্তিসত্তা আৰু স্বাভিমানক প্ৰতিপন্ন কৰিব খোজা এটি পৰিস্থিতিৰ প্ৰতিফলন ঘটেৱা ‘বৰ্ষা’ নামৰ চৰিত্ৰটিৰ মাজেৰে নতুন নাৰীৰ ৰূপ উদঙাই দেখুৱাইছে।

‘চাহেবপুৰাৰ বৰষুণ’ উপন্যাসখনৰ নায়ক হৈছে প্ৰান্তিক আৰু নায়িকা বৰ্ষা। ইয়াৰ কাহিনীভাগ মূলতঃ এইহাল ডেকা-গাভৰুৰ ব্যক্তিগত সম্পৰ্কত আহি পৰা সংঘাত আৰু ইয়াৰ পৰিণতিৰে আগ বঢ়োৱা হৈছে। বৰ্ষাই হ’বলগীয়া স্বামী প্ৰান্তিকৰ সৈতে দিল্লীৰ পৰা অসমলৈ যাত্ৰা কৰা ৰেল গাড়ীখন আহি বিহাৰৰ এটা সৰু ৰেল ষ্টেশ্বন ‘চাহেবপুৰাত’ এটা সৰু দুৰ্ঘটনাত পতিত হয়। সেই সৰু ষ্টেশ্বনটোত প্ৰায় বাৰ ঘণ্টা সময় অতিবাহিত হোৱাত যাত্ৰীসকলৰ মাজত পানী আৰু খাদ্যৰ বাবে হাহাকাৰৰ সৃষ্টি হৈছিল। ৰেলখনৰ এ.চি. ডবাত বৰ্ষা-প্ৰান্তিকহঁত আৰামত আছিল। কিন্তু সাধাৰণ ডবাবোৰত পানীৰ অভাৱত মানুহে কষ্ট পোৱা অৱস্থাত সেই অসহ্যকৰ কথা বৰ্ষাই সহিব পৰা নাছিল। বৰ্ষাই পানী দিবলৈ বাটৰ ফ্লাস্কটো ল’ব খোজোঁতেই বাংকত শুই থকা মানুহবোৰৰ লগতে প্ৰান্তিকেও দুৰাৰখন বন্ধ কৰিবলৈ ধমক দিছিল। ষ্টেশ্বনত হোৱা এই ঘটনাটিৰ পৰাই বৰ্ষাই গম পালে যে তাইৰ ভাবী স্বামী তাই বিচৰা ধৰণৰ নহয়, বৰং সম্পূৰ্ণ বিপৰীতহে। প্ৰান্তিকৰ হিংস্ৰ চকুৰে বৰ্ষাক বাস্তৱতা মানি ল’বলৈ বাধ্য কৰায়। ট্ৰেইনত লগ

জীৱন কটাবলৈ লোৱা আকস্মিক সিদ্ধান্ত অস্বাভাৱিক। ইয়াত লেখিকাই এনে অস্বাভাৱিক কাহিনী আৰু আমাৰ বৰ্তমান সমাজক অবাস্তৱ কৰি তোলাৰ অন্তৰালতেই আছে নাৰীবাদী আদৰ্শ। সেই আদৰ্শ মানুহৰ চকুত স্পষ্ট কৰিবলৈহে কাহিনীভাগ আগ বঢ়াই নিছে। কিয়নো পূৰ্বৰ দৰে বৰ্তমানৰ নাৰী পুৰুষৰ বহুতীয়া হ'ব নিবিচাৰে, পুৰুষৰ শোষণৰ বলি হ'ব নোৱাৰে। বৰ্তমানৰ নাৰীয়ে নিজৰ আদৰ্শমতে, নিজৰ ৰুচিমতে স্বাধীনভাৱে জীয়াই থকাত কোনোৱে বাধা দিব নোৱাৰে। নতুন নাৰী হিচাপে বৰ্ষাৰ মাজত যি আত্মসন্মানবোধ, স্বাধীন নাৰীৰ চিত্ৰ আদি ফুটাই তুলিছিল তাৰ মাজেৰে নাৰীবাদৰ এক সবল চৰিত্ৰৰ আত্মপ্ৰকাশ ঘটিছে। ভাবী স্বামীক ত্যাগ কৰা, সামাজিক কাম-কাজত স্ব-ইচ্ছাই অংশগ্ৰহণ কৰাৰ মানসিকতাই যথার্থ নাৰীবাদী নাৰী চৰিত্ৰকেই প্ৰমাণ কৰিছে। লেখিকাই বৰ্ষা চৰিত্ৰটোৰ মাজেৰে নাৰীবাদৰ আদৰ্শ প্ৰচাৰৰ এক সুযোগ গ্ৰহণ কৰিছে।

উপন্যাসখনত আন এক নতুন নাৰী হৈছে সঞ্জীৱ দাসৰ মাতৃ 'বিনোদিনী'। বিনোদিনীৰ পিতৃয়ে গোৱা মাৰি মাকক শয্যাশায়ী কৰাৰ পাছতো ডাক্তৰ আনি সুস্থ কৰি তোলাৰ মানসিকতা কাৰো নহ'ল। বিনোদিনীয়ে স্কুলৰ পৰা আহি মাকৰ অৱস্থা দেখি ডাক্তৰ আনে যদিও আইতাকৰ গালি শপনিত দেউতাকেও আহি ফলাখৰিৰে কোবাই ৰাতিৰ ভিতৰতে মাকক মাৰি থ'লে। অৱশেষত বিনোদিনীয়েও নেতাজী সুভাষ বসুৰ আজাদ হিন্দ ফৌজৰ লোকসকলৰ সান্নিধ্যলৈ আহে যদিও মোমায়েক কৃষ্ণকান্তৰ মাধ্যমেদি নেতাজীৰ প্ৰতি অসীম শ্ৰদ্ধা গঢ়ি উঠে- "বিনোদিনীয়ে শুনিছিল নেতাজীৰ ভাষণবোৰ, ভাষণ আৰু নিৰ্দেশনামাৰ ছপা কাগজবোৰ মনোযোগেৰে পঢ়িছিল। নেতাজী অলপ গোড়া Adamant আছিল। তেওঁ দৃঢ়তাৰে নাৰীৰ সম অধিকাৰৰ বাবে থিয় দিছিল, সংখ্যালঘুৰ মৰ্যাদা আৰু জনগোষ্ঠীৰ উন্নয়নৰ প্ৰতি যিমান সজাগ আছিল, ঠিক তেনেদৰে এচাম মানুহৰ অন্তহীন ভোগ-বিলাস, ৰাজনীতিক নিজ স্বার্থত ব্যৱহাৰ কৰাকলৈ গৰ্জি উঠিছিল। সুভাষৰ যি মুক্তিৰ সপোন, তাত বিনোদিনী আৰু বিনোদিনীৰ মাকৰ দৰে অগণন নাৰীৰ মুক্তিৰ সপোন এক হৈ গৈছিল। বিনোদিনী সেয়ে ৰাণী বাঁসী ব্ৰিগেডৰ সদস্য হ'ল। সেয়া হৈ তাই ভাল সংগঠকো হ'ল।" (পৃ. ৯২) কিছুমান ঘটনাই যে মানুহৰ জীৱনৰ গতিয়েই সলনি কৰি দিয়ে তাৰেই উদাহৰণ আছিল বিনোদিনী। বিনোদিনীৰ প্ৰতি শ্ৰদ্ধা থকা বেৰিষ্টাৰ মুখাজীৰ সন্তানক বিনোদিনীৰ গৰ্ভত ৰাখিছিল। কিন্তু মুখাজীয়ে পিতৃৰ পৰিচয় দিবলৈ মান্তি

লগতে সাহসিকতা আৰু মানৱীয়তাৰ ৰূপটো উদঙাই দেখুওৱা হৈছে। কাহিনীৰ শেষতো বৰ্ষা চৰিত্ৰটিৰ মাজেৰে নাৰীৰ স্বাধীনতা আৰু সাহসিকতাৰ পৰিচয় পোৱা যায়। যেতিয়া বৰ্ষাই হ'বলগীয়া বিয়াখন ভংগ কৰাৰ পাছতেই মাক-দেউতাকে বিজু আৰু ৰম্ভুক বৰ্ষাক ঘৰলৈ নিবলৈ পঠিয়ায় আৰু তেনে অৱস্থাত বৰ্ষাক ওলোটাকৈ দুয়োজনে প্ৰান্তিকৰ লগত প্ৰৰঞ্চনা কৰা বুলি কয়, তেনেতে বৰ্ষায়ো প্ৰতিবাদী কণ্ঠেৰে জাঙুৰ খাই উঠি কৈছে, “প্ৰৰঞ্চনা? প্ৰৰঞ্চনা কোনে কাক কৰিলে? প্ৰান্তিকে মোৰ অনুভূতি, আশাক প্ৰৰঞ্চনা কৰা নাই? তহঁত কোনেও মোৰ সিদ্ধান্তৰ কথা লৈ এটাও প্ৰশ্ন নকৰিলি, একপক্ষীয়ভাৱে প্ৰান্তিকৰ পক্ষ ল'লি? কিয়? মই ছোৱালী বাবে? মোৰ সকলো আশা, ইচ্ছা জলাঞ্জলি দি প্ৰান্তিকৰ দৰে বিদেশত থকা ল'ৰা এটাৰ জীৱনত চকু কাণ মুদি চামিল হৈ যাব লাগিছিল নেকি? তেতিয়া মই ভাল ছোৱালী হ'লোঁহেঁতেন তহঁতৰ বাবে?” (পৃ.১২৪)

স্বাধীনচেতীয়া মনৰ অধিকাৰী বৰ্ষাই কোনো লুক-ঢাক নকৰাকৈ পোনপটীয়াভাৱে নিজৰ স্বাধীনতা, ৰুচি-অভিৰুচি, স্বাভিমান, স্ব-মৰ্যাদা বিসৰ্জন নিদিয়াকৈ ষোল্ল দিনৰ পাছত হ'বলগীয়া বিয়া ভংগ কৰাৰ ক্ষেত্ৰত তাইৰ জেদী মনৰ পৰিচয় পোৱা যায়। কাৰণ স্বাভিমান হেৰুৱাই তাই প্ৰান্তিকৰ দৰে ঠেক মনৰ পুৰুষৰ তলত গোটেই জীৱন তিল তিলকৈ অতিবাহিত কৰিব নোৱাৰে। সেয়েহে তাই বিয়া হৈ পুৰুষৰ কামনাৰ বলি হোৱাতকৈ সমাজৰ হকে কাম কৰাই শ্ৰেয় বুলি আগ বাঢ়ি আহিছিল। এই ক্ষেত্ৰত কাহিনীভাগত মূল নাৰীবাদী আদৰ্শ আৰু মুক্ত নাৰীৰূপ সম্পূৰ্ণৰূপে ফুটি উঠিছে। বিনা সংকোচে হ'বলগীয়া বিয়া ভংগ কৰি সমাজৰ হকে কাম কৰিবলৈ বিচৰাটোও এক প্ৰকৃত নাৰীবাদী নাৰীৰ মনৰেই পৰিচয়।

একবিংশ শতিকাত ৰচিত অনুৰাধা শৰ্মা পূজাৰীৰ ‘চাহেবপুৰাৰ বৰষুণ’ উপন্যাসখন সম্পূৰ্ণৰূপে নাৰীবাদী দৃষ্টিভংগীৰে ৰচিত হৈছে। বিংশ শতিকাত প্ৰায়ভাগ উপন্যাসেই নাৰী মনৰ ভাবধাৰাক লৈ ৰচিত হৈছিল যদিও তাত প্ৰতিবাদী নাৰী চৰিত্ৰৰ প্ৰতিফলন স্পষ্ট হোৱা নাছিল। প্ৰায়ভাগ উপন্যাসতে শোষিত, নিষ্পেষিত, অৱদমিত নাৰীৰহে পৰিচয় পোৱা গৈছিল। কিন্তু অনুৰাধা শৰ্মা পূজাৰীয়ে উক্ত উপন্যাসখনত সম্পূৰ্ণৰূপে নতুন নাৰী হিচাপে বৰ্ষা, বিনোদিনী, ৰাখী, বিদ্যা আদিৰ চৰিত্ৰসমূহ উপস্থাপন কৰিছে। এই চৰিত্ৰসমূহৰ মাজেৰে নাৰীৰ নতুন ৰূপটো বিকশিত হৈ উঠিছে। সমাজখন নিকা কৰি নাৰীক সুৰক্ষিত

গীতালি বৰাৰ ‘বুদ্ধজয়া’ উপন্যাসৰ কেন্দ্ৰীয় নাৰী চৰিত্ৰ ‘গোপা’

পুষ্পাঞ্জলী হাজৰিকা

সাম্প্ৰতিক অসমীয়া সাহিত্যিকসকলৰ ভিতৰত জনপ্ৰিয় এগৰাকী সাহিত্যিক গীতালি বৰা। ঔপন্যাসিক, গল্পকাৰ হিচাপে জনপ্ৰিয়তা অৰ্জন কৰা গীতালি বৰাৰ অন্যতম এখন উপন্যাস ‘বুদ্ধজয়া’। ‘বুদ্ধজয়া’ত আছে এগৰাকী নাৰীৰ কৰুণ জীৱন-গাথা।

আমাৰ মহাকাব্য, আখ্যান বা প্ৰচলিত কাহিনীত কিছুমান চৰিত্ৰক গৌণ ৰূপত তুলি ধৰা হয়। যদিও তেনে চৰিত্ৰৰো গুৰুত্ব নাই বুলি ক’ব নোৱাৰি। বৰ্তমান সময়ত তেনে উপেক্ষিত চৰিত্ৰক লৈ বহুকেইখন উপন্যাস ৰচিত হৈছে, য’ত লেখকসকলে নিজা দৃষ্টিভংগীৰে চৰিত্ৰবোৰক সজাই তোলে।

গীতালি বৰাৰ ‘বুদ্ধজয়া’ উপন্যাসখনত বৌদ্ধ ধৰ্মৰ প্ৰবৰ্তক গৌতম বুদ্ধৰ দ্বাৰা উপেক্ষিত, ইতিহাসত উপেক্ষিত বুদ্ধপত্নী গোপাৰ কাহিনী বৰ্ণিত হৈছে। যুগে যুগে নাৰী পুৰুষৰ দ্বাৰা উপেক্ষিতা, ধৰ্ষিতা। সমাজৰ দৃষ্টিত নাৰী সদায় পুৰুষৰ অধীন। কিন্তু নাৰীৰো নিজা মন আছে, ভাবনা আছে, নাৰীৰ সাহস আছে, পুৰুষ অবিহনেও নাৰীৰ সমাজত মূৰ তুলি জীয়াই থকাৰ অধিকাৰ আছে।

তিনিটা খণ্ডত বিভক্ত উপন্যাসৰ কাহিনী অনুসৰি সুপ্ৰবুদ্ধৰ একমাত্ৰ কন্যা গোপাৰ বিবাহ হয় শাক্যৰাজ্যৰ কপিলাবস্ত্ৰৰ ৰাজসিংহাসনৰ উত্তৰাধিকাৰী সিদ্ধাৰ্থৰ সৈতে। সিদ্ধাৰ্থৰ জন্মতেই জ্যোতিষীয়ে ভৱিষ্যতবাণী কৰিছিল যে সিদ্ধাৰ্থই সংসাৰ ত্যাগ কৰি সন্ন্যাসী হ’ব পাৰে। সেয়ে গোপাৰ লগত সংসাৰ কৰাৰ পাছতো, আজীৱন একেলগে থকাৰ প্ৰতিশ্ৰুতিৰ পাছতো সিদ্ধাৰ্থই সংসাৰৰ মায়া-মোহ ত্যাগ কৰি সন্ন্যাস ল’বলৈ গুচি গৈছিল। পিতৃ, মাতৃ, পত্নী, সন্তানৰ দায়িত্ব পালনত ব্যৰ্থ সিদ্ধাৰ্থৰ বাবে পৰৱৰ্তী সময়ত শাক্য ৰাজ্য নিঃশেষ হৈ গৈছিল। সিদ্ধাৰ্থ গৌতম বুদ্ধ হিচাপে সমগ্ৰতে খ্যাতি লাভ কৰালৈকে গোপাও যেন নিঃশেষ হৈ

গ্ৰীষ্মৰ প্ৰখৰ উত্তাপে দহন কৰিছিল দুয়োৰে দেহক— নতুন দীপ্তিৰে উদ্ভাসি উঠিছিল শৰীৰ আৰু আত্মা। (পৃ. ৭৪)

গোপা আৰু সন্তানক এৰি গুচি যোৱা বুদ্ধৰ প্ৰতি গোপাৰ আছিল প্ৰচণ্ড ক্ষোভ, অভিমান। কিন্তু তেওঁৰ প্ৰতি থকা প্ৰেমৰ বাবে সেই অভিমানো তুচ্ছ হৈ পৰিছিল।

সেই আদ্ৰ্ৰতাত ডুবি ডুবি চৌপাশৰ নিথৰ শিলীভূত শূন্যতাক প্ৰশ্ন কৰে, “কেনে আছে তেওঁ?”

সংস্কাৰ সম্পৰ্কীয় :

গোপা ৰাজনন্দিনী পিতৃগৃহত সংস্কাৰত ডাঙৰ হোৱা ছোৱালী। ঘৰত বিয়াৰ আগত সকলোৰে লগত যেনে সংস্কাৰমূলক ব্যৱহাৰ বিবাহৰ পাছতো সেয়া যাতে হেৰাই নাযায় তাৰে বাবে পিতৃৰ আশীৰ্বাদ বিচাৰিছে, “পিতা, আশীৰ্বাদ দিয়ক। আই আৰু আপুনি দিয়া সংস্কাৰ লৈ মই যাতে নতুন গৃহত সকলোকে সুখী কৰিব পাৰোঁ।”

পিতাই প্ৰায়ে কৈছিল, গুণহীনা নাৰীৰ ৰূপ পথৰ দাঁতিত ফুলি থকা মন্দাৰ ফুলৰ দৰে। মন্দাৰ ফুল যিদৰে পূজাত উপেক্ষিত, সেইদৰে গুণহীনা নাৰীও গৃহ তথা সমাজত উপেক্ষিত হয়। পিতাৰ সেই কথা ময়ো অন্তৰৰ পৰা বিশ্বাস কৰিছিলোঁ। (পৃ. ৬৬) স্বামীক সেৱাৰ ক্ষেত্ৰত পিতৃগৃহত পোৱা উপদেশ -

‘পতিক দেৱতাৰ দৰে ভাবিবা। তেওঁক সন্তুষ্ট কৰিব পাৰিলেই দেৱতা সন্তুষ্ট হ’ব।’ (পৃ. ৫৮)

মাতৃ-কন্যাৰ সম্বন্ধৰ প্ৰাচীৰ ভাঙি বন্ধুৰ দৰে সহজ হৈছিল অমিতা। অনাস্বাদিত জীৱনৰ কিছু বহস্য কিছু গোপনীয়তাৰ পাঠ দি গোপাক তেওঁ সাজু কৰিব খুজিছিল এই নিশাটোৰ বাবে। (পৃ. ৫৮)

মাতৃৰ স্বৰূপ সম্পৰ্কীয় :

গোপাৰ সন্তান জন্মৰ পাছতে কেৱল সন্তানটিক চাই গোপাক এবাৰো নমতাকৈ গুচি যোৱা সিদ্ধাৰ্থই নকৈ মাতৃ হোৱা গোপাৰ মন বুজিবলৈ চেষ্টা নকৰিলে। সন্তানৰ ওপৰত পিতৃ-মাতৃ দুয়োৰে সমান অধিকাৰ, সমান দায়িত্ব। কিন্তু সেই দায়িত্ব সিদ্ধাৰ্থই গোপাৰ ওপৰত এৰি দিলে। গোপাই সেই দায়িত্বও

ত্যাগ আৰু সহনশীলতা সম্পৰ্কীয় :

সংসাৰৰ মায়া-মোহ ত্যাগ কৰি সিদ্ধাৰ্থ গৌতম বুদ্ধ হৈছিল। কিন্তু সংসাৰ ধৰ্ম পালন কৰি দৃঢ়তা আৰু স্থিৰতাৰ পৰিচয় দিছিল গোপাই। নিজৰ শাৰীৰিক, মানসিক অস্তিত্বক বিসৰ্জন দিবলগীয়া হৈছিল একমাত্ৰ সিদ্ধাৰ্থৰ বাবে। শৰীৰ আৰু মনেই যাৰ ভগ্নপ্ৰায় তাৰ বাবে জীৱনৰ বং বহইছ, আনন্দ সকলো অৰ্থহীন। সেইবাবে হয়তো ৰাজপ্ৰাসাদৰ সকলো আহ্লাদ উপকৰণ, বহুমূলীয়া বসন, সুকোমল সজ্জা সকলো ত্যাগ কৰি শ্ৰমণা গোপালৈ ৰূপান্তৰিত হৈছিল।

শেষত বুদ্ধক লগ পাওঁতে এটাও উচ্চ বাক্য গোপাই উচ্চৰণ নকৰি সহনশীলতা আৰু ধৈৰ্যৰ পৰিচয় দিছিল। নিজৰ জীৱন-যৌৱন, সুখ, সংসাৰৰ মাদকতা সকলো সিদ্ধাৰ্থৰ বাবে গোপাই ত্যাগ কৰিবলগীয়া হৈছিল।

এয়াতো জীৱনৰ হেমন্ত কাল। বসন্তৰ যৌৱনময়তা শোক আৰু গ্লানিৰ মাজেৰে কোন কাহানিবাই হেৰাই গ'ল। (পৃ.২৬২)

‘বুদ্ধজায়া’ উপন্যাসখনত নাৰী মনৰ যন্ত্ৰণা, ভাব-চিন্তাৰ সুন্দৰ প্ৰতিফলন ঘটিছে। উপন্যাসখনৰ কেন্দ্ৰীয় চৰিত্ৰ গোপাৰ বাহিৰেও মাতৃ গৌতমী, মীনাফি, বিশাখা, পটাচাৰা আদি চৰিত্ৰৰ মাজেৰেও নাৰী জীৱনৰ যাতনা, ত্যাগ, সহনশীলতা আদি মনস্তাত্ত্বিক দিশসমূহৰ প্ৰকাশ ঘটিছে।

নাৰী কাৰোবাৰ সন্তান, কাৰোবাৰ প্ৰেমিকা, কাৰোবাৰ পত্নী, কাৰোবাৰ মা হ'ব পাৰে। কিন্তু সেয়া এগৰাকী নাৰীৰ একমাত্ৰ পৰিচয় হ'ব নোৱাৰে। নাৰীৰো নিজা পৃথিৱী আছে। চিন্তা-ভাবনাৰ এখন জগত আছে। পৃথিৱীৰ প্ৰত্যেক নাৰীৰে সুখী হোৱাৰ অধিকাৰ আছে।

মূলতঃ ইতিহাসআশ্ৰিত সত্য কথাক উপন্যাস আকাৰে প্ৰকাশ কৰি ইতিহাসত উপেক্ষিত নাৰী চৰিত্ৰ গোপাৰ মানসিক দ্বন্দ্বৰ চিত্ৰ, অৱচেতন-চেতন মনৰ ধাৰণাক উপন্যাসৰ পাতত তুলি ধৰি শেষলৈকে পাঠকৰ মনত উৎকণ্ঠা ৰাখিব পৰাটোৱে উপন্যাসিকৰ সফলতাকে নিৰ্দেশ কৰে- সেই সময়ত ৰোহিনী তটতে শুই পৰিছিল গোপা। তেওঁৰ অচেতন্য শৰীৰলৈ এক বিপুল সত্যক ধাৰণ কৰাৰ অপূৰ্ব ক্লান্তি নামি আহিছিল (পৃ. ২৭৮)। ‘বুদ্ধজায়া’ত গৌতম বুদ্ধৰ পত্নী যশোধৰা বা গোপাৰ জীৱনৰ কৰুণ গাথা বৰ্ণিত হৈছে। যোদ্ধা বছৰ বয়সত তেওঁ সিদ্ধাৰ্থৰ সৈতে বিবাহপাশত আবদ্ধ হয়। যেতিয়া সিদ্ধাৰ্থই নিৰ্বাণ লাভ কৰিবলৈ

ভাৰতীয় চলচ্চিত্ৰৰ দাপোণত প্ৰতিবিন্ধিত নাৰীৰ ‘স্বতন্ত্ৰ সত্তা’

পুৰবী চহৰীয়া

বিশ্বৰ ভিতৰতে ভাৰতবৰ্ষ চলচ্চিত্ৰ নিৰ্মাণ আৰু চলচ্চিত্ৰ উপভোগ কৰা দেশসমূহৰ ভিতৰত এখন অন্যতম দেশ। বছৰি শ শ চলচ্চিত্ৰ এই দেশত নিৰ্মাণ হৈ থাকে। তথাপি নাৰীক এক স্বতন্ত্ৰ সত্তা হিচাপে লৈ নিৰ্মাণ কৰা চলচ্চিত্ৰৰ সংখ্যা তেনেই তাকৰ। পুৰুষতান্ত্ৰিক সমাজত নাৰীক সদায় এক নিষ্ক্ৰিয় (passive) জীৱ হিচাপেই গণ্য কৰা হয়। পুৰুষ য'ত এক সক্ৰিয় কৰ্তা। নাৰীৰ মন, নাৰীৰ ইচ্ছা-আকাংক্ষা, আশা-নিৰাশা, কামনা-বাসনা আদিয়ে এই সমাজ ব্যৱস্থাত স্থান দখল কৰিব নোৱাৰে। নাৰী এক স্বয়ংসম্পূৰ্ণ ব্যক্তিত্ব হ'ব নোৱাৰে। সমাজ ব্যৱস্থাই হওক, ধৰ্মই কোৱা হওক, সংস্কৃতিয়েই কোৱা হওক এয়া গ্ৰহণযোগ্য নহয়। গতিকে নাৰীক একক, স্বয়ংসম্পূৰ্ণ ব্যক্তি হিচাপে আলোচনা কৰা, চলচ্চিত্ৰত উপস্থাপন কৰাটো এক ডাঙৰ প্ৰত্যাহ্বান, এক আশংকা যেন নিষেধাজ্ঞা অমান্য কৰা সদৃশ কথা। ই এক ট্ৰু (Taboo) সমাজৰ বাবে গ্ৰহণযোগ্য নহয়।

কিছুসংখ্যক ভাৰতীয় চলচ্চিত্ৰ নিৰ্মাতাই প্ৰচলিত ধাৰাৰ বিপৰীতে গৈ নাৰীক এজন ব্যক্তি হিচাপে কেন্দ্ৰ কৰি নিৰ্মাণ কৰা কেইখনমান ছবিৰ বিষয়বস্তু আজিৰ এই প্ৰবন্ধৰ আলোচ্য বিষয়।

২০১৯ চনত মুক্তিপ্ৰাপ্ত ভাস্কৰ হাজৰিকাৰ অসমীয়া চলচ্চিত্ৰ “আমিষ” আধুনিক জীৱনশৈলীৰ চিকাৰ হোৱা বিবাহিত মহিলা নিৰ্মালিৰ মানসিক অন্তঃস্বৰ ভিত্তিত নিৰ্মিত। ডাঃ নিৰ্মালি শইকীয়া গুৱাহাটী মহানগৰীৰ বাসিন্দা, পেছাত এগৰাকী শিশু চিকিৎসক। তেওঁৰ স্বামী ড° দিলীপ শইকীয়া সমাজৰ বাবে কাম কৰি ভাল পোৱা মানুহ আৰু প্ৰায়ে ঘৰৰ পৰা দূৰত/বাহিৰত থাকে। তেওঁলোকৰ সন্তান পিকুৰ লগত নিৰ্মালি প্ৰায়ে অকলশৰে সময় কটাব লাগে। ডাঃ নিৰ্মালিৰ এই একঘোয়ামি, স্নেহশূন্য, একাকী জীৱনৰ পিষ্ট, ৰুষ্ট। কোনোবা দেওবাৰ এটিত

মতেই চলে। দেখাত এখন সুখী ঘৰ যেন লাগিলেও প্ৰকৃততে কোনোৱেই সুখী নহয়। সীতা আৰু ৰাধা দুয়োজনীয়ে তেওঁলোকৰ স্বামীক লৈ নিৰাশ, হতাশ আৰু পুৰুষতান্ত্ৰিক সমাজ ব্যৱস্থাৰ বলি। ৰাধাৰ বিয়াৰ কিছু বছৰ হৈছে আৰু তাই সন্তান জন্ম দিবলৈ অক্ষম। অশোকে (ৰাধাৰ স্বামীয়ে) সন্তানহীনতাৰ বাবে নিজকে এজন ধৰ্মীয় গুৰুৰ ওচৰত সমৰ্পণ কৰায়, যাতে কামনা-বাসনাৰ পৰা মুক্তি লাভ কৰিব পাৰে। অশোকৰ মতে সন্তান জন্ম দিয়া আৰু স্বামীগৃহৰ দায়িত্ব পালন কৰাটোৱেই এগৰাকী নাৰীৰ জীৱনৰ একমাত্ৰ ধৰ্ম আৰু কৰ্তব্য। যিহেতু ৰাধা বন্ধ্যা, ৰাধাৰ কোনো কামনা-বাসনাও থাকিব নোৱাৰে। ৰাধাৰ ইচ্ছা-আকাংক্ষা, আবেগ, কামনা-বাসনাৰ প্ৰতি অশোক উদাসীন। অশোক এজন আদৰ্শবান মানুহ তেওৰ নিজৰ ধৰণে, সমাজৰ দৃষ্টিত। কাৰণ ৰাধাক বন্ধ্যা বুলি মাতৃগৃহলৈ পঠিয়াই দিয়া নাই বা দ্বিতীয় বিবাহো কৰা নাই। কিন্তু ৰাধাক মানুহ হিচাপে ৰাধাৰ ইচ্ছা-আকাংক্ষা, কামনা-বাসনাক সন্মানো জনোৱা নাই। ‘ফায়াৰ’ চলচ্চিত্ৰখনত পুৰুষপ্ৰধান সমাজত নাৰী কেনেকৈ এক স্বতন্ত্ৰ সত্তা হিচাপে অৱহেলিত আৰু অৱদমিত তাকেই খুব সুন্দৰকৈ উপস্থাপন কৰা হৈছে। তথাকথিত পুৰুষতান্ত্ৰিক সমাজ ব্যৱস্থাৰ ওপৰত এক নিৰ্ভীক, সমালোচনামূলক প্ৰতিনিধিস্বৰূপ— এই চলচ্চিত্ৰখন। ৰাধাও এজনী তেজ-মঙহৰ মানুহ। তাইৰো নিজা ইচ্ছা, কামনা, যৌন-বাসনা আছে। চলচ্চিত্ৰখনৰ শেষৰ দৃশ্যাংশত আমি দেখিবলৈ পাওঁ যে অশোকে যেতিয়া ৰাধা আৰু সীতাৰ সমকামী সম্পৰ্কৰ বিষয়ে জানিব পাৰি ৰাধাক প্ৰশ্ন কৰে, ৰাধাই কয়— “Without desire I was dead” প্ৰখ্যাত প্ৰাণীতত্ত্ববিদ Alfred Kinseyএ তেওঁৰ গ্ৰন্থ ‘Sexual Behaviour in the Human Female (1953)’ত কৈছে— “There is no difference between the libidinal desires of men and women. The passivity associated with female sexuality is at best a myth.” সমকামিতা ‘ফায়াৰ’ৰ মূল উপজীৱ্য নহয়, চলচ্চিত্ৰখনৰ এটা অংশহে। সীতা যতীনৰ নৰবিবাহিতা পত্নী। সীতা এজনী সুস্থ-সবল, সুগঢ়ী, শিক্ষিতা, প্ৰগতিশীল চিন্তাধাৰা ৰখা নাৰী। চকুত অলেখ সপোন, মনত অশেষ কল্পনা লৈ যতীনৰ পত্নী হ’বলৈ, যতীনৰ ঘৰখনৰ নীতি-নিয়মৰ লগত মিলিবলৈ সীতাই যৎপৰোনাস্তি চেষ্টা চলায়। কিন্তু প্ৰথমৰ পৰাই যতীনৰ তাইৰ প্ৰতি উদাসীনতা, আবেগ-উত্তাপহীন অভিব্যক্তিৰ ব্যৱহাৰ দেখি দুখী হৈ পৰে। তাই জানিব পাৰে যে যতীনৰ এটা বিবাহ-বহিৰ্ভূত সম্পৰ্ক আছে। তাইৰ লগত হোৱা শাৰীৰিক মিলন তাইৰ বাবে ধৰ্ষণৰ দৰে হয়, য’ত

পাৰিবাৰিক ভূমিকাৰ উপৰি এক স্বতন্ত্ৰ সত্তা আছে তাক লৈ কোনো ধৰণৰ চলচ্চিত্ৰ নিৰ্মাণ হোৱা মনত নপৰে। ব্ৰাহ্মণ পৰিয়ালৰ নাৰীৰ বৈধৰ্য অতিশয় কৰুণ আৰু ভয় লগা। তেওঁলোকক সামাজিক, ধৰ্মীয় অনুষ্ঠানৰ পৰা বিচ্ছিন্ন কৰি ৰখা হয়। তেওঁলোক নিষ্পেষিত। বৈধৰ্যৰ পাছত চূড়ান্ত একাকিত্বত ভূগে। তেওঁলোকৰ কোনো ইচ্ছা-আকাংক্ষা থাকিব নোৱাৰিব। তেওঁলোক সামাজিক পৰিৱেশত, খোৱা-লোৱাৰ ক্ষেত্ৰতো কঠোৰতকৈও কঠোৰতম নীতি-নিয়মৰ মাজত জীৱন অতিবাহিত কৰিব লাগে নিজৰ সকলো সপোন, আকাংক্ষা, বাসনা ত্যাগ কৰি। পুৰুষতান্ত্ৰিক দেশত পতিহীন মহিলাৰ বাবে এই নিয়ম ধাৰ্য কৰা হয়, পত্নীহীনা পুৰুষৰ বাবে তেনে কোনো নীতি-নিয়ম নাই। পুৰুষৰ ক্ষেত্ৰত নিয়ম সম্পূৰ্ণ পৃথক। এটা দৃশ্যত গিৰিবালাই দুৰ্গাক কয়, ‘জীয়াই থাকোঁতে কেঙ্গে থাকিবি, কি পিন্ধিবি, কি খাবি লোকে ঠিক কৰি দিলা, এথেন ক’ত মৰিবি, কেঙ্গে মৰিবি নিজে ঠিক কৰ।’

দুৰ্গাই সমাজৰ ৰীতিৰ সন্মুখত নিজকে সম্পূৰ্ণৰূপে সমৰ্পণ কৰিছে। তাইৰ বাবে এয়া অৱধাৰিত। গিৰিবালাই নিঃসংকোচে নিজৰ ইচ্ছা-অনিচ্ছাৰ কথা প্ৰকাশ কৰাটো দুৰ্গাই সহজভাৱে ল’ব নোৱাৰে। তাইৰ বাবে নীতি-নিয়মৰ উলংঘন কৰা কথাটো এক পাপ। মৃত স্বামীৰ অস্থি গংগাত বিসৰ্জন দিব পাৰাটোৱেই দুৰ্গাৰ জীৱনৰ একমাত্ৰ উদ্দেশ্য। সৰু গোসাঁনীৰ চৰিত্ৰটো বলিষ্ঠ। তেওঁৰ স্বামীৰ মৃত্যুৰ পাছত সত্ৰত অকলশৰে থাকি মাটি-বাৰী চলাই থাকিব পাৰিছে। মহীধৰ বাপু তেওঁৰ সোঁহাতস্বৰূপ। সৰু গোসাঁনীৰ বয়স ত্ৰিশৰ ওচৰা-উচৰি। তেওঁৰো জীৱনত কামনা-বাসনা, ইচ্ছা-আকাংক্ষা আছে। মহীধৰৰ বাবে আন্তৰিক টান অনুভৱ কৰে, কিন্তু গিৰিবালাৰ দৰে ইমানো সাহসী নহয় যে মনৰ ভাব প্ৰকাশ কৰিব পাৰিব। সৰু গোসাঁনীৰ মহীধৰৰ প্ৰতি থকা অনুৰাগ পৱিত্ৰ, এক স্বৰ্গীয় অনুভূতি, কিন্তু প্লেটনিক প্ৰেমো নহয়। তেওঁ এগৰাকী সাধাৰণ মানুহ আৰু তেওঁৰো যৌন-বাসনা আছে। তেওঁ মহীধৰৰ সুগঠিত শৰীৰৰ প্ৰতি এটা আকৰ্ষণ অনুভৱ কৰে। মহীধৰক লৈ সপোন দেখে।

গিৰিবালাৰ এই পুৰুষতান্ত্ৰিক সমাজ ব্যৱস্থাৰ বিৰুদ্ধে অপ্ৰতিৰোধ্য, বিদ্ৰোহী কণ্ঠ এটা আছে। গিৰিবালাই জীৱন জীয়াব খোজে মুক্তভাৱে, মুকলি আকাশৰ তলত। গিৰিবালাই মৃত স্বামীৰ বঙৰাৰ গহেৰ খৰমত ফুল-তুলসী নিদিয়ৈ। তাই বাঁৰী বিধৱা হৈ ‘কাম’ৰ মাংস খাইছে। গোটেই জীৱনটো আগত পৰি আছে

নাৰীক সুৰক্ষা লাগে। নাৰী শাৰীৰিক বল-বিক্ৰমত পুৰুষতকৈ দুৰ্বল। কিন্তু তাৰ মানে এইটো নহয় যে নাৰীৰ এক স্বতন্ত্ৰ সত্তা নাই, নাৰী পৰাধীন, নাৰী দুৰ্বল। অদিতি পণ্ডিত আৰু শ্ৰীকান্ত পণ্ডিতৰ পুত্ৰ অনিকেটক লৈ এখন সুখৰ সংসাৰ। বিয়াৰ ২৭টা বছৰ অতিক্ৰম কৰাৰ পাছত অহা এখন চিঠিয়ে তেওঁলোকৰ সংসাৰখন তচনচ কৰি থৈ গ'ল। মলহাৰ কামাট নামৰ যিজন ব্যক্তি বহু বছৰৰ আগতে অদিতিৰ সংগীত শিক্ষক আছিল তেওঁৰ এখন উইল আছিল যে তেওঁৰ মৃত্যুৰ পাছত তেওঁৰ সকলো সম্পত্তিৰ গৰাকী অদিতি পণ্ডিত হ'ব। চিঠিখনে অদিতিৰ স্বামীক সন্দিহান কৰে অদিতি আৰু মলহাৰৰ সম্পৰ্কক লৈ আৰু অৱশেষত তেওঁ চৰম সত্যটো উদ্ঘাটন কৰিবলৈ সক্ষম হয় যে অনিকেট আচলতে তেওঁৰ আৰু অদিতিৰ নহয়, অদিতি আৰু মলহাৰৰহে সন্তান। তেওঁ নিজকে বিশ্বাসঘাতকতা আৰু প্ৰৱঞ্চনাৰ বলি হোৱা বুলি অদিতিৰ লগত সকলো সম্পৰ্ক ছেদ কৰে। অদিতিয়ে ভুল কৰিছে। অদিতিৰ ভুল অক্ষমণীয়— এইটো সত্য। আজি ২৫ বছৰে স্বামীক তেওঁ এটা ডাঙৰ সত্যৰ পৰা অন্ধকাৰত ৰাখিছে। হয়তো অদিতিৰ এয়া দুৰ্বলতা। প্ৰথমে গৰ্ভধাৰণ কৰোঁতেই অদিতিয়ে শ্ৰীকান্তক এই সত্যৰ সন্মুখীন কৰোৱাৰ চেষ্টা কৰিছিল, কিন্তু নতুন প্ৰজেক্ট হাতলৈ অহা আৰু দেউতাক হ'ব ওলোৱাৰ আনন্দত শ্ৰীকান্তে কোনো কথাই শুনিব নিবিচাৰিলে। অদিতিয়ে নিজৰ ভুল স্বীকাৰ কৰিছে— অকল শ্ৰীকান্তৰ সন্মুখতেই নহয়, অনিকেট, অনিকেটৰ হ'বলগীয়া পত্নী আৰু শ্ৰীকান্তৰ বন্ধু ড° ৰবি আৰু তেওঁৰ পত্নী মেঘনাৰ উপস্থিতিত। কিন্তু শ্ৰীকান্তে কোনো কাৰণতে ক্ষমা নকৰে। শ্ৰীকান্তক পুৰুষতান্ত্ৰিক সমাজৰ এজন উগ্ৰ প্ৰতিনিধি হিচাপে 'অস্তিত্ব' নামৰ চলচ্চিত্ৰখনত দেখিবলৈ পাইছোঁ। আৰম্ভণিতে অদিতিৰ নামত অহা চিঠিখন শ্ৰীকান্তে খোলে, সেই মুহূৰ্তত অদিতি তেওঁৰ সন্মুখতেই আছিল। শ্ৰীকান্ত এজন নাৰীক এক স্বয়ংসম্পূৰ্ণ ব্যক্তি হিচাপে সন্মান দিব নোখোজা দমনকাৰী স্বামী। অদিতি আৰু শ্ৰীকান্তৰ বিবাহৰ পাছৰ দিনবোৰত শ্ৰীকান্ত ব্যৱসায়ৰ কামত ইমানেই ব্যস্ত থাকিছিল যে প্ৰায়ে মাহ পৰ্যন্ত ঘৰৰ পৰা আঁতৰত থাকে। অদিতিয়ে প্ৰায়ে অকলশৰীয়া অনুভৱ কৰে। অদিতিয়ে বিচাৰিছিল যে হয়তো কিবা কামত নিজকে নিয়োজিত কৰিলে একাকিত্বৰ পৰা অলপ মুক্ত হ'ব। কিন্তু শ্ৰীকান্তে ঘৰখনৰ মহিলাই বাহিৰত কাম কৰাটো নিবিচাৰে। অদিতিয়ে কাম কৰিলে শ্ৰীকান্তৰ বাবে পুৰুষত্বৰ অপমান। অদিতিয়ে নিজৰ অস্তিত্বক লৈ যুঁজ কৰিবলৈ শিকা নাই। সমাজ-সংস্কৃতিয়ে মহিলা

বাহিৰলৈ পুৰুষে খাদ্যৰ সন্ধানত ওলাই গৈছিল আৰু নাৰীয়ে ঘৰুৱা কাম আৰু সন্তানৰ লালন-পালনৰ দায়িত্ব লৈছিল। কিন্তু নব্য প্ৰস্তৰ যুগত (Neolithic) ছবিখন সলনি হ'ল। অঘৰী জীৱন যাত্ৰাৰ অন্ত পৰিল যেতিয়া তেওঁলোকে কৃষি-কৰ্মৰ জ্ঞান আহৰণ কৰিলে। গাঁও পাতি বাস কৰিবলৈ লোৱাৰ পৰা বাসস্থানৰ ব্যৱস্থা হ'ল, লাহে লাহে সভ্যতাৰ আগমন ঘটিল। সভ্যতাৰ লগত বল-পৰাক্ৰমৰ খেলখনৰো আৰম্ভণি হ'ল আৰু তাৰ লগে লগে শাৰীৰিকভাৱে কম পৰাক্ৰমী নাৰীৰো পদমৰ্যাদা অৱনমিত হ'ল।

ভাৰতবৰ্ষত নাৰীৰ মৰ্যাদা সময়ে সময়ে সলনি হৈ থাকে। প্ৰাচীন কালত নাৰীৰো পুৰুষৰ সমানেই সামাজিক আৰু ধৰ্মীয় মৰ্যাদা আছিল। নাৰীক দুৰ্বল, হীন বুলি গণ্য কৰা নহৈছিল। বৈদিক যুগৰ ঋষিসকলৰ ভিতৰত লোপামুদ্ৰা, গাৰ্গী আৰু মৈত্ৰয়ী অন্যতম। লোপামুদ্ৰাই ঋগ্বেদৰ দুটি স্তৱক ৰচনা কৰিছিল। নাৰীৰ সামাজিক মৰ্যাদা বৈদিক যুগৰ পাছৰছোৱা কালত অৱনমিত হ'বলৈ ধৰে। এই যুগৰ পৰৱৰ্তী কালটো হৈছে মধ্যযুগ। মধ্যযুগ নাৰীৰ বাবে আটাইতকৈ হতাশজনক আছিল। নাৰীৰ কোনো স্বাধীনতা নাছিল আৰু সমাজৰ অৱনমিত শ্ৰেণীৰ অন্তৰ্ভুক্ত আছিল বুলি ক'ব পাৰি।

লাহে লাহে আধুনিক যুগৰ আগমনত নাৰীৰ মৰ্যাদাৰ ক্ষেত্ৰত বহুখিনি পৰিৱৰ্তন আহিল। নাৰী আজিও গাৰ্হস্থ্য হিংসাৰ বলি হৈয়ে আছে। পৰাধীনতাৰ শিকলিত আজিও বহু নাৰী বন্দী। চলচ্চিত্ৰত সমাজ জীৱনৰে প্ৰতিফলন ঘটে। সমাজ জীৱনৰ বিকাশ হোৱাৰ লগে লগে তাৰ প্ৰতিফলন চলচ্চিত্ৰত হয়। সমাজত আজি নাৰীক আগৰ তুলনাত ঘৰৰ চাৰিবেৰৰ পৰিসীমাৰ পৰা ওলাই গৈ বিভিন্ন কৰ্মত নিয়োজিত হোৱা পৰিলক্ষিত হয়। স্বাভাৱিকতেই চলচ্চিত্ৰতো আগৰ সেই নাৰীৰ কাৰোবাৰ পুত্ৰী, কাৰোবাৰ পত্নী, কাৰোবাৰ মাতৃ ইমেজত কিছু পৰিমাণে পৰিৱৰ্তন আহিছে। নাৰীৰ স্বতন্ত্ৰ সত্তাই অলপ হ'লেও স্বীকৃতি পাইছে।

গ্ৰন্থপঞ্জী :

- (১) Kinsey, Alfred. Sexual Behaviour in the Human Female. Indian University Press, 1998 (1953).

কামবিলাক মূল্যহীন বুলি ভবা হয়। প্ৰচলিত বিজ্ঞাপনসমূহেও কিছুমান ধাৰণা প্ৰতিষ্ঠিত সত্যত পৰিণত কৰিছে। যেনে পাকঘৰ তথা সন্তান প্ৰতিপালন কৰাৰ ক্ষেত্ৰখনত কেৱল মহিলাসকলকহে দেখুওৱা হয়। যেন তেনে ধৰণৰ কামবোৰ মাথোঁ মহিলাৰ বাবেহে উপযোগী। এনে ধৰণৰ ধাৰণাসমূহ সমাজৰ পৰা বহিষ্কাৰ কৰাত মহিলাসকলৰ কৰণীয় আছে।

বিনা বেতনে কৰ্মৰত মহিলাসকলে দেশৰ অৰ্থনীতি নিৰ্মাণত এক গুৰুত্বপূৰ্ণ ভূমিকা গ্ৰহণ কৰে। এই তথ্যসমূহৰ বহুল প্ৰচাৰ হোৱাটো জৰুৰী। সমান কামৰ বাবে সমান মজুৰি সূত্ৰ বাস্তৱত সু-প্ৰয়োগ হোৱাৰ সুনিশ্চিতৰ বাবে মহিলাসকলে চেষ্টা কৰা উচিত। যোৱা দশকটোত ভাৰতৰ মুঠ ঘৰুৱা উৎপাদনৰ বৃদ্ধি ৬ শতাংশ হোৱাৰ বিপৰীতে শ্ৰমিক মহিলাৰ হাৰ ২৭ লৈ অৱনমিত হয়। নাৰীসকলৰ গাৰ্হস্থ্য হিংসা, যৌন-শোষণ তথা বাল্য-বিবাহৰ জটিল হাতোৰাৰ পৰা ৰক্ষা কৰিবলৈ তেওঁলোকক ভালদৰে শিক্ষিত কৰি তুলি অৰ্থনৈতিক স্বাৱলম্বিতাৰ দিশে লৈ যোৱাটো অতি প্ৰয়োজন। নাৰীসকলে এই ক্ষেত্ৰত সমাজখন সচেতন কৰিবলৈ প্ৰচেষ্টা হাতত ল'ব পাৰে। মাতৃসকল যেতিয়া সুশিক্ষাৰে শিক্ষিত হৈ নিজৰ জীৱনৰ সিদ্ধান্তসমূহ নিজেই ল'বলৈ সক্ষম হয়, তেতিয়া তেওঁলোকে নিজৰ জীয়ৰীকো বিদ্যালয়লৈ পঠিওৱাত আগ ভাগ লয়। গতিকে মাতৃসকলৰ মাজত শিক্ষাৰ প্ৰসাৰ ঘটোৱাৰ ক্ষেত্ৰতো নাৰীসকলে আগ ভাগ ল'ব পাৰে।

বিদ্যালয়সমূহত ছাত্ৰৰ সম সংখ্যক ছাত্ৰীৰ নামভৰ্তিৰ বিষয়টোত মহিলাসকলে গুৰুত্ব আৰোপ কৰিব পাৰে। কাৰণ শিক্ষাইহে মানুহক সমতাৰ পথ দেখুৱাব পাৰে।

অৰ্থনৈতিক স্বাধীনতাৰ বাবে সমাজৰ তথাকথিত পৰম্পৰা কিছুমান ভাঙি নতুনকৈ গঢ়িবলৈ নাৰীসকলে কিছুমান অপৰম্পৰাগত বৃত্তিত আত্মনিয়োজন কৰাটো অতি গুৰুত্বপূৰ্ণ হৈ পৰিছে। গাড়ী-মটৰ মেৰামতি কৰা, ৰিক্সা বা ঠেলা আদি চলোৱা, কাঠ মিস্ত্ৰী বা ৰাজমিস্ত্ৰী আদিৰ দৰে কিছুমান বৃত্তি আকোঁৱালি লৈ সমাজক নতুন আদৰ্শ দেখুৱাব পাৰে।

কেৱল বৃত্তিগত ক্ষেত্ৰতেই নহয়, সাৰ্বজনীন বা ৰাষ্ট্ৰীয় ক্ষেত্ৰতো মহিলাসকলৰ মতামতক প্ৰায়েই অগ্ৰাহ্য কৰা হয়। কোনো আঁচনি গ্ৰহণ কৰাৰ সময়ত মহিলাসকলৰ প্ৰয়োজনক গুৰুত্ব দিয়াটো অতি প্ৰয়োজনীয়। তৃণমূল পৰ্যায়ৰ মহিলাসকলক গুৰুত্ব দি আঁচনি প্ৰস্তুত কৰিলেহে সঁচা অৰ্থত সমাজত

ক্ষেত্ৰত নিজৰ পছন্দক অগ্ৰাধিকাৰ দিবলৈ বা সন্তান জন্মৰ ক্ষেত্ৰত নিজৰ ইচ্ছাক অগ্ৰাধিকাৰ দিয়াৰ অধিকাৰ সম্পৰ্কে নাৰীসকলৰ মনত সচেতনতা গঢ়ি তোলা দৰকাৰ। পুত্ৰ সন্তানৰ মাতৃসকলেও সৰুৰে পৰাই পুত্ৰ সন্তানক লিঙ্গ সমতাৰ ধাৰণাটো শিকোৱা উচিত আৰু মানুহক মানুহ হিচাপে ব্যৱহাৰ কৰিবলৈ শিকোৱা উচিত।

নানা ধৰণৰ সামাজিক বা অৰ্থনৈতিক কাৰণৰ বাবে কিছুমান সমাজত নাৰীসকলক ম'বাইল ফোন ব্যৱহাৰ কৰিবলৈ অনুমতি দিয়া নহয়। প্ৰযুক্তিবিদ্যাৰ সঠিক ব্যৱহাৰ নাৰীসকলৰ বাবে সহজলভ্য হ'লেহে সমান সুযোগ তথা অধিকাৰ ব্যৱহাৰ কৰি নাৰীসকলে অৰ্থনৈতিকভাৱে স্বাৱলম্বী হ'ব পাৰিব। মহিলাসকলে world wide webৰ জৰিয়তে ফেচবুক বা টুইটাৰৰ দৰে সামাজিক মাধ্যমসমূহৰ সুফল ব্যৱহাৰ কৰি সজাগতা সৃষ্টি কৰিব পাৰে। উদাহৰণস্বৰূপে ২০১৩ চনৰ ২৯ মে' তাৰিখে ১০০ গৰাকী মহিলা অধিবক্তাই এক 'অনলাইন' অভিযান আৰম্ভ কৰি ফেচবুকৰ মহিলাবিৰোধী পৃষ্ঠা কেইটামান বন্ধ কৰিবলৈ বাধ্য কৰিছিল।

ইয়াৰ উপৰি বহুলভাৱে প্ৰচাৰিত টেলিভিছন চেনেল, বাতৰি কাকত, ৰেডিঅ' আদিত মহিলাসকলক সজাগ কৰাৰ উদ্দেশ্যে নানা অনুষ্ঠান প্ৰচাৰ তথা প্ৰকাশৰ ব্যৱস্থা কৰিব পাৰে। বিশেষ একোটা গোটক লক্ষ্য কৰি কোনো অনুষ্ঠান সম্প্ৰচাৰ কৰাৰ উপৰি নাৰীৰ শাৰিৰীক আৰু মানসিক উৎকৰ্ষ সাধনৰ উৎসসমূহৰ বিষয়ে সবিশেষ (বিস্তৃত বিৱৰণসহ) জ্ঞান দিবলৈ তথ্যকেন্দ্ৰ আদি স্থাপন কৰা, ভ্ৰাম্যমাণ প্ৰদৰ্শনী আদি অনুষ্ঠিত কৰাটো জৰুৰী। কাৰ্টুন আদিৰ সহায় লৈ নাৰীসকলক সবল কৰিবলৈ চেষ্টা কৰা উচিত। নাৰীৰ অগ্ৰগতি সম্পৰ্কীয় যিকোনো লেখা আদি সামাজিক মাধ্যমত ভালদৰে প্ৰচাৰ কৰা উচিত। 'ব্লগিং'ৰ জৰিয়তেও সচেতনতা গঢ়ি তোলা সম্ভৱ।

নাৰীসকলৰ জীৱনত থকা পুৰুষসকলক এটা কথা উপলব্ধি কৰাবলৈ যৎপৰোনাস্তি(utmost) চেষ্টা কৰা উচিত যে সমাজত সমতাৰ প্ৰজন্ম গঢ়াত তেওঁলোকৰো ভূমিকা আছে। সঠিক সত্যবিলাক যুক্তি তথা প্ৰমাণ সহকাৰে নাৰী সমাজে সমাজৰ ওচৰলৈ আগুৱাই নিবলৈ যত্ন কৰা উচিত, সমতাৰ প্ৰজন্মৰ লাভালাভৰ বিষয়ে সমাজক অৱগত কৰোৱা উচিত। সমতাই সমাজৰ পৰা অৰ্থনীতিলৈ সকলোতে সুফল দিয়ে।

‘মমতাৰ চিঠি’ আৰু
'The River Marcent's Wife : A Letter'
নামৰ কবিতা দুটাত প্ৰতিফলিত স্ত্ৰীত্ব :
এক তুলনামূলক অধ্যয়ন

ড° সংযুক্তা বৰুৱা

‘মমতাৰ চিঠি’ত হেম বৰুৱাই এগৰাকী নাৰীৰ মনস্তাত্ত্বিক অভিব্যঞ্জনাৰ উপস্থাপনৰ যোগেদি প্ৰায় সমগ্ৰ তদানীন্তন নাৰীৰ মনোজগতখনক প্ৰতিনিধিত্ব কৰিছে। অকালতে বৈধৱ্য জীৱনৰ সন্মুখীন হ’বলগীয়া পৰিস্থিতি হোৱাত এগৰাকী নাৰীয়ে তেওঁৰ অতীত, বৰ্তমান আৰু ভৱিষ্যত জীৱনৰ সূত্ৰডাল কেনেধৰণে ধৰি ৰাখে আৰু ৰূপান্তৰ ঘটায় তাৰ মনস্তাত্ত্বিক বিশ্লেষণ কবিতাটোৰ কাহিনীৰ মাজত আছে। পৰম্পৰাগত নাৰীৰ চিৰন্তন আকুলতা, ভাব গধুৰতা আৰু নমনীয়তা কবি হেম বৰুৱাই নামকৰণ কৰা ‘মমতা’ নামৰ নাৰীগৰাকীৰ মাজত আছে। পিতৃগৃহত সহজ-সৰল জীৱন কটাই অহা এই নাৰীগৰাকীক বাস্তৱ জীৱনৰ ৰুঢ়তাই কেনেকৈ পৰিপক্ব কৰি তোলে এই সম্ভেদ কবিতাটোত আছে।

এজৰা পাউণ্ডৰ কবিতাৰ পংক্তিতে আৰম্ভ হোৱা কবিতাটোৰ উপস্থাপনশৈলী ব্যতিক্ৰম। এখন চিঠি লিখাৰ মাধ্যমেৰে নাৰীগৰাকীয়ে মনোভাব প্ৰকাশ কৰে। তেওঁৰ জীৱনত ঘটি যোৱা, ঘটি থকা অনাকাঙ্ক্ষিত ঘটনাৰাজিক চিঠিখনত লিখি উলিয়াইছে। চিঠিৰ প্ৰসংগেৰে কবিতাটোত বহু কথা কৈ গৈছে। সাধাৰণতে আমি আমাৰ প্ৰিয়জন, আত্মীয়লৈ মনৰ গোপন ভাবাবেগ প্ৰকাশ কৰিবলৈ চিঠি লিখোঁ। এই চিঠি আমি আপোনক উদ্দেশ্যি কোনো মাধ্যমৰ জৰিয়তে লিখিত বাৰ্তা ৰূপত প্ৰেৰণ কৰোঁ। যোগাযোগৰ মাধ্যমৰ উপৰি চিঠি লিখাৰ যি প্ৰাচীন ইতিহাস সেই ইতিহাসে যুগে যুগে মানুহক চিঠিৰ প্ৰসংগেৰে আচ্ছাদিত কৰি আহিছে। সেই কৌশলটোক হেম বৰুৱাই নিজা শৈলীৰে কাব্যিক ৰূপ দি উল্লিখিত

অফুৰন্ত হাবিয়াসখিনিক গুৰুত্ব দিবলৈকে পাহৰি পেলাইছে। বাস্তৱে তেওঁক যিখন জগতলৈ নিছে তাত তেওঁ কোনো আপোচ নকৰাকৈ সমযোজনৰ' চেপ্তাত ব্ৰতী আছে। বৈধৰ্য্য জীৱনৰ আটাইতকৈ ডাঙৰ মনস্তাত্ত্বিক সমস্যাসমূহ আৱেগকেन्द्रিক। এনে পৰিস্থিতিত যন্ত্ৰণাদায়ক বিমূৰ্ত কিছূমান আঘাতৰ সন্মুখীন হোৱাৰ পৰা আৰম্ভ কৰি আৱেগিক স্থিৰতা লাভ কৰালৈকে এগৰাকী বিধৱাৰ জীৱনত যথেষ্ট উত্থান-পতন ঘটিব পাৰে। আপাত দৃষ্টিত কবিতাটোৰ নাৰীগৰাকীৰ ভাবত নিঃসংগতাৰ অনুভূতিখিনিহে প্ৰকাশ হোৱা যেন দেখা গ'লেও সমান্তৰালভাৱে ধৈৰ্য, স্থিৰতা, স্বতন্ত্ৰ সত্তা, নাৰীৰ চিন্তা আৰু দৰ্শনৰ মনোবিশ্লেষণো (psychoanalysis) আলোড়িত হৈছে। উদ্বিগ্নতা আৰু অপেক্ষা — এই দুয়োটা মনস্তাত্ত্বিক দিশ কবিতাটোৰ বহিঃপ্ৰকাশ। ইয়াত বৈধৰ্য্য জীৱনৰ ব্যক্তিৰ আচৰণ আৰু কৰ্ম-কাণ্ডত নিজৰ প্ৰত্যক্ষ নিয়ন্ত্ৰণৰ বাহিৰৰ নিৰ্জৰ্ণন বা অচেতন মনৰ অস্তিত্বও চৰ্চা হৈছে। নাৰী মনৰ চেতনাই অৰচেতন বা অৰ্ধচেতন অৱস্থাৰ আৱেগ-অনুভূতিক লৈ কেনেদৰে সজাগ, সচেতন হৈ প্ৰতিক্ৰিয়া নিয়ন্ত্ৰণ কৰে তাৰ নিদৰ্শন বুলি ক'ব পাৰি মমতা নামৰ নাৰীগৰাকী। স্বামীৰ প্ৰতি থকা সংবেদনেৰে পূৰ্ণ প্ৰেম আৰু আকুলতাৰ উপস্থিতিক আওকাণ কৰি তেওঁ সন্তানৰ ভৱিষ্যতৰ পৰিস্থিতি আৰু নিৰাপত্তাৰ কথাও ভাবিছে। ব্যক্তিৰ মনস্তত্ত্বত স্বাভাৱিকভাৱে প্ৰৱেশ ঘটিব পৰা অদ্ভুত চিন্তা বা অদ্ভুত কল্পনাৰ দৰে মমতায়ো চিঠিখনত লিখিছে, “তুমি যিদিনা উলটি আহিবা, মোক আগতীয়াকৈ জনাবলৈ নেপাহৰিবা দেই।” ব্যক্তিকেन्द्रিক কবিতাটোত সামাজিক, সাংস্কৃতিক, আৱেগিক, মূৰ্ত, বিমূৰ্ত বহুকেইটা দিশৰ উপস্থাপন ঘটিছে। আত্মজ্ঞান, স্বাধীনসত্তা আৰু নিজৰ অধিকাৰ, দায়িত্বৰ প্ৰতি সচেতন হৈ বিধৱা নাৰী মমতাই মানসিক চাপৰ দ্বাৰা আক্ৰান্ত হোৱা বিষয়টো আওকাণ কৰিছে। কবিতাটোত বৈধৰ্য্য জীৱন অতিবাহিত কৰিবলগীয়া হোৱা নাৰীৰ মনোবৈজ্ঞানিক দিশৰ চিত্ৰণ সমালোচনাত্মকভাৱে বিশ্লেষণ কৰিব পাৰি। বাহিৰৰ উৰুঙা বতাহজাকে মমডাল আহি কোবাইছে আৰু তেওঁ চিঠি লিখোঁতে মনোযোগ ব্যাহত নহ'বলৈ খিৰিকীখন জপাই লৈছে — স্মৃতি ৰোমস্থন (rumination), তাৰ প্ৰকাশ আৰু বাস্তৱ তথা ব্যৱহাৰিক মুহূৰ্তৰ দিশবোৰত পৰম্পৰাগত এই সহজ-সৰল নাৰীগৰাকীয়ে সহযোগ কৰিছে। নতুন কইনা হৈ পিতৃগৃহৰ পৰা স্বামীগৃহলৈ অহা নাৰীগৰাকীৰ চিন্তা-ভাবনাত একে সময়তে বহুতো ভাবৰ বুৰবুৰণি ঘটিছিল। দাম্পত্য জীৱনৰ আৰম্ভণিতে মমতাৰ মনত বঙীন কল্পনাই

কৰিছে। সাত বছৰৰ ব্যৱধানত ৰঙা ৰিহাৰ সাজ আৰু বগা সাজযোৰৰ স্বৰূপগত বৈপৰীত্যই জীৱন সংগ্ৰাম আৰু ট্ৰেজেদিৰ আৱেগিক, আনুভূতিক আৰু হৃদয়ৰ গভীৰ সূক্ষ্মতা প্ৰতিভাত হৈছে। নাৰীৰ মনস্তত্ত্বত ভিত্তি কৰি ৰচনা কৰা এই কবিতাটোৰ নাৰীগৰাকী পৰম্পৰাবাদী নাৰী। সমাজ ব্যৱস্থাৰ প্ৰচলিত নিয়মৰ প্ৰতি তাই অনুগত। অসমীয়া সমাজ এখনত স্বামীহীনা নাৰী এগৰাকীয়ে কেনেদৰে অকলশৰে জীৱন আৰু জীৱনৰ অনুষ্ণ বৰ্তাই ৰাখিব লাগে সেয়া মমতাই তেনে নাৰীৰ প্ৰতিনিধি হিচাপে চিত্ৰিত কৰি তুলিছে। মমতাৰ চৰিত্ৰটোত কোনো ব্যতিক্ৰম বা প্ৰতিবাদ নাই। অন্য দহগৰাকী নাৰীৰ দৰেই মমতাই নিয়তিৰ নিষ্ঠুৰ পৰিহাস মানি লৈ গতানুগতিক জীৱন আগ বঢ়াই নিছে। চলমান জীৱনত কেতিয়াবা মমতা স্তব্ধ হৈ গ'লেও স্থিতিশীল হৈ যোৱা নাই। আৱেগমিশ্ৰিত ভাবনাৰে অদূৰৰ স্বামীলৈ লিখা চিঠিখনত সমাজ, নাৰী, বৈধৱ্য জীৱন, সংসাৰ, সন্তান, দায়িত্ববোধ, ভৱিষ্যত সূচনা ইত্যাদি দিশসমূহৰ সামগ্ৰিক বিশ্লেষণ ঘটাইছে। অসহায়া, নিঃসংগ, পতিহীনা এগৰাকী নাৰীৰ জীৱন আলেখ্যৰ অৱধাৰণা প্ৰকাশ কৰিবলৈকে হয়তো হেম বৰুৱাই 'উৰুঙা বতাহজাকে', 'খিৰিকীখন জপাই দিওঁ', 'ৰিঙিয়াই মাতিম' ইত্যাদি প্ৰতীক, অভিধাৰ ব্যৱহাৰ কৰিছে। আকৌ প্ৰাপ্তি আৰু আকাংক্ষাৰ আনন্দত এগৰাকী সৰলমনা নাৰীৰ মনোজগতত তোলপাৰ লগোৱা ভাবনা কিছুমানক প্ৰকাশ কৰিবলৈ 'অচিনাকি নিচা', 'কাতিৰ কুঁৱলী সনা', 'কোমল পুৱা', 'মেঘৰ মোহনা', 'হালধীয়া জোন', 'স্বপ্নাতুৰ আলোকৰ মানুহ' ইত্যাদি প্ৰতীক, অভিধাৰ ব্যৱহাৰ কৰিছে। কবিতাটোত 'ৰিঙিয়াই' শব্দটো দুটা প্ৰসংগত ব্যৱহাৰ হৈছে। প্ৰথমতে নৱবিবাহিতা পত্নীয়ে স্বামীৰ অভিব্যঞ্জনা (আকাশৰ মেঘৰ মোহনাত হালধীয়া জোনটো নাওখন হৈ আমাক যে ৰিঙিয়াই মাতিছিল তৰাৰ দেশলৈ) প্ৰকাশ পাইছে। দ্বিতীয়তে স্বামীৰ বিয়োগৰ পাছত তেওঁৰ পুনঃ উপস্থিতিক আৱাহন কৰি বিষাদ অনুভূতি প্ৰকাশ কৰিছে (মই ভোগদৈয়েদি ভটিয়াই গৈ বুঢ়া লুইতৰ বুকুৰ পৰা তোমাক ৰিঙিয়াই মাতিম)। বিশ্লেষণ কৰি চালে দেখা যায় যে এজৰা পাউণ্ডৰ 'The River – Marchants Wife' (চীনা কবি লি-পোৰ কবিতাৰ অনুবাদ) আৰু হেম বৰুৱাৰ 'মমতাৰ চিঠি' কবিতাৰ মাজত যথেষ্ট সাদৃশ্য থাকিলেও হেম বৰুৱাৰ মৌলিকতাও প্ৰকাশ হৈছে। হেম বৰুৱাই তেওঁৰ সৃজনশীলতাৰে নিঃসংগ অসমীয়া নাৰী (বিধৱা) এগৰাকীৰ জীৱন দৰ্শন আৰু সমাজ চিত্ৰণ সারলীল কৌশলেৰে বৰ্ণনা কৰিছে। নাৰীৰ মনস্তত্ত্ব তথা পাৰিপাৰ্শ্বিক

শুধু বগা', 'আনটো পখৰা' ইত্যাদিক প্ৰতীকৰ উদাহৰণ বুলি ক'ব পাৰি। এই প্ৰতীকবোৰে সময়ৰ ব্যৱধান, সংসাৰৰ উত্থান-পতন, জীৱনৰ জটিলতাৰ ইংগিত দিয়ে। নাৰীকেন্দ্ৰিক ভাবনাৰ এই কবিতাটোৱে সামগ্ৰিক সমাজ চিত্ৰণত নাৰীৰ স্থিতিৰ বিষয়েও অৱগত কৰায়।

'মমতাৰ চিঠি' কবিতাটো বিদেশী কবি এজৰা পাউণ্ডৰ 'The River Marcent's Wife : A Letter' নামৰ কবিতাটোৰ প্ৰভাৱ পৰিছে। এজৰা পাউণ্ডৰ 'দ্য ৰিভাৰ-মাৰ্চেণ্ট'ছ ৱাইফ : এ লেটাৰ' কবিতাটো চীনা কবি লি বাইৰ একে নামৰ কবিতাৰ শিথিল অনুবাদ। এজৰা পাউণ্ডৰ 'দ্য ৰিভাৰ-মাৰ্চেণ্ট'ছ ৱাইফ : এ লেটাৰ' নামৰ কবিতাটোত এগৰাকী যোদ্ধা বছৰীয়া ছোৱালী আৰু তেওঁৰ স্বামীৰ মাজৰ সম্পৰ্কৰ কথা বৰ্ণনা কৰা হৈছে। 'মমতাৰ চিঠি'ৰ মমতাৰ দৰে এই কবিতাটোতো পত্নীগৰাকীয়েই চিঠিখন লিখিছে বা কবিতাটোৰ কথকৰূপত আত্মপ্ৰকাশ কৰিছে। মাত্ৰ চৈধ্য বছৰ বয়সত 'দ্য ৰিভাৰ-মাৰ্চেণ্ট'ছ ৱাইফ : এ লেটাৰ'ৰ নায়িকা গৰাকীৰ বিয়া হৈছিল। কম বয়সতে বিয়া হোৱাৰ কাৰণে তেওঁ স্বামীৰ ওচৰত অতি সীমিত কথা-বতৰা পতা আৰু লাজকুৰীয়া স্বভাৱৰ আছিল। যাৰ কাৰণে তেওঁ হাঁহিব পৰা নাছিল আৰু স্বামীজনৰ চকুলৈ চোৱা নাছিল।

At fourteen I married My Lord you.

I never laughed, being bashful.

Lowering my head, I looked at the wall.

Called to, a thousand times, I never looked back.

অৱশ্যে বয়স বঢ়াৰ লগে লগে তেওঁ স্বামীগৰাকীক ভাল পাবলৈ ধৰিলে। স্বামীৰ প্ৰতি তেওঁৰ প্ৰেম মাথোঁ বাঢ়ি গ'ল। চিঠিখন লিখাৰ সময়ত স্বামীজন নোহোৱা হোৱাৰ পাঁচ মাহ হ'ল আৰু তেওঁ কেতিয়া ঘূৰি আহিব তাৰ কোনো ধাৰণা নাছিল।

At sixteen you departed

You went into far Ku-to-en, by the river of swirling eddies,

And you have been gone five months.

The monkeys make sorrowful noise overhead.

পৰিস্থিতিৰ পৰিপূৰক হিচাপে নাৰীগৰাকীয়ে এনেধৰণে মনৰ ভাব প্ৰকাশ কৰে যে তাইৰ গাঁৱৰ বান্দৰবোৰেও তেওঁৰ বাবে দুখী যেন হৈ শব্দ কৰে। তেওঁ

কবিতা দুটাৰ শেষৰ ফালে বজ্জাই ঋতুৰ পৰিৱৰ্তন আৰু সময়ৰ গতিৰ কথা বুজাই প্ৰকৃতিৰ উপাদানৰ পৰা প্ৰতীক, চিত্ৰকল্পৰ ব্যৱহাৰ কৰিছে। স্বামীৰ অনুপস্থিতিৰ প্ৰেক্ষাপটত গোট খোৱা অপেক্ষাৰ যন্ত্ৰণাৰ ইংগিত প্ৰকাশ পাইছে। তেওঁলোকে যিবোৰ বেদনাদায়ক পৰিস্থিতিৰ সন্মুখীন হৈছে, সচেতন হৈছে, তেওঁৰ সৈতে এই পৰিৱৰ্তনসমূহৰ সাক্ষী হ'বলৈ তেওঁৰ স্বামী উপস্থিত নহয়। তেওঁ যুৰীয়া হালধীয়া পখিলাবোৰ দেখি মনত উদ্ভৱ হোৱা ভাবনা ব্যক্ত কৰিছে। স্বামীৰ অবৰ্তমানত যোৰ পাতি থকা পখিলাবোৰৰ দৃশ্য দেখি তেওঁৰ হৃদয় বেদনাদায়ক হৈ উঠিছে। পখিলাবোৰ চাই থাকোঁতে তেওঁৰ নিজৰ বৰ্তমানৰ যন্ত্ৰণাৰ প্ৰতি সচেতন আৰু জীৱনত অনুভৱ কৰিবলগীয়া পৰিৱৰ্তনৰ প্ৰতি সচেতন হৈছে। এই ধাৰণাটোৱে তেওঁৰ সৰল মনটোৰ পৰিচয় দিয়ে। কবিতাটোত তেওঁৰ চূড়ান্ত আবেগবোৰক জীৱনৰ ভৱিষ্যতৰ পৰিৱৰ্তনক সুখদায়ক বুলি চোৱাৰ ইচ্ছাকৃত প্ৰয়াস হিচাপে গণ্য কৰিব পাৰি। যদি তেওঁৰ স্বামীয়ে উভতি অহাৰ আগজাননী দিয়ে, তেতিয়া তেওঁ স্বামীক লগ কৰিবলৈ যাত্ৰা কৰাৰ পৰিকল্পনা কৰিব পাৰে। 'মমতাৰ চিঠি' আৰু 'দ্য ৰিভাৰ-মাৰ্চেণ্টছ ৱাইফ : এ লেটাৰ'ত শোক আৰু অনুশোচনাই কেন্দ্ৰীয় ভূমিকা পালন কৰে। দুয়োগৰাকী পত্নীৰূপী নাৰীয়ে জীৱনৰ প্ৰতিটো পৰ্যায়ৰ প্ৰতি একাধিক স্তৰৰ আবেগ অনুভৱ কৰা জটিল মানুহ হিচাপে নিজকে প্ৰকাশ পায়।

'মমতাৰ চিঠি'ৰ নাৰীগৰাকী বিধৱা। 'দ্য ৰিভাৰ-মাৰ্চেণ্টছ ৱাইফ : এ লেটাৰ'ৰ নাৰীগৰাকীও যে স্বামীহীনা সেই কথা পৰোক্ষভাৱে বুজোৱা হৈছে। দুয়োটা কবিতাত প্ৰেম, আকুলতা আৰু বিচ্ছেদ প্ৰকাশ হৈছে। কাল আৰু প্ৰকৃতিৰ প্ৰতিটো উপাদানে নাৰী দুগৰাকীক মৃত্যু হোৱা আৰু নিৰুদ্দেশ হোৱা তেওঁলোকৰ স্বামীৰ কথা মনত পেলাই দিয়ে। কবিতা দুটাৰ বঙক আবেগ বা দৃষ্টিভংগীৰ প্ৰতীক হিচাপে ব্যৱহাৰ কৰা হৈছে। 'মমতাৰ চিঠি'ত যিদৰে বগা বঙটোৱে অসমীয়া বিধৱা নাৰীয়ে পৰিধান কৰা কাপোৰ-সাজৰ ৰং বা উকা জীৱনৰ ৰং আৰু পখৰা বঙটোৱে ভৱিষ্যতৰ, সন্তাননামূলক আশাৰ প্ৰতীক হিচাপে বুজাইছে, ঠিক তেনেকৈ 'দ্য ৰিভাৰ-মাৰ্চেণ্টছ ৱাইফ : এ লেটাৰ'ৰ হালধীয়া পখিলা উৰি গুচি যোৱা বৰ্ণনাটোৱে প্ৰতীক হিচাপে বছৰৰ শেষ, ঋতুৰ শেষ বা ভাল দিনৰ শেষ সময়ৰ কথাখিনি বুজাইছে। যুৰীয়া পখিলাবোৰৰ দৰে তেওঁৰ জীৱন নহয়। সিহঁত "যোৰযুক্ত" আৰু সিহঁতে তেওঁৰ সন্মুখত আহি উল্লাসেৰে নাচি-বাগি "আঘাত"

প্ৰসংগটোকা :

- (১) সামাজিক উদ্দীপনাসমূহৰ প্ৰতি ব্যক্তিয়ে আগ বঢ়োৱা বৈশিষ্ট্যপূৰ্ণ প্ৰতিক্ৰিয়া আৰু পৰিৱেশৰ সামাজিক গাৰ্থনিৰ প্ৰতি তেওঁ কৰা সমযোজনৰ মান বা গুণে ব্যক্তিগৰাকীৰ জীৱন-ধাৰণ আৰু ব্যক্তিত্ব নিৰ্ধাৰণ কৰে।

গ্ৰন্থপঞ্জী :

- (১) তালুকদাৰ, নন্দ। কবি আৰু কবিতা। বনলতা, গুৱাহাটী-১, ডিব্ৰুগড়-১, ২০২১।
- (২) ডেকা, হৰেকৃষ্ণ। আধুনিক কবিতা (অসমীয়া আধুনিক কবিতাৰ সুদীৰ্ঘ বিচাৰেৰে)। পেপিৰাছ, গুৱাহাটী, ২০১৩।
- (৩) বৰদলৈ, নিৰ্মলপ্ৰভা। কবিতামঞ্জৰী। বিশ্ববিদ্যালয় প্ৰকাশন বিভাগ, গুৱাহাটী বিশ্ববিদ্যালয়, ২০০৮ (১৯১০)।
- (৪) বৰা, অনিল। কবিতাৰ চৰিত্ৰ। জ্যোতি প্ৰকাশন, গুৱাহাটী, ২০০৭।
- (৫) মজুমদাৰ, বিমল। অসমীয়া কবিতাৰ বিচাৰ। জাৰ্ণাল এম্পাৰিয়াম, নলবাৰী, ২০০৮।

English :

- (1) Personnae : The Collected Poems of Ezra Pound, New Direction as, 1950, Published in England as Personnae : Collected Shorter Poems, Faber, 1952, New Edition Published as Collected Shorter Poems, Faber, 1968.

family. His children also take their mother's clan name. Generally, the term matriarchy leads us to think that in such societies, women enjoy a privileged position. But is it actually so? Is the lot of women in those societies different?

It is significant that the institution of bride-price (which probably engenders a feeling of possession in husbands) does not exist in a matrilineal society like that of the Garos and Khasi-Pnars, presumably because of its incompatibility with a system in which the women play a more important role in the social system than the man. This is, of course, often exaggerated and women themselves would be the last to arrogate to themselves the role of matriarchs. In fact, to the uninitiated, the idea that they 'rule the roost' is a favourite one, and others are led to believe that here women lay down the law for the family to follow. In practice, this seldom occurs. Women is accorded respect as one through whom the race, or more precisely the clan, is propagated, but in recognition of the fact that her commitments as a mother and housewife are a full time occupation, responsibilities relating to regulation of the family are entrusted to men-folk.

Garos social system concentrates power in the *mahari*, which is the group of matrilineally related males. The father is the head of the family. He is known as *nokgipa* (owner). He can punish any member who does something wrong. Men and women work jointly for the subsistence of the family; and the work-load on the males and females is almost equal. Men's work is confined solely to hard work which the womenfolk are not capable of doing, such as felling trees, burning the jhum, construction of a house etc. All other works such as planting and harvesting, and all domestic works such as cooking, husking of paddy, preparation of rice-beer, fetching of fuel and water, are all women's work.

In respect of exercising authority over the household possessions as well as landed property, the male member's work is final, although a woman's approving consent is sought for by the loving husband. She cannot, albeit, wield exclusive right over any material possession. Women have no accession to incorporeal property.

or all the women in general of the *mahari* is not considered as essential. Women must always abide by the decision of the male elders. Marriages are settled by mahari and the opinion of the girl is not considered significant. The *mahari* can decide to give a very young girl in marriage to an elderly person, and the girl has no redress.²

Women are quite excluded from village administration. A woman can never be a village headman (nokma), because a village 'nokma' has certain ceremonial functions, and such ceremonial rites cannot be performed by a woman. The position occupied by women in village office is considered to be the lowest and equivalent to that of children. In areas where there are bachelors' dormitories, women, the nokma's wife, are not allowed to enter the dormitory by the front entrance.

In Garo society, property is inherited in the female line, but a man must always be there to manage property. However, the case of widows is different. In all other cases, the husband manages property, and when he is too old, he passes over the management to his sister's son, whom he brings as his nokrom or resident son-in-law. In no case can a woman sell or transfer any property. Women may make certain incomes, such as- by selling rice-beer, which need not necessarily be spent towards the general expenditure of the family. But she cannot spend such amount without the consent of her husband. However, such amounts may be used for purchasing something for her or for the children.³

From the above discussion, it is clear that among the Garos, male blood relations or *mahari* exercise control over affairs of the family and even in matters affecting women. In arrangements of marriage, for instance, women are not consulted though male in-law often are. In relation to property, though it is inherited in female line, it is always managed by the male *mahari*.

The Khasi society is matrilineal and female centred. The succession is traced to the female. Pointing to the significant pattern of the residence of the spouse after marriage, Gardon stated-- "The most remarkable feature of the Khasi marriage is that it is usual for the husband to live with his wife in his mother-in-law's house. This

matrilineal system. I sometimes feel that indirectly it has considerable effect in encouraging the free progress of the woman and it tends to make them real equals of men. Their innate qualities get scope for evolution and development and they are more mature members of their society than are their sisters elsewhere. You sometimes give them a position in public affairs which any can envy.¹⁰

Among the Khasi-Pnars, household responsibilities are shared between the maternal uncle and the father. There is a saying that the father provides for the family's livelihood, but the uncle has to deal with matters of life and death. In other words, the father earns for his own wife and children; but in matters affecting the clan, or the family, (excluding the father who must belong to a different clan), such matters as the arrangement of marriages, management of ancestral property and performance of religious duties (in non-Christian families), it is the uncle, who makes decisions though generally in consultation with other members of the family. This situation is particularly true of the youngest daughter who is the principal, if not the sole, heiress to the family property. She cannot dispose of ancestral property without the consent of the uncle. In conservative families, their advice in matters of social conduct and behaviour is often sought. The impact of modernism and other cultures has no doubt eroded the maternal uncle's authority but by and large the convention is still honoured. In Khasi society, the husband (and father) because he belongs to a different clan, is isolated from his wife and children in such social matters. In non-Christian families, even in death, his bones must not lie with those of his wife and children but must be deposited in a separate ossuary with those of his maternal or blood relations. Yet, while he lives, his authority as father is respected. In well-organised families, the duties of a father and those of the uncle are clearly defined. Troubles, if and when they arise, are caused by intrusion of one into the sphere that property belongs to the other. This isolation of the husband from the wife's family is carried to a greater length among the pnar, especially in orthodox families. Often the husband may only be at his wife's home during the night. By the morning he is out, to return to his maternal home. There alone he can act freely.

References

1. Simon, I.M.: Meghalaya, p-16
2. Goswami, M.C. and Mazumdar, D.N.: Social Institutions of the Garo of Meghalaya, p-58
3. Ibid, p-60
4. Gardon, P.R.: The Khasis, p-70
5. Choudhury, J.N.: The Khasis Canvas, p-127
6. Ibid, p, 127
7. Natarajan, N.: The Missionary Among the Khasis, p-18
8. Dev, N.K.: Tradition and Modernity in Khasi Society, p-24
9. Natarajan, N: Ibid, p-18
10. Dev, N.K.: Ibid, p-24
11. Simon, I.M.: Ibid, p-17, 18
12. Mazumdar, D.N.: The Garos, p-41

(The author is a Professor in the Dept. of Assamese,
Gauhati University as well as a prominent writer)

Infertility is a global reproductive health issue in today's world. Large number of people are affected by infertility in their lifetime. Around 17.5% of the adult population, which is roughly 1 in 6 worldwide - experience infertility. The new estimates show that there is limited variation in the prevalence of infertility between different regions. The rates are almost comparable for high, middle, and low-income countries, indicating that this is a major health challenge globally. Lifetime prevalence of infertility was found to be 17.8% in high-income countries and 16.5% in low- and middle-income countries. This shows the urgent need to increase access to affordable, high-quality fertility care for those in need. "The report reveals an important truth: infertility does not discriminate," said Dr Tedros Adhanom Ghebreyesus, Director-General, WHO. (WHO report,2023)

In India, the discussion of infertility both in men and women has recently gained recognition. Infertility affects approximately 15 per cent of Indian couples. A double-digit increase in infertility has made it a personal and societal health concern in India (Athawale, 2022). Infertility negatively affects couples socially and financially, in addition to mental stress. India has a population of as many as 27.5 million infertile people, including men and women, according to the Indian Society of Assisted Reproduction (<https://www.isarindia.net/>). One in every fifteen Indian couple struggles with infertility. However, there is a little open discussion about the situation's mounting concerns and widespread ignorance of it. The issue is exacerbated by late marriages, demanding lifestyles, obesity, excessive consumption of fast food, smoking, drinking, and drug addiction (Fatemi,2022).

Motherhood, is an important aspect of becoming a complete woman, and the inability to give birth to a child makes the woman feel incomplete and "defective". While most women experience support from their husbands, but confrontation with family and society compel them to feel victimized and isolated. Pregnancy is

OBJECTIVES

The main objectives of the study include-

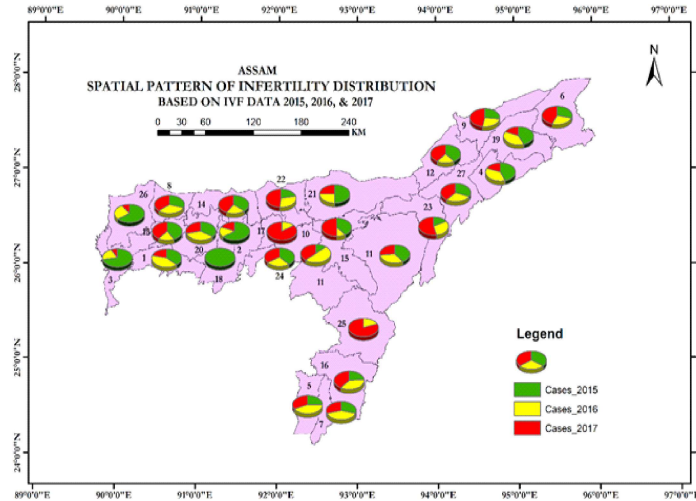
- i. To explore the dominant causes contributing to infertility in the state of Assam;
- ii. to find out the age group with the most number of infertility cases;
- iii. to understand the challenges the childless couples face and the role of family and society;
- iv. to understand infertility as a psycho-social problem in the attainment of motherhood.

METHODOLOGY

The study is based on both primary as well as secondary data. While the secondary data here has been collected from the office of Pratiksha Hospital Guwahati, which is one of the largest medical care unit specialized in Assisted Reproductive Technique (ART) and other infertility treatments. From here the data about infertility cases, the type of treatment opted for, main causes and concerns regarding it etc. has been collected. Other secondary sources consulted include a few regional, national and international publications along with relevant newspaper articles, books and journals.

Further in order to have more detailed information on various aspects of this issue, primary data has been collected with the help of well-designed questionnaire cum schedule from the persons opting for such infertility treatments. Here, while selecting the samples care has been taken to include women of different age group, economic condition, and socio-cultural background. While filling up the schedules some informal discussion with them was also made. Further, primary data has been collected with the help of well-designed questionnaire cum schedule from fifty women opting for such infertility treatments. Here, while selecting the samples care has been taken to include women of different age groups, economic condition, and socio-cultural background. Further, a few doctors (involved in infertility treatments) and one psychologist have been

Table 1. District wise distribution of infertility cases registered in Pratiksha Hospital, Guwahati

Source : Secondary Data from Pratiksha Hospital, Guwahati

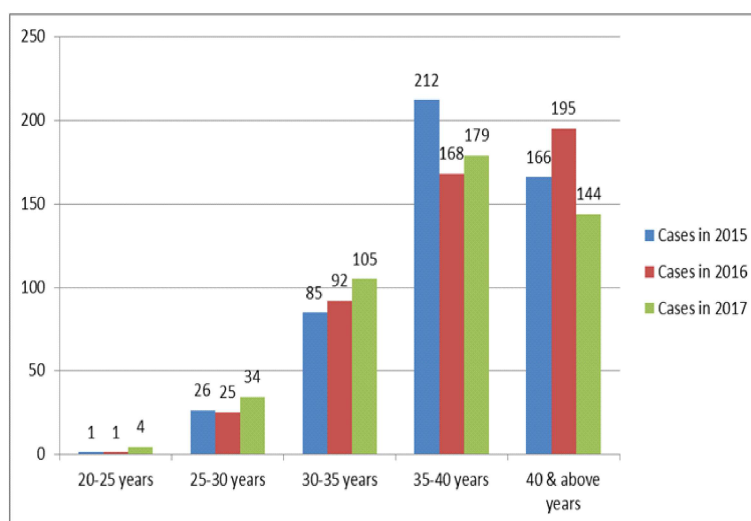
Causes of Infertility

An infertility diagnosis is given to a couple who has been unsuccessful to conceive over the course of one full year. When the cause of infertility exists within the female partner, it is referred to as female infertility. Female infertility factors contribute to about 50% of all infertility cases and female infertility alone accounts for approximately 1/3rd of all infertility cases and male factors also contribute to about 1/3rd of it. The cause is either a combination of male and female factors or unknown. Many infertile couples generally prefer to try for one or two years (sometimes on being advised by doctor) before opting for treatments. After trying for about two years, 95% of the couples generally successfully conceive.

Sometimes in a women, various factors can disrupt this process at any stage so female infertility is caused by one or more factors listed as shown -

Steiner, 2015). There is a negative relationship between age and fertility status of a woman, so, as the age of a woman increases, her chances of conceiving decreases. Various studies have shown that, in the recent days more women are deliberately delaying motherhood because of various reasons (Botting & Dunnell, 2003). Becoming pregnant at higher age carries greater risk for both mother and fetus and so before proceeding for infertility treatments, patients should be made aware of the risk involved (Crawford & Steiner, 2015). From the secondary data collected from Pratiksha hospital, Guwahati, it has been found that women in the age group of 35 to 40 years have registered the highest number of infertility cases in all the years under consideration, which was followed by 40 years and above age group and 30-35 years age group.

Fig. 2 : Cases of Infertility registered in different age groups, 2015-17

Source : Secondary data from Pratiksha Hospital, Guwahati

Besides, other factors contributing to infertility are overweight and underweight, smoking and alcohol consumption, sexually transmitted diseases, and lifestyle disorder.

the pressure of having children and family is everywhere- be it in commercials advertisements, television shows or movies". The agony, pain and distress are common. In almost all the cases, females are more victimized, they are misbehaved and ill treated by the family members, including their husbands. Because of which most of the respondents reported hesitation in attending family or social gatherings. Though most of the women were from educated and well-to-do families, many of them have tried other beliefs and practices such as going to astrologers, visiting various holy places, trying various sorts of herbal and local remedies.

REMEDIAL MEASURES

While conducting this research, various aspects of a woman's life and challenges regarding infertility came to light. This a very sensitive issue which needs to be cared for as it leaves scars in the personal, family and societal life of the couples. Some of the remedial measures for dealing with infertility may be suggested as -

- (a) Couples diagnosed with infertility should not lose hope and remember that it is just a biological deformity which is curable to a considerable extent. There are different types of treatment available and as already discussed, IVF is the most widely preferred infertility treatment because of its higher success rate.
- (b) The couples should comprehend the instructions given by the doctor and act accordingly.
- (c) The couples should not postpone having kids when ready, because the primary factor is the age of the female spouse which affects a couple's ability to successfully conceive.
- (d) Infertility can take an emotional toll on individuals and couples. Seeking counseling or support groups can provide emotional support, coping strategies, and help manage stress.
- (e) Awareness and gender sensitization programmes should be conducted at local levels from time to time to make people aware about the treatments available.

6. Manimekhalai, K., Poulpunitha, S., & Veeramani, P. (2020). Infertility: an alarming situation in India. *Int J Sci Technol Res*, 9(02), 2606-2609.
7. Notman, M. T. (1990). Reproduction and pregnancy: A psychodynamic developmental perspective. *Psychiatric aspects of reproductive technology*, 13-24.
8. Patel, T. Patel, Tulsi.: *Fertility Behaviour: Population and Society in a Rajasthan Village. Social and Cultural Context of Fertility.* Oxford University Press, Delhi. 1994. P. 74-105. ISBN: 0-19-563539-6.
9. Purkayastha, N., & Sharma, H. (2021). Prevalence and potential determinants of primary infertility in India: Evidence from Indian demographic health survey. *Clinical Epidemiology and Global Health*, 9, 162-170.
10. Ramaraju, G. A., & Muvvala, S. P. R. (2022). Access to infertility care and ART treatment in India: a clinician's perspective. *Best Practice & Research Clinical Obstetrics & Gynaecology*, 102302.
11. Sharma, A., Shrivastava, D., & Sharma IV, A. (2022). Psychological Problems Related to Infertility. *Cureus*, 14(10).
12. Widge, A. (2002). Sociocultural attitudes towards infertility and assisted reproduction in India. *Current practices and controversies in assisted reproduction*, 60, 74.
13. <https://timesofindia.indiatimes.com/readersblog/mysavvyarticulation/rising-cases-of-infertility-in-india-both-men-and-women-46439/>
14. <https://www.deccanherald.com/science-and-environment/the-rising-problem-of-infertility-in-india-1105245.html> <https://www.isarindia.net/>

*(The author is a Research Scholar in the Dept. of Geography,
Gauhati University, Guwahati, Assam)

** (The author is a Professor in the Dept. of Geography
Gauhati University, Guwahati, Assam)

rely on a psychological image of their affinity. In *Culture, Space and the Nation-States: From Sentiment to Structure* Dipankar Gupta draws on Anderson's idea of the nation, while defining it primarily as a sentiment on which the structures of the state aspire to organize a collective life. Gupta says that the coupling of the sentiments of the nation and the structures of the state together bring about the nation-state. In the context of India, the nation-state sentiment emerged first as a result of the anti-colonial struggle. In later decades, after the fulfilment of the dream of decolonization in India, the nation-state sentiment gradually started to falter. The reason is that in India there are different regions and ethnic nationalities. The metropolitan centres of a nation-state distinguish themselves from the regional margins or peripheries, and the latter too, with their local diversities create further problems in the process of homogenization and in creating a common sentiment. The regional margins with their ethnic uniqueness often feel that the metropolitan centres remain as the primary space of the nation, whereas their problems are hardly represented at the centre. In the context of India, particularly, the essentialist notion of the nation seems to shift towards a fractured one with lot of pluralities. Gupta mentions the metaphor of participation as an essential constituent of the nation-state; in the Indian context, we all know that it was the anti-colonial resistance which worked as a metaphor of participation or common sentiment. Such metaphors successfully work only when the marginal spaces and cultures are respected and the issues of identity conflict do not arise. It is important for the nation-state to integrate the marginal spaces within the geographical territory of the country, resolving the differences. Secessionist tendencies often appear because of the failure of the nation-state metaphor, and localism emerges as resistance to the national sentiment. A nation-state often encounters communities situated in the peripheries with their divergent cultural practices. The act of assimilating the marginal people to the mainstream sometimes remains an abstract dream because the nation-state fails to be sensitive towards the diversities and pluralities of the communities residing in the regional spaces or in the peripheries. As

insurgent groups in the North-East and their struggle to attain sovereignty and freedom from the Indian nation-state. He blames the centre's failure to understand the problems of the region as one of the chief causes of such phenomenon. He defines the secessionist tendency of the tribal communities of the North-East as the ethno-nationalistic assertion by which they reflect a constant fear of being subsumed by the large Indian nationalist assertion (Prabhakara 259).

Mamang Dai, a writer from Arunachal Pradesh, shows in her novels how secessionist tendencies and ethno-nationalistic ideologies in the region have completely subverted the metaphor of the nation as a shared myth or as a construct that produces a sense of belongingness and psychological affinity among its people. Although Dai's novels primarily represent the local culture of Arunachal Pradesh and relationships, there are oblique, and at times direct references to the centre's indifference towards the margins. The narrator in Dai's *Stupid Cupid* is a woman named Adna, a woman from Itanagar who has a friend or a partner outside the institution of marriage. The narrative primarily centres on the issues of love and marriage, but a good deal of focus has been given on the socio-political status of the people from the North-East in Delhi. It reiterates that the region is a peripheral space in the map of the country. Adna, after living in Delhi for a long period of time feels that "From Delhi, the North-East was like a map of mountains and rivers on another planet" (Dai, *StupidCupid* 8). The elders of her family consider Delhi as a strange and remote territory, a jungle; they want their women to be married to local men and settle down. They often hear about shocking murders and cruelty in Delhi. Adna enjoys her anonymity in Delhi whereas her relatives from Itanagar warn her: "No one will help you there, because no one will know who you are" (Dai, *Stupid Cupid* 14). Adna feels a sense of psychological affinity in the city, at least initially, by starting a business - a hotel named "Four Seasons" that offers privacy to lovers, by creating a circle of friends. She believes in the imagined community of India as she feels that "people who work the land recognize each other" (Dai, *Stupid Cupid* 28). Her cousin Jia and a vegetable vendor,

go beyond geographical or territorial limits to create new bonds across cultures comes to an end as the project of "Four Seasons" gets devastated when Amine - Adna's friend associated in the project, is murdered. Adna's failure to bridge the psychological barriers created by geographical boundaries reflects the unreal nature of the metaphor of participation in the construction of a nation.

In Mamang Dai's *The Legends of Pensam* the world of the Adi community is defined as a territory mostly unknown to the people of the outer world. The community has its own myths regarding the outsiders or invaders coming from the distant countries: "It was said that there were different types of migluns, and that some of them had wings. Those from a big country called America shouted a lot and they were more frightening than the original migluns who were the Bee - ree - tis" (Dai, *The Legends of Pensam* 39). The Adis are conscious of their peripheral status as an Adi man named Rakut tells the narrator: "We are not politicians, scientists or builders of empires. Not even the well-known citizen or the outrageous one. Just peripheral people thinking out our thoughts" (Dai, *The Legends of Pensam* 190). The novel engages more with the Adi community's myths and memories than with the issue of the region's unique socio-political problems. Yet the narrative touches on the spectre of secession as a haunting phenomenon of the region: "The youth were caught agitating, and there was no time to sit with them through the days and nights and erase their frustration... New fences marked old territory and it seemed a curtain had fallen over the old villages" (Dai, *The Legends of Pensam* 163). The territory's peace has been stolen by various disturbances, born out of anxiety about tribal or ethnic identity and the centre's failure to erase their economic and political problems.

In Dai's novels, the portrayal of the realities of the North-East with the politics of border, leads to the essential conclusion that there are ruptures in the idea of the imagined community - the homogenous nation-state. Moreover, the desire to revive repressed and erased history reflects revolutionary and interventionist attitude of the peripheral people. In Dai's *The Legends of Pensam*, for example,

terms: for some it was a lack of communication between him and the Adis, for some it was the consequence of long-suppressed anger of the Adis for all British men, because a story of romance between a local woman and a white man created much disturbances in the region few years back. The massacre in Komsing led to the arrival of the Abor Expeditionary Field Force in 1912. The region experienced the brutality that the expedition brought with it: "It was a fearsome column that hacked its way through the chaos of virgin forest to capture the culprits and send them away to prison in the Andaman Islands. A memorial stone to Williamson was unveiled in Komsing, where it stands to this day overlooking the village longhouse. The villagers still look after the stone, just as the British had instructed" (Dai, *The Legends of Pensam* 48). This is a story of assault on the virgin hills and it tells the painful experience of the tribal people, being misinterpreted and misrepresented in official history. The actual reason behind the murder of Williamson never came to be found and the people of the region paid the price. The narrative depicts the arrival of the soldiers in the region which was once pristine; it calls the entire episode of expedition an "assault on the hill" (Dai, *The Legends of Pensam* 53). A soldier wonders: "What world was this, and why was he here?" (Dai, *The Legends of Pensam* 53). A story of adultery creates larger consequences: a man comes to trace the source of the river Siang, gets trapped in a relationship, gets punishment. After some years another white man gets killed, and this time the story takes a serious turn. The narrator feels that written records and official history can never grapple with the truth: "Lines would be traced on paper. A new picture would appear. Words would be written. A story would come to life in song and shining ink. But no one would ever know the other words, the secret whispers, tender, intense, spoken at first light" (Dai, *The Legends of Pensam* 55). The old headman of Komsing also feels how they are misinterpreted; he says that the story of the white man's murder has created a wrong picture of their village. *The Legends of Pensam* presents the story of Noel Williamson and the other white man simultaneously with the performance of the rhapsodist. The history of the two men murdered

Works Cited

- Anderson, Benedict. *Imagined Communities: Reflections on the Origin and Spread of Nationalism*. Verso, 2006.
- Dai, Mamang. *The Legends of Pensam*. Penguin, 2006.
- Stupid Cupid*, Penguin, 2009.
- Gupta, Dipankar. *Culture, Space and the Nation-State: From Sentiment to Structure*. *Sage Publications*, 2000.
- Prabhakara, M.S. *Looking Back into Future: Identity and Insurgency in North-East India*. Routledge, 2012.

(The author is a Professor in the Department of English,
Nowgong College (Autonomous) as well as a
prominent writer and translator)

supersede mortal constraints, giving women the ability to do something that men could not.'

It has been found in historical records that women constituted an important part in funerals of early Greece. They were assigned the work of expressing grief for the dead through acts like beating their breasts and pulling out hair from their scalp. Along with these kinds of excruciating gestures they kept on wailing and singing funeral songs. The funeral song served as an extension of the physical pain women inflicted upon them. Men however kept themselves at a distance from the dead, demonstrating a clear demarcation between spaces assigned for the two sexes. Leading the funeral lament was the song leader, also called the *eksar-kehos gooio*, or the chief mourner. In early times, wailing was performed either by a professional mourner, or she could also be the mother or close female relative of the dead. The song leader served as the liaison between those who mourned and those who had passed, guiding the bereaved through the proper course of remembrance in order to mollify the dead. As time passed, the role of these female mourners diminished in Greek funerals and men were seen entering into the rituals.

In India, the western state of Rajasthan has the culture of professional female mourners who are called *Rudaali*. These are low-caste women deployed to mourn the deaths of high caste men. Since women in high-caste families such as the Landlords were not allowed to step outside the four walls of the haveli, therefore those families needed hired mourners to express grief for the dead. Stories of *Rudaalis* being harassed by high-caste men leading to birth of children also surround the localities where this custom is prevalent.

Tribes of Assam and features of death rituals

Most of the tribes of Assam usually practice cremation of their dead. However, in case of unnatural deaths such as death of a woman during childbirth, epidemics, snake bites, lightning strikes, accidents, drowning, attack by wild animals etc., the dead are given a burial. Children are also buried and not cremated. In remote areas amongst the Bodos, there is, in addition, a custom of leaving a dead body at some distance from a village in the open fields for vultures

death rituals are somewhat costly affair and need arrangements of huge quantities of rice beer and non-vegetarian food. Therefore, communities allow families to arrange such rituals at a convenient time even after many years of a death. Sometimes a group of families also organize a common death ritual for all their dead ancestors so that the expenses could be shared. This is a testimony of the non-conservative philosophy of the tribes and their community bonding. Examples of such death rituals include the *Chomangkan* of the Karbis, the *Pharkanti* of the Rabhas, the *Karam* of the Tiwas, the *Maimum-tharba* of the Dimasas and the *Dodgang* of the Misings. The Zeme Nagas hold this rite one year after the occurrence of death. Bodo custom also permits such postponement in unavoidable cases.

The Rabha tribe - An Overview

Assam is a land of different tribal communities, which play a very important role in the culture and tradition of the State. The Rabha Tribe is one of the constitutionally recognized scheduled tribe community found in Assam. This unique community is scattered along the Goalpara and Kamrup districts of the state. Some of the Rabha community people also live in Jalpaiguri and Cooch Bihar districts of West Bengal. Almost the whole part of Eastern and Western Dooars are considered as the land of Rabha community. Rabhas belong to the Indo-Mongoloid group of people and have similarities with other members of Bodo group such as Garo, Kachari, Mech, Koch, Hajong and others. Most of the Rabhas of Dooars refer to themselves as Rabha, but some of them often declare themselves as Kocha.

Researchers have shown that there are 11 sub-groups in Rabha tribe namely Maitoria or Maitari, Hana, Dahori, Pati, Sunga, Rangdani, Bitolia, Kosa, Totla, Modahi and Dumesa. A Rabha writer, the late Rajen Rabha, associates the names of the sub-groups generally with the kind of duty that was assigned to the ancestors of a particular sub-group on the occasion of the performance of the main religious ceremony of the Rabhas, i.e. Khoksi or Baikho puja. However, there are other views too.

Presently, more than 50% of the total population of Rabhas live in two districts of Assam, viz. Goalpara and Kamrup. The Rabhas

Though the Rabhas do not have a written history of the community yet the prevalent folk customs, rites and rituals and the entire folk culture prove this tribe to be very rich in its heritage. Especially, the worshipping of numerous gods and goddesses as part of their folk festivals along with the songs and dances prove their richness. The themes and rhythmic presentation of the folk songs and dances represent the unique identity of the tribe. It has rightly been said that "everything is subject to change except the law of changes" and this is true for the cultures around the world. Thus, though time has been a great force in lessening the popularity and practice of these folk customs in the Rabha tribe yet there are people who have still kept these alive in the purest forms. Other than all the folk customs related to birth, marriage and death, the Rabhas practice customs like -

- Religious worship of gods and goddesses,
- Rituals related to agriculture,
- Worship of ghosts, devils, witches etc.

The common rituals in the above-mentioned customs include

- Preparing local liquor or rice beer using their traditional methods,
- Fasting and maintaining religious sanctity
- Preparation of traditional food and offering these to the entity being worshipped or for whom the custom is being organized,
- Animal sacrifices especially pigs and poultry etc.
- Music and dance form an integral part of almost all the worships and festivals.

The Practice of *Pharkanti* and role of Female Weepers

Rabhas generally cremate their dead. However, as mentioned earlier, in case of unnatural deaths, they perform burial of the dead. After the cremation, some bones and ashes are put into an earthen pot and brought home. The spot of cremation is generally selected near the woods where a space is cleared for the purpose. After the cremation, they erect bamboo fencing with a hut to enclose the burial ground. This bamboo structure is called *Mangkbradam* and is marked

hence traditional musical instruments are an important part of *Pharkanti*. Villagers play instruments like *kham*, *daidi*, *karhanol* etc. during the entire ceremony. The guests bring wooden kingfishers, woodpeckers, pythons, etc. mounted on a bamboo pole and sing and dance, holding the poles in their hands.

Women have to play diverse roles in the entire ceremony of *Pharkanti*, most important being that of wailing for the dead. Once the ceremony is planned, people invite professional *Pharkanti* singers (women) who perform singing and wailing on that day. In some instances, women from the family of the dead might also perform the ritualistic singing. After the initial rituals at the front yard of the house, people proceed to the *Mangkebradam* or the burial ground. *Pharkanti* singers perform in a group led by a woman who has expertise. She keeps on wailing and singing in praise of the departed soul. Food and drinks (rice beer) are offered by her on the *Mangkebradam* and groups of young men and women begin dancing to the tunes of the musical instruments.

Rabhas believe in rebirth and hence pray for the safe return of the dead. This forms the prominent aspect of the wailing songs sung by the women. Example of such a song is given here -

*"fensa nang nemkaye rabhani nuki jonom rakhbu
Paanfang-chan jonom taribu, pharibaar choy chano
Tong hangchi jonom tarakhbu, kawotang thotkay chano
Masu misi jonom tarakhbu, kaytang haal bawona
Chong kangku jonom tarakhbu, to bijanchano"*

Meaning :

*"Get born in a great family again
Don't come back as plants and herbs
Forest fires would burn you down.
Don't come back as duck or poultry
People would kill and eat you up.
Don't come back as cattle
People would plough their fields with you.*

to wail and sing for the dead, in return of cash or kind. In contrast to many other traditions, Rabha women who practice *Pharkanti* singing have been instrumental in keeping this tradition alive and flowing through time. Women are considered as that force which forms a bridge between the living and the dead, communicating grief and sorrow to the dead. They also sit, eat and drink together with men during the feasting. Also, women dancers holding swords and shields are inevitable during the ceremony. Therefore, women in a Rabha society play important socio-economic and cultural role, which also signifies their empowerment as individuals.

References

1. Datta, Birendranath et.al (ed). A Handbook of Folklore Material of North-East India, ABILAC, Guwahati, 2015.
2. Taid, Tabu Ram. Tribes of Assam, Directorate of Information and Public Relations, Dispur, Assam, 2015.
3. Rabha Rajen. Rabha Janajati, Bina Library, Guwahati, 2008.
4. Sarma, Dr. Nabin Chandra. Loka Sanskriti. Guwahati, Chandra Prakash, 2015.
5. Koul Lokesh. Methodology of Educational Research, Vikas Publication House Pvt. Ltd. 2005.
6. Lundy, Patricia. Sacred Songs for the Dead: Women had few powers in Ancient Greece - except in death. Published in History Today Volume 68 Issue 1 January 2018. <https://www.historytoday.com/history-matters/sacred-songs-dead>

(The author is an Assistant Professor in the Dept. of Folklore Research, Gauhati University as well as a prominent writer)

been named R.G Baruah Sports Complex. He played a key role during the freedom struggle ensuring that Assam and the North East went to India during the partition of the country. He is called the architect of modern Assam. Lahkar wanted to take theatre to the common people by breaking away the shackles that had kept theatre city-centric and elitist. That was the reason why he thought of a travelling set-up that would take theatre to the nook and corner of Assam. This set-up was mobile in every sense of the term—right from the stage, auditorium, seats, sound system, light, kitchen, bedding, everything was to move. Nataraj Theatre pioneered a journey that has completed 60 years. Among the many questions that automatically come up like: What developments took place in this half century? What has changed in the most popular Assamese form of theatre? What has been the socio-economic impact of mobile theatre on Assam? One particular question that this paper seeks an answer to is— What is the space of women today in mobile theatre vis-à-vis fifty years back?

As said by Augusto Boal "*[p]erhaps the theatre is not revolutionary in itself, but it is surely a rehearsal for the revolution. [...] It is not the place of the theatre to show the correct path, but only to offer the means by which all possible paths may be examined.* (Schechner, 2002 : 154)

In the light of this statement by Boal, the present article seeks to explore women's space in the mobile theatre circuit of Assam.

Women had already made their foray into the Assamese stage and cinema when Nataraj Theatre, the first mobile theatre of Assam, was established by Achyut Lahkar. So, unlike Jyotiprasad Agrawala, finding actresses and female dancers was not a challenge that Lahkar had to face. In fact, when he advertised for artists in the newspapers in 1963-64, the first female playback singer of mobile theatre, Ms. Renu Phukan, (who later on went on to become the first lady police officer of Assam) came out from a remote village of Sivasagar in Upper Assam to join Nataraj Theatre in Pathsala, of lower Assam, in its second year. As was narrated by Ms. Phukan, this was not as easy as it sounds, back then. Kalita (2011:31) informs, in that historic first venture of Nataraj Theatre, the female cast included names like

goes through the list of plays performed on the stage of mobile theatres in the last sixty years, or at least whatever is available, there are many plays based on strong female protagonists. Mr. Achyut Lahkar, in his interview, proudly mentioned how the play *Benla* created records as the longest running show in the history of mobile theatre and it was staged by Nataraj Theatre for 40 years. But the question is what was the lens through which these female protagonists were looked at? Obviously, the male directors in a male dominant medium sketched the parameters of the female characters to suit the existing norms of the patriarchal society.

An interesting study was done by *The Huffington Post* in association with *The Times of India Group* focusing on work written and performed by women at the Fringe Festival in New York City in 2015. Reacting to the question, how to combat the gender gap in the field of theatre, one female playwright opined, *"I think the way to go about it is giving women the chance. It's not often women are given the opportunities. I mean obviously there are tons of actresses out there, but in terms of taking the reins, we are definitely way behind. So, in our community called Shooting Jane, we are going to give women the chance to do that-tell stories that women want to hear, but it will speak to everybody. It's not like we are anti-men, it's just about the quality of work that you produce"*.

Another participant said, *"I think many men who run theaters don't take female playwrights seriously. They often can't relate to stories told from a female perspective. If theaters took a more proactive role in encouraging female playwrights, such as sponsoring workshops for play readings and play development, it might help change the atmosphere for women. In order to speak, it helps to know that you will be heard"*.

Women playwrights, directors and producers across the world probably will have similar stories to share even today in 2023. Some of the opinions that came forth during a field work on similar lines that was conducted by the author, the opinions that came up were such:

Ms. Pakiza Begum, renowned award-winning actress of Assam, who has experience in amateur(proscenium) theatre, mobile theatre, radio and screen and has also ventured into direction in her

However, if a woman wants to make herself visible, she will have to take up the challenge and never compromise on anything on the pretext of being a woman. From physical fitness to in depth study about her field is a must. Otherwise, she will not be taken seriously".

Prastuti Parashar opined that, *"It is the woman who will have to make the choice. If she wants to really do something, nothing can stop her. She will have to be prepared to fight against society, family and whatever comes in her way. That passion will have to be there."*

It is heartening to see that with time several women have ventured out to make a space for herself in the arena of direction of cinema and theatre in Assam. Apart from the established names like Dr. Santana Bordoloi, Ms. Manju Borah, Ms. Bhagirathi, Ms. Pakiza Begum, Ms. Rabijita Gogoi and Ms. Prerona Barbarooah, a new generation of female directors have come up like Ms. Bobby Sarma Barua, Ms. Enisha Sarma, Ms. Sanchita Talukdar, Ms. Papari Medhi, Ms. Ujjala Barman, Ms. Bidyabati Phukan, Ms. Pranami Bora, Ms. Rayanti Rabha, Ms. Manimala Das, Ms. Dipika Deka, Ms. Pari Saraniya et al.

Gender division is a fact and the real challenge is how to wipe it off. Almost all male producer/directors prefer to shy away from this topic. Replying to the question about women missing as decision makers in mobile theatre, Late Ratan Lahkar, producer of Kohinoor theatre had pushed the ball onto the women's court by saying- *"Women themselves will have to come out"*.

In the course of their interviews both Ms. Pakiza Begum and Ms. Rabijita Gogoi lamented about the lack of a common platform for women producers, directors, dramatists, scriptwriters, music directors, singers, dancers and actors where various issues related to these arenas may be voiced. When we talk of women playwrights in mobile theatre, Mr. Krishna Roy, former producer of Abahan Theatre informed that the only name that can be mentioned is that of Smt. Minoti Acharjee, who wrote the play *Lakhimee Bowari* for Abahan Theatre in 1991, directed by Mr. Sebarata Barua. The question that automatically comes up is, when we have so many prolific female litterateurs in Assam, why this dearth of playwrights? No doubt

interesting to note that we see a long list of original Assamese plays penned by women playwrights/dramatists in the drama section of All India Radio Guwahati. Such a list has been compiled in her unpublished thesis by Nitu Saharia (Saharia:2015:244-253) as below:

Sl.no	Name of the Playwright	Name of plays written
1.	Anuradha Medhi	<i>Ashru Hanhi'r sangamat, Dongson, Singhason.</i>
2.	Arati Das Bairagi	<i>Janani, Baidehi, Apoty, Durbeen, Phul Jodi bhul hoi, Buja, Brindabon, Sendur.</i>
3.	Arati Devi	<i>Prajapataya Swaha.</i>
4.	Bina Das	<i>Jwala-Kota, Saat Bhai.</i>
5.	Bhon Saikia	<i>Dutiya Muror Kena</i>
6.	Hemalata Barua	<i>Ses Upahar</i>
7.	Kusum Bora	<i>Kheli Meli (Natika)</i>
8.	Lakhyahira Das	<i>Agnidagdha</i>
9.	Nalinibala Devi	<i>Janmastami, Puberun.</i>
10.	Nilima Das	<i>Eri Aha Gaon, Tripitak</i>
11.	Nirupama Borgohain	<i>Jui sain Daam, Rupohi</i>
12.	Nirupama Barua	<i>Bikrama'r Swarga Prapti, Jonaki Desh (probably)</i>
13.	Nirupama Hazarika	<i>Amrit Prabha</i>
14.	Nirmal Prabha Bordoloi	<i>Chandra Kumar, Doktor Surya kumar Bhuyan</i>
15.	Priti Barua	<i>Suwarani Bhetibo Kuney, Fill up the gaps.</i>
16.	Premalata Barua	<i>Jiban Khala Bama, Ses Upahar</i>
17.	Preeti Bhattacharya	<i>Moi Pakhilee, Boliya Buror Saah Mel (probably)</i>
18.	Pratibha Barua	<i>Jonali Aro Sonali, Deshar Kotha</i>
19.	Senehi Begum	<i>Dighal Naak</i>
20.	Sneha Devi	<i>Ses Tripti</i>
21.	Suchibrata Rai Choudhury	<i>Heruwa Sopun</i>
22.	Suchitra Barua	<i>Daworor Duwori Bhora</i>
23.	Usha Rani Devi	<i>Sopunor Soja</i>

However, an interview with Mr.Nayan Prasad who was Producer of the drama section of AIR for a long time revealed that now, the conditions have changed. With so many means of entertainment available, people are not really attracted to radio plays anymore and that is why dramatists/playwrights, male and female, are very difficult to find. Mr. Prasad informed, among the handful

5. Kalita, Kishore, 2011. *Bhramyaman Theatre*.
6. Misra, Tilottama, 1987. *Literature and Society in Assam : A study of the Assam Renaissance 1826-1926*. New Delhi, Omsons Publications.
7. Nath, Rajmohan, 1948. *The Background of Assamese Culture*, Guwahati, Dutta Baruah & Co.
8. Neog, Dimbeswar, 1982. *New Light in Asamiya Literature*, Guwahati, Suwani Prakash.
9. Neog, Maheswar, 1965. *Sankardeva and his Times : Early History of Vaishnava Faith and Movement*, Department of Publication Gauhati University.
10. Sarma, S.N, 1966. *Neo-Vaishnavite Movement and the Satra Institution of Assam*, Guwahati, Lawyers Book Stall.
11. Sharma, Bobbeeta, 2014. *The Moving Image and Assamese Culture Joymoti, Jyotiprasad Agarwala and Assamese Cinema*, New Delhi, Oxford University Press.
12. Subbiah, M, 2013. 'Theatre to Women', *Indian Journal of Arts*, Vol.2, No.6 : 24-26.
13. www.huffingtonpost.com/entry/theatre-gender-gap-US accessed on 09/05/2016.
14. Nitu Saharia, unpublished thesis, "Asomiya Anataar Natak : Eti Adhyayan(1948-1973)", Faculty of Arts, Gauhati University, 2015.
15. Interview with Mr. Nayan Prasad, Producer, Drama Section, AIR Guwahati and renowned film critic (15/06/2017).
16. Interviews with:
Late Achyut Lahkar (Pathsala Residence, 16/07/2013); Late Ratan Lahkar (Pathsala, Kohinoor Theatre on 10/07/2014); Mr. Krishna Roy (Pathsala, Abahan Theatre on 11/05/2016); Late Smt. Garima Hazarika (over telephone); Pakiza Begum (over telephone); Robijita Gogoi (over telephone); Manju Borah (at her residence, Narikolbasti); Prastuti Parashar (Pathsala, Abahan Theatre on 11/05/2016)

(The author is an Associate Professor in the
Dept. of History, Arya Vidyapeeth College)

panicked the ecologists and a band of ecology conscious poets have come up voicing their protest against the ruthless act of deforestation, oppression upon the Mother Earth in very many ways. Rupanjali Baruah, a poet and an author of distinction from Assam, has carved a niche among the contemporary poets of north-east Indian writing in English for her first collection of poetry "All Things Passing and Other Poems" which brought her fame as a notable woman's voice in Indian English literature from its north-eastern region. The selected poems discussed here are mainly related to ecology, environment, profound serenity in nature, rich biodiversity and ecological erosion because it is through these issues, the poet has been celebrating the ecological glory of her land with a keen ecological concern and awareness indicating human oppression on the ecology that threatens the future of the beautiful region.

Discussion: Coined in France in 1974 by Francois d' Eaubonne in her book *Le Feminisme ou la Mort*, the term 'ecofeminism' did not appear in America until 1980, with Ynestra King's *The Eco-feminist Imperative* (Sturgeon, 1997). Ecofeminism emerged as a socio-environmental movement to protest the mechanistic world view of modern science which sanctions the exploitation of nature, unchecked commercial and industrial expansion and the subordination of women. The association of women and nature has been used by patriarchal society to legitimize the exploitation of both, because it is associated with feminine and vice versa. Ecofeminism challenges the presumed necessity of power relationship and wants to move away from a morality based on power over reciprocity and responsibility. In short, women-nature connections are the backbone of ecofeminism. Some of the notable ecofeminists are Maria Mies, Vandana Shiva, Ariel Salleh, Greata Gaard, Val Plumwood, Noel Stareon and Karen Warren, etc.

A prominent name Rupanjali Baruah, in the literary field of Assam, Rupanjali Baruah has been writing poetry in English for more than a decade. An active member of "Heritage Concern", an organization involved in promoting and preserving the folk-art,

Deafen us with that one line-the gods are angry
 For the dereliction of duty of man to earth
 Tell me where shall I take you then, where my son?(56)

While indicting the rampant exploitation wreaked by patriarchal society on nature, men's callous indifference and apathy towards mother earth comes under her intense scrutiny. Instead of living in harmony with nature, men exploit, control, despoil women and earth for gain. Overwhelmed by feelings of insecurity and utter helplessness, she avers that their vulnerable status in the society makes women the worst sufferers of ecological destruction. The poet decides to go on a journey through the natural world because she is able to recognize the earth as her mother and joins in a communion with her. The personal agony of the individual self dissipates as and when the poet becomes aware of man's ruthless exploitation of the earth. She finds herself as a victim of oppression fighting for her very life and the life of her child. Here, the focus is not on saving trees, animals or soil because it is sacred but rather because it is utmost necessary for the survival of future generation. There is an undertone of grief and sorrow in the poem in the gentle questioning "where shall I take you then, where my son?", but it does not cross the borderline into a stance of strong protest against ecological inequilibrium. Although the poet still feels and appreciates the beauty of nature, yet the feeling that nature has lost her spell-bound magic, that the poet is missing something in nature which she values so highly persists. So, her mood is melancholic and frustratingly unhappy. The above quoted poem strikes a sharp contrast between what the earth of her dream once had been and what it is.

As an advocate of an eco-friendly atmosphere, the poet emphasizes the interconnectedness of all lives. This kind of belongingness to the earth makes her sing of glory of the earth. In another poem "Yawn for Spring", the poet aspires for spring when nature is in its full bloom:

I yawned in some anticipation
 Remembering another evening
 When I was waiting for spring

there is a presentation of a grim reality of present-day degraded environment. She exposes the hard life in a degraded environment where simply breathing is quite difficult. The threats that preoccupy the poet are not merely to wildlife and wilderness but also to human health, food and shelter. Loss and degradation of the biodiversity not only affects the existence and health of living creatures and causes local suffering but also affects the ecosystem as a whole and can contribute to regional and global environmental problems. The use of words like 'dry cornfield,' 'a maiden gyrates,' describes, reflects and perpetuates the domination and inferiorization of both- nature and women.

The present era witnesses a rapid destruction of the ecological world, the chief reason of which may be attributed to man's continuous exploitation of its natural resources from the bosom of Mother Earth to gratify their own needs. Women are hurt most by such exploitation of the earth as they are the most vulnerable in patriarchal society. As a woman, Rupanjali Baruah thinks seriously about such sensitive issues. Ecological erosion is of deep concern as excessive materialism of modern times shatters the delicate serenity and grace of nature. A study of the poem "Resemblance" seems to provide a fertile ground out of which the ecological consciousness of the poet can be understood:

Men, how many men
Will clamour together
For space, more space?
How many?
Will clatter together,
For gain, more gain. (55)

The magic wand of development has transformed the once lush green earth into a dense jungle of concrete. Man's excessive greed has ensured destruction of the suitable abode of all living creatures. The expansion of human population and activity has destroyed habitats and caused the extinction of plant and animal species at an accelerating rate as they occupy more and more of the

and economic arrangement. But these are beyond the reach of men who refuse to sympathize with the suffering of mother earth. The poet is unable to hide the depth of her sincere love towards the earth, so she laments that both the space and her dreams are torn into pieces as the outcome of devaluing and exploiting the space and women on the part of men.

Due to the distortion of nature, ecological disasters occur. The poet finds ever increasing gloom in her surroundings of perversion of ecology and as such is pale faced and is helpless to save mankind:

The earth cracks and spins
Tongs of fire move across burned things of hills
Men are clearing thorns from loose rocks
The sun spills red blood beams upon their back
And they grudgingly yield. (26)

The earth is presented on a devastated level. Ecological loss of equilibrium turns the earth unfriendly and hostile towards mankind. The images like "the earth cracks", "tongs of fire", "burned things of hills", "loose rocks", red blood" give a constantly tragic view of the trembling earth and they also bear the testimony that the earth has lost her natural balance.

Struggle becomes natural to woman in a way very different from the struggle of man, because of her peculiar position in the history of civilization, in her society and particularly in the man-woman relationship. Example of such struggle of woman appears in the second stanza of the poem:

Women thread those rocks throughout the night
Some drag their sons towards makeshift homes
Spread some cow dung on the walls burnt a sienna brown
Fire rages underground. (28)

Naturally, these make the poet conscious of the wretched condition of human being specially women and children. The fact that women are often the ones who need to walk farther and work harder to ensure their families' survival is presented in an explicit

Works Cited**Primary Source :**

Baruah, Rupanjali. *All Things Passing & Other Poems*. Calcutta: Writers Workshop, 2005.

Secondary Source :

1. Das, Nigmananda. *Mosaic of Redemption: Essays on Poetry in English from North-East*. Cuttack: M.G. Publications, 2004.
2. Orenstein, G.F. "Artists or Healers: Environing life giving Culture", *Reweaving the World: The Emergence of Ecofeminism*. ed., I. Diamond & G. F. Orenstein, San Francisco: Sierra Club Books, 1990.
3. Sarang, Vilas. *Indian English Poetry Since 1950*. Bombay: Disha Book, 1995.
4. Starhawk. "Power, authority and mystery: Ecofeminism and Earth-Based Spirituality", *Reweaving the World: the Emergence of Ecofeminism*, ed. I Diamond & G.F. Orenstein, San Francisco: Sierra Club Books, 1990.
5. Twine, R.J. "Ecofeminism in Process", *Journal of Ecofeminism*, 2001. <http://www.ecofem.org.org/journal.html>.
Warren, Karen. ed., *Ecological Feminist Philosophies*. Bloomington: Indian University Press, 1996.
6. Waugh, Patricia ed., *Literary Theory and Criticism : An Oxford*

(The author is an Associate Professor in the
Dept. of English, Madhabdev University)

Lambodar Bora were not in favour of providing formal education to women. Haliaram Dhekial Phukan, the first Revenue Shirastadar of colonial Assam supported the cause of women education and wrote article to Bengal journal *Samachar Darpan* in its favour. After him, his son Anandaram Dhekial Phukan carried on the issue of women education. During his stay in Bengal, Anandaram became a member of the Bethune Society which had worked for women's education. This influenced him to take steps to educate the female members of his family. With the encouragement of Anandaram Dhekial Phukan his wife "Mahindri Devi could read and write, understand Bengali books, do some calculations."² Anandaram had great respect for womenfolk of his family. Gunabhiram Barua the biographer of Anandaram Dhekial Phukan again writes- "Contrary to the popular conception that the birth of a baby boy brings about joy, Phukan was delighted at the birth of his daughter."³ When society and social system were unfavourable towards educating of girls, Anandaram Dhekial Phukan started the education of his daughter Padmabati at the age of five. The encouragement that Padmabati got from her father helped her in building her career as a woman writer of Assam. She authored two books, *Sudharmar Upakhan* (1884) and *Hitasadhika* (1885) and contributed articles to Assamese journals *Orunodoi*, *Jonaki* and *Bahi*.

The role of Gangagobinda Phukan (1841-1926) in women education was significant. Influenced by western thinking in 1870, he took his wife Bidutprava to Calcutta and left her under a Christian Missionary lady. Gangagobinda Phukan was the first Assamese to send his wife to study to Calcutta.⁴ After that Gunabhiram Barua sent his daughter Swarnalata to Calcutta in 1880 to study in Bethune School. Gunabhiram Barua, Hem Chandra Barua and Kamalakanta Bhattacharjee being closely associated with the reform activities of Anandaram Dhekial Phukan, carried forward his legacy. They also wanted emancipation of women through education. Gunabhiram wrote a series of letters to the Assamese journal *Orunodoi* from Calcutta where he wrote about education and that providing their children education was the prime duty of the parents. Gunabhiram

in Assam, the result may be disastrous for traditional hierarchical social structure."⁷ They should be given only desi (traditional) education along with proficiency in hand-work like weaving. The Victorian concept of women which was the ideal womanhood in Bengal during this time also influenced the Assamese intellectuals. Tilottama Mishra again writes- "The Victorian concept of domestic bliss cantered round neatly organized small households with a wife who is an efficient manager as well as proficient in feminine accomplishments like needle work, painting, singing and reading caught the imagination of a section of the educated Assamese men of the nineteenth century who had come into the urban life of Calcutta".⁸ In the wake of the growing westernization of the society, the familial role and proper space of women became a matter of discussion. The writings of some intellectuals revealed their belief that the domestic sphere was for women and public sphere for men. So, women should not be given western education which enabled them to cross the conventional domestic sphere. In his article *Smadhinata ne Smesshachar* (Willfulness or freedom) Ratneswar Mahanta, known for his conservative views, blames the educated youth for allowing their wives to move freely. In his opinion, women are made for household duties, and should be given full freedom at home and should concentrate on the household duties, not the outside duties because they are the embodiment of love and care. They are entitled to full freedom at home and their influence in the household is more significant compared to that of the outside.⁹ In the opinion of some Assamese intellectuals, women should be happy and shy (lajjabati).¹⁰ They were apprehensive that modern education will make them more independent and their respect to husband and other elders would be lost. They would forget their prime duty of rearing children. In the traditional patriarchal system, women were accepted as the upholder of tradition. So, it was thought that after being educated they would leave their traditional heritage of weaving and start knitting and other needle work like Victorian women.¹¹ These apprehensions were revealed in the writings of some nineteenth century intellectuals. However, some Assamese intellectuals advocated the cause of

The education of women in Assam progressed at a slow pace in comparison to neighbouring Bengal. The intellectuals of Bengal had played an important role in this direction. People hesitated to send their children to Christian schools due to the threat of proselytization and exposure to western influences. The threat was removed when from 1850s Indian themselves began to open schools for girls.¹⁷ In 1855, Ishwar Chandra Vidya Sagar established five schools at Nadia district, five at Hugli district and five at Burdwan district and model school at Medinipur district. He also established an Anglo-Sanskrit school in Medinipur district at his own cost.¹⁸ In Assam, similar attempts for women's education were not witnessed from the intellectuals. Many eminent personalities like Ratneswar Mahanta, Purnakanta Sarma and Bolinarayan Bora were not in favour of educating women. Anandaram Dhekial Phukan, Gunabhiram Barua and Hem Chandra Barua supported the education of women but their efforts were limited to educating own wives and daughters. No examples were found of establishing of any schools for women. Only Gunabhiram Barua established a Pathsala at his house at Nagaon. Lack of initiative for mass education from the Assamese intellectuals was partially responsible for the slow progress of women's education in Assam. The proportion of educated women per thousand men in Assam was high amongst the Christians with 217, for Hindus it was 4 and amongst the Muhammadens only 2 out of one thousand women,¹⁹ whereas in Bengal the spread of formal education among the middle-class women in the second half nineteenth century was remarkable. From 95 girls' schools with an attendance of 2,500 in 1863 the figure went up to 2,238 schools in 1890 with a total of more than 80,000.²⁰

Notes

1. Dutta, K. K. (1950). *Dawn of Rnascent India* (1st ed., p. 84). Allied Publishers Private Ltd.
2. Barua, G. (1971). *Anandaram Dhekial Phukanar Jivan Charitra* (1st ed., p. 58). Assam Prakashan Parishad.

HOPE AND DESPAIR: REPRODUCTIVE TECHNOLOGIES AND WOMEN'S CHOICE

Dr. Bhaswati Parashar

With claims of miraculous performances, Assisted Reproductive Technologies are turning into booming global businesses. The rising number of infertile couples and liberal access to the new technologies aided by government norms and policies has made ART a conventional medical treatment for infertility. A report published by World Health Organization titled- *Current practices and controversies in assisted reproduction: report of a meeting on "Medical, Ethical and Social Aspects of Assisted Reproduction, held at WHO Headquarters in Geneva, Switzerland, World Health Organization, 2002,* reveals that by 2002, nearly one million babies were born through ART worldwide and some European countries contributed to five per cent of the ratio. The report also says that at least 80 million individuals face infertility across the globe and at least one in every ten couples undergoes either primary or secondary infertility globally.

Likewise, a report published in *Times of India* by Kalpana Sharma in April 2018 says that 27.5 million people suffer infertility. Such a huge number just proves how ART has turned not only into a normative medical standard but has become a part of the common cultural consciousness. The success of the Hindi commercial movies, like *Good News* or *Mimi*, prove the penetration of this consciousness. But this hot booming business space also emphasizes the dominance of certain cultural ideologies that push women to suffer. When the proclamation of the first test-tube baby born out of vitro fertilization (IVF) - Louise Joy Brown -was made, the whole world was dazed. Doubts on the ethical grounds poured in as to what future awaits these children? Will they be weak and vulnerable and be less than

Although ART comprises all the medical procedures primarily addressed to handle infertility yet, they can be categorised into distinct categories. In 1987, Michelle Stanworth offered four categories which can be seen practically even today.

"The first and most familiar group includes those concerned with fertility control- with preventing conception, frustrating implantation of an embryo, or terminating pregnancies....

A second group ... is concerned with the "management" of labour and childbirth... a range of technologies for monitoring and controlling the progress of labour and delivery-instruments to assist delivery, caesarean sections, ways of inducing labour, episiotomies, techniques for measuring foetal heart-rate and movement...

[Thirdly] the use of more elaborate technologies and screening procedures for monitoring foetal movements in the early stages of pregnancy... ultra-sound...

The fourth... are the conceptive technologies, directed to the promotion of pregnancy through techniques for overcoming or bypassing infertility... in vitro fertilization... egg donation, embryo donation low temperature storage of gametes and embryo or surrogacy."

(As cited in the introduction of "The Gendered Cyborg", introduction to part three).

The Mixed Reception

When birthing, considered previously a purely natural phenomenon, was transformed into a dramatically technological affair through ART, women received it with mixed anticipation. Some heralded it as a hopeful tool to assert women's choices while others feared the invasion into the women's body. The radical feminists starting with Shulamith Firestone greeted technological intervention as a positive approach that separated sex from reproduction and thus opened up numerous possibilities and choices for women. The ARTs showed the potential to free women from the repressive social structure built on the role in reproduction. Women were domesticized and subordinated in society because of this destined fate of maternity. Therefore, for the radical feminists like Firestone, reproduction is

powerful to keep her own body in control. Donna Haraway believes that technologies are playing a crucial role in re-crafting our bodies to reinvent maternal identity. For example, when a 60-year-old lady demands motherhood with the intervention of technology, she is both transgressing and succumbing to the existing cultural norm. She is transgressing as she demands motherhood at an age which society seems imperfect and raises ethical debates. But she is also submitting to the cultural demand for motherhood. So, the women succumbing to artificial technology- a cyborg, becomes the site at which we can witness the struggle between different systems of social order. So, motherhood might seem to be natural, a biological "fact" of nature, in which technologies can intervene but still reducible to the natural and biological. It is so because our understanding of motherhood and the mother-child relationship is dependent on our cultural perspectives. Our perspective of a good mother and bad mother, of who is allowed to be a mother and who is not or who is allowed to speak and who has the power to make a decision is all dependent on existing social and cultural system. The use of technology in reproduction can be seen as making possible new "monster mothers". The use of artificial reproductive technology is framing new concepts about good and bad mothers. These social and formulations about "good" and "bad" mothers are made quite illustrative by the media hyperboles like "designer babies", "virgin mother" or "selfish older mothers". When a 60-year-old lady desires to have a baby, she is going against the limitations of "nature" and so, a "bad" mother is created against the "good" or "natural" mother. Same criticism arises when a woman desires to "freeze" eggs or embryos to use at a later age. She seems to the society to be immodest as she tries not to be a "normal" mother by trying to control her own fertility and maternity. If a surrogate mother demands money for the delivered baby, she is emotionless, evil and immoral mother but the same mother would be altruistic if she delivers the baby for her sister.

For Luce Irigaray, there is an absence of discourse about motherhood and mother-daughter relationship from culture. This

identity and maternal identity. They have started to emerge from silence and anonymity to voice their concerns about their feminine identity and experience of motherhood with these technological interventions that have penetrated the domain of production-the special and distinctive identity marker for women.

But, as has already been talked about, for many feminist thinkers, the application of reproductive technologies is reducible to cultural and social politics. Technology might offer contraception and abortion available to women, still, in most societies, they can hardly assert their choice. Abortion is seen as a heinous crime everywhere provided the conception is not illicit. Rosalind Petchesky in her paper, "Foetal Images: The Power of Visual Culture in the Politics of Reproduction" has posited certain pertinent questions on the visual presentation of apparently objective medical truths. She deconstructs the apparently truthful visualization technology. Her analysis rests on the debate about abortion and centres on the representation of the foetus and the mother's body using the example of US anti-abortion campaign movie *The Silent Scream*. The visualizing technology facilitates this representation of the foetus. Women are actually the custodians of the image but the mother's body is absent in the picture. The foetus is represented as floating in space, suggesting an independent life without the mother's body. The representation of the superficially disembodied foetus, capable of separate existence opposes the symbiotic relationship between the mother and child. This is quite opposite to the earlier non-visual experiences which were based on feeling rather than seeing or visualizing. The technology here has created "foetal personhood", an independent individuality, which is a myth. The "foetal personhood" therefore, is socially constructed as a category through biological discourse. Technology has remained here only as a tool assisting in the construction of a social order where abortion is deemed wrong.

A probe into the role reproductive technologies play reflects that these technologies not only illustrate the importance of culture through representation of "good" and "bad" mothers but poses

transformed women's life for the better". These existing multiple discourses and debates open up a true post-modern ambience and feminists like Donna Haraway go on to explore the possibility of constructing a politics which covers all these differences of opinions regarding techno-science of reproduction and refuses the tightening of existing debate about reproductive technology. This leads to the post-modern plurality of voices and the denial of any easy, single meta-narrative of reproductive technologies.

References

1. Balsamo, A. *Technologies of the Gendered Body*, London: Duke University.1997
2. Farquhar, D. *The Other Machine*, London: Routledge.1996
3. Firestone, S. *The Dialectics of Sex*, London: Jonathon Cap.1970
4. Foucault, M. *The History of Sexuality*, Harmondsworth: Penguin.1980
5. Hammer, J. Transforming Consciousness: Women and the New Reproductive Technologie, in G. Corea and R. Klein (eds) *Man-made women: How new reproductive technologies affect women*, London: Hitchison.1985
6. Kirkup, G., Janes, L., Woodward, K. and Hovenden, F. *The Gendered Cyborg: A Reader*, London and New York: Routledge.2000

Web Sources

1. Ginsburg, Faye, and Rayna Rapp. "The Politics of Reproduction." *Annual Review of Anthropology*, vol. 20, 1991, pp. 311-43. JSTOR, <http://www.jstor.org/stable/2155804>
2. Petchesky, Rosalind Pollack. "Fetal Images: The Power of Visual Culture in the Politics of Reproduction." *Feminist Studies*, vol. 13, no. 2, 1987, pp. 263-92. JSTOR, <https://doi.org/10.2307/3177802>.
3. Präg, Patrick, and Melinda C Mills. "Cultural determinants influence assisted reproduction usage in Europe more than

READING MARIAM AUSTIN OTHOBA HIRA BARUA FROM FEMINIST POINT OF VIEW

Dr. Hemanta Sarmah Tamuly

Feminism is a range of movements and ideologies that share a common goal : to define, establish, and achieve equal political, economic, cultural, personal, and social rights for women. It includes seeking to establish equal opportunities for women in education and employment. Feminists advocate or support the rights and equality of women. Feminist movement was initiated to campaign for women's rights in different fields such as right to vote, to hold public office, to work, to fair wages or equal pay, to own property, to education, to enter contracts, to have equal rights within marriage, as well as to have maternity leave. Feminists also worked to promote bodily autonomy and integrity, and to protect women and girls from rape, sexual harassment and domestic violence. The objective of feminist movement is to create a classless society irrespective of sex.

Feminist campaigns are the main forces behind certain historical societal changes for women's rights, particularly in the West, where they are near-universally credited with having achieved women's suffrage, gender neutrality in English, reproductive rights for women (including access to contraceptives and abortion), and the right to enter into contracts and own property. Although feminist advocacy is and has been mainly focused on women's rights, some feminists, including Bell Hooks, argue for the inclusion of men's liberation within its aims because men are also harmed by traditional gender roles. Feminist theory, which emerged from feminist movements, aims to understand the nature of gender inequality by examining women's social roles and lived experience. It has developed

story Putogni "Moy Sarthapor Nhou Kintu Muk Hokolu Lage." In a society where people worship and fast to have male child, by wishing a daughter, Snehlata provides an ideal to the society. Under patriarchy, a woman lives for the sake of others. Even if she is equally educated or skilled, after marriage she is confined within the four walls of the kitchen endowed by tradition. An unknown person becomes the owner of her body. Likes or dislikes of the girl is not considered. If the groom is a doctor or engineer, there is no question of negative response from the family of the bride. The physical need of the woman is also satisfied according to the will of the husband. But no one is concerned about the mind of the woman.

Junaki is a character from the story *Putogni* who changes her name to Jiki. Jiki actively becomes conscious against the conventional lifestyle of a woman. We have a few significant features so far as feminist self of Jiki is concerned. Firstly, she dislikes the confined life of woman in our society. She wants to enjoy liberty and freedom at all times in all aspects. Therefore, in case of living, wearing, running, she emphasises on spending a life according to her own will without caring about the restrictions and confinements of family as well as society. She would not allow herself to live a life within the four walls of kitchen being identified as someone's wife. Rather, she desires to have an identity of her own. That is why, she wants to study Hotel Management in Che Cleveland. In our society, it is usually seen that the education of the children is decided by the family or the relatives. But in this case, Jiki shows herself as an ideal feminist choosing her education plan according to her interest.

Renowned feminist writer Taslima Nasrin in her book *Nosto Konyar Nosto Goidyo* criticises men folk for their sexual lust. She opines that a woman must have her own right over her body. The character of Jiki is significant because she, having the same ideology as Taslima Nasrin, fulfils her sexual desire in her own will refusing the so called "legal prostitution" provided by marriage. On the other hand, when her mother Snehlata brings to light her medicines which are used to make private parts of body attractive and strip of contraceptive

sight to her marriage to Siddharta is remarkable. The way, she manipulates Siddharta by getting pregnant willingly establishing physical relationship with him, is vital example of growth of female power. Secondly, like Jiki, this character too satisfies her physical need according to her own will and pushes her to be a feminist. Moreover, having been disgusted by the compulsion of her daily service to in-laws, she comes out of the so called 'Victorian Morality' and goes to Hong Kong or somewhere for job in order to have an identity of her own. Such kind of "search of identity" is evident in the poetry of feminist poets like Adrinne Rich, Kamala Das, Emily Dickinson etc.

Although, it is seen that the character of Jiki and the unnamed lover is filled with the ideology of feminism such as freedom of sex, freedom for free excursion, search of identity etc. at some places, they seem to deviate from the actual sense of the term 'feminism'. To establish themselves equal to man is the motto of feminism. Feminism never prefers a separate and isolated space for women. Rather, they want to be equivalent to man being with man. In this case, the character of Kuntiwala is the best example of feminism. Keeping themselves isolated from rest of the society, isolation from family, secrecy of their independent thinking from family, fighting and conflict with family in each matter are a few features of the rest of the two characters which oblige us to consider them as misguided or misled feminists to a greater extent.

References

1. Choudhry, Bibhash. *The Social and Cultural History*. New Delhi: PHI Learning Private Limited, 2012.
2. Kalita, Arupa Patangia. *Mariam Austin Othoba Hira Barua*, Guwahati: Chandra Prakash, 2012.
3. Malpas, Simon and Wake, Paul. *The Routledge Companion to Critical Theory* (Ed) New York: Routledge, 2006.

(The author is an Assistant Professor in Dept. of English, Government Model College, Deithor)

Southern India, are found as early as the third century A.D. The reference of dancing girl in temple is found in Kalidasa's *Meghadutta* in the context of the delineation of Mahakala temple of Ujjayini which signifies the prevalence of the devadasi custom during Kalidasa's time. Indologist Altekar states that after the magnificent construction of the temples of Hindu gods, people began to feel, in course of time, that there should be singing girls attached to shrines to play music on occasions of different service and worships of the day.

In Assam also, the tradition of devadasi was in existence. Early references of devadasis in Assam are found in *Kalikapurana* and *Yoginitantra*. Biswanarayan Shastri, a scholar of Assam, has shown the devadasi custom of 7th century A.D of Assam through his Sanskrit novel *Avinai*. The author has projected the character of Madhavi, the heroine of the novel, as a devadasi here. Although the novel primarily deals with the political circumstances of Bhaskaravarma, the king of Kamarupa, but partially it also relates the world of devadasis through the character of Madhavi. This paper attempts to discuss the custom of devadasis as reflected in *Avinai* and how this practice violates human ethics.

The novelist projects the character of Madhavi, the heroine of the novel *Avinai*, as a victim of spiritual society. The author follows her journey as a devadasi and depicts how the lives of devadasis are bound by certain rules and regulations. Madhavi is taken from her home at the age of eight to undergo the training of a devadasi in order to be offered to Lord Mahakala. She is brought up as a daughter of Devasvami, the chief priest of Mahakala temple, located at the vicinity of river Karotaya. In this novel, it is found that the chief priest plans an appropriate environment to make Madhavi a perfect devadasi. Even her name Madhavi which is derived from the word madhu i.e., spring; is erotic. Madhavi receives training to become a 'dasi' of Lord Mahakala for ten years. As devadasis should be expert in certain subjects, viz. dance, education etc., particularly in dance, therefore, Devasvami appoints teachers to enable Madhav's perfect training in the concerned subjects. Jayadeva

continue the superstition of those who have full faith in spirituality. Devadasis like Madhavi are mentally prepared and trained in such a way that they can never wish other human being as beloved. Even if they do so suddenly, the mind gives the reminder that they are going to commit sin with such thinking. In *Avināxi* such a dilemma faced by Madhavi can be noticed. Madhavi knows that being a devadasi she should not wish to have another person as her beloved. Therefore, whenever Madhavi thinks about other persons, her inner mind starts to warn and rebuke her instantly. It happens as she has constantly been told for ten years that Lord Mahakala is her husband, God and lover. The most striking point is that the fear of God evolves in the minds of devadasis in such a way that whatever unusual happens in their lives they think that Gods are not happy with them.

Through the character of Madhavi, the author has revealed how devadasis are treated in society when they want to live a normal life. When Bhaskaravarma brings his beloved Madhavi to his kingdom, she has to face social negligence as she is a devadasi. Madhavi's love for king Bhaskara is true and unconditional. Madhavi is a devadasi, therefore Bhaskara is not allowed to marry her. It is against the social ethics. But Madhavi has never forced Bhaskara to marry her and she often says that her love for Bhaskara is divine and immortal. And it is a matter of fact that this novel is named as *Avināxi* after Madhavi's immortal love towards Bhaskara. However, Madhavi is not able to overcome the related ideas regarding a devadasi. It is noticed from her words that she believes that she gets punishment from Lord Mahakala as she has cheated on him and come out with Bhaskara.

The analysis regarding the devadasi system from the point of ethics shows that it is totally against human ethics. Ethics means nothing but moral philosophy that involves systematizing, defending and recommending concepts of right and wrong. In practice, ethics seeks to resolve questions of human morality by defending concepts such as good and evil, right and wrong, virtue and vice, justice and crime. Through the custom of devadasis, little girls are taken to be trained as devadasis as their minds are unable to differentiate between right and wrong. Most of these girls are either from the financially

References

1. Altekar, A.S. *The Position of Women in Hindu Civilization*, Motilal Banarsidass, Delhi, 19597.
2. Avinæi of Biswanarayan Shastri, Manjushree Publication, Guwahati 1994, p. 53 *The week*, a Magazine, March 13-19, 1988, Internet
3. Choudhury, P.C.; *The History of Civilization of the people of Assam to the twelfth century A.D.*, Spectrum Publications, Guwahati, Assam, 1987
4. Marglin, Frederique Apffel; *Wives of God-King*, Oxford University Press, Delhi, 1985, pp. 18-19
5. *The Meghaduta of Kalidasa*, Edited by M.R. Kale, Motilal Banarsidass, Varanasi, 1974, Uttaramegha, vv. 34-37.

(The Author is an Asstt. Professor in the
Dept. of Sanskrit, B. Borooh College, Guwahati)

started to be established in Europe in the late 11th century. Convents offered refuge during this time so that women may achieve significant academic success. The abbess Hildegard of Bingen (also known as St. Hildegard) published writings about the natural world and the causes and treatments of illness in the 12th century [4]. At this time, numerous other women all throughout the world were using herbs and other forms of medicine in their homes and communities.

Discussion

Early modern individuals could only pursue higher education if they came from very wealthy and enlightened households. The Duchess of Newcastle, Margaret Cavendish, attended a meeting of the Royal Society of London in 1667. She wrote under her own name on various topics, including experimental philosophy (physics), during a time when most women writers employed male pseudonyms [5]. The Enlightenment, sometimes known as the Age of Reason, opened up new options for certain women in the 18th century. The Newtonian physicist Laura Bassi was the first woman in the world to hold professorships in experimental philosophy and anatomy at the University of Bologna in Italy [6]. The mathematician Maria Gaetana Agnesi received an honorary professorship at the same university from Pope Benedict XIV [7]. Émilie du Châtelet, who produced some of her most important work in the 1730s, and Sophie Germain, who rose to prominence in the late 1700s and early 1800s, both enjoyed great social positions in France, which allowed women to create independently and win the respect of their male contemporaries [8, 9]. At around the same time, William Herschel, a British astronomer of German descent, appointed Caroline Lucretia Herschel as his principal assistant [10]. Caroline did calculations for her brother's research, made her own independent comet discoveries, and released a thorough update to the star catalogue. King George III paid for her work, just like the Scottish mathematician and astronomer Mary Somerville was at the time. The Royal Astronomical Society elected both ladies as honorary members in 1835.

Women actively fought for the right to the same education as men during the 19th century in Europe and the United States. Some

new radioactive elements like polonium and radium. Curie was the first person to get a prize in two distinct fields and the first woman to do so.

Women took up various roles that were formerly reserved for men during World War II (1939-45), including those of scientific researchers. While working on the Manhattan Project, American crystallographer Isabella L. Karle created procedures to separate impure plutonium oxide from plutonium chloride. American scientists Grace Murray Hopper, one of the earliest computer programmers, worked for the U.S. Navy, and Rachel Carson, an aquatic biologist, for the U.S. Bureau of Fisheries (from 1940, the U.S. Fish and Wildlife Service) [16, 17]. Contrary to Hopper and Carson, who kept their jobs after the war, many female wartime workers went back to their homes. However, the long-held belief that women were incapable of performing scientific work due to their mental, physical, or emotional state was no longer valid. The idea that middle-class women shouldn't work after getting married, which had kept a lot of capable women out of the scientific profession, also started to lose credibility.

Women began to fight for equal rights in school and employment in the 1960s, while the women's movement in the 20th century was reaching its zenith. Because more and more effective birth control options were becoming available, women could plan their families and their careers together, and dual-career families started to become the rule rather than the exception. These social shifts, which impacted women from all areas of life, had a significant effect on how many of them chose to pursue higher education. Female students were now increasingly choosing jobs in physics, chemistry, and mathematics, as well as in law and business, instead of only a few women going into teaching or nursing. Despite the gradual increase in female faculty, their growing influence inspired female students, encouraging many of them to persist. Some female scholars' achievements also won international recognition. For instance, the Nobel committees duly recognized the contributions of American geneticist Barbara McClintock and British

Only ten of the top science prizes had been given to women by 2001, a century after the first Nobel Prizes were announced. But for women scientists, the first decade of the twenty-first century proved to be a turning point. Three women won the prize in 2009 alone: American molecular biologist and biochemist Elizabeth H. Blackburn, an Australian-born American, American molecular biologist Carol Greider for Physiology or Medicine, and Israeli protein crystallographer Ada Yonath for Chemistry [23 - 25]. This brings the total number of science Nobel Prizes given to women to sixteen by the end of the decade. Later, the Norwegian neurologist May-Britt Moser (2014) and the Chinese scientist and phytochemist Tu Youyou (2015) shared the Nobel Prize in Physiology or Medicine [26]. The year 2018 was particularly significant since American chemical engineer Frances Arnold became the fifth woman to earn the Chemistry Nobel Prize, and Canadian physicist Donna Strickland became the third woman to win the Physics Nobel Prize [27, 28]. Many believed that the discoveries made by these and other women, as well as the widespread acknowledgment of their contributions to scientific advancement, would herald a positive turning point for women in science.

Conclusion

In conclusion, it can be argued that women have not only had an impact on science but also will be crucial to its future. The future of civilization depends on women holding influential roles in the scientific and technological fields. This has been demonstrated in fields like healthcare, where prejudices resulting from androcentrism were not revealed until a sizable number of women entered the fields of biology and medicine. In fact, many institutions of higher education have been prompted to reassess and alter their policies and practice as a result of the national focus on attracting and maintaining women in science and the specific shortages in the science and technology workforce in the wake of September 11. Almost all organizations have explicit policies that forbid discrimination based on gender, sexual misconduct and prejudice in hiring.

14. Royal Society (Great Britain). Evolution Committee, et al. Reports. 1909.
15. Pasachoff, Naomi. *Marie Curie: And the science of radioactivity*. Oxford University Press, 1996.
16. Gilbert, Lynn, and Gaylen Moore. *Particular Passions: Grace Murray Hopper*. Lynn Gilbert Inc, 2012.
17. Carson, Rachel. *Lost woods: The discovered writing of Rachel Carson*. Beacon Press, 2011.
18. Cullen, J. Heather. *Barbara McClintock*. Infobase Publishing, 2003.
19. Julian, Maureen M. "Dorothy Crowfoot Hodgkin: Nobel Laureate." *Journal of Chemical Education* 59.2 (1982): 124.
20. Mian, Adil Ghafoor. Herwig Schopper Biography toolkit. No. CERN-STUDENTS-Note-2021-210. 2021.
21. Maddox, Brenda. *Rosalind Franklin: The dark lady of DNA*. New York: HarperCollins, 2002.
22. Moran, James M., et al. "Report and Recommendation of the SKA Site Advisory Committee (SSAC)." (2012).
23. Blackburn, Elizabeth Helen. "Biography of Elizabeth Helen Blackburn."
24. Nuzzo, Regina. "Biography of Carol W. Greider." *Proceedings of the National Academy of Sciences* 102.23 (2005): 8077-8079.
25. Fontaine, Guy Hugues. "OMICS and Nobel Prize Ada Yonath invitee."
26. Angelin, Bo. "Nobel Lectures in Physiology or Medicine (2011-2015)."
27. Arnold, Frances H. "Directed evolution: bringing new chemistry to life." *Angewandte Chemie International Edition* 57.16 (2018): 4143-4148.
28. Wang, Hui. "Light People: Professor Donna Strickland." *Light, Science & Applications* 10 (2021).

(The author is an Assistant Professor in the Dept. of English,
Nabajyoti College, Kalgachia, Barpeta)

ethnographic writing and provides a space for the voices of the indigenous communities to be heard.

The contradiction between postmodern theory of literature and ethnographic literature lies in the tension between the deconstruction of dominant narratives and the attempt to represent the cultural practices and beliefs of the people being studied. Postmodern ethnography is challenging to the writer in the sense that the writer needs to collect, verify, organise the data and facts, but in the process of communicating needs to be constantly aware of issues relating to subjectivity, textual politics, and any undesirable narrative construction. Postmodernism challenges the idea of a singular truth and emphasizes the subjective nature of interpretation, while ethnographic literature aims to provide an objective description of cultural practices and beliefs. Postmodernism also emphasizes the importance of self-reflexivity and the acknowledgement of the ethnographer's cultural biases and subjectivity, which can present challenges for ethnographers who strive for objectivity in their writings. In his book, *Ethnocriticism: Ethnography, History, Literature*, Arnold Krupat has written essays throwing light on the ethnocritical writings as a concept and practice, a perspective of critical writing manifested in the form of multiculturalism often drawing resources from the oral literature, political and social history of people and personal observation or experience of the writer of a particular region. Therefore, ethnographic literature in the form of poetry, fiction and other narratives is a significant style of writing in the postmodern age where the writer as an observer, scientist, researcher, or a narrator self-consciously places himself/herself at the centre of things. The five challenges raised by the postmodern turn and their methodological implication for the practice of ethnography according to Simon Gottschalk, in the book *Fiction and Social Science* (ed by Anna Banks and Stephen P. Banks) are 1. Subjectivity 2. Local truths 3. The Crisis of Representation 4. Multimedia Saturation and 5. Authority and voice. Postmodern theory of literature challenges the traditional view of literature as a reflection of objective reality and emphasizes the importance of subjectivity, fragmentation, and

womb of earth as three men and three women. Here, the poet uses a powerful imagery of mother earth, representing nature which is a familiar imagery found across cultures in the world. They are represented by the few stones still found in a village called Chungliyimiti in Nagaland. The stones referred here are not ordinary stones but are infused with life and held high by the poet as her ancestors. Ao uses powerful imagery and metaphor to reflect on the complex relationship between humans and the natural world and the importance of recognizing the interdependence between the two. The poem begins with a description of "stone people" with oxymoronic adjectives, as people who are "poetic and politic", "Barbaric and balladic" standing as the guardians of the landscape who were "knowledgeable in birds' language and animal discourse". The animistic beliefs of the tribes of the Northeast may seem to be steeped in superstitions in contradiction to the modern, scientific, and realistic outlook, but it upheld the close association of the people with nature and their sense of environmental justice. The poet conjures an image of the ancestry of her community and the natural wisdom that guided them for survival against all odds that they faced. They were the worshippers of the natural and the supernatural forces of nature. The ancient people are described as the "Stone -people, The worshippers of unknown, unseen spirits/ of trees and forests, of stones and rivers/ Believers of soul, And its varied forms". They were people with extraordinary life skills, adapted in the professions of potters, weavers, hunters, carvers and possessed knowledge about the mysteries of nature. The sense of pride resounds throughout the poem as the poet eulogizes the passions possessed by her forefathers as "Gentle lovers and savage heroes" who had learnt, "The art of carving Heads of enemies as trophies of war". The poem like a folklore, carves ethnographic details of an ancient culture with clever use of poetical devices and reemphasizes the lost identity of Ao Naga community at a time when dominant culture is slowly and steadily infiltrating into society and culture of her state. Although her thoughts reflect a tone of certainty regarding the faith of her people, the poet interrogates the continuity of the cultural adherence

of them is the heterogeneity in terms of race, culture, tribes, food habits and linguistic diversity. Though set against the background of the long years of turbulence in the state of Nagaland, the writer claims in the preface of the book that "These stories, however, are not about 'historical facts'; nor are they about condemnation, justice or justification of the events which raged through the land like a wildfire half a century ago" (pg x). The collection of the ten stories in this book reflect the impact of the conflict on the lives of the people of her state caught in between the state machinery and the underground insurgents, uprooted from the traditional way of life and the challenges they face in preserving their cultural practices in a conflict-ridden society. The implementation of AFSPA (Armed Forces Special Protection Act) 1958 further unleashed a reign of terror, with encounters and incidents of violence and cruelty which further agitated the people of this region. In the stories from the book titled 'The Jungle Major', 'An Old Man Remembers' and 'The Last Song', the writer recounts how the natives lived under constant fear of the armed forces and the conditions under which the villagers joined the rebel outfits. To quote from the story 'The Jungle Major', she writes, "Some villages, to which the underground leaders belonged were severely punished. The houses were ransacked by the security forces, the grain in their barns was burnt and the people themselves were herded into camps away from the village and kept in virtual imprisonment inside areas fenced in by bamboo stockades" (Pg. 3). In the story, 'The Last Song', Apenyo, a young girl and an aspiring singer is brutally raped along with her mother as she was performing a choir during the congregation of the newly constructed village church. The tragedy is heightened as the narrator describes the exemplary courage of Apenyo who continued with her song as the soldiers approached towards the church. Her act of singing is an act of defiance against the hegemony of the Indian army. The pathos and extremity of violence is recounted in the story of this girl whose last song died with her last breath but lived on in the souls of those who survived the darkest day of the village. There is an undercurrent of justification for the dissatisfaction of the people with the Indian Government.

her role as keeper of her cultural heritage in the first line, "I have lived my life believing / Story-telling was my proud legacy" (1-2) acknowledging the responsibility that she shoulders of keeping her tradition alive through her literary works. As an ethnographic writer, she seeks to promote an understanding of the culture and history of her people through identification, recognition, personal experience and feeling, insight, and communicative formats which engage the reader on other planes other than only the rational one.

References

1. Ao, T. (1999). *The Ao-naga oral tradition*. Bhasha Publications.
2. Ao, T. (2006). These hills called home: Stories from a war zone. Zubaan. Banks, A., & Banks, S. P. (Eds.). (1998). *Fiction and social research : By ice or fire*. AltaMira Press.
3. Ao, T. (2009). *Laburnum for my head : Stories*. Penguin UK.
4. Chakraborty, S. (2017). Versifying culture: Reading the ethnographic poems of Temsula Ao. *Interventions*, 19(1), 108-125.
5. G.J.V. Prasad, introduction to *Book of Songs: Collected Poems 1988-2007*, by Temsula Ao (Nagaland: Heritage Publishing House, 2013), xvii.
6. Krupat, A. (1992). *Ethnocriticism : Ethnography, history, literature*. Univ of California Press.
7. Sankhyan, N., & Sigroha, S. (2016). Literature as social agenda: The poetry of Temsula Ao. *The MELOW Journal of World Literature*, 1, 113-121.
8. Temsula Ao, "Stone People", in *Book of Songs : Collected Poems 1988-2007* (Nagaland: Heritage Publishing House, 2013), 109-111.
9. Temsula Ao, "The Old Storyteller," in *Book of Songs : Collected Poems 1988-2007* (Nagaland: Heritage Publishing House, 2013), 242.

(The author is an Assistant Professor in the Dept. of English,
Lakhimpur Commerce College, Lakhimpur)

enforced through definitions of what is normal, natural and expected to the identity of or becoming a woman. It is through the norms of femininity through which women's identities are constituted and controlled. To understand women's identity formation, we must ask two questions -What it means to be a woman? How is patriarchal ideology responsible in construction of womanhood? Patriarchal ideology does not have a uniform character; it varies from society to society. To understand the process of construction of womanhood, it is important to take into account the politics of representation in different cultures. Language occupies a crucial position in generating social construction. A child, after its entry into the world of language, comes to share the same set of assumptions and beliefs as real as the other members of the society into which he/she is born. In a society driven by patriarchal ideology, the idea about what a 'woman' is or what 'womanhood' represents demands critical inquiry. This could be regarded as an accepted fact that, apart from her biological entity, the idea of womanhood is nothing but a social construct. To understand construction of gender, it is important to study gender in practice as well as gender in representation. The present chapter is an analysis of the representation of women in Assamese folklore and Assamese songs, which is an essential element of culture.

Theoretical Framework

The present chapter is to analyse the idea of representation and construction of womanhood in Assamese society. As a medium of study, oral literature of Assamese folk society has been taken into account. Assamese society is very rich oral literature. Oral literature is also termed as 'folk literature' or 'Verbal art'. W.R Bascom introduced the term 'Verbal art' first and the term clearly points out the distinction of relations existing among myth, legend, folk songs, tales and folk speech etc(Deka, 2019). Oral literature is passed on orally from generation to generations. Oral literature is a product of a folk society. It draws a picture of common people whatever they think or experience (Deka, 2019). Oral literature of a particular society is classified into various parts. Famous Assamese Folklorist Prafulla Dutta Goswami classified the Folk literature into various parts, such as: myths, folktales, ballads, proverbs, folk songs, lullabies, riddle etc

woman; it varies according to time, society and culture. There is a frequent mention of women's physical appearance in certain Assamese songs, especially sung by the men. In these songs, beauty or physical appearance of a woman is defined from a men's view. The regular mention of the body parts which is evident in the lyrics of certain Assamese songs that has been admired by a man in a woman are- eyes, cheeks, lips, hairs, waist, buttock etc. For example:

"Kokal khamusiya, Gal gulopiya, Tumi kun xorogor pori"-this is a verse of a popular Assamese song which means- 'You look like an angel from paradise with slim waist and rosy cheeks.' The song's man praises the woman's slim waist and rosy cheeks as beautiful as an angel from heaven. Body shape, size, weight etc. are considered significant in the assessment of a woman's physical attractiveness. Slim waist or a slender body is preferable in a woman to consider herself beautiful and attractive. It is important to note here that people's obsession with a slim or slender body in Indian society more specifically is a recent development. Historically speaking, slenderness was not linked with attractiveness and good health always, as it is considered a sign of unhealthy body. This idea of slim and healthy body is the most preferred body type in our society now, which is a western beauty and body ideal. Apart from body shape and size, considerable importance is also placed upon the color of a woman's skin to determine her beauty or attractiveness. Here's a song that goes like: *"O nobou o, Muloi ajoni suali Sali ne nai, Kokal khamusiya, libiri botiya, Bogi koi dhuniya saai."* In this song, the man is singing to his sister-in-law to find him a girl to marry who has a slim waist and fair skin. Amali Phillips (2004) discusses skin color as a symbolic capital for marriage because beauty is often associated with the skin's fairness or whiteness. Fair and beautiful are often used synonymously in female beauty descriptions and feminine gender identity construction(Phillips, 2004). Fair skin is as an essential beauty ideal in Assamese society. Discrimination based on skin color has a long history because skin color is one of the defining marks of people's superiority. People are obsessed with the white skin because the color white is associated with goodness and dark or black color

she has long nails and well plucked eye brows. Grooming the natural features of our bodies is a part of beauty culture, especially in case of women. A hairless female body is admired as beautiful. These are nothing but stereotypes according to which a woman's skin should be soft, smooth, glowing and most importantly hairless. Growth of hair on human body is a natural phenomenon but has gendered significance. Facial and body hair is considered a masculine trait and therefore they are unwelcome in a woman's body. I would like to mention an Assamese proverb that shows facial hair in a woman's body is unacceptable- "*Uthor opore gophor xari, janiba tai jibonte bari.*" The proverb means a woman is bound to attain widowhood if she has a moustache. So, hair in a woman's face is a taboo for Assamese society. Again, long hair of a woman is praised as it is a preferred beauty trait. A woman is expected to have abundance of hair on her head, but other parts of her body should ideally be hairless (Schipper, 2017). Like men's masculine identity is often tied up to their facial hair as having beards and moustaches; in case of a women, facial hair is unwanted for her feminine identity. This is clearly a defining feature of normative femininity. It is also seen that abundance of hair on the head of a woman is also appreciated and considered an important element of her beauty. The phrases like '*meghali suli*' and '*endbar kola suli*' in Assamese language are used to signify hair of a woman. Hence, black hair like the dark thunder clouds is a sign of desirable feminine beauty in Assamese society.

Women as confined within the household

Molding the girl child into an ideal woman starts at a very early age. After a girl attains puberty, the family, especially the female members of the family, starts putting some restrictions on her. They teach how to carry out the household activities properly to master the skills till she reaches the marriageable age. Wifehood and motherhood are regarded as having very high priority in a woman's life, because a woman is responsible for all the housework. There is a proverb in Assamese language as '*ghoiniye ghor, ghoini nohole ghor lor for*', which means a wife's presence is essential for maintaining a home or family. It is the woman who is given the sole

her feminine identity; a young girl should avoid masculine demeanor and behavior" (Dube, 1988).

Here, we would like to draw the example of another proverb in Assamese- '*Nomro bhakhini xundori tiri, xeijona jana podmini nari*'; according to which a girl is considered beautiful and decent who is soft spoken. Speaking softly and silence is a trait in the construction of womanhood. There are three important values which are considered ideal in an Indian society-those values are modesty, marriageability and silence (Singh, 2021). So, maintaining these "womanly" features are important for a woman because she has to marry off to a good family. And the woman who acquires such qualities is considered an ideal woman. Those who lack these stereotypical qualities are alienated from society, mainly if she has some masculine traits. Suppressing the masculine side is considered very important to shape women's identity. For example - loud voice, loud laugh, big steps etc.- these are the things a woman should avoid. For example: One proverb in Assamese- '*Dhoroni kompe pawar jay, xei nariye swamik khay*' means a woman should not make sound while walking, her steps should be modest and decent or else she could bring bad luck for her husband. And she is not considered a real woman or cannot bring So, the construction of feminine characteristics is regarded as a natural process of moulding a girl to become a woman. Again, if a girl laughs her heart out, it is regarded as inappropriate for marriage, as she is expected to have shyness in her smile. Terms like- '*lajuki lajuki habi*', '*Lajuki sawoni*' (*lajuki-shyness, habi- smile, sawoni- glance*) are used to signify that a woman should have the quality of bashfulness and modesty to seem attractive.

Women's attire and the concept of ideal woman

Apart from physical appearance, a woman's dress/attire also plays a central role in constructing her identity as an ideal woman. Dress or attire is considered an important marker of gender identity (Emma Tarlo). In traditional Indian society, woman's dress or attire is seen as a marker of a community's cultural identity. It is because women are supposed to be the cultural bearer of society. It is found in certain Assamese songs that the image of a perfect village girl

Conclusion

From the above discussion, it becomes clear that society has internalized the idea about womanhood over time. This stereotyped image of the woman is nothing but a reflection of society's very ideas and beliefs regarding a woman. Analyzing notions regarding ideal womanhood and femininity from a feminist perspective is fundamental to understand the existing gender inequality in society. The femininity portrayed in the Assamese language and songs are just mirror of our society's ongoing scenario. It is evident from the discussion that Assamese society people may also have an ideology about women's appearance as well as their behavior. Being governed by such ideology, there is a prevailing notion that women's appearance should be distinct. If someone deviates from those norms, she will be shamed. Such views about a person's body also impact one's attitude towards their own body image, because most people do not hold a positive image of their bodies. A person does not accept his/her body and becomes shameful about it when failing to meet societal expectations. Most people even think that they need to shame their body to work on it and become 'perfect'. Women's identification with their bodies only is the root cause of their oppression in a patriarchal society and culture. Whether it is health-related issues or rights, violence against them, the stigma associated with bodies, and objectification, these depict only one thing: women's dignity is reduced to a body only. This given femininity is disempowering for women. According to Pierre Bourdieu, main mechanism of domination operates through the unconscious manipulation of the body (Bourdieu, 1977). He again mentions such kinds of domination as symbolic domination through which women often collude both willingly and unwillingly in their construction as feminine beings (ibid). But the process of women becoming feminine beings is not only socially and culturally bound but as mentioned by Meenakshi Thapan, it is also shaped by the live experiences of one (Thapan, 1995). Our bodies are lived bodies of everyday life, and their lived body is located in the culture (Ibid). If on one hand, gender identity

THE VOICE OF DRAUPADI IN CHITRA BANERJEE DIVAKARUNI'S THE PALACE OF ILLUSIONS

Sumitra Dev Chettry

Chitra Banerjee Divakaruni, an acclaimed novelist writes *The Palace of Illusions*, a reading of the epic story *Mahabharata* from the gendered eyes of Draupadi. A strong willed and determined character from the epic *Mahabharata*, Draupadi plays the role of Sutra Dhar in her novel, *The Palace of Illusions*. Woman in mythology lead an interesting life, initially beset with problems and obstacles but ultimately endowed with peace and enlightenment. Draupadi was the daughter of King Draupad of Panchal and wife of the Pancha Pandavas. She was a woman of substance with an unbending will who did not hesitate in speaking her mind in the male dominated world. Her version of herself becomes a source of empowerment leading to emancipation. She was born of fire, and so was dark-skinned, having the same skin tone of Lord Krishna who in many ways was her guide. Divakaruni makes Draupadi decide to take the reins of her life in her own hands. Draupadi doesn't only have a troubled married life but also has to face the brunt of patriarchy. She being, the only vocal woman in the novel, has to face challenges, where she does receive some success. Chitra Banerjee Divakaruni's Draupadi deconstructs the many narratives of earlier times to foreground her 'self', which is complex and multilayered. She tries to identify herself -a search for empowerment which leads her to seek emancipation for herself. Draupadi alone challenges the men of her time and celebrates femininity in an epic manner, which is a celebration of her experience of being a woman. In fact, it wouldn't be wrong to say, Divakaruni attempts to give a new perspective to the epic story by putting Draupadi at the centre stage. She removes

feminine mystery" (Beauvoir 206) The virginity boon bestowed on Draupadi preserves her nobility both in the epic and in the novel. But she sees her polyandry as an injustice to her womanly self-esteem. In turn, she yearns for the gift of forgetting as she feels the virginity boon benefits her husbands than her, "If the sage had cared to inquire, I'd have requested the gift of forgetting".

The most interesting fact is, Draupadi breaking the stereotype of womanhood by admiring Karna, the handsome warrior, who was an enemy of the Pandavas. She feels sorry for Karna who has to face rejection at every moment because of his low birth, though otherwise he was a great warrior. Draupadi understands the pain of rejection and can relate to Karna's as she had to face much turmoil -unwanted birth, Arjuna accepting his mother's advice of sharing, her heroic husband's numbness, her secret admiration for Karna. She is not at all happy of being the wife of five husbands. She just wishes that she could have only one.

Beauvoir observes, " It is only by a negative relation to her that man is endeared productive in his ideal endeavors. Negativity reaction with women can make us infinite." Draupadi's unintentional hurts and mistaken response to her humiliation bring Karna closer to her. Karna loves her though he gets angry at her insults. "I told myself I hated her, But I was only fooling myself."

Mahabharat's Draupadi is an example of woman's evolutionary psychology in full splendor, but Divakaruni's Draupadi seems to contradict this. Draupadi's search for her own self is the fundamental search for womanhood, born and brought up in a hegemonical patriarchy. If Draupadi is viewed as an ordinary woman, her extraordinary will power elevates her to an unparalleled personification of womanhood. In fact, she goes on to become a site for affirming and challenging the ideologies of patriarchy as she is victim of it and one who wishes to free herself from it.

Body has been an instrument of subjugation since ancient times. But Draupadi transforms it into an instrument of power. This process of empowerment has been powerfully narrated by Lakshmi Kannan in her poem "Draupadi." *In The Palace of Illusions*, the episode

Palace of Illusions Divakaruni has presented her as the main subject, a superior subject, in fact. In a male-dominated society, she has to play different social roles socially to keep her sanity. Draupadi as a character has served as a creative impetus for many artists. So, the novelist has given a modern woman voice, focusing on the inner life of women. This novel undoubtedly challenges the power that is exercised over women and how the change is working on current perspective.

References

Primary Source :

1. Divakaruni, Chitra Banerjee: *The Palace of Illusions*. London. Picador, 2008. ISBN 989386215963 (TEXT)

Secondary Sources :

1. Bandyopadhyay, Inderjit. *Rape of Draupadi (ebook)* Lulu.com ISBN:9781105402999
2. Pramod, K Nair. *Contemporary and Cultural Theory*. India: Dorling Kindersley, v2010. ISBN-10 8131727351
3. Simone, de Beauvoir. *The Second Sex*. Volume Two. Lived Experience, 1949 ISBN-10 030727778X
4. Spivak, Gayatri Chakravorty. *Draupadi by Mahashweta Devi. Devi Critical inquiry* Vol 8(2) 1981, p 381-402.

(The author is an Assistant Professor in the Dept. of English,
Narengi Anchalik College, Guwahati)

In her guidance, entire family may be educated. According to an American survey, the more educated the mother, the easier it will be for the children to win higher educational diplomas. Conversely, if left in ignorance, women will hamper the progress that need to be made in hygiene, dietary habits child care, health and so on.

Women education in ancient India

The status of women in India has gone through several changes over the past few millennia. From equal status with men in ancient times through the low points of the medieval period, to the promotion of equal rights by many reformers, the history of women in India has been eventful. Scholars believe that in ancient India, women enjoyed equal status with men in all fields of life. However, some others hold contrasting views. Works by ancient Indian grammarians such as Patanjali and Katyayan suggest that women were educated in early Vedic period. However, later (approximately 500 B.C.) the status of women began to decline with Manu Smritis and with the Islamic invasion of Babur and the Mughal Empire. Women education in ancient India can be discussed under three headings:

- 1) Women education in India during Vedic period.
- 2) Women education in India during Buddhist period.
- 3) Women education in India during Muslim period (Medieval Period).

1) Women education in India during Vedic Period

Vedic system of education is probably the oldest system of education in the whole world. Vedic Rishis spread education not only in India but also to the entire world. They brought humanity into light from darkness of ignorance and thereby spread the light of knowledge throughout the whole world. Veda means "knowledge". Vedic knowledge symbolizes the objective of human life in the world from birth to death. The Veda consists of four books- Rig Veda, Sam Veda, Atharva Veda and Yajur Veda. These four Vedas convey knowledge and experience necessary for human life in solving problems of day today.

discipline. Even Manu includes Upanayana among the sanskars (rituals) obligatory for girls. Music and dancing were also taught to them. Brahmavadinis used to marry after their education was over. Women were also given practical and useful education such as spinning and weaving which is mentioned in Rigveda.

Towards the end of the post Vedic period around 250 B.C., a change in the position of women in society can be discerned. Early marriage of girls had become mandatory and education for girls was stopped after marriage. The restriction in education imposed on girls extended to other areas. They could not participate in religious or social activities or inherit property. In spite of these barriers, a few instances of women acquiring higher education have been reported. These women were also mentioned as teachers to whom other men came for education. By the 3rd century B.C., Upanayana for girls was stopped. By 10th century A.D., as Alberuni reports, all the restrictions on education for girls had been accepted by society. A few girls belonging to the higher castes and richer classes continued to receive education. There are reports of a few women poets who wrote not in Sanskrit but in Prakrit and also trained in medicine mainly as Gynaecologists. They were cited as exception as this number was very small.

2) Women Education in India during Buddhist Period:

Buddhist education can be rightly regarded as a phase of the ancient Hindu system of education. Buddhism, itself, especially in its original and ancient form, is, as has been admitted on all hands, rooted deeply in the pre-existing Hindu systems of thought and life.

T.W. Rhys Davids (1843-1922) in *Buddhism* (34) calls Gautama Buddha "the creature of his times", of whose philosophy it must not be supposed that "it was entirely of his own creation." He wrote: "The fact we should never forget is that Gautama was born and brought up and lived and died a Hindu. On the whole, he was regarded by the Hindus of that time a Hindu. Without the intellectual work of his predecessors, his work, however, original, would have been impossible. He was the greatest and wisest and best of the Hindus and, throughout his career, a characteristic Indian. Buddhist

education had been imparted, it not only helped raise the standard of women's character and intellect generally but also produced a number of learned women of high calibre who guided the society in the fields of religion and philosophy. There are examples of some women who were philosophers and poetesses of high order. Some of them were renowned social reformers and specialized in social welfare.

During Buddhist period, there were some women religious missionaries who had gone to foreign countries in order to propagate their religion. For example, Sanghamitra, sister of Ashoka the Great, had gone to Ceylon to spread Buddhist religion. Besides, there are examples of women monks, viz., Shubha, Anupama and Sumedha etc, who had taken the vow of life-long celibacy. Highly educated women undertook teaching work known as Upadhayas. Pannini has referred to women dormitories for the women students. We have examples of high poetic talents of such illustrious women as Shillabhatarika, Prabhudevi and Vijayanka etc. The poetic power of Vijayanka has been regarded as second to none but to those of Kalidasa. Women were given theoretical and practical education in politics. Besides, they studied Vedanta, Ayurveda, and Literature of high order. This is sufficient to illustrate to what extent the intellectual faculties of women had developed.

Now, it has been quite evident women got ample opportunities for their self-development during Buddhist period but at the same time it will have to be remembered that higher education was limited only to women belonging to higher strata of society. Women education was, it seems, inadequate in the wider sense of the term "education" as it understood today. It had not spread and reached the door of such common masses as peasants, labourers, artisans, craftsman and ordinary traders. Importance of the Upanayana ceremony which was compulsory for women under the Vedic system of education had considerably declined or almost disappeared. The natural consequence of this was that the level of the age of women's marriage was sufficiently lowered and they began to be married even during their childhood. It consequently dealt a serious blow to their

During the medieval period, there was the sense of conservatism for which women education in general suffered. The male members did not like the women going out of home for education freely. They were kept under "Purdah" system. As such, the girls were deprived of education in the Madrassas in general. More particularly, the rural women remained illiterate.

Even then, it cannot be said that the girls were totally deprived of education. There were various opportunities for female education in India during Muslim period. This was especially in the case for learned and scholarly families, who wanted to ensure the highest possible education for both their sons and daughters. The education allowed was often restricted to religious instruction. While it was not common for women to attend formal classes, they were allowed to attend informal lectures and study sessions at mosques, Madrassas and other public places. In the royal families, provision was made for their education privately. The girls were given education at home by the private educators. Names of several renowned and educated women may be found during the Muslim period. The name of Razia Sultana is quite well known as a highly educated lady during the reign of the sultans. She used to acquire military and administrative training along with general education in the royal family. She learned riding on horseback and use of arms. She was not only educated but also gave the patronage of learning. Giasuddin Khilji had founded a Madrassa for women's education where training in art and craft was given.

Women education during the Mughal period had reached a new light. All the Mughal rulers were highly educated and cultured and so were their wives and daughters. Gulbadan, the daughter of Babur was an educated and talented lady with her literary taste. She was described as the "literary gem" of the Mughal period. She was well versed in Persian language and wrote the famous book "*Humayun Nama*" that reflected the social, political and economic aspects of life at that time. She also wrote poems and collected books in her own library. Akbar's mother "Hamida Begum" was an educated lady with good character and the sense of reality that had helped in making the career of Akbar as a great king. Salma Sultana the niece of king

Women took in their stride the changing circumstances and adjusted themselves. In the Vedic age, they were equals of men. In Middle Ages, their education became circumscribed; still those in the higher strata took advantage of education available. The situation continued to decline till the coming of the British and the general national democratic awakening, which took place in India during the second half of the nineteenth century. The social reform movements which arose as a result of the interaction with the western civilization stressed on educating the women. The pioneering work of women's education was done by such socio-religious reform bodies as Brahma Samaj, Arya Samaj, Ramakrishna Mission and also Danish, American, German and British missionary societies. In modern times with facilities of coeducation in all fields, they have been doing as well if not better than men, provided they get equal opportunity to learn.

References

1. Bhatnagar S., Saxena A., Kumar S. *Development of Educational System in India*. R. Lal book. Depot Meerut.
2. Khanna H.D., Saxena V.K., Lamba T.P. Murthy V. *History of Indian Education and Its Contemporary Problems*. (2002). Doaba House, Nai Sarak, New Delhi.
3. Gupta N.L. *Women Education Throughout The Ages* (2003); Concept Publishing Company, New Delhi.
4. Ramachandran P., Ramakumar V. *Education In India* (2005). National Book Trust, India.
5. University News, Vol. 47 no. 02 January 12-18, 2009.
6. www.Hinduwisdom.info/Education-in-Ancient India.
7. [www.indianetzone.com/39/women_education_ancient India.htm](http://www.indianetzone.com/39/women_education_ancient_India.htm).
8. http://en.wiki/women_in_India.
9. www.hismyindia.com/ancient_india/women_in_ancient_india.htm

(The author is an Associate Professor in the Dept. of Education, S.B. Deorah College, Guwahati.)

emerged in the social picture, that was the image of the New Woman. The famous novelist and champion of women's rights, Virginia Woolf describes the New Woman in her novel *Night and Day* (1919) through the description of a character, Mary Datchet:

She was some twenty-five years of age, but looked older because she earned, or intended to earn, her own living, and had already lost the look of the irresponsible spectator, and taken on that of the private in the army of workers. Her gestures seemed to have a certain purpose, the muscles round the eyes and lips were set rather firmly, as though the sense had undergone some discipline, and were held ready for a call on them. She had contracted two faint lines between her eyebrows, not from anxiety but from thought, and it was quite evident that all the feminine instincts of pleasing, soothing, and charming were crossed by others in no way peculiar to her sex. (48)

The 'New Woman' was no more a sweet, naïve and ignorant young lady who was trained to be a governess, a wife and a classy companion of their men. She was independent and had the agency to conduct her life without any intervention from the society. A subject of caricature for those who believed in the age-old patriarchal structure of the society and family alike, the 'New Woman' was termed 'dangerous' and corrupted. During the *fin-de-siecle* of the Victorian society, the new woman would always meet a sad end - either in death or in self-loathing isolation. However, by the beginning of the new century, during the Edwardian age, the new woman garnered more support from the writers and artists in their depiction of her. Now, she was more sexually liberated, independent in thought, knowledgeable, who was interested in Science, Mathematics, Geography, Physics and Chemistry apart from literature and language. And one can witness all these qualities in the characters of Enola Holmes and Lidia Poët.

The term "New Woman" has its origin in Sarah Grand's article, "The New Aspect of the Woman Question" in 1894. From this essay, Ouida (pseudonym of Maria Louise Ramé) created the term the "New Woman" for her later essay by the same name in the same

Chemistry and Anatomy, his expertise in single stick fighting, boxing, swordsmanship, and an in-depth knowledge of the law of England makes him a larger-than-life character who overshadows everyone around him. Against such a profile, Enola Holmes is introduced. However, the writer Nancy Springer lets the character introduce herself to the audience and this is deftly handled by the screenplay writer, Jack Thorne. Instead of someone else introducing her, she addresses directly to the audience her ability of "reading, science, sports and all sorts of exercise - both physical and mental." (0:04 - 2:02, *Enola Holmes Part 1*).

Like her brilliant brothers, Enola is also smart, brilliant and a free-thinker much to the dismay of her elder brother, Mycroft. Enola, according to Mycroft, was an ill-bred, ill-tempered young girl who immediately needed schooling to fit in the upper-class society (where they belonged). Mycroft's character truly depicts the patriarchal sensibility of the early twentieth century, that strongly condemned the "New Woman," and her new power of agency. He feels, their mother Eudoria's leaning for the suffragette activism was the cause of such a failure. He calls her a dangerous woman under whose influence Enola's life was a complete disaster.

The film, *Enola Holmes Part I*, is set against the backdrop of the passing of the Reform Bill in the British Parliament in 1884. The main plot deals with the ways in which Enola uses her sleuthing skills to find out the conspiracy hatched by the Dowager Lady Basilwether, to kill her grandson, Lord Viscount Tewkesbury. The Dowager wanted to do so to prevent Tewkesbury from inheriting the title of Marquess and an attendant seat in the House of Lords that would enable him to vote in favour of the Reform Bill. The Dowager, a staunch traditionalist, was against the formulation of the Reform Bill which extended the right to vote to men in the rural areas and stripped lot of powers from the elite. She believed that it was her duty to safeguard conventional British values and customs. She anticipated that the progressive views of her son (whom she killed consequently) and grandson were a threat to Britain's traditional conservative ideology which promoted private property and

In *Enola Holmes*, Part-2, the eponymous sleuth goes on to become an independent detective with an office of her own, name, "Enola Holmes Detective Agency." And she informs the audience that she would like to get away from the formidable shadow of her brother, the great detective of all time, Sherlock Holmes. However, an independent detective agency, without any association with 22 Baker Street, and run by a woman is of no value to the prospective clients. This introduction truly speaks of the time where women's skills and intelligence were constantly questioned. The second film in the franchise, *Enola Holmes* Part-2, is set at the back drop of the Sara Chapman-led 1888 Bryant & May Matchgirls' strike in London in 1888. Poor working condition, unequal wage, fourteen-hour work day, unjust fines and poor sanitation led to a lot of discontent among the girls of the factory. This was exacerbated by the hazard of working with allotrope of white phosphorus causing the Phossy jaw disease that afflicted many girls. Despite earning a huge profit, the factory owners turned a blind eye to the deplorable condition under which the workers worked. The sporadic discontentment took an uncontrollable outrage when a girl was sacked some time in 2nd July, 1888 that led to a massive strike. The director, Harry Bradbeer, brilliantly brings to life the conditions that were the cause of the strike. In the second film, Enola Holmes applies her perditorian skills of searching for lost people. In her quest for her clients, Ms. Holmes employs all her skills of charm, jujutsu, intelligence and observation breaking every obstruction that comes her way owing to her gender.

Her resilience and focus reflect the radical women of the nineteenth and early twentieth century who exposed and fought the inequalities of the female existence. The women suffrage movement in Britain that fought for the right to vote for women began in the nineteenth century. It relates to all the Reform Bills that were subsequently passed in the nineteenth century. These Reform Bills were meant to include more and more men from the cities, towns and villages who were given the right to vote, whereas the women were constantly ignored.

to pursue law, and practice for some time until she was debarred from the Bar of Turin. The whole series showcases Lidia's journey in her fight to get reinstated in the bar council. The producers of this original Netflix series, Guido Luculano, and Davide Orsini merge the real-life Lidia Poët with the fictitious Lidia Poët while projecting the hardships and challenges undergone by women across all classes. In the mid-1800s, it was nothing less than sacrilege for women to have any voice. In a span of six episodes in the 1st season, the series brings afresh the life and times of the 19th century Europe where draconian laws against women were rampant, and justice was a business of and for men alone. In such dreaded times, the indomitable spirit of a fierce woman who broke all boundaries opens doors for other women to come forward to fight against oppression and silencing.

Lidia Poët is sexually-liberated; she is intelligent and knows her mind. At a time when women were relegated to the margins without any choices left to them but to follow the dictates of the patriarch, Ms. Poët stood up and made room for herself. Like Enola Holmes, Lidia Poët fights against the prevailing norm of the society that didn't allow women to have any voice. After obtaining her Law degree from the University of Turin, Italy, she joined the Order of Lawyers and Prosecutors of Turin. She litigated cases at a lower-fee compared to male lawyers. She emphatically mentions her name as "Lidia Poët, esquire," when a judge at the bar of Turin nonchalantly addresses her "er... advocate Poët." She is opinionated and speaks her mind without fear, even to the senior judges of the very male-dominated legal system. However, she couldn't continue her practice after three months as she was debarred from the Order of Lawyers on grounds of her being a woman.

In the very first episode, Ms. Poët is barred from practicing law, and through the patronising attitude of the male colleagues, one can understand how discrimination against women was deeply implanted in the system. Her bold opinions, uprightness and strong presence troubled the male colleagues who were comfortably set in a favourable system. It is interesting to note that when Ms. Poët

current centuries. The issues like forced marriage, scant access to education for women, increasing destitution and workplace discrimination which are even relevant in today's context have been brought to light.

One striking issue that both the works in context carry is the clothing of women in the 19th and the 20th century. This societal norm of clothing is symbolic of how women were perceived as objects of the male-gaze and marriage material. In *Enola Holmes* - Part 1, Mycroft is shocked to see Enola without gloves outside her house. He expresses his dismay on seeing his sixteen-year-old sister without proper dress. Here, proper dress means gowns worn with corsets. In the Victorian period, women were groomed to be a suitable and pleasant companion to their husbands, and therefore they were sent to the grooming schools like the one that Ms. Harrison ran. And with *Enola Holmes*, the film makers deconstruct the cultural tool of repression i.e. the corset. She uses them as her combat uniform and a safe place to keep her money. Whereas in *The Law According to Lidia Poët*, the main character, Lidia Poët follows the trend of the age by improvising her dress. She wears corset with trousers like gowns. Her niece, Mariana is forced to wear gowns which she found to be old-fashioned. One can observe that even styling and fashion was changing during that time, with the changing milieu.

One significant similarity between the two shows is changing narrative of masculinity in a rigid patriarchal society. All the young male characters - Sherlock Holmes, Lord Tewkesbury, Enrico Poët, Andrea Caracciolo, Jacopo Barberis - are supportive of the women characters. For example, Andrea Caracciolo is Lidia Poët's love interest. But he has never imposed himself on her. She gets intimate with him, but at the same time makes it clear that she doesn't love him. Their love is based on support, and Andrea supports Lidia's decision of practicing law as assistant to her brother, and to not leave for America. Even Enrico, Lidia's brother, supports her decision of becoming his assistant and works on cases that come their way. We observe the same with Sherlock Holmes, the great detective who

4. Ryan, M.L. (2013). Transmedial storytelling and Transfictionality. *Poetics Today*, 34(3), 361-388. <https://doi.org/10.1215/03335372-2325250>
5. Flegar, Zeljka. (2022). Mediating Girl Power: A Cognitive Approach to *Enola Holmes* on Page and Screen. *Children's Literature in Education*, <https://doi.org/10.1007/s10583-022-09506-8>
6. Woolf, Virginia. (2014). *A Room of One's Own and Three Guineas*. New York: Collins Classics.

Online Sources:

7. Keller, Joel. (2023) "Stream It Or Skip It: 'The Law According To Lidia Poët' On Netflix, Where Italy's First Female Lawyer Solves Mysteries And Tries To Keep Her License." <https://decider.com/2023/02/15/the-law-according-to-lidia-poet-netflix-review/>
8. Shearing, Eliza. (2023). The Law According to Lidia Poët, is a feminist murder mystery full of sex and intrigue. <https://www.michigandaily.com/tv/the-law-according-to-lidia-poet-is-a-feminist-murder-mystery-full-of-sex-and-intrigue/>

*(The author works as an Associate Professor in the School of Applied Science and Humanities School of Applied Science and Humanities HIT, Haldia, West Bengal, India)

** (The author works as an Associate Professor in the School of Applied Science and Humanities HIT, Haldia, West Bengal, India)

profound impact on women's rights and the role of women in society. In the early stages of the Revolution, women played an active role in the protests and demonstrations that ultimately led to the fall of monarchy. Women participated in the storming of the Bastille in July 1789 and organized marches and rallies to demand food, better working conditions, and political representation. However, despite their protests, women's rights were not considered as a central concern of the Revolution. The new Constitution of 1791 granted citizenship and political rights to men, but women were excluded from these provisions. Women's political clubs were banned and women were discouraged from participating in public life.

This exclusion and marginalization of women from the political process led to a backlash from feminist activists such as Olympe de Gouges and Mary Wollstonecraft. Olympe de Gouges in her writing in 1791, argued that women should be granted equal rights as men. Mary Wollstonecraft (1759-1797), who was a British writer, is considered one of the founding figures of modern feminism. She argued that women were not naturally inferior to men, but they were instead treated as oppressed by societal norms and often deprived of education.

Despite the efforts of feminist activists, women's rights were not significantly advanced during the French Revolution. It was not until the 19th and 20th centuries that women in France and elsewhere would achieve the right to vote, access to education and employment, and other key rights and opportunities. It was only in 1920 that women were first allowed to vote in the USA.

Nevertheless, the French Revolution was a pivotal moment in the history of women's rights as it brought issues related to gender and inequality to the forefront of political discourse and set the stage for future feminist movements.

2. Factors of Gender Inequality

Gender inequality is a serious impediment to development. It has been a pervasive problem throughout human history, and women have often been the ones who suffer the most from it. While there has been some progress in recent years towards gender equality,

resources. This wage gap is often caused by a combination of factors, including discrimination, gender stereotypes and differences in job experience or qualifications. The impact of unequal pay is significant and it can limit women's ability to support themselves and their families, and it can perpetuate poverty and economic insecurity.

iii) Political Factors

Women are often discouraged to participate in government. Women are underrepresented in leadership positions, and their voices are often not heard in decision-making processes. Women's underrepresentation in politics can limit their ability to influence decision-making and policy. This lack of representation can also limit the visibility of women's perspectives and experiences, perpetuating gender stereotypes and limiting opportunities for women.

3. Consequences of Gender Inequality

Gender inequality has severe consequences for women, their families, and society as a whole. These include:

i) Health Consequences

Women who experience gender inequality are more likely to have poor health outcomes. This includes higher rates of maternal mortality, sexually transmitted infections, and mental health issues. Women may have limited access to healthcare, particularly in developing countries or in areas where healthcare services are not widely available. This can limit their ability to manage their health and well-being, which can have significant impact on their quality of life and their ability to participate fully in society.

ii) Educational Consequences

Limited access to education for women means they are more likely to be illiterate and have limited access to knowledge and information. Lack of access to education is another significant cause of gender inequality. Women may have limited access to education, particularly in developing countries. This can limit their ability to secure well-paying jobs and participate fully in society. Additionally, gender stereotypes can limit the opportunities available to women even when they do have access to education. For example, women

women's political representation.

v) Social and Cultural Change

Changing social and cultural norms that limit women's access to education, economic opportunities, and political representation is essential in addressing gender inequality. This can be achieved through community-based initiatives that promote gender equality and women's empowerment.

4. Conclusion

Gender inequality and the lack of empowerment of women are widespread issues that have severe consequences for women, their families, and society. Addressing gender inequality requires a comprehensive approach that includes education, economic empowerment, political empowerment, legal frameworks, and social and cultural change. By working towards empowering women, we can create a world where women have equal opportunities and resources as men to participate in social, economic, and political activities and live fulfilling and meaningful lives.

References

UN(Women). <https://www.unwomen.org/en>

INTRODUCING THE KUKIS

The Kuki constitute one of the oldest indigenous hill communities of North-East India belonging to the Indo-Mongoloid of Tibeto-Burmese stock of race with Tibeto-Burman language group. The word 'Kuki' is a generic term which includes a number of tribes and clans. This generic term covers a large number of people who migrated to different parts of North East India from contiguous areas lying further east at different points of time. The origin of the word Kuki is not known. It first appeared in Bengal, Rawling's writing of Cucis or mountaineers of Tiperah. There are many conjectures and theories about the origin of the word Kuki. The word Kuki is said to be coined by other people rather than the Kukis themselves. They are known by their neighbours by different names. The British knew them by Kookies, Lushais, Pois, Sindus and Chins. The Plains people called these tribes Kukis or Kuki-Chin, whereas the Dimasa Kacharis called them Thanggumsa and in Manipur the Meitei name for the Kuki is Khonjai or Khongsai. The Kukis are one of the indigenous tribe of Assam. Since time immemorial they have been living in the twin hill district namely, Karbi Anglong and Dima Hasao (formerly called North Cachar Hills). It is pertinent to note that like many tribes of North East India, the Kukis embraced a patriarchal form in which the male takes all the important decision in matters ranging from family issues to societal affair.

GLIMPSE OF KUKI SOCIETY

The Kuki Society in the past was a simple one confined mainly to villages. It was closely knit. The Kuki community followed the patriarchal system of family structure. By tradition, women are considered housewives while men are to be heads of the family. Men have always been privileged to be decision makers. Although, it cannot be denied that in comparison to other women in other parts, the Kuki women enjoy certain privileges and status. The fact that she does not wear purdah or pay dowry and she can mix freely with men. Yet, women are expected to do all the house hold chores starting

hair. Activities for girls included collection and giving of fire woods etc. to the destitute families. Participation in different works in collaborations with the corresponding boys group appeared prominent. But as time progressed and socio religious changes took place in the Kuki society, women adapted themselves to these changes without giving up on their traditional role. The old cultural institutions were long gone but Kuki women continued to participate in all the activities where her presence is required. Till today, majority of women in villages involve themselves in strenuous nature of works particularly shifting cultivation, agricultural being the mainstay of the economy. They help the men folk in tilling, sowing, transplanting, wielding, harvesting and transporting the crops. Thus, women play a vital role in maintaining the household affairs at the family level. The Kuki tribe had its own traditional culture, customs, ornaments, other articles etc. with varieties of colours, design, size and members. Each of them has significance relating to an important event. A woman skilled in weaving was highly prized and much sought after for a wife by eligible young men. Creation and designing of traditional costumes have been done since long by women. It was and is still they who weave different types of traditional colourful clothes. In fact, it is they who exhibit the typical costumes of their tribes more than their male counterparts.

Traditionally, in the patriarchal kuki society, women were never consulted in any matters and even if they volunteered, their opinion was not given weightage. Women were not encouraged to involve in socio-economic and political spheres although they run their homes. However, due to changes which occurred due to spread of education, interaction with outsiders, modernization and globalisation, government policies etc., the mind-set of the people is changing and the middle-class women themselves feel the need of change in old traditional beliefs of inequality of sexes.

WOMEN AND MARRIAGE

The core of the social structure of the Kuki society was kin-based. As far as marriage was concerned, the ideal or perfect union

man of another family, she forfeits the right of property of her dead husband. In the absence of a male heir, the nearest male relative inherits the property. So, the eldest son who inherits the property is also obliged to support all the dependents in the house and is bound to pay the unpaid debts of the deceased too. The women who lived in the village spent most of her time and day economically providing for the family by gathering food, selling goods in the market place and collecting fire woods. Women are considered to be weaker than men physically so women are discriminated even in the payment of their wages. In this globalised era, the woman have begun to question the oppressive social customs and traditions relating to unequal wages, divorce, inheritance and customary laws.

POLITICAL STATUS

The traditional political institution of the *Kuki-Chin-Mizo* based on kinship system, continues to be enforced in strict accordance with the customary laws. In the political sphere, woman is regarded as unfit to participate in the decision-making process as reflected in the folksong, "*Numei Thusei le janavacha bam*" which means the chattering of a woman is like birds chirping at night. This signifies that woman has no say in the running of the village administration. There is no place reserved for them in the village council. However, there are instances where woman have been able to influence the decision of the court and indirectly influence village affairs. The village chief or *Haosa* is the central figure in the political administration of the kuki society and that of his wife is known as *Haosapi*. In the male dominated society, women's domain is considered to be home. In community matters, women were not consulted and even if they volunteered their opinion not given weightage. In the social organisation and village administration, women had no place except under special circumstances. She is permitted to attend the village council meetings provided she is a widow and her son is still a minor, if not her son will represent as head of family, superseding the mother. Despite women playing an important role in village administration, only males were allowed to become *Hausa* or chief and in the absence of chief the wife although

given significance to the concept of motherhood. Christianity also offers several role models for women than that of wife and mother. Yet, the male dominance in religious matters is not absolutely absent in the Kuki society as they are given only secondary role in the churches, home and society. Till today, in some churches women are not encouraged to deliver a sermon, solemnise a marriage ceremony, minister in a burial service and to be ordained as Pastor. In the true sense, women are kept from being fully integrated into the major roles of spiritual, social, political and economic life of the public.

ECONOMIC STATUS

Women have played a very vital role in the economic life of the Kuki society. All the household chores are considered as the responsibility of the women. The domestic work of Kuki women is well documented by J Shakespeare "A woman has to rise early, fill her basket with empty bamboo tubes and trudge off before daylight dawns the hills, and the supply of water is frequently so scanty that it takes her sometimes to fill her bamboos. Having conveyed her basket to the house, she has to set work cleaning the rice for the day on the shelf over the hearth and this she now precedes to pound in a mortar in front veranda, and winnow on an oval bamboo tray till it is clean enough for use. The breakfast of rice has then to be cooked, and it should be ready by the time her husband is awake. After the meal, the real work of the day begins." This illustrates the sacrifice made by the Kuki women and at the same time shows the position and status she holds in the family. In fact, there is no slack season for women. In this aspect there is another saying, "*Numei kboljin, subtum to jin*" which means a travelling woman carries with her a wooden pestle. So even while travelling women are expected to assist the host family. The Kuki women who are able to wake up early and do all the domestic works and know the pros and cons, the ins and outs of this art are highly valued in the marriage market. The death of a divorced woman is treated as unnatural and therefore the body is taken out for burial not through the door but through the hole made in the wall. Rites and ritual are not performed. The practice is however not relevant in the contemporary days. A married woman

the society. Nevertheless, it would be wrong to say that women enjoy complete equality in the society. The idea of an egalitarian society is still lacking in pragmatic term. The root cause of unequal participation is the rigidity of traditional norms that still governs our day-to-day existence, what we are today is shaped by the way we were moulded from childhood by the family and the society we belong to. For a woman to come out to the fore front as a strong personality requires supportive and broad-minded relatives. There is also a need to recognise the paucity in writing and research on specific areas like Women. It is striking to note the lack or almost non-existence of the acknowledgement of women. The call is for active involvement of every member to contribute his or her bits. To transform these roles and institutions might take decades and need to start at the individual level. The need of the hour is to build network to advocate for gender equality and Kuki women themselves should also be active participants and take initiatives rather than be passive listeners only.

References

1. Changsan, Lenkhomang.(2019): *Status and Social position of Women - A Brief study of the Kuki Women in Assam*. Published on 2019-JETIR JUNE 209, Volume 6, issue 6 (ISSN-2349-5162)
2. Chongloi, Haoginlen.(2008): *Reinterpreting Kuki Chieftainship of Northeast India in relation to Colonial Historiography: Media theory perspectives*, retrieved from <https://mediawatchjournal.in> .
3. Desai, Neera and Thakkar, Usha. (2005): *Women in Indian Society*, published by the Director, National Book Trust, India A-5 Green Park, New Delhi-16.
4. Goswami, Tarun. (1985): *Kuki Life and Lore*, Published by North Cachar Hills District Council, Haflong, Assam.
5. Gangte, T.S. (1993). *The Kukis of Manipur-A Historical Analysis*, Gyan Publishing House, New Delhi.
6. Haokip, Afrina.(2012). *Position of women in the Kuki society of Manipur- A historical Study*, Manipur University.

ROLE OF EDUCATION IN WOMEN EMPOWERMENT AND DEVELOPMENT : ISSUES AND IMPACT

Gauri Hazarika

Education is considered a milestone for women empowerment because it enables them to respond to the challenges, to confront their traditional role and change their lives. Increasing access to education notwithstanding, gender discrimination still persists in India and lot more needs to be done in the field of women's education in India. Women have so much unexplored potential which has never been tapped. As education is an input of human development, educational equity will ensure enabling and entrepreneurial development. Even beyond literacy, there is much that education can do for women's rights, dignity and security. Education is the key to unlock the golden door of freedom for development. Eileen Malone Beach sees education, health care and income as a blessed trinity because they are so closely related. This paper discusses the impact of education on empowerment of women as well as the challenges and changes that we must have to deal with during the process. We call for a renewed emphasis on relevant, equal and holistic education to ensure the desired results.

Women education in India has been a major preoccupation of both the government and civil society as educated women can play a very important role in the development of the country.

Education of women is the most powerful tool to change their position in society. Women education in India has been a need of the hour, as education is a foundation stone for the empowerment of woman. Education also brings a reduction in inequalities and

suppliers and they play a significant part in the development of agriculture, industry and the service sector. Women's empowerment begins with education, which helps them to adapt to difficulties, face their established roles and transform their lives. As such, we must not overlook the relevance of education in relation to women's empowerment and India's recent ascension to superpower status. Education is the most powerful instrument for changing women's status in society. It has been a pressing need, as education is the cornerstone of women's empowerment. Education also helps to reduce inequalities and serves as a tool of enhancing one's family status and development.

India holds currently the first position in the world of having highest population. There are approximately 49% females in total population. But if we analyse the current status of Indian women with other countries of the world then we can realise that the scene is not even satisfactory but the worst. Indian women generally face all types of barriers to success like illiteracy, domestic violence, lack of motivation and support and many more. It is very essential for the harmonious development of the country that women should go hand in hand and shoulder to shoulder with men. And for empowering the women, higher education will play a vital role.

Empowerment is the process of becoming stronger and more confident, especially in adjusting one's life and demanding one's rights. Women education is an important characteristic in developed societies and used as symbol of women empowerment. The present study reveals that a majority of the population of India is living below the poverty line. The women of India are leading miserable lives because they are not treated well.

Empowering the women means creating such an environment in which they can take independent decisions for their personal development and the development of society in general. Empowerment is the process by which the women achieve increased control and participation in decision making which in turn helps to achieve equal status with men in various spheres-political, economic,

and addressed in the public forums. Education is a critical input in human resource development and is essential for the country's economic growth. It increases the productivity and the efficiency of individuals and it produces skilled labour force that is capable of leading the economy towards the path of sustainable growth and prosperity. The progress and well-being of a country largely depends on the choices of education made available to its people. It can be one of the most powerful instruments of change.

Empowering women is an important end in itself. And as women acquire the same status, opportunities and social, economic and legal rights as men, as they acquire the right to health and gender-based violence, human well-being will be enhanced, related to women workforce which address the global problems and their future implications on women at various places and regions.

Education is a potent tool in the emancipation and empowerment of women. The greatest single factor which can incredibly improve the status of women in any society is education. It is indispensable as it enables women not only to gain more knowledge about the world but helps her to get status, positive self-esteem and self-confidence, necessary courage and inner strength to face challenges in life. Apparently, it also facilitates them to procure a job and supplement the income of family and achieve social status. Educated women can play an equal role as men in nation building. Therefore, there is no denying fact that education empowers women. In spite of the forceful intervention by international women groups, feminist critics, constitutional guarantees, protecting laws and sincere efforts by the government at all levels through various schemes and programmes to uplift the plight of women, education and women empowerment is still an enigma due to various reasons.

MISSING IN ACTION : WOMEN IN FOREIGN AFFAIRS AND INTERNATIONAL SECURITY

Chinmoyee Das

Introduction :

Men in key positions of security and international policy govern and rule the globe today. Men in charge of kingdoms and empires have a long history of being more famous for starting wars than for bringing about peace. Women have historically been underrepresented in international treaties and negotiations, with a few notable exceptions. Due to once-unbreakable cultural and religious norms, women have historically been restricted to subordinate roles in society. Nevertheless, as democracy spreads around the world, women are becoming a more powerful force. Women are currently speaking up more in support of civil liberties, human rights, and the defence of freedom. However, men have continued to dominate the field of international relations, where women are conspicuously underrepresented in the formulation of foreign policy. In order to change the insensitive and exclusive political institutions plaguing the world, it is more important than ever to raise the voices of women in politics.

The article tries to concentrate on the part played by women in global relations. It looks into the nature of women's representation in the defence and foreign policy of various countries to try and determine why there have been so few women in positions of leadership in international relations. While doing so, the paper focuses on the various studies that prove engagements of women as negotiators of peace have led to durability of peace. The article also aims to comprehend the consequences of the underrepresentation

and international security has never been more crucial than it is today due to the emergence of fresh ideas and methods in world politics. More and more recently, the importance of promoting women's involvement in these foreign policy matters has been underlined. But as democratic principles spread throughout the third world, women activists' voices have become louder in support of more freedom, human rights, and civil liberties. In recent years, more and more women have taken the lead in advocating for civil liberties, human rights, and the defence of freedom throughout Asia, Africa and America (*The Diplomat*, March 10, 2013).

Women have been playing a very important role in various revolution against oppressive regimes all across the world, challenging authority and demanding responsibility of the deceitful leaders. These movements have been noteworthy for their demand for rule of law, robust institutions, social justice, and economic opportunity for all citizens rather than for women's rights and gender equality. As a result, women activists have been supporting the larger cause of democratisation, independence, and self-autonomy in recent years. However, there is a conspicuous lack of female leadership in powerful positions in these groups. Men have thus continued to rule the world of international affairs where women are conspicuously underrepresented in the formulation of foreign policy. In order to change the insensitive and exclusive political institutions plaguing the world, it is more important than ever to raise the voices of women in politics.

Current State

The current statistics of women in influential positions speak for themselves globally. For instance, just 15% of ambassadors worldwide are female (Aggestam, 2019). There were only 15 female defence ministers in the world as of 2017 (*The Quint*, Sep 03, 2017). Only five member countries of the 47 countries of the Council of Europe have female foreign ministers (*Council of Europe Portal*). As of January 1, 2023, there are 31 countries with 34 women serving as heads of state or government. There are only 17 countries with female heads of state, and 19 countries with female heads of government

The gap of representation: Concerns and consequences

Work-life balance issues and a lack of the proper administrative infrastructure that would allow women to pursue high-level occupations while starting families have been identified as important contributing elements to the issue. (Lazarou & Braden 2019:03). A significant participant in the discussion, Anne Marie Slaughter, stressed in 2012 the significance of establishing the proper social policies as well as bridging the leadership gap by guaranteeing that women are equally represented in the ranks of politicians, business executives, and judges. Although representation by itself cannot resolve problems related to gender-based foreign policy, it is thought to be one of many crucial steps in that approach (Lazarou & Braden 2019:04).

The role of women in democratisation is far less clear and forceful than it should be, notwithstanding the loud calls for democracy. Unfortunately, now is the very time when their voices are most needed. The need for Women Representation Studies have repeatedly proven that gender equality promotes peace and that discussions for peace that involve women have a higher likelihood of being long-lasting and fruitful. Societies with gender equality benefit from improved health, faster economic growth, and greater security. According to Gizelis (2009), nations with higher levels of gender equality and political participation for women are more likely to experience long-lasting peace. The importance of women in fostering peace, security, and the operation of democracy is now widely acknowledged by the world community. According to Hassim (2006), "the participation of women in decision-making is a democratic good in and of itself and breaks male dominance in politics."

In the subject of international security, women have ascended to increasingly significant positions, and there are new and developing prospects for their engagement globally, particularly at senior levels of policymaking. The head of the Russian Central bank, the German Minister of Foreign Affairs, the Vice President of the United States, the Head of the European Commission, and the French Minister

correlation between women's political inclusion and the persistence of peace. There may be a link between women's security, their political engagement, and long-lasting peace because gender inequality is a potent predictor of violent conflict. Gender inequality has been proven to be a powerful predictor of the beginning of civil wars (Caprioli 2005; Melander 2005) while gender equality has been shown to be a strong indicator of a state's peacefulness (Hudson et al. 2012, 2009). Because women can participate in the peacemaking process and encourage greater domestic participation, the likelihood of effective peacebuilding operations rises in cultures where women perform comparably better (Gizelis 2009). After a ceasefire or negotiated agreement, peace lasts longer when there are more female legislators (Shair-Rosenfield and Wood 2017).

To answer the question as to why having female signatories improve the standard and tenacity of peace, Kraus et. al (2018) contend that connections between female signatories and female civil society organisations enhance the agreement's provisions and its content. Links between female signatories and women's civil society organisations lead to more agreement clauses aiming at sociopolitical change and higher provision implementation rates as a result of persistent advocacy by knowledgeable women groups, increasing the likelihood of a long-lasting peace (Krause, 2019:990). According to feminist researchers who have long argued that the end of armed conflict does not necessarily translate into improved security for women, women's protection and women's rights must be considered for a meaningful peace to be truly achieved. (Chinkin 2003; Meintjes, Pillay, and Turshen 2001; Pankhurst 2003, 2008). Scholars have focused on women's social knowledge, conflict expertise, grassroots networks, perceptions of femininity, and experiences during war in addition to rights-based justifications for their inclusion (Anderlini 2007; Cockburn 2007; El-Bushra 2007; Kaufman and Williams 2010; Krause and Enloe 2015). It is not yet evident, though, whether attitudes towards gender and community-level conflict resolution abilities directly transfer into an improvement in state-level peace negotiations. Women are not a homogeneous group, either.

stronger position to advocate for women's rights and provisions that generally improve women's socioeconomic situation because they are delegates with the ability to directly influence talks. At the same time, pressure from women's civil society organisations outside of discussions may improve the standing of female delegates. Women delegates can aid advocacy efforts by educating women's civil society organisations about the negotiation process so they can effectively mobilise and build momentum (Kraus et al 2018: 990).

Important networks between negotiators and women's civil society groups are unlikely to be developed or will likely stay weak if women cannot engage in negotiations with a voice and influence. The likelihood that provisions promoting gender equality and socioeconomic development will be included in the peace agreement and implemented in the years after the peace accord is decreased by the absence of direct input from women. Women's exclusion from negotiations thereby reinforces their political marginalisation, diminishes opportunities for political reform and for the execution of the peace accord, compromising the sustainability of peace (Kraus et al 2018:992).

Thus, women are frequently considered as "honest brokers" during peace discussions and are therefore able to bring about a more equitable and long-lasting peace, as was the case, for instance, in the conflict settlement in Northern Ireland up until 1998. Women also have access to crucial information because of their societal roles and duties. For instance, women in Afghanistan and Northern Ireland have been able to access networks of data through communication with members of the community (Lazarou & Braden 2019:04). According to Nilsson (2012) including significant representation of women and civil society organisations in peace negotiations reduces the likelihood that the final deal will collapse by 64% (Nilsson, 2012: 250). Another study suggests that including women in peace negotiations increases its likelihood of lasting at least 15 years by 35% (*Inclusive Security*, October 2015). These figures, along with others, demonstrate unequivocally that gender diversity and the participation

opinions of all people to make decisions and act as leaders. More and more women are speaking up, but they are being resisted by extreme political groups and religious fanatics who want to restrict women's rights as they have for millennia. In addition to impeding political, economic, and societal equality, limiting women's rights also jeopardises democracy's development.

The world will be drastically altered by the rapidly advancing forces of greater democracy and opportunity for women, which are only beginning to appear on the political horizon in many cultures. States must support this change or else it will be too late.

References

1. Borgen Skjetne Vera Sofie, Grønning Ragnhild. (2019) Gender in Diplomacy and Foreign Policy *Globus*, Feb 25, Available at <https://www.globus.uio.no/news/2019/gender-foreign-policy-feb19.html>
2. Bindi Federiga & Giamanco Mimosa. (2019) Missing in Action: The Absence of Women Scholars on Foreign Policy Panels, *Georgetown Journal of International Affairs*, April 09.
3. Burt, R. S. (2005) *Brokerage and Closure: An Introduction to Social Capital*. Oxford: Oxford University Press.
4. Caprioli, M. (2005) Primed for Violence: The Role of Gender Inequality in Predicting Internal Conflict. *International Studies Quarterly* 49(2):161-178. doi:10.1111/ isqu.2005.49.issue-2
5. Caprioli, M., R. Nielsen, and V. Hudson. (2010) *Women and Post-Conflict Settings*. *Peace and Conflict* 2010, edited by J. J. Hewitt, J. Wilkenfeld, and T. R. Gurr, Boulder, CO: Paradigm Publishers.
6. Chinkin, C. (2003) *Peace Agreements as a means for Promoting gender Equality and Ensuring participation of Women*. New York: United nations Division for the Advancement of Women.
7. Chinkin, C., and H. Charlesworth. (2006) Building Women into Peace: The International Legal Framework. *Third World Quarterly* 27(5):937-957. doi:10.1080/01436590600780391

18. Kumar, Karuna, Women and War: Gender Mainstreaming Security Multilateralism, *Observer Research Foundation*, April 27, 2022. Available at <https://www.orfonline.org/expert-speak/women-and-war/>
19. Shair-Rosenfield, S., and R. Wood. (2017) Governing Well after War: How Improving Female Representation Prolongs Post-Conflict Peace. *Journal of Politics* 79(3):995-1009. doi:10.1086/691056
20. Stone, L. (2014) Women Transforming Conflict: A Quantitative Analysis of Female Peacemaking. Available at SSRN: <http://ssrn.com/abstract=2485242> (Accessed May 23, 2015).
21. Stovel, K., B. Golub, and E. Meyersson Milgrom. (2011) Stabilizing Brokerage. *Proceedings of the National Academy of Sciences* 108 Supplement:21326-21332. doi: 10.1073/pnas.1100920108
22. Stovel, K., and L. Shaw. (2012) Brokerage. *Annual Review of Sociology* 38:139-158. doi:10.1146/annurev-soc-081309-150054
23. Taussig E.Torrey (2013). Women In International Politics: An essential Element, *The Diplomat*, March 10. Available at <https://thediplomat.com/2013/03/women-in-international-politics-an-essential-element/>
Women Defence Ministers in the world today, *Aviation & Defence Universe*, 08, March 2018).

(The author is an Assistant Professor in the Dept. of
Political Science, S.B.Deorah College, Guwahati)

murder and acute poverty; all of which were caused by the 1947 Partition. Understanding the seriousness of the situation, many writers have come forward from the region to tell their stories of the ghastly incident. Of them of all, the famous Bengali-based writer Manik Bandopadhyay attempted to discuss the socio-political pitfalls of Partition in his short story "The Final Solution" that seemed to have generated a social and literary sensation; as its efforts were not merely limited to addressing the dangers of the Partition. In fact, it also explored how the political event soon became a patriarchal tool to further victimize women through the process of double-marginalization. As the Partition caused dispossession of the migrant's homeland, it further pushed the women into reductive gender roles. In fact, the Partition saw the "largest ever processes of forced migration" as the large number of "dispossessed people... huddled together like herds of cattle and goats in the shelter of a railway platform". This consequently reduced them into a dehumanized state of acute poverty, hunger and desperation which made it "one hell of a life for them" for they rarely received any social aid from the government and non-profit organizations (Aiyar 15 and Bandopadhyay 36). While this failure was voiced by Mallika, the protagonist of Bandopadhyay's "The Final Solution", who like a rebellious woman "didn't mince words" as she constantly complained in the public of the 'no-to-minimal' help received by her family from the government and the wannabe philanthropist Pramatha who in reality was a pimp. To this end, Pramatha further blamed the migrants who "ha[d] come in waves, flooding the city. The government is unable to cope. How many people can we look after?" As these words presented the failure of peace committees, rehabilitation programmes and inhumane conditions in the refugee camps, it also highlighted the state of acute destitution, poverty and starvation experienced by Mallika's family that had a whimpering infant and a malaria-stricken husband.

Caught in this situation, Mallika mostly carried the "agony of the hapless" mother and wife who was forced to see her child and husband being reduced into 'skeletons' as they could not collect

Following the awkward conversation between Mallika and her, Asha felt increasingly restless, for unlike Mallika, she was a "[w]eak and soft-hearted, [and] felt pulled into both directions. Her nerves were on edge". This dilemma consequently led to Asha eventually offering to visit Pramatha instead of Mallika. While the decision was made out of her extreme love, care, affection and concern for her family, this self-sacrifice of Asha led to Mallika assuring her that she will be "worship[ped]" for her selfless act. In this scene, we could see how the partition had become a tool of crimes, injustices and exploitations for women. However, the situation immediately changed for them as Ramlochan stated that Pramatha had specifically called for Mallika; for whom the situation felt like a "noose" to her end. In addition to Mallika and Asha's struggles, the story in brief instances also introduced us to several women who had also become victims of Pramatha following the Partition. One such instance was that of an unnamed "married woman, [who was] a few years older than [Mallika] wearing a nice sari into the car alone. She looked extremely dejected" for the undignified profession that she was made to forcefully choose and how through her sexual intimacies with strange and random men, Pramatha continued to take a commission from her earnings. Standing in complete opposition to this woman, Mallika was presented as a woman "[d]ressed in grimy clothes, wrapped in filthy sandals with unkempt hair". Her appearance in Pramatha's well-decorated home made Mallika feel "as if she were a maidservant". Despite her appearance, Pramatha saw the tigress instincts in her as if "she was about to pounce on him, [and] dig her teeth into his flesh". However, this realization didn't cause any fear within Pramatha. Instead, it excited him as "[t]he idea of taming the wild creature and bringing her under his control made Pramatha happy" (Bandopadhyay 43). Following this, on Pramatha's insistence Mallika bathed herself into a set of new clothes which further excited him into his irresistible sexual urges towards Mallika. Despite her resistance, Pramatha forced himself on her. Witnessing all these acts of the "flesh trade" being conducted in public, Mallika was amazed. Her thoughts further open up complex debates on the presence of

WHERE IS INDIAN FEMALE POPULATION WORKING AND WHY IS THE FEMALE LABOUR FORCE PARTICIPATION IN INDIA LOW?

Dr Arifa Tabassum

Introduction :

For economic growth to take place, the female labour force participation plays an important role. The female labour force participation rates vary greatly across developing and emerging countries. With the increase in the size of the labor force, economies can benefit from increased productivity and output. Increased productivity leads to higher GDP and improved living standard for individuals and society as a whole. In the developing countries, the FLFP can help reduce the poverty rates as increased FLFP has been associated with lower levels of income inequality. FLDP is also vital for promoting gender equality because with equal access to employment opportunities, women can exercise greater control over their lives, education, health and family planning. FLDP also encourages women empowerment as it provides women with economic independence, decision -making power and a platform to confront gender stereotypes and discrimination. The countries which trade internationally employ more women. In the advanced countries, the average tariff rates on products for women are higher than those for men. Countries which are open to trade tend to have higher levels of gender equality because trade liberalization is linked to a higher accumulation of education and skills for women. Some of the common sectors where Indian women work are agriculture, healthcare, government services, banking and finance, media and entertainment, education and information technology. The labor

for women continue to remain low. As per the NSSO's 2017 data, the average daily wage rate for general agricultural men is Rs. 264.05 and for women is Rs. 205.32. Women, therefore, get 22.24 % lower wages. Men get higher wages both as agricultural and non-agricultural laborers. The non-agricultural women laborer gets slightly higher wages as compared to agricultural laborer.

ii) Education

The service sector has become an important sector for urban women. Women are largely concentrated in professions such as teaching and nursing which has very limited scope for career development. The flexibility and convenience brought by measures post pandemic where one can choose to work permanently from home or blended work opportunities with flexible hours using technology has increased female labor force participation in the education sector. The convenient measures have created favorable conditions for women. Therefore, more female professionals get inspired to join the academic workforce as online teachers, tutors, among others.

iii) Healthcare

Women represent on an average approximately seventy percent of those working in the health sector although they constitute only forty percent of the global formal labor force. Disproportionate employment of women is found in this sector where they are engaged in mostly low-paid jobs including nursing and midwifery. According to a report of WHO (2020), approximately fifty percent of the health sector workforce in India are female. According to NSSO 2017-18, in India women medical doctors and nursing staff constitute around 29% and 80% respectively. Further, the Accredited Social Health Activists (ASHAs) constitute nearly 100% of women.

iv) Information Technology

The IT sector workforce has the highest representation of women and is considered to be the largest employer of white-collar workforce in the country. It has been found that in a technology industry research firm, women now make up 34% of the IT

India is expected to become world's fastest growing e-commerce market. However, the growth trends of employment ratio of women are poor. The number is not increasing in the retail sector due to reasons such as rigid work hours, unpaid maternity leave, very less salary besides others.

3.2 Female labor force participation is important for a country like India due to several reasons

i) Economic growth

By utilizing the skills, talents, and potential of half of the population, India can enhance productivity, innovation and competitiveness in various sectors.

ii) Poverty reduction

When women are employed, they can generate income for themselves and their families thereby improving their social wellbeing.

iii) Women Empowerment

Increased labor force participation empowers women by providing them with financial independence and decision-making power. Empowering women benefits not only the individuals but also their families, communities and societies as a whole.

iv) Education :

With access to income women can invest in education for themselves and their children.

v) Health

A positive correlation exists between employment and individual and community health. Creation of jobs and employment opportunities carry important health benefits both for individuals and entire communities. Studies have found that higher income was always associated with better health. With higher income, there is reduced risk of mortality as well as reduced rates of chronic diseases such as heart disease and stroke. It was also found that employment reduces the risk of depression and psychological distress. It, therefore improves the general mental health of not only the women but also men.

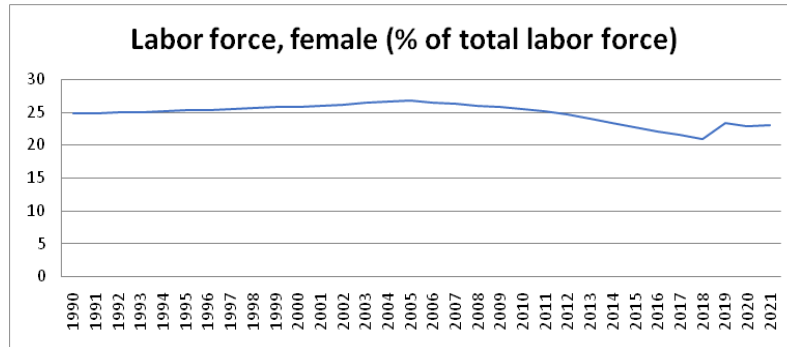

Figure 2 Labor forces, female (% of total labor force)

Figure 2 shows the female labor force participation as a percentage of total labor force in India. It can be clearly seen from the figure that in the last two decades there is continuous fall in the rate.

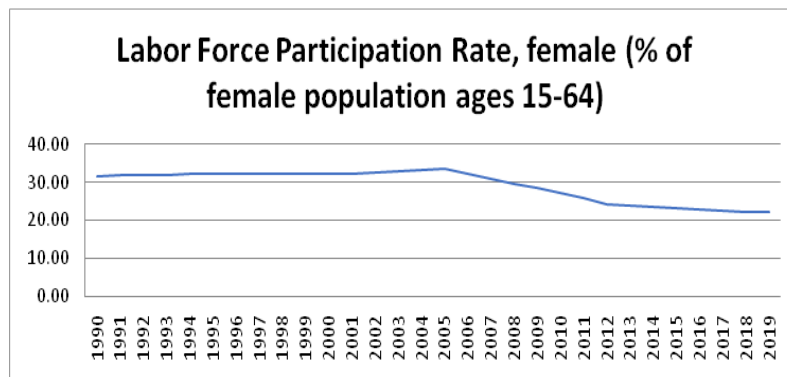

Figure 3 Labor force participation rates, female (% of female population ages 15-64)

Figure 3 depicts the female labor force participation as a percentage of female population ages 15-64. It shows that from 2005 onwards the female labor force participation has been declining.

School enrollment of students in the tertiary education

Figure 4 shows the school enrollment of students in tertiary education. The figure clearly depicts the rise in the school enrollment in the tertiary education from the year 2005.

gender gap in higher education. But the female participation in the workforce declined.

3.4 Reasons of decline in female labor force participation in India

The year 2017 marked the lowest female labor force participation since India's Independence. Over the past few decades, India has witnessed significant progress in women's education and healthcare, yet the country's female labor force participation has been declining especially in the rural areas. Some of the reasons for the decline in female labor force participation are lack of employment opportunities for women, women's education, presence of young children in household, religious and social perceptions of women, household size and income and many other factors including social norms. The increased household wealth is also one of the reasons behind the total decline in female participation in labor force. Families take pride when female members withdraw from work reflecting that male members are enough to provide a comfortable life for family. The most important issue among all is the lack of employment opportunities for India's women (Kapsos et al., 2014).

One of the primary reasons for the decline in female labor force participation in India is the persistence of gender stereotypes and cultural norms that place women in the role of homemakers and caretakers. The expectation that women will prioritize their family responsibilities over their careers often lead them to opt out of the labor force, either voluntarily or due to social pressure. The patriarchal structures according to which women should give more importance to domestic responsibilities over professional aspirations are responsible for discouraging women to join the workforce. Lack of mobility and safety constraints in the work are also the reasons behind less support in the society for working women. Huge proportion of educated women are full time housewives who are engaged in domestic household responsibilities and chores like cooking, cleaning and childcare. They stay away from workforce and their work remains unpaid.

Another major factor which discourages women from entering or remaining in the labor force is the lack of adequate support for

References

1. Gupta, M. (2015) Gender Equality Policies in Indian Hotel Industry. *International Tourism and Hospitality in the Digital Age*, 234-258. <https://doi.org/10.4018/978-1-4666-8268-9.ch015>
2. Jadhav, R. (2021, September 7). Data focus . women dominate agri workforce, but for low wages. *Thehindubusinessline*. Retrieved from <https://www.thehindubusinessline.com/data-stories/data-focus/women-dominate-agri-workforce-but-for-low-wages/article36333866.ece>.
3. Kapsos, S., Silberman, A., & Bourmpoula E. (2014). Why is female labour force participation declining in India?. ILO Research Paper No. 10. https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---dgreports/---inst/documents/publication/wcms_250977.pdf
4. Khanna, R. (2022, October 5). Reason behind the rise of women teachers in indian education circuit. *Financial Express*. Retrieved from <https://www.financialexpress.com/education-2/reason-behind-the-rise-of-women-teachers-in-indian-education-circuit/2700993/>.
5. Nikore, M. (2019, October 14). Where are india's working women? *The Times of India*. Retrieved from <https://timesofindia.indiatimes.com/blogs/irrational-economics/where-are-indias-working-women/>.
6. OPPORTUNITIES RISING FOR WOMEN IN E-COMMERCE. (2002, November 18). *Prosperity for All*. Retrieved from <https://unctad.org/press-material/opportunities-rising-women-e-commerce>.
7. Ranganathan, S. (2020). Women Employment in Indian Banking Sector-A Trend Analysis. Pg 11, https://www.researchgate.net/publication/339956327_Women_Employment_In_Indian_Banking_Sector-A_Trend_Analysis

<https://www.businesstoday.in/latest/corporate/story/indias-it-sector-has-the-highest-womens-representation-shows-study-372667-2023-03-08#:~:text=India's%20IT%20sector%20had%20the,conducted%20by%20the%20CFA%20institute.>

<https://www.mca.gov.in/bin/dms/getdocument?mids=Z1XuMNcjOQQG6BAq4DsndA%253D%253D&type=open>

<https://www.businessinsider.in/india/news/the-number-of-working-women-in-india-has-been-steadily-declining-heres-why/articleshow/82823052.cms>

https://www.ecb.europa.eu/press/key/date/2023/html/ecb.sp230308_1~daa5630397.en.html

(The author is an Assistant Professor in the Dept. of
Economics, S.B. Deorah College, Guwahati)

of World Record in 1982 for correctly multiplying 13-digit numbers chosen randomly in 28 seconds at Imperial College London, 1980. One may refer to Marie Curie, a noble award laureate who was a Polish physicist and chemist. But beyond such instances, one encounters a stark absence in women in science or mathematics. Expectancy-value beliefs can be understood as one's belief about the ability to perform a task successfully and how much importance they give to make it successful. The studies [4] suggest that females possess low expectancy-value in solving mathematical problems in comparison to males which has a negative effect in motivating females to choose mathematics for future studies.

We now study some of the key factors that contribute to these differences. These can be classified into genetic, hormonal, psychological, sociological and societal. Other factors may be there but here we specially concentrate on our mentioned classification.

Males and females have different chromosomes which contribute to differences in understanding abilities (not claiming it negatively). A study [5] published in 2019, identified several genetic variants associated with gender-specific differences in cognitive abilities. The research found that, X chromosomes are reason for verbal and cognitive abilities in females, while Y chromosomes are associated with spatial and mathematical abilities in males. One hypothesis is that, genetic differences may contribute to structural differences in brain for different genders resulting in difference of cognitive abilities. On the other hand, few researches [6], [7] claim that, genetic differences of math abilities are very limited. A study [6], found that genetic factors accounted for approximately 40% variations in mathematical problem-solving ability between males and females. Almost same result was found in [7]. A study by Good et al [12] examined the impact of gendered course-taking pattern on college major course choice. The study suggests that girls who had advanced math course during schooling were more likely to choose math in major course. This study suggests that providing girls with opportunities to take advanced math in school can close the gap. Anyway, it is still an ongoing debate whether genetical differences

males resulting in lower level of confidence, which demotivates them in choosing mathematics for higher studies career in mathematical fields and also as mentioned earlier, lack of female model in mathematical field widens the gap. On the other hand, males are encouraged and provided enabling environment and peers to pursue career in mathematical fields. As discussed earlier, it is believed that social and psychological factors like gender stereotypes, differential socialization, difference in motivation, self-confidence and less expectancy-value beliefs are overweighted as compared to genetic or other biological differences. The author suggests addressing these factors through various interventions like providing positive role models, encouraging girls to develop interest in mathematics and promoting gender-fairness. An interesting social factor which is definitely unfortunate discussed by a study by Wang and Degol [11] in 2013 stresses on the impact of parental belief on children's math achievement. Authors claim that girls' parents who believe that boys are better in solving mathematical problems had lower mathematical performance in comparison to those girls' parents who do not have. There are numerous studies in this regard and definitely this issue needs to be handled carefully in creating a gender-equal society in terms of mathematical abilities.

Analyzing the various studies and research papers, we may conclude that the gender differences in mathematical abilities are not solely due to biological factors such genetic or hormonal. Indeed, they are connected with social and cultural factors such as stereotypes, gender roles etc. which play a significant role in shaping the attitudes and beliefs of individual towards mathematics. All these factors impact self-perception, motivation and achievements of both males and females in the field of mathematics. So, it is important to address these issues and taking them as challenges to create a more equitable and inclusive learning environment for students as well as for society.

Note: Gender equality is a serious and sensitive issue in our society. Whatever we have studied here is not meant to hurt anyone's personal beliefs. Our study taking various research article as reference implies that mathematical ability in our society is still male dominated, although other research or other readers may have different opinion.

DEFYING SOCIAL ROLES IN AMA ATA AIDOO'S 'THE GIRL WHO CAN'

Dr. Priti Das

Since ancient times, women have been denied access to various sectors by patriarchal society. They have been conditioned to believe that their intrusion into these sectors is sinful and will incur the wrath of Gods. However, no reasons have been offered to justify such claims. It is the patriarchal society that decides when a female body is ripe for marriage and child bearing. Men, however, are free from such scrutiny. Further, commodification of women reduces her to an object of visual and sexual pleasure. Such attitudes are rampant especially in societies in under developed countries. The subjugation of women has been a major concern since it is only through the progress of both the sexes that a country can make considerable progress. However, in the African countries like Ghana, Botswana, Nigeria, Kenya, Congo etc., women's space has been limited to the confines of the house. Burdened with household responsibilities, women are at best child bearing machines. In patriarchal societies, men can engage in multiple marriages while the consent of women is considered unnecessary in choosing their life partners. Preferential treatment of boys over girls is common. In African communities, women are economically and socially dependent upon the male members of the household. Until she gives birth to a male child, women are not whole heartedly accepted by the male members in the African communities. In terms of getting proper nutrition and proper healthcare too, women have faced discrimination. In a family, they are the ones who have been taught that they have to sacrifice their own meal, if some male member from their family does not get enough food in their meal. On the

a respectable position in the society shows a realistic picture of Ghanaian society where women are never allowed to move forward according to their own wish. Through this article, an attempt will be made to show the struggles of Ghanaian women who too have a dream to achieve something big like their male counterparts. The short story "The Girl Who Can" from the collection *The Girl Who Can and Other Stories* will be taken for analysis to show how women defy the restrictive rules imposed by patriarchal society in a very courageous manner.

The 'New Woman' in 'The Girl Who Can'

The finite dimension of the relationship between man and woman has been prescribed by man and not by the woman. Her limits have been imposed on her by man who has ruled by the mastery motive. She has accepted it because of biosocial reasons. Very often, this acceptance was not congruent with the reality that lies underneath. Being engulfed in this vicious circle of ignored resignation, she had brought about social disorder. This needed to be undone to create a better order and this new effort was a conscious and intelligent one. It became necessary for the woman to empower herself socially, politically, economically, legally through "Emancipation of the Self" but emancipation also demanded the slaughter of the "Angel in the house" according to Virginia Woolf who observes:

"You may not know what I mean by the Angel in the House. I will describe her as shortly as I can. She was utterly unselfish. She excelled in the difficult arts of family. She sacrificed herself daily. If there was chicken, she took the leg, if there was a drought she sat in it- in short, she was so constituted that she never had a mind or a wish to her own, but preferred to sympathize always with the minds and wishes of others" (128).

In Aidoo's "The Girl Who Can", one can find the protagonist who is a seven-year-old girl belonging to the Ghanaian community struggling hard to emancipate herself from being the 'Angel' in the house image and constructing herself as a 'New Woman' in the society. She can be termed as a 'New Woman' because she does not

defying the patriarchal orders. She chooses her life partner according to her own wish and supports her daughter when it comes to giving her education even though it means receiving criticism from her own mother.

The theme of innocence is also very well portrayed in the short story. The protagonist, Adjoa demonstrates this through her narration. It is noticed that Adjoa who is very innocent due to her tender age is unable to control her innate desires. She speaks about her inner thoughts continuously to her family but her family does not take them seriously laughing them off as silly. This is a setback for a free-spirited girl like Adjoa. Moreover, the greatest setback that she receives in her life is when she hears her Nana continuously criticizing her legs. She mentions that Adjoa's legs are too thin and the one who possesses such thin legs are unable to give birth to children later on. She has the opinion that one who has such thin legs cannot support the hips which is necessary to give birth to babies. Such labeling on her physical features can be said to be one of the tactics adopted by the patriarchal society in order to limit their scope of progress in the society. She never gets the opportunity to assert her own identity or express her individual opinions before others. Olive Schreiner in *Three Dreams in a Desert* mentions that the woman needed to look for the fulfillment of their own desires and aspirations in order to satisfy their individuality. They had to learn how to overcome the barriers created by the society. In case of Adjoa, her barrier was her own family who never supported her education. However, she silently makes her progress in the society by overcoming all hindrances when she decides to participate in the running race competition held in her school during the school week. It is a normal affair for her as she keeps the news of her victory in the race limited to her. But when her grandmother comes to know about the news, she cannot believe it. To confirm this news, she visits Adjoa's school and when the news is confirmed by her school, she spreads the news in the entire village. She is also proud of her granddaughter's participation in the district level sports tournament. She even presses her clothes and accompanies her to her school at a far distance from her house. When Adjoa is victorious in the tournament, she carries

WOMEN AND THEIR ROLE IN ENVIRONMENTAL MOVEMENT

Mrinalinee Deka

"The role of women in the development of society is of utmost importance. In fact, it is the only thing that determines whether a society is strong and harmonious, or otherwise. Women are the backbone of the society." ----- Sri Sri Ravi Shankar

Introduction: Now a days, Environment is degraded because of pressure of over population and over exploitation of natural resources. Human being has been posing threat to all environmental components by their developmental activities. Women have a close contact with environment as they are managing water, firewood, fuel, food, and other items in every family. Women engage in agricultural field and collection of fuelwoods from forest in many developing countries in the world. Women have unique knowledge and responsibilities in the sustainable use of natural resources and conservation of biodiversity. They are considered as a weaker section of society, but they play a significant role in raising voice against environmental degradation. According to the World bank in 1991, "Women play an essential role in the management of natural resources, including soil, water, forests and energy...and often have a profound traditional and contemporary knowledge of the natural world around them."

Relationship of Women and Environment

Women and environment are invariably related to each other. Degradation of Environmental quality affects all levels of people in the society. But environmental problems like climate change, biodiversity loss, pollution, and waste problem always have direct impact on women. Women plays a critical role in managing natural

the danger of using chemicals in farming, particularly pesticides like DDT, which has serious impact on human health. Carson paved the way for women to come together for protection of the environment. That is why Rachel Carson is considered as the mother of Environmental movement in the world. In 1978, Lois Gibbs, organized her neighbours against dumping of toxic chemicals in Niagara Falls, New York. In 1997, a women named Julia Hill climbed a 55-meter-tall California coast Redwood tree to prevent the destruction of the tree and of the forest where it had grown. She stayed on the tree for two years and came down in December 1999. These two years long protest by a woman saved the redwood tree in California forest. In Brazil, a women environmentalist, Marina Silvia, continues the fight to save the Amazon Forest. In Asian countries also, women are active in environmental movements. Forests in Thailand declined rapidly from 1961 to 1985. A large part in restoring forest through afforestation was played by peasant Thai women. Dhamma Rakhsa Reforestation program in Thailand, saw women restoring forests and developing sustainable agriculture.

In China, Dai Qing, a journalist has been part of a movement protesting the Three Gorges Dam Project, one of the largest dam projects in the world. She has been punished for this protest.

Another global environmental movement which is well known is the Green Belt Movement in Africa. The Green Belt Movement was started by Wangari Maathai in 1977. This movement was started to respond to the needs of rural women in Kenya who reported that their streams were drying up, their food supply was less secure, and they had to walk far for collection of firewood or fuel and fencing. The movement encouraged the women to work together with men in agriculture and plant trees to bind soil particles and store rainwater. In 2004 Wangari Maathai became the first African women to receive the Nobel Peace Prize for her contribution to women empowerment and environmental conservation.

Environmental Movements in India

Many environmental movements have emerged in India especially after 1970s. These movements have grown out of a series

2. The Chipko Movement(Year-1973) :

This movement is one of the world renowned environmental movements in Chamoli district and later at Tehri Garhwal district of Uttarakhand, India. Sundarlal Bahuguna started the Chipko movement but later on many people including women like Gaura Devi, Sudesha Devi, Bachni Devi etc joined the movement. The main objective of the movement was to protect the trees on the Himalayan slopes from the axes of contractors of the forest. Mr. Bahuguna created awareness among the villagers about the importance of trees in the environment which checks the erosion of soil, causes rains and provides pure air. The women of Advani village of Tehri-Garhwal tied the sacred thread around trunks of trees and they hugged the trees, hence it was called the 'Chipko Movement' or 'hug the tree movement.' The main demand of the people in these protests was that the benefits of the forests (especially the right to fodder) should go to local people. The Chipko movement gathered momentum in 1978 when the women faced police firings and other tortures. The then state Chief Minister, Hemwati Nandan Bahuguna set up a committee to look into the matter, which eventually ruled in favour of the villagers.

3. Narmada Bachao Andolan (1985) :

Another well-known movement in the environmental history of India is the movement against the Narmada River Valley Project. The Narmada is the largest west-flowing river on the Indian peninsula. It flows through the states of Gujarat, Madhya Pradesh and Maharashtra. The Narmada Bachao Andolan is a social movement against a number of large dams being built across the Narmada River. The movement was founded by Medha Patkar and Baba Amte. Many Adivasis, farmers, environmentalists and human rights activists had actively participated in the movement. The project will transform the valley and the lives of its residents and will increase food production and hydropower generation in Gujarat, Madhya Pradesh, and Maharashtra. The construction of dams and reservoirs will displace an estimated one million people and will submerge 3,50,000 hectares of forestland and 2,00,000 hectares of agricultural land.

September 1983, when the axe-men came for felling the Kalase forests, people embraced the trees and thus the 'Appiko' movement was launched. Appiko's greatest strengths lie in it being neither driven by a personality nor having been formally institutionalised. However, it does have a facilitator in Pandurang Hegde. He helped launch the movement in 1983. The second area of the movement's work was to promote afforestation on denuded lands. The movement later focused on the rational use of the ecosphere by introducing alternative energy resource to reduce pressure on the forest. The movement became a success. The current status of the project is - stopped.

5. Silent Valley Movement(1978) :

Silent Valley district an evergreen tropical forest in Palakkad in Kerala has a rich 89 sq. km biological treasure trove in the vast expanse of tropical virgin forests on the green rolling hills. The Kerala State Electricity Board (KSEB) proposed a hydroelectric dam across the Kunthipuzha River that runs through Silent Valley. The proposed project was not ecologically viable, as it would drown a chunk of the valuable rainforest of the valley and threaten the life of a host of endangered species of both flora and fauna. The Kerala Sastra Sahitya Parishad(KSSP), an NGO, and the poet-activist Sughthakumari played an important role in the Silent Valley protest. In January 1981, bowing to unrelenting public pressure, Indira Gandhi declared that Silent Valley will be protected. In June 1983, the Center re-examined the issue through a commission chaired by Prof. M.G.K. Menon. In November 1983, the Silent Valley Hydroelectric Project was called off. In 1985, Prime Minister Rajiv Gandhi formally inaugurated the Silent Valley National Park. The poet activist Sugatha Kumari played an important role in the Silent valley protest and he poem "Marathinu Stuthi"("Ode to a Tree") became a symbol for the protest from the intellectual community.

6. Tehri Dam Conflict(1990) :

One of the most protracted environmental movements in the recent years is the movement against the Tehri Dam on Bhagirathi

the natural balance and creates environmental degradation. When the degradation is lesser, nature can recover it by its own natural system, but when degradation and destruction is more due to human activity, then it creates imbalance in nature. Women have a stake in conserving environment as they directly depend on it not just for livelihood but also for a daily need of the household. They play an important role in the development of sustainable and ecologically sound environmental resources. Women now collectively manage common resources whether it be forests, grasslands, energy, seed, water soil or sustainable agriculture. The Women, Environment and Development debate (WED) began in the early 1970s. The Rio declaration stated that 'women have a vital role to play in the environmental management and development, and their full participation is essential in achieving sustainable development. Starting in the latter half of the last century, women are being provided more opportunities to participate and involve themselves in environmental decision-making process at all levels of various environmental projects.

References

1. Vohra, B. B *The Greening India*, Delhi Intact Environmental Series, 1987
2. Chandana, R.C. *Environmental Geography*, Kalani Publishers, New Delhi, 2000
3. Gadgil, Madhav and Ramchandra Guha (1998): 'Towards a Perspective on Environmental Movements in India', *The Indian Journal of Social Work*, Vol. No. 59, Issue I, Part 2, pp. 450-472.
4. Guha, Ramchandra (1988): 'Ideological Trends in Indian Environmentalism', *Economic and Political Weekly*, Vol. 23, No. 49, pp. 2578-2581
5. Guha, Ramchandra (Feb., 15-21, 1997): 'Social-Ecological Research in India A Status Report', *Economic and Political Weekly*, Vol. 32, No. 7, pp. 345-352.

DRAPAUDI: AN EXPLORATION OF WOMEN THROUGH MODERN PERCEPTION

Dr Rupjyoti Bhattacharjee

The Hindu epics portray conflicting and contradictory views on the position of women ranging from feminine leadership to limiting gender roles. Most of the women characters are depicted as meek, self-sacrificing, submissive, dutiful and obedient angels of the house. There is little room of rebellion for them and there is no question of women's equality with men. A woman is mostly regarded as a paradigm of beauty. However, the *Mahabharata*, the greatest magnum opus presented Draupadi as the most challenging woman character who mirrored the travails and tribulations of women in the society. The *Mahabharata*, the longest epic in Indian as well as world literature not only narrates the Kurukshetra War and its circumstances but also contains much philosophical and spiritual documentation. Draupadi, the chief character of the epic is presented as a woman with her own standpoint who never follows her husbands' jurisdiction timidly. She is constructed as compassionate, generous and very outspoken against injustices. She never compromises as a daughter-in-law or as a wife and remains ever ready to challenge with high handedness whenever any unjust act is meted out to her. She speaks in her own defense and is aware of her rights without faltering to point a finger when they are ravaged. In Hindu mythology, few women stand out as much as the character of Draupadi who assert her own individuality with a sense of freedom despite the cultural bindings. She relevantly overcomes male chauvinism and their monopoly in shaping the destiny of a woman, a society and a nation. Draupadi, the queen of Hastinapur and the wife of Pandavas

mythology. The present article tries to analyze the sufferings of Draupadi through the modern insight of womanhood. The feminist sensibility of Draupadi and her ability to strive in facing the humiliation and oppression highlights the emotions, the physical constrictions and other hidden details of a woman.

DRAUPADI: AN ICON OF FEMINISM

Draupadi was one of the Panchakanyas or five chaste women whose name when uttered was believed to remove our sins. The epic described her emerging from fire to king Drupada who performed a ritual for a son with vengeance against Dronacharya, his enemy. As a result, Dhristadyumna was born out of the holy pyre. After that Draupadi takes birth not from mother's womb but from the resplendently bright flames of fire and there was a premonition from heaven that she would become the destroyer of the evil warriors. She was thus sent by the divine mother as her own incarnation, ordained to be the cause of destruction of evil. Born from the sacred sacrificial fire of yagya, Yagyaseni she walked through fire throughout her life. Draupadi was extremely beautiful, intelligent and virtuous woman, with her body smelling like fresh blooming lotus. Like goddess Durga, she can be described as an epitome of unparalleled courage and beauty in a conventional manner. Vyasa states that the creator had endowed her with beauty that exceeded all other women and enthralled everybody by captivating the hearts of all men around. She also became the cynosure of many wicked men. She was aggressive at times and spoke her mind in the world of men. The epic introduced Draupadi's Swayamvara or wedding contest in an assembly hall where she had to choose her life partner. In the Swayamvara, the participants had to shoot an arrow at a revolving target, while looking at its reflection in a bowl of water kept under it. Drupada knew very well that this task could be accomplished by only Arjuna who successfully won Draupadi's hand in marriage. The system of conducting Swayamvara as depicted in the epic was not justified as in the case of Draupadi. Her father conducted it because he wanted Arjuna to come out of his hiding. Arjuna won her in the self-choice ceremony in which a woman was

begged him not to drag her to the court filled with dignitaries. But Dushasana grabbed her by the hair and presented her into the court at the command of Duryadhana . The physical and verbal abuse of Draupadi in-front-of an open court by her brother-in-laws developed her aggressiveness. The atrocious treatment towards her brought to her horrific indignity being stared in a lecherous manner while wearing a garment stained with her menstrual blood. It was strange that this was a violent act carried out by her own in-laws, and all the elders of her family like Bhisma, Dhritarastra, Dronacharya were silently present in the court which sowed the seed of the destruction of the entire clan. Draupadi repeatedly questioned the right of Yudhishtira to place her at stake, Draupadi lost faith in patriarchy and decided to be her own advocate. She questioned the rightfulness of her wager by Yudhishtira, as he himself had become a slave after losing the dice. She then exceptionally dared to commit something that no ordinary stereotypical woman of the time would even think of and questioned the authorial patriarchal elders, who were supposed to be "learned in the ways of proper conduct" (Sutherland 6). Draupadi strongly advocated for gender equality and she raised questions of the Kauravas accountable for their "feeble-mindedness" in failing to stop the very patriarchal beliefs that uphold the system, in this case being the protection of a woman's honor and dignity (Kalyanov 7). Though her husbands were unable to take a stand for her, she made use of her "superior intelligence" to her husbands from "sure disgrace" and "slogging slavery", which was even recognized by Duryodhona (Kalyanov 7). The humiliation and deprivation that Draupadi faced despite being a princess is worth to be analysing, Draupadi then turned to the Divine power. She epitomized the self-surrender to the One Divinity- Krishna, claiming that the divine power was her only faithful friend in times of anguish. She had once tied his bleeding finger with a torn piece of her sari exhibiting her presence of mind and the Lord had reciprocated her when she was in awful need. Krishna spun yarns to protect her from disgrace. Thus, Krishna appeared to be the rescuer and her dignity was restored. Her constant attachment with the Lord reflected the eternal brother-

revenge but also a psychological solace in depriving her offenders from winning the victory over her physique, intellect, worthiness and the inner self. Thus, in her relentless resolution and persistence to attain justice, Draupadi proved to be an unconventional heroine, who should be admired not only for her beauty but also her capability to subvert patriarchal norms in the male dominated archetype. The story of Draupadi's public assault at the court is often condemned. But in the public audience hall, traditionally a male space, she advocated openly and also convinced Dhritarashtra, the Kaurava king, to release her and eventually the rest of her family. Draupadi's intrepidity and uncompromising nature makes her of great importance in the history of world literature. She was far ahead of her time as her responsibility and her insightfulness show her true power as a woman. The combustion and vitality of Draupadi makes her the most mysterious and unique woman of all ages. Her education provided her strength, courage and a sense of confidence different from most women of her time. Allyn Diesel compares her to Helen of Troy and states that she is regarded by many men as a prize, valuable object to be competed for and squabbled over, and she becomes the central reason for internecine conflict, which brings disorder (adharma) and devastation to society (Diesel, 2002: 9). The harsh treatment that she received from the males in the story drove her to be stronger and resilient. Her strength and unyielding determination for justice and vengeance empowered her. Allyn Diesel echoes that these translate the ultimate victor of women's strength. After the court episode, Dhritarashtra asked for her to seek three boons and she asked for the freedom from slavery and return of the weapons for her husbands. She resisted herself from asking any more boon as she considered these two would be sufficient for the mighty Pandavas to attain victory over a war. In the battle for Dharma, the Pandavas were equally enraged and each one had applied different skills for this mission. The Pandavas were born from a different lineage like Vayu, Indra and others, possessed traits that manifested due to the buoyancy of one of the natural elements. As a unified power, they were invincible regulated by an amalgamating

Bhima, explaining her humiliated position. Bhima, in the guise of Draupadi fights with Keechak and killed him. She strategized the plan and actively participated in her revenge on the perpetrator. Draupadi was emotionally and psychologically very strong who endured many hardships in her life. The exploitation of Draupadi led to the quivering of the social order as she was outspoken. Apart from personal hardships, she had to bear the grief of loss of all five of her sons at the hands of Ashwathaman . Even the divine Krishna was unable to prevent her loss and offer protection. She assumed great magnanimity when Ashwattama visited her after slaying her five sons. Throughout *Mahabharata*, Draupadi merged into an immense transformation to a formidable dynamic character. Draupadi can be regarded as an embodiment of an empowered female role model, who was an outspoken critic of the injustices of patriarchy. Her intelligence, valor, and courage vanquished all the misfortune. She disclosed the multitude of flaws in the patriarchal society and challenged the patricentric normative which signifies her as a true woman power.

DRAUPADI AND PATRIARCHAL CHALLENGES

Mythology portrayed the tales of women struggling against the patriarchal world. The women characters in the epic namely, Gandhari, Kunti, Amba, Ambalika, Chitrangada and many others were bold and need to be analysed. But Draupadi's character was more interesting and deserved more attention. She was a woman of pure soul, a game changer and a vindictive lady who remains a mystery in the pages of history. Obviously, it is not justifiable to compare one character of an epic with another. But it is to be noted that in *Ramayana*, Sita is considered as the role model that every father in the society wants to see in his daughter and every husband wants to see in his wife that is, an ideal daughter and an ideal wife. However, Draupadi is not considered a role model for the modern woman. Hers' is an interesting story and is less regarded as a role model of women. But Draupadi can be considered as a feminist icon like Sita though different in their circumstances and character. The predicament of Sita evidently focusses on the sufferings of a woman

Parmatma. It is so happened that Krishna appeared every time when she remembered him. She raised her voice against male atrocities and for the honour of women for all times. She challenged the male ego and also handled the love of five brothers with great pride and dignity. She had the ability to balance her beauty with the desirable traits of a wife. Draupadi's distinctive relationship with her husbands made her character exclusive. Her universal spirit rose to the forefront at every instance and guide, incite and also offered succor to the Pandavas. She with her scintillation challenged the conventional patriarchy. Draupadi was a very charming woman whose beauty was adored by all. Her ecstatic beauty enraptured all of the human senses. Duryodhana, Karna and Dusashasna always had an immodest attitude towards her. But it was her ability to balance her beauty with the desirable traits of a wife that gave her such fidelity. Her probity and constancy made her admirable. She was a loyal and caring wife who was consistently concerned with the wellness of her family as she believed that a family operated best as a whole unit. Her mother-in-law Kunti praised her for the conformity and her admirable conduct with all her husbands though she was a non-conformist while fighting for her traumatization. She had an insightful knowledge of many subjects and most significantly, her wit and debating skills were exemplary. Draupadi's echoing words in the assembly were not just a plea of an embarrassed and impotent woman, but also a provocation to the knowledge of right and wrong of the dignitaries. Draupadi's interrogation was not an antiquated question of a virtuous queen whose integrity has been staked. Rather, it is relevant even in the contemporary period that foregrounds the defense of those women who find themselves insecure in the prevailing social system. Draupadi was often in favour of justice and had the ability to vanquish adversity in a revered way. She demonstrated that no circumstance was invincible and unconquerable and throughout the epic she never deserted her husbands, regardless of the undignified positions that she had to endure for their faults.

In patriarchal society, male are given the superiority and the females carries out her duties without any appreciation. The males

woman as commodity in society. Feminists contend that a woman's body is the location on which male authoritative structures operate. The disrobing of Draupadi, can be illustrated in such discourse. Dishonouring of woman's body through public stripping indicates the disgrace of a woman not only of an individual, but also of the family or even the realm to which she belongs. Draupadi's disrobing also marks the pinnacle of disrespecting of the Pandavas. But her boldness failed the target of oppressors to subjugate her. Her refusal to accept her disregard was a denial to concede their manhood. Her aversion was in destabilizing the whole construct of equating feminine esteem Draupadi was an image of intellectuality and valour which mark her as a dignified woman in Hindu mythology well known for her nonconformity to male hierarchy. Chitra Banerjee laments about 'powerful women' in the epics existing as murky figures, whose sentiments and emotions are incomprehensible. These women are portrayed with their roles as subservient to those of males. But it is noteworthy that within the masculine fringe, Draupadi was outspoken and detached. In a nutshell, Draupadi can be regarded as a woman dedicated to duty with the spirit of self-sacrifice, fortitude, perseverance, endurance and strength to fight against injustice. The oppressions on Draupadi need to be voiced and the legends condemning her sexuality are unacceptable. Draupadi applied the same weapon for her empowerment that is used for her degradation as she had the resilience and power to threaten patriarchy.

CONCLUSION

Silence disempowers women because men take advantage to inflict tyranny in such situations. Silence and powerlessness go hand in hand. It is equal to death; the ocean of the repressed and the unheard. The quietness of a woman creates space for dominant speech of the males. Silence of a woman without recourse makes her suffer more providing scope for the flourish of patriarchal humiliation. Studies focus on the necessity of voice as an essential aspect for women. So, to be rendered voiceless apparently cut a woman's wings off. Draupadi in the midst of the humiliation, torture and abuse found strength to challenge the strategies of the male-

6. Ganguli Kisari Mohan 1990. The Mahabharata of Vyasa. New Delhi: Munshiram Manoharlal Publishers Pvt. Ltd
7. Kalyanov, V. I. "The image of the Indian woman in the Mahabharata." *Annals of the Bhandarkar Oriental Research Institute*, 58/59, 1977, pp. 161-172. JSTOR, www.jstor.org/stable/41691687. Accessed 15 Apr. 2020.
8. Motswapong, Pulane Elizabeth. Understanding Draupadi as a Paragon of Gender and Resistance. *STJ | Stellenbosch Theological Journal*, vol. 3, no. 2, 2017, pp. 477-492., doi:10.17570/stj.2017.v3n2.a22.
9. Pattanaik, Devadutt 2010. The Common Wife Jaya: An Illustrated Retelling of the Mahabharata. New Delhi: Penguin
10. Sutherland, Sally J. "Sita and Draupad?: Aggressive Behavior and Female Role-Models in the Sanskrit Epics." *Journal of the American Oriental Society*, vol. 109, no. 1, 1989, pp. 63-79. JSTOR, www.jstor.org/stable/604337. Accessed 11 Apr. 2020.

(The author is an Assistant Professor in the Dept. of English, Lakhimpur Commerce College, Lakhimpur)

the place remain at the backstage at such a restless and terror-stricken moment. Here memory remains the remedy for someone to heal the pain and suffering. Though the history of past few decades is full of terror and violence, the author tries to re-create and re-establish a chord which can bind the past with the present and future of the place and people.

These Hills Called Home: Stories from a War Zone

These Hills Called Home: Stories from a War Zone is a collection of short stories based on social conflict and instability back at home in Nagaland. Social unrest and misery of common people are carefully handled with a new outlook and dignity. The inter-war state damages the peace and harmony of the state with a devastative situation which is devoid of any past, present and future. Temsula Ao talks about her people whose sufferings are a far-cry for the people at power. Common people suffer and die when two forces, external and internal are in constant clash in rebel dominated areas.

The stories are about down to earth people who love to lead a peaceful life. But their lives are disturbed by a violence which is impossible to avoid or neglect. The violence has its origin in a political and historical basis, mostly on problematic arising from "identity" and an urge for a separate state. Temsula Ao, here, doesn't give justification or plays politics of language. What she echoes is an urge for a forgotten past, days gone by which were memorable, nostalgic and golden. In the preface "Lest We Forget", she says, "Memory is a tricky thing: it picks and chooses what to preserve and what to discard" (ix). She becomes nostalgic while talking about her place and people. The stories of bloodshed and revenge might remove the glory of a golden past still she is hopeful about the future. In her words, "Nagaland's story of the struggle for self-determination started with high idealism and romantic notions of fervent nationalism, but it somehow got re-written into one of disappointment and disillusionment because it became the very thing it sought to overcome" (x). In all the ten stories that complete the collection, Temsula Ao gives us a lively and refreshing taste of reading and analyzing. All the stories are about common human beings, with

memory is to a degree driven by the sufferings attendant upon the making of the modern, globalized world, encompassing instances where memory, as a cite of social practice, has intensified. (3)

Memory is very much attached to the human "self". It is an individual entity. The level of memorizing and forgetting differs from person to person. Moreover, memory is always selective, instead of generalization. "Memory is," as Ann Whitehead observes, "crucially, concerned with holding up for comparison present and past experiences; far from simply reproducing an image of one's past, remembering represents a process of reflection upon it" (52). So does Temsula Ao. She chooses those characters that can fulfill her point of interest to suit the war situation. Whether it is Khatila in "The Jungle Major" who saves her underground militant husband Punaba from the Indian Army or Imtimoa or Soaba meaning 'idiot' in Ao language from the story "Soaba", who becomes a victim at the hand of power. The characters themselves are flesh and blood human beings, narrating the tense situation and reflecting their 'real' pain and restlessness.

The complexity that arises in *These Hills Called Home* is from a disturbing relationship between memory and identity. The ethnic identity of the Naga people is being endangered in the name of separation from the Indian mainland. According to D. Saikia and D. N. Majumdar, "The term ethnic usually means belonging to a particular ethnic or racial group." (27). The term ethnic also refers to "any group of people within a larger cultural unit who identify themselves as a distinct entity, separate from the rest of that culture." (Hunter & Whitten, 27). Ethnicity is determined by prevailing "socio-cultural and socio-political trends".

The Nagas have an altogether different identity from other north-eastern states in terms of their ethnic identity. The origin of the word 'Naga' has a lot of mystery inherent in it. It is believed that they belong to Indo- Mongoloid family and migrated from the west and north of their present location. S.R. Tohring gives a beautiful description regarding the "Naga' origin and identity as thus:

disappeared all of a sudden and later people learnt his venture of joining the underground army. Punaba showed his efficiency and soon was promoted to higher rank. Punaba often visited Khatila and sometimes it took months to visit her but she never stopped her husband from his mission. During one such visit, the Indian Army got information about Punaba's presence in the village and started hunting the village. It was too late for Punaba to escape but Khatila was a clever woman. She disguised her husband as a servant and instructed him to fetch water for home in front of the Indian army. She handled the situation so tactfully that no one could recognize Punaba and thus successfully sent him away from the rigorous search operation. This not only saved her husband but the entire village from military torture and punishment. Through the character of Khatila, Temsula Ao shows the bravery and presence of mind of a simple village woman.

The conflict between Indian Government and the underground army mostly led to the suffering and restlessness among common people. The urge for a separate identity among the Nagas has already crossed a period of more than fifty years. It began right after the Indian Independence in 1947. Before that, the Nagas came into contact with the British only in 1826. The Nagas always wanted to be free and independent from any ruling party whether it was British or Indian government. This was totally diminished by the Indian government because of which the people got frustrated and started forming underground rebel militant groups. The demand of a free 'Nagalim' is still in the air. The demand didn't vanish even after the formation of Nagaland as a separate state in 1961. The Naga insurgency has been creating terror, violence and unrest not only in Nagaland, but also all over North-East as a whole. A number of insurgent groups emerged which are in active operation till date. The Indian Government started taking stern and rigid action against them. Innocent village people were brutally tortured and punished if they showed sympathy towards the underground army. Most of the time, the places were under curfew. Thus, in another story "The Curfew Man", Temsula Ao reflects,

'exploited' and 'sexually harassed', the situations particularly emphasized by Mohanty. It's all about the game of being privileged or deprived in society.

Conclusion

It is a tense time and situation which cannot be neglected and veiled that Temsula Ao appeals in her work. In most cases, the insurgency leads to inter-community rivalries, which is dangerous in the real sense. The issue behind it is the lack of one Indian identity, due to numerous castes, creed, tribes, semi- tribes existing in India. Ashish Sonal observes,

The masses of India lack the feeling of an Indian identity in the sense an equivalent term would be understood in the case of a democratic country of the western world...in Assam, Nagaland, Tripura, Mizoram and the Kashmir Valley, which are on the periphery of the present Indian borders, there exists a psychological distance of the people from the Indian mainstream (21).

These Hills Called Home: Stories from A War Zone reflects a society under constant pressure which has lost its past, present and has a blurred future. The age-old ethnic, traditional and rich cultural heritage comes at a standstill in such period of turmoils. Still Temsula Ao hopes for a better future. In the story "A New Chapter", she observes,

Life in the village seemed to regain some semblance of normality. People were talking of sowing and planting crops in the fields as in the old days before the upheavals. With fresh hope in their hearts, they were talking of re-building burnt down homes and granaries. (121)

The stories are representatives of the bewildering and poignant experiences that the people actually suffer. They reflect back the urgency to think anew, leaving aside all the bitter truths and violence. The characters continue to speak, sing and live even though their basic amenities are snatched away. There is constant threat of being killed and tortured at such troubled period. *These Hills Called Home: Stories From A War Zone* is a true depiction of a labyrinth of stark terror and loss of 'identity' and 'memory'. The post -colonial self-

**MATRIARCHAL HEGEMONY
AND THE NEW WOMAN :
A READING OF EASTERINE KIRE'S
'A TERRIBLE MATRIARCHY'**

Kakoli Choudhury

Since pre- and post-independence era, many of the Indian women writers have reflected in their writings, the problems faced by women in the male dominated society. By expressing the dissatisfaction and agony of the multitude, they try to voice the importance of gender equality. Creating certain fictitious characters and using them as their spokesperson, these writers have voiced their own experiences and reaction against the existing patriarchal norms. In *A Terrible Matriarchy*, Kire depicts the overwhelming patriarchal structure that exists both in public and private sphere of Nagaland. Kire shows the oppression of women through three generations of Naga women; Dielieno, her mother and grandmother; and their respective struggles within the Naga society.

Nagaland is a land of indigenous people inhabited by several Naga tribes and sub-tribes, with their own distinct culture and languages. These tribes of Nagaland have a long and complex history of political conflict and violence which have affected their lives in considerable ways. Because of this high concentration of tribal population, the tribal customs and laws deeply influence the social, cultural, economic, and political aspects of the communities. The societies of these Naga tribes deeply adhere to certain traditional rules that are framed according to the tribal way of life, collectively known as 'Naga Customary Laws'. Although one cannot find a particular definition of the 'customary laws' but according to the Article 371(A) of the Indian Constitution, it is a provision that

women in present times are far better off than their counterparts fifty years ago because of the advent of education and that is why, there are educated successful women in every field. The contemporary women are advancing towards change as represented through the story of the central character in Kire's book. Kire in a very realistic manner presents the overwhelming presence of the patriarchal society through three generations of women in *A Terrible Matriarchy*. "The narrative explores the suffering of innocent Dielieno and her confrontation with the traditional Angami society to which she belongs. In the ethnic world of Nagaland, both patriarchal and matriarchal control co-exists but it also has a strong Tantric tradition from time immemorial." (Veena, 9) Firstly, we see the character of the young Dielieno who represents the New Naga woman, challenging the old beliefs and practices. Secondly, we see Dielieno's mother who seems to be silent and submissive to the order of the patriarchal society and thirdly, the grandmother, Vibano who herself practises the norms of patriarchy by imposing restrictions upon her granddaughter. There are other male and female characters through which Kire presents the flaws of the patriarchal society. Through the protagonist Dielieno, Kire depicts the subtle ways of gender discrimination where the grandmother severely neglects the granddaughter Dielieno, while always caring and preferring the grandsons. Although Kire doesn't depict strong patriarchal force in the novel, yet grandmother's matriarchal hegemony has an overwhelming presence that shows the broader picture of how women like Vibano, despite being subjugated and marginalised by the patriarchal rule not only follow them but also play a major role in channelizing these rules. Despite the challenges thrown at Dielieno, she silently revolts them in her own ways.

Nagaland has seen a sustained opposition to the thirty-three percent reservation for women's participation in public office. The customary laws, that have been designed by the males of the society have given immense power to the male tribal councils and associations. Like many nationalist societies around the world, the issue of gender equalities in the context of women working outside home has remained side-lined for a very long time in the Naga society.

and society as they are also a source of income to a great extent. Women are mostly engaged in weaving, handicrafts, agricultural activities, besides their household work. Even though Naga society is patriarchal, women enjoy considerable freedom and play important roles in the family and community. But this freedom given to Naga women is subject to scrutiny within the patriarchal order of the society. Kire, in her book, makes a deeper analysis of the real situation of women in the Angami society by showing how matriarchal power acts as a driving force to stimulate the patriarchal norms. Dielieno, even though her family was poor, is fortunate to have loving parents and brothers. However, because of the financial situation, Dielieno is sent to live with her grandmother and this is the point when Dielieno confronts matriarchal hegemony. "Lieno is fortunate to have loving parents and brothers, but her troubles stem from the matriarch of the house, her grandmother, a strict disciplinarian and clearly one without any sympathy for a girl child. Sent at the tender age of five to live with her grandmother, Dielieno not only undergoes physical hardships at her new home, but also has to abide by the impossible rules set by the matriarch who firmly believes that girls do not need education, love or affection. Kire presents a situation where some women have upper hand in their households and community and also have the ability to manipulate men into thinking that they are the decision makers whereas in reality the strings are drawn by the women in a subtle manner." (Chowdhury, 2-3)

Kire also presents a contradiction between the traditional view and the modern in her book by presenting the Angami society's approach to girls, especially to matters related to their education and work. Dielieno is a girl of five, who is growing up at a time when the importance of education for Angami girls was still being debated and not prioritized. Vibano, the grandmother of Dielieno has firm belief in the traditional customs and practices. Throughout her life, she has lived with these beliefs and hence, she tries to impose them on her granddaughter. Vibano believes that girls do not need education as it does not help them in any way to attain their most important goal, that of becoming a good Naga wife and mother.

of such situations. However, as the novel evolves, Dielieno too sheds her cocoon and is finally able to act in a rational way, transcending the borders of patriarchy, imposed by the matriarchal power upon her. Hence, the gender roles divided according to the rights given to Angami men as opposed to women operate all throughout Kire's book. "As Naga society is patriarchal, the father is the head and only male members of the household can inherit the family ancestral property. No female can inherit the family landed property, except in some exceptional cases where landed property is given to the daughter as a marriage gift. However, no ancestral property can be given to the daughter(s). In case there is no male in the household, the property goes to the nearest among the clan members." (Shirmay, 376)

Being a patrilineal society, the Angamis practice an inheritance system where the property is passed on to the male heir of the household. It is usually seen that the youngest son inherits the major share of land and other properties, and other male children are given a small share in the property that would help them to generate their living. Grandmother Vibano, as a strong practitioner of the patriarchal biases not only showers her maximum love and affection to Vini, but also reserves her property to him. Even though Dielieno stays with her, does all her work and takes care of her household, she does not get anything from the matriarch. Even after Vini's death, grandmother's share of affection and her property shift to Vini's child, but not to Dielieno or Bano, who regard the old lady as her mother and spend their entire life looking after her. This institutionalization of patriarchy by the grandmother Vibano is inherited by the next generation as portrayed through the character of Dielieno's mother who says that it sprang from a society which believed in a male-only inheritance system. The lack of women's right to property very often led to the miseries of widowed women without a male child as losing their husbands meant losing all their husband's property to their male relatives. Kire takes up this issue further in the case of the character Neiko, Vibano's younger sister, who is unmarried and has lived in her father's house. According to

perfect husbands and caring fathers that seem to be an oasis amidst the discrimination fostered by the patriarchal society on women. Thus, Easterine Kire's *A Terrible Matriarchy* brings alive various features of the Angami tribal society, which is essentially patriarchal and keeps women in the periphery despite their significant role in the economic growth of the families. By depicting the lives of women characters in the novel, Kire captures the rapid social changes that happened in Nagaland during the 1960s and 1970s.

Works Cited

1. Chowdhury, Dr. Payel Dutta. (2015). "Literary Representation of Women in the Angami society: A study of Easterine Kire's *A Terrible Matriarchy*." *An International Journal in Research*. Vol. 1 no. 3. pp 1-6
2. Gill, Preeti. (2005). "Women in the Time of Conflict: the case of Nagaland." *India International Centre*. Vol. 32 No 2/3. pp 213-226
3. Gour, Veena. (2021). "Native Culture and Gender Politics in Nagaland: A Study of Easterine Iralu *A Terrible Matriarchy*". *IJELLH*. Vol 9 No. 2. pp 97-105
4. Shimray, U. A. (2002). "Equality as Tradition: Women's Role in Naga Society". *Economic and Political Weekly*. Vol. 37 No. 5. pp 375-377

(The author is an Assistant Professor in the
Dept. of English, S.B. Deorah College, Guwahati)

of Assam. Studying the Muslim history of mediaeval Assam is a challenging subject on which historians differ. Some historians portray them as an alien invading force who entered the region by force, while others depict them as invaders who voluntarily preferred to settle in Assam. Other historians agree with both the points of view and add that most Muslims of the period under review were indigenous people who converted to Islam for different reasons. All the views are partially true.

II

Women have historically been marginalized and oppressed in many societies. Their occupations were limited to domestic and parental duties, while men held a majority of leadership and decision-making positions. The roles of women in shaping society are diverse, dynamic, and significant which is often unappreciated. This situation prevails in case of the Muslim society of Assam too.

The Muslims who entered Assam during the medieval period were mostly soldiers who left their families behind in Bengal. They married indigenous Assamese women and settled permanently in different parts of Assam (Ahmed, 2010). The Sufis and Pirs who entered Assam during this period also married indigenous Assamese women and settled in Assam (Malik, 1958). The Muslim women of Assam were mostly indigenous converts who followed the Assamese way of living. It is for this reason that the Muslim women of Assam are different from the Muslim women of the other parts of the world.

The seventeenth century Muslim traveler Shihab al-Din Talish notes in his book *Fathiya-i-Ibriya* that,

"The parda system was unknown and the women, even those of the Royal family, went everywhere without head coverings" (Talish, 1872).

Perhaps the above statement makes it clear that the social condition of the Muslim women of Assam was different from other parts of India. It was such because the Muslims of the Brahmaputra valley, especially of the eastern part, did not have much contact with

zaris also mention the dress and ornaments and even the use of vermilion by the Muslim women of Assam (Malik, 1958). A *zikir* which mentions the use of indigenous ornaments is quoted below.

Chandrabibir biyar dina rajje khale laru,
 Chandrabibir hatot dile sunuwali kharu...
 Chandrabibir biyar dina rajje khale akhoi,
 Chandrabibir murot dile sunuwali kakoi... (Malik, 1958)

Tr. 'People ate *laddus* and gave Chandrabibi golden bangles as wedding gifts. People consumed puffed rice and gave Chandrabibi golden *kakoi* (traditional Assamese comb) as gifts for her wedding'.

In this *zikir* we can see that the people offered golden bangles and *kakoi* as gifts to the Muslim woman named Chandrabibi. These ornaments must be common among the Muslim women of Assam which is a distinctive feature of the Assamese Muslim women. It provides the evidence of extraordinary level of syncretism among the Muslim women of Assam.

III

The *buranjis*, Persian sources, vernacular literatures and later the colonial sources indicate that the Muslims of Assam observed various local festivals and rituals (Phukan, 1962). It is evident from contemporary Muslim society that several rituals and practices that the native Hindus follow in their everyday lives have been adopted by the Muslims too. The Assamese Muslims not only participated in a few native, non-Islamic ceremonies and festivals, but they also honored local deities, saints, heroes, etc.

It can be found that unlike other parts of India, the system of untouchability was not prevalent in the Assamese society. In this regard Shihab al-Din Talish mentions ,

"And all the people of this country, not placing their necks in the yoke of any faith, eat whatever they get from the hand of any man (regardless of his caste) and undertake every kind of labour that appears proper to their defective sight. They do not abstain from eating food cooked by Muslims and non-Muslims (alike) and partake of every kind of meat, whether of dead or of slaughtered animals, except human flesh" (Talish, 1872).

For example, in non-Muslim Assamese society, there is a tradition of covering the face of the bride during the marriage ceremony. Historically, such customs never existed before the coming of the Muslims to Assam.

The *buranjis* mention that the Ahom ruler Swargadeo Rudra Singha (1696-1714 A.D.) was fond of Mughal music and dress. He patronized many Muslim artisans, which included both men and women, and encouraged them to contribute for the betterment of his kingdom (Bhuyan, Tunkhungia Buranji, 1933). The later Ahom rulers also patronized many learned Muslim men and women in their kingdom. The Muslim women were mostly engaged in weaving, embroidery, and many other similar activities and contributed to the socio-cultural development of the region.

IV

From the above discussion, it is clear that the Muslims entered Assam in the beginning of the thirteenth century and settled in various parts of the region. They gradually assimilated among the indigenous people and became an indispensable part of the Assamese socio-cultural milieu. Muslim women had played an important role in this process of assimilation, which is generally overlooked by the historians of Assam due to the male-centric paradigm of writing history.

The majority of Muslim women in Assam were local converts who married Muslim soldiers who entered the region during the mediaeval period. Although being converted to Islam, they never detached themselves from Assam's socio-cultural environment. They lived an Assamese lifestyle and were Muslims only in names. In this perspective, it is important to note that Assamese is not a religious identity, but rather a socio-cultural identity developed by the people over time.

It has been established that the Muslims observed the indigenous festivals and traditions of Assam. Muslim women played an important role in observing these festivals and rituals. They actively took part in celebrating the *Bibus* and other socio-cultural festivals

9. Gait, E. A. (1883). *Report on the Census of Assam for 1881*. Calcutta: Office of the Superintendent of Government Printing.
10. Hossain, I. (2015). *Asomor Musalmanor Oitijya aru Sanskriti*. Guwahati: Banalata.
11. Malik, S. A. (1958). *Asomiya Zikir aru Jari*. Gauhati: Gauhati University Press.
12. Nath, M. K. (2021). *The Muslim Question in Assam and Northeast India*. London: Taylor & Francis Group.
13. Phukan, H. D. (1962). *Assam Buranji*. Gauhati: Mokshada Pustakalaya.
14. Saikia, M. K. (1978). *Assam-Muslim Relation and its Cultural Significance*. Golaghat: Luit Printers, Naharani.
15. Talish, S. a.-D. (1872). Fathiya-i-Ibriya. (H. Blochmann, Ed.) *Journal of Asiatic Society of Bengal*, 49-101.
16. Viestad, V. M. (2018). *Dress and Social Relations. South Africa*: Wits University Press.

(The author is a Ph.D. Research Scholar in the Dept. of History,
North Eastern Hill University, Shillong)

Phase 1: Equality of Men and Women in Primitive Buddhism under Gautama- The Buddha

If we notice the pre-Buddhist era, mostly Indian Religions are provincised under Hinduism and the status of women was not good and well-established. It was like "by a girl, by a young woman, or even by an aged one, nothing must be done independently, even in her own house. In childhood, a female must be subject to her father, in youth to her husband, when her lord is dead to her son; a woman must never be independent." Apart from this, woman was considered as un-clean because of her periodical menstruation. She was considered as impure and excluded her from religious matters. So, the overall attitude towards women was unsympathetic and she was considered a misfortune to the family. However, point to be noted that in Vedic period though women did not get equal position like men but still some women secured their position in the society through rigorous efforts. But after the beginning of the Buddhist epoch, there was a change in the scenario. At first it was same as before but after that for Buddha, birth of a girl was not a misfortune. She was equally welcomed like a boy child. This can be understood by spotting an example, when King Pasenadi of Kosala was disappointed that his Queen Mallika bore him a daughter, the Buddha told him, "A female offspring, O King, may prove even nobler than a male..." Buddha allowed dharma to both genders. Under Buddhism, a woman gets her own dignity, honour, independency and equal religious rights and opportunities. To quote B. R. Ambedkar, "Buddha was the upholder of the doctrine of the equality of sexes." There was no distinction between men and women with regard to capability of emancipation. But at first Buddha was not in favour of allowing women to the Sangha directly as a nun. This perhaps raises questions regarding the equality issue of women in following Buddhism. But to this, Buddha's view is that by performing her household duty also a woman can get enlightenment. There is no need to give up her grihasthi life to become Buddha. But after repeated request by one of his disciples, Ananda, Buddha allowed his foster mother Mahaprajapati Gotami to the Sangha as nun. This

Sanghamitra (daughter of king Ashoka) are widely famous. The mature philosophy of emptiness and Buddha-Nature in all sentient beings, represented in the Vimalakirtinirdesa, Srimaladevi, and other sutras, declares that a woman can be enlightened remaining just as she is- a woman. So, in this period both women and men dared to call themselves Buddhas and hence no distinction existed between men and women in Buddhism in its earliest stage.

Phase 2 : Women is Incapable of Becoming Buddha:

This second phase likely dates back to first century B.C. during the period of Hinayana Buddhism. It is said that women cannot become Buddha whereas men can. It was prevalent few centuries after the demise of Buddha. The widespread beliefs of that period were that, women have five kinds of incapacities along with three kinds of subordination. Incapacities include, women cannot become a (1) Buddha, (2) Brahma, (3) Indra, (4) Mara, and (5) Universal Monarch. And the three subordinations are the subordinations: (1) by her father during young age, (2) by her husband after marriage, and (3) by her son during old age. The reason for the incapacities directs to some important explanations. As per the foremost statement i.e women cannot become Buddha, it is because the lineage of the Buddhas is fixed (according to the various stories) and all are males. There are definitely many Arhats but Buddhas are limited. Some try to relate it with 32 marks of Universal Monarch that Buddha possessed. Among the 32 marks the tenth speaks about the concealment of lower organ in a sheath. It is not possible for women to conceal her lower organ in a sheath. So, this mark necessitates that a Buddha must be a man. Apart from this, regarding the other four realms, Brahma, Indra, Mara and Universal Monarch, we should take into account the facts: "(a) that in the world of Brahma there are no women, (b) that Indra and the Universal Monarch, both being valiant and gigantic warriors, are usually imagined as men rather than women, and (c) that Mara- the Evil One, surrounded by female attendants at his beck and call, is more likely to be a man."

Apart from this, another problematic statement imposed upon women is that due to bad karma in previous life, one is reborn as

disciple Sariputra that women are unable to become Buddha (as stated in the second phase), the daughter of Sagara, the Serpent king, transformed her female body into a male body to become Buddha. She realised Buddhahood after changing her body. The same kind of example is found in the sutra Perfection of Wisdom. Here, it is observed that the Buddha gave prediction to Gangadevi that she would become a Buddha after many rebirths; by the name of Suvarnapuspa (the name indicated a male figure). But she has to change her sex from female to male before being born as Suvarnapuspa in the land of Buddha Aksobhya. From these, we come to know that sexual transformation is the solution for women to become Buddha during the beginning of Mahayana Buddhism. The story of princess Muni contained in the Chinese Ekottaragama (Pali counterpart of Ekottaragama is Anguttara Nikaya, but story is not added here) also indicates the same. This Chinese version is based on Hinayanistic interpretation. Muni- is none but Buddha in his former life. Buddha was a princess named Muni in one of his former lives. That time she helped an old monk in supplying him with lamp-oil to worship the Buddha- Ratnakara. The old monk was given prediction by Ratnakara that he would become a Buddha named Dipamkara after millions of years. Hearing that, Muni also went to Ratnakara and wished for a prediction that she would also become a Buddha in the future. But by refusing her, Ratnakara maintained that women are incapable of becoming Buddha and other four states (mentioned in the second phase). For this, Buddha Ratnakara advised her that after the Dipamkara, Buddha would appear in future wished him the same. As a result, after millions of years the old monk became the Dipamkara Buddha and Muni was born as a Brahmin girl. She once again approached the Buddha- Dipamkara and was given a prediction that she would become a Buddha- named Sakyamuni. These stories are proof that there was a phase in the Buddhist society that women can become Buddha undoubtedly but only after having a male body. In the Pure-Land Sutra also. Amitabha Buddha made a vow that all women who desired to be born in his paradise and want full enlightenment, would become a man. But this he relates to the

of Theravada in Sri Lanka. There were no differences originally created by Buddha between men and women. This non-discrimination is seen even in funeral ceremonies of Buddhists also. While in case of most of the other religions funerals, it is/must be performed by a male, but in Buddhism funeral could be performed by a widow, daughter or any one on the spot and male is not compulsory to perform it. Though in this article philosophical liberation of women is concentrated on three broad divisions of phases but from the extreme Buddhist philosophical point of view, we can relate everything to the concept of emptiness. The very theory of emptiness says that every material thing as well as sentient beings are empty of their essential natures. There is no difference between men and women because at its essence both are same in their emptiness. The philosophy of emptiness absolutely negates distinction as men and women in realising the enlightenment. It is totally focussed and based on the primitive Buddhist philosophy. The phase two and three are later Buddhist additions. As Buddha himself wrote nothing and most of the works were written down several centuries after the Parinirvana of the Buddha, there is definitely scope for addition of any kind and perhaps the backsliding occurs to the writings most commonly in the later works.

Notes and References

1. Manu. *Laws of Manu*. Penguin Classic Publisher, 1991, pp. 147-148.
2. Horner, I. B. *Women in Early Buddhist Literature*. The Wheel Publication, No. 30, 1961, pp. 8-9.
3. Joshi, L. M. *Studies in the Buddhist Culture of India*. Motilal Banarsidass Publication, Delhi, 1987, p. 368.
4. BDEA/Buddhanet 2008, "The Order of Monks and Nuns". *Buddhist Studies: The Buddha and his Disciples*, www.Buddhanet.net/e-learning/Buddhism/disciples07.htm . Accessed April 12, 2023.

WOMEN SUICIDE BOMBERS: UNDERSTANDING THE RISE AND CAUSES

Dr Bhaswati Sarmah

Over the last few years, the appearance of women as suicide attackers in global terrorism has become a more noteworthy phenomenon. 'Suicide Terrorism' can be termed as the most aggressive and destructive form of terrorism where the human body is used as a weapon of destruction and where the attacker kills himself/herself along with a large target population.

Suicide terrorism has become a widespread warfare tactic for terrorist groups around the globe. Some of the terrorist groups that actively use suicide attackers include the Egyptian *Islamic Jihad* (EIJ) and Gamaat Islamiya (Islamic Group - IG) of Egypt; the Armed Islamic Group (GIA) of Algeria; eight groups in Lebanon (six of them Lebanese and two Palestinian) together with the *Palestinian Islamic Jihad*, the *al-Aqsa Martyrs' Brigades*, *Harakat al-Muqawam al-Islamiyyah* (Hamas), *Hiszbollah* (Hezbollah) in Lebanon; *Al-Ansar Mujahidin* in Chechnya; *Lashkar-e-Taiba* in Pakistan; Boko Haram in Nigeria; the Liberation Tigers of Tamil Eelam (LTTE) in Sri Lanka; the *Turkish Revolutionary People's Liberation Front of Turkey*; *Taliban in Afghanistan*; *Barbar (Babbar) Khalsa International*; the Kurdistan Workers' Party (PKK); *Al Qaeda*; *ISIS*, etc. Although suicide bombers have existed since ancient times, modern use of suicide terror began with the 1983 attack on the American Marine Barracks in Lebanon (Bloom, 2005).

In 1985, *Sana'a Mehadli* of the Communist Syrian Social Nationalist Party detonated herself and an explosive-loaded truck next to an Israeli convoy in Lebanon. This act of hers, made the 16-year-old Sana'a Mehadli the first suicide bomber in history. Since

from the Government Girls Secondary School in Chibok were abducted by the militant organization. Those girls were sexually assaulted, brutalized and used in suicide bombing missions. Even in some bizarre incidents, some locals help the terrorist group by donating their female children to them. In order to exact revenge on the government for the deaths of their loved ones and to achieve martyrdom, Boko Haram also sent the kids and widows of their fellow fighters on suicide bombing operations (Osasona, 2022). Boko Haram has used more women as suicide bombers than any other insurgency group in history.

Palestinian Shahida

Former Palestinian leader Yasser Arafat called women who were ready to join Islamic Jihad and fight for Palestine against Israel '*Shahida*'. In a speech before a thousand women, he introduced the phrase. Shahida is an Arabic term meaning 'martyr'. In the same speech, Arafat persuaded the women to fight against Israel by referring to them as his 'army of roses', and that same evening, Palestine found its first Shahida Wafa Idris, a 28-year-old who worked as the aid worker for the Palestinian Red Crescent Society. Idris blew herself in a busy shop area of Jaffa Road in Israel. After Wafa Idris, 21 years old Daren Abu Aysheh, 18 years old Ayat Akhras killed themselves in suicide attacks carried out in different operations (Rock, 2006).

The Sri Lankan Black Tigresses

The Liberation Tigers of Tamil Eelam (LTTE) is a terrorist group based in the Tamil areas of Sri Lanka. Experts claim that the Sri Lankan government had committed a series of organised violence against the Tamils including rape, torture, checkpoint searches, elimination of whole villages in remote areas and other atrocities, etc. Such government actions encouraged the Tamil population to support the LTTE. Some of the Tamil women who joined LTTE, were not even directly harmed by the atrocities, but they were still affected by the news of rapes of their villagers, the Army's killing of the Tamil youths and a feeling of helplessness for not being able to

them to take extreme measures like joining terrorist organisations. According to a report, Boko Haram used to give 200 nairas (around 36 Indian rupees) to the girls to buy food before using them as suicide bombers, but there is no evidence that the families of the girls were compensated for their participation or not. Women who faced economic hardship due to the humanitarian crisis and those without husbands are more prone to becoming suicide bombers (Warner and Matfess, 2017).

There have also been instances of women from privileged societies joining terrorist organisations and engaging in different suicide missions. Women join these organisations for a variety of reasons, including repressive caste discrimination, unequal treatment of women compared to men, sexual harassment, rape, domestic abuse, etc. The concepts of emancipation and empowerment are also related to the joining of women in terrorist organisations. Some conservative societies where women are given subordinate status also encourage women to commit suicide attacks in order to challenge traditional gender stereotyping. Executing suicide attack operations gives the women cadres a feeling of empowerment since they are able to challenge the oppressive gender roles that have been imposed by society. In her book *"Women Fighters of the Liberation Tigers"* (1993), Adele Balasingham, the Australian spouse of LTTE theorist Anton Balasingham, claimed that Tamil women voluntarily joined the movement in order to challenge the patriarchal rule (Dissanayake, 2017).

Several women do become a part of suicide terrorism to get a spiritual reward in their afterlife, i.e., a place with God. Widows and siblings who have lost loved ones have turned into suicide bombers in an effort to exact retribution and in the hope of meeting them in the afterlife (Bloom, 2005). Along with these, low social status, lack of education and employment opportunities, personality disorders, and a lack of awareness also play significant motivating roles in this regard.

Why Women are being Targeted?

Initially, the roles undertaken by women cadres in terrorist organisations were of a supportive character, such as fundraising,

bombers as they are easy to control and manipulate. Lack of education and economic stability, particularly in the failed states and war zones, contributed to the problem. Women from such regions are more vulnerable to becoming suicide attackers. There is a need to raise awareness among women of the impact of suicide bombing and education will play a significant role in this effort.

Women, still in certain regions and places are regarded as a vulnerable and weaker section of society and many of these women join extremist organisations to challenge this perception towards them. Women must be protected in these settings, society must be built on the principles of equality, and evil practices against women must end. The deployment of women security officers and guards at different checkpoints may also aid in the capture of suicide bombers before they detonate themselves. Additionally, there is a need to understand the motivations behind women suicide bombers, and immediate action should be taken to address these issues. To end terrorism worldwide, both state governments and international organisations must adopt the required measures.

Bibliography

1. Ahmadzai, Atal (2021). Dying to Live. *Perspective on Terror*, 15 (1), 17-38. Retrieved from <https://www.jstor.org/stable/26984795>.
2. Bloom, Mia (2005). *Dying to Kill: The Allure of Suicide Terror*. New York: Colombia University Press.
3. Bloom, M. (2007). Female Suicide Bombers: A Global Trend. *Daedalus*, 136(1), 94-102. Retrieved from <http://www.jstor.org/stable/20028092>.
4. Dearing, Matthew P. (2010). Understanding Female Suicide Terrorism in Sri Lanka through a Constructivist Lens. *Strategic Insights*, 9 (1), 90-115. Retrieved from <https://calhoun.nps.edu/handle/10945/11517>.

14. Yaregal, Woineshet T. (2011). *Female Suicide Bombers: Desperation or Weapon of Choice? The Case of Palestine*. Washington, DC: Georgetown University.
15. Zedalis, D. D. (2004). *Female Suicide Bombers*. Strategic Studies Institute, US Army War College. Retrieved from <http://www.jstor.org/stable/resrep11396>.

(The author is an Assistant Professor in the Dept. of Political Science, Girijananda Chowdhury University, Guwahati)

use. Imbalance of such technological ownership is termed as digital divide (Bansode & Patil, 2011).

Gender Divide in Technology

While identifying some of the primary factors that are affecting the digital divide, it is quite noteworthy that gender remains a prominent area of discrimination even now and there are existing areas of digital ownership that are largely prevalent. This disparity is partly attributed to perception that IT is a technical subject for men with many females consequently shying away from it. This also connects with the literacy rate. As per the census of 2021, the literacy rate of India 2021 is 74.04% while the male literacy rate is 82.14% and female literacy rate is 65.46% (Census of India, 2021).

As an outcome of different research on digital divide, the large majority of women (an estimated four out five living in developing countries bear the brunt of gender-related discrimination than their counterparts in developed countries; they are more likely to be unemployed and have fewer employment and educational opportunities. These women lack basic digital literacy skills. The gender digital divide is one of the most significant inequalities amplified by the digital revolution (Antonio& Tuffley, 2014).

It is often seen that women usually are overburdened with household chores and family responsibilities. Many a times this limits their exposure towards technology and even when some can access technology, the manner in which the technology is used is rather a very interesting area of study. Some of the factors which are broadly responsible for women being not all digitally sound are:

1. Most women do not have the infrastructural accessibility to technology
2. Many do not know to access information online.
3. Gender and technological ownership are some of the important factors that are intrinsically connected.
4. Due to dominance of one gender over the other, the technological ownership is limited or accessing information is curtailed.

regarding danger signs of pregnancy, high rate of home delivery and delivery by unskilled birth attendant--all can lead to high maternal mortality ratio (Datta &Datta, 2015).

In Maternal health, Assam is a poor performer at Maternal Mortality Ratio (MMR).However,some improvement has been seen in the recent years.According to the Registrar General of India's (RGI) latest 'Special Bulletin on Maternal Mortality' for the period 2018 to 2020 released on Tuesday, the state has recorded 195 deaths per lakh live births, which is an improvement from the previous figure of 215 in the period 2016 to 2018 (Kalita, 2022).

A number of maternal health care apps are available to provide information on maternal health. Amongst them, Kilkari app, is a mobile health education service that provides pregnant women, new mothers, and their families with timely, accessible, accurate and relevant information about Reproductive, Maternal, Neonatal and Child health. 'Mobile Academy' is a Reproductive Maternal Neonatal and Child health training course designed to refresh ASHA (frontline health workers) workers' knowledge of life-saving preventative health behaviours, and improve the quality of their engagement with new and expecting mothers and their families. "The Arogya Sakhi" Home based Antenatal and Infancy Care programme trains women health entrepreneurs (Arogya Sakhis) from communities in resource-poor rural areas to provide home-based preventive care, perform diagnostic tests and screen for high risk factors and ensure early referral during antenatal and infancy period. Notable here, certain elements need to be taken into account whether the women who are on the receiving end have Applicability i.e the element of media literacy among the women and Accessibility i.e the ownership of the device and reliability i.e proper orientation regarding the usage of such apps. In the absence of the sole possession of the handset, most women have missed the calls.

Women's health and Malnutrition and technological intervention:

3. Can health or education be aided for women through digital application?
4. Can digital media be made more user friendly?

Among all factors, to be able to access quality health or quality information through digital application, digital literacy is a must. Breaking the psychological fear over the usage of the medium is another important factor. Proper orientation and skills are equally pertinent here.

Conclusion

In 1965 Canadian thinker Marshall McLuhan used the term media literacy to refer to the ability to access, analyze, evaluate, and convey information in various forms of media including print and non-print. From media literacy one has to move towards health literacy and this could change the entire equation of health for all. Although culture is widely accepted as a factor associated with health and behavior, its role in public health practice and research to date has been more rhetorical than applied. For example, while terms like cultural sensitivity and cultural appropriateness are now standard in the parlance of public health professionals, operational definitions, measures, and explanatory models of culture and health are lacking. This could bring in a new dimension of digital equality for all.

MENSTRUAL TABOOS AND WOMEN EMPOWERMENT

Arpita Saikia

"At least 60 girls in a hostel in Gujarat's Kutch district were allegedly asked to remove their undergarments to prove that they were not menstruating, after complaints that girls having periods had entered the temple and kitchen in the premises."ⁱ

The above incident occurred in the month of February, 2020. It sheds light on the fact that to this day and age menstruation continues to be a taboo topic. The much-covered Sabarimala temple incident in Kerala also reflects the clash between taboo and rights of women. Despite being a topic so sensitive and secretive, menstruation occupies a very important part in the social and cultural lives of women. It is certainly not an exaggeration to state that the process of menstruation operates the lives of women to a large extent. From the onset of puberty till menopause, women across different cultures of the world were and, in many cultures, still are expected to behave a certain way. Each culture developed their own ways of perceiving the bodily changes. In many primitive as well as advanced cultures, the onset of puberty/menarche was made public through specific rites. Females were and still are expected, taught and encouraged to follow different menstrual rites throughout their life every month till her menopause. Historically, menstruating women were debarred from many of the chores that she was expected to carry out. In the modern times, the involvement of women in different fields of work beyond the ones traditionally expected of them has led to dilution of the taboos to a great extent, at least in the urban setting. These taboos hold stronger position in the traditional rural lives.

Why is it necessary to bring out the topic of menstruation into the open? Why the taboos should be discussed? It needs to be

In the Hindu imagination the menstrual blood is considered extremely powerful but an ambivalence substance- sacred power of life and procreation on one hand and impure and polluting on the other.^{vii} According to N.N Bhattacharyya, there is a "universal dread" regarding the menstrual blood. It was also considered to have carried impurities of the woman's body. The menstruating women were hence kept in secluded residences from the society so as to protect the society from the dangers of the menstrual blood. An interesting outlook regarding this has been presented in the book *The Curse*:

"...the mana of a menstruating woman was generally believed to be the most dangerous to men; and on the conscious level, the taboos seem to aim more for the protection of men than of women. Now, women and men get together in two basic ways: through food and through sex. In both the instances, woman provides a service to man that he cannot do without. Thus, dangers to men from menstruating women must be mitigated by means of the strictest possible taboos regarding food and sex."^{viii}

In Assam, during the menses a woman does not share the bed with her husband lest she transfers the germs in her menstrual blood to her him causing him illness and subsequently early death.^{ix}

These taboos are passed down from one generation to the other, from mother to daughter and are accepted by the posterior without further questions. Most of the cultures in the world organise some form of rites of passage for young girls reaching puberty. One common trait is their seclusion from rest of household members and society, especially the male members. In Karnataka, Assam, Orissa etc. the rites of passage are observed grandly. This signifies the entry of a girl into womanhood.

Menstrual taboos

Hinduism, despite being a singular religion, the many categories and sub-categories within it has different perspectives and ideas of menstruation. The differences can be regional too. The Brahmanical Hindu texts, for example have ascribed impure status to the process of menstruation. The Dharmashastras contain rules and code of

Brahmanical treatment. The contradiction is not limited to only this. The prohibition of sexual intercourse with menstruating women in Brahmanical Hinduism was openly encouraged in Tantric path. The reverence of "dangerous" menstrual blood of Brahmanical texts but "auspicious" for Tantric fold, by the common people- initiated or uninitiated- can be seen during Ambubachi mela (a period of 4 days when Goddess Kamakhya is said to go through her menses every year). The devotees collect red piece of cloth at the end of the fair which symbolises Kamakhya's menstrual blood-soaked cloth. Similarly, the idea of menstrual blood is different amongst the Bauls. The Bauls are a devotee of Krishna and believe that it is necessary to be a married couple in order to do Krishna Bhakti. They get initiated under a Guru. The menstrual blood is considered auspicious in this group as well, who consider bodily fluid including semen and menstrual blood as seed.^{xvii}

When it comes to Assam, in the Neo-Vaishnava movement, the menstrual taboos were not much different. Women had to be kept in seclusion for four days followed by Vratas for the required number of days on the basis of the timing of puberty. During monthly period, women were not allowed to cook, enter the kitchen, sleep on bed etc. Dr. Nirmalprabha Bordoloi's autobiography *Jivan Jivan Bar Anupam* wonderfully portrays the lives of menstruating women. In some later cults, influenced by the Neo-Vaishnava movement itself albeit very different in terms of rules, regulations and codes of conduct, the menstrual taboos were quite different. For example, in Gopidhara sect, a menstruating nun was considered best for the chief role in the religious rituals. The mekhela used by the nun on first day of her menstruation is used to rub the faces of the monks present.^{xviii}

Impact on Women

The biggest impact of taboos on women at present is the perpetual silence around the topic. Women are taught to maintain silence about menstruation especially in front of men. Euphemisms such as *axubidha*, *nua* etc. are used instead of the correct term so as to not give away the condition. Due to this silence, women are

in these taboos. It may be interpreted as a defence mechanism against the "dangerous" bleeding phenomena of the women where primitive cultures did not want to take risk with their game, prosperity and longevity of life of their men, who were responsible for tasks like hunting, farming, expansion etc. Hence, it shows that the taboos that appeared were more in conjunction with the life style of the people in earlier days. The life style no longer is similar to those days hence, the taboos no longer serve its purpose neither do they fit the social structure. A man need not be worried about falling sick due to menstrual blood nor does he need to worry about becoming impure with the touch of menstruating women. On retrospection, the contradictory treatment of menstrual blood differently in some cultures may indicate towards the fact that there was no reason to worry about pollution in the first place, perhaps. So, can a woman be empowered with the age-old taboos around? To quote from Blood Magic "It may well be that many forces have been at work in generating and shaping menstrual customs and ideas-that menstrual taboos themselves are over determined by a plethora of psychological, ecological, and social factors." Society is going through an immense number of changes. There have been changes in the subsistence strategy where menstruating woman can be the least threat to hunting as well as farming endeavours. The factors that prompted those taboos have changed. The taboos are not completely gone, of course. But taboos must go through changes and transformation so as to ensure women's empowerment. And the more women get empowered, more taboos will get negated.

Notes

ⁱ Langa, M. (2020, February 14). Gujarat hostel asks girls to prove that they are not menstruating. The Hindu. <https://www.thehindu.com/news/national/other-states/in-gujarat-hostel-girls-asked-to-remove-their-underwear-to-check-if-they-were-menstruating/article61631175.ece/am>

ⁱⁱ Lerner, G. (1986). *The Creation of Patriarchy* (1st ed., p. 2). Oxford University Press.

Contents (2nd ed., p. 165). Manohar

^{xvii} Hanssen, K. (2007). True River Ganges. In Khandelwal, M et.al (eds) Nuns, Yoginis, Saints and Singers: Women's Renunciation in South Asia, (1st ed., p.138).Zubaan

^{xviii} Dutta, N. N. (1990). Obscure Religious Practices Among Some Vaishnavas of Assam (1st ed., p.119). Punthi Pustak.

^{xix} Krishnan, M. (2022, May 10). India: Menstruating taboos are forcing girls out of school. DW. <https://www.google.com/amp/s/amp.dw.com/en/india-menstruation-taboos/a-63341007>

^{xx} Das, M. (2008). Menstruation as a Pollution: Taboos in Simlitol, Assam. *Indian Anthropologist*, Vol.38(No.2 (July-Dec. 2008)), pp29-42. <https://www.jstor.org/stable/41920072> Langa, M. (2020, February 14). Gujarat hostel asks girls to prove that they are not menstruating. *The Hindu*. <https://www.thehindu.com/news/national/other-states/in-gujarat-hostel-girls-asked-to-remove-their-underwear-to-check-if-they-were-menstruating/article61631175.ece/amp>

different job types between men and women in India's informal manufacturing sector.

According to S. Sundari, structural changes in the economy have not resulted in a qualitative or quantitative improvement in women's employment over time. It also demonstrates the subpar nature of women's labour.

According to Kamala Kanta Mohapatra, low-wage female employees, particularly those in the unorganized sector, are one of the most vulnerable demographics in Indian economy. They are at risk because of (a) irregular work, (b) low economic status, (c) lack of bargaining power, (d) lack of control over earnings (e) need to balance paid work with child care and homework, (f) lack of assets, and (g) limited or no access to institutional credit, training, and information.

According to Prodipta Bose, a significant share of workers in cities and most of it in rural areas is employed in the informal sector. It encompasses a variety of jobs like housework, building labour, selling vegetables, being a vendor, etc. The tragedy is that women working in the informal sector are severely exploited, unprotected, and faced with numerous issues including gender discrimination, a lack of any kind of protection, being overworked, sexual harassment, etc. This sector is dominated by women or is a women's sector.

Objectives

The purpose of this article is to assess the vulnerable position of women employment in informal economy of India and the government's initiatives to address it.

Methodology

Data has been gathered from a variety of secondary sources, including WIEGO (women in informal employment: globalising and organising), NSSO, ILO, and different research articles, to suit the article's purpose. The informal sector includes all unincorporated private businesses run on a proprietorship or partnership basis, owned by individuals or households, engaged in the sale and production of goods and services, with fewer than 10 employees, as well as domestic

households.(c) Employed to perform domestic services for private families as independent workers or dependent contractors are domestic service providers.

Street vendors : A street vendor is a person who sells goods or services to the general public from a temporary static structure or movable stall (or head-load), rather than from a permanently constructed structure.

Waste or garbage pickers : The 1st World Conference of Waste Pickers coined the term "waste pickers," which broadly refers to anyone who collects recyclable materials from the environment and sells it to businesses or middlemen or digs through trash on the streets or landfills.

Construction workers : A person who completes a number of general construction jobs during all stages of a construction project is referred to as a "construction worker."

Informal transport workers : The majority of the listed transport employees work in land transportation.

Table 1: Groups of workers by sex in India, 2017-18 Millions and percent of total employment in parenthesis

Worker group	India		
	Total	Female	Male
Home-based worker	41.855 (9.1)	17.195 (16.4)	24.660 (6.9)
Domestic worker	5.235 (1.1)	3.399 (3.2)	1.836 (0.5)
Street vendor/market trader	11.887 (2.6)	1.201 (1.1)	10.685 (3.0)
Waste picker	2.197 (0.5)	0.721 (0.7)	1.475 (0.4)
Informal construction*	51.937 (11.2)	5.155 (4.9)	46.781 (13.1)
Informal transport*	20.164 (4.4)	0.097 (0.1)	20.067 (5.6)
All groups	133.275 (28.9)	27.770 (26.5)	105.505 (29.6)

*Includes all informal workers in the general industry category. All other groups potentially include both formal and informal worker.

According to table 1, there are only 17.195 million women who work from home, compared to a comparably larger figure of 24.660 million men. Similar to street vendors, there are only 1.201

When it comes to internal migration, women and children typically move as linked migrants, with the male of the home making the main decision to move. Due to fewer economic options and a lack of social support in the new location, associated migrants are more vulnerable. Women migrants who are semi-skilled, low-skilled, or unskilled often work in the low-paying informal sector where they are more likely to be exploited and abused.

e) Structural discrimination

Rules, norms, commonly accepted methods, and behaviours in institutions and other social structures that prevent members of weaker groups from enjoying the same rights and opportunities as members of stronger groups are referred to as structural discrimination. Discrimination of this kind may be overt or covert, intentional or inadvertent. Women who work in the informal sector experience gendered vulnerabilities in addition to structural discrimination because they belong to a particular caste, or ethnic group.

Pregnancy can cause major issues, especially for women who work in informal jobs because of their low socio-economic position, lack of a healthy diet, ignorance and illiteracy, socio-cultural biases, and other factors.

The Government of India has taken numerous measures/schemes to better the plight of vulnerable women, including:

- a) Swadhar and Short Stay Homes, which offer assistance and rehabilitation to needy and poor women.
- b) Working women hostels to provide working women with secure housing apart from their primary residence.
- c) Support to Training and Employment Programme for Women (STEP) to provide disadvantaged and asset-less rural and urban poor women with sustainable employment and income generating nationwide.
- d) Rashtriya Mahila Kosh (RMK), which offers microfinance services to help underprivileged women improve their socioeconomic situation.
- e) The Women Helpline Universalization scheme aims to offer

References

1. Bose, P. (2018). Women in Informal sector in India: Development concern. *Journal of Management Research and Analysis (JMRA)*, pages 184-185
2. Gupta, N. (2020). Evolution of Women in India in the Business Sector. *International Journal for Research in Applied Science & Engineering Technology (IJRASET)*, Pages
3. Gururaja, B.L and Srikanta.P(2020).Role of Informal Sector in Employment Generation in India. *INTERNATIONAL JOURNAL FOR INNOVATIVE RESEARCH IN MULTIDISCIPLINARY FIELD*. Page 269-272
4. Mohapatra, K, K.(2012). Women Workers in Informal Sector in India: Understanding the Occupational Vulnerability. *International Journal of Humanities and Social Science*, pages 197-207.
5. Ranjan, R. (2018). Women employment in the informal sector. *Journal of Management Research and Analysis (JMRA)*, pages 113-114.
6. Raveendran, G. and Vanek, J.(2020). *Informal workers in India: A Statistical profile*. WIEGO
7. Sharma, K. (2012) Role of Women in Informal Sector in India. *IOSR Journal Of Humanities And Social Science (JHSS)*, pages 29-36
8. Sundari, S (2020). Structural Changes and Quality of Women's Labour in India. *The Indian Journal of Labour Economics* (2020) 63:689-717 <https://doi.org/10.1007/s41027-020-00245-2>
9. <https://pib.gov.in/newsite/PrintRelease.aspx?relid=132945>

(The author is an Assistant Professor in the
Dept. of Economics, S.B. Deorah College, Guwahati)

fall of Dorian Gray. Women in the novel merely navigate the social world according to their prescribed sex roles, that of passive subjects, thus failing to issue any significant change. Their identity is subsumed under those of their male counterparts who are seen frequenting influential public spaces like gentlemanly clubs such as White's and art spaces like Grosvenor Gallery which were instrumental in effecting changes in the socio-political and cultural fabric of Victorian England. Keeping these in mind, a myriad of questions confront us at this juncture - where do we then locate women in this text which is dominated by men alone? Was Basil Hallward the only artist? What do we have to say about the premature death of Sibyl Vane, who was an ambitious female performance artist.

The novel incorporates sexuality and gender roles from the Victorian era. Martin Danahay claims that the Victorian era exhibited the strictest form of gender segregation, with distinct spheres for men and women. The female characters in the book are secondary, and they never contribute significantly to how the plot develops. The only important female character in the book is Sibyl Vane, who, as already mentioned, passes away too soon. Lord Henry, who wields some degree of influence on Dorian, posits how life is not about moral consequences, but undergoing new things. In this sense, Sybil Vane is merely viewed as one experience among many. "People who love only once in their lives are really the shallow people," (Wilde 46) When Lord Henry learns of Dorian's obsession with the actress, he states the aforementioned. He serves as Dorian's primary mentor in the narrative and exerts a strong influence on him. Women and their bodies are the site of men's experiment, fancy and obsession. Patriarchy and male dominance are prevalent themes in the text. Both Dorian Gray and Lord Henry degrade the female to merely an object, reducing her worth as an individual, which has a broader and substantial impact on the female reader. According to Lord Henry,

"...women are a decorative sex. They never have anything to say, but they say it charmingly. They represent the triumph of matter over mind, just as we men represent the triumph of mind over morals ... I believe that women appreciate cruelty more than anything else. They have wonderfully primitive instincts. We have emancipated

also frequently applied to explain how men, through their friendships and intimate collaborations with other men, maintain and defend the gender order and patriarchy" (Bird and Lipman-Blumen, 1996, 1976) Lord Henry and Dorian Gray's friendship perfectly encapsulates this notion of 'homosociality' and the rejection of women or the feminine. The novel is laden with anti-women sentiments and stereotypes promoted by Dorian's pleasure seeking mentor, Lord Henry Wotton who has deep seated disdain of women's intellectual capabilities. Albeit his engagement in a playful tete-a-tete with the Duchess of Monmouth in what seemed like a war of intellect he is later seen complaining about her to Dorian. He says, "Her clever tongue gets on one's nerves." Women, according to Lord Henry, 'are a decorative sex.' In contrast to this, when Lord Henry first meets Dorian Gray, he states,

Yes, he was certainly wonderfully handsome, with his finely-curved scarlet lips, his frank blue eyes, his crisp gold hair. There was something in his face that made one trust him at once. All the candor of youth was there, as well as all youth's passionate purity (Wilde, 25)

Articulate and expressive women have always been either tone policed or ostracized. Lord Henry's wife suffers under the indomitable spirit of her husband. In her exchange with Dorian, one can notice the uneasiness and queasiness in her movement under the intimidating gaze of her husband's friend who much to her expectations shares his philosophy and taste. This is symptomatic of women "who were reared for and conditioned to lives of privacy, reticence, domesticity". (Gilbert and Gubar, 15) Victorian standards for women required them to follow regressive rules that demanded their erasure from history, of which men were deemed to be the sole author and occupant. Like Sibyl Vane, Lady Henry Wotton's condition offers us a peek into the anxieties suffered by women under a patriarchal culture. With reference to literature, Susan Gilbert and Sandra Gubar highlight how female writers never had a model or a framework which they could model their work upon. "In comparison to the "male" tradition of strong, father-son combat, however, this female anxiety of authorship is profoundly debilitating.

presence by the name Sybil used for him. "Prince Charming is what you like to be called, ain 't it?" she yelled after him" (Wilde 144). This case shows how Dorian's deeds have ruined the lives of women; first, Sybil's suicide, and now we have a person who may be addicted to opium as a result of a scandal Dorian caused in her life. Sibyl exists only within an aesthetic framework created by Wilde. She is not a real person, in her we witness the death of many dreams and wishes. The lack of financial stability deters her, and it is in Dorian that she imagines an escape from her situation. Sybil Vane's decline is ultimately caused by Dorian's preference for art over people, Lord Kelso's prescriptive Victorian standards towards his daughter lead to the murder of her loved husband, and finally Lord Henry's constant criticism of marriage and women lead to his wife's separation.

References

1. Bird, S. R. "Welcome to the men's club: Homosociality and the maintenance of hegemonic masculinity." *Gender & Society*, 10, pp. 120-132, 1996.
2. Gilbert, Sandra M. and Gubar, Susan. "2. Infection in the Sentence: The Woman Writer and the Anxiety of Authorship". *The Madwoman in the Attic: The Woman Writer and the Nineteenth-Century Literary Imagination*, New Haven: Yale University Press, 2020, pp. 45-92. <https://doi.org/10.12987/9780300252972-004>
3. Irigaray, Luce. "When the Goods Get Together". *Ce sexe qui n'enest pas un*, Minuit, 1977.
4. Lipman-Blumen, J. "Toward a homosocial theory of sex roles: An explanation of the sex segregation of social institutions." *Signs*, 1(3), pp. 15-31, 1976.
5. Wilde, Oscar. *The Picture of Dorian Gray*. Oxford University Press, 2006.

(The author is a Faculty (Contractual) in the Dept. of English, S.B. Deorah College)

attempts have been made to empower women at all levels, but the concern is knowing how one perceives empowerment.

The notion of empowerment is context-based. Therefore, the region or the area of study plays a vital role in defining empowerment. In such a scenario, this project based on Bodoland Territorial Region (BTR), an autonomous region within Assam, tries to look into the initiatives taken by civil society organisations to empower women, keeping in mind the spatiotemporal conditions. Assam, a state in Northeast India, is home to diversity and conflicts. So, civil society organisations based in this region are more dominated by intra-ethnic, homogenous, informal issues. On the one hand, urban areas of North East India have very formal CSOs such as youth clubs, women's credit groups, and environmental protection committees. But contrary to this, rural areas of North East India have ethnicity-based homogenous organisations. For this study, one major CSO as a case study has been taken, namely the All Bodo Women Welfare Federation (ABWWF). This organisation is a pioneer when it comes to tribal women empowerment in Assam. This study looks into the initiatives taken by civil society organisations to empower women and fulfil their specific needs. For a detailed understanding, the paper is divided into four sections exploring the interlinkages among different aspects related to women's empowerment and civil society organisations. The first part of the paper provides a brief conceptual understanding of empowerment and development and tries to correlate these two terms in the context of women. Moreover, it tries to find out how empowerment has become a keyword of any debate taking women as the focal point of discussion. The second section of the paper extensively deals with CSOs and their approach towards the welfare of the common public. In this section, the thrust area is on the emergence of CSO as an alternative way to development and how it negotiates the space within the state. The third part of the paper strives to understand the initiatives taken by ABWWF in BTR, Assam. Here, the primary emphasis is understanding the unique and area-based approach taken by ABWWF to empower women at various levels.

achievement.² Talking about empowerment agencies includes all the sources that bear the potential to empower oneself. Here comes the role of CSOs as an agency of empowerment.

Another important fact about empowerment is that it has no universal definition. The most interesting part of the word empowerment is its context-dependent nature. Beteille (2016) rightly stated that "empowerment as a concept is context-driven. It contains the power to change something."³ In the context of women, the word 'empowerment' has been used in various ways. Feminists have argued that empowerment is not something to be done to women. It is the power to be realised from within; through this power, women can raise their voice against injustice and inequality and bring positive social change. The idea of empowerment as transformative in the 1980s has posed challenges to patriarchy and the various structures of society, such as caste, class, and ethnicity. And in the context of developing countries, women's position is highly defined by such structures of society.⁴ On the issue of structures, Sen has also pointed out the gender-based subordination of traditional systems, which impacts women's access to land, imposes the sexual division of labour, etc. This gender-based discrimination, in a way, makes the women of the third world subjugated in different ways. For that reason, there is a need for a different perspective to learn about women's experiences from the Third world.⁵

The word 'development' means to develop oneself or to grow. As a creation of the West, Development was gender-neutral till the 1970s. Only after that, along with the emergence of feminism, the development-oriented programmes included a clause, i.e., "to empower women." To understand gender, women, and development, it is always better to review the existing literature set. Momsen (2004) gives a few approaches to understanding women's positionality in development in her work. The emphasis of these approaches has changed over time, starting from a gender-neutral understanding of development to mainstreaming gender equality through the UN's initiatives. In the development debate, the portrayal of women differs from time to time.⁶ Through various development programmes,

differently from that of markets, state and family spheres. It can be stated as a social arena that can promote gender issues as it can pose a challenge to the male-dominated character of state institutions. Moreover, it advocates the rights and recognition of identity. Hence, civil society constitutes a pivotal position within the state. Vinod (2006) said, "Civil society is distinct from a number of other arenas. First of all, it is separate from the family since it is essentially public in character. It may involve personal interests but does not deal with individual, private matters."⁹ In earlier times, CS was confined to Western European nations and originated in Western philosophy. For example, CS can be traced back to the political philosophy of Hobbes, Locke, Hegel, and Marx. For Tocqueville, CS limits the functions of the state, whereas Marx believed that CS is the source of power for the state. Gramsci thought that CS is the space to create hegemony by the state. But in the current scenario, CS is a separate and distinct sphere from the state.¹⁰ CSO includes various organisations such as NGOs, women's credit groups, youth-based organisations, religious organisations, etc. CSOs perform a wide range of activities, such as counterbalancing state activities, promoting good governance, engaging the citizens with the state, and undertaking social provisioning since the state has failed to meet the goals of social provisioning. Moreover, it balances the market's role and enhances its responsibility towards the common people. The nature of civil society (CS) has changed a lot from its inception. There are prominent reasons behind such a course of action. First, recognise CS as an end to the authoritarian regime and promoter of democracy. Second, looking into CS as an alternative to party politics since political representatives become unresponsive to common people's needs. Lastly, with directives from World Bank, the state is expected to share its function with CS. However, the civil society space also inhibits specific features, which is equally necessary to have a detailed understanding of it. Firstly, civil society can also be a space for harbouring hatred, subjugation, and hegemony. Secondly, it works as a site of protest, contestation, and solidarity. Thirdly, civil society is fragmented from within as it does not act unanimously. Finally, it works for a specific marginalised section of society.¹¹ The functions

world are a significant part of CS. Moreover, through CS, they can express their voice as they are left out of male-dominated politics. CS also express gender-related concerns and is a potential site for collective action, such as raising a voice against domestic violence.¹⁴ From the above discussion, one point has become evident that CSOs perform various activities as the third sphere of society. Moreover, it negotiates its space with the state and performs various welfare-centric activities. Therefore, the next part will discuss the significant study of the project, i.e., ABWWF and its gender-related concerns. Moreover, ABWWF, as an alternative way to bring development and empowerment to women, will be explored.

Section III : Alternative Way to Women Empowerment: The study Undertaken

The region of Northeast India is home to diversity and also conflicts. So, civil society organisations based in Northeast India are more dominated by intra-ethnic, homogenous, informal issues. Urban areas of NE have very formal CSOs such as youth clubs, women's credit groups, and environmental protection committees. On the contrary, rural areas of NE have ethnicity-based homogenous organisations.¹⁵ This section will discuss one such CSO based in BTR and their unique way of empowering women in that area. This section is further divided into subsections dealing with the study area, methodology and key findings for a detailed understanding.

About ABWWF : The most significant and vital women's organisation in BTR is ABWWF. It played a pioneering role in the Bodoland movement, even after the formation of BTAD.¹⁶ Still, it is working on various vital issues of BTR. This organisation is present across Assam and has a very organised institutional setup to solve multiple problems related to Bodo women. It originates in AATWWF, established in 1986 to raise the issues and atrocities faced by women in the Bodoland movement faced. In 1993, the All Assam Tribal Women Welfare Federation (AATWWF) was renamed ABWWF under Malati Rani Narzary in the Nalbari district of Assam. As mentioned in their constitution, ABWWF was formed to "unite the women from Bodo community in a common platform through

demands. This is an all-women organisation, and the narratives collected through telephonic and physical interviews helped to retrospect the contours of the empowerment process in this ethnically diverse region. While analysing the narratives, many essential aspects emerge, primarily how this organisation deals with various aspects of women empowerment. Multiple activities by ABWWF to achieve women empowerment can be explained better in the following ways --

A) Political Empowerment

CSOs also play an essential role in advocating political rights for women. In this context, ABWWF is the pioneering one as it was the only platform before the formation of BTAD that gave them the platform to raise their voice. As a part of the field study, I got the opportunity to attend one such meeting of ABWWF committee members. It was delightful to see that such a group of women travelled from different districts to participate in the meeting and do various tasks for the betterment of Bodo women. While interviewing these women members from ABWWF, it is evident that these women are negotiating their space, at least in the private sphere, to make their appearance successful in the public sphere. ABWWF demanded the reservation for women in TCLCC and VCDC (local governance structures of BTAD). As a result, VCDC has started having at least one women member in each composition.¹⁸

B) Social Empowerment

ABWWF is working towards social reform and removing the obstacles that hinder women's empowerment at the societal level. In this region, women are subjected to societal problems such as witch-hunting, child marriage, domestic violence, etc. ABWWF has an organised structure through which they get information about violence against women. They reach the site of violence to oppose such action and take needful action against it. Also, it works on issues like elopement-induced child marriage and tries to find an amicable solution. Furthermore, ABWWF is working extensively against witch-hunting. It is a widely practised phenomenon in Bodo society, where

Depending on spatiotemporal conditions, their version of empowerment is closely associated with making women's presence more visible in the public sphere. At the same time, ABWWF also fights back against the mattress related to the patriarchal structure of Bodo society.

Concluding Observation

This project strives to understand the efforts taken by ABWWF to emancipate women in BTR and how their spatiotemporal approaches to empowerment are helping women. After closely studying, it is evident that this organisation has successfully empowered women. Moreover, its region-specific approach to women's development is another brownie point. So, in a region like BTR that is prone to conflict, CSOs can play an essential role in fulfilling the basic needs of women. It not only empowers them politically but also gives them an identity to live within society. However, ABWWF's potential to bring empowerment is challenged due to the lack of adequate funds. Moreover, as a women-run organisation, this is not as popular as its other Northeast Indian counterparts, like the Naga Mothers Association or Meira Paibi of Manipur. Moreover, since this organisation fights against superstitious social issues, local people often oppose its smooth functioning. Still, this organisation has proven its potential to bring positive change to the region. In this study, it has been observed that CSOs can empower a section of women in the best way possible.

Notes

¹Andrea, Cornwall, 'Women's Empowerment: What Works?' in *Journal of International Development*, Vol. 28, 2016, pp. 344.

² Naila, Kabeer, 'Resources, Agency, Achievements: Reflections on the Measurement of Women's Empowerment,' in *Development and Change*, Vol. 30 No.3, 2002, pp. 434-35.

¹⁶BTAD (Bodoland Territorial Area Districts) consisted of four districts: Kokrajhar, Baksa, Udalguri and Chirang. This area was formed in 2003, and now it was renamed as Bodoland Territorial Region in 2020.

¹⁷ Constitution of ABWWF, preamble, 1993.

¹⁸Excerpted from an interview with a female MCLA contesting candidate and founding member of ABWWF, 6th February, 2021, Kokrajhar.

¹⁹ Excerpted from an interview with an ex-ABWWF president, 8th February, 2021, Kokrajhar.

²⁰Excerpted from a telephonic interview with a woman from Deborgaon Village, 7th February, 2021, Kokrajhar.

References

1. Banerjee, Monica, 'Civil Society and Violence in India's Northeast' in *Journal of Civil Society*, vol. 5 no. 2, September 2009, pp. 151-167.
2. Batliwala, Srilatha, 'Taking the power out of empowerment - an experiential account,' in *Development in Practice*, vol.17 no. 4-5, 2007, pp.557-565.
3. Batliwala, Srilatha, and Dhanraj, Deepa, 'Gender Myths that Instrumentalize Women: A View from the Indian Frontline' in *IDS Bulletin*, vol.34 no.4, 2016, pp. 11-18.
4. Beteille, Andre, 'Empowerment' in *Economic and Political Weekly*, vol.34 no. 10-11, 1999, pp.589- 591.
5. Chandhoke, Neera, 'Civil Society' in *Development in Practice*, vol. 17 no. 4/5, 2007, pp. 607-614.
6. Chaney, Paul, 'Civil Society and Gender Mainstreaming: Empirical Evidence and Theory- Building from Twelve Post-Conflict Countries 2005-15' in *World Development*, vol. 83, 2016, pp. 280-294.

A STUDY OF THE POLITICAL LEADERSHIP AMONG THE WOMEN OF ASSAM

Dr. Kabita Choudhury

Introduction

It is conclusive that women in India need to overcome many social ills simultaneously - traditional customs, unequal lifestyle, lack of access to resources, and so on. Many women continue to fight them too ¹. Additionally, lack of interest from political parties, low status of education, low level of information, mobility, economic inequality and lack of proper training bar women from actively participating in mainstream politics. Providing education to women could be a critical factor in ameliorating the present scenario. Improving their access to economic opportunities will also critically uplift their ability to engage constructively in state and local politics. Women have enthusiastically taken up leadership positions in rural self-governing bodies, though some of them continue to be backed by male relatives or patrons. Even at state-level, there are currently only 8 women MLAs out of 126. Women being politically engaged is an important driver of their empowerment ². Engaged women create political opportunities, converting them into leadership roles both at the network and national level. Women are often excluded from playing legitimate and active roles in rural community life due to social and institutional constraints. Consequently, this has led to lack of access to education, health, and productive resources, particularly for women belonging to weaker sections of Scheduled Castes/Scheduled Tribes/OBC and minorities. As per the 2011 census, there are 1,52,14,345 women against men with population of 1,59,54,927 in Assam. Women representation in state-level

of securing a party ticket without connections. It is therefore not surprising that women can thrive more in social movements, which do not impose these kinds of obstacles with the same systematicity. For example, with the Bodo Movement in 1987, many Bodo women took part in the protest marches, sit-ins, rallies, cultural vigils and silent marches⁶. These women were strategically wearing the indigenous dress of the Bodo people and it soon became a visual point to draw attention to the ethnic identity of the Bodo people. Often, women would be standing in the frontlines to protect their male counterparts from law enforcement⁷. Their gender helped to lend a sympathetic picture to the movement as a whole. Women played the roles of caretakers, messengers, provided food and hideouts to activists and armed rebels at the critical period of the movement.

Present Status of Political Leadership of women in Assam

In the state of Assam, political selection is often based on a candidate's dynastic credentials, or on the connections they possess within parties. The six women elected in the 2021 Assam Assembly have all both prior experience and political family connections. Only two of them are first-time MLAs⁸. The four others contested as incumbent MLAs. These four MLAs, namely Renupoma Rajkhowa, Sibamoni Bora, Ajanta Neog and Suman Haripriya, have relatives or husbands involved in politics, some of them at the ministerial level. Suman Haripriya and Ajanta Neog both belong to the BJP, whereas Renupoma Rajkhowa and Sibamoni Bora belong respectively to the AGP and Congress. Clearly, the importance of family ties transcends parties. Additionally, the only two women who didn't have familial connections, occupied organisational roles such as Nandita Garlosa, President of Bharatiya Janata Mahila Morcha (BJMM) of Dima Hasao District and Nandita Das who was already an incumbent MLA. The first observation is that in 2021, the number of women elected was significantly lower than in previous years⁹. Only six women won out of 76 contestants, against 120 male winners, out of 872 male candidates. Over the past three elections, the number of women MLAs has reduced by more than half (from 14 to 6), and so did the women candidates' strike rate (Fig.1).

are women. Somehow, the management structure is worse in Congress. Only four of the 15 state vice presidents are women; three of the 17 general secretaries are women; and just 14 of the 67 secretaries are women.

Struggles of women in the political leadership

Some research has been undertaken on women's political participation in Assam, including on their emancipation and empowerment¹¹. A movement spearheaded by the Bodo community in 1985 had women playing a significant role. Going further back, the Non-cooperation movement portrayed in great measure the spiritual power of Indian womanhood, with Assamese women sharing an equal burden in these struggles¹². Women in Assam played a significant role between the 1920s to 1940s organizing themselves as Mahila Samitis. Based on Gandhian ideologies, the first Mahila Samiti was established at Dibrugarh in 1915 followed by another at Nagaon in 1971 and the next at Tezpur in 1919. In 1926, the state-level Asom Mahila Samiti was formed as Assam Pradeshik Mahila Samiti. Chandraprabha Saikiani was the secretary of this body which resulted in the formation of various other district and primary or village level Mahila Samitis. A large number of women joined the movement, participating in meetings, organizing processions, boycotting schools, courts, and offices.¹³ The participation of women in India's historic freedom struggle was a country-wide phenomenon. Through his experiment with Satyagraha, Gandhi realized that women could be equally effective as political participants. He mobilized women in large numbers to join the freedom struggle.¹⁴

Conclusion

Women's presence at the decision-making levels will bring a different, explicitly women's perspective to the political arena. The recognition of the right of every citizen to participate in public decisions is a basic element of democracy, which, to be effective, requires that the needs and interests of all members of the society are respected and represented. In Assam, despite its legacy of women fighting along side men in consequential battles for freedom and rights, they remained absent in decision-making processes and party

DALIT WOMEN'S STANDPOINT : A CRITICAL UNDERSTANDING

Gitali Patra

1. Introduction

In India, Dalit women are among the most marginalized section because of India's caste-based system. Dalit women are discriminated against based on both gender and caste. They have to fight against two systems at the same time. The first is against the Indian caste system and the second patriarchal society.

Dalit feminism originated mainly because of two important movements in India, the Dalit Movement and the Indian Feminist Movement. Both these two movements did not focus the issues of Dalit women in their demands. But though the standpoint of Dalit feminism celebrates the 'difference' from the upper caste women, it is not understood as a closed category that excludes the other women.

As Dalit feminism is mainly based on the 'caste' factor, it is first important to understand the caste system of India to understand Dalit feminism.

2. Caste System In India

India's caste discrimination was made by the Aryans. They created the Varna system, which classified society into four divisions. There are four castes recognized by the varna system -Brahmin, Kshatriya, Vaishya, and Sudra. In this caste system basic rights, dignity, and duties are assigned based on which caste one person is born or belongs to. Varna system not only classified society into four divisions but left out the fifth category, the untouchable and even unseeable. It does not even recognize this fifth class as human beings at all. Dalits were placed in this fifth category that is considered untouchable.

dominant class leaders did not agree with him and accused him of dividing the independence movement. According to them, it was an internal problem, and the British could take chances from it.

Ambedkar burned copies of the ancient text *Manusmriti* on 25th December 1927, which supported the Varna system. After that thousands of people burned *Manusmriti* under the leadership of Ambedkar. It was because of Ambedkar's action the Dalits are comparatively in a better position today than in the past.

Women actively participated in the Ambedkarite movement. They were active in both organizational and political activities. In the Ambedkarite Movement, Dalit women organized independent meetings and conferences. In these meetings of the 1930s, delegates who were present discussed some customs such as child marriage, enforced widowhood, and dowry as Brahmanical practices and passed resolutions against it.

3.2 The voices of Dalit women in post Ambedkarite period

The voices of Dalit women who played an active role in the Ambedkar movement were muffled in the post-Ambedkar era by two prominent movements—the dalit panther movement and the women's movement. In June 1972, some educated young people from the slum areas of Mumbai, India started the Dalit Panther Movement. Through the influence of New Leftist movements and ideas, a few streams of feminist movements also developed. (For example, the Shahada movement, it was started by the Bhil tribal landless laborers. This movement was against the exploitation of the tribal landless laborers by non tribal landowners. Self-Employed Women's Association (SEWA) was also established in 1972 to form a Trade Union attached to the Textile Labor Union in Ahmedabad.)

Dalit Panther and the women's movement were two significant movements in the 1970s and 80s. But both movements did not have any specific place for Dalit women. In the Dalit panther movement, the Dalit women were represented as 'mothers' or 'victims'. The women's movement of the 70s also excluded Dalit women and neglected the Brahmanical patriarchy. They homogenized the issues of Dalit women. Therefore the experiences which were considered in both movements were either the experience of Dalit males or the

Though she accepted Guru's argument, but she also mentioned that Guru focused on the representation of Dalit women's issues from direct experiences which will limit the dalit feminist standpoint. Rege considered the framework given by Guru as a narrow framework. She said in her essay that the emphasis on only the direct experiences of Dalit women may limit their epistemological perspectives.

Rege also argued that Dalit women had a rich history in the literary field during the pre-independent period, during that period two most prominent dalit writers were Muktabai, and Tarabai Shinde. In her essay 'About the Girls of Mangs and Mahars' Muktabai discussed about the discrimination against the lower castes based on land, knowledge, and social location. In this essay, she analyzed the experience of lower-caste women in comparison to Brahmin women. Tarabai Shinde's essay was 'Stree Purush Tualana'. She wrote in her essay about the Brahmanical patriarchy and also about the patriarchies among the other non-brahmin castes. This review underlines the fact that Dalit women's voices had a long-lived history of lived struggle. Therefore, Rege questioned why the two prominent movements - Dalit Panther movement and Indian Women's movement excluded the Dalit women?

In her essay, Rege also points out how upper-caste women stood up against the Dalit caste from time to time. In 1990 there were several student protests against the governments action regarding the Mandal commission's suggestions which were for the socially and educationally backward classes reservation. The movement was not only a street protest but suicidal cases also started to take place. It can be said that the movement against the Mandal commission and the action and reaction related to it mainly established deeply the relationship between patriarchy and castism in the thinking of the Indian feminist. There was a contemporary incident that played an important role to present the relationship between castism and patriarchy more critically. That was the murder of 13 Dalit men by upper caste men in Chunduru, Andhra Pradesh. The killing started when in a cinema hall a Dalit man put his leg on a seat that was an upper-caste girl's seat. After this case, the issues

Bibliography

1. Guru, G. (1995). Dalit Women 'Talk Differently'. *Economic and Political weekly*.
2. Mandal, B. C. (2013). Dalit Feminist Perspectives in India. *Contemporary Voice of Dalit*, volume- 6,issue-2, pp 123-136.
3. Rege, S. (1998). Dalit women talk differently: A critique of difference'and towards a Dalit feminist standpoint position. *Economic and Political Weekly*, WS39-WS46..
4. Sing, P. (2014). *Dalit Women: Fear and discrimination*. Replika press Pvt.Ltd.
5. Singh, S.(2014) Representation of Dalit Women in Dalit men's autobiography and in Dalit women's autobiography. *Subversions*

(The author is a Ph.D. Research Scholar in the
Dept. of Women's Studies, Gauhati University)

resulted in the revolutionary mind of Birubala Rabha who raised her voice against the evil-practices in the name of local quacks and witch-hunting.

Contributions made by Birubala Rabha towards society

Birubala Rabha who has been aptly called Assam's crusader, has been fighting a tough battle against the menace of witch craft and witch-hunting. She has been continuously striving to come up with a law to tackle such practices. She took the initiative to bring awareness among the villagers about the subsequent ill practices. She fought for the women of her village who were accused of being witches or possessed by one. Her relentless and untiring fight against such social menace has not been an easy one. Her struggle began when her son was accused of being a witch. This initiated her to strongly raise her voice against similar social evils and to fight for people's rights. Not only Birubala Rabha but her entire family was isolated by the villagers for three years. Nevertheless, she was not taken aback and despite the numerous setbacks, she forced her way out.

Mission Birubala : In 2012, Birubala Rabha formed the 'Mission Birubala and launched a massive awareness campaign against witch- hunting and superstitious beliefs. According to an official document, the mission has been successful in saving 55 victims in Majuli, Kokrajhar, Goalpara and Tinsukia districts.

"I will continue to work against the evil practice of branding people 'witches' and killing them. Now along with like-minded people, I have decided to spread awareness in rural areas by touring them", said Birubala Rabha

With the help and support of local activists, teachers and doctor, a bill was advocated against witch-hunting. The Assam Assembly passed the Prevention and Protection from Witch-Hunting Act, 2015 aimed at eradicating the evil social practice.

Kuladhar Saikia, Additional Director General of Police said, "This Act will help in proper documenting of witch-hunting offence, ensure a focused investigation and higher rate of convictions. It will be a preventive mechanism and help identify the role of the community."

5. For trial of offences under this Act, the state Government shall constitute special Courts in consultation with the High Court. The Special Court shall exercise such powers and functions and follow such procedures as laid down under the code for the trial of warrant cases.

Some special provisions of the Act

1. The State Government shall issue necessary guidelines from time to time.
2. The State Government shall provide rehabilitation, mechanisms and schemes for victims of witch hunting and grant adequate relief and compensation.
3. Increase public awareness through various schemes and campaigns through combined efforts of government, administration, voluntary organizations, educational institutions etc. specially in region where the menace is most rampant.
4. The Government shall take steps for organising women's groups at village level and drawing up creative plans in consultation with such groups to enhance the self-confidence and economic independence of vulnerable women in such areas.

Some important definitions as cited in the Act

1. "Witch" means any person who has been identified, called, branded or stigmatized as Daini.
2. "Witch hunting" means the identifying, calling or accusing any person as witch by any other person by words or by signs or actions, thereby causing or abetting physical or mental harm.
3. "Special Court" means a Court not below the rank of the Additional session Judge as may designated by the state Government by notification in the official Gazette exercising jurisdiction in the area where the offences under this Act alleged to have taken place.

Recognitions and Achievements

Dr. Birubala Rabha was conferred with the prestigious Padmashree Award on January 25, 2021 by President Ram Nath Kovind.

incident, the villagers branded her as a witch too, but this could not dampen her spirits and she continued her journey. Being an active member of her village's local Mahila Samiti she raised her voice against witch-hunting and travelled to different village where such practices were heard off.

Recommendations :

It is noteworthy to mention that a school dropout who had many hurdles in her life was able to raise a strong voice against the ill beliefs that were widely spread amongst the people of her village. Her success was not won overnight. She was resilient and brave to break all barriers. Today's society demands more fearless women such as Birubala Rabha to strengthen women empowerment. Liberation of women and attainment of full equality have to be the most important goal of a society. A nation's progressive development is possible only by protecting women's rights and ensuring women empowerment. Efforts should be made to help women to come out of barbed wires of the societal discrimination and domination women play a key role in shaping and moulding a nation's destiny. Their contribution to family and society can be held in high esteem by respecting them as human beings and not as a commodity. Eradication of discrimination of any kind is possible only with the prevention of violence against women in any form. The constitution provides articles 14, 15, 16, 23, 37 (A), 39 (D), 39 (E), 42, 243 and 324 for the upliftment of women who are subjected to all sorts of inequalities, indignities and discrimination.

Conclusion

India has undertaken many schemes and projects to empower women both economically and politically. Along with the governments, several organisations are also working towards girl child education, eradication of dowry, female infanticide, exploitation of women at various fronts which have helped in empowering women. However, there is still a long way ahead in achieving the goal. The untiring work of women like Birubala Rabha is an awakening call for every society. It is the responsibility of every citizen to pave way

5. Birubala Rabha, Assam's crusader against witch-hunting (2011, Nov 16). In Edukemy.com Gazette Retrived March 18, 2023 from [https:// edukemy.com/daily-current affairs/gazette/2021-11-16/birubala-rabha-assam's-crusader-against-witch-runting](https://edukemy.com/daily-current-affairs/gazette/2021-11-16/birubala-rabha-assam-s-crusader-against-witch-runting).

(The author is a Faculty (Contractual) in the Dept. of Philosophy,
S.B. Deorah College, Guwahati)

anyone who is interested in learning or acquiring any skills. Digital technology has several benefits in marketing also. It is quite easier and faster for promoting product and service globally.

Major Areas of Digital Technology is Empowering Women

Digital technology plays a very significant role in providing equal access to education, property and employment for women. Through the utilization of digital learning and digital marketing, women can serve effective leadership towards the society. Major areas of digital technology for women are discussed below -

Digital Learning

Learning in virtual environment is called digital learning. It is a method of internet-based learning that can connect anyone of diverse background. Thus, it has the potential to break down the geographical barrier of education among women. Women from rural area or married home-makers are able to learn various subjects with the help of video-based learning system, online library, MOOCs etc.

Video-based learning

Video-based learning means to learn something through videos. Videos make the course effective and much engaging. It reduces time and cost. It offers ease and flexibility. For eg. YouTube plays a very effective role in learning. YouTube videos can be integrated to a variety of educational systems which now-a-days have become a new trend in the education industry.

MOOCs

The full form of MOOCs is Massive Open Online Courses. MOOCs offer free online courses to learner worldwide. MOOCs provide the facility to learn a new course or a new skill by signing up a self-paced course. This platform facilitates video-based distance learning with clearing specified learning objectives and assessments. It has the facility of a certificate of completion of the courses. Various types of MOOCs are available, such as SWAYAM, Coursera.

Digital Library

A digital library is a special library with a focused collection

Benefits of Digital Technology in women empowerment

Digital technology has great impact in supporting women's education and employment, which are discussed as follows -

- (a) Flexible work and learning environment: According to GWPR Annual Index 2020 report, 78% of women hold back their career for caring their family members and children. They are bound to stay at their home for these factors. In such situation, digital technology provides a flexible working and learning environment to women, who want to work or learn something being at their homes and fulfilling the daily responsibilities towards their children and other family members.
- (b) Absence of specific educational qualification: It was seen that due to early marriage, maximum women could not complete their education or acquire skills. In such situation, digital learning and marketing demands no specific educational qualification option to start a career. One should know only the use of computer and smartphones.
- (c) Good Income: Women can earn good amount of income by offering their skills and services such as by writing, graphic designing or web development. So, there is a great chance for women to become financially independent.
- (d) Enhance Creativity: From an entrepreneur who wants to expand her business to a job sector, from a graduate who wants to teach, wants to sell her creative creations to a simple housewife who spends maximum time in her kitchen but willing to have her own cooking channel on you tube, Digital marketing is the only powerful tool which makes everything possible.
- (e) Good Infrastructure: A good and secure infrastructure with basic facilities of digital marketing attracts a lot of women who want to become self-reliant. It requires less investment and provides plenty of scope to stand on one's own feet.

Challenges faced by women while using various types of digital tools and technologies

- (a) Lack of knowledge about the modern tools and technology is a major cause which act as a barrier towards technical

THE STATUS OF WOMEN IN UK

Siffi Singh

Women in the United Kingdom have come a long way in terms of social, political, and economic empowerment over the last century. Women's empowerment and gender equality have been significant global objectives, and the United Kingdom is no exception to this pursuit. While the country has made remarkable strides in recent decades, there remain substantial challenges to achieve true gender parity, particularly in leadership positions. This article delves deep into the current status of women in leadership roles in the UK, highlighting both progress and persistent obstacles.

In terms of education, women in the UK have made great strides. Women now outnumber men in terms of university attendance and completion, and they are more likely to graduate with higher grades. This represents a significant shift from the past, where women were often excluded from higher education opportunities. Today, women in the UK have access to a wide range of educational opportunities, which can help them to advance in their chosen careers and improve their overall quality of life.

In terms of political representation, women in the UK have made significant gains in recent years. There are now more women than ever before serving in Parliament, and there have been several women Prime Ministers. In 2022, Liz Truss MP became Britain's third female Prime Minister, following Baroness Thatcher (1979-1990) and Theresa May MP (2016-2019). However, women still only represent a small percentage of the total number of elected officials, and there is much work to be done to ensure that women's voices are heard and their interests are represented at all levels of government.

for equal work. The gender pay gap not only affects women's financial well-being but also reinforces gender inequalities and hampers their progression into leadership roles.

Challenges Faced by Women in Leadership : Women in leadership roles often encounter unique challenges that can impede their success and advancement. Gender bias and stereotypes can lead to a lack of credibility and hinder women's ability to exert influence. The persistent prevalence of a male-dominated culture can create a hostile or unsupportive environment for women in leadership positions. Additionally, the struggle to balance work and family responsibilities can create additional burdens for women aspiring to climb the leadership ladder.

Addressing the Gender Gap : Achieving gender parity in leadership positions requires concerted efforts from various stakeholders. Employers must prioritize diversity and inclusion, establishing clear policies and targets to promote the representation of women in leadership roles. Organizations can create mentorship and sponsorship programs to support women's career development and provide them with equal access to opportunities. Addressing unconscious biases through training and awareness programs is also crucial for creating a more inclusive and equitable workplace culture.

Furthermore, the government plays a vital role in driving change through legislation and policies that promote gender equality. Initiatives such as mandatory gender pay gap reporting, targeted funding for women's entrepreneurship, and increased support for childcare can help remove systemic barriers and level the playing field for women.

While progress has been made in increasing the representation of women in leadership roles in the UK, there is still much work to be done. Women continue to face barriers, including bias, stereotypes, and the persistent gender pay gap. Achieving true gender equality requires collective efforts from businesses, government, and society as a whole. By addressing these challenges and fostering an inclusive

SHESCAPE নারীকথা